ПАВЛО ЧУЧКА

СЛОВ'ЯНСЬКІ ОСОБОВІ ІМЕНА УКРАЇНЦІВ

ІСТОРИКО-ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

ПОНАД 2000 ІМЕН

БУДИЛО	БАЙКА
МАЛИШ	ГАЛКА
ГОСТИСЛАВ	ДЗВІНКА
ЖАДАН	КВІТКА
ЖИВКО	ЛЮБАВА
ДАРКО	РАДОСЛАВА
НАДІЙ	ПРИГОДА
МИЛИК	ПЕРЕПІЛКА
СВІТЛИК	РОСИНКА
ДОБРОСЛАВ	КВІТАНА
ХВАЛИБОГ	КУДРЯ
СВЯТКО	ЯРОМИРА
ЯРИЛО	ЛЮБИЦЯ
ПРОДАН	ГОРЛИЦЯ
КРАЙ	ВЕСНА
.....	.....

Карта Східної Європи у IX віці по Хр.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Павло Чучка

СЛОВ'ЯНСЬКІ ОСОБОВІ ІМЕНА УКРАЇНЦІВ

Історико-етимологічний словник

Ужгород ЛІРА поліграфцентр 2011

ББК Ш 141.14-424
Ч-96
УДК 811.116.2'374.4

Пропонована праця становить доступний виклад історії особових імен українців та їх предків з посиленою увагою до імен давніших часів, за яких особові імена слов'янського походження кількісно ще переважали над іменами чужомовними, тобто запозиченими з інших мов, передусім із давньоєврейської, давньогрецької, латинської та західноєвропейських, а також із числа радянських заідеологізованих утворень.

Передмова охоплює поняттєвий обсяг терміна «слов'янські особові імена», зокрема відомості про часові та просторові рамки їх функціонування, про первісну їх семантику, про морфемну структуру та стилістичні можливості, а також думки про доцільність реабілітації давньоукраїнської іменної спадщини. Розгорнутий список використаних джерел та наукової літератури покликані глибше зрозуміти красу і багатство тисячолітньої іменної скарбниці українців, а уніфікована графіка та орфографія їх старовинних написань допоможуть однозначніше прочитати записи цих імен у виконанні колишніх писарів та ще й у різних редакціях.

Книга розрахована передусім на читача з гуманітарною освітою.

Науковий редактор: член-кор. НАН України **Василь Васильович Німчук**

Рецензент: д-р філол. наук, проф. Ужгородського національного університету **Світлана Пахомова**

Затверджено на засіданні кафедри словацької філології, протокол №6 від 23 лютого 2010 р.

Рекомендовано до друку Редакційно-видавничою радою ДВНЗ «Ужгородського національного університету», протокол №2 від 15 червня 2011 року.

ISBN 978-617-596-041-7

Передмова

Людські імена, як відомо, становлять найдавніший розряд власних особових назв. Вони з'явилися вже на світанку історії людства, коли ще не було ані прізвищ, ані іменувань за батьком, ані якихось інших власних особових іменувань людей. Отже, особові імена стали першими за всю історію людства засобом словесної індивідуалізації та легалізації людини в суспільстві. Їх появу викликала необхідність однозначно виділяти індивіда з-поміж решти членів відповідної сім'ї чи роду. З тих пір особове ім'я персонально присвоюється кожному індивідові, який зростає в середовищі рідних чи близьких.

Порівняльно-історичне мовознавство встановило, що у праслов'янській мові, як і в інших індоєвропейських, ще до її розпаду на окремі діалекти (а це сталося близько 2000 років тому) люди задовольнялися однослівною системою називання індивіда, яка складалася з самого тільки імені (Milevski T. 350), хоча в окремих народів, які досягли на той час порівняно вищого рівня суспільного розвитку, як, наприклад, у давніх греків, «уже в гомерівські часи бачимо досить сильно зарисований дуалізм, тобто звичай називати чоловіка не лише його власним іменем, але надто ще для відрізнення від інших із таким самим іменем, відповідно змодифікованим іменем його батька» (Франко Пр 392). А далі продовжує Франко: «Грецькі, латинські, а потрохи і жидівські імена власні переняло християнство в свій календар і розширило їх по всьому світі як хресні імена; вони витиснули відповідні індивідуальні поганські (у нас – слов'янські) імена і своєю чергою послужили в модифікаціях, відповідних духові кождого язика також для витворення цілого ряду родових прозвищ. Правда, у германських племен для цього вжито переважно старих поганських імен, – у нас се коли й сталося, то в дуже малій мірі» (Там же).

Час появи перших слов'янських прізвиськ, передусім прізвиськ внутрішньородинних, так само сягає праслов'янської доби. Однак нестача надійних письмових свідчень із тої пори, достатніх диференційних ознак між ними та звичайними вуличними прізвиськами не дозволяють установити навіть приблизну часову межу між першими та другими іменуваннями.

Ідея називати індивіда двослівною антропонімною формулою (ім'я + патронім на *-ич* або на *-ович*) у слов'ян поширювалася зі сходу на захід, а самі імена по батькові (рос. – *отчества*) у слов'ян сягають раннього Середньовіччя. Пор. іменування давньоруського князя *Володимиръ Святославичь* (Л.Р.). Проте обов'язковим компонентом двослівної номінативної формули (ім'я + по батькові) вони стали тільки у росіян. В українців же трислівну формулу іменування зразка «ім'я + по батькові + прізвище» росіяни почали запроваджувати тільки в XIX ст., а в західних областях України – лише за радянських часів після Другої світової війни.

Запровадження християнства, а з ним і поява такого поняття, як календарні «хресні імена», остаточно не розв'язала такої проблеми, як однозначна і чітка ідентифікація особи в суспільстві. На базі традиційних слов'янських імен та нових, тоб-

то християнських імен, вуличних прізвиськ, іменувань по батькові та іменувань інших антропонімних класів наприкінці Середньовіччя в українців починають складатися спадкові особові назви, які завдяки тодішній державній адміністрації Австрії кінця XVIII та Росії початку XIX ст. юридично закріплюються і стабілізуються в ролі обов'язкових прізвищ за кожною родиною.

Обсяг поняття «слов'янські особові імена українців»

Під терміном «слов'янські особові імена українців» у цьому словнику розуміємо не будь-які імена, носіями яких є або були українці, скажімо, *Андрій, Василь, Гриць, Данило, Ксеня, Леся, Наталка, Оксана* і т.п., а тільки ті власні імена слов'янської етимології, носіями яких є або були особи української національної (етнічної) належності.

У найновіших ономастичних працях такі імена часто називають іншомовним терміном «автохтонними» (наприклад, *Богдан, Величко, Всеволод, Гроза, Добриня, Казимир, Мирослав, Мстибор, Некрас, Озимко, Дзвінка, Забава, Зоряна, Любава, Росана, Сніжка* і т. п.). Отже, вирішальним критерієм при віднесенні імені до слов'янських чи неслов'янських для нас є не просто вживаність його у тій чи іншій слов'янській мові, а – етимологічна належність назви до слов'янських з походження. Це означає, що до слов'янських імен українців відносимо лише:

а) генетично слов'янські імена, успадковані українцями з давньоукраїнської, давньоруської чи праслов'янської мови;

б) імена слов'янської етимології, які побутують у більшості сучасних слов'янських мов, але належність їх до імен праслов'янського фонду не є доведеною;

в) власне українські іменні деривати новіших часів, утворені від слов'янських основ (напр., *Зореслав, Зоряна, Сніжана*);

г) слов'янські особові імена, утворені від онімів інших класів, передусім від слов'янських ойконімів, наприклад, *Ґрозав, Ждимир, Щедрик, Світлана* і т. п.

Отже, етнічна належність чи національне походження денотата при занесенні власного особового імені до реєстру словника для нас має принципове значення. Воно мінімалізує уникнення грубих методологічних помилок, яких часом допускалися деякі укладачі солідних національних ономастиконів, як, наприклад, «Словаря русских имён» Н. М. Тупикова (СПб., 1903), який поряд із справжніми російськими іменами до російських зарахував також десятки слов'янських імен українців та білорусів. Подібної методологічної похибки припустилися також укладачі шеститомного «Słownika staropolskich nazw osobowych» (pod red. i ze wstępem W. Taszyckiego, – Wrocław etc. 1981 r.), які до реєстру названого словника внесли трохи не всі особові назви старопольського періоду, представлені в документах із території всієї Речі Посполитої, у тому числі й із писемних пам'яток центральних областей України та Білорусі. Інакше кажучи, за принцип розмежування антропонімів на староросійські, старопольські та староукраїнські ними узято не етнічну належність носіїв розглядуваних особових імен, а тогочасні державні кордони Росії і Польщі, частина яких до XVI ст. проходила, як відомо, по етнічно українських землях.

Часові рамки функціонування слов'янських особових імен

Часові межі функціонування різних імен слов'янської етимології в українців неоднакові. Найдавніші слов'янські імена, звісна річ, уживалися ще у праслов'янській мові, а точніше – ще у дописемний її період, а частина з них (напр., Володимир, Ярослав, Надія, Людмила) активно використовується упродовж усього давньоруського та староукраїнського періоду аж дотепер. Інші ж засвідчуються лише писемними пам'ятками давньоруського чи наприкінці староукраїнського періоду. Окремі з них нотуються тільки писемними пам'ятками пізнього Середньовіччя. А ще є імена, вживання яких відновилося лише в роки піднесення української національної свідомості в Україні (напр., *Зореслав, Славомир, Богдана, Томила*). У зв'язку з таким нерівномірним станом уживання окремих імен слов'янського походження в українців самі письмові фіксації кожного з таких імен прагнемо ілюструвати не одним якимось прикладом, взятим із конкретного документа, а кількома його записами з різних теренів України та ще й із вказівкою на те, яким саме було соціальне становище іменованого. При цьому час появи кожного такого слов'янського особового імені українців прагнемо показати на загальнослов'янському часовому тлі, а також його місце стосовно співзвучних із ним імен у решти слов'янських народів.

З метою створення наочнішої картини активного побутування описуваних особових імен укладач Словника, де це можливо, вдається до порівняння описуваного імені з іменами тотожньої основи, вживаними у інших слов'янських народів, що покликане створити у користувача словником бодай приблизне уявлення про період активного функціонування того самого чи спорідненого з ним слов'янського імені у різних слов'янських народів. Звичайно такий розгляд історії вживання імені у рамках тривалого часу (цілого тисячоліття) створює певні труднощі.

Перша з цих труднощів полягає в тому, що одне і те ж ім'я у документах фіксується в різних графічних чи орфографічних варіантах, а отже, не завжди легко встановити, де йдеться про різні варіанти того ж самого імені, а де – про імена-омоніми.

Друга полягає в тому, що слов'янському імені з тотожньою основою у різних слов'янських мовах може відповідати еквівалент з іншим слов'янським формантом суб'єктивної оцінки.

Немалу трудність при порівнянні споріднених особових імен та їх варіантів, уживаних у різних слов'янських мовах, становить також неусталеність чи непогодженість лінгвістичних термінів, використовуваних для періодизації історії слов'янських мов чи їх діалектної диференціації.

Розгляд історії вживання імені в межах цілого тисячоліття також створює певні труднощі. Перша з них полягає в тому, що одне і те ж ім'я в різних текстах часто виступає в різних графічних чи орфографічних варіантах. Не меншою мірою ускладнює опис споріднених слов'янських імен і те, що одне і те ж ім'я в різних текстах виступає з різними стилістичними навантаженнями. Складність опису такого тривалого періоду нерідко умовлена також неусталеністю лінгвістичної термінології. Так, наприклад, одна і та ж мова чи її діалекти у різних авторів нерідко фігурують під різними назвами, не кажучи вже про те, що ці погляди дослідників часто пов'язані з різними оцінками історії відповідної мови. У цьому словнику намагаємося дотримуватися традиційної періодизації історії української мови, яка X-XIII ст. називає давньоруським періодом, XIV-XV ст. – давньоукраїнським, XVI-XVII ст. – староукраїнським, а XIX-XX ст. – сучасним українським.

Просторові межі українських особових імен слов'янського походження

Основний ареал функціонування слов'янських особових імен українців нині, як і раніше, простягається в межах сучасних кордонів української держави, головним чином у центральних, північних та західних говорах української мови. Однак твірні основи цих імен та похідні від них імена з давніх часів не гірше представлені також на українських теренах поза межами сучасної української держави, зокрема на Слобожанщині, Воронежчині, Стародубщині, Мозирщині, у Поліссі, на Підляшші, Надсянні, Північній та Південній Лемківщині, в угорському Затиссі (нині Угорщина), Мараморощині, в Семигородді (Румунія), на Південній Буковині, у Придністров'ї, Молдові, на Кубані, у Сербії і Боснії та навіть у заокеанській діаспорі. У Словнику майже при кожній фіксації імені прагнемо зазначити територію або навіть конкретний населений пункт, у якому локалізується кожне реєстрове ім'я.

Відповідно до сказаного у Словнику належним чином представлено також український ономастичний матеріал із середньовічних та пізніших пам'яток ділової писемності, у тому числі й матеріалами, засвідченими іншими слов'янськими (наприклад, польськими) чи неслов'янськими пам'ятками (передусім латинською та угорською мовами). Використовувані нами джерела, зокрема латинографічні, упродовж тисячоліття, як правило, писалися не українцями, а людьми, які не володіли як слід українською мовою. До того ж графічна та орфографічна системи згаданих мов за той період, як відомо, кілька разів мінялися, що призводить до багатьох різночитань слов'янських особових імен і топонімів у таких писемних пам'ятках.

Про семантику власних особових імен

Серед мовознавців поширена думка, за якою власні особові імен не мають лексичного значення в термінологічному сенсі цього слова, оскільки їх покликанням є, мовляв, лише називати денотат, а не характеризувати його за властивим йому ознаками. Однак такий погляд стосується не всіх імен. Передусім він не стосується імен автохтонних, поки ті не архаїзувалися. Так, наприклад, навряд чи можна погодитися з думкою, начебто такі традиційні імена слов'янського походження як, наприклад, *Бажан, Борислав, Братко, Величко, Вовк, Володар, Гнівош, Горностай, Гроза, Добрик, Дробко, Куплен, Малюк, Милик, Мізинець, Мудрик, Ненаш, Озимок, Продон, Рижко, Ростислав, Рудько, Світлик, Сокіл, Третяк, Хорошко, Черничко, Білявка, Весна, Голубка, Квітка, Любава, Малета, Малуша, Незабудка, Нелюба, Росана, Світлана, Славка, Сніжана, Томила* і т. п., у свідомості українця не викликають або й ніколи не викликали жодних семантичних асоціацій, принаймні, в час надавання цих споглядальних, констатуючих, профілактичних, відстрашуючих, побажальних, заклинальних імен. Те ж саме стосується і так званих ідеологічних імен російського походження зразка *Вілен, Нінель, Ревмира, Сталіна* і т. п.

Та, зрештою, навіть частиномовна чи родостатева належність кожного слов'янського особового імені також не є позасемантичною категорією: навіть твірні основи таких імен прийнято ділити на іменникові, прикметникові, дієслівні, займенникові, прислівникові та числівникові (Knappová 22–24).

Головним же призначенням власного особового імені у наших далеких предків при цьому, як і нині, було виділяти денотата за якоюсь примітною (реальною чи уяв-

ною) ознакою з-поміж інших членів родини. Крім цього, при виборі імені для новонародженого члена родини могли діяти також додаткові мотиви називання. Так, наприклад, відомий український ономаст М. Худаш, з огляду на вигадане власне особове ім'я забобонно-містичного навантаження, поділяє такі слов'янські імена ще на кілька груп, серед яких виділяє:

а) *імена побажальні*, які давалися новонародженій дитині з побажанням їй чогось доброго, позитивного, приємного;

б) *імена профілактичні*, які давалися дитині з метою відвернення від неї якогось лиха, зла;

в) *охоронно-відстрашувальні* імена, які були спрямовані на охорону дитини від смерті, нечистої сили чи небезпеки;

г) *характеризуючі імена*, які давалися дітям за певною зовнішньою або внутрішньою характеристикою чи за яскраво виявленою рисою;

д) *нейтральні імена*, які давалися дітям без конкретного забобонного навантаження з метою лише назвати дитину (Худаш З історії 96-130).

Морфемна структура слов'янських особових імен

Антропономасти дотримуються думки, за якими нинішні актуальні імена українців, як і імена росіян та білорусів, є продовженям давньоруської традиційної антропонімійної системи, засвідченої писемними пам'ятками XI-XIII ст., хоча морфемний арсенал їх засобів, як уже доведено, склався ще в добу праслов'янської мовної спільності. Праслов'янська антропонімійна система, як відомо, письмово не засвідчена. Однак окремі її ґлоси в грекомовних, латиномовних та інших записах раннього Середньовіччя, як і порівняльно-історичні студії Ф.Міклошича, Т. Маретича, В.Ташицького, Г. Гінкена, Т. Мілевського, Т. Роспонда, Я. Свободи, Г. Шлімперта, М. Грковић, М. Малець, І.Железняк та інших славістів доводять, що вона користувалася тим же типом називання людей, що й індійська, іранська, балтійська, германська мови, в якій особу позначувано самим тільки іменем (Milewski T. 350).

Однак згодом у процесі дивергенції праслов'янської мови та формування на її базі інших племен чи надплемінних об'єднань, зокрема слов'янських народностей, праслов'янська антропонімійна система поступово ускладнювалася, а її елементи на різних теренах виявляють усе відчутніші специфічні особливості (Чу Розв 592-593).

На підставі аналізу будови слов'янських автохтонних імен-композит та порівняння їх із відповідними особовими іменами інших індоєвропейських народів, славісти ще в XIX ст. дійшли висновку, що праслов'янська антропонімійна спадщина мала безпосереднє індоєвропейське походження (Демчук 34), а відомий польський дослідник складених двоосновних імен Т. Мілевський вважав, що імена-композити, тобто двоосновні імена, є найдавнішою антропонімійною категорією, власне основою всіх інших різновидів слов'янських особових імен – відкомпозитних та відапелятивних (там же). Не менш вартісною є також та думка, згідно з якою іменам-композитам у часі передувало ціле розгорнуте речення, яке містило в собі відповідне побажання новонародженій дитині, оскільки «там діяв закон максимальної економії формальних ознак слова: найкоротшою формою вираження складної думки-побажання є композита» (Жел Усіч 57).

Важливо пам'ятати, що в давньоруській мові особове ім'я не було вже єдиним засобом ідентифікації особи. Там воно стало головним засобом називання її як у

сім'ї, так і в ширшому колективі. Давньоруські імена найдавнішої пори становили відкриту систему обов'язкових власних іменувань особи, надавання і функціонування яких спочатку регламентувалося тільки звичаєвим правом. Писемна спадщина Давньої Русі не дозволяє встановити точної кількості вживаних у ній особових імен. Однак реконструкція зафіксованих іменувань на підставі засвідчених пам'ятками патронімів дає право стверджувати, що в XI-XIII ст.ст. у давньоруській мові цих імен було близько однієї тисячі.

Слов'янські особові імена давньоруського періоду, як і імена староукраїнської доби прийнято ділити за їх морфемною структурою на три типи, а саме: а) двоосновні імена, тобто імена-композити; б) похідні від композит усічені утворення, ускладнені суфіксами суб'єктивної оцінки; в) імена відапелятивного походження, тобто загальні назви в функції власних особових імен (Демчук Слов'янські 170).

Будівельним матеріалом для давньоруських складених імен служило близько 100 слов'янських антропооснов. Серед них майже половину становили іменникові, а решта – дієслівні, прикметникові, займенникові та кілька інших утворень.

Валентні можливості і продуктивність різних антропооснов не були однаковими. Так, близько 20 іменникових основ (наприклад *брато-, вьрхо-, дома-, дѣдо-, жизнь-, люд-, рог-, стан-* і т. п.) могли виступати тільки в препозиції композита. Іменникових основ, які виступали як у ролі препозиційного, так і в ролі постпозиційного складника, виявлено удвічі менше (напр., *-бог-, -гость-, -жир-, -лом-, -мир-, -нѣг-*). Більшість основ, представлених у складених давньоруських іменах, засвідчена також іменами-композитами інших давньописемних слов'янських народів. Це також свідчить, що останні належали до спільнослов'янського іменного фонду (напр., імена *Бѣловолодъ, Воиборзъ, Жизнебудъ, Мутижиръ* і т. п.), а поза Руссю не відомі (Роспонд Структура 17).

Поряд із повними двоосновними в давньоруській мові побутували також різні похідні, а саме: а) префіксовані деривати типу *Безуй, Завидъ, Нажиръ, Полюдъ*; б) утворення з негаціями типу *Некрасъ, Немиръ, Нечуй...*; в) гіпокористичні усічення, які утворювалися шляхом усічення однієї з двох основ складеного імені і додаванням до нього здрібніло-пестливих та згрубіло-зневажливих формантів (напр., *Борзята, Вышко, Ратьша, Судило, Твьрдята* і т. п.).

Графіка і систематизація особових імен у Словнику

Усі слов'янські імена українців розглядаємо у двох частинах Словника: спочатку чоловічі, а після них уже – жіночі імена. Як у першій, так і в другій частині Словника імена розташовуємо в суворому алфавітному порядку, відповідно до чинного українського правопису за принципом: одне ім'я – одна словникова стаття.

На правах окремої заголовної статті до реєстру заносимо та розглядаємо тільки назви, письмово засвідчені в ролі власних особових імен пам'ятками сучасної української, давньоруської чи староукраїнської писемності, а саме: а) двоосновні безафіксні слов'янські особові імена зразка *Домажир, Мстигой, Радогость, Дзвенислава, Красимира*; б) відкомпозитні усічено-суфіксальні іменні та безсуфіксно-префіксальні утворення зразка *Миросик, Ростик, Славко, Бездѣд, Зоряна, Малуша, Нелѣпа;* в) відапелятивні особові імена типу *Горазд, Сокіл, Кудря, Руся,* а також г) особові імена, від-

творювані нами на підставі давніх патронімічних та ойконімічних слов'янських назв типу *Дорог, Ждимир, Доброслава, Княгиня* і т. п.

Заголовні реєстрові імена виділяємо жирним шрифтом у формі називного відмінка однини, яка відповідає нормативам сучасної української літературної мови. У спірних правописних випадках біля імені наводимо також рекомендоване закінчення родового відмінка однини. Напр., БЛАГА, -ГИ чол. р., МУДРА, -РИ чол. р., ДРОБИШЕНЯ, -НЯТИ, чол. р., МИЛГОСТЬ, -ТЯ чол. р., ХОТИМИСЛЬ, -ЛЯ чол. р.

Ілюстративний матеріал з історії та географії кожного імені наводимо у вигляді того аутентичного запису (тобто кирилицею або латиницею), яким ім'я засвідчене в конкретній писемній пам'ятці без суттєвих змін запису оригіналу. Отже, текстуальні ілюстрації наводимо без транскрибування чи транслітерування навіть тоді, коли в латинських, угорських, польських записах імені наявні диграфи, триграфи, квадрографи чи дифтонги типу *ae, cz, cs, sz, rz, tsch,* буквосполучення з ігреком, який часто виступає засобом пом'якшення попереднього приголосного.

Єдине, в чому ми пішли назустріч читачеві-нефілологу, так це те, що для полегшення прочитання незвичних букв старослов'янського чи давньоруського письма, як *ж, ѧ, ѩ, ѥ, оу, ѵ, ѡ, ѱ,* послідовно замінюємо їх буквами сучасної української графіки, але зберігаємо букву ѣ, яка ще 100 років тому на всіх теренах України читалася як *і* або як *ї*.

Біля кожної ілюстрації проставляємо дату вчиненого запису, місце написання пам'ятки, а, по-можливості, – і навіть найважливіші енциклопедичні відомості про гаданого денотата. Порядок наведення ілюстрацій витриманий хронологічно: від найдавніших часів до найновіших. У міру потреби при багатьох українських іменах для порівняння наводяться відповідні слов'янські імена з інших давньописемних слов'янських мов, указуючи на давність їх фіксацій чи на їх популярність у окремих слов'янських народів.

Чисельність слов'янських особових імен

Установити точну кількість слов'янських особових імен, уживаних тим чи іншим давньописемним слов'янським народом упродовж тривалого часу, дуже важко. Головними перешкодами на шляху до цього встановлення в українському випадку є: а) нестача документально засвідчених антропонімів періоду Середньовіччя, які письмово підтверджували б цю давність; б) відсутність єдиної погодженої наукової термінології, яка чітко розмежовувала б такі ономастичні поняття, як *особове ім'я* та *індивідуальне прізвисько особи*; *особове ім'я* та його варіанти (офіційний, розмовний, експресивно забарвлений, пісенний, книжний, застарілий, дитячий і т. ін.); в) нестача демографічних відомостей про соціальну структуру давніх слов'янських народів та генеалогію окремих родин.

Не можна не згадати при цьому і про таке явище, як двоіменність періоду масової християнізації давніх слов'ян, яка охопила не тільки привілейовані роди, але й нижчі верстви давньоруського та давньоукраїнського суспільства, коли при хрещенні дитину іменували чужомовним християнським іменем, а в побуті продовжували називати її традиційним слов'янським, світським. Пор., напр., запис 1177 року: «родися оу Игоря сынъ и нарекоша имя емоу въ крещении Андрианъ, а имя княже Святослав» (ИЛ – СДРЯ IV 363); пор. також запис у Повчанні Влодимира Мономаха:

«Въ крещении Василии, а руськымь именемь Володимиръ» (Успенский 1996), або ж запис переписувача Остромирового євангелія: «В крещении Осиф, а мирскы Остромир», чи запис із староукраїнського періоду, в якому гетьмана України Хмельницького під час хрещення назвали Зиновієм, а в історію увійшов під світським іменем Богдан і т. п. Наш Словник «Слов'янські особові імена українців охоплює» понад 2220 слов'янських імен, у тому числі й декілька розмовних їх варіантів.

Щодо кількісного співвідношення імен слов'янської та іншомовної етимології, то в сучасних слов'янських народів воно дуже неоднакове. Так, нині у південнослов'янських народів відсоток слов'янських імен сягає, а в деяких навіть перевищує 70 відсотків. У чехів імена чеського, а ширше – слов'янського походження становлять близько 30–35 відсотків (Knappová 21). А в українців XXI ст. на слов'янські імена припадає всього близько 3–4 відсотків.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

АБМУ – Акты Бориспольського мейского уряда 1612 – 1699 гг. С предисловием А.В. Стороженко. – К., 1892. – 112 с.

АЗР – Акты, относящиеся к истории западной России / [Собр. и изд. Археограф. комис. СПб]; 1846 – 1852. – Т. 1 – 5.

АКЖГУ – Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 // [Підг. до вид. А.М. Матвієнко, В.М.Мойсієнко]. – Житомир, 2002.

АКЖМУ – Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVI ст. (1582 – 1588 рр.) / [Підгот. до вид. М. К. Бойчук]. – К.: Наукова думка, 1965. – 189 с.

АКПГУ – Актовые книги Полтавского городового уряда XVII века / [Ред. и примеч. В.Л. Модзалевского]. – Чернигов, 1912 – 1914. – Вып. 1.

Антошин – *Антошин Н.С.* Закарпатская грамота 1404 года. – Науч. зап. Ужгород. ун-та, 1955. – С. 3 – 62. – Т. 13.

АО – Акти села Одрехова. / [Упорядники: Керницький І.М., Купчинський О. А.]. – К.: Наукова думка, 1970. – 260 с.

Аркушин – *Аркушин Г.Л.* (упорядник). Словник варіантів власних імен північно-західної України. – Луцьк, 2009. – 371 с.

Арх ЮЗР – Архив Юго-Западной России / Изд. Врем. комис. по розбору древних актов. – Киев, 1859 – 1914. – Т. 1, ч. 8.

АТП – Українська РСР: Адмін. і тер. поділ. – К.: Укрполітвидав, 1946. – 1064 с.

Бабота – *Бабота Л.* Списки деректорів, завучів та випускників гімназії // 50 років Пряшівької української гімназії. – Пряшів, 1983. – С.127 – 128.

Бал Ком – *Балецкий Э.* О языковой принадлежности и заселении с. Комлошка в Венгрии // Studia slavica – Budapest, 1956. – T. II. – f. 1–4. – 346 – 364 old.

Белей – *Белей Л.О.* Ім'я дитини в українській родині. – Ужгород, 1993. – 118 с.

Бестужев – Бестужев-Лада И.В. Имя человеческое, его прошлое, настоящее и будущее. // Наука и жизнь, 1968. – № 7.– С. 20 – 25.

Бір-1 – *Бірыла М.В.* Беларуская антрапанімія. Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны по бацьку, прозвішчы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1966. – 328 с.

Бір-2 – *Бірыла М.В.* Беларуская антрапанімія. Структура ўласных мужчынских имен. – Мінск: Навука і тэхніка, 1982. – 320 с.

Бір-3 – *Бірыла М.В.* Беларускія антрапанімічныя назвы ў іх адносінах да антрапанімічных назваў іншых славянскіх моў (рускай, украінскай, польскай) // V Міжнародны з'езд славістаў (Даклады). – Мінск, 1963. – 55 с.

Бір-4 – *Бірила В.М.* Ўсходнеславянскія антрапанімы з адмовўем **Не** типу Неждан, Недбай, Небаба, Некрас, Неваш, Нетреба // Беларуская анамастыка 2. – Мінск, 1981. – Вип. 2. – С. 4 – 27.

Богдан – *Богдан Д.* Связь между ономастикой молдавских и украинских актов // Слов'янське мовознавство. Збірник статей. – К.: АН УРСР, 1961. – Кн. 3. – 253 – 284 с.

Бондалетов – *Бондалетов В.Д.* Русская ономастика. – Москва: Просвещение, 1968. – 224 с.

Брайченко – *Брайченко С.Л.* Динаміка дохристиянських найменувань у сучасній суспільній оцінці українців Одещини // Наук. зап. Серія мовознавство. – Тернопіль, 2003. – Вип. 1, ч. 2. – с.14 – 18.

Брайченко Слов'ян. – *Брайченко С.Л.* Слов'янські автохтонні жіночі імена та атропонімічна мода наприкінці другого тисячоліття // Записки з ономастики. – Одеса, 2000. – Вип. 4. – С. 36 – 39.

Букомириħ – *М. Букомириħ.* Из ономастике јужне Метохије // Ономатолошки прилози V. – Београд, 1984. – С. 1 – 191.

Бучко – *Бучко Д.* Інверсійний словник ойконімів України. – Lublin, 2001. – 327 с.

Бучко Архетипічні – *Бучко Д.Г.* Архетипічні утворення на -jь в ойконімії Покуття // Українська історична та діалектна лексика. Зб. наук. праць. – К.: Наукова думка, 1995. – Вип. 2. – С. 138 – 145.

Бучко-1 – *Бучко А.Е.* Фамилии Бойковщины в период их становления и в наши дни

(Рукопись диссертации на соискание уч. ст. к.ф.н.). – Ужгород, 1986. – 20 с.

Бучко Роль – *Бучко Г.Є.* Роль слов'янських відкомпозитних імен у творенні українських прізвищ // Укр. пропріальна лексика. – Київ: Кий, 2000. – С. 20 – 23.

Бучко Давньоукр. імена – *Бучко Г.Є.*, Бучко Д.Г. Давньоукраїнські імена, почерпнуті з ойконімів України на загальнослов'янському фоні // Наукові записки ТДПУ. Серія Мовознавство. – Тернопіль, 2000. – Вип. 2. – С. 274 – 286.

Бучко Давньоукр. – *Бучко Д. Г.* Давньоукраїнські композитні імена в основах ойконімів України // Rozprawy sławistyczne, 16, UMCS. – Lublin, 2000. – с. 59 – 76.

Бучко Д., Бучко Г. – Ойконіми Карпат і Прикарпаття, мотивовані давньоукраїнськими композитами та відкомпозитними іменами // 12. Slovenská onomastická konferencia a 6. Seminár «Onomastika a škola». – Prešov, 1996. – S. 99 – 102.

Бучко Пох. – *Бучко Д.Г.* Походження назв населених пунктів Покуття. – Львів: Світ, 1990. – 143 с.

Бучко Д., Бучко Н. – Назви найдавніших поселень Надсяння: ойконіми на *-jь // Слов'янска ономастика. Зб. наук.праць на честь 70-річчя д.ф.н., проф. П. П. Чучки. – Ужгород, 1998. – С. 45 – 54.

Бучко Йосифінска – *Г.Є. Бучко.* Йосифінска і Францисканська метрики як джерело дослідження антропонімії на західноукраїнських землях // Питання історичної ономастики України. – Київ: Наукова думка, 1994. – С. 239 – 247.

Бучко Праслов'янські – *Бучко Д.Г.* Праслов'янскі та давньоруські композитні імена в основах ойконімів Прикарпаття // Питання історичної ономастики України. Київ: Наукова думка, 1994. – С. 109 – 121.

Бучко Слов. – *Бучко Г.Є.* Слов'янські відкомпозитні імена в основах українських прізвищ // Acta onomastica. Ročnik XL, 1999. – С. 14 – 21.

Бушаков – *Бушаков В.Л.* Субетноніми карпатських українців у контексті світового етнонімікону // «Студії з ономастики та етимології 2004». – К., 2004. – С. 24 – 30.

Валєєв – *Валєєв Г.К.* Антропоніміка «Повести временных лет». АКД. – Москва, 1982. – 16 с.

ВеЗн – *Верхратський І.* Знадоби до словаря южноруського. – Львів, 1877.

ВеЛ – *Верхратський І.* Про говір галицьких лемків. – Львів, 1902. – 409 с.

Вес – *Веселовский С.Б.* Ономастикон: Древнерусские имена, прозвища и фамилии. – М.: Наука, 1974. – 384 с.

ВеУг – *Верхратський І.* Знадоби до пізнання угорсько-руських говорів. Словарець. – ЗНТШ. – Т. ХХХ. – Кн. 4. – Львів, 1899 – 1901. – С. 226 – 278.

Высоцкий – *Высоцкий С.А.* Древнерусские надписи Софии Киевской // К.: Наукова думка, 1966. – С. 239.

Висоцький – *Висоцький С.О.* Київські графіті XI – XII ст. // Історія, культура, фольклор та етнографія слов'янських народів. IX міжнародний з'їзд славістів. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 132 – 145.

ВІЛ – *Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П.* Власні імена людей. – К.: Наукова думка, 1996. – 335 с.

ВКО – Володіння князів Острозьких на Східній Волині (за інвентарем 1620 року). / [Переклад, упорядкування та передмова І. Ворончук]. – Київ – Староконстантинів, 2001.

Вол. грам. – Волинські грамоти XVI ст. упорядники В.Б. Задорожний, А.М. Матвієнко. – Київ: Наукова думка, 1995. – С. 245.

Волчко – Кульч – *Волчко-Кульчицький І.* Історія села Кульчиць і роду Драґо-Сасів. – Дрогобич: Відродження, 1995. – 390 с.

Габорак – *М. Габорак.* Назви поселень Івано-Франківщини (Бойківщина, Гуцульщина та Опілля). Історико-етимологічний словник. – Івано-Франківськ, 2007. – 199 с.

Габорак Ойк. – *Габорак М.М.* Ойконіми Прикарпаття, мотивовані відкомпозитними особовими іменами // Студії з ономастики та етимології. – Київ, 2007. – С. 58 – 71.

Гаджеґа-З – *Гаджеґа В.* Додатки до історії русинів і руських церквей у бувшій Земплинській жупі // Наук. зб. т-ва «Просвіта». – Ужгород, 1934. – Р. Х. – С. 18 – 120.

Гаджеґа-М – *Гаджеґа В.* Додатки до історії русинів і руських церквей у Мармороші // Наук зб. т-ва «Просвіта». – Ужгород, 1922. – Р. І.

Гаджеґа-Уґ – *Гаджеґа В.* Додатки до історії русинів і руських церквей у жупі Уґоча // Наук. зб. т-ва «Просвіта». – Ужгород, 1927. – Р. I – II. – С. 1 – 62.

Гаджеґа-Уж – *Гаджеґа В.* Додатки до історії русинів і руських церквей в Ужанській жупі // Наук. зб. т-ва «Просвіта». – Ужгород, 1923 –1924. – Р. I – II.

Галас – *Галас К.Й.* Українська топонімія Закарпаття в лінгвістичному аспекті. – Ужгород, 1979. – 127 с.

Галас Зак – *Галас К.Й.* Закарпатські географічні назви з називного відмінка однини особових назв (ч. I) // Тези доповідей XIX наук. конф. Ужгородський ун-т. Серія мовознавча. – Ужгород, 1965. – С. 24 – 27.

Ганудель – *Ганудель З.* Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини. – Братислава, 1981, 1989. – Ч. I – II.

Гарайда – *Гарайда И.* Причинки до пояснення назв наших сел // Зоря – Hajnal, p. 1. – Ужгород, 1941. – С. 71 – 86.

Гг – Гуцульські говірки. Короткий словник. / [За ред. Я.Закревської]. – Львів, 1997. – 231 с.

Геровский-1 – *Геровский Г.* Как называет себя народ Пряшевщины // Костер. – Пряшев, 1947. – № 1 – 2. – С. 7 – 10.

Геровский-2 – *Геровский Г.* Южнокарпатское название *руснак* и его западнославянские соответствия // Československá rusistika, 1957. – № 3.

Гинкен – *Гинкен Г.Г.* Древнейшие русские двуосновные личные имена и их уменьшительные // Живая старина. – СПб., 1893. – Вып. IV. – С. 400 – 461.

Глинський – *Глинський* Про походження і написання власних імен // Укр. мова і літ. в школі. – 1963. – № 8. – С. 76 – 78.

Годинка – *Годинка А.* Нашѣ крелики в Трнавѣ (от 1722 до 1760 р.) // Зоря – Hajnal. I – II. – Унгвар, 1941. – С. 18 – 47.

Головацкій – *Головацкій Я.* Материалы для словаря малорусского наречия... / [Опублікували Й. О. Дзендзелівський, З. Ганудель] // Наук. зб. МУК у Свиднику. – Пряшів, 1982. – № 10. – С. 311 – 362.

Голубьев – *Голубьев С. Т.* Древний памятник Киево–Печерской лавры (конца XV – нач. XVI ст.) // Чтения в Ист. О-ве Нестора Летописца. – 1892. – Кн.6. – С. 1 – 88.

Горобець – *Горобець О.* Порівняльна характеристика чоловічих слов'янських особових імен міст Хмельницького та Луцька у XX ст. // Зб. «Західнополіські говірки в просторі і часі». Західнополіський ономастико-діалектологічний центр. Випуск 9. – Луцьк, 2010. – С. 262 – 269.

Горпинич – *Горпинич В.О.* Основні принципи дослідження сучасних прізвищ України // Українська мова, 2009. – № 4. – С. 18 – 27.

Гошко – *Гошко Ю.Г.* Населення українських Карпат XV – XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1976. – 206 с.

Гр – *Грінченко Б.Д.* Словарь української мови. – Л., 1907 – 1909. – Т. 1 – 4. (Перевидано фотоспособом).

Гр XIV ст. – Грамоти XIV ст. / [Упорядкування М.М. Пещак]. – К.: Наукова думка, 1974. – 255 с.

Грабовецький – *Грабовецький В.В.* Гуцульщина XIX – XX століть. Історичний нарис. – Львів, 1982. – 151 с.

Гренджа-Донський – *Гренджа-Донський В.* Щастя і горе Карпатської України. Щоденник. Мої спогади. – Ужгород, 2002. – 515 с.

Грицак-Київ – *Грицак Я.* «Яких-то князів були столиці в Києві?»: до конструювання історичної пам'яті галицьких українців у 1830 – 1930 роки... Україна молода. – 2001. – ч. 6. – С. 77 – 95.

Грицак Особові – *Грицак Є.* Особові імена учнів Перемиської гімназії // Грицак Є. Вибрані українознавчі праці. – Перемишль, 2002. – С. 227 – 236.

Грицак Яр – *Грицак Є.* Імена учнів та учениць української гімназії в Ярославі // Там само. – С. 237 – 245.

Грк – *Грковић М.* Речник личних имена код Срба. – Београд: Вук Караџић, 1977. – 326 с.

Грк Им – *Грковић М.* Имена у Дечанским хрисовуљама. – Нови Сад, 1983. – 200 с.

Грк Реч – *Грковић М.* Речник имена Бањског, Дечанског и Призренског властелинства у XIV веку. – Белград: Народна књига, 1986. – 235 с.

ГРНП – Галицько-руські народні приповідки / [Збірник упорядкував і пояснив Іван Франко]. – Львів, 1901 – 1910. – Т. 1 – 3.

Грушевський – *Грушевський М.* Джерела до історії Русі. – Том 1 – 3.

Гумецька Гостята – *Гумецька Л.Л.* З приводу особової назви *Гостята* в Новго-

родській берестяній грамоті № 9. / У кн.: Територіальні діалекти і власні назви. – К.: Наукова думка, 1965. – С. 238 – 246.

Гум Жін – *Гумецька Л.Л.* Жіночі особові назви в українській актовій мові XIV – XV ст. // Наук.зап. Інст. сусп. наук. Львівського філіалу АН УРСР, т. 3. Дослідження з мови та літератури, 1954. – С. 116 – 122.

Гум Іст – *Гумецька Л.Л.* Нариси з історії української мови. Словотворча будова чоловічих особових назв в українській актовій мові XIV – XV ст. // Мовознавство, 1952. – т. 10. – Є. 98 – 119.

Гумецька Нарис – *Гумецька Л.Л.* Нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст. – К.: АН УРСР, 1958. – 298 с.

Гумецька -ят – *Гумецька Л.Л.* Ономастичний формант *-ят* в українській мові // Слов'янське мовознавство. – К.: АН УРСР, 1962. – Кн. 4. – С. 17 – 32.

Давньоруська спадщина – Давньоруська ономастична спадщина в східнослов'янських мовах // Зб. наук. праць – К.: Наукова думка, 1986. – 162 с.

ДДГ – Ділова документація Гетьманщини XVIII ст. Збірник документів / [упорядкував В.Й. Горобець]. – К., 1993.

Демчук – *Демчук М.О.* Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV – XVII ст. – К.: Наукова думка, 1988. – 172 с.

Демчук Ойк – *Демчук М. О.* Українські ойконіми-композити давньоруського відантропонімного походження // Давньоруська ономастична спадщина в східнослов'янських мовах. – Київ: Наукова думка, 1986. – С. 64 – 66.

Демчук Прасл – *Демчук М.О.* Праслов'янські елементи відкомпозитного походження в українській антропонімії XIV – XVII ст. // Українська історична та діалектна лексика. – К.: АН УРСР, 1985. – С. 106 – 113.

Демчук Роль – *Демчук М.* Роль християнства у запровадженні особових власних імен та пов'язані з ними народні вірування // Народознавчі зошити. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2003. – 1 – 2. – С. 98 – 102.

Демчук Укр – *Демчук М. О.* Українські автохтонні власні особові імена праслов'янського походження // Мовознавство, 1983. – № 1. – С. 68 – 71.

Дзе Вре – *Дзендзелевский Й.О.* К вопросу о времени расселения восточных славян на южных склонах Украинских Карпат // VII Международный конгресс антропологических и этнографических наук: Доклады. – М.: Наука, 1964. – 11 с.

Дзе УЗЛП – *Дзендзелівський Й.О.* Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі. – К.: Наукова думка, 1969. – 211 с. + 16 карт.

Дим – Тод – *Димитрова-Тодорова Л.* Различни пластове откъм произход лични имена в българската топонимија // Antroponimia słowiańska. Prace onomastyczne 35. – Warszawa, 1966. – S. 107 – 113.

Ділова мова – Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст. / [Підготував до видання В. А. Передрієнко]. К.: Наукова думка, 1976. – 416 с.

ДМВН – Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст.: Зб. акт. док. / [Підгот. до вид. В. В. Німчук та ін.]. – К.: Наукова думка, 1981. – 316 с.

ДНРМ – Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст.: Матеріали сотен. канцелярій і ратуш Лівобереж. України / [Підгот. до вид. В. А. Передрієнко]. – К.: Наукова думка, 1976. – 416 с.

Добродомов – *Добродомов И.Г.* Из булгарских вкладов в славянскую антропонимию (К етимологи имени *Борис*) // Антропонимика. – М.: АН СССР, 1970. – С. 229 – 235.

Дуйчак – *Дуйчак М.* Мікротопоніми українських сіл Східної Словаччини // Наук. зб. МУК у Свиднику. – Братислава: Словацьке педагогічне товариство, 1994, 1995. – № 19, 20.

Дуйчак Ант – *Дуйчак М.* Антропонімія Пряшівщини. – Пряшів , 2003. – 349 с.

Дуйчак Власні – *Дуйчак М.* Власні імена русинів Пряшівщини // Дукля, № 4, 1992. – С. 50 – 58.

Думбр – *Думбрэвяну А.Н.* Молдавская диалектная антропонимия. – Кишинэу: Штиинца, 1982. – 104 с.

Думбр Мик – *Думбрэвяну А.Н.* Мик дикционар де пренуме диалектале молдованешть. – Кишинэу: Штиинца, 1983. – 164 с.

Дэже Дел – Деловая письменность русинов в XVIII веках. Словарь, анализ, тексты. – Ниредьгаза, 1996. – 336 с.

Дэже Мат – *Дэже Л.* Материалы к словарю закарпатской литературы XVI –XVII вв. – Будапешт, 1965.

Дэже Оч – *Дэже Л.* Очерки по истории закарпатских говоров. – Будапешт, 1967. – 306 с.

Дэже Укр – *Дэже Л.* Украинская лексика сер. XVI в.: Няговские поучения (словарь и анализ). – Дебрецен, 1985. – 525 с.

Драги – *Драги С.* Лични имиња во еден Охридски споменик од 17. век. // Onomastica Jugoslavica, 2. – Lubljana, 1970. – S. 147 – 157.

Џоговић – *Џоговић А.* Ономастика Џаковице и суседних села // Ономатолошки прилози. VII. – Белград, 1987. – С. 221 – 304.

Џурић – *Џурић М.* Ономастика Љубомира // Ономатолошки прилози. VI. – Београд, 1985. – С. 191 – 512.

Ер – Кос – *Еремия А., Косничяну М.* Нуме де персоане. Личные имена. – Кишинэу: Штиинца, 1968. – 108 с.

ЕСЛГНПР – Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / [Відп. ред. О. С. Стрижак]. – К.: Наукова думка, 1985. – 253 с.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: В 7-и т. / [Гол. ред. – О. С. Мельничук]. – К.: Наукова думка, 1983 – 1989.

ЕУ – Енциклопедія українознавства. Перевидана в Україні: В 10-и т. / [Гол. ред. – В. Кубійович]. – Львів, 1993 – 2000.

ЭССЯ – Етимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд. / [Под. ред. О.Н. Трубачева]. – М.: Наука, 1974 – 1994. – Вып. 1 – 21.

Єфименко – *Єфименко І.* Рец. на книгу І.Фаріон «Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVII ст. (з етимологічним словником)». – Львів: Літопис, 2001. – 371 с. // Студії з ономастики та етимології 2003. – Київ, 2003. – С. 181 – 188.

Єфименко Комп. – *Єфименко І.* Українські антропонімні композити (на матеріалі писемних пам'яток XVI – XVII ст.) // Проблеми ономастичного словотвору. Тези доповідей наукового семінару. – Київ, 1977. – С. 16 – 17.

Єфименко Пр. – *Єфименко І.* Українські прізвищеві назви XVI ст. – К., 2003. – 167 с.

Жеґуц – Піпаш – *Жеґуц І., Піпаш Ю.* Словник гуцульського говору в Закарпатті. – Мюнхен, 2001. – 180 с.

Жел – *Железняк И.М.* Очерк сербохорватского антропонимического словообразования. – К.: Наукова думка, 1969. – 130 с.

Жел Ареал – *Желєзняк И.М.* Ареальне вивчення слов'янських антропонімів з усіченим другим компонентом композита // Мовознавство, 1972. – №2. – С. 67 – 74.

Жел До іст. – *Желєзняк І.М.* До історії українських прізвищ // Мовознавство, 1976. – № 5. – С. 65 – 72.

Жел Мут – *Желєзняк І.М.* Історія літописного *Мутижир* // Мовознавство, 1974. – № 3. – С. 61 – 65.

Жел Світогляд. – *Желєзняк І.М.* Світоглядний код слов'янської антропонімної лексики // Актуальні питання антропоніміки. – Київ: Національна АН України, 2003. – С. 76 – 88.

Жел Семант – *Желєзняк І.М.* Семантичні параметри слов'янських антропонімних етимонів // Слов'янська ономастика. Зб. наук. праць на честь 70-річчя д. ф. н., професора П.П. Чучки. – Ужгород, 1998. – С. 95 – 105.

Жел Типи – *Желєзняк І.М.* Типи сербо-хорватських антропонімічних композитів XII – XV ст. // Славістичний збірник. – АН УРСР, 1963. – С. 198 – 213.

Жел Усіч – *Желєзняк І.М.* Антропоніми з усіченим другим компонентом композита в сербохорватській мові // Мовознавство, 1971. – № 1. – С. 57 – 67.

Жерела – Жерела до історії України-Руси. – Львів, 1895 – 1903. – Т. I – VII.

Ж – Н – *Желеховский Є., Недільский С.* Малорусько-німецкий словар. – Львів, 1886. – Т. 1 – 2.

Жирош – *Жирош М.* Бачванско-сримски Руснаци дома и у швеце. 1745 – 2005. – Нови Сад, 1997 – 2008. – Т. I – VII. – 493 с.

Закревська – *Закревська Я.В.* Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті. – К.: Наукова думка, 1976. – 197 с.

Захаркив – *Захаркив В.А.* Словообразование имен существительных бойковского диалекта. АКД. – Ужгород, 1981. – 26 с.

Зинин – *Зинин С.И.* Русские личные имена XVII – XVIII веков (на материале переписных книг городов России).: Вопросы русского языконания. – Ташкент, 1970. – С. 73 – 104.

Змайзер – *Змайзер В.* Соотношение имён и прозвищ (Заметки на полях «Ономастикона С.Б. Веселовского») // Onomastica XXIII. – 1978. – С. 245 – 255.

Иванова – Радева – *Иванова Н., Радѐва П.* Имената на българите // Велико Търново, 2005. – 247 с.

Ивић – Грк – *Ивић П., Грковић М.* Дечанске рисовуље. – Нови Сад, 1976. – 350 с.

Илиевска – *Илиевска Красимира.* Имиња изведени од основата «брат» во македонскит јазик на фонот на словенските јазици // Antroponimia słowiańska. Prace onomastyczne. 35. – Warszwa, 1996. – S. 159 – 172.

ИЛ – Ипатьевская летопись // Полное собрание русских летописей. – М., 1962. – Т. 2.

Илчев – *Илчев С.* Речник на личните и фамилни имена у българите. – София: БАН, 1969. – 628 с.

Илчев За – *Илчев С.* За хубави български имена на децата ни. – София: ИОФ, 1963. – 32 с.

ЙМ – Йосифінська метрика (Поземельний кадастр 1785–1788 років) / (Рукопис зберігається в Центральному державному історичному архіві України у Львові, фонд 19).

Карп – *Бернштейн С.Б.* Карпатский диалектологический атлас. – М.: АН СССР, 1967. – Т. 1 – 2.

Карпенко – *Карпенко О.П.* Історична ойконімія Житомирщини // Студії з ономастики та етимології 2007. – Київ, 2007. – С. 120 – 132.

Карпенко – *Карпенко Юрій.* Динаміка українських особових імен // Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 356 – 359. Слов'янська філологія. – Чернівці, 2007. – С. 285 – 289.

Касинець – *Касинець Н.Й.* Давньоруські антропооснови з точки зору семасіології // Питання історичної ономастики України. – К.: Наукова думка, 1994. – С. 207 – 213.

Керста – *Керста Р.Й.* Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування. – К.: Наукова думка, 1984. – 152 с.

Керста Ном – *Керста Р.Й.* Ономастика в Картотеці «Словника української мови XVI – першої пол. XVII ст.» // Українська історична та діалектна лексика. АН УРСР. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 116 – 124.

Керста Типи – Керста *Р.Й.* Типы именования мужчин в памятниках украинского языка XVI века // Антропонимика. – М.: АН СССР, 1970. – С. 258 – 262.

КЗС – Кременецький земський суд: Описи актових книг XVI – XVII ст. – К.: Наукова думка, 1959 – 1965. – Вип. 1 – 3.

Киш – *Киш Л.* О некоторых принципах этимологизирования заимствованных слов // Этимология 1967. – М.: Наука, 1969. – С. 68 – 70.

Кінах – *Кінах Г.* Населення села Підмонастир у 1773 р. // НЗ т-ва «Просвіта» в Ужгороді. Річник XII. – Ужгород, 1937. – С. 119 – 137.

ККПС – Книга Київського підкоморського суду (1584 – 1644). / [Відп. Німчук В. В.]. – К., 1991. – С. 344.

КЛ – Київський літопис початку XVII ст. // Сборник летописей, относящихся к истории Южной и Западной Руси, изданный Киевской комиссией для розбора древних актов. – К., 1988. – С. 73 – 98.

Кобил. – *Кобилянський Б.В.* З ономастики східнокарпатського ареалу (Назви Крента, Маґура, Віпче, Хотимир) // Культура і побут населення Українських Карпат: Матеріали респ. наук. конф. – Ужгород, 1973. – С. 268 – 276.

Ковалик – *Ковалик І.І.* Словотвір особових імен в українській мові (здрібнілопестливі утворення). / У кн.: Територіальні діалекти і власні назви. – К.: Наукова думка, 1965. – С. 216 – 225.

Коваль – *Коваль А.П.* Життя і пригоди імен. – К.: Вища школа, 1988. – 240 с.

Ковач – *Ковач Ф.* (ред.) Краєзнавчий словник русинів-українців. Пряшівщина. – Пряшів, 1999. – 500 с.

Ковачев – *Ковачев Н.* Честотно-етимологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия. – Велико Трново, 1995. – 521 с.

Кодекс – Кодекс про шлюб та сім'ю України. Постатейні матеріали. – Ужгород, 2001. – 499 с.

Колесник – *Колесник В.А.* Болгарская антропонимия Юга Украины / [Автореф. дис. на соиск. уч. степ. к.ф.н.]. – Минск 1984. – 16 с.

Коробар – *Коробар-Белчева* Антропонимите содржани в ойконимията македонскиот западен пограничен регион // Antroponimia słowiańska. – Prace onomastyczne, 35. Warzsawa. – S. 207 – 215.

Космакова – *Космакова Т.Д.* Лінгвістичий аналіз антропонімів Правобережного Побужжя. Семантична та словотвірна характеристика назв осіб у пам'ятках укр. мови XVI – XVII ст. АКД. – Ужгород, 1980. – С. 23.

Косничану – *Косничану М.А.* Источники пополнения молдавской антропонимии // Антропонимика. – М.: Наука, 1970. – С. 68 – 73.

Красовський – *Красовський І.* Прізвища галицьких лемків у XVIII ст. – Л.: Край, 1993. – 194 с.

Кравченко – *Кравченко Г.В.* Динаміка чол. іменика Донецька // Актуальні питання антропоніміки. – К.: НАН України, 2005. – С. 123 – 129.

Кравченко – *Кравченко Л.* Прізвища Лубенщини композитної будови // Київський університет. Вісник. Літературознавство, мовознавство, фольклористика. – Київ, 2001. – Вип. 10. – С. 51 – 55.

Кременець – Кременецький земський суд. Описи актових книг XVI – XVII ст. – К., 1959. – Випуск 1, 2. – 255 с.

Крикун – *Крикун М.* Перепис Подільського козацького полку 1659 року // Між війною і радою. – Львів, 2006. – С. 67 – 97.

Крип'як ГВК – *Крип'якевич І.П.* Галицько-волинське князівство. – К.: Наукова думка, 1984. – 175 с.

Купчинська – *Купчинська З.О.* Твірні основи укр. топонімів на -ин, -ів (структура, територія). // Ономастика України першого тисячоліття нашої ери. – К.: АН України, 1992. – С. 94 – 101.

Купч Акти – *Купчинський О.А.* Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV ст. Дослідження. Тексти. – 2004. – 1283 с.

Купч Давні – *Купчинський О.А.* Давні східнослов'янські композитні імена, мотивовані ойконімами на *-itji // З історії української лексикології. – К.: Наукова думка, 1980. – С. 213 – 248.

Купч Найд – *Купчинський О.А.* Найдавніші слов'янські топоніми України як джерело історико-географічних досліджень. Географічні назви на -ичі. – К.: Наукова думка, 1981. – 250 с.

Купч Двочленні – *Купчинський О.А.* Двочленні географічні назви України на *-jь. // Питання історії української мови. – К.: Наукова думка, 1970. – С. 101 – 129.

Купч Двочленні на -ів – *Купчинський О.А.* Двочленні географічні назви України на -ів. // Історичні джерела та їх використання. – К.: Наукова думка, 1969. – Вип. 4. – С. 217 – 236.

Купч Про пох – *Купчинський О.А.* Про походження окремих патронімічних назв Прикарпаття XIV – XVII ст. // Ономастика. – К.: Наукова думка, 1966. – С. 56 – 62.

Купч Реконструкції – *Купчинський О.А.* Реконструкції східнослов'янських композитних імен на базі твірних основ ойконімів на *-itji // Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології укр.мови. Тези доповідей. – Ужгород, 1978. – С. 116 – 118.

Купч Стат – *Купчинський О.А.* Статистика та географія двочленних відприсвійних географічних назв України на *-jь // Історичні джерела та їх використання. – К.: Наукова думка, 1960. – С. 217 – 239.

Купч Укр – *Купчинський О.А.* Давньоруська ономастична спадщина в східно-слов'янських мовах. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 105 – 108.

Купч П'ять – *Купчинський О.А.* П'ять староукраїнських грамот XIV ст. // Мовознавство, 1986. – №1. – С. 59 – 64.

Лазорик – *Лазорик О.* Наші місцеві назви і як їх уживати. – Пряшів, 1994. – 103 с.

Латта – *Латта В.* Атлас українських говорів Східної Словаччини. – Братислава: СПВ в Пряшеві, 1991. – 552 с.

ЛБС – Люстрация Барского староства 1565 г. // Арх ЮЗР. – Ч. 7, т. 2. – С. 128 – 135.

ЛВС – Люстрация Винницкого староства 1616 г. // Там же. – С. 388 – 393.

ЛГВ – Галицько-Волинський літопис. / У кн.: Полное собрание русских летописей. Ипатьевская летопись. – М.: Наука, 1962. – Т.2.

Лел Грига – *Лелекач Н., Грига М.* Выбор из старого руського письменства Подкар-

патя (от найдавнійших початков до середини XIX в.). – Унгвар, 1943.

ЛМ – Литовська метрика. Книга 561. Ревізія українських замків 1545 року // [Підготував В. Кравченко]. – К., 2005.

Лел Пам – *Лелекач М.* Пам'ятки українського письменства XVII – поч. XVIII ст., писані на Закарпатті (Публікація). – Наук. зап. УжДУ. – Львів, 1955. – Т. 14. – С. 221 – 234.

ЛИ – Полное собрание русских летописей. Ипатьевская летопись – М., 1962. – Т. 2.

Лизанець – *Лизанець П.М.* Давньоруська ономастична спадщина в угорській мові // Давньоруська ономастична спадщина в українській мові. – К., 1986. – С. 111 – 113.

Литвина – Успенський – *Литвина А.Ф., Успенський Ф.Б.* Глава из истории выбора имен Рюриковичей: князья-тески и их патрональные святые // Вопросы ономастики, 2004. – Екатеринбург, 2004. – № 1. – С. 14 – 32.

Литвинчук – *Литвинчук Л.В.* Відтопонімні назви прізвищеві назви Житомирщини XVI – XVII ст. // Студії з ономастики та етимології 2007. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 179 – 187.

ЛК – Люстрация Кременца 1663 г. // Арх ЮЗР. – Ч. 7. – С. 42 – 128.

ЛКС – Люстрация Каменецкого староства 1556 г. // Там же. – С. 165 – 214.

ЛЛ – Полное собрание русских летописей. Лаврентьевская летопись и Суздальская летопись по академическому списку. – М., 1962. – Т. 1.

ЛЛС – Люстрация Любомильского староства 1564 г. // Арз ЮЗР. – Ч. 7. – С. 321 – 361.

ЛР – Літопис руський. За Іпатським списком переклав Л.Махновець. – К.: Дніпро, 1989. – 591 с.

ЛРК – Лохвицька ратушна книга другої половини XVII ст. (Зб. актових документів) / [Підг. до вид. О.М. Маштабей, В.Г. Самійленко, Б.А. Шарпило]. – К., 1987. – 223 с.

ЛРС – Люстрация Ратнинского староства 1655 г. // Арх ЮГЗ. – Ч. 7, т. 2. – С. 272 – 321.

ЛСКВ – Люстрация староства Киевского воеводства 1765 – 1789 гг. // Там же. – Ч. 7. – С. 1 – 152.

ЛСХ – Люстрация староства Хмельницкого 1565г. // Там же. – Ч. 7, Т. 3. – С. 135 – 165.

Луженко – *Луженко Явор.* Наші хресні імена // Українське слово, 13 вересня 1934 р.

Лук'янюк – *Лук'янюк К.М.* Словотвір здрібніло-пестливих імен у буковинських говірках // Міжвуз. наук. конф. з питань укладання обласних діалектних словників. – Тези доповідей. – Чернівці, 1960. – С. 44 – 47.

Лучкай Іс – *Лучкай М.* Історія карпатських русинів. Ужгород: УжНУ, 2002 – 2003. – Т. 1 – 4

Маројевић – *Маројевић Р.* Антропонимске категорије у староруском језику // Ономатолошки прилози, IV. – Београд, 1983. – С. 137 – 177.

Мароевич – *Мароевич Р.* Личные имена в системе антропонимических категорий праславянского языка // Проблеми слов'янської ономастики. Збірник наукових праць. – Ужгород, 1999. – С. 105 – 112.

Масенко – *Масенко Л.Т.* Українські імена і прізвища. – К.: Знання, 1990. – 48 с.

Масенко -ій. *Масенко Л.Т.* Українські прізвища з суфіксом *-ій* // Мовознавство, 1976. – №5. – с.73 – 78.

Медвідь-Пахомова Еволюція – *Медвідь-Пахомова С.М.* Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. – Ужгород: УжНУ, 1999. – 246 с.

Медвідь-Пахомова Екстралінгвальні – *Медвідь-Пахомова С.М.* Екстралінгвальні фактори в розвитку слов'янських антропосистем // Ужгород, 2003. – 72 с.

Медвідь-Пахомова – *Медвідь-Пахомова С.М.* Слов'янська антропонімія і церква // Наук. зап. Тернопільського ДПУ ім. В. Гнатюка. Серія: мовознавства. Ономастика. – Тернопіль, 2003. – Т.1. – С. 38 – 41.

Медвідь-Пахомова Язичницьке – *Медвідь-Пахомова С.М.* Вплив язичницького світогляду на давньослов'янську антропонімію // Ідеї слов'янської єдності та суспільна думка на Закарпатті в XIX – XX. – Ужгород, 1999. – С. 219 – 224.

Медвідь Христ – *Медвідь-Пахомова С.М.* Вплив християнства на антропонімійну систему української мови // Християнство й українська мова [Матеріали наук.конф. Київ, 5-6 жовтня 2005 р.]. – Львів, 2000. – С. 293 – 301.

Медвідь Язичницьке – *Медвідь С.М.* Язичницьке світосприймання і слов'янські

антропонімні традиції. – Ужгород, 1988. – С. 156 – 162.
Мельничук Ет – *Мельничук О.С.* Етимологія // Українська мова. Енциклопедія. – К.: Наукова думка, 2000. – С. 162 – 163.
Метрика – Метрика гори Чернек (1727 –1816). (Рукопис зберігається в бібліотеці УжНУ під шифором 337-Д).
Мик. – Зас. – *Микитенко М.Л. Засухіна І.О.* Динаміка особових імен студенток філол. ф-ту укр. відділення ОНУ ім. І. І. Мечникова // Записки з ономастики. Збірник наукових праць. – Одеса, 2002. – Вип. 6. – С. 62 – 72.
Мик – Чу – *Микитась В.Л., Чучка П.П.* Дві закарпатські оригінальні пам'ятки початку XV ст. // Мовознавство. – К.: АН УРСР, 1968. – № 1. – С. 62 – 68.
Мирославская – *Мирославская А.Н.* Древние русские имена и прозвища в Новгородских записных кабальных книгах. – Уч. зап. Калининградского педин, 1959. – Вып. 6. – С. 336 – 362.
Мирославская Древнерус. – *Мирославская А.Н* О древнерусских именах и прозвищах // Переспективы розвития славянской ономастики. – М., 1980. – С. 202 – 213.
Мирославская Ист. – *Мирославская А.Н.* К истории развития русских имен // Уч. записки Калининградского педин, 1959. – Вып. 6. – С. 369 – 389.
Мирославская Соб. – *Мирославская А.Н.* Собственные имена в Новгородских записных кабальных книгах. АКД. Москва, 1965. – 16 с.
МІГ – Матеріали до історії Галичини / Акти з року 1648 – 1651 / [Зібр. і впоряд. С. Томашевський]. – Львів: Наукове т-во ім. Т.Г. Шевченка, 1901. – Т. 1 – 2.
Міжетнічні – Міжетнічні зв'язки в українській антропонімії XVII ст. (Реєстри війська запорозького 1649 р. і мовнолітературні контакти). – К.: Наукова думка, 1989. – 150 с.
Мор – *Морошкин М.Я.* Славянский именослов, или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке. – СПб., 1867. – 213 с.
Москальов – *Москальов Н.П.* Словотвір чоловічих імен в українській мові другої пол. XVII ст. // Дослідження словотвору та лексикології. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 15 – 19.
Мудри – Саламон – *Василь Мудри, Янко Саламон.* Прилози ґу историї рускей школи у Шидзе. // Studia rutenica 3. Зборнїк роботох. – Нови Сад, 1992 – 1993. – С. 208 – 268.

Нападій – *Нападій Є.Д.* Українські антропоніми і відантропонімні топоніми з суфіксом *-ęt // Мовознавство, 1977. – № 3. – С. 72 – 80.
Нерознак – *Нерознак В.П.* Названия древнерусских городов. – М.: Наука, 1983. – 208 с.
Никонов – *Никонов В.А.* Типология славянской антропонимии // История, культура, этнография и фольклор славянских народов: IX Международный съезд славистов: Доклады советской делегации. – М.: Наука, 1983. – С. 257 – 269.
Ніколаєнко – *Ніколаєнко З.Г.* Деякі питання історичної ономастики Закарпаття // Доповіді та повідомлення. – Ужгород, 1958. – № 3. – С. 21 – 25.
Німчук Терм. – *Німчук В.В.* Українська ономастична термінологія. // Повідомлення Укр. ономастичної комісії. – К.: Наукова думка, 1966. – Вип. 1. – С. 24 – 43.

ОВЗ – Описание Винницкого замка 1552 г. // Арх ЮЗР. – Ч. 7, т. 1. – С. 598 – 611.
Огієнко – *Огієнко І.* Словник особових імен у літературній і українській формі // Рідна мова. 1935. – № 7. – С. 294 – 299.
ОДА – Общекарпатский диалектологический атлас. Лингвистические и этнографические аспекты. – Кишинев, 1976.
ОЖЗ – Описание Житомирского замка 1545 г. // Там же. – С. 140 – 152.
ОКаЗ – Описание Каневского замка 1552 г. – // Там же. – С. 91 – 105.
ОКЗ – Описание Кременецкого замка 1552 г. // Там же. – Ч. 7, т. 2. – С. 23 – 35.
ОКЗР – Описи королівщини в руських землях XVI в. (1565 г.) // Джерела до історії України-Руси. – Львів, 1895 – 1900. – Т. 1 – 3.
ОКиЗ – Описание Киевского замка 1552 г. // Арх ЮЗР. – Ч. 7, т. 1. – С. 106 – 122.
ОЛА – Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. – М.: Наука, 1965, 1970, 1972, 1975, 1978, 1981.
ОЛЗ – Описание Луцкого замка 1552 г. // Там же. – С. 152 – 184.

ОМоЗ – Описание Мозырского замка 1552 г. // Арх ЮЗР. – Ч. 7 , т. 1. – С. 611 – 647.

Он – *Онишкевич М.Й.* Словник бойківських говірок. – К.: Наукова думка, 1984. – Ч. 1 – 2.

ООврЗ – Описание Овручского замка 1552 г. // Там же.

ООЗ – Описание Остерского замка 1552 г. // Там же. – С. 592 – 598.

Основен – Основен систем и терминологија на словенската ономастика. – Скопје, Македонска АНУ, 1983. – 412 с.

Осташ – *Осташ Л. Р.* До історії вивчення власних особових імен слов'янського походження // Актуальні питання антропоніміки. / [Зб. матеріалів наукових читань пам'яті Ю.К. Редька]. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 160 – 184.

Осташ-1 – *Осташ Л.Р.* Автохтонні та псевдоавтохтонні власні особові імена відапелятивного походження в чехів й українців // Студії з ономастики та етимології. – К., 2002. – С. 150 – 158.

Осташ-2 – *Осташ Л.Р.* Слов'янські автохтонні власні особові імена в чеському антропоніміконі // Автореферат дис. к.ф.н. – К., 2004. – 17 с.

Осташ Зіст. – *Осташ Л.Р.* Зіставний аналіз чеських та українських особових імен слов'янського автохтонного походження // Іншомовні елементи в ономастиці України. – К.: Кий, 2001. – С. 62 – 75.

Осташ Стан – *Осташ Л.Р.* Стан вивчення слов'янських автохтонних власних особових імен у чеській антропоніміці // Студії з ономастики та діалектології. – Київ: АН України, 2005. – С. 107 – 119.

Осташ Власні особові – *Осташ Р.І.* Власні особові імена у функції прізвищевих назв // Українська лексика в історичному та ареальному аспектах. – К., 1991:

Осташ Географія – *Осташ Р. І.* Історична географія України. Генезис і структура особових імен її населення // Міжетнічні зв'язки в українській антропонімії XVII ст. – К.: Наукова думка, 1989. – 106 с.

Осташ До пох. – *Осташ Р.* До походження прізвищевих назв Реєстру (спроба етимологічного словника) // Реєстр війська Запорозького. – К.: Наукова думка, 1995. – С. 517 – 567.

Осташ Імена – *Осташ Р.І.* Імена в козацьких реєстрах. // Жовтень. – 1984. – № 4. – С. 105 – 107.

Осташ Імена в лексикографії – *Осташ Р.І.* Українські власні особові імена середини XVII ст. як об'єкт лексикографії. 14. // Студії з ономастики та етимології. – К., 2008. – С. 111 – 144.

Осташ Інд. – *Осташ Р.І.* Індекс власних особових імен // Реєстри війська запорозького 1649 р. – К.: Наукова думка, 1995. – С. 513 – 516.

Осташ Лінгвогеографічний – *Осташ Р.І.* Лінгвогеографічний погляд на одноморфемні суфікси в українській історичній антропонімії // Магічне світло імені. Studia slovakistuca, 3. – Ужгород, 2003. – С. 114 – 138.

Осташ Ос – *Осташ Р.І.* Українські особові імена середини XVII ст. як об'єкт лексикографії. 2. // Слово і доля: Збірник на пошанування Уляни Єдлінської. – Львів, 2005. – С. 97 – 121.

Осташ Укр – *Осташ Р.И.* Украинская антропонимия первой половины XVII века. Мужские личные имена / [На материале Реестра Запорожского войска 1649 г.]. Рукопись канд. дис. Приложения. – Ужгород, 1986 (Рукопис).

Осташ Українські – *Осташ Р.І.* Українські особові імена середини XVII ст. як об'єкт лексикографії. 3 // Студії з ономастики та етимології 2005. – Київ, 2005. – С. 121 – 144.

Осташ Чоловічі – *Осташ Р.І.* Чоловічі слов'янські автохтонні імена в козацькій антропонімії // Українська історична та діалектна лексика. – Київ, 1995. – С. 132 – 137.

ОстрЛ – Острозький літопис 1569 – 1603 р. – (Зберігається в держ. іст. музеї м. Львова під № 407).

ОЧеркЗ – Описания Черкаского замка 1552 г. // Арх ЮЗР. – Ч. 7, т.1. – С. 76 – 91.

ОЧЗ – Описание Чернобыльского замка 1552 г. // Там же. – Ч. 7, т. 2. – С. 587 – 592.

Пав Неоф. – *Павелко С.П.* Неофіційні жіночі найменування в антропонімікомі Гуцульщини // Записки з ономастики. Зб. Наукових праць. – Одеса, 2002. – Вип. 6. – С. 50 – 62.

Пав Розм – *Павелко С.П.* Розмовно-побутові варіанти імен у говірках Гуцульщини (чоловічі найменування). – Студії з ономастики та етимології 2004. – С.126 – 138.

Паламарчук – *Паламарчук О.Л.* Чеська ономастична лексика в українських перекладах художньої літератури // Зіставне дослідження української, чеської та російської мов. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 122 – 152.

Панчук – *Панчук Г.* Антропонімія Опілля. – Тернопіль, 2001. – 194 с.

Пан Бол – *Панькевич І.* Українсько-болгарські мовні зв'язки в Семигороді // Slavia. – Praha, 1955. – č. 2 – 3. – R. XXIV.

Пан Гов – *Панькевич І.* Українські говори Підкарпатської Руси і сумежних областей. – Прага, 1938. – 549 с.

Пан Лем – *Панькевич І.* Дві лемківські грамоти з початку XVI ст. // Slavia. – Praha, 1954. – S. 23 – 46. – R. XXIII. – s. 1.

Пан Нарис – *Панькевич І.* Нарис історії українських закарпатських говорів. Ч.І Фонетика. // Unuversita Karlova ve státním pedagogickém nakladatelství. – Praha, 1958. – 131 s.

Панцьо – *Панцьо С.Є.* Антропонімія давньої Лемківщини. – Тернопіль, 1995. – 125 с.

Панцьо Жіночі – *Панцьо С.Є.* Жіночі імена у лемків // Studia slovakistica. 9. Ономастика. Антропоніміка. – Ужгород, 2009. – С. 200 – 205.

Пан По-1 – *Панькевич І.* Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах // Наук. зб. т-ва «Просвіта». – Ужгород, 1929. – Р. VI. – С. 129 – 196.

Пан По-2 – *Панькевич І.* Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах. Ч. II // Наук. зб. т-ва «Просвіта». – Ужгород, 1937. – Р. 12. – С. 1 – 36.

Пан По-3 – *Панькевич І.* Покрайні записи на закарпатоукраїнських церковних книгах з додатком 4 монастирських грамот. Збірка закарпатоукраїнських приповідок Івана Югасевича з 1809 р. – Прага, 1947.

Пан По-4 – *Панькевич І.* Матеріали до історії мови південнокарпатських українців // НЗ МУК в Свиднику. – Пряшів, 1970. – Т. 4. – Кн. друга. – 223 с.

Пахомова – *Пахомова С.М.* Як іменували жінку в давній Русі // Укр.мова і літ. в школі, 1984. – №5. – С. 52 – 54.

Пахомова Табу – *Пахомова С.М.* Табу на ім'я як рушій розвитку антропосистеми // Студії з ономастики та етимології. – К., 2007. – С. 234 – 231.

Пахомова Засоби – *Пахомова С.М.* Антропонімічні засоби вираження віку людини в допрізвищевій період // Студії з ономастики та етимології. – К., 2005. – С. 145 – 152.

Пахомова Однойменя – *Пахомова С.М.* Однойменя братів і сестер: причини і мотиви // Ономастика. Антропоніміка. Studia Slovakistica. – Ужгород, 2009. – Випуск 9. – С. 62 – 68.

Пахомова Язичницькі традиції – *Пахомова С.М* Рефлекси язичницьких традицій в слов'янській антропосистемі. // Студії з ономастики та етимології 2004. – Київ, 2004. – С. 139 – 146.

Пачичъ – *Пачичъ.* Имесловъ или рѣчникъ личныхъ имена разныхъ народа славенскихъ скупіо Іоан Пачичъ у Будину, 1828. – 113 с.

Пе Древ – *Петров А. Д.* Древнейшие грамоты по истории Карпаторусской церкви и иерархии 1391 – 1498. – Прага, 1930.

Пе Матер – *Петров А.* Материалы для истории Угорской Руси // Новый сборник статей по славяноведению, составленный и изданный учениками В.И. Ламанского. – СПб., 1905. – С. 185 – 257.

Пе Материалы – *Петров А.* Материалы для истории Угорской Руси. Памятники церковно-религиозной жизни угроросcов XVI – XVII вв. – СПб., 1911. – Т. 12.

Пе Меж – *Петров А.* Карпаторусские межевые названия из половины XIX в. и из начала XX в. – Прага, 1929. – 223 с.

Пе Под – *Петров А.Л.* Подписки крестьян 1781 г. о неимении жалоб на помещиков. – Прага: ČSAV, 1929. – 224 с.

Пе Пред – *Петров А.Л.* Пределы угрорусской речи в 1773 г. по официальным данным // Записки историко-филологического ф-та императорского С.-Петербургского ун-та. – С.-Петербург, 1911. – Т. LV. – 337 с.

Петровский – *Петровский Н.А.* Словарь русских личных имен. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – 384 с.

Пе Урб – *Петров А.Л.* Первый печатный памятник угрорусского наречия. Урбар и связанные с крестьянской Марии Терезии реформой документы // Сборник отделения русского языка Российской Ан. – СПб., 1908. – Т. LXXXIV. – 139 с.

Пещак – *Пещак М.М.* Стиль ділових документів XIV ст. (Структура тексту). – К.: Наукова думка, 1979. – 267 с.

Півторак Віра та ін. – *Півторак Г.П.* З історії власних імен: *Софія, Віра, Надія, Любов* // Культура слова. – К., 1992. – Випуск 43. – С. 66.

Півторак Світлана – *Півторак Г.П.* З історії власних імен: *Віталій, Мирон, Світлана* // Культура слова. – К., 1985. – Вип. 28. – С. 53 – 55.

Півторак Святослав – *Півторак Г.П.* З історії власних імен: *Григорій, Дмитро, Святослав, Лідія, Ніла, Юлія* // Укр. мова і літ. в школі. – 1986. – № 10. – С. 64 – 65.

Повідомлення – Повідомлення Української ономастичної комісії. – К.: Наукова думка, 1966 – 1976. – Вип. 1 – 15.

Подольская – *Подольская Н.В.* Словарь русской ономастической терминологии. 2-е изд. – М.: Наука, 1988. – 192 с.

Подольская Префиксация – *Подольская Н.В.* Префиксация в древнерусских и современных восточно-словянских антропонимах и топонимах // Давньоруська ономастична спадщина в східнослав'янських мовах. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 113 – 117.

Подольская Идентичные – *Подольская Н.В.* Идентичные антропо- и топоосновы в древнерусских именах // Proceedings of thirteenth international congress of onomastic science. – Cracow, 1978. – P. 253 – 259.

Полякова – *Полякова Е.Н.* З истории русских имен и фамилий. – М.: Просвещение, 1875. – 160 с.

Пом – Поминальник із сіл Капішови та Кружельової, що на Сх. Словаччині, за 1784 р. (Рукопис є частиною грамоти, яка зберігається у Празькому національному музеї під шифром IX H 35, де він фігурує як *Помяник*).

Потушняк – *Потушняк Ф.* (*Beregiensis Th.*). Як народ ділить себе // Літературна неділя. – Ужгород (Унгвар): ПАН, 1942. – Р. II. – С. 185 – 189.

Пура – *Пура Я.О.* Походження назв населених пунктів Ровенщини. – Львів: Світ, 1990. – 114 с.

ПУРМЛ – Пам'ятки українсько-руської мови і літератури. – Львів, 1896 – 1906. – Т. 1 – 5.

Радьо – Радьо Л.Н. Ойконіми України на *-ja, мотивовані давньослов'янськими композитними іменами // Українська пропріальна лексика. – К.: Кий, 2000. – С. 136 – 142.

Р – *Розов В.* Українські грамоти (XIV і першої половини XV в.). – К., 1928. – Т.1.

РВЗ – Реєстр війська Запорозького 1649 року. // Транслітерація тексту. – К.: Наукова думка, 1995. – 591 с.

Редько – *Редько Ю.К.* Словник сучасних українських прізвищ у двох томах – Львів, 2007. – 1438 с.

Реєстри – Реестра всего войска Запорожского после Зборовского договора с королем польским Яном Казимиром: Сост. 1649 г. – М., 1875. – 338 с.

Родић – *Родић Н.* О имену Богдан // Ономатолошки прилози. I. Београд, 1979. – С. 75 – 79.

Розов – *Розов В.* Южнорусские грамоты. I. – К., 1917.

Роспонд-1 – *Роспонд С.* Структура и классификация древневосточнославянских антропонимов (имена) // Вопросы языкознания. – М., 1965. – № 3. – С. 3 –21.

Роспонд-2 – *Роспонд С.* Структура, стратиграфия и классификация древнерусских антропонимов // Восточнославянская ономастика. – М.: Наука, 1972. – С. 9 – 89.

РСКНЈ – Речник српско-хрватског књижевног и народног језика. – Београд, 1959 – 1989. – Кн. 1 – 14.

Рудницький – *Рудницький Яр.* Географічні назви Бойківщини / [Друге виправлене видання]. – Українська Вільна Академія Наук, 1962. – 246 с.

Рус – Українські грамоти XV ст. / [Підгот. тексту, вступна стаття і комент. В.М. Русанівського]. – К.: Наукова думка, 1965. – 163 с.

Рус Метр – Руська (Волинська) метрика 1652 – 1673 рр. // Пам'ятки історії Східної Європи. Джерела XV – XVII ст. / [Уклад. П. Кулаковський]. – Острог – Варшава – Москва, 1999. – т. 5. – 606 с.

Сабов – *Сабов Е.* Христоматия церковнославянских и угрорусских литературных памятников. – Унгвар, 1893. – 236 с.

Сах – *Саханев В.* Новый карпаторусский эпиграфический материал. // Наук. зб.

т-ва «Просвіта». – Ужгород, 1932. – Річник 9. – С. 68 – 100.

СБГ – Словник буковинських говірок / [Заг. ред. Н.В. Гуйванюк]. – Чернівці, 2005. – 688 с.

Свистун – *Свистун Н.* Іменник міста Тернополя в діахронії. – (Наукові записки. До 130-річчя народження В. Гнатюка). – Тернопільський державний педуніверситет ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2001. – С. 50 – 53.

Свистун Динаміка – *Свистун Н.О.* Динаміка антропонімікону м. Тернополя XIX – XX ст.ст. // Автореферат канд. дис. – Чернівці, 2006. – 20 с.

СВІЛ – Словник власних особових імен людей. – К.: Мовознавство, 1967. – Вип. III. – №5. – с.88.

СГГ – Словник гуцульських говірок // Гуцульщина. Лінгвістичні етюди. – К.: Наукова думка, 1991. – 304 с.

СДЯ – Словарь древнерусского языка XI – XIV вв. – М., 1988 – 1991. – Т. 1 – 4.

Селищев – *Селищев А.М.* Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ // А.М. Селищев. Избранные труды. – М.: Просвещение, 1969. – С. 97 – 129.

Сел Рух – Селянський рух на Україні 1569 – 1647 рр. – К., 1993. – 534 с.

Сенив – *Сенив М.И.* Украинская антропонимия XIV – XVIII вв. (Женские именования). АКД. – Ужгород, 1996. – 16 с.

Сенив Ідентифікація – *Сенив М.И.* Основні способи і засоби ідентифікації жінки в писемних пам'ятках української мови XVI – XVIII ст. // З історії української лексикології. – К.: Наукова думка, 1980. – С. 160 – 200.

Сім Іст – *Сімович В.* Історичний розвиток українських (здрібнілих та згрубілих) чоловічих хресних імен із окремішньою увагою на завмерлі суфікси // Sborník pracé I. sjezdu slovanských filologů, 1929. – Praha, 1932. – sv. II.

Сім Укр Чол – *Сімович В.* Українські чоловічі йменная осіб на *-но* (В історичному оствітленні) // Збірник комісії для дослідження історії української мови. – Київ: ВУАН, 1931. – Т. I. – С. 78 – 112.

Сім Чол – *Сімович В.* Українські йменники чоловічого роду на -о в історичному розвитку й освітленні // Праці Українського високого педагогічного інституту ім. Мих. Драгоманова у Празі. Наук. зб. – Прага, 1929. – Т. I. – С. 305 – 369.

Скорук – *Скорук І.Д.* Слов'янський шар в антропонімії м. Луцька // Slavica та baltica в ономастиці України. – К., 1999. – С. 147 – 160.

Скр – Дзят – *Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П.* Власні імена людей. Словник-довідник. (2-ге вид., випр. і доп.). – К., 1996. – 335 с.

Слабчак – *Слабчак С.* Петка и Неделька. Две антропонимичне преведенице // Ономатолошки прилози. 1. – Београд, 1979. – С.81 – 84.

Словник варіантів – Словник варіантів власних імен північно-західної України. А – Я. / [Упорядник проф. Г.Л. Аркушин]. – Луцьк, 2009. – 371 с.

Слов. буковинських – Словник буковинських говірок / [Наук. ред. Н.В. Гуйванюк]. – Чернівці, 2005. – 687 с.

Сл. вл. імен – Словник власних імен людей / [Уклали Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківська]. – К., 1986.

СНСК – *Высоцкий С.К.* Средневековые надписи Софии Киевской. – К., 1976.

Собуцький – *Собуцький А.П.* Назви населених пунктів Вінниччини з посесивним суфіксом **-jь* // Студії з ономастики та етимології. – 2007. – С. 261 – 266.

Срезн – *Срезневский И.И.* Материалы для словаря древнерусского языка. – СПб., 1893 – 1912. (Перевидано фотоспособом. – М., 1958). – Т. 1 – 3.

СРЯ – Словарь русского языка XI – XVII вв. / [Под ред. Ф.П. Филина]. – М.: Наука, 1981 – 1995.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV – XV ст. В 2-х томах. – К.: Наукова думка, 1977 – 1978.

Ставр – *Ставровський О.* Словацько-польсько-українське прикордоння до 18 століття. – Братислава: СПВ, 1967. – 492 с.

Стан – *Станковска Љ.* Речник на личните имиња на македонците // Скопје, 1992. – 477 с.

Стець – *Стець І.С.* Чоловічі імена з формальними ознаками жіночого роду в українській мові // Мовознавство, 1970. – № 3. – С. 18 – 23.

Стиј Метохија – *Стијовић С.* Ономастика средишњег дела Метохијског (Пећког) Погора // Ономатолошки прилози. II. – Београд, 1981. – С. 101 – 337.

Стиј Кујавче – *Стијовић С.* Ономастика једног дела поречја Кујавче // Ономатолошки прилози. V. – Београд, 1984. – С. 1 – 100.

Стрип Документы – *Стрипский Г.* Где документы старшей истории Подкарпатской Руси? О межевых названиях. – Ужгород: Школьная помощь, 1924. – 66 с.

Стрип Языкова пам'ятка – *Стрипський Я.* Языкова памятка із 1703 р. // Літературна неділя. – Ужгород, 1943. – Р. III. – С. 153 – 154.

Суднік – *Суднік М.Р.* Слоўнік асабовых уласных імён. – Мінск: Навука і тэхніка, 1965. – 112 с.

СУМ – Словник української мови. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 1 – 11.

СУМ XVI – XVII – Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. – Львів: НАН України, 1989 – 2000. – Т. 1 – 7.

Супер Словарь – Суперанская А.В. Словарь русских личных имён. – М.: Эксмо, 2003. – 542 с.

Супер Струк – *Суперанская А.В.* Структура имени собственного (Фонология и морфология). – М.: Наука, 1969. – 208 с.

Суслова Реконструкция – *Суслова А.В.* К проблеме реконстукции древнерусских личных имен // Ономастическая типология и стратиграфия. – Москва: Наука, 1988. – С. 44 – 52.

Сус. – Суп. – *Суслова А.В., Суперенская А.В.* О русских именах. (Изд. 2-е, испр. и доп.). – Л.: Лениздат, 1991. – 220 с.

Сюсько – *Сюсько М.І.* Зоонімія Карпатського регіону. Дисертація на здобуття н. с. д. ф. н. (Рукопис). – Ужгород, 1991.

Тарновецька – Піцура – *Тарновецька Л., Піцура Єне.* Антропонімія карпатського регіону та проблема реконструкції слов'янських автохтонних імен // Проблеми регіональної ономастики. Тези доповідей і повідомлення наук. семінару. – Київ, 1994. – С. 57 – 58.

Тарновецкая – *Тарновецкая Л.А.* Становление украинских фамилий буковинского Поднестровья (по материалам ревизских сказок первой половины XIX в.). / (Автореф. дис... канд. филол. наук). – К., 1990. – 21 с.

Тиводар – *Тиводар М.* Закарпаття: народознавчі роздуми. – Ужгород: Карпати, 1995. – 205 с.

Тимч – *Тимченко Є.К.* Історичний словник українського язика. – Київ – Харків, 1930 – 1932. – Т. 1 (А – Ж).

Тимченко – *Тимченко Є.* Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV – XVII ст. в двох книгах. – Київ, 2003. – Кн. 1 – 2.

Толстой и Толстая – *Толстой Н.И. и Толстая С.М.* Имя в контексте народной культуры // Язык о языке: Сборник статей. – М.: Язык русской культуры, 2000. – С. 597 – 624.

Трійняк – *Трійняк І.І.* Словник українськ... імен. – К.: Довіра, 2005. – 510 с.

Трубачев Праслав. – Трубачев О.Н. Пра... лавянская лексикография // Этим... гия. 1983. – М. : Наука, 1985. – С. 3 – 9.

Трух – *Трух Ан. Й.Г.* Життя святих. – Львів, 1988. – кн. 3. – 587 с.

Тупиков Зам. – *Тупиков Н.М.* Заметки к ис... тории древнерусских личных собс... венных имен. – Библиограф, 8 (1892). – № 4 – 5. – С. 182 – 195., № 6 – 7. – С. 240 – 252.

Тупиков Очерк. – *Тупиков Н.М.* Исторический очерк употребления древнерусских личных собственных имен // Зап. отд. рус. и слав. арх. общества. – М., 1903. – т. 6. – С. 58 – 82.

Туп – *Тупиков Н.М.* Словарь древнерусских личных собственных имен. – СПб., 1903. – 913 с.

Угрюмов – *Угрюмов А.А.* Русские имена (2-е изд., доп. и испр.). – Вологда, 19... – 112 с.

Удварі-1 – *Удварі І.* Русинські жерела урбарської реформи Марії Терезії. – Ніредьга... за, 1999. – 130 с.

Удварі-2 – *Удварі І.* Причинки до історі... підкарпатських русинів XVIII ст. Дос... слідження з історії культури і мови. – Ужгород, 2000. – 336 с.

Ужгородська гімназія – Ужгорська гімназія (Історія, матеріали, спогади) / [Упорядник та відп. редактор проф. П.П. Чучка]. – Ужгород, 2002. – 270 с.

Укр. грам. XV – Українські грамоти XV ст. / [Підгот. тексту, вступ. ст. і комент. В.М. Русанівського]. – К.: Наукова думка, 1965. – 162 с.

УРЕ – Українська радянська енциклопедія. – Київ, 1959 – 1965. – Т. I – XVII.

РСР АТП – Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року. Видання перше. – Київ, 1947. – 1064 с.
Успенский – *Успенский Л.В.* Слово о словах. Ты и твое имя. – Ленинград, 1962. – 634 с.
Усціновіч – *Усціновіч А.К.* Антрапанімія Гродзенщины і Брестчины. – Мінск, 1975. – 175 с.

Фаріон-1 – *Фаріон І.* Антропонімійна система Підкарпаття, Львівщини кінця XVIII – поч. XIX (прізвищеві назви) / (Автореф. дис. канд. філол. наук). – Львів, 1996. – 22 с.
Фаріон-2 – *Фаріон І.* Українські прізвищеві назви прикарпатської Львівщини кінця XVI – поч. XX ст. З етимологічним словником. – Львів, 2001. – 371 с.
Фаріон-3 – *Фаріон І.* До джерел імен українців / Українська пропріальна лексика // Матеріали наукового семінару 13-14 вересня 2000 р. – К.: Кий. – С. 163 – 169.
Фаріон-4 – *Фаріон І.* Вплив християнства на український антропонімікон // Християнство й українська мова. Матеріали наукової конференції. – Київ, 2000. – С. 302 – 313.
Фасмер – *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка / [Перевод с немецкого и дополнения О.Н. Трубачева]. – М.: Прогресс, 1964 – 1973. – Т. 1 – 4.
Филин – *Филин Ф.* Образование языка восточных славян. – Москва – Ленинград, 1962. – 294 с.
ФМ – Францисканська метрика (Поземельний кадастр 1820 – 1823 рр.) / (Рукопис зберігається в Центральному державному історичному архіві України у Львові, фонд 20).
Франко – *Франко І.* Галицько-руські народні приповідки // Етнографічний збірник. НТШ. – Львів, 1901 – 1910. – Т. X – XXVIII.
Франко Пр – *Франко І.* Причинки до української ономастики // Твори в 50-и томах. – К.: Наукова думка, 1982. – Т. 36. – С. 391 – 426.
Франко Сліди – *Франко І.* Сліди русинів у Семигороді в XII – XVI ст. // Наук. дод. до газ. «Учитель», 1912. – № 3. – С. 41 – 47.
Франчук – *Франчук В.Д.* Українські особові назви XVII ст. // Зб. «Питання ономастики». – К., 1965.
Франчук Сист. – *Франчук В.Д.* Системний характер найменування в давньоруському роді // Шоста республіканська ономастична конференція. – Одеса, 1990.
Франчук До історії. – *Франчук В.Д.* До історії імені Володимир // Територіальні діалекти і власні назви. – Київ: Наук. думка, 1965. – 261 с.

ХП – Харківський перепис р. 1660 / [Перепис Слобожанщини Ф.Т. Пестрикова й С.С. Ушакова] // Зап. іст.-філол. відділу ВУАН. – 1928. – Кн. XXI. – С. 129 – 173.
Худ – *Худаш М.Л.* Анторопонім Бойко і питання його генезису // Мовознавство, 1978. – № 1. – С. 66 – 73.
Худаш До пит. – *Худаш М.Л.* До питання про язичницькі мотиви в ономастиці України // Студії з ономастики та етимології 2007. – Київ, 2007. – С. 207 – 304.
Худаш З історії – *Худаш М.Л.* З історії української антропонімії. – К.: Наукова думка, 1977. – 236 с.
Худаш Бож – *Худаш М.* До генези імени вождя антів, засвідченого історіком готів Йорданом *Boz, Booz, Box* // ЗНТ ім. Т. Шевченка. Праці філ. Секції. – Львів, 1995. – Т. CCXXIX. – С. 289 – 290.
Худаш Клас – *Худаш М.Л.* До питання класифікації українських прізвищевих назв XIV-XVIII ст. // З історії української лексикології. – К.: Наукова думка, 1980.
Худаш Карпат – *Худаш М.Л.* Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (Утворення від слов'янських автохтонних відкомпозитних скорочених особових власних імен). – К., 1995. – 363 с.
Худаш Складні – *Худаш М.Л.* Складні особові назви середини XVII ст. / Питання історії української мови. – К., 1995. – С. 158 – 175.
Худаш Спадщ – Худаш М.Л. Давньоруська спадщина в українській ойконімії (до питання критеріїв розрізнення). // Давньоруська ономастична спадщина в східнослов'янських мовах. – Київ: Наукова думка, 1986. – С.101 – 104.
Х – Д – *Худаш М.Л., Демчук М.О.* Походження карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімні утворення). – К., 1991. – 263 с.

Цыбульський – *Цыбульський Н.А.* Состав и структура личных имен в грамотах XIV в.

// Давньоруська спадщина в східнослов'янських мовах. – Київ: Наукова думка, 1986. – С. 129 – 132.

Чернецький – *Чернецький В.К.* Власні імена як вихідні основи дієслівних утворень (в українській і російських мовах). – Мовознавство, 1989. – № 2. – С. 40 – 46.

Черниш – *Черниш Т.О.* Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні. – Київ, 2003. – 479 с.

Чич – *Чичагов В.К.* Из истории русских имен, отчеств и фамилий: Вопр. рус. ист. ономастики XV – XVII вв. – М.: Учпедгиз, 1959. – 127 с.

Чопей – *Чопей Л.* Русько-мадярський словарь. – Будапешт, 1883. – 446 с.

Чубач – *Чубач М.С.* Походження і значення наших власних імен // УМШ, 1951. – №3.

Чучка – *Чучка П.П.* Антропонімія Закарпаття / (Вступ та імена). – Ужгород, 1970. – 103 с.

Чу Автохтонні – *Чучка П.П.* Слов'янські автохтонні імена, гідні реабілітації // Українська мова. – К., 2002. – № 4. – С. 97 – 106.

Чу Ан. – *Чучка П.* Антропонімія І. Імена. Слов'янські імена (у тому числі і праслов'янська спадщина) // Słowiańska onomastyka. Encyklopedia. – Warszava-Kraków, 2002. – T. I. – S. 335 – 339.

Чу Андр. – *Чучка П.П.* Украинские андронимы на славянском фоне // Перспективы развития славянской ономастики. – М.: Наука, 1980. – С. 157 – 162.

Чу Антр. Зак. – *Чучка П.П.* Антропонімія Закарпаття. / (Дисертація на здобуття наук. ступ. д. ф. н.). – К., 1969. – 671 с.

Чу Ап. – Апелятивна лексика у прізвищах українців Закарпаття // Культура і побут населення Українських Карпат. – Ужгород, 1973. – С. 254 – 261.

Чу – Бел – *Чучка П., Белей Л.* Як назвати первістка // газ. Молодь України. – К., 1988 за 29 липня.

Чу Відтоп. – *Чучка П.П.* Закарпатські відтопонімічні прізвища // Дослідження з словотвору та лексикології. – К.: Вища школа, 1985. – С. 125 – 131.

Чу Власне – *Чучка П.П.* Власне українські особові імена // Дивослово, 2004. – № 4. – С. 19 – 22.

Чу Власні – *Чучка П.П.* Власні імена в істоичному словнику загального типу // Науковий вісник Ужгородського у-ту. Серія філологія. Ономастичні студії, 1996. – Вип. 2. – С. 40 – 41.

Чу Давньоруські – Давньоруські особові імена і сучасні прізвища українців // Давньоруська ономастична спадщина східнослов'янських мов. – Київ, 1990. – С. 133 – 139.

Чу Давньослов. – *Чучка П.П.* Давньослов'янські особові імена, засвідчені південнокарпатськими українськими онімами // Ономастика. Антропонімика. Studia Slovakistica. – Ужгород, 2009. – Випуск 9. – С. 83 – 90.

Чу До пит. – *Чучка П.П.* До питання про давність прізвищ у слов'янських народів // Проблеми слов'янознавства. – Львів, 1978. – № 17. – С. 104 – 111.

Чу До пр – *Чучка П.П.* До проблеми іншомовних елементів в українській антропонімії // Питання ономастики Південної України. – К.: Наукова думка, 1974. – С. 141 – 149.

Чу Етимологія – *Чучка П.П.* Українські особові імена: історико-етимологічний словник // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія філології. – Ужгород, 2004. – Випуск 9. – С. 20 – 26.

Чу Етноніми – *Чучка П.П.* Етноніми та відетнонімні прізвища на карті Закарпаття // IV Респ. оном. конф. Тези доповідей. – К.: Наукова думка, 1971. – С. 103 – 106.

Чу Жін ім. – Чучка П.П. Словотвір закарпатських жіночих імен. // Тези доповідей до ювілейної конференції, присвяченої 20-річчю УжДУ. Серія мовознавча. – Ужгород, 1965.

Чу Зак. – *Чучка П.П.* Закарпатські відетнонімні прізвища // Питання сучасної ономастики. – К.: Наукова думка, 1966. – С. 127 – 132.

Чу Зах. – *Чучка П.П.* Західнослов'янізми в антропонімії сучасного населення Закарпаття // Проблеми слов'янознавства. – Львів, 1983. – Вип. 27. – С. 103 – 111.

Чу зоонім – *Чучка П.П.* Слов'янський зоонім VI ст.?// Питання історичної ономастики України. – К.: Наукова думка, 1994. – С. 248 – 254.

Чу Імена – *Чучка П.П.* Україна. Антропонімія. Імена. // Słowiańska onomastyca. Encyklo-

pedia. – Warszawa – Kraków, 2002. – Tom I. – S. 335 – 339; 429 – 435; 502 – 509.

Чу Маковиця – *Чучка П.П.* Імена селян Маковицького замкового панства початку XVII ст. // Studia slovakistica. Українсько-словацькі діалоги. Мовознавство. – Ужгород, 2004. – С. 180 – 195.

Чу Міграція – *Чучка П.П.* Антропонімія Закарпаття і міграція населення в Українських Карпатах // Праці XII Респ. діал. наради. – К.: Наукова думка, 1971. – С. 365 – 373.

Чу Національне – *Чучка П.П.* Національне назвотворення в умовах бездержавності (На матеріалах українського Закарпаття міжвоєнних років) // Українська ономастика. Матеріали наукового семінару, присвяченого 90-річчю Кирила Кузьмича Цілуйка. – К.: НАН України, 1998. – С. 175 – 179.

Чу Ос. – *Чучка П.* Українські особові імена: історико-етимологічний словник // Науковий вісник Ужгород. ун-ту. Серія філологія. – Ужгород, 2004. – Вип. 9. – С. 20 – 26.

Чу Отр. – *Чучка П.П.* Отражение апеллятивной лексики в антропонимике восточных славян // Proceedings of the Thirteenth international congress of onomastic science. – Wrocław etc., 1981. – V. I. – P. 307 – 314.

Чу Патр. – *Чучка П.П.* Патроніми та їх місце в лексичній системі мови // Мовознавство. – 1984. – № 6. – С. 49 – 56.

Чу Півд. *Чучка П.* Південно-слов'янські основи у прізвищах українців // IX Республіканська славістична конференція. 12 – 14 травня 1987 р. – Ужгород. – С. 196 – 197.

Чу Підк Русь – *Чучка П.П.* Українське питання в дзеркалі власних назв Підкарпатської Русі // Acta Facultatis philosophicae universitatis Presoviensi. Slavistický zborník. 3. – Prešov, 2000. – S. 305 – 317.

Чу Праслов. – *Чучка П.* Праслов'янська спадщина чи новіші південно-слов'янські проникнення в карпатському онімі-коні // Пробеми слов'янської ономастики. Зб. наукових праць. – Ужгород, 1999. – С. 182 – 185.

Чу Призабуті – *Чучка П.П.* Призабуті імена українок // Актуальні питання антропонімики. – К., 2005. – С. 243 – 250.

Чу Прізв. – *Чучка П.П.* Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник. – Л.: Світ, 2005. – 750 с.

Чу Розв. – *Чучка П.П.* Розвиток імен і прізвищ // Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 592 – 622.

Чу Розм. – *Чучка П.П.* Особові імена в усному мовленні. Розмовні варіанти українських особових імен // Українське усне літературне мовлення. К.: Наукова думка, 1967. – С. 178 – 186.

Чу Русн. – *Чучка П.П.* О чим шведочи антропонимия войводянских Руснакох. – Шветлосц. – Нови Сад, 1973. – Ч. 1. – С. 95 – 110.

Чу Середньовіччя – *Чучка П.П.* Проблеми дослідження середньовічної ономастики Карпат // Студії з ономастики та етимології. – К.: НАН України, 2004. – С. 198 – 203.

Чу Сліди Дажбога – *Чучка П.П.* Сліди Дажбога в мікротопонімії Ужгорода. // Питання історичної ономастики України. – К.: Наукова думка, 1994. – С. 166 – 169.

Чу Сліди язичництва – *Чучка П.П.* Сліди язичництва в антропонімії українців Карпатського регіону // Ономастика України першого тисячоліття нашої ери. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 176 – 183.

Чу Слов'ян. – *Чучка П.* Слов'янські автохтонні імена, гідні реабілітації // Українська мова. – К., 2002. – № 4. – С. 97 – 106.

Чу Типи – *Чучка П.П.* Типи вланих імен та їх класифікація // Тези доповідей до XX наук. конф. УжДУ. – Ужгород , 1966.

Чу Традиційні – *Чучка П.П.* Традиційні імена закарпатських українців // Волинь – Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем, 10. – Житомир, 2003. – С. 171 – 194.

Чу Укр-слов – *Чучка П.* Українсько-словацька мовна межа, за даними історичної ономастики. // Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti národnostných menšin. – Prešov, 1999. – S. 14 – 27.

Чу Чол ім. – *Чучка П.П.* Словотвір закарпатоукраїнських чоловічих імен. // Тези доповідей до XIX наук. конф. УжДУ. Серія мовознавча. – Ужгород, 1965.

Шило – *Шило Г.Ф.* Власні особові імена // Тези доповідей VI-ої звітної наукової конференції Інституту. Дрогобицький педінс-

титут ім. І. Франка. Секція гуманітарних наук. – Дрогобич, 1963. – С. 135 – 139.

Шимундић – *Шимундић М.* Непозната хрватска особна имена с почетка XIII столећа // Ономатолошки прилози. VI. – Београд, 1985. – С. 59 – 100.

Шлимперт – *Шлимперт Г.* Словарь славянских антропонимов по материалам немецких исторических источников / Перспективы развития славянской ономастики. – Москва: Наука, 1980. – С. 238 – 243.

Шульгач-1 – *Шульгач В.П.* Реконструктивні можливості антропонімії // Актуальні питання антропоніміки. – К., 2005. – С. 251 – 258.

Шульгач-2 – *Шульгач В.П.* Нариси з праслов'янської антропонімії. – К.: Довіра, 2008. – 414 с.

Шульгач З Іст. – *Шульгач В.П.* З історії ойконімії Ровенщини // Студії з ономастики та етимології 2007. – Київ, 2007. – С. 345 – 350.

Шульгач Ойк. – *Шульгач В.П.* Ойконімія Волині. Етимологічний словник-довідник. – Київ: Кий, 2001. – 188 с.

Шухевич – *Шухевич В.* Гуцульщина. – Львів, 1899 – 1908. – Т. 1 – 5.

ЭССЯ – Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд / [Под ред. О. Н. Трубачева]. – М.: Наука, 1974 – 1994. – Вып. 1 – 21.

Юркевич – Харківський перепис 1600. Перепис Слобожанщини Ф.Т. Пестрикова й С.С. Ушакова. – Всеукраїнська АН. Записки Історико-філологічного відділу. Кн. XX. / [Праці історичної сесії за ред. М. Грушевського та проф. О. Грушевського]. – Київ, 1929.

Юркенас – *Юркенас Ю.К.* Онимизация апелятивов индоєвропейских антропонимических систем / (Автореферат дис. д-ра філолог. наук). – М., 1979. – 36 с.

Юркенас Антр. – *Юркенас Ю.К.* Антропонимы и апелятивы // Proceedings of the thirteenth international congress of onomastic sciences. – Cracow, August 21 – 25, 1978. – Volume I. – P. 557 – 560.

Яворск – *Яворский Ю.А.* Исторические, личные, вкладные и другие записи в карпаторусских рукописных и печатных книгах XVI – XIX веков // Наук. зб. т-ва «Просвіта». – Ужгород, 1931. – Р. VII – VIII. – С. 189 – 216.

Яцій – *Яцій В.О.* Ойконімія Коломийського району Івано-Франківської області (матеріали до історико-етимологічного словника) // Студії з ономатистики та етимології 2007. – Київ, с. 351 – 365.

AGZ – Akta grodskie i zemskie z czasów Rzeczy Pospołytej Polskiej z archiwum tak zwanego Bernardzinskiego. – Lwów, 1868. – T. 1.

AKL – Archivum książat Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Lwów, 1887 – 1890. – T. I – III.

Balzer – *Balzer O.* Regestr złoczyńców grodu Sanockiego 1554 – 1638. – Lwów: Tovarzystwo Hystoryczne, 1891.

Bańkowski – *Bańkowski A.* W sprawie semantyky imion zlożonych (Refleksije nad książką M. Malcówny) // Onomastica, XXI, Warszawa etc., 1976. – S. 307 – 316.

Bańkowski-1 – *Bańkowski A.* Рецензія на книгу: M. Malec «Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych» // Onomastica, 1984. – R. XXIX. – S. 267 – 284.

Bélay – *Bélay V.* Máramaros megye társadalma és nemzetiségei. A megye betelepülésétől a XVII. század elejéig. – Budapest, 1943. – 225 old.

Beneš – *Beneš J.* Křestne jmeno Ladislav // Onomastiké práce. Svazek 2. – Praha, 1968. – S. 21 – 24.

Bubak – *Bubak J.* Nazwiska ludności dawnego starostwa Nowotargskiego. – Wrocław etc., 1970 – 1971. – T. 1 – 2.

Bubak-Ks – *Bubak J.* Księga naszych imion. – Wrocław etc. 1993: Zakład narodowy im. Osolińskich. – 360 s.

Bubak Założenia – *Bubak J.* Założenia słownika imion polskich // Onomastica, 1982. – R. XXVII. – S. 219 – 223.
Budziszewska – *Budziszewska W.* Imiona ochronne słowian balkańskich // Onomastica. – R. XXXIV. – S. 237 – 244.

Cieślikowa – *Cieślikowa A.* Portret nazwy osobowej Zawisza // Antroponimia słowiańska. Prace onomastyczne 35. – Warszawa, 1966. – S. 75 – 82.
Citko – Dac – *Citko L., Dacewicz L.* Typy strukturalne antroponymów w XVI- wiecznym województwie Polskim // Antroponimia słowiańska. Prace onomastyczne 35. – Warszawa, 1966. – S. 83 – 91.
Conscriptio – Conscriptio fiscales Domini Ungvariensi die 28. septembris anno 1728. (Рукопис зберігається в бібліотеці Закарпатського краєзнавчого музею).
Const – *Constantinescu N.A.* Dictionar onomastic romînesc. – Bucureşti, 1963. – 468 c.

Ču Slov – *Čučka P.* Priezviská ukrajinských Slovákov // Slováci na Zakarpatskej Ukrajine. – Bratislava: Dom zahraničných Slovákov, 1998. – S. 50 – 58.

Dacewicz – *Dacewicz L.* Leksykografia onomastyczna v Polsce, stan badań i potrzeby // 12. Slovenská onomastická konferencia a seminar «Onomastica a škola». – Prešov, 1996. – S. 74 – 80.
Dezső – *Dezső L.* A kárpátaljai hivatalos irásbeliség emlékei. – Budapest: Egyetemi könyvtár kiadványai. 26, 1965. – Old. 153 – 184.
Dujčak – *Dujčak M.* Antroponymia obci Starinskej doliny // Horná Cirocha. – Košice, 1985. – S. 529 – 611.
Dunaj – *Dunaj B., Uscinowicz.* Antrapanimija grodzienszczyny i brestszyny XIV – XVIII st.st. – Mińsk, 1975. – 176 s.

Frinta – *Frinta A.* Křestní jména a příjmení lužických Srbů // Onomasticke práce. Sv. 2. – Praha, 1968. – S. 43 – 45.

Gab Poh – *Gabriel F.* Pohyb obyvatelství v bývalé Užské župě v první polovicí 18. století. // Наук. зб. т-ва «Просвіта». – Ужгород, 1935. – № 11.
Golęb – *Golębiowska T.* Antroponymia Orawy. – Kraków, 1971. – 157 s.
Grzenia – *Grzenia Jan.* Słownik imion. – Warszawa: Wyd. Naukowe PAN, 2002. – 362 s.
Györffy – *Györffy Gy.* Az Árpádkori Magyarország történeti földrajza. I. – Budapest, 1963.

Hod Ad – *Hodinka A.* Adalékok az Ungvári vár és tartománya és Ungvár városnak történetéhez. – Ungvár, 1917.
HodGens – *Hodinka A.* Gens fidelissima. – Budapest, 1937.
Hod Okm – *Hodinka A.* A munkácsi görög-katholikus püspökség okmánytára. – Ungvár, 1911.
Hod Tör – *Hodinka A.* A munkácsi görög-katholikus püspökség története. – Budapest, 1909.
Holub – Kop – *Holub J., Kopečný F.* Etymologický slovník jazyka českého. – Praha: ČSAV, 1952. – 575 s.
Hrabec – *Hrabec S.* Nazwy geograficzne Huculszczyzny // Prace Onomastyczne PAN. – Kraków, 1950. – № 2. – 246 s.
Hrv Prez. – Hrvatski prezimenik. Pučanstvo Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća / [Priredili F. Maletić, P. Šimunović]. Zagreb, 2008. – 1 – 3.

Iordan – *Iordan I.* Dicţionar al numelor de Familie românеeşti. – Bucureşti, 1983. – 502 p.

Kálmán – *Kálmán B.* A nevek világa. – Budapest: Gondolat kiadó, 1967. – 252 old.
Kar Or – *Karácsonyi J.* Orosz-szláv lakosok Erdélyben. – Nagyvárad, 1925.
Karpluk – *Karpluk M.* Słowiańskie imiona kobiece. – Warszawa – Wrocław – Kraków: PAN, 1961. – 181 s.

Kar Sz-1 – *Karácsonyi S.* Zs. Személyneveink 1500-től 1800-ig. – Budapest, 1961.
Kar Sz-2 – *Karácsonyi S.* Zs. Személyneveink 1600-től 1700-ig. // Pais emlékkönyve. – Budapest, 1956.
Kázmér – *Kázmér M.* Régi magyar családnevek szótára XIV–XVII. század. – Budapest, 1993. – 1172 old.
Keber – *Keber J.* Leksicon imen: Izvor imen na Slovenskem. – Celje, 1988.
KLP – Księga ławnicza Przemyśla. Monumenta Przemysliae historica. Librorum scabinalium. – Przemyśl, 1936. – K. 1–2.
Knappová – *Knappová M.* Jak se bude jmenovat. – Praha: Academia, 1985. – 340 s.

Knappová - Bubak - *Knappová M.*: Józef Bubak. Księga naszych imion. - Wrocław etc., 1933. - 359 s. // Onomastický zpravodaj. 1993 - 1994. - R. XXXIV. - S. 132 - 134.
Knappová-R - *Knappová M.* Rodné jméno v jazyce a společnosti. - Praha: ČSAV, 1989. - 204 s.
Knie Kel - *Kniezsa I.* Kelet-Magyararszág Helynevei. - Budapest, 2009. - 205 old.
Knie Hely - *Kniezsa I.* Helynév és chaládnév vizsgálatok. - Budapest, 2003. - 349 old.
Kopečny - *Kopečny F.* Průvodce našimi jmény. - Praha: Academia, 1991. - 149 S.
Krînj - *Krînjalâ D.* Rumunské vlivy v Karpátech (se zvlaštnym zřetelem k moravskému Valašsku). - Praha, 1938.
Kronsteiner - *Kronsteiner O.* Die alpenslawischen Personennamen // Österreichische Namenforschung. - Wien, 1975. - Sonderreiche 2. - 214 s.
Krošľaková - *Krošľaková E.* Tvorenie tzv. skrátených osobných mien v najstaršej slovenčine // X. slovenská onomastická konferencia. Zborník referátov. - Bratislava, 1991. - S. 125 - 129.
Kuczera - *Kuczera A.* Samborszczyzna: Ilustrowana monografia miasta Sambora i ekonomji Samborskiej. - Sambor, 1935. - 429 s.

Ladó - *Ladó J.* Magyar utónévkönyv. - Budapest, 1971.
Lec - *L. Leciewicz.* Mały słownik kultury dawnych słowian. - Warszawa, 1972.
LehAd - *Lehoczky T.* Adalékok az oláh vajdák, oláh és orosz kenézek vagy soltészok és szabadosok intézmenyéhez hazánkban. // Történelmi tár. - Budapest, 1894. - I - III r.
Leh Ber - *Lehoczky T.* Beregvármegye monográphiája. 3. - Ungvárott, 1881.
LehLel - *Lehoczky T.* A Leleszi levéltarból. 1868–1869-ben gyüjtött adatok. Beregvármegye vonatkozó családok névmutatója (Рукопис зберігається в Закарп. обл. краєзн. музеї).
Leksik - Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske. - Zagreb, 1976. - 772 s.
Lindert - *Lindert B.* Patronimica typu -enią. - Onomastica V. - S. 409 - 444.
Lubaś - Lubaś W. - рец. на: С. Илчев. Речник на личните и фамилни имена у българите. - София , 1969. - С. 626.
Łysiak-1 - *Łysiak L.* Księga sądowa wsi Wary (1448 - 1623). - Wrocław, 1971.
Łysiak-2 - *Łysiak L.* Księga sądowa kresu Klimkówskiego (1600 - 1762). - Wrocław, 1965.

Machek - *Machek V.* Etymologický slovník jazyka českého. - Praha: ČSAV, 1971. - 866 s.
Majtán - *Majtánová M., Majtán M.* K problematice pojmenovaní žen na Slovensku v 17. století // Onomastické prace. - Praha, 1966.
Majtán Chron - *Majtán M.* Chronologické a geografické rozvrstvenie zložených slovanských a osobných mien // Slovenská reč 51, 1986. - Č. 4. - S. 206 - 210.
Majtán Chronológia - *Majtán M.* Chronológia slovanských zloženych osobných mien v Slovenčine // 12. Slovenská onomastická konferencia a 6. seminár «Onomastika a škola». - Prešov, 1996. - S. 173 - 180.
Majtán Z najstar - *Majtán M.* Z najstarších slovenských osobných mien // Onomastica. - Wrocław etc., 1977. - Rocznik XXII. - S. 133 - 148.
Majtán Názvy - *Majtán M.* Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov. - Bratislava, 1972. - 667 s.
Majtán Osobné - *Majtán M.* Osobné mená v našej najstaršej slovenčine ako odraz etnicity osidlenia // Slovenská onomastická konferencia. (Zborník referátov). - Bratislava, 1991. - S. 120 - 124.
Majtán - Považaj - *Majtán M., Považaj M.* Meno pre svoje dieťa. - Bratislava, 1998. - 344 s.
Majtán Praslov - *Majtán M.* Praslovanské dedičstvo v najstarších slovenských osobných menách // Слов'янська ономастика. Зб. наук. праць на честь 70-річчя д. ф. н. професора П.П. Чучки. - Ужгород, 1988. - С. 227 - 234.
Maksay - *Maksay F.* (szerkesztő). Urbáriumok XVI–XVII. század. - Budapest, 1959.
Maksay Sz - *Maksay F.* A középkori Szatmármegye. - Budapest, 1940.
Malcówna - *Malcówna M., T. Skulina.* Staroruskie imiennictwo osobowe // Onomastica XXI. - Wrocław etc., 1976. - S. 274 - 283.
Malcówna Star. - *Malcówna M.* Staropolskie imiona dwuczłonowe męskie z przyrostkami zdrobiającymi // Onomastyca. - R. VII. - S. 281 - 290.
Mal Bud - *Malec M.* Budowa morfologiczna staropolskich złożonych imion osobowych. - Wrocław - Kraków etc.: PFN, 1971. - 186 s.

Malec – *Malec M.* Staropolskie bezsufiksalne nazwy osobowe z prepozyciami I negacją. Cz. II. // Onomastica. – Wrocław, Warszawa etc., 1978. – R. XXIII. – S. 183 – 213.

Malec Bezsuf – *Malec M.* Staropolskie bezsufiksalne nazwy osobowe z prepozycjami i negacją. Cz. I. – Onomastica, 1977. – R. XXII. – S. 51 – 71; cz. II. – S. 182 – 213.

Mal – Šim – *F. Maletić, P. Šimunović.* Hrvatski prezimenik. Poučanstvo Republike Hrvatske na početku 21 stoljeća. – Zagreb, 2008.

Mal Star – *Malec M.* Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych. – Wrocław – Warszawa etc.: PAN, 1982. – 220 s.

Maretić – *Maretić T.* O narodnim imenima u Hrvata i Srba // Zagreb: Rad Jugoslavenske Akademie znatnosti i umjetnosti, 1886. – Kn. – 81, 82. – S. 81 – 146.

Mars – Urbár hradného panstva Makovica 1618 // Urbare feudálných panstiev na Slovensku. 2. (XVII. storočie) / [Na vydanie pripravili R.Marsina, M. Kušík]. – Bratislava, 1959. – S. 58 – 124.

Merkù – *Merkù Pavle.* Predkrščanska slovenska osebna imena v Trstu (1307 – 1406) // Slovenska academija znatnosti in umetnosti. Razred za fililoške in literaturne vede. – Lubljana, 1996. – Dela 45. – S. 451 – 454.

Mihályi – *Mihályi J.* Mármarosi diplomák a XIV. és XV. századból. – Mármarossziget, 1990 – 674 s.

Miklosich – *Miklosich F.* Die Bildung der slawischen Personen und Ortsnamen. – Heidelberg, 1927.

Milejkowska – *Milejkowska H.* Przyczinek do badań nad imionami meszkańców Novogrodu na przełomie XVI – XVII w. // Slavia orientalis, 1962. – XI. – S. 361 – 394.

Milewski – *Milewski T.* Indoeuropejskie imiona osobowe // Prace komis. językowej. – Wrocław, 1969. – S. 92 – 115.

Milewski T. – *Milewski T.* Ze studiów nad antroponimią indoeuropejska // Cz. II. Onomastica R. III, z. I. Wrocław, 1963. – s. 349 – 379

MNTESz – A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. – Budapest, 1967 – 1976. – 1 – 3 köt.

Moldanová – *Moldanová D.* Naše příjmení. – Praha: Mlada fronta, 1983. – 288 s.

MSKDS – Mały słownik kultury dawnych słowian (pod red. Lecjewicza). – Warszawa, 1972. – 676 s.

Nagy-1 – *Nagy Gy.* Gróf Sztárai család oklevéltára. I (1234 – 1396). – Budapest, 1887.

Nagy-2 – *Nagy Gy.* Gróf Sztárai család oklevéltára. II (1397 – 1457). – Budapest, 1889.

Nieder – *Niederle L.* Počatky slovanského osidlení na Podkarpatské Rusi // Národopisný věstník Československý. – Praha, 1931. – Č. XXIV.

Nitsch – *Nitsch K.* Kolejność imenia i nazwiska // Język polski. – Kraków, 1951. – R. XXXI.

Novák – *Novák J.* Úrbar hradného panstva Makovica 1618 // Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku II. – Bratislava: SAV, 1959. – S. 58 – 124.

Obyv – Obyvateľstvo Karpatskej kotliny. I. / [Zostavili P. Kónya a R. Matlovič]. – Prešov, 1997.

Paňk – *Paňkevič I.* Chrestomatie ukrainských textů ze současné a staré ukrainské literatúry. – Praha, 1964.

Perfec – *Perfeckij F.* Socialně-hospodářské poměry Podkarpatské Rusi ve století XIII–XV. – Bratislava, 1924.

Petrov – *Petrov A.* Sborník Fr. Peštyho. / Helység névtára – Seznam obci v Uhrách z r. 1864 – 65. – Praha, 1927.

Petrov Karpatoruské – *Petrov A.* Karpatoruské pomistní nazvy z pol. XIX a z poč. XX st. – V Praze: ČS Akademie Věd a umení, 1929. – 221 s.

Pleskalová – *Pleskalová J.* Tvoření nejstarších osobníx jmen. – Brno, 1998. – 158 s.

Profous – *Profous A.* Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. IV. – Praha, 1954.

Profous – Svoboda – *Profous A., Svoboda J.* Místní jména v Čechách. IV. – Praha, 1957. – 865 s.

Ratkoš – *Ratkoš P.* Vznik a osidlenie Makovického hradného panstva do začiatku 17. storočia // Prispevky k dejinam Východného Slovenska. – Bratislava: SAV, 1964. – S. 39 – 54.

Reg Var – Regestrum Váradinense examinum ferri cadentis ordina chronologici digestum curis et laboribus Joannis Karácsonyi et Samuelis Borovszky editum. – Budapest, 1903.

Rieger – *Rieger J.* Imiennictwo ludności wiejskiej w ziemi Sanockiej i Przemskiej w XV w. – Wrocław etc., 1977. – 74 s. + 30 мап.

Rieger Huts – *Rieger J.* A Lexical Atlas of the Hutsul Dialects of the Ukrainian language. – Warsaw, 1996. – 390 s.

Rieger Lemk – *Rieger J.* Słownictwo i nazewnictwo lemkowskie. – Warszawa, 1995. – 253 s.

Rudnicki – *Rudnicki J.* Nazwy geograficzne Bojkowszczyzny // Rozpravy z Onomastyki Słowiańskiej I. – Lwów, 1939. – S. XV + 248.

Rymut – *Rymut K.* Nazwiska polaków. Słownik historyczno-etymologiczny. – Kraków, 1999. – 504 s. – T. 1.; Kraków, 2001. – T. II. – 772 s.

Schlimpert – *Schlimpert G.* Slawische Personennamen im mittelalterlichen Quellen zur deutschen Geschichte. – Berlin, 1978. – 271 s.

Sekereś – *Sekereš Stjepan.* Slavonska osobna imena // Onomastica jugoslavica, 2. – Ljubljana, 1970. – S. 158 – 168.

Skok – *Skok P.* Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. – Zagreb, 1971 –1974. – Kn. 1 – 4.

Skulina – *Skulina T.* Staroruskie imiennictwo osobowe. Prace onomastyczne. – Wrocław etc: PAN, 1973 – 1974. – Cz. 1 – 2. – 240 s.

Sł – Słownik imion. / [Opracovali W. Janowowa, A. Skarbek etc.]. – Wrocław – Warszawa etc.: Zakład Narodowy im. Ossolinskich, 1975. – 317 s.

Sławski – *Sławski F.* Słownik etymologiczny języka polskiego. – Kraków, 1952 – 1978. – T. 1 – 5 (A – Lu).

Smailović – *Smailović I.* Muslimanska imena orientalnog porjekla u Bosni i Hercegovini. – Sarajevo, 1977. – 544 s.

Smołka – *Smołka.* Księga ławnicza Przemyśla: Monumenta Historia. Librorum scabinalium. – Przemyśl, 1936. – T. 1 – 2.

SP – Słownik prasłowiański. Opracowany prez zespół Zakładu słowianoznawstwa PAN pod red. F. Sławskiego. – Wrocław–Warszawa etc., 1974–1991. – T. 1 – 6.

SSNO – Słownik staropolskich nazw osobowych. / [Pod red. i ze wstępem W.Taszyckiego]. – Wrocław etc: PAN., 1965 – 1982. – T. I – VI.

SSS – Słownik starożytności słowiańskich. – Wrocław – Warszawa – Kraków, 1962 –1992. – T. I – VIII.

Sv – *Jan Svoboda.* Poznamky ke knize A.V. Superanské «Как вас зовут?» // Zpravodaj mistopisné komise ČSAV, 1966. – č1, R. VII. – s. 21-22.

Svob – *Svoboda J.* Staročeská osobní jmená a naše příjmení. – Praha: ČSAV, 1964. – 319 s.

Svoboda – *Svoboda J.* O slovanských osobních jmenech ženských. – ZMK ČSAV. – Praha, 1961. – č. 2.

Šim – *Šimundić M.* Rječnik osobnih imena. – Zagreb, 1988. – 571 s.

Šim Herz – *Šimundić M.* Nepoznata osobna imena dijela istočne Hercegovine u popisu 1475. – 1477. // Folia onomastica croatica. – Zagreb, 1995. – Kn. 4. – S. 143 – 164.

Šim Mot – *Šimundić M.* Motivacija prostih osobnih imena u nas // Onomastica jugoslavica. 7. – Zagreb, 1978. – S. 165 – 175.

Šim Stv – *Šimundić M.* Stvarni oblici i značenje nekoliko starohrvatskih osobnih imena // Onomastica XXII. – Wrocław, 1977. – S. 143 – 148.

Stan Slov – *Stanislav J.* Slovenský juh v stredoveku. – Bratislava: Národné literárne centrum, 1999. – T. 1. – 485 s.

Stieber At – *Stieber Z.* Atlas językowy Dawnej Lemkowszczyzny. – Lódź, 1960 – 1964. – Z. I – VIII.

Stieber Top – *Stieber Z.* Toponomastyka Lemkowszczyzny. Cz. I. Nazwy miejscowości. – Lódź, 1948.

Strumińsky – *Strumińsky B.* Skład narodo-wośćowy elity wczęsnoruskiej odbity w imionach osobowych // Antroponimia słowiańska. Prace onomastyczne 35. – Warszawa, 1996. – S. 308 – 313.

Szabó – *Szabó I.* Ugocsa megye. – Budapest, 1937.

Szamota – *Szamota I.* Magyar oklevél szótár. – Budapest, 1902 – 1906. – 1209 old.

Szewczyk – *Szewczyk L.* Onomastyczne i kulturowo-kultowe znaczenie imenia Wojciech // Antroponimia słowiańska. Prace onomastyczne 35. – Warszawa, 1996. – S. 315 – 322.

Szulowska – *Wanda Szulowska.* Imiennictwo dawnej ziemi halickej i lwowskiej // Warszawa: PAN, 1992. – 87 s.

Ta Najd – *Taszycki W.* Najdawniejsze imiona osobowe // Rozprawy. Wydział filologiczny PAN, 1925. – № 3. – S. 3–124.

Ta Pol – *Taszycki W.* Polskie nazwy osobowe. – Warszawa etc., 1924. – 32 s.

Ud-1 – *Udvari I.* Adalékok a Magyarországi ukrán irásbeliség történetéhez a XVIII. században (Dél-máramarosi szerződések) // Studia Russica, XI. – Budapest, 1987.

Ud-2 – *Udvari I.* Adalékok a XVIII. századi máriapócsi cirill betűs kéziratokhoz // Szabolcs-Szatmári Szemle. Nyíregyháza, 1988/ 4. – 379 – 387 old.

Ud-3 – *Udvari I.* A Munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása. – Nyíregyháza, 1990. – 189 o.

Ud-4 – *Udvari I.* A Mária Terézia korábbeli úrbérrendezés szlovák nyelvű kéziratos forrásai. Szepes és Zemplén vármegyek. Udvari I. – Nyiregyháza, 1996.

Ud-5 – *Udvari I.* A Mária Terézia-féle urbérrendezés ruszin nyelvű forrásai. – Nyiregyháza, 1999. – 125 old.

Ud-6 – *Udvari I.* A Mária Terézia-féle urbérrendezés szlovák nyelvű dokumentumai. (Zsepességi ruszin falvak népélete Mária Terézia korában) // Vasvári Pál Társaság füzetei 4. – Nyiregyháza, 1991. – 370 old.

Uličný – *Uličný F.* Dejiný osidlenia Užskej župy. – Prešov: UPJŠ, 1995. – 352 s.

Valčáková – *Валчакова П.* Имена славянского происхождения в старославянских памятниках // Науковий вісник Чернівецького у-ту. Слов'янська філологія – Чернівці, 2007. – Випуск 354 – 355. – С. 23 – 28.

Varsík – *Varsík B.* Osidlenie Východného Slovenska do XIV storočia // Príspevky k dejinam Východného Slovenska. – Bratislava: SAV, 1964. – S. 9–30.

Vincenz – *Andre de Vincenz.* Traité d'anthroponymie Houtzoule. – München: Forum Slavicum, 1970. – Band 18. – 613 s.

Wójtowicz – *Wójtowicz M.* Древнерусская антропонимия XIV – XV вв. Северо-восточная Русь. – Poznań, 1986. – 306 s.

Wolnicz – *Wolnicz E.* Dawne polskie i ukraińskie imiennictwo we wsi Wara w powiecie Brzozowskim // Slavia Orientalis 1, 1973. – R. XXII. – 140 s.

Woln – Pawl – Wolnicz – Pawlowska E. Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym województwie Ruskim. – Wrocław etc., 1978. – 139 s.

Woln – Pawl Lem – Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim XVI – XIX wiek. – Warszawa: PAN, 1993. – 340 s.

Zajda – *Zajda A. Kronsteiner.* Die alpenslawischen Personennamen // Onomastica. – Wrocław etc., 1978. – R. XIII.

Żabska – *Żabska B.* Nazwy osobowe typu *Marcząt* Klimowiąt // Wrocławskie towarzystwo naukowe. Rozprawy komisji językowej IX.

ŻD – Żródla dziejowe. – Warszawa, 1877 – 1894. – t. I – XXIII.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ НАЗВ МОВ, ДІАЛЕКТІВ ТА СПЕЦИФІЧНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ

андр. – андронім (назва жінки за її чоловіком)
антр. – антропонім (вл. особова назва)
антропоніміка – наука про власні особові назви
антропонімікон – словник антропонімів
антропонімія – сукупність власних особових назв
антропоформант – морфема, яка оформляє антропонім
аор. – *аорист* (часова форма, яка виражає плинну незавершену дію)
апел. – апелятив (загальна назва)
апок. – апокопа (редукція кінцевої частини імені)
арх. – архаїзм, архаїчне (застаріле слово)
асиб. – асибіляція (різновид пом'якшення, напр. зміна звуків *д', т'* > *ʒ, ц перед голосними*)
аугм. – аугментатив, згрубіла форма назви
афер. – афереза (редукція початкової частини імені)
афікс – службова морфема

балк. – балканське
бачв. – бачванське (те, що наявне в області Бачка)
Бер. – Берестейщина
Бес. – Бесарабія
бібл. – біблійне
б. з. д. – без зазначення дати написання
білор. – білоруське
бл. – близько, приблизно
б.м.н. – без місця написання
бойк. – бойківське
болг. – болгарське
босн. – боснійське
бояр. – боярин
буков. – буковинське

в. – вік, століття
вар. – варіант
вв. – віки
вел. – великий
верх. – верхній
вимовл. – вимовляється
вип. – випуск
вищ. – вищий ступінь порівняння
відапелятивний – утворений від апелятива, тобто від власної назви
відм. – відмінок
відтоп. – відтопонімний
візант. – візантійське
військ. – військове
вірм. – вірменське
вл. – власник
вл. н. – власна назва
вол. – волинське

гал. – галицьке
гапл. – гаплологія (редукція одного з двох однакових сусідніх складів слова)
гебр. – гебрейське
герм. – германське
гідр. – гідронім (назва водного об'єкта)
гінек. – гінеконім (назва за дружиною)
гіперкор. – гіперкоректне, (надправильне)
гіпок. – гіпокористичне (пестливе)
гов. – говір, говірка
гол. – голосний звук
гор. – городянин
гот. – готське
гр. – грецьке
грам. – грамота
гр.-катол. – греко-католицьке
гурал. – гуральське
губ. – губернія
гуц. – гуцульське

дав. відм. – давальний відмінок
давньобіл. – давньобілоруське
давньоболг. – давньоболгарське
давньогр. – давньогрецьке
давньоєвр. – давньоєврейське
давньопол. – давньопольське
давньорос. – давньоросійське
давньорус. – давньоруське
давньосерб. – давньосербське
давньослов'ян. – давньо-слов'янське
давньохорв. – давньохорватське
давньоукр. – давньоукраїнське
давньочес. – давньочеське
дак. – дакійське
двор. – дворянин
демін. – демінутивне (здрібніле)
денотат – об'єкт називання
дер. – дериват, похідне слово
див. – дивись
дит. – дитяче

діал. – діалект, діалектне
дієпр. – дієприкметник
дієсл. – дієслово
док. – документ
дохр. – дохристиянське
д.-рус. – давньоруське

етн. – етнонім, назва народу

єван. – євангельське
євр. – єврейське
єп. – єпископ

Жит. – Житомирська обл.
жін. – жіночий (-а, -е)
жупа – комітат, адмініміністративно-територіальна одиниця в Австро-Угорщині

загальнослов. – *загальнослов'янське*
займ. – займенник
зак. – закінчення
закарп. – закарпатське
закр. – закритий
запоз. – запозичине
запор. – запорізьке
застар. – застаріле, архаїчне
зах. – західне
західнослов'ян. – західнослов'янське
західноукр. – західноукраїнське
зб. – збірник
згруб. – згрубіле
здрібн. – здрібніле
здр.-пестл. – здрібніло-пестливе
земпл. – земплинське
злоч. – злочинець
зн. – значення
знев. – зневажливе
зоон. – зоонімічне

імен. – іменник
імп. – імператив (наказовий спосіб)
ін. – інший
індивід. – індивідуальне
індоєвр. – індоєвропейське
інтерфікс – сполучувальна орфема
інф. – інфінітив (неозначена форма)
ірон. – іронічне
іст. – історичне
італ. – італійське
Ів.-Фр. – *Івано-Франківщина*

календ. – календарне
калька – копія іншомовного слова
канон. – канонічне
карпат. – карпатське
карпато-балк. – карпато-балканське
карпатоукр. – карпато-українське
катойк. – катойконім (назва мешканця за місцем проживання)
катол. – католицьке
кашуб. – кашубське
кін. – кінець
кн. – князь, княгиня, княжий
коз. – козацьке
ком. – комітат, область
комп. – композита, слово, складене з кількох основ
крайн. – крайник
кр. – кріпак
Куб. – Кубань
куп. – *купець*

лат. – латинське
лемк. – лемківське
літ. – літературне
літоп. – літописне
луж. – лужицьке
Льв. – Львівщина

м. – місто
макед. – македонське
малопол. – малопольське
Мар. – Мараморош (область у Румунії)
метр. – метронім (назва особи за її матір'ю)
мікр. – мікротопонім
місц. – місцеве
міф. – міфічне
мн. – множина
молд. – молдовське
морфол. – морфологічний
мусульм. – мусульманське

н. – нижній
наддніпр. – наддніпрянський
Надс. – Надсяння
нам. – намісник
напр. – наприклад
н.е. – нова ера
нар. – народне, народився
невідм. – невідмінюване
неоф. – неофіційне
несл. – неслов'янське
н.п. – населений пункт

обл. – область
ойк. – ойконім (назва поселення)
озн. – означає
окр. – округ
он – особова назва
ор. відм. – орудний відмінок
оронім – назва гори
орфоеп. – орфоепічне; та, що відповідає нормам вимови
ос. – особове
осн. – основа
оф. – офіційне
охор. – охоронне

палат. – палаталізація (пом'якшення)
патр. – патронім (назва особи за батьком)
перев. – переважно
перен. – переносне значення
пестл. – пестливе
пис. – писар
письм. – письмове
півд.-зах. – південно-західне
півд.-сх. – південно-східне
південнокарп. – південнокарпатське
південнослов'ян. – південнослов'янське
півн. – північне
північнокарпат. – північнокарпатське
півн.-зах. – північно-західне
півн.-сх. – північно-східне
Підл. – Підляшшя
підс. – підсудний
пізньолат. – пізньолатинське
піс. – пісенне
п-ко – прізвисько
Плт. – Полтавщина
побаж. – побажальне
повс. – повсюдне
поган. – поганське
поділ. – подільське
Пок. – Покуття, покутське
пол. – польське
полаб. – полабське
поліс. – поліське
полк. – полковник
пом. – поміщик
помор. – поморське
попул. – популярне
пор. – порівняй
пос. – посесивний (присвійний)
постпозиційний – той, що стоїть у постпозиції
по-укр. – по-українськи
пох. – походження, походить

поч. – початок
ПР – Польська Республіка
правосл. – православне
праінд. – праіндоєвропейське
праслов'ян. – праслов'янське
препозиційний – той, що стоїть у препозиції
преф. – префікс
Придніпр. – Придніпров'я
пригол. – приголосний звук
прикарпат. – прикарпатське
присв. – присвійний
присел. – приселок
прикм. – прикметник
присв. – присвійний
присл. – прислівник
Пряш. – Пряшівщина
псевд. – псевдонім
п-ще – прізвище

р. – рік, річник
римо-катол. – римо-католицьке
Рівн. – Рівненська обл.
рідк. – рідкісне
р-н – район
род. відм. – родовий відмінок
розм. – розмовне
роман. – романське
рос. – російське
рум. – румунське

с. – село
св. – святий
свящ. – священик
сел. – селянин
Сем. – Семигороддя, Трансільванія
сер. – середній
серб. – сербське
сербсько-хорв. – сербсько-хорватське
середньозакарп. – середньозакарпатське
синг. – сингулятив (однина)
синк. – синкопа (редукція центральної частини імені)
Сів. – Сіверщина
сіл. – сільський
сканд. – скандинавське
склад. – складене
скор. – скорочення
Слоб. – Слобожанщина
словен. – словенське
слов'ян. – слов'янське
словац. – словацьке
совт. – совтис
сот. – сотник

спільнослов. – спільнослов'янське
спотв. – спотворене написання
СР – Словацька Республіка
ст. – століття
Стар. – Стародубщина
старослов. – старослов'янське
старопол. – старопольське
старосерб. – старосербське
старослов'ян. – старослов'янське
староукр. – староукраїнське
старочес. – старочеське
степ. – степовий
суф. – суфікс, суфіксальне
суч. – сучасне
сх. – східне
східнокарп. – східнокарпатське
східнором. – східнороманське
східнослов'ян. – східнослов'янське
східнослц. – східнословацьке
східноукр. – східноукраїнське
Сум. – Сумська обл.

т-во – товариство
тезко – особа з тим же іменем
топ. – топонім (власна географічна назва)
Тр. – Тернопільська обл.
т.с. – те саме
тур. – турецьке
тюрк. – тюркське

угор. – угорське
ужан. – ужанське
укр. – українське
ур. – урочище
усіч. – усічене
утв. – утворення, утворений

фемін. – фемінізуючий
фонет. – фонетичне
фольк. – фольклорне
фрак. – фракійське

Харк. – Харківська обл.
Хм. – Хмельницька обл.
Холм. – Холмщина
хорв. – хорватське
хрес. – хресне
христ. – християнське
хут. – хутір

центр. – центральний
церк. – церковне
ц.-слов. – церковнословянське

Черк. – Черкаська обл.
Чернів. – Чернівецька обл.
Черніг. – Чернігівська обл.
чес. – чеське
чит. – читай
чол. – чоловічий (-а, -е)

шар. – шариське
шл. – шляхтич

язичн. – язичницьке, поганське

> – змінилося на
< – походить від
≤ – походить від і відповідає йому
'...' – значення імені
* – історично не засвідчене ім'я
(!) – так записано в оригіналі

Чоловічі імена

А

АНДОМИР. Доіменне значення багатьох слов'янських особових імен, як наприклад Богдан, Ждимир, Зоряна, Любка, Людмила, Мізинець, Радко, Ростислав, Світлик, Станко..., для пересічного українця, який живе в україномовному середовищі, здебільшого зрозуміле. У ряді випадків він спроможний установити навіть етимологію окремих із них. Однак між слов'янськими іменами є й такі, передусім застарілі особові назви, доіменна семантика яких важко дається поясненню. До таких, наприклад, донедавна належала власна назва *Андомир*, яка на території Івано-Франківщини позначає потічок – праву притоку річки Пістиньки, а та є правою притокою річки Прут – (Габорак Гідронімія 14). Крім цього, назва *Андомир* на Івано-Франківщині позначає також хутір біля міста Косова (Hrabec 118; Шульгач Miscellina 204).

У процесі ближчого знайомства зі станом речей встановлено, що поряд із згаданим гідронімом та ойконімом, назва *Андомир* у народі мусила існувати також співзвучна особова назва. З часом з'ясувалося, що реально справді існувало власне особове ім'я *Андомир*, яке згодом стало прямим продовжувачем латинського особового імені *Antonius.*

Давні римляни знали тільки те, що лексема *Antonius* була назвою одного з римських шляхетських родів, хоч і припускали її зв'язок з прийменником *ante* – 'перед, попереду' (Knappová 70). Пізніше завдяки поширенню християнства латинське ім'я *Antonius* перейняли також інші народи Європи, пристосовуючи його до своєї фонетичної системи, і в результаті мають нині кілька варіантів того ж імені *Antonius,* як *Anton, Ante, Antos, Antas, Tone, Toni.* Потрапивши в новогрецьке середовище, латинське ім'я *Antonius* пережило пристосування до нього: група приголосних *[nt]* у міжвокальній позиції зазнала повного одзвінчення *[nd]*, внаслідок чого усічене ім'я *Anton* почало звучати в ній як *Andon* чи навіть як *Ando.* У такому звучанні поширилося воно також у частини балканських слов'ян. Напр. болгарські варіанти цього імені *Andon* і *Ando* (Илчев 49; Ковачев 47), сербський його відповідник *Ando* (Грк 29), хорватський варіант *Ando* (Šimundič 13). У звучанні *Ando* особове ім'я Антон потрапило і до українських східнокарпатських говорів.

Однак українці внесли до цього імені також свою зміну: вони розширили морфемний склад імені *Андо*, додавши до нього слов'янський постпозиційний компонент *-мир.* Та вони не були єдиними в цьому збагаченні імені. До подібних контамінацій чужомовних основ зі своїми питомими елементами вдавалися й інші народи, створюючи в такий спосіб подібні гібридні імена. Придивімося до болгарських іменних гібридів *Андомир, Павлимир, Петрозар, Петромил* (Илчев 49; Ковачев 47, 314), сербські та хорватські імена *Андимир, Павлимир, Petrislav* (Грк 29, 127, 157; Šim. 270).

У словінському місті Трієст подібні латино-слов'янські гібриди до *Iljislav, Jurislav* фіксуються вже у XIII-XIV ст.ст. (Merkù 452). Отже, особове ім'я *Андимир* могли принести в Українські Карпати також переселенці з Балкан.

Б

БАБОТА. Давнє слов'янське побажальне ім'я, призначенням якого було передати дитині якісь позитивні риси предків (Svob 13, 43, 44). Його утворено від антропооснови *Баб-* 'бабуся, бабка' за допомогою форманта *-ота*, наявного в інших слов'янських іменах моделі *Братота, Брзота, Влкота, Доброта, Милота, Радота*... (Грк 69). Окрім старосербських пам'яток писемності XIV ст., зокрема болг., макед. (Грк 24), чол. ім'я *Бабота* згадують так само деякі сучасні словники слов'янських мов (Грк 32, Илиевска 160), а двоосновні прізвиська та прізвища моделі *Бабонѣг, Бабидорич, Колибаб* поширені майже в усіх слов'янських мовах (Чу Прізв. 277). В українців пам'ять про ім'я *Бабота* зберігає сучасне закарпатське прізвище *Бабота* та близько 10 інших прізвищ з основою *Баб-* (Чу Прізв. 40 – 42; Илчев 57 – 58).

БАГНО. Рідкісне слов'янске чоловіче ім'я, яке в пам'ятках писемності виявлено лише 1 раз, а саме – цим іменем записано козака Корсунського полку війска запорозького 1649 р.: *Багъно* Гордѣєнъко (РВЗ 148). Пізніше на теренах України фіксуються також патронімічні прізвища *Багнюк* (Брацлавщина), *Багненко*, а біля польського міста Катовіце – жіноче ім'я *Bagna* (Rymut 46). Прізвища *Багно, Багній, Багнюк* і в наші дні побутують серед українців (Редько 19).

Особове ім'я *Багно* могло утворитися від дієслівної основи *баг-ти* чи *багнути* 'бажати' за допомогою давнього продуктивного форманта *-хно*, представленого в іменах зразка *Вахно, Духно, Махно, Сахно, Рахно* і т.п. Причиною згасання популярності імені *Багно* могла стати асоціація з апелятивною назвою *багно* 'трясовина' або *багна* – 'болотяна чагарникова рослина з дурманячим запахом' (СУМ I 84).

БАЖАН. Східнослов'янське, а за Р. Осташем, власне українське, чоловіче ім'я в формі пасивного дієприкметника (Осташ Укр. ос. чол. імена 100). Як і імена зразка *Жаданъ, Жьданъ, Желанъ, Коханъ, Проданъ, Хотѣнъ,Чеканъ*, ім'я *Бажанъ* надавали батьки дитині, поява якої в сім'ї була дуже бажаною. Про це свідчить його твірна основа *бажати* 'дуже хотіти'. Найдавніші українські записи імені *Бажан* та його споріднених походять із Холмщини XV ст. (SSNO I 182). Найвищої популярності ім'я *Бажан* в Україні досягло в XVII ст. Серед козаків війська запорозького, наприклад, було 10 осіб з іменем *Бажан: Бажанъ* Дѣчєнко, *Бажан* Нагурнєнко – Чигиринський полк (РВЗ 34, 32), *Бажанъ* Бут – Полтавський полк (РВЗ 415), *Бажанъ* Пѣгулєнко, *Бажан* Зубъчєнко, *Бажанъ* Муковѣєнъко – (Корсунський полк РВЗ 131, 133, 152) та *Бажанъ* Огнянєнко – Брацлавський полк (РВЗ 246). З часом особове ім'я *Бажан* вибуло зі списку активно вживаних, але так само, як і його споріднені, воно, напр., козак Кальницького полку Калин *Бажан* (РВЗ 271) і його похідні *Бажанєнко, Бажанець, Бажанович, Баженко, Бажко, Бажович* та інші закріпилися в сучасних прізвищах українців, а також в ойконімах *Бажани, Бажанівка* (Худаш, Укр. 18, 19) на сусідніх з Україною теренах.

У Білорусі та в Росії більш поширеними були варіанти імені *Бажен* та *Бажай* (Мор 6), до речі, їх рекомендують до вжитку понині (Петровский 63). У чехів уживалися іменні варіанти *Bažek, Bažata, Bažeta* (Мор 6). І. Трійняк

у «Словнику українських імен» рекомендує до офіційного вжитку ім'я *Бажан* без будь-яких застережень, а при варіанті *Бажко* ставить стилістичну ремарку *розм.*

БАЖИНА. Староукраїнське іменне утворення, споріднене з базовим іменем *Бажан.* Формант *-ина* спочатку надавав імені, як і іншим назвам зразка *козачина, парубчина, хлопчина* та календарним іменам *Іванина, Федорина, Юрина, Яцина,* відтінку здрібнілості. Найдавніший відомий запис імені *Бажина* походить із 1649. За ним стоїть козак Брацлавського полку *Бажина* Рєвачєнъко (РВЗ 244). Поза Україною ім'я згадується також у Сербії XIII ст. (Мор 6).

БАЖКО. Давнє українське регулярне усічено-суфіксальне утворення з формантом здрібнілості *-ко* від основи повного імені *Бажан* (< *Баж-* 'бажати'), тобто імені тої ж моделі, що й *Володько, Славко, Станко.* За первісним значенням, ім'я споріднене з іменем *Бажан.* Більшість записів імені припадає на козаків війська запорозького 1649 року, а саме: *Бажъко* Василєнко, *Бажъко* Собчєнко – Корсунський полк (РВЗ 144, 145), *Бажъко* Крукъ – Черкаський полк (РВЗ 159), *Бажъко* Мошковдєнко та *Бажъко* Гаврилєнко – Уманський полк (РВЗ 217, 230).

БАЙ (БАЙО). Слов'янське чол. ім'я збереглося в патронімічному прізвиську селянина з 1625 р. *Савка Баєвич* (Арх. ЮЗР VI/452). Ім'я може мати трояку етимологічну інтерпретацію: а) це гіпокористичне ім'я півд.-слов'янського походження, що закладене в повних серб. двоосновних іменах зразка *Бајислав, Братослав, Братољуб* (Грк 32); б) це хорв. гіпок. ім'я *Baja* чи *Bajo*, які відповідають повному імені *Bajislav*, утвореному від імператива *baji* дієслова *bajiti* 'розповідати' (Šim 27); в) це болг. побажальне ім'я *Байо*, смисл якого – «нехай стане *баєм*, тобто старшим братом, хай виросте, щоб у нього були молодші брати» (Илчев 59, Ковачев 65). В «Описі Луцького замку» під 1545 р. значиться ойконім присвійноприкметникової структури *Баїв:* «з Баєва» та форма «за Баєвом» – 1649 р. (Шульгач Ойк Волині 9 – 10). Подібні утворення згадуються також у Росії (Шульгач 10).

БАЙКО. Слов'янське чол. ім'я, яке в болг. та макед. мовах дотепер сприймається як побажальне ім'я із значенням «хай стане *байком*, тобто старшим братом» (Ковачев 65, Илиевска 169). Найдавніші записи внутрішньородинного імені *Байко* походять із села Войнятина (Ужанщина): a domo Michaelis *Bayko* incipiendi. Давніші письмові свідчення імені походять також із Придністров'я: ...татари на ім'я *Байко* исъ чєля(д)ю... (Сучава, 1435), ... и братіа єго *Юрій Байко* и Сава... (Сучава 1495). Звідти походить і патронім 1441 р. *Івана Байковича* – м. Сучава та патронім *Мартин Байкович* (1662 Арх ЮЗР VI/ 1 542). Від імені *Байко* походить також середньовічна назва південно-буковинського поселення за 1488 р. *Байковци* – м. Сучава (ССУМ 183) та ойконім *Байкоул* (Шульгач 10).

В Україні ім'я *Байко* не збереглося, але збереглися споріднені з ним прізвища *Байко, Байканич* і т. п. (Чу Прізв. 44; Горп. – Корн 17; Панцьо 95), які пов'язані також із дієсловом *баяти* 'ворожити, замовляти' (Грінченко 1 95). Ім'я *Байко* дотепер зберігається на Балканах, зокрема у сербів та хорватів, а функціонально співвідноситься з такими повними двоосновними іменами, як *Бајислав, Братољуб, Братислав* та усічено-суфіксальними їх відповідниками *Баја, Бајо, Бајчо* (Грк 32; Šim 27). Про ім'я *Байко* у болгар див. вище.

БАЛ. Це апокопований варіант слов'янського двоосновного імені моделі *Баломиръ* чи *Балосинъ* або усічений варіант календарного імені давньоєвр. походження *Балтазар.* Напр., 1444 р.: шляхтич Sandor f. *Bala* – с. Йовд (Bélay

157) Пор. запис 1445 р. Johannes *Bal* Mathiszowicż (AGZ XI 2014) прізвище козака Уманського полку Иванъ *Баличенъко* (РВЗ 222), а також п-ще кріпака-втікача 1672 р., – Demedovicz *Bala* – с. Луг Рахівського району (Bélay 178).

БАЛАН. Давньоболгарське особове ім'я, співвідносне з власне українськими антропонімами та зоонімами *Білан*, *Біланчук* і т. п., які містять праслов'янську основу **bělʼ-* 'білий' у її болгарській рефлексації та атрибутивний суфікс *-ан*. Власну особову назву *Балан* засвідчено ще в VI ст. в ролі клички білого коня, на якому, за словами Прокопія Кесарійського, їздив візантійський полководець Велізарій (Чучка, Слов'янський зоонім VI ст., стор. 48 і далі). У документах XIII ст. хорватське власне особове ім'я *Balislav* у місті Дубровник виявив М. Шимундич (Šim XIII 60). 1434 р. особове ім'я засвідчене на Буковині: *Баланъ* отъ Стрымба (Сучава 1439 – СУМ 1 84), а в XVII ст. лексема *Балан* в Україні виступає вже як прізвище, в котрому Р. Осташ, услід за М. Демчук, убачає дериват від слов'янських автохтонних двохосновних імен зразка *Балослав*, *Балосин* (Осташ До пох. 527). На Закарпатті прізвища *Балан* і *Баланчук* так само фіксуються з XVII ст. Так, у 1684 р. в селі Буштино згадується *Balan* Lazar (Bélay 132). Пор. ще український патронім XVI – XVII ст.: *Балич* (ОВЗ 604), *Баленко* (Р 62), *Balewicz* (Арх ЮЗР 1/14 536). На Гуцульщині та у Придністров'ї дотепер уживається апелятив *балан* 'білявий хлопець' та як кличка свійської тварини білої масті (Vincenz 473, 475; ЕСУМ 1 124; Грк 25). Найбільше прикладів на лексему *балан* наводять учені з території Буковини, Молдови та Румунії із значенням 'білий кінь', 'білий віл', 'білий собака', 'білявий хлопець' і ставлять їх у зв'язок із рум. *băl* 'білявий', 'білої масті' та молд. *бэл* 'т. с. ', а останні виводять із слов'ян. *bělʼ-* 'білий' (ЕСУМ 1 124).

Як особове ім'я лексема *балан* тепер уживана у болгар, сербів та румунів (Илчев 63; Ковачев 66; Грк Реч 32; Богдан 157). У імені *Балан* та в його похідних *Балко*, *Балич*, *Балицький*... можливі й інші етимології (див. Šim Nepoznata 60), дехто вбачає в ньому лексему давньотюркського походження.

БАЛИЦЯ. Давньослов'янське чол. ім'я з демінутивним формантом *-иця.* Семантика твірної основи спірна: а) нею могли служити сербські імена *Бала* чи *Баља*, які є гіпокоризмами до повних двоосновних імен зразка *Братољуб*, *Братослав*. У Сербії ці імена значаться вже з XIV ст. (Грк 26, 32); б) нею могла стати також твірна основа болг. імені *Бала*, яке С. Ілчев ставить у зв'язок зі слов'янським прикметником *bѣl-* 'білий' із такими волоськими іменами як *Бальо*, *Балан*, *Балин*, *Бало* (Илчев 61 – 62); в) Д. Богдан, спираючись на Ф. Міклошича, схильний убачати у слов'янських іменах *Балиця* та *Баломиръ* значення 'чаклун, ворожбит'. Пор. запис 1434 р.: «ниже гребли *Балицовы*» (Богдан 259).

Найдавніші згадки імені *Балиця* з українських земель приносять писемні пам'ятки XIV – XV ст. Напр., 1320: *Balicza* vajda – ком. Мараморош (HodOkm 26); 1403: пан *Балиця* Мудрика – м. Сучава; 1404: «*балиця* воєвода... создаше церков» – м. Сигіт (ССУМ I 84); 1434: нижє гробли *Балицовы* (Богдан 259). Найдавніші прізвища з основою *Бал-* так само походять із Закарпаття, Прикарпаття та Буковини. Напр., *Балеґа*, *Балета*, *Балецький*, *Балій*, *Балота*, *Балух*, *Балуш*, *Бальо*, *Балюк*... (Чу Прізв. 45 – 47).

Те саме стосується також найдавніших укр. записів топонімів на *Бал-*. Напр., *Балашівці*, *Балигород*, *Балинці*, *Баличі*, *Балківці*, *Балкове*, *Балутянка*, *Балкове*, *Балучин* (Худаш Карп. 20 – 22).

Оскільки демінутивний формант *-иця* при творенні слов'янських чол.

імен найпродуктивнішим був у болгар (пор. болг. *Балица, Борица, Братица, Стоица*...) та у сербів (пор. серб. *Бојица, Братица, Војица, Марица, Прибица*...), то вважаємо, що ім'я *Балица* прийшло до українців із слов'янського півдня.

БАЛК. Слов'янське чоловіче ім'я *Балк/Балко* вперше представлено в басейні верхньої течії річки Тиса в XV – XVI ст. Напр.: шляхтич Stan f. *Balk* – с. Уґля (Bélay 209); 1514 кр. *Balko* – с. Чорнотисово (Szabó 338). Етимологія його спірна. Воно могло утворитися від слов'янських двоосновних імен зразка *Баломир, Балосин, Балота* і т.п. або від біблійного імені *Балтазар*.

БАЛКА. На думку М. Демчук, ім'я *Балка* – це давньоукр. суфіксальний дериват від котрогось із імен – композит зразка болг. *Балосинъ* (Демчук 1988, 57, 64). Пор. 1419: шляхтич Stan f. *Balk* – с. Уґля (Bélay 2009); 1415: кр. *Balko* – с. Чорнотисово (Szabó 338). Зазначену думку можна підтвердити наявністю особового імені козака Брацлавського полку 1649 р. *Балка* Кудновъский (РВЗ 254).

БАЛКАН. Особове ім'я відтворюємо на підставі антропоніма *Балко*, засвідченого 1419 р. в закарпатському селі Уґля (Чу Прізв. 46) та особовою назвою *Балкан*, яка засвідчена 1453 р. в м. Сучаві (ССУМ I 85).

БАЛОМИР. Слов'янське безсуфіксне особове ім'я, складене з антропооснов *Бал-* і *-мир*. Воно засвідчене в назві села *Баломирєщи* 1428 р., що знаходилося у Молдавському князівстві (ССУМ I 85).

БАЛОСИН. Слов'янське чол. композитне ім'я відтворюється на підставі назви села *Балосинъ*, яке згадується 1434: близ *Балосина* – м. Ясси Молдавського князівства (ССУМ I 85). Пор. також назву села *Балосинєщи*, засвідчену біля м. Сучави 1442 р. (там же), та патронім *Баласиновичь* (Осташ Укр. ос. імена 103). Ім'я *Балосин* уживалося також сербами (Грк 33).

БАЛОТА. Півд-слов'янське похідне чол. ім'я, утворене від іменної основи дискусійної етимології *Бал-* за допомогою того ж суфікса *-ота*, що й імена *Доброта, Любота, Милота*... Усі записи припадають на XV – XVI ст., а саме 1418: «...дъщи Стоянова... съ *Балотою*... тягали на влада...» – м. Баня (ССУМ 1 85); 1428: шл. Iwan f. *Balotapap* – с. С. Водяне (Bélay 121); 1432: «... мы есмы жаловали наши слугы, *Балотоу* и Оанча...» – Сучава (ССУМ 1 85); 1547: *Балота* Кожичь (Арх ЮЗР 8/4, 65; Демчук 22). Пор. також антропонім *Балушъ* Афанасєвичъ (Туп 398).

БАЛЧАН. Правдоподібно, чол. ім'я *Балчан* є дериватом від імені *Балка* (див. вище), воно кілька разів засвідчене в так званих молдавських грамотах XV ст., зокрема в м. Васлуй (ССУМ I 85). Д. Богдан убачає в цьому імені патронім від імені *Балча*, тобто 'син Балчі' (Богдан 259). Пор. також антропонім *Балчик* у мармороському селі Рускова за 1661 р.: кр. *Balczik* Ignat (Bélay 188).

БАЛЯ. Слов'янське ім'я *Баля* представлене лише прізвищевою назвою із румунського села Bărsana за 1689 р.: кр. *Balya* Griga, Vaszilj (Bélay 123).

БАН. Перший руський запис антропоніма *Бан* припадає на 1144 р. і стосується дядька угорського короля Бели: «...и приведъ *Бана* королева оуя» (ПСРЛ 1 311); пор. ще Belus comes palatinus et *Ban* (MNTESz 1 236). На думку угорських ономастів, лексема *bán* в угорській мові є хорватським запозиченням і походить від хорватського апелятива *ban* 'пан'. Хорватська лексема *bân* сягає II пол. VI ст. і стосується імені аварського кагана *Бояна*. Угорські лінгвісти не виключають ані монголо-татарського джерела лексеми *bojan* 'багатий', на базі якого виникла й ОН *bojan*, котра в давньоугорських пам'ятках писемності фігурує як *Bahaan, Bánus, Ban* (MNTESz 1 236). М. Шімундич уважає, що варіант

Ban є наслідком фонетичного стягнення аварської лексеми *bajan* 'керівник орди' (Šim 28), а голосний ***O*** в першому складі імені з'явився за аналогію до слов'янського іменника *bojь* 'бій, битва' (там же). На думку М. Ковачева, це результат впливу дієслова *боятися* (Ковачев 87). Про інші погляди на походження імен *Бан* та *Боян* див. ім'я **Боян.**

Нині ім'я *Бан* в Україні уже не вживається. Зате поширеними є прізвища, похідні від цієї основи, як *Бан, Баник, Банк, Банко, Банча, Банчат, Банчик*, причому в Карпатах вони значаться вже з XIII ст. і пізніше. Пор. iudice *Bank* біля м. Токай (Чу Прізв. 48); 1450: OH *Ban* – с. Веряця; 1570: OH *Ban* – села Холмовець, Чепа (Чу Прізв. 47).

БАНИЛО. Ім'я відтворюється на підставі назв населених пунктів *Банилів*, які на території Чернівеччини згадуються з XV ст. Пор. *Банилів над Серетом* (тепер Банилів Підгірний) згадується 1428 р. в написанні *Бънила* (ССУМ 1 135); 1900 – *Banila* pe Siret (Карп. ТГРЧО 13); *Банилів* Руський (тепер *Банилів* Вижн. – Черн.), згадуване 1444 р. в написанні *Баниловъ* (ССУМ 1 86).

Особове ім'я *Банило* утворено за допомогою експресивного давньоруського форманта *-ило* від імені *Бан* (див. вище), як і давні слов'янські імена зразка *Будило, Добрило, Мужило, Радило, Томило* і т. п. (Про значення імені *Бан* див. вище).

БАНК. Це апокопований варіант здрібніло-пестливого особового імені *Банко* (див. далі), який дуже часто фіксують марамороські пам'ятки, починаючи з XIV ст. Пор.: 1383 шляхтич *Bank* – с. Сарвасово (Bélay193); 1571 кр. *Bank Istvan* – с. Hărniceşti (Bélay 145); 1604: вл. Andr. *Bank* – с. Біла Церква (Bélay 140). У наш час особова назва *Банк* уживається тільки у функції прізвища.

БАНКО. Найдавніші записи чол. імені *Банко* (у тому числі і його усіченого варіанта *Банк*) фіксують пам'ятки басейну р. Тиси. Напр., 1211:...iudice *Bank* – біля м. Солнок (Reg Var 224); 1213: iudicibus *Banko* comite – з комітату Бігар (Reg Var 213); 1383: шляхтич *Bank* – с. Сарвасово (Bélay 194); 1404: жупан *Банко* – м. Сигіт (ССУМ 1 86); 1515: шл. Jo. dictus *Bank* – с. Білки (Bélay 214). Упродовж XVI – XVII ст. у Мармароші часто згадуються прізвищеві назви з антропоосновою *Банк, Баник, Банко, Банча, Банчик, Банчій* (Чу Прізв. 48).

За межами України ім'я *Банко* та його усічений варіант *Банк* фіксуються в усіх придунайських країнах Балканського півострова, найчастіше його виводять із військового терміна тюркського походження *bán* 'керівник орди', а пізніше – це 'намісник області', який у аварів, монголів, болгар, угорців і турків з часом став власним особовим іменем. Отже, його сприймають за титул аварського кагана, який у другій пол. VI ст. заснував на Балканах власне аварську державу (Šim 397; MNTESz 1 236). Болгарські антропоністи схильні кваліфікувати ім'я як здрібніле утворення від імені *Бано* або як скорочення імені *Върбанко* (Илчев 63, Ковачев 67). А румунський ономаст Й. Йордан убачає в угорському імені *Bánk* навіть календарне ім'я латинського походження *Benedict* (Jordan 46).

БАНЧА. Слов'янське чол. особове ім'я, утворене за допомогою здрібніло-пестливого суфікса *-ча(т)* від імені *Бан* або *Банк* (див. вище). Пор. 1493: «слоуга наш Жоуржа сынъ *Банчи* Продіескула...» – м. Сучава (ССУМ 1 186). Пор. також запис ... вира пана *Банчоула* (там же). Пор. ще ім'я кріпака з с. Коромля (нині СР), що біля м. Ужгорода, Gregorius et *Bancha* (Sztáray I 441).

БАРАН. Слов'янське чол. ім'я прізвиськового типу *Баран*, яке в українців та білорусів було вживаним ще у XV – XVI ст. Напр., 1448: Andre et Petro dicto *Baran* – м. Перемишль (Smolka 141);

1562: *Baran* Nesterow (ПК 238); 1552: *Baran* Zalepczycz (ОКРЗР III 75). Пор. ще білоруські імена такого ж типу «*Баран, Бобр, Гусак, Жук, Шпак...*» (Бірила 182). У поляків назва свійської тварини *Baran* у ролі особового імені фіксується ще серед антропонімів XIII ст. (SSNO I 87).

Поряд із іменем *Баран,* у XVII ст. в Україні вживаним був також чол. патронім *Бараня́*. Пор. офіційне іменування козака Уманського полку 1649 р. Петро *Бараня* (РВЗ 211).

БАТКО / БАТЬКО. На українських теренах чол. ім'я *Батко* згадується з XIII – XIV ст. Напр., 1439: *Badko* de Olchowecz (AGZ 11 459); 1565: пану *Батку* Масаковичу – м. Луцьк (AGZ 2/26); 1574: кенез *Batko* – с. Підгірне (Szabó 444), 1597: кенез *Batko* – с. Гукливий (Leh Ber 301). Пор. також п-ще козака Черкаського полку 1649 р. *Батечко* при особовому імені *Герасим* (РВЗ 84). З часом лексема *Батько* почала вживатися на позначення поняття 'православний священик', наприклад, у записі 1648 року *Batyko* Motilowicz Gergelj – с. Сусково, а в деяких регіонах України – для поняття 'хресний батько'.

Чол. ім'я *Батко* тепер поширене у сербів, де воно кваліфікується як похідне від імен *Бата, Бато* (Грк Реч 33 – 34), що співвідносні з повними іменами *Братислав, Братослав* і т. п. Подібна картина також у хорватів, де чол. ім'я *Batko* співвідноситься з розмовними варіантами імен *Bato, Batan, Batica*... та повними двоосновними їх відповідниками *Branimir, Bratibor, Bratimil, Bratislav, Dragobrat, Ljubobrat*... (Šimundič 395). У болгар іменний варіант *Батко* кваліфікується як здрібнілий від *Бато* чи від *Батьо* (Ковачев 67).

БАТЬО. Рідкісне для українців чоловіче родинно-побутове ім'я, яке могло постати на базі розмовної лексеми *батя* 'батько'. У наш час лексема *батя* в українців уже не вживається або ж уживається тільки як рідкісне звертання до мужчин старшого віку. На Бойківщині та Надсянні іменник *батьо* ще відомий у ролі номена *батько* 'хресний батько' (Чу Прізв. 51). На Закарпатті в кількох селах XVI ст. антропонім *Батьо* виступає як традиційне прізвище (там же). Пор. також 1649: козак Уманського полку з іменуванням *Васил Батювъ* брат (РВЗ 213).

Чол. ім'я *Батьо* та його фонетичний варіант *Батю* широко вживані в Болгарії та Македонії, де кваліфікуються як побажання батьків, «щоб старший син виріс найстаршим братом» (Ковачев 67; Илиевска 164). Таку ж кваліфікацію мають імена *Бата, Бато* та *Баћа, Баћо* і *Бача* у сербів (Грк Реч 33 – 34), які в них кореспондують із повними іменами *Братољуб, Братомир* та подібними. У хорватів імена *Baća* і *Bačo* кваліфікуються як розмовні відповідники повних імен *Bajislav, Bratimil, Bratibor, Bratislaw* і т. п. (Šim 396). Лексема *батьо* у значенні 'старший брат' поширена також у інших балканських мовах, зокрема в румунській та албанській, ба навіть в угорській (AMNyTESz 1 260), а ойконім *Батьово* вже з 1270 р. наявний на Закарпатті (Györffy 550).

Крім варіанта *Батьо*, ім'я могло виступати також у вигляді *Батечко,* навіть тоді, коли воно ставало офіційним прізвищем. Пор. запис козака Черкаського полку 1649 р. війська запорозького Гарасим *Батєчко* (РВЗ 84).

БАХНО. Запис цього імені наявний в іменуваннях запорозьких козаків 1649 року з одзвінченою фонемою */х/* – *Багъно* Гордѣєнъко (РВЗ 418) та *Бахно* Красиловскии (РВЗ 247). Нині ім'я вже не вживане. Воно постало з ініціального складу українських імен на *Ба-* зразка *Бажан, Балиця, Бартоломій* за аналогією до особових імен із формантом *-хно* на зразок імен *Вахно, Грихно, Махно, Михно, Олехно, Сахно, Чухно* (Сім Чол., Сім УкрЧол.); однак асоціація

з апелятивом *багно* (болото), мабуть, лише посилила відмову від цього імені.

БЕДА. – Див. БІДА

БЕЗДІД. Праслов'янське, а за М. Малець, – навіть балто-слов'янське, іменне утворення (Mal Bezsuf 2 187), яке постало на базі прийменникової словоформи *без діда*, тобто 'той, у кого вже немає діда'. Пор. чес. і слов. ім'я *Bezděd* (Svob 174), ст.-пол. ім'я *Biezdziad* (Mal Bud 65, SSNO IV 375), д.- рус. назву міста з 1318 р. на Нижньому Дону *Бездѣжа* (ЭССЯ 2 17). Найдавніші записи ОН *Бездѣдъ* на укр. землях сягають 1551 та 1603 рр. і локалізуються в басейні Верхньої Тиси, точніше в марамороському селі Ремета: кр. Cl. *Bezdedy*, Paul. *Bezdedi* (Чу Прізв. 54). Згодом (1783 р.) у с. Мотоль засвідчено посесив від цієї ОН *Bezdież*, тобто *Бездіж* (Купч Двочл 117, а також його ж Давні 237).

БЕЗНІЖ (< *Bezněgъ). Ім'я відтворюється на підставі назви болота за 1566 р. (Старе село, в районі м. Берестя, тепер уже невідоме) з тексту «посеред болота *Безнѣжа*» (Купч Двочл 123). Генонім *Безніж* представлений у записі формою посесива з рефлексом давнього суфікса **-jь*, подібно до топонімів зразка *Вітоніж, Вороніж, Доброніж, Заніж, Зденіж, Лютоніж* та ін. (Купч Двочленні 123). Отже, особове ім'я *Безнѣгъ* складено з прийменника *bez-* та іменника *něga-* 'турбота', 'розкіш' (Svob 82).

БЕЗНОС. Найдавніша українська фіксація імені *Безнос* походить із 1471. р. в тексті «*Безносъ* держит землю занєєвщину» – без зазначеного місця написання (ССУМ 1 90). Через 30 років у м. Житомирі називається селянин *Бєзнос* (Арх ЮЗР VI/I 5). Пор. також прізвище козака Брацлавського полку 1649 р.: Калинъ *Бєзносъ* (РВЗ 248) та прізвище козака Уманського полку того ж року Панас *Безносєнко* (РВЗ 223). Сучасні українські ономастичні словники наводять прізвища *Безнос, Безноско, Безнощак*... На польських землях ОН *Beznos* фіксується вже 1369 р. (SSNO I/2 163). Просте ім'я *Безнос* постало, як і імена моделі *Бездід, Безрук, Безсон, Безух*..., на базі нечленного прикметника *безнос* 'безносий'.

БЕЗРАД. Слов'янське особове ім'я словотвірної моделі *Бездід, Безруч, Безуй*, складене з іменної основи *-рад-* 'жвавий, діяльний, готовий' та префікса *без-*, який указував на відсутність того, що називалося коренем.

БЕЗРУК. ОН *Безрук* у слов'янських ономастиконах не наводиться. Зате там згадується прізвищева назва *Безрукий*. Пор. запис 1654 р. Данило *Безрукий* – білоцерківський козак (Туп 45). По всій Україні, у тому числі й на Закарпатті, з 1607 р. безперервно значиться прізвище *Безручко* (Чу Прізв. 54). Ім'я *Безрук* утворилося семантичним способом від нечленного прикметника *безрукий*.

БЕЗРЯД. Ім'я відтворюється на підставі запису патронімічного ойконіма *Безрадичі*, що на Київщині, за 1543 р.: «он записует печерскому монастирю *Безрадичи*» (Купч Давні 239), а також на підставі запису тієї ж самої назви за 1554 р. у варіанті *Безрядичі* (там же). У латинографічному польському записі антропонімів 1451 р. «*Bezrzond* Iohannem et Vasylkonem» (AGZ XIV 2503) М. Малець убачає антропонім *Biezrząd*, тобто *«Безряд»* (Mal Bud 65), власне прочитання *B(i)ezrząd*, яке пропонує також редакція В. Ташицького (SSNO I/2 103), а не *Безрад*.

Кожний із двох наведених записів ойконіма (і *Безрадичі*, і *Безрядичі*) дозволяє власне тлумачення. Якщо достовірним є перше прочитання ойконіма, то ім'я утворено від прикметникової основи *-рад*, як і *Богурад, Люборад, Милорад, Нерад* (Svob 83). Пор. укр. *безрадісний* 'невеселий'. Для розшуків списку подібних імен слов'янського походження потрібно ще немало зусиль багатьох ономастів. Пор. 1649 р.:

козак Черкаського полку війська запорозького Грышко *Бєзърада* (РВЗ 83). Якщо ж достовірним є друге прочитання, то базою ойконіма могло стати діалектне дієслово *безрядити* 'наводити безлад, хуліганити'.

БЕЗСОН. Східнослов'янське ім'я прізвиськового типу, яке постало на базі нечленного прикметника *безсон* 'безсонний', 'лунатик', 'сновида' В Україні антропонім фіксується 1586 р.: «священикъ на ім'я Федоръ *Безсонъ*» (ССУМ XVI – XVII ст. 2 16). Пор. ще 1615 р.: галицький землевласник Потапъ *Безсонов* (Туп 476). Пор. також *Безсон* Сичовъ, *Безсон* Раковъ, *Безсон* Ивановъ Баранцовъ (Мор 10).

БЕЗУЙ. Середньовічний запис особової назви *Безуй* наявний уже серед графіті Софії Київської: «Господи помози рабоу своємоу *Безуєви* Ивану Добринича» (СНСК 25 таб. 102). Отже, *Безуй* тут – світське ім'я, носій якого був отроком якогось Добрынича. Праслов'янське ім'я *Безуй* утворено від назви спорідненості *уй/вуй* – 'вуйко, мамин брат' за допомогою прийменника *без-*. Отже, первісне значення імені *Безуй* – 'дитина без дядька', як і антропоніми *Бездід, Безнос, Безстрик, Безпалий, Безсон* і т. п., котрі нині мають продовження в укр. прізвищевій моделі *Безноско, Безручко, Безстуд* і т. п. Крім українців, ім'я *Безуй* було властиве й іншим слов'янам, напр., полякам XII – XIII ст.: *Biezuj, Biezwuj* (SSNO I 164; M. Mal Star 67).

БЕЗУХ. Ім'я відтворюється на підставі запису антропонімів Ясько *Безушеня* та Йосько *Безущеня*, які згадуються як тяглі піддані села Кривин 1620 р. на Волині (ВКО 253). Пор. ще польськолатинський запис 1400 р. антропоніма *Przezuch* cum Andrea dicto *Przezuch* (SSNO IV/2 376). Ім'я становить праслов'янський субстантивований прикметник *bezuch*, що відповідає сучасному членному 'безвухий' (ЭССЯ 2 48). Похідні від імені *Безух* чи інших дериватів поширені серед сучасних українських прізвищ (Редько 48).

БЕЛЕЙ. Давнє слов'янське чол. ім'я, яке ще перед татарською навалою фіксується на південних схилах Українських Карпат: ioubagiones *Belae* – ком. Сіладь (Reg Var 240). У болгар чол. ім'я *Белей* (у зах. варіанті *Беле*), що пов'язується з прикметником *бѣлый*, уживається понині (Илчев 69). Ім'я *Bielej, Beley, Byeley* та його похідні часто вживані в старопольській мові XIV – XV ст. (SSNO I/1 143 – 144). У хорватів поширені гіпокоризми *Bela, Bele, Beli* та ін., що від повних імен моделі *Belimir, Beloslav*... (397). У XVII – XVIII ст.ст. антропонім *Белей* на укр. теренах уже не виступає особовим іменем, а вживається тільки в ролі прізвиськ, прізвищ та кличок свійських тварин, характеризуючи їх за білим кольором шкіри чи волоссяного покриву (див. Svob 167; Чу Прізв. 55).

Антропонім *Белей*, безперечно, пов'язаний із прикметниковою основою *біл-* 'білий, світлий' та суфіксом *-ей*, однак, на думку Я. Свободи, суфікс додавався не безпосередньо до прикметника *běl-*, а до усіченого імені, як і в особових імен моделі *Dobrej, Milej, Sulej* (Svob 176). М. Худаш справедливо відзначає, що багаточисельність специфічних іменникових назв із твірною основою *Бѣл / Бел* та з виразними іменниковими суфіксами, як *Білей, Білан, Білас, Білаш, Білик, Білиця, Білко, Більце, Більча* а, передусім, специфічна (неукраїнська) рефлексація кореневої фонеми ѣ в імені *Белей*, свідчить, що вихідне утворення *Бел- (Бѣлъ)* – це, напевно, генетично праслов'янське гіпокористичне утворення, яке виникло не безпосередньо з нечленного прикметника *бѣлъ*, а, скоріш за все, шляхом усічення автохтонних особових власних імен-композит з препозиційним компонентом *Бѣл-* (*и,о*) зразка *Бѣлбогъ, Бѣломиръ, Бѣлославъ*, хорв. *Bjelimir, Bjelovik* і т. п. (Худаш Укр 26). Пор. ще

назву села *Белеївці* на Пряшівщині в окрузі Свидник із кінця XVI ст. (Краєзнавчий словник 396) та закарп. п-ще *Белович* (Чу Прізв 55).

До цього можна лише додати, що карпатська ОН *Белей* переконливіше пояснюється, якщо припустити її появу як пізніший болгарський чи польський вплив. Разом із цим слід відзначити, що в Карпатах, поряд із антропоосновою *Белей*, з XVI ст. паралельно фіксується також прізвищева назва та зоонім *Білей*, тобто основи з українською рефлексацією *ѣ*.

БЕРЕЗА. Давньоукраїнське чол. ім'я прізвиськового типу. Імовірно, в його основі лежить ботанічний номен *береза* – 'ватажок колядників, що одягався в строкатий одяг', нагадуючи кору берези (Гр. 1 51; ЕСУМ I 171 – 172). Напр., 1671: *Береза* Грегович (Арх ЮЗР I/10 305). А 1787 р. в с. Синьовидному на Бойківщині фіксується вже прізвище *Береза* (Чу Прізв. 58). 1565 р. засвідчена патронімна прізвищева назва *Berezowicz* (ОКЗР III 224). Пор. також патронімний ойконім *Березовичі*, засвідчений 1287 р. у Волинській землі (ЕСЛІГНПР 19), та ойконім *Березичі*, засвідчений 1528 р. (Шульгач Ойк 11). А 1649 р. в Полтавському полку війська запорозького називається козак Михаило *Бєрєза* (РВЗ 410).

БЕРИЛО. Спільнослов'янське чол. ім'я, утворене усічено-суфіксальним способом від котрогось двоосновного імені моделі *Беривой*, *Беримир*, *Берислав*, яке містило в препозиційній частині дієслово *брати* (Svob 69), та формант *-ило*, що й імена *Будило*, *Добрило*, *Станило*... В Україні ім'я *Берило* письмово засвідчується з XV ст. Напр., 1440: *Beriło* Soczewka (AGZ XI 1305), *Berilo* knjazius de Odrzechowa (AGZ XI 1597); 1456: *Beriło* Czobot (AGZ XIV MCD XV); 1489: Nobiles Iwasko et *Berilo*, fratres, heredes de Czerkassi (AGZ V 2002). У XVI ст. на Закарпатті значиться вже прізвищева назва *Beryłła* (Чу Прізв. 59). Так, 23 березня 1564 р. було доручено жителеві села Порошково *Berilla Gergely* заснувати село Грибівці (Leh Ber 300; Leh Ad 159). А в Сербії ім'я *Берило* згадується вже у XIII – XIV ст. (Жел 74; Грк 28).

БЕРИНДА. Давньоукраїнське чол. ім'я прізвиськового типу, утворене усічено-суфіксальним способом від котрогось із слов'янських двоосновних імен із препозиційним компонентом *Бер-* 'брати' зразка *Беримир*, *Берислав*, як і інші експресивні варіанти імен моделі *Василинда*, *Грицинда* чи атрибутивні апелятиви моделі *глухинда*, *дуринда*. Перші записи імені походять із галицького села Чайковичі з XV ст., а саме 1483: Nobilis Iwanko *Berenda* de Czaykowicze (SSNO I 124); Nobilis Hynath (!) alias *Berynda* de Czaykowicze... ad instanciam Nobilis Hriczko *Berenda* de Czaykowicze (SSNO I 124). На Закарпатті в 1607 році згадується прізвищева назва *Бериндя*, а саме – кенез *Berenga Mihaly* – с. Воротниця (Leh Ber I 160). Пор. також ос. назву тюрк. походження *Бериндей* стольник, кілька разів засвідчену в м. Сучаві та у Львові у XV ст. (ССУМ I 94).

БЕРИСЛАВ. Південнослов'янське двоосновне чол. ім'я, складене з ді[...] слівної основи *бери-* 'брати' + *слава*[...] М. Ковачевим, первісне значення і[...] ні – 'хай здобуває славу, хай буде сл[...] ним!' (Ковачев 71). У сербів воно зн[...] читься щонайменше з XIV ст. (Грк Ре[...] 28). Розгалужену систему похідних дало ім'я *Berislav* також у хорватів (Šim 33). Серед українців повна форма імені *Берислав* тепер не вживана, але на Херсонщині один із районних центрів (колишній Кизикирмень) наприкінці XVIII ст. було перейменовано на *Берислав* (УРЕ 518).

БЕРКО. Здрібніло-пестливий варіант південнослов'янського чол. імені *Беро*, що відповідає болг., серб. та хорв. повним іменам *Беривой*, *Беригой*, *Бери-*

мир, *Берислав* (Илчев 72 – 73; Грк 36; Šim 398). У Сербії слов'янське ім'я *Берко* і *Берько* вживане вже з XIII ст. (Жел 45). Донедавна слов'янське ім'я *Берко* вживалося ще на Гуцульщині та на Бойківщині (Vincenz 261) і в деяких інших районах України. Напр., селянин *Byerko* 1565 (ОКЗР III 303). Ім'я *Берко* у сполуці з прізвищевою назвою Коломиєць у м. Лохвиця на Полтавщині називається ще 1660 р. (Лохвиця 106). Нині в цій ролі в Україні вживані лише прізвища *Берко*, *Беркович*, *Беркела*, *Берча* та деякі інші (Чу Прізв. 59 та ін.). У католицькому світі ім'я *Berko* співвідноситься з такими календарними іменами, як *Адальберт*, *Бернард*, *Бертольд*, а в угорців – ще й із іменем *Bertalan*, тобто *Варфоломій*. До 1944 р. в західних областях України серед тамтешніх євреїв також було уживане ім'я *Берко*.

БЕРЧА. Давнє південнослов'янське чол. іменне утворення, що виникло за зразком імен *Гольча*, *Данча*, *Мирча*, *Станча* на базі котрогось із двоосновних слов'янських імен моделі *Беривой*, *Беригой*, *Беримиръ*, *Бериславъ* шляхом їх усічення та додавання до них суфікса недорослості *-ча(т)*. Найдавніший запис імені *Берча*, який містить Варадинські реєстри, а походить з Притисянського комітату Боршод з 1221 р.: *Bercha* reus, тобто 'підсудний Берча' (Reg Var 272). Переважна більшість наступних записів, у яких антропонім *Берча* виступає вже прізвищевою назвою при календарному імені, також походить із Карпатського регіону 1450 р.: шл. *Berche* To. – с. Діброва; 1548: шл. Luc. *Berse* – с. Уґля (Bélay 120, 210). Показово, що майже всі записи антропоніма походять із українсько-румунського етнічного пограниччя. І тільки один запис імені *Берча* засвідчено серед козаків війська запорозького 1649 р. (Осташ Інд. 529).

БИГОСТЬ. Зазначена чол. особова назва кілька разів згадується в лавничій книзі м. Перемишля середини XV ст., напр., 1445: Nicolaus alias *Bygost*; 1447: dicti Andreas et *Bygost* (SSNO I 290 – 291). Одні з цих записів дозволяють убачати в них особові імена, тоді як інші вже виступають прізвищевими назвами. Та незалежно від цього є підстави твердити, що антропонім *Выгость*, як і *Быдгость*, – це двоосновне ім'я слов'янського походження, препозиційний компонент якого становить собою видозміну дієслівної основи *быти* 'бути' (але йому мусив передувати префікс *pri-*, або *u-*, або *z-*), а в постпозиційній – іменникову основу *-gostь* 'чужинець, купець' (Malec 72). Отже, вихідною формою цього імені мусило бути ім'я *Pribygostь* або *Ubygostь*.

БИК. Ім'я відтворюється на підставі записів антропонімів XIII – XVII ст.ст., а саме 1213: *Вис* serwus, тобто 'слуга Бик' – ком. Саболч (Reg Var 212); 1444: Nikolaus dictus *Byk* de Bilanow (SSNO I/2 291); 1502: Petrus *Byk* – с. Вари (Lysiak I 58), 1570: Petrus *Byk* – с. Неліпино (Чу Прізв. 61), *Быкъ* Александрович (Демчук 123 та ін.).

БИЛИНА. Родинно-побутове чол. (рідше жіноче) ім'я слов'янського походження. В Україні воно не часте і досить пізнє. Напр., 1615: Кгдзинський *Билина* – товариш роти Творянського (АКЖГУ 362). У наші дні воно не вживається, але, виходячи з сучасного метафоричного значення укр. назви рослини *билина* 'стебло трав'янистої рослини' (ССУМ I 165), припускаємо, що батьки дитини через це ім'я прагнули підкреслити її крихітність чи одинокість. Як особове ім'я лексема *Билина* та її здрібнілий варіант *Билинка* нині вживані в Болгарії, де вони асоціюються з лікарською, цілющою рослиною і сприймаються як побажальні імена (Ковачев 73).

БИСТРИЙ. Це новіше слов'янське (власне словацьке) особове ім'я *Bystrý* (< *Быстръй*), яке відтворюється на підставі назви села *Bistra* Стропківського

округу, що на Пряшівщині (СР), в записі 1405 р. (Краєзнавчий словник 399), та патронімічної назви села *Бистровичі* (< *Bystrowicze*) початку XVI ст., що знаходиться в районі м. Перемишля (тепер ПР; пор. ŻDz XVIII 155, детальніше див. Худ Укр 30).

Співзвучні імена з апелятивною основою *бистър*, яка виражає значення 'бистрий, кмітливий, дотепний', у наші дні вживані болгарами (Ковачев 75).

БИЧКО. Давньоукраїнське чол. родинно-побутове ім'я. В антропонімію його принесено з кола назв свійських тварин. Найдавніші записи антропоніма *Бичко* походять із Малопольщі XIV – XV ст. Напр., 1359: Woznik apud Nikolaum dictum *Byczko*; 1398: *Byczko* de Jascouicz; 1428: *Byczko* (SSNO I 22). Однак у яких саме випадках лексема *Бычко* виступала в ролі імені, а в котрих вона правила за прізвисько, установити майже неможливо.

Переконливим аргументом на користь того, що антропонім *Бычок* в українців XVI ст. ще міг виступати власним особовим іменем, є записи кметів із описів королівщини на руських землях: Iwaszko Stankow, Truchancza Paszkow, *Byczko Syenkow*, Iwan Woloszyn (ОКЗР II 248). Адже автор запису не міг ужити назву тварини при прізвищі людини, а, по-друге, для здрібнілої назви тварини *бык* він використав би не формант *-ко*, а формант *-ок*, отже, первісна семантика лексеми *бычок* – це однозначно 'тварина малий бик', а не 'людина' на прізвисько *Бичко*. До речі, усі три закарпатські притисянські села з опорною назвою *Бичків*, утворено не від назви тварини *бичок* (адже у *бичка* немає і не було власності). Зауважимо, що письмова фіксація ойконімів *Бичків* (діалектно – *Бычков*) на Закарпатті на 200 років давніша, ніж фіксація апелятива *бичок*. На Закарпатті є і прізвище *Бичок* (фонетично *Бычок*), але перша його письмова фіксація йде лише з 1720 р. (Чу Прізв. 63).

БІДА. Давнє слов'янське захисне особове ім'я прізвиськового типу, яке наші предки надавали дитині, «аби та не зазнала біди в житті» (Илчев 68, Ковачев 68). Нині українцями ім'я *Біда* вже не використовується, але воно щедро представлене серед сучасних прізвищ 13 областей України (Редько 64), у тому числі й Закарпатській, як *Бедей, Бедек, Бедьо, Бедюк, Бедя* ... (Чу Прізв. 53, 54). Його знають у Хорватії (Prezimenik 246) у Польщі (Rymut 34, 35) та в деяких інших країнах Європи.

Найдавніші фіксації особового імені *Біда / Beda* засвідчують латиномовні записи XIII – XIV ст.ст. із середнього Затисся, яке в ту пору вже належало до складу королівської Угорщини, але етнічний склад якого ще був великою мірою слов'янським. Наприклад, 1213 р.: *Beda* várnagy, тобто '*Бѣда* комендант замку' (Reg Var 190, 240); 1213: *Beda* de villa Chytneu – м. Клуж у комітаті Бігар (Reg Var 190, 240); 1214: dux exercitus *Bede* – ком. Красна (Reg Var 190); 1222: iudice *Bedech* – 'суддя *Бедич*' – ком. Abauj (Reg Var 276); 1229: «... cum duabus filiabus suis scilice *Beda* et Nus» – ком. Békés (Reg Var 290) і т. ін.

На правому березі річки Тиса, як і в інших областях України, так само згадується споріднена прізвищева назва (див. ім'я *Бідан*). Це запис 1550 року Sim. *Bedey* – м. Хуст (Bélay 151; див. також статтю **БІДАН**). На теренах Польщі особова назва *Bieda* та споріднені з нею антропоніми фіксуються вже з 1497 року (Rymut 34). Похідні утворення, а саме прізвищеві назви *Bida, Bidej, Бідич, Бідичак* у XVIII ст. значаться також на Галицькій Лемківщині (Чу Прізв. 64).

Припускаємо, що з іменем *Біда / Беда* пов'язана також назва одного з найдавніших сіл правобережної Верхньої Тиси – *Бедевля*, яку утворено не пізніше XIII ст. за допомогою посесивного суфікса *-*jь* подібно до українських ойконімів *Бориславль дворъ*, ойконіми

Путивль, Радомль, Розавля і т. п. Згадаймо давні угорські відповідники цього слов'янського з походження ойконіма *Bedewhaza* (1336), *Bedhaza* (1405), *Bedew* (1423), які наводить В. Бейлаї (Bélay 125), а також аргументи, які наводить Л. Дежэ на користь того, що село *Бедевля* вже існувало в XIII ст. (Дэже 245).

БІДАН. Слов'ян. чол. ім'я прізвиськового походження. Його утворено від антропоніма *Біда*, що з апелятива *біда* 'лихо, нещастя'. Єдиний виявлений запис імені *Бѣдан* походить із 1649 р. – це іменування козака Брацлавського полку 1649 р. *Бѣданъ* Гонъчарєнъко (РВЗ 235). Того ж року засвідчено також прізвище *Біда*: козак Грицъ *Бѣда* (ССУМ XVI – XVII ст. 3 143), а 1649 р. в Полтавському полку зазначений Васко *Бѣда* (РВЗ 412). Споріднені антропоніми з іменем *Бідан*, але утворені за допомогою інших суфіксів, в Україні фіксуються і раніше. Напр., 1408 р. значиться «слуга наш *Бѣдунъ* на имя Єсифъ» – м. Судомир (ССУМ I 418), але лексеми *бідан* у словниках немає. Враховуючи це, припускаємо що особове ім'я *Бідан* могло бути утворене так само від композитного слов'янського імені *Bědoslavъ*, яке вже в IX ст. засвідчене на території Словаччини (Majtán Z nájstar. 133).

БІЛА, род. – БІЛИ. Слов'янське чол. родинно-побутове ім'я, яке батьки давали дитині за білий колір її волосся або шкіри. Найдавніші записи імені *Біла* походять із земель, на яких українці тепер уже не живуть. Напр., із замку Болонда, що в с. Легіонер за 1229 р. (Reg Var 297), записи чол. імен *Bila*, Franciscus, Matheus – сини шляхтича Ґоци чи Ґочі з румунського села Онцешті за 1604 р. (Bélay 213). Основу згадуваного імені Я. Пура вбачає також у волинському ойконімі XVI ст. *Білів*, який він кваліфікує як застиглу форму присвійного прикметника *bělъ* 'білий' (Пура 38 – 39). У Польщі антропонім *Bela* згадується з кінця XIV ст. (SSNO I 142). У сербів того часу вживаним був епітет *Били*, який М. Грковић також пов'язує з іменами за кольоровою ознакою (Грк 51).

Не виключене й те, що ім'я *Біла* – це адаптоване давньоугорське чол. ім'я *Béla*, яке тепер угорці ставлять у зв'язок з іменем *Альберт* чи *Адальберт* (Kálmán 16, 42, 47, 52).

БІЛАВА. Спільнослов'янське чол. ім'я з нетиповим для чол. імен формантом *-ава* (адже суфікс *-ава* більш характерний для жіночих імен, як *Любава*, *Мирава*, *Сулява*...), що від прикметникової основи **běl* 'білий'. Найдавніша з відомих українських згадок імені *Білава* припадає на 1428 р.: «вѣра пана *Бѣлавы*» – м. Сучава (ССУМ I 95). Чоловіче ім'я *Бѣлава* відоме також у старосербській мові (Грк 224), а жіноче *Bjelava* та *Belava* – у хорватській (Šim 35). У Польщі чол. ім'я *Bielawa* вживаним було з XV ст. (SSNO I 142).

Від імені *Білава* утворено прізвищеву назву, яка з XV ст. вживається також на Закарпатті (Чу Прізв. 65). Вона була відома також у Росії. Пор. запис 1560 р. Артемий *Белава* (Вес 34). Патронімічне прізвище *Belavić* поширене у хорватів (Leksik 36).

БІЛАК. Українське чол. ім'я з субстантивуючим суфіксом *-ак* від прикметникової основи *біл-* 'білий', як і в іменах *Мудрак*, *Новак*, *Шестак*. Отже, це давній засіб називати осіб за їх зовнішнім виглядом. Перші фіксації цього імені походять із західної Галичини та Закарпаття, хоча тоді ці записи вже репрезентують не імена, а – прізвищеві назви. Напр., 1437: свідок Chodor *Bilák* – м. Перемишль (SSNO II 164); 1676: Franciscus *Bilaka* – с. Колодне (Чу Прізв. 65), *Білак* Георгій – с. Кам'яниця (Стрипський 58).

БІЛАН. Давнє слов'янське відапелятивне ім'я, утворене від прикметникової основи *-*běl* 'білий' за допо-

могою атрибутивного суфікса *-ан*, як і апелятиви *великан, глухан, довган* чи особові імена зразка *Голян, Добран, Сухан*... Першим письмовим свідченням цього імені є реєстровий запис козака Брацлавського полку 1649 р. *Бѣланъ* Кобєнько (РВЗ 255). Правдоподібно, особове ім'я того ж походження, що й апелятив *білан* 'блондин' або назва білого вола, білого собаки чи назва шкідника садових і городніх культур – 'білого метелика з чорними плямами на крильцях' (СУМ І 180; Грк І 64). Пор. ще іменування козаків Переяславського полку 1649 р. Павло *Билан* та Исай *Бєланько* (РВЗ 316). Не виключено, що ім'я є наслідком усічено-суфіксального способу творення від двоосновного імені зразка *Bělimir, Běloslav* (Šim 398; Демчук 63). До речі, у хорватів та сербів, як і в українців, також поширеним є прізвище *Bilan* (Leksik 46; РСКНЈ І 342; Чу Прізв. 174), а жін. ім'я *Bjela* – у чакавських говорах Хорватії фіксуються вже з XII ст. (Šimčak 191). У болгар ім'я *Белан* уживане і понині (Ковачев 69).

В Україні ім'я *Білан* уже не дають дітям, але 1600 р. в Мараморощі ще згадується землевласник *Bilano* Gothia з с. Mikolapataka (Bélay 174), а носіями прізвища *Білан* є особи Павло *Бѣлан* та Петро *Бѣлань* (СУМ XVI – XVII ст. VI/3 146). Серед козаків 1649 р. є й інші прізвища з коренем *біл-*: *Бѣлачъ, Бѣлашъ, Бѣликъ, Бѣлишъ, Бѣлко, Бѣлашко* та ін., які М. Демчук розглядає їх як суфіксальні деривати від слов'янських автохтонних імен типу *Белизаръ, Белославъ, Белимир* (Демчук 65).

У XVIII ст. прізвище *Білан* та його споріднені представлені по всій Україні. Так, 1787 р. прізвище *Bilan / Belan* зафіксовано аж у сімох селах Бойківщини (ЙМ).

БІЛАС. Слов'янське внутрішньородинне чол. ім'я *Бѣласъ*, утворене від прикметникової основи **běl-* 'білий, світлий' за допомогою суфікса *-асъ*. Ім'я давали дитині за білий тобто світлий колір шкіри волосся. Як особове ім'я лексема *Білас* в Україні протрималася до XVII ст. Напр., запис 1565 р. *Biełas* Marussicz (ОКРЗС І 1). Пізніше *Білас* виступає в ролі додаткового означення при власному особовому імені. Напр., Vaszil *Bilasz* – с. Водяне (Bélay 172), Mihaly *Bilas*; продали Васкови *Бѣласови*... (Чу Прізв. 65); 1691 кріпак Fedore *Bilas* с. В. Селище (Bélay 196), 1649: козак Київського полку Демко *Бєласчєнко* (РВЗ 310). З 1704 р. на Воловеччині функціонує ойконім *Біласовиця* (Дэже 246), а в с. Великі Лучки (Мукачівщина) відомий мікротопонім *Біласаня*. Поза Україною особове ім'я *Білас* чи його фонетичний відповідник *Белас* дотепер уживається в сербів (Грк 34), а в Молдавському князівстві село *Билосовци* згадується вже 1477 р. (ССУМ 95).

БІЛАШ. Укр. особове чол. ім'я *Білаш* того ж походження, що й його південнослов'янські відповідники *Белаш* чи *Бјелаш*. Його утворено від прикметникової основи *бѣл-* чи *бѣлах-* за допомогою того ж суфікса, що й південнослов'янські імена зразка *Белаш, Милаш, Радаш* (Илчев 71; Грк 34). Ареал його функціонування, як і ареал функціонування південнослов'янського його фонетичного відповідника *Белаш*, упродовж Середньовіччя охоплював Україну, Болгарію і Сербію. 1649 р. серед козаків війська запорозького було дев'ять осіб із цим іменем. Це козак Уманського полку *Бѣлашъ* Василєнько (РВЗ 207), козак Чигиринського полку *Бѣлашъ* Нєчыпорєнько (РВЗ 40), козак Брацлавського полку *Бѣлашъ* Данилчєнько (РВЗ 243), козак Корсунського полку *Бѣлашъ* Панчєнько (РВЗ 179) і т. п. Однак у XVIII ст. антропонім *Білаш* в Україні представлений уже тільки серед прізвищ. На території Польщі кінця XV ст. антропонім *Białasz* також виконує вже тільки функцію додатково означення особи

при імені. Напр., Nobilis Johannis *Byałasz* Golsk у записі 1497 р. (SSNO I 132).

Вагомими аргументами, які підтверджують давність особового імені *Білаш*, можуть служити записи назв населених пунктів Правобережної України, зокрема Волині, засвідчені впродовж XV – XVI ст., як с. *Белашовъ* та *Белашів* (Пура 38; Шульгач Ойк 13), а також патронімічних прізвищ, напр., прізвища козаків Полтавського полку 1649 р. Максим и Прокопъ *Бѣлашєнко* (РВЗ 411), козак Корсунського полку Марко *Бѣлашєнъко* (РВЗ 136), козак Переяславського полку Грыц *Бѣлашєнъко* (РВЗ 318) і т. п.

БІЛЕЙ. З-поміж сучасних слов'янських народів ім'я *Білей* (чи його фонетичний еквівалент *Белей*) зберігають лише болгари. Ономасти ведуть це ім'я з антропоосновии *běl-* 'білий' (Илчев 69). У сербів етимологічним еквівалентом імені *Білей* є ім'я *Белеј* (Грк 34). Погляд на відприкметникове походження основи *běl-*, яка характеризувала носія за кольором шкіри чи кольором його волосся, відстоює також Ян Свобода (Svob 167). Правда, на його думку, суфікс *-ей* тут додавався не безпосередньо до прикметника *běl-*, а до усіченого імені, як і у випадку з особовими іменами *Dobřej, Dušej, Milej, Sulej.* В українців ім'я *Білей* нині вже не вживається, але його зберігають прізвищеві назви та прізвища, починаючи з XVII ст. Пор. запис 1542 р.: шляхтич Nic. *Byle* – с. В. Селище (Bélay 196); 1715: кр. Nic. *Bile* – Кошельово (Bélay 196); *Bilejj* – с. Фанчиково (Szabó 329).

БІЛЕЦЬ, род. – БІЛЬЦЯ. Давнє слов'янське особове чол. ім'я, функціонування якого підтверджують писемні пам'ятки усіх слов'янських мов. Пор. ст.- серб. ім'я XIV ст. *Бѣлац*, яке М. Грковичв виводить із прикм. основи *бѣл-* 'білий' (Грк 34; Грк Реч 51) та суфікса *-ьць*, представленого іменами зразка *Гальць, Грубьць, Любьць, Мильць, Радьць* (Грк Имена 85). Уживання чол. імені *Belec* у словенській мові підтверджують записи писемних пам'яток XIV ст. з м. Трієст (Merkù 453), а хорватські ономасти ставлять його у зв'язок з іменами *Beli, Belimir* (Šim 397). У середньовічній Польщі засвідчено як варіант імені *Bilec*, так і варіант *Bielec* (SSNO I 143). В Україні імені *Білець* не зафіксовано. Засвідчено лише прізвище *Білець* при імені Іван. Пор. кр. *Bilecz* Iwan – 1682 с. Загорб (Чу Прізв. 66) та патронім від нього – *Bilczik* Iwan, зафіксований 1661 р. у маромароському с. Рускова, а патронім *Bilczak* письмово занотований у с. Текові 1775 р. (Чу Прізв 68 – 69). Пор. ще закарп. пр-ща *Біньо, Білько* (там же). Та чи не найпереконливішим аргументом того, що чол. ім'я *Білець* справді вживалося так само в Придністров'ї, і в Мармороші, і на середній Тисі ще XIV – XV ст., можуть служити записи імені *Билцу* з Молдови та сучасне прізвище *Більце* з укр. Закарпаття (Чу Прізв. 68).

БІЛИК. Слов'янське чол. ім'я утворене від прикметнивої основи *бѣл-* 'білявий' або 'біловолосий' за допомогою того ж субстантивуючого суфікса *-ик*, що й антропоніми *Веселик, Голик, Добрик, Довжик, Малик, Мудрик, Розумник, Світлик, Сірик, Черник*...

Найдавніші записи імені *Білик* в Україні сягають XIV – XVI ст. Напр., 1388 р. Кгирдивидъ *Бѣликъ* – с. Лучиця (ССУМ I 148); 1403: антр. *Бѣлик* – Галичина (Тупиков 75); 1443: пан Казаринъ Рєзановичь а *Бѣликъ* – с. Городок (ССУМ I 148); 1456: «а на то свѣдкове... пан станчоул... пан *билик*» – м. Сучава (ССУМ I 95); 1566: мешканець Київського замку *Бѣликъ* Сокольникъ (ОКИЗ 115); 1566: *Bylik* Paraszczycz (ОКЗР I 2); 1649: козак Переяславського полку Шпакъ *Бѣликъ* (РВЗ 342), козаки Білоцерківського полку Феско *Бѣликъ* та Иван *Бѣликъ* (РВЗ 187, 193), козак Уманського полку Матвей *Бѣлик* (РВЗ 222), козак Кальницького полку

Марко *Бѣличѣнъко* (РВЗ 267) та ін. Пор. ще назву села *Білики* Яворівського р-ну Львівської обл. (Худ Укр. карп. 31), а також назву села *Білин* Рахівського р-ну Закарпатської обл.

Як і власне особове ім'я, лексема *Bielik* уживалося так само і в давньословацькій мові (ЭССЯ II 66). Однак у XV ст. антропонім *Білик* у Карпатах починає виконувати вже також функцію прізвищевої назви. Пор. запис 1454 р. вдова Petri *Bylyk* (Nagy II 529). Перші згадки імені *Bielik* із території Польщі походять із 1289 р. (SSNO I 145).

БІЛИШ. Укр. особове ім'я, утворене від прикметникової основи *бѣл-*, тобто *'білий'*, за допомогою атрибутивного суфікса *-иш*. У Реєстрі козаків війська запорозького 1649 р. зазначене ім'я згадується лише один раз, і ця згадка стосується прізвища козака Білоцерківського полку Тымош *Бѣлиш* (РВЗ 192).

БІЛКО. Розмовно-побутове слов'янське чол. ім'я, утворене від прикметникової основи *бѣл-* за допомогою субстантивуючого форманта *-ко*, характерного для української, білоруської, словацької та південнослов'янських мов (Svob 94). Із сучасних слов'янських мов дотепер зберегли його лише болгарська, в якій *Белко* кваліфікується як здрібнілий варіант імені *Бело* та *Бельо* (Илчев 70; Ковачев 69), сербська, у якій воно перебуває в тому ж функціональному полі, що й імена типу *Борко, Милко, Ратко, Славко* (Грк 35), та хорватська, у якій *Bjelko* кваліфікуються як дериват від імен-композит моделі *Bjelimir, Bjeloslav* (Šim 398).

В Україні, зокрема у Прикарпатті, іменування *Білко* фіксується з XV ст. Напр., 1458 р. в м. Вари згадується Luczko *Byelko* (Lysiak I 32); 1474: пан *Бълко* пръколаби – м. Васлуй (Укр. грам. XV ст. 123); 1491: «дал у наше роуки Пътру, сынъ *Белко*» – м. Сучава (ССУМ I 134); 1552: *Белко* Харапурич – м. Вінниця (ОВЗ 626). У Реєстрі війська запорозького 1649 р. згадується козак Білоцерківського полку на іменування Карп *Бѣлко* (РВЗ 173) та козак Канівського полку Богданъ *Билъченко* (РВЗ 123), а у закарп. грамоті 1404 р. – патронім Левка *Белкович* (Укр. грам. XV ст. 123).

У білорусів та українських поліщуків ім'я *Билко* / *Белко* вживаним було ще у XVI ст. Пор. записи *Белько* Добрицький, *Белко* Боздрикович, *Билко* Богданович – м. Мозир (ОМЗ 626, 628, 635, 640). У сербів ім'я *Білко* вживається з XIV ст. дотепер (Грк 35).

В українців антропооснова *Білк-* нині вживається тільки в топонімах та у прізвищах. Напр., *Білки, Білкан, Білканич, Білкович, Більчук, Більце, Більчак...* (Чу Прізв. 68).

БІЛОВИД. Давнє східнослов'янське двоосновне особове чол. ім'я, яке відтворюється на підставі записів колишньої посесивної назви села *Біловиж* – тепер м. Рокитне Рівн. області. Пор. запис 1581 р. *Bielowiez* (ŻD XX 38); 1624: *Belowiz* (ŻD XX 325); 1765: *Bilowiz* (Арх ЮЗР 5/П 710; Купч Двочл. 113). Як доводять Д. Бучко, О. Купчинський та Я. Пура, поява фінального *-Ж* у ойконімі *Біловиж* є наслідком чергування *д//ж* перед давнім суфіксом **-jь* у особовому імені *Біловид*. Апелятивне значення двоосновного нечленного прикметника *біловидий* – 'білолиций' (Гр 165).

Серед прізвищ українців двоосновних утворень із препозиційним компонентом *Біл-* досить багато, напр.: козаки Хома *Білобровець*, Иван *Білоголов*, Федор *Білоус* (СУМ XVI – XVII 3/148). Є вони також на Закарпатті. Напр.: *Білобрыт, Біловар, Білогырка* (Чу Прізв. 67 – 68). Є вони серед білорусів та росіян. Пор. білор. прізвище *Белоногі, Белоногов* (Бірила 2, 5).

БІЛОВОЛОД. Давньоруське двоосновне чол. ім'я, складене з нечленного прикметника **-běl-* 'білий' та віддієслівної основи **-vold-* 'володіти'. Ім'я засвідчене бл. 1185 р. записом воїна і

дружиника київського князя Ігоря Святославича *Біловолода* Просовича (ЛР 340). Двоосновні імена з препозиційним компонентом *Біл-* відомі й іншим слов'янам, напр. хорв. *Belomir*, *Beloslav* (Šim 397), болг. *Белослав*, *Белослава*, *Белоус* (Ковачев 69), але не в комбінації з дієслівною основою. Імовірно, через це семантику цього давнього антропонімного утворення О. М. Трубачов вважає недостатньо ясною (ЭССЯ I 75 – 76). Однак його словотвірна і семантична структура легко розлущуються.

БІЛОГОСТЬ. Як власне особове імя лексему *білогость* письмово не засвідчено. Вона відтворюється на підставі посесивної назви урочища *Bielogoscz*, засвідченої 1356 р. біля м. Львова (AGZ III 17) та в її пізніших видозмінах як *Білогоща* (Бучко Д., Бучко Г. Ойконіми 99) чи навіть – як *Білогорща* (Купч Двочл 115; Бучко Давньоукр. 8; Х – Д 57).

Ім'я *Білогость* постало внаслідок складення прикметникової основи **běl-* 'білий' та іменника *gostь* 'чужинець, купець, гість' (Svob 76), а зміна фінального *-stь* на *-щ* у назві урочища *Білогощ* є наслідком поєднання посесивного суфікса **-jь* з особовим композитним складником імені *Білогость*. Про функціонування імені зразка *Білогость* у давніх слов'ян свідчать реально зафіксовані давньослов'янські імена зразків *Білогруд* (Туп 132), *Вои-гость*, *Радогость* (Мор 45, 163). За словами С. Роспонда, двочленні імена з препозиційним складником імені *Běl-* належать до вторинних, тобто новіших. Пор. чес. *Bělimir*, серб. *Белослав*, *Белослава*, пол. *Białowąs*, *Białobok*, *Białodziej*, рос. *Беловолод* (Rospond 43). Пор. 1649: козак Миргородського полку *Бѣлгрицъ* Корржовъ (РВЗ 394).

БІЛОЗІР, род. – БІЛОЗОРА. Слов'янське побутове ім'я, яке українці надавали дитині з білими, тобто світлими, очима. Ім'я утворено від нечленного прикметника *бѣлъ-* та іменника *-зор* зі сполучувальним голосним */о/*, але не виключено, що для утворення імені використано готовий апелятив *білозір* 'красень', 'епітет сокола' (ЕСУМ I 197). Нині в функції особового імені українці його не вживають, але використовують як прізвище (Редько 68), як назву рослини *білозор* (Гр I 66), а дериват *Білозорина* – як назву села Надвірнянського р-ну Ів.-Фр. обл. (Х – Д 58). Антропонім *Бѣлозоръ* знали також білоруси (Туп 132), а *Bialozorzycz* – також поляки (SSNO I 135).

БІЛОНІГ, род. – БІЛОНОГА. Староукраїнське розмовно-побутове ім'я *Білоніг* уперше засвідчено 1552 р. у сполученні з патронімом Андреевич в Описі Вінницького замку: *Белоногъ* Андреевичь – м. Вінниця (ОВЗ 641). Ім'я співзвучне з назвою рослини *білоніг* – Herniaria glabra, але більш імовірно, що воно, як і лексеми типу *Біловус*, *Білогруд*, *Білозір*, становить нечленну форму прикметника *білоногий* 'людина з білими ногами'.

БІЛОУС. Старе українське особове чол. ім'я прізвиськового походження. Напр., 1552: *Бѣлоусъ* Горбатъ – м. Вінниця (ОВЗ 607). 1649: кр. *Bilousz* Jaczko – с. Річка (Bélay 183). У поляків ім'я *Bialousz* уперше значиться 1470 р. (SSNO I 135). Доіменне значення лексеми *біловус* чи *білоус* – 'той, хто має світлі або сиві вуси', тобто 'біловусий'. У XVI – XVII ст. лексема *Білоус* в Україні виступає вже прізвищевою назвою. Напр. Федор *Білоус* (СУМ XVI – XVII ст. 3/148), а 1649 р. в Черкаському полку називається козак Игнат *Бѣлоусєнко* (РВЗ 84). У поляків варіант *Bialouanz* засвідчується вже 1136 р. (SSNO I 136), а варіант *Bialous* – 1487 р. (SSNO I 135).

БІЛОШ. Слов'янське чол. ім'я кілька разів засвідчене в так званих молдавських грамотах упродовж XV ст. Напр., 1425: *Белошєва* заподіа (ССУМ I 92), 1495: «слугам нашим Нѣгоулоу Доумія а братоу его *Бѣлошоу*» – м. Вас-

луй (ССУМ І 134). Ім'я давали хлопцеві за його білий колір волосся чи шкіри. Посереднім доказом того, що у писарів молдавських актів, це ім'я справді пов'язувалося з білим кольором, може служити те, що ім'я того самого чашника *Білоша* тут же кілька разів перекладено молдавським прикметниковим іменем *Alb* (Богдан 259). Більшість записів імені згадуваного чашника в грамотах записано не через кореневий ѣ, а через літеру ъ, тобто як *Бълош* (ССУМ І 134). Ім'я утворене від прикметникової основи **běl-* 'білий' за допомогою субстантивуючого суфікса *-ош*, як і сербські та хорватські імена *Белош, Милош, Радош* (Грк 51; Šim 71). У Сербії засвідчено навіть патронім від цього імені: *Бјелошевич* та топонім *Бјелошевац* (Грк 51). Ян Свобода, якого підтримує Яна Плескалова, вважає, що твірною основою імені *Bélоš* був іменник *Béloboh* (Svob 94, 152; Pleskalová 36).

БІЛЬ, род. – БІЛЯ. Можливо, окремим особовим іменем в українців XVII ст. виступав також іменник *біль* 'фізичне страждання'. В усякому разі, фонетика та семантика таких закарпатських прізвищ, як *Більо, Більця, Біляк, Біляка, Білян* спонукають до такої думки (Чу Прізв 68–69).

БІЛЬКО. Староукраїнське чол. ім'я родинно-побутового вжитку, яке надавали біловолосому чи білошкірому хлопчикові. Ім'я утворено від прикм. основи *біл-* 'білявий' за допомогою форманта *-ько*. Напр., 1552: *Бєлько* Дєбрыцкий – м. Вінниця (ОВЗ 628). Крім українців, ім'я *Білько* та *Більчан* у XIV ст. згадується також у сербів (Грк Реч 51).

БІЛЬМАК. Староукр. чол. ім'я, яке відтворюється на підставі запису мікротопоніма 1753 р. *Більмак*. Нині – це частина м. Остріг Рівн. області (Бучко Ойк 9). Іменем стало прізвисько *Більмак*, утворене від апелятива *більмо* за допомогою атрибутивного суфікса *-ак* у значенні 'той, що має більмо на оці'.

БІЛЬЦЬО, род. – БІЛЬЦЯ. Староукр. чол. ім'я в румунізованому записі 1490 р. Пор., «Тоадеръ Хърниш и съ своими непоти съ *Билцоу* и съ Никоаръ Шеремет...» – м. Сучава (ССУМ І 95). Ім'я утворено від прикм. основи *біл-* за допомогою здрібніло-пестливого форманта *-цьо*. Пор. споріднене з іменем *Більце* сучасне прізвище *Більце* та давніші записи прізвища *Bilcz* і *Belcz* у мармароському селі Вишава (Чу Прізв. 68), а також сучасні карпатські імена *Андрійцьо, Ільцьо, Семенцьо, Юрцьо* та ін. (Чу Прізв. 685) та подібні старосерб. і словенські імена XIV ст. (Грк Реч 51; Merkù 453).

БІЛЯК. Давньоукраїнське іменне утворення з субстантивуючим суфіксом *-'ак* від прикм. основи *біл-* 'білий', як і імена *Голяк, Дрібняк, Пізняк, Третяк*... Перші згадки імені походять із XVI ст. Пор. 1595: *Белякъ* Гуринович – с. Вередники (Арх ЮЗР VI/I 250). Серед козаків війська запорозького 1649 р. ім'я *Біляк* згадується двічі: козаки Брацлавського полку *Бѣлякъ* Єрмачєнъко та Мицєнъко *Билякъ* (РВЗ 239, 233). Тричі згадується там також патронімічне прізвище, утворене від нього *Білячєнко*, а саме серед козаків Корсунського полку 1649 р.: Павло *Бѣлячєнко* і Радко *Бѣлячєнко* (РВЗ 141, 193) та козак Кропивнянського полку Грыцъко *Бѣлячєнко* (РВЗ 364). Свідок *Білак* згадується також у м. Перемишлі 1437 р., але вже у функції прізвищевої назви: testis Chodor *Biłak* (SSNO I 164). А його варіант *Bielak* зафіксовано вже 1336 р.: Nicolai *Bielak* (SSNO I 142). Пор. також чол. ос. ім'я *Beljan* у приморських словенців XIV ст. (Merkù 453).

Імовірно, ім'я *Біляк* спочатку означало білолицю, біловолосу або білозору людину (Гр І 68). Однак не виключено, що воно постало внаслідок усічено-суфіксального способу творення з двоосновного слов'янського імені зразка **Bělovoldъ*.

БІЛЯТА. Родове ім'я *Білята* відтворюється з патронімічного ойконіма *Білятичі*, що в Сарненському р-ні Волин. області (Пура 29), елімінацією патронімічного форманта *-ичі*, як і усуненням посесивних формантів *-ин* чи *-ино* з закарпатських ойконімів – *Голятин, Велятино.*

БІС. Укр. розмовно-побутове ім'я з первісним значенням 'диявол' 'чорт', яке нині представлене лише в кількох прізвищах. Напр., у закарпатських прізвищах XVIII – XX ст. *Біскун* і *Бісун* (Чу Прізв. 69), у гуцульському прізвищі *Бісюк* (Vincenz 531), у галицькому прізвищі *Біс* (Редько 72) та у ряді пол. прізвищ (Rospond 52 – 53; Rymut 37).

БЛАГА. Слов'янське чол. і жін. традиційне ім'я *Блага*, яке використовують усі південнослов'янські народи (Илчев 76; Ковачев 75; Грк 37, 223; Šim 35, 478). Як розмовний варіант його вживають також чехи та словаки (Knappová 205; Majtán 63). У західних районах Закарпаття ім'я *Блага* вже з XVIII ст. часто виступає в ролі прізвища тамтешніх українців (Чу Прізв. 70). Ім'я *Блага* постало внаслідок усічення котрогось із слов'янських двоосновних імен зразка *Благодар, Благолюб, Благослав*... На Закарпаття лексема *Blaha* в такому звуковому її оформленні прийшла від словаків або чехів, про що свідчить кореневе щілинне *-h-*. У середині XV ст. ім'я *Blacha* вживається уже в східних районах області: 1442: шл. Jo. f. *Blacha* – с. Діброва (Bélay 120).

БЛАГИНЯ. Східнослов'янське чол. ім'я, утворене від прикметника *благ-* 'добрий, мирний' за допомогою форманта *-иня*. Уперше згадується 1202 р., а носієм цього імені був *Благыня* – воєвода угорського короля Ендре II (ЛР 369, 470). Під 1204 р. його фіксує також М. Морошкін, як і імена *Добрыня, Довгыня, Святыня, Сухыня*... Пор. ще серб. жін. ім'я *Благиња*, похідне від основи *благ-* + формант *-ыња* (Грк 223).

БЛАГО. Усічений варіант котрогось із давньослов'янських двоосновних імен зразка *Благолюб, Благомир, Благослав*..., препозиційний компонент якого виражав поняття 'добро'. Такої думки про це ім'я дотримуються болг., серб., хорв., чес. та ін. слов'янські ономасти, у мовах яких атропооснова *благ-* знана з праслов'янської доби понині (Илчев 77; Грк 37; Šim 398; Svob 69; Knappová 76, 205). Дехто вважає, що ім'я *Благо* (точніше – повний його варіант *Blahoslav*), є калькою латинського імені *Benedictus* (Knappová 76; SSJ IV 129; Majtán 63).

В Україні ім'я *Благо* ніколи не належало до популярних, та все ж антропооснова *Благ(о)-* послужила базою для кількох прізвищ на Закарпатті, напр., для прізвищ *Блага, Благо, Благут*, а в інших регіонах – також для прізвища *Благодар.*

БЛАГОДАР. Антропонім *Благодар* чи не вперше засвідчено у двоосновному іменуванні запорозького козака Полтавського полку 1649 р.: *Стєпанъ Благодар* (РВЗ 407). Як видно з реєстрів, антропонім там уже виступає в ролі прізвищевої назви: його вжито в постпозиції до християнського імені *Степан*. Р. Осташ услід за М. Демчук розглядає цей запис як прізвище, яке пішло від слов'янського автохтонного двоосновного імені, котре спочатку було сімейно-родовим іменем-прізвиськом (Осташ Пр 529; Демчук 38). У наші дні ім'я *Благодар* знову входить до вжитку на Львівщині, Тернопільщині, на Волині та деяких інших районах України. Окрім України, чол. ім'я *Благодар* тепер уживається також у Хорватії (Šim 35).

БЛАГОМИР. Давнє слов'янське чол. ім'я, утворене за моделлю праслов'янських двоосновних імен зразка *Добромиръ, Жизномиръ*..., перший компонент яких означав 'добро', 'життя', а другий – 'мир, спокій' (Илчев 77; Šim 36; Knappová 76), але не 'світ', як це

твердить Л. Белей (Белей 55). У болгар, сербів, хорватів та чехів ім'я *Благомир* має давню традицію вживання. Ми засвідчили його також серед українців Сербії та Хорватії наприкінці XX ст.

БЛАГОСЛАВ. Південнослов'янське або чеське композитне ім'я, утворене від основ *благ-* 'мирний, лагідний' та *-слав(а)*.

БЛАГУТА. Слов'янське чол. ім'я *Благута* відтворюється на підставі патронімів 1620 р.: підсудки с. Плужне Степан *Благутич* та Карп *Благутич* (ВКО 142). Ім'я утворено за допомогою форманта *-ута* від усіченого варіанта імені *Благо* чи *Блага* (< *Благомир* чи *Благослав*).

БЛАЖ. У імені *Блаж* можливі дві етимологічні інтерпретації, а саме: а) це південнослов'янський, чеський або словацький варіант чол. імені *Благ, Благо, Блаж*, який сягає праслов'янських двоосновних імен *Благомилъ, Блажиславъ* (чи імені *Благота*), у якому антропооснова *Благ-* чи *Блаж-* виступає у значенні 'благий, добрий' (Svob 69). За Д. Богданом, слов'янське ім'я *Блаж*, що зафіксоване 1439 р., походить від прикметника *благъ* 'благий', 'добрий' (Богдан 257), а за М. Майтаном, з первісним значенням 'заїка' (Majtán – Považaj 64); б) це фонетична адаптація календарного імені греко-лат. пох. *Blasius*, тобто *Власій, Улас, Влас*, доіменне значення якого – 'неспритний, тупий' (Moldanová 44; Knappová 77; Bubak 50); а за Я. Ґрженею, походить від лат. прізвиська *Blasius* 'шепелявий' (Grzenia 77). Ім'я *Блаж* в Україні фіксується з пізнього Середньовіччя. Напр., 1456: «бояринъ нашъ вѣрны панъ *Блажъ* слоужилъ...» – м. Сучава. У XVII ст. від нього утворювалися вже прізвищеві назви. Напр., 1649: козак Білоцерківського полку Фєдор *Блажєнко* (РВЗ 193).

БЛАЖІЙ. Ім'я *Блажій* на Закарпатті згадується з XIV ст. Напр., 1344: *Blasius* magnus iudex – с. Королево (Szabó 383); 1378: *Blasius* filius Cosme – села Доманинці та Коромля поблизу Ужгорода (Nagy I 441), кріпак *Blassy* – с. Веряця (Szabó 545). В Україні ім'я *Блажій* тепер уже призабуте, але ще збереглися ойконіми *Блажієво, Блажіївка* (УРСР АТП 703). У нинішній Польщі проживає 18 тисяч мужчин на ім'я *Błażej* (Grzenia 77).

Більш правдоподібно, що ім'я *Блажій* – це наслідок фонетичної адаптації греко-лат. імені святого *Blasius'a,* апелятивна семантика якого була 'балакучий, невиразний' або 'тупий' (Knappová 77, див. *Блаж*), а за М. Майтаном, – 'заїка' (Majtán – Považaj 64). Однак не можна заперечити ані слов'янської його етимології.

БЛАЖКО. У Реєстрах війська запорозького 1649 р. згадуються три особи на це ім'я: козак Кальницького полку *Блажъко* Кривохижа (РВЗ 286), козак Корсунського полку *Блажъко* Кгрєщєнъко (РВЗ 164) та козак Полтавського полку *Блажъко* Татарринчєнко (РВЗ 411). Вживаним було ім'я *Блажко* і на Волині. Напр., 1620: *Блажко Дзвонковський* – с. Крупець (ВКО 157). У XVIII ст. ім'я *Блажко* фіксується в с. Ковбасово та інших селах на південній Лемківщині (Пан По-І 179).

Паралельно ім'я *Блажко* виступає також у ролі прізвища. На території Польщі впродовж XIII – XIV ст. частими є записи *Blasko, Blaszko, Blaszco* і т. п. (SSNO I 171). Однак наявні різночитання не завжди дозволяють установити, котрі саме з цих записів справді співвідносяться зі слов'янським іменем *Благо*, тобто повними іменами *Благомир, Благослав*..., а котрі – з іменем лат. пох. *Blasius* (Грк 29).

Р. Осташ особове ім'я *Блажко* відносить до автохтонних слов'янських (Осташ До 529). За Л. Белеєм, воно є похідним від котрогось із імен-композит зразка *Благомир, Благослав* (Белей 55). М. Худаш та М. Демчук виводять це ім'я з прикметника *благий* (Х – Д 25). М. Шимундич хорватське ім'я *Блажко*

кваліфікує як розмовний відповідник повних імен *Blaž, Blagoljub* (Šim 398), а М. Гркович серб. ім'я *Блажко* розглядає як дериват імені *Блажо* (Грк 37).

БЛИЗНЮК. Розмовно-побутове укр. особове ім'я вживане в Україні паралельно з укр. прізвищем *Близнець*. Пор. 1649: козак Уманського полку Иван *Близнєцъ* (РВЗ 221) та козак Брацлавського полку Стєпан *Близнюк* (РВЗ 239).

БЛИСК. Давньоукр. чол. ім'я, засвідчене 1441 р. в м. Сянік (ПР): Michno filio *Blesk* (SSNO I 167). Ім'я співвідноситься з антропонімами *Блискавка, Блеск*, похідними від українського *блискати, блестати* та сербським і рос. *блистав* 'блискучий'. Пор. укр. прізвище *Bliskoka* в угорському його записі 1773 р. *Bliszkoka* (!) Weszilcza – с. Рускова в Мараморощі (Пе Пред 308). Від імені *Блиск* пішло кілька сучасних прізвищ, як *Блыскан, Блыскун, Блысканович, Блыцко, Блыцько, Блыцкан*, а може, й прізвище *Блищак;* Пор. 1696: кр. *Blisztyak* – с. Раковець (Szabó Ugocza 458; Чу Прізв. 71), частина яких фіксується вже з XVII – XVIII ст.ст. Пор. 1720: Jo. *Bliszkan* – с. Стеблівка (Bélay 192); 1693: патронім *Блоскановuч* у записі «за отця Андрея *Блоскановuча*» – с. В. Студений (Сах 97). Суч. закарпатські прізвища *Блистів, Блестів* це вже нові (книжні) варіанти давнього прізвища *Близцьо*. Пор. 1715: кр. Mich *Bliszczo* – с. Горінчово (Bélay 144). Можливо, до імені *Блиск* чи *Блест* має стосунок також назва поселення *Блистів* у Чернігівській землі, яке згадується вже 1151 р. на Новгород-Сіверщині (ЕСЛГНПР 20).

БЛОШКА. Записи імені походять із XVI – XVII ст.ст.: *Блошка* Ганець – м. Вінниця 1552 р. (ОВЗ 606), козак 1649 р. Грицько *Блошка* (РВЗ 58). Пор. ще пол. чол. антропоніми 1433 р. *Błoszko // Błożko, Błoszk // Błożk // Błoszkowic // Błożkowic* (SSNO I 174). Правдоподібно, всі від пол. прикм. *błogi* 'блаженний'. Однак роль твірної основи спроможна була виконати також здрібніла назва комахи *блоха*. Пор. запис 1445 р. вільнюського міщанина *Блоха* (Туп 49).

БЛУД. Найдавніший запис цього імені у Київській Русі припадає на 980 р. Під ним виступає воєвода Ярополка Святославича (ЛР 46, 76). У 1117 р. в Києві згадується кормилець Ярослава *Блуд* (ЛР 82). Під час війни між Ярополком і Володимиром Великим згадується *Блуд*, який убив Ярополка і перейшов у табір Володимира та загинув у битві з поляками над Бугом (ЕУ І 140). Можливо, рефлексами імені *Блуд* є й співзвучні закарпатські прізвищеві назви XVI – XVIII ст. *Болонд, Болонда, Болондяк*, які, 'правдоподібно', є посередниками між угор. *bolond* 'дурний' (Чу Прізв. 72, 80), а останнє, у свою чергу, від слов'янського *blądъ* 'т.с.'.

За межами України особове ім'я *Блуд* та його похідні *Блудко, Блудкинич* уживалися у Новгороді 1230 р. (Морошкин 13; НЛ 69). Пор. ще 1546 р. Ивашко *Bludilo* – біжецький селянин (Туп 49); 1536: *Блудов* Истома (Морошкин 13). 1385 р. ім'я *Błąd* кілька разів згадується в Кракові: Johanne dicto *Błąd* (SSNO I 172). А 1417 і 1494 р. в інших районах Польщі фіксуються антропоніми Andreas *Bland*, Johanne *Błąd* (там же), чеське ім'я *Přiblud*, середньовічне чеське ім'я *Bluda* (Жел 78). 1649 р. в Київському полку називається козак Кирик *Блуда* (РВЗ 304).

Від імені *Блуд* в Україні утворено кілька ойконімів. Пор. 1445 р. с. *Блудів* Корецького району Рівн. області: «земля отошла к *Блудову*» (Пура 39); 1585: м. Блудовъ (Купчинський 933) 1649: *оу Блудові* (Шульгач 88) та ін., але після Другої світової війни село перейменовано на *Мирне*.

Щодо етимології особового імені *Блуд*, то більшість слов'янських ономастів кваліфікують її як слов'янську, пов'язуючи її зі слов'янським дієсловом *blęditi* 'блукати' (Pleskalová 35). Тіль-

ки пол. дослідник Б. Струмінський відстоює погляд, за яким ім'я *Блуд* – це, мовляв, не слов'янське, а норманське, власне варязьке, ім'я. Він твердить, що серед ранньоруської еліти було п'ять осіб, які мали нордичні імена неідентифікованих варягів, а саме Асмуд, Інгвар, Свенельд та *Блундр*, а один із них просто звався Варяжко (Strumiński 311).

БОБ, род. – БОБА. Ім'я *Боб* в Україні та Польщі фіксується з XV ст.: *Боб* Опришак – м. Серет (ССУМ I 103); Пор. також запис 1578 р.: кр. *Boba* – с. Вербовець (Szabó 540); 1628: «...жалуючи на *Боба*» – м. Житомир (ССУМ XIV – XVII ст. III 1). Починаючи з XV ст., в Україні фіксується багато прізвищевих назв від атропооснови *Боб-*. Напр., 1476: Опанас *Бобына* – с. Хмелів (ССУМ I 103); 1578: антропонім *Boba* – с. Вербовець (Szabó 540); XVII ст.: Пархом *Боб* (АКПГУ 15); 1720: кріпак *Bobik* Stefan, кр. Pe. *Bobonics* (Bélay 178), 1715: кр. Lad. *Bobak* (Bélay 200).

Доіменне значення атропооснови *Боб-* – спірне. Болгарські, сербські та чеські ономасти пов'язують ім'я *Боб* і його деривати *Боб*, *Боба* з повними формами імен *Богдан*, *Борис*, *Слободан* (Илчев 78; Грк 37; Šim 398; Knappová 77). На думку М. Гркович, сербське чол. ім'я *Бобе* могло піти від якогось двоосновного імені з препозиційним компонентом *Боб-*, котре дотепер документально не підтверджене, або від гіпокористичного імені *Богдан* чи *Богослав* (Грк 29). Інші ономасти в давньому слов'янському імені *Боб* убачають назву рослини *біб* (Moldanová 45) чи назву її плода. За словами Д. Богдана, ім'я *Боб* давали особі низького росту, а також людині, яка харчувалася бобами (Богдан 257).

БОБИР. Укр. особове ім'я прізвискового типу, утворене від назви річкового гризуна *бобырь* 'бобер'. Напр., 1649: козаки Корсунського полку Грицко *Бобыръ* та Ярєма *Бобырєнко* (РВЗ 135).

БОБОШ. Слов'янське особове ім'я прізвискового типу, утворене від імені або від назви рослини чи назви її плода *боб* (див. вище) шляхом додавання до нього атрибутивного суфікса *-ош*. Напр., 1425: «ѡтъ *Бобошєва* хотаря, де *Бобош*» (Богдан 259).

БОБРИК. У XV – XVI ст., коли бобри ще водилися у водоймищах України, а їхнє хутро цінувалося високо, здрібніло-пестлива назва з великого водного гризуна вживалася також у ролі власного особового чол. імені. Доказом цього є записи XIV – XVI ст. із центральних, північних та західних районів України. Напр., 1552: *Бобрикъ* Кравець – м. Кременець (ОКЗ 105); 1565: *Бобрик* Вартанович (Туп 50). Пор. ще перелік власних особових імен із 1571 р.: Яцъ, Миско, Мойсей; *Бобрик* та Потап (Арх ЮЗР VI 356); пор. також патроніми з 1461 р. Семенъ *Бобриковичъ* – м. Київ (Арх ЮЗР VII/ I 114); 1461: пан Федко *Бобрикович* – Луцьк (ССУМ I 103); 1649: козак Черкаського полку Захара *Бобрык* (РВЗ 81); 1698 кр. Alex. *Bobrik* – с. Луг (Bélay 173).

Аналогічні приклади на використання назви тваринки *бобер* у ролі власного особового імені були відомі також на території Білорусі. Пор. записи осіб з 1567 р. *Бобр* Федкович та *Бобр* Ясков, запис 1670 р. *Бобрик* Ясков (Бірила 99). На території Польщі імена *Bobr* та *Bobrik* уживалися до XVI ст. (SSNO I 177).

БОБЦЬО. Здрібніло-пестливий варіант особового імені *Богдан* засвідчено нами в с. Баранинці на Ужгородщині (Чу Трад 174), хоча словотвірий тип на базі інших особових імен на Закарпатті розвинувся раніше. Пор. пестливі імена *Любцьо, Славцьо* (Wolnycz-Pawł 72).

БОВТУН. Давньоруське чол. родинно-побутове ім'я прізвискового типу, письмово занотоване 1213 р. серед руських кріпаків замку Красна в середньовічному селі Бан, що в комітаті Саболч (півн.-сх. Угорщина): Redea (!), Sol

et *Boutun* (Reg Var 163, 175, 180). Правдоподібно, це еквівалент руської лексеми *болтун/бовтун* – 'балакун, торохтій' або укр. аплятива 'розбовток', тобто 'розбовтане, зіпсоване засиджене яйце' (СУМ I 207).

БОГ. Праслов'янська іменна атропооснова **bog-* письмово фіксується упродовж Середньовіччя як самостійна номінативна одиниця *Bog, Бог, Бох* або як препозиційний (рідше – постпозиційний) складник двоосновних особових імен зразка *Богдан, Богухвал, Дажбог, Молибога* (Мор 17) майже на всіх теренах Славії (Svob 70; SSNO I 180; Schlimpert 17...).

На українських землях антропонім *Бог* писемні пам'ятки засвідчують лише з кінця XV – початку XVI ст. Напр., запис 1500 р. з с. В. Водяне Ge. *Bog* (Bélay 121), запис 1579 р. із галицького села Одрехова: «за сина Сенкова прозвищем *Богов*» (АСО 62, 204), запис козака Переяславського полку 1649 р. Стась *Богъ* та козака Білоцерківського полку Васил *Бог* (РВЗ 343, 173). Такої ж давності є записи антропоніма *Бог* на польських землях (SSNO I 185). При цьому важливо відзначити, що латинографічні записи передають кореневу приголосну фонему імені */h/* не через лат. літеру */g/*, а – кириличним */h/*, що свідчить про щілинну вимову звука. Отже, – *Bohow, Bohowiec, Bohowich* (Rymut I 44). А загалом чол. імена з компонентом *бог* належать до стародавніх теофорних імен у слов'ян зразка *Богуслав*.

С. Роспонд убачає композит *Бог* уже в імені антського вождя VI ст. *Божа*, що, ймовірно, з *Богъ* (Куп Давні 223). Але й тут антропонім використовується тільки в ролі прізвиська у сполуці з іншим іменем, а не як самостійне іменування особи. Самостійною номінативною одиницею лексема *Бог* (але вже в ролі топоніма) виступає 1278 р. для позначення монастирського маєтку *Bog* iuxta Tyiciam у комітаті Берег біля с. Тисасалка, коли маєток узяли під опіку сини Козми та Іванка (Györffy 529). Упродовж XVI – XVII ст. на території всієї України часто вживаними є прізвища *Божко* та *Божук* (Демчук 65). На землях середньовічної Польщі лексема *Бог* часто виступає антропонімом уже в XV ст.: Hanusij *Bog*, Georgius *Bog* і т. п. (SSNO I 189). До речі, однослівний мікротопонім *Богова* О. Петров виявив також у південнокарпатському с. Рошківці Земплинського комітату на Сх. Словаччині (Петров 83).

Щодо походження особового імені *Бог*, то воно виникло шляхом усічення котрогось із двоосновних слов'янських імен на зразок *Богдан, Богумил, Богуслав, Дажбог*, а первісним значенням антропоніма *Бог*, напевно, було 'багатство, майно, їжа, щастя', що й дотепер відчувається в іменах *Богдан, Богуслав, Богумил, Богучай, Дажбог* (Svob 70; Mal Bud 66; ЭССЯ II 161, 163; ЕСУМ I 209) та в їх дериватах.

БОГАТИР. Укр. розмовно-побутове ім'я *Богатир*, ініціальна частина якого *Бог* нагаує слов'янський теонім та антропонім *Бог*, насправді є запозиченням із тюркських мов. Пор. давньотурк. *Bahadir* 'герой, сміливець' (ЕСУМ I 220), який походить від апелятива *богатир* 'велетень, хоробрий воїн'. У пам'ятках XVII ст. воно вже виступає як прізвищева назва або в ролі прізвища при особовому імені. Напр., 1649: козак Брацлавського полку Яцько *Богатыр* (РВЗ 245) та козак Білоцерківського полку Иванъ *Богатирєнко* (РВЗ 198).

БОГДА, род. – БОГДИ. Слов'янське особове ім'я утворене шляхом апокопи від двосновного імені *Богдан*. На Лемківщині в селі Вапенка іменування *Богда* фіксується 1618 р.: Danko *Bohda* (Чу Прізв. 75).

БОГДАН. Теофорне спільнослов'янське з пох. чол. ім'я (ЕСУМ I 220), складене з іменника *бог* у значенні 'багат-

ство, щастя, доля' (Svob 70) та пасивного дієприкметника *данъ* від дієслова *дати* (ЭССЯ II 159; Купч Давні 216). Спочатку ім'я *Богдан* сприймалося як 'хлопчик, даний богом', 'хлопчик, якого батьки довго чекали, і нарешті бог дав їм його', отже, – 'божий дар'. У білорусів та у поляків донедавна *Богданами* називали підкидьків, тобто позашлюбних дітей (ЕССУМ I 220). Поширеною є думка, за якою ім'я *Богдан* – це калька з грецького теофорного імені *θεόδοτος* або *θεοδορος* чи з лат. *Deusdedit*, яке, у свою чергу, вважається калькою з давньоєврейського імені *Natanail*, *Nathān* 'він (бог) дав' (Богдан 254). Імовірно, саме завдяки думці, за якою слов'янське ім'я *Богдан* є калькою з грецького імені *Theodotos* (ВІЛ), язичницьке з походження ім'я *Богдан* уціліло перед насильницькою заміною якимось християнським іншомовним.

Висловлювалася думка, за якою ім'я *Богдан* сягає ще іранських скіфів VI – IV ст. до н. е., що воно є продовженням скіфського імені *Bagadāta* з тотожнім значенням (ЭССЯ II 159; Грк Реч 32; Bubak 59; Grzenia 58). До руських слов'ян ім'я *Богдан* прийшло, імовірно, на зміну імені *Дажбог* ще в часи прийняття християнства (Keber 124).

На укр. теренах найдавніші письмові згадки імені *Богдан* походять із району Карпат. Напр., 1220 р.: кріпаки на імена «Zoboslau Utesam і *Bogdanum*» – с. Тросник біля м. Виноградів (Reg Var 224); 1350: *Богдан* тивун – м.Перемишль (ССУМ I 103); 1385: панъ *Богданъ* Ляшковський (Туп 51); 1418: сини *Bogdanus* et Stanislaus – с. Боржава на Ірш. (Leh Ber 165). З часом воно значиться також на інших землях України. Напр., 1494: *Богдан* Сєнкович Госький – м.Луцьк (ССУМ I 103); 1571: пан *Богдан* Дрозденьский (Вол. грам. XVI ст. 84); 1577: Пан *Богдан* Жданович Холмовский – землянин повіту Берестейського (Вол. грам. 201). В описах Київського замку 1552 р. близько 10 осіб виступають під іменем *Богдан*. Напр., *Богдан* Толкач, *Богдан* Потапович, *Богдан* Левончикь, *Богдан* Маликович, *Богдан* Хмиловичь, *Богдан* Семеновое зять, москаль *Богдан* і т. п. (ОКиЗ 113 і далі). Воно наявне також в описі Чорнобильського та інших замків України XVI ст. Напр., *Богдан* Круневич боярин (ОЧорнЗ 593) в актовій книзі Житомирського гродського уряду 1590: пан *Богдан* Сапега (АЖГУ 40) представлене у волинських та інших грамотах тих часів. 1620 р. згадується татарин *Богдан* Краса – с. Підлужжя на Сх. Волині (ВКО 272). А серед 40 тисяч козаків війська запорозького 1649 р. було 255 *Богданів* (Осташ-Інд 513), причому служили ці воїни в усіх 16 полках від Брацлава до Полтави, а звідти до Чернігова. Напр., козак Переяславського полку *Богдан* Быстрикъ (РВЗ 204), козаки Чигиринського полку *Богдан* Брайчєнко та *Богдан* Кияниця (РВЗ 29, 57), козаки Київського полку *Богдан* Мойсиєнко, *Богдан* Шєвчєнко (РВЗ 302, 304), козак Кропивнянського полку *Богдан* Нєнадєнко (РВЗ 350) та ін. Ім'я *Богдан* як друге (тобто світське) носив також гетьман України *Богдан Хмельницький*, хоча в церкві охрестили його Зіновієм. *Богдан* як офіційне ім'я надавали українці дітям упродовж усього XVII ст. Напр., у 1660 р. його носієм був також харківський козак *Богдан* Золотаренко (ХП 163).

У радянські часи українське ім'я *Богдан* часто кваліфікувалося як націоналістичне, а на території Галичини, Волині, Буковини та Закарпатті українці вважали його патріотичним. Недарма 41 учень Перемиської гімназії в 1938 р. з 509 хлопців мав ім'я *Богдан* (Грицак 227). Після Другої світової війни ім'я *Богдан* довго трималося серед свідомих українців Пряшівщини. Напр., 1986: гімназист *Богдан* Грабець (Пряшів Гімн 148).

Перші записи імені *Bogdan* на слов'янських землях походять із XII – XIII ст. ст. (SSNO I 187). Але з XV ст. поляки навіть у офіційних документах записують ім'я *Bogdan* та ім'я *Bohdan* як два різні імені, то з зімкненим */g/*, то із щілинним */h/*. Напр., *Bohdan* Curkousky, *Bohdan* de Czeremoschno, але Andreas *Bogdan* (SSNO I 18). У XIV ст. варіант *Bohdan* там був навіть частішим, ніж *Bogdan*. На початку другого тисячоліття у Польщі зафіксовано 140.514 осіб із іменем *Bogdan* та 6676 – із варіантом *Bohdan* (Grzenia 78). До речі, популярне на Закарпатті прізвище *Боґдан* місцевими українцями так само вимовляється з зімкненим */Ґ/* та з наголосом на першому складі. Традиційна назва гуцульського села *Боґдан* рахівчани вимовляють так само з зімкненим /Ґ/, тобто «по-румунськи».

У Білорусі та в Словенії ім'я *Богдан* прийнято православною та католицькою церквами, що сприяло поширенню імені (Бірила 135; Keber 124). У Словенії в 1971 р. було зареєстровано 1200 *Bogdan-ів*, серед яких також варіант *Dan* (Keber 124). На Балканах найбільшого поширення ім'я *Богдан* набуло у болгар, македонців та сербів, де воно фіксується вже з XIII ст. (Ономатолошки прилози I 75). Це відзначає також хорват Н. Радич.

Отже, особове ім'я *Богдан,* на думку більшості ономастів, у тому числі й Г.Гінкена, до слов'ян прийшло від греків (Родич 8). За межами слов'янського світу ім'я *Bogdan* широко вживане також у румунів та молдован. У XVI ст. досить частими є випадки творення патронімічних прізвищ від імені *Богдан* із суфіксами *-ович* та *-енко*. Напр., 1649: козаки Черкаського полку Иван *Богдановичъ* (РВЗ 79) та Павел *Богданєнко* (РВЗ 92), козак Корсунського полку Дмитро *Богданєнъко* (РВЗ 155).

БОГДАНЕЦЬ, род. – БОГДАНЦЯ. Слов'янське здрібніло-пестливе утворення доби Середньовіччя, яке постало на базі двоосновного імені *Богдан* та демінутивнивного суфікса *-ець*. У XVI ст. ім'я вживалося переважно на Наддніпрянській Україні. Пор. прізвищеві назви мешканців Черкаського замку 1552 р.: *Богданець* Телний, Лойненко *Богданець* (ОЧеркЗ 605), мешканця Канівського замку того ж року – *Богданець* Шестомошонок (ОКЗ 105).

Упродовж XVII – XVIII ст. ім'я *Богданець*, поряд із утвореннями *Богдась*, *Богданко*, *Богдашко*, функціонували не тільки в Україні, але й у Білорусі (Бір 35). Пор. ще запис XVII ст. з Волині Литвин *Богданец* (ДМВН 290), а частково і в Польщі (SSNO I 178). У сербів ім'я *Богданець* письмово засвідчено на початку XIV ст. (Грк Реч 33).

БОГДАНКО. Українське здрібніло-пестливе чол. ім'я утворене за допомогою демінутивного форманта *-ко* від повного двоосновного імені *Богдан*. Пор. запис 1353 р.: дворянин *Богданко* Воютицький – м. Перемишль (Купч 62). Серед козаків війська запорозького 1649 р. називається Лаврін *Богданко* (Р 237). Поза Україною ім'я *Богданко* часто вживалося також у Білорусі (Бір 35).

БОГДАР. Ім'я відтворюється на підставі запису 1552 р. присвійного прикметника *Богдарів*, що від імені *Богдар* із с. Горошки (ВКО 273). Пор. також список імен овдовілих жінок: Климовая, *Богдаревая*, Желудевая – м. Канів (ОКЗ 104). Ім'я *Богдар* закріплено також в українському ойконімі *Богдареве* (Демчук 44). *Богдар* – це українське, як і польське, двоосновне ім'я, складене з атропоооснови *Бог-* та іменика *дар*, тобто 'божий дар'. Але не тільки. Пор. ще записи прізвищ козаків Корсунського, Канівського та Білоцерківського полків 1649 р. Радко *Богдарєнко* (РВЗ 133), Антон *Богдарєнко* (РВЗ 126) і Паско *Богдарєнъко* (РВЗ 189). Згодом ім'я *Богдар* носив також відомий український фольклорист та етнограф Стрий-

ського повіту *Богдар* Кирчів (Франко, Галицько-руські нар. прип. II 8 – 10).

БОГДАСЬ. Рідкісне укр. іменне утворення з гіпокористичним суфіксом *-ась* моделі *Михась, Микитась, Юрась,* яке, крім суч. укр. чол. імен, представлене також у деяких прізвищах. Пор. іменування 1649 р. Де(м)я(н) *Богда(с).*

БОГДАШ. Слов'янське чол. ім'я відтворюється з запису волинського ойконіма *Богдашів,* засвідченого 1421 р., а також запису 1427 р. з м. Здолбунів Рівн. обл. (Пура 29). Можливо, запис є графічним варіантом імені *Богдась.* Менш правдоподібно, що іменний варіант *Богдаш* утворено усіченосуфіксальним способом від базової форми імені *Богдан* за допомогою демінутивного суфікса *-аш,* як і варіанти календарних імен *Данилаш, Григораш, Конаш, Петраш.*

БОГДАШКО. Запис 1552 р.: боярин *Богдашко* – м. Остер (ОСЗ 597; ПК 307). Українське здрібніле утворення з формантом *-ко* від імені *Богдаш,* яке в Польщі згадується вже у XII – XV ст.ст. (SSNO I 188). Воно згадується також серед селян та городян у Переписних книгах 1666 р. (ПК 307).

БОГОВ. Антропонім *Богов* засвідчують пам'ятки Мараморош-Сигітського району середини XVI ст. Напр., запис 1542 року землевласника з села В. Селище Jo *Bohó* (читай: Johannes *Bohov*) містить прізвище, етимологічний аналіз якого показує, що його утворено від антропоніма *Бог* та слов'янського посесивного суфікса *-ов.*

БОГОВЕЦЬ, род. – БОГІВЦЯ. Іменування козак *Боговець* Дам'яненко згадується вже в Харківському переписі 1600 р. (ХП 166). Однак антропонім *Боговець* на ту пору вже все частіше виконує функцію прізвищевої назви. Пор. 1649: козак Миргородського полку Дмитро *Боговєц* (РВЗ 402). Пор. ще назву урочища *Боговець* у м. Делятин (Михальчук 11). Схоже на те, що суфікс *-овець* у антропонімі *Боговець* уже виражав патронімічність.

БОГОВИТ. Перші українські записи імені *Боговит* (власне, запис нерегулярного патроніма *Боговитин*) сягають XV – XVI ст. і походять із Полісся та з Волині. Пор. 1401: пан Лев *Боговитинович* – Луцьк (Арх ЮЗР 8/ IV 8); 1523: *Боговитин* Петрович Шумерський – Кременець (ВКО 124), 1596: Андрей *Боговитин* – Кременець (Єфименко 43). Ім'я *Боговит* – це давній слов'янський композит, препозиційним складником якого є антропооснова *Бог-*. Стосовно семантики, ба навіть частиномовної належності, постпозиційного компонента *-вит,* погляди ономастів розходяться. На думку Я. Розвадовського, компонент **-vit* – це іменник із значенням 'господар' (Skok IV 599). М. Грковић та С. Илчев дотримуються погляду, за яким семантика кореня **-vit* споріднена з лексемою 'витязь', тобто 'герой, переможець' (Илчев 112). М. Худаш та М. Демчук у компоненті **-vit* убачають іменник (Х – Д 22), а І. Єфименко, йдучи услід за Я. Свободою, бачать у ньому дієслово *вітати* (Єфименко 43).

БОГОДАР. Найдавніші записи імені *Bogodar/Bogudar* сягають XII – XIII ст., а походять вони із Любельщини (SSNO I 190, 195). М. Карплюк припускає, що пол. чол. ім'я *Bogodar* – це давній слов'янський витвір, а можливо, й калька грецького християнського імені *θεόδορος* (Karpluk 40; див. також Морошкин 96). Серед 509 учнів Перемиської української гімназії в 1938 р. лише один учень мав ім'я *Богодар* (Грицак Імена 233). У містах Луцьк, Хмельницький та деяких інших містах Західної України чол. ім'я *Богодар* уживається з Другої світової війни (Скорук 148; Горобець 266). Упродовж останніх років ім'я набуває популярності в Галичині (Свистун 14); пор. сучасне *Богодар* Которович – музикант-аспірант із Києва, але сучасні словники імен ігнорують

його. Ім'я *Богодар* недавно відновлено у місті Тернопіль (Свистун 52).

БОГОЛІП. З-поміж сучасних українських словників імен лише словник Івана Трійняка і Словник власних імен людей Л.Г. Скрипник та Н.П. Дзятківської наводять ім'я *Боголіп*, та й то тільки серед застарілих і рідковживаних. Із давніших свідчень імені наведемо запис 1614 р.: *Боголѣпъ* – архимандрит Галицького Пансієва монастиря (Туп 56). Ім'я складене з антропооснови *Бог-* та давнього прикметника *лѣпий* – 'добрий, гарний, кращий'. Можливо, це калька з гр. *Theoprepēs* 'гідний бога', 'славний', 'чудовий'.

БОГОЛЮБ. Деривати від складення *Боголюб* на Русі відомі вже в XIV ст. (ССУМ I 104), а ще більше – зі староукраїнської доби (СУМ XVI – XVII ст. 2 / 140 – 141). Пор. с. *Боголюби* з II пол. XVI ст. на Волині: «Въ дворѣ *Боголюбовомъ*» (1570), «до *Боголюбого*» (1574), *Boholuby* (1765) – (Шульгач 15); 1649 р.: козак Прилуцького полку Иванъ *Боголюбъ* (РВЗ 448). Українське ім'я *Боголюб*, як і хорватське *Bogoljub* (Šim 39), болгарське *Боголюб* (Илчев 79) і т. п., імовірно, є кальками календарного імені давньогрецького походження *θεοφιλος*, власне церковнослов'янською його калькою.

БОГОМИР. Як і хорватське ім'я *Bogomir* чи болгарське *Богомир*, українське ім'я складене з іменних основ *Бог-* та *-мир*, а первісним значенням композита було, очевидно, 'мир від Бога' (Илчев 79). Пор. ще запис 1523 р.: кріпак *Bagamer* – с. Оввbooк в ком. Сатмар (Mak Sza 186). Пор. ще запис ойконіма *Bagamér* на півночі ком. Бігар з 1416 р. (J. Stanisiav, Slovenský juh ... II 15) та запис 1403 р. *Bagamer telke* в комітаті Шом (там же).

БОГОСЛАВ. Українське ім'я *Богослав* наша антропонімійна картотека підтверджує лише записом прізвищевої назви 1417 р. Jacobus *Bogoslai* (AS I 40). Пор. ще словінське ім'я *Bogohval* (Majtán – Považaj 65).

БОГУМИЛ. Давнє слов'янське двоосновне ім'я, складене з антропоосновн *Бог-* 'багатство, щастя, доля' в формі давального відмінка та нечленного прикметника *милъ* 'любий, милий'. Імовірно, це калька давньогрецького імені *θεοφιλος*. Ім'я *Bogumil/Bohumil* здавна вживане чехами, словаками, поляками та іншими слов'янськими народами (Мор 16). Словник власних імен людей Л. Г. Скрипник, Н.П. Дзятківської відносить українське ім'я *Богумил* до застарілих та рідковживаних.

У чехів та словаків ім'я *Bohumil* уживається і понині (Knappová 77), але воно використовується також іншими слов'янськими народами, часто у варіанті *Богомил* (ССЯ II 159). Попри головного варіанта *Bogumil* у середньовічній Польщі вживаним був також варіант *Bohumił* (SSNO II 196). У Польщі тепер живе 16 954 *Богумилів* (Grzenia 79). Писемні пам'ятки української мови засвідчують ім'я *Богумил* з XV ст. Пор. Theophilio alias *Bogumil* (AGZ XVIII 2490); 1579 р.: ім'я князя *Богумила* Федоровича Корецького, воєводи землі Волинської (Арх ЮЗР I/1 95). За останні роки з'явилися спроби відновити ім'я *Богумил* і на Закарпатті (Чу Традиційні 174). Вдалі спроби повернути ім'я *Богумил* до вжитку пройшли також у м. Тернополі та в м. Хмельницькому (Горобець 265; Скорук).

БОГУН. Правдоподібно, це давнє слов'янське ім'я усічено-суфіксального творення від композита *Богунѣгъ*, у якого основа *-нѣгъ* – це 'турбота, ніжність' + атрибутивний суфікс *-ун*. Отже, доіменне значення імені таке саме або подібне до препозиційного компонента імені *Богумил*. В Україні ім'я фіксується вже з 1611 р.: *Богунъ* Илко (АКЖГУ 362). У Реєстрі війська запорозького 1649 р. фігурують три козаки на ім'я *Богун*, а саме: козаки

Черкаського полку *Богунъ* Ивановичъ, *Богунъ* Лашчєнко та козак Кальницького полку *Богунъ* Павлєнъко (РВЗ 75, 276). Однак ім'я *Богун* відоме було також поза Наддніпрянщиною (Демчук 88 – 90). Крім українців, його вживали так само росіяни, поляки, чехи, серби, болгари та інші слов'янські народи (Грк 31), причому у західних словян ім'я значиться вже з XIII ст. (Мор 16; Majtán Najstar 139). У середньовічній Польщі, крім фонетичного варіанта імені *Bogun* досить часто фіксувався також варіант *Bohun* (SSNO I 197). Нині в Україні ім'я *Богун* представлене вже тільки в прізвищах та ойконімах. Напр., 1649: козак Кропивнянського полку Михайло *Богунъ* (РВЗ 364). В історії України було кілька видатних *Богунів*: один із них – це Іван *Богун*, вінницький полковник доби Б. Хмельницького та деякі інші.

БОГУНЕЦЬ, род. – БОГУНЦЯ. За всіма ознаками, – це здрібніло-пестливе утворення з демінутивним суфіксом *-ець* від імені *Богун*. У козацьких реєстрах 1649 р. лише одна особа записана з іменем *Богунець* – це козак Черкаського полку війська запорозького *Богунєцъ* Ломоносовъ (РВЗ 71).

БОГУСЛАВ. Праслов'янське двоосновне ім'я, складене з іменника *бог* 'добро, щастя, правитель' у формі давального відмінка однини та іменної основи *-слав-* чи від *славити*, тобто 'той, що славить бога' (Нерознак 200; Желєзняк Типи 20; ЭССЯ 2 161; Роспонд 63). Первісним значенням складення було, імовірно, 'слава богу'. На думку Т. Мілевського, *Богуслав* – це не якась іншомовна інновація на слов'янському ґрунті, а калька з ірано-скіфського імені *Baga-farme* (Milev 111). В Україні ім'я *Богуслав* не виділялося значною популярністю, а на річці Рось стоїть і давньоруський оборонний пункт Київської Русі з тотожньою назвою.

Найдавніша письмова згадка імені в Україні припадає на кінець XII ст. і пов'язана вона з особою щецинського князя *Богуслава* – сина західнопоморського (польського) князя (ЛР 470). Друга згадка припадає на 1337 р. і походить із південнокарпатського с. Самошсеґ, що в комітаті Сатмар (Mak Sza 209). Далі антропонім *Богуславъ* Иваницкій згадується 1565 р. (Арх ЮЗР VII/I 218); 1670: *Boguslaw* Horain (Арх ЮЗР II/1 387). Пізніше антропонім *Богуслав* виступає вже переважно у ролі прізвищевої назви при особовому імені, напр.: Іосифъ *Богуславъ* – 1699 (Арх ЮЗ I/4 123) чи при назві фортеці *Богуслав* або *Богуславль*, що на Київщині, хоч останню літописці згадують уже з 1195 р. (УРЕ II 5; Купч Давні 216), а походить від теофорного особового імені *Богуслав* (Роспонд 63; Majtán – Považaj 65).

Почавши 1181 р., упродовж усього Середньовіччя ім'я *Богуслав* фіксують усі давньописемні слов'янські мови (Мор 16; SSNO I 200), причому в Польщі записували це ім'я часто зі щілинним */h/*. Напр., 1496: fratres *Bohuslaus* (SSNO I 200). У серб. та окремих пол. пам'ятках писемності це ім'я нерідко записували у формі *Богославъ* (Купч Давні 215). Упродовж останніх років у деяких областях Західної України відчутними є намагання повернути до вжитку це слов'янське ім'я.

БОГУТ. Ім'я *Богут*, як і похідне від нього *Богута*, – це давнє слов'янське усічення, яке, крім українців, відоме також чехам, сербам, росіянам (Svob 166; Knappová 76; Грк 39; Мор 16 – 17), та полякам *Boguta* (Rymut I 44). За словами Я. Свободи, ім'я складене з двох компонентів. Імовірно, безпосередньою твірною основою імені служило двоосновне ім'я *Богутѣхъ*, але після усічення постпозиційної основи, тобто основи *-тѣхъ* 'утіха, потіха' від неї залишилася лише фонема */т/*.

В Україні ім'я *Богут* нині не вживається, але пам'ять про нього береже прізвищеве іменування *Богут*, засвідчене 1649 р. в козацьких реєстрах. Пор. козак *Игнатъ Богутъ* (РВЗ 208) та іменування козака Уманського полку 1649 р. Васил *Богутєнъко* (там же), але не тільки. Пор. ще запис 1772 р. із закарпатського села Жденьово – *Bahut* Vaszily (Чу Прізв. 75). Протягом останніх років у деяких містах Західної України (Дрогобич, Ужгород) спостерігаються спроби повернути це ім'я до вжитку. Прізвища *Богут*, *Богута*, *Богутин* збереглися на території Польщі (Rymut I 44).

БОГУФАЛ. Це гіперправильна форма давнього слов'янського імені *Богухвалъ*, у якому звукосполучення */хв/* внаслідок фальшивої субституції замінено незвичною іншомовною фонемою */ф/*. Пор. 1547 р.: *Богуфалъ* Григорьевичъ, *Богуфалъ* Лабунский (Демчук 57); 1565: Иванъ *Богуфалъ* (Арх ЮЗР I/1 12), Павша *Богуфалъ* (АКЖМУ 70) – підсудок Київського земського суду (АЖГУ 198).

БОГУХВАЛ. Слов'янське чол. двоосновне ім'я, складене з іменника *бог-* 'багатство, щастя, доля' у формі давального відмінка та іменника *-хвал(а)*. Доіменне значення цього утворення таке ж саме, як і в імені *Богуслав*. За Т. Мілевським, це пряме запозичення з середньоперської мови *Baga-farme* 'славний перед богом' (ЭССЯ II 61). Майже всі українські записи цього імені походять із XVI ст. Напр., 1514: *Богухвал* Дмитриевич, *Богуфалъ* Туръ (Демчук 37). XVI ст. сягає лише патронім *Богухвалович* із 1500 р. (Арх ЮЗР VIII/4 430). На території Польщі перші записи імені *Boguchwal*, *Bogufal* походять із початку XIII ст. (SSNO I/1 193 – 194); 1265: *Bogufal* confrater (там же).

БОГУШ. Давнє усічення двоосновних слов'янських особових імен *Богуслав* або *Богухвал* супроводилося зміною ініціальної фонеми */х/* чи */с/* постпозиційного компонента (тобто *-слав* або *-хвал*) у шиплячу фонему */ш/*. А, за словами Д. Богдана, ім'я могло утворитися також від повного імені *Богуслав* (Богдан 259; Majtán – Považaj 65). На думку М. Кнапової (Knappová 78), ім'я *Bohuš* могло виникнути в чеському середовищі і прийти на зміну давнішому утворенню *Bohuй*. Ім'я *Богуш* слід убачати також у латиномовному записі імені угорського королівського писаря 1213 р. кр. «*Buhus* ioubagio castri Zatmar de genere Cupulon» – ком. Сатмар (Reg Var 158). Перший відомий запис українського імені *Богуш* походить із басейну Верхньої Тиси. Пор. 1213 р.: кріпак Сатмарського замку *Buhus* (Reg Var 158). Масове ж використання українцями імені *Богуш* припадає на XVI – XVIII ст.ст. Пор. уривки грамот, писаних 1422, 1428, 1443, 1446, 1449 та ін. рр. у Сучаві, Луцьку, Острозі та Вільні: «... слуга наш вѣрний пан *Богуш*», «... пана *Богуша* Оверкича Тимоха», «пан *Богушъ* Боговитинович» (ССУМ I 105); 1552: бояри Канівського замку *Богуш* Некрашевич, *Богуш* Морозович, *Богуш* Семенович (ОКЗ 104 – 105). Ім'я *Богуш* часто фігурує в грамотах XVI ст. Пор. «пан Федор а пан *Богуш* Дривинский» (Вгр 192 – 193); 1577: *Богуш* Заяц Луковский (Вгр 174); 1600: підсудок воєводства Київського Дєшковский *Богуш* Василєвич (ККПС 302); 1605: шляхетний *Богуш* Благановський (Житомир ДМВН 91). 1649 р. під іменем *Богуш* виступають вісім козаків війська запорозького 1649 р., зокрема з полків Корсунського, Канівського та Черкаського: *Богуш* Лєбєдинсъкий, *Богуш* Пєтрушъчєнко, *Богуш* Бубонсчєнко, *Богушъ* Косточъка (РВЗ 131, 141, 104, 68).

Нині ім'я *Богуш* уживається у чехів, словаків, поляків та білорусів (Bubak 61; Богдан 258; Knappová 78; Судник 21). У Польщі нині живе 773 особи на ім'я *Богуш* (Grzenia 80). У старопольських записах це ім'я містить, як правило, зімкнений приголосний */g/*, а рід-

ше – щілинний /h/ (SSNO I 203). 1419 р. біля м. Ужгорода згадується село *Bahusó* (Дэже Оч 245). Див. ще ЕСЛГНПР 20.

БОҐ. Лексема *Боґ* у ролі прізвищевої назви засвідчується лише 1550 р. в Закарпатському селі Верхнє Водяне (Bélay 121): кр. Ge. *Bogh*, а прізвищева назва Jonas *Boga* згадується 1705 р. в сусідньому селі Діброва (Чу Прізв. 75).

БОҐАТ. Південнослов'янське (правдоподібно, хорватське) чол. ім'я *Bogàt* з первісним значенням 'багатий' (Грк 38; Šim 38) прийшло до українців Закарпаття кінцем XX ст. через угорське посередництво, хоч перші записи його на Закарпатті походять із XVII ст. Пор. 1649: *Bogati* Istvan – м. Берегово (Leh Ber 101).

БОҐДАН. Особове ім'я *Боґдан* (із зімкненою фонемою /ґ/ та наголосом на першому складі) в Українські Карпати принесли волохи у XV ст. Саме волохам (а не полякам) зобов'язані карпатські українці прізвищем *Бо́ґдан* і гуцульським ойконімом *Бо́ґдан* з наголосом на першому складі. Напр., 1404: шляхтичі *Bogdanus, Ge, Jo, Stanislaus* – (Bélay 136); 1542: шл. Pe. *Bogdan* – с. Уґля (Bélay 209). Цієї думки про появу імені *Боґдан* у Карпатах дотримуються також А. Вінценз та румунські ономасти (Vincenz 261). У наші дні ім'я та ойконім *Боґдан* пишуть та вимовляють у відповідності до норм суч. укр. літ. мови.

БОҐИР, род. – БОҐИРЯ. Ім'я відворюється на підставі закарпатського ойконіма Боґиревиця на Іршавщині (сучасна офіційна назва *Богаревиця*). Антропонім *Boguir* згадується вже у Варадинських реєстрах 1214 р.: «...impetierunt dominum *Boguir* de villa Yka. *Boguir* itaque portato ferro» – ком. Békés (Reg Var 189).

БОҐША / БОКША. Давнє слов'янське чол. ім'я, яке упродовж Середньовіччя вживали майже всі слов'янські народи (Мор 17 – 20; Туп 315; Svob 149; Грк 33), утворено шляхом усічення двоосновного імені зразка *Bogdan* за допомогою демінутивного форманта *-ша*, як і інші імена моделі *Володша, Гойша, Радша*, у тому числі й окремі календарні імена типу *Лупша, Тимша*...

В українців ім'я *Бокша* досить рано вийшло з ужитку, але його основу дотепер зберігають деякі прізвиська, прізвища та ойконіми. Пор. прізвища 1648 р.: кр. *Bakssa* Ihnad, Roman *Baksa* – с. Н. Ворота (Maksay 551), назву українського села *Бокша* на Східній Словаччині (Лазорик 30). Пор. ще галицькі прізвищеві назви XV ст., зокрема *Bogsza* – 1440 (AGZ XIX 161), *Bogszyk* – 1446 (AGZ V 10).

Давнє написання імені через літеру /g/ або /k/ (тобто *Bogsza* і *Boksza*), як і сучасна вимова похідних від нього прізвищ та ойконімів *Бокша, Бокшай, Бокшан*..., схиляють до думки, що для української мови ім'я *Бокша* – це полонізм або південнослов'янізм пізнього походження.

БОДЖА (На Тячівщині зазначене прізвище тепер вимовляють *Быджа*, а записують – *Биджа*). Пор. також запис кріпака 1600 року з мараморośкого села В. Руна: Nic., Pe. *Both* (Bélay 186). Південнослов'янське з походження чол. особове ім'я, співвідносне з антропоосновою *Бог-* (Илчев 79), яке до XVIII ст. вживалося на території Закарпаття (Чу Прізв. 61). Пор. болг. чол. імена *Боджо, Боджев* (Илчев 79). Найдавніший запис антропоніма походить із XIII ст., а саме з 1213 року: *Bocha* vicarius Pauli – ком. Бігар (Bélay 270). М. Гркович також наводить ім'я *Boћa*, однак вона пов'язує його з жіночим іменем *Босанка* (Грк 235).

БОЖ. Найдавніша письмова згадка про слов'янське ім'я *Бож* пов'язана з особою антського племінного вождя IV ст., якого разом із його синами та іншими 70 антськими старійшинами готський король Вінітарій розіп'яв у Північному Причорномор'ї (Ф. Филин Образование языка восточных славян. – Москва, 1962. – С. 62 – 63; Крип 'як ГВК 62). Антропонім *Бож* (за умови, якщо латиномовний запис готського історика Йордана *Boz* чи навіть запис *Box* чи-

тати саме як *Божь*, а не як *Вожь*), це – слов'янське особове ім'я, утворене від атропооснови **Bog* 'багатство, щастя, доля' (Svob 70). М. Малець схильна вбачати в написанні цього імені скорочений варіант якогось слов'янського двоосновного імені на зразок *Божеборъ*, *Божетѣхъ*, *Божемир* (Malec Morf 69). А М. Худаш убачає в написанні *Box* фонетично модифікований варіант лексеми *Bogs*, який, у свою чергу, міг постати як двоосновне слов'янське особове ім'я *Boguslavъ* (Худаш 289 – 295). У Польщі особове ім'я *Bož/Bosz* згадується 1206 р. і 1238 р. (SSNO I/2 236, 238). Однак таке прочитання наведених вище двох записів антропоніма *Boz* не є єдиноможливим. Цей латинографічний запис можна читати також як східнослов'янську лексему *Вожь*, фонетично та семантично співвідносячи її з південнослов'янським апелятивом *вождь*, що цілком відповідало б праруському дериватові від дієслова *водити* із значенням 'воєвода', у якому звукосполучення **d + j* рефлексується не як старослов'янське */жд/*, а як давньоруське */ж/*.

Ім'я *Бож* в Україні нині вже не вживане, але його деривати можна вбачати в таких прізвищевих назвах та в прізвищах українців, як *Божа*, *Божан*, *Боженко*, *Божик*, *Божко*, *Божук*, *Божченя* та деякі ін. У Польщі чол. ім'я *Бож* уживалося ще на початку XIII ст. Напр., 1206 р. імена Golub, *Boz* і Milouan (SSNO I 236), а в Герцеґовині є чол. імена *Boža*, *Božan*, *Božik*, *Božilo* та інші подібні антропоніми (Šim Herc 154).

БОЖА, род. – БОЖІ. Слов'янське усічене чол. ім'я *Божа* співвідносне з давніми слов'янськими іменами зразка *Божан* та повними двоосновними іменами моделі *Божидар* (Илчев 80; Грк 39; Šim 47). За Карпатами латиномовні пам'ятки фіксують ім'я *Божа* вже з 1214 та 1604 рр., напр., «Petrus et *Bosa* combustus est» – ком. Сіладь (Reg Var 181), Marko *Bosa* (Чу Прізв. 77). Жін. ім'я *Божа* дотепер уживається у Болгарії як офіційне (Ковачев 79 – 80). У Сербії ім'я *Божа* – це чол. гіпокоризм від імені *Божидар*. (Стијовић 335). У селі Копинівці Мукачівського району дотепер існує назва поля *Боз'атин*.

БОЖАН. Давнє слов'янське іменне утворення з суфіксом *-ан* від основи *бож-*, а точніше – від антропоосновы *Божа*. За М. Гркович (Грк 34), суч. серб. ім'я *Божан* утворено безпосередньо від серб. чол. імені *Божа*, а М. Шимундич вважає, що – від нечленного прикметника *bož-ji* (Šim 41). У Польщі ім'я *Божан* письмово засвідчене вже 1265 р. (SSNO I 238), а у сербів – у XIV ст. (Грк 34). В Україні ім'я *Божан* уже вийшло з ужитку, але антропонім *Божан* представлений у кількох прізвищах, як *Божан*, *Божанович* на Хустщині (Чу Прізв. 77). Пор. також прізвища козаків Білоцерківського полку 1649 р.: Данило і Каръпъ *Божанєнъко* (РВЗ 181).

БОЖАР. Ім'я *Божар* серед сучасних імен українців уже відсутнє, але згадки про нього бережуть прізвища закарпатських українців минулих століть. Пор. суч. прізвище *Божар* на Міжгірщині та на Мукачівщині, патронім 1686 р.: *Bozsaru* Mikita – с. Сіль, 1570 р.: Lazar *Bossarowich* – Н. Ворота (Чу Прізв. 77).

У наш час ім'я *Божар*, як і *Божан*, *Божен*, *Божидар*, *Божимир*, *Боженко*, поширені в Хорватії (Šim 401).

БОЖИДАР. Серед актуальних імен українців тепер цього імені вже немає, зате в давніх пам'ятках писемності його виявлено кілька разів (Купч Двочленні 129). Воно співвідноситься зі словосполученням 'божий дар' і є буквальною калькою давнього грецького імені *θεοδορος*, хоча структурою сягає праслов'янської доби (Majtán Chron 208). На Адріатиці, зокрема в м. Трієст, слов'янське двоосновне ім'я *Božidar* письмово засвідчується ще в XIV ст. (Merkù 452).

БОЖИК. Слов'янське власне особове ім'я *Божик* – це здрібніло-пестливе утворення від антропооснови *Бож-*. Воно представлене в комітаті Сатмар уже в XVI ст.: *Bozyk* (Mak Sza 130; Чу Прізв 77).

БОЖІЙ. У сучасному іменному репертуарі українців цього імені вже немає, але його сліди бережуть середньовічні аґентивні утворення, як *Божій* та різні патроніми (Редько 83). Пор. запис 1376 – 1377 рр.: na imia Jewana *Bozyewycza*... – м. Перемишль (Купч 63).

БОЖКО. Загальнослов'янське усічено-суфіксальне чол. ім'я з формантом *-ко*, утворене від котрогось із двоосновних імен типу *Богданъ*, *Богуславъ*, *Богутѣхъ*, *Божидаръ* або безпосередньо від усічених їх варіантів зразка *Бож*, *Божа* чи *Божо* (Грк 34; Демчук 22, 65; Осташ-Пр 530; Керста XVI ст. 14). У Середньовіччі ім'я *Божко* вживалося майже в усіх слов'ян (Мор 19; SSNO I 239), а у сербів його кодифіковано навіть як сучасний офіційний варіант імені *Бошко*.

Перші записи імені *Божко*, які стосуються українців, походять із XII ст. Пор. 1214 р.: dominus *Bozk* у комітаті Сіладь, *Bozk portato ferro* (Reg Var 183). 1570 р. антропонім *Boska* згадується в закарпатському селі Тросник (Szabó 471), а інші записи антропоніма *Божко* походять із сусіднього Мароморша, але вони так само передають його як *Boska*. Напр., 1689: кр. *Boska Grigorie* з села Valea Porcului (Bélay 155). А 1649 р. в Полтавському полку згадується козак *Божко* Боровый (РВЗ 420). Того ж 1649 р. у Канівському, Київському та Миргородському полках називаються аж три козаки, прізвища яких мають стосунок до цього імені: Иван *Божъко*, та козак Київського полку Илко *Божченко* (РВЗ 127, 139, 391, 292). Із патронімів XVI ст. заслуговує на увагу іменування *Bożkowięta* (Франко IV 177), як і прізвище *Божко*, котре нині вживане в багатьох областях України (Редько 83).

БОЗЯТА, род. – БОЗЯТИ. Ім'я відтворюється на підставі назви поля *Бозятин*, що в с.Копинівці Мукачівського району Закарп. обасті. Твірна основа імені пов'язується з дитячою назвою /Бог/ – *Бозя*, до якої приєднано формант -ята.

БОЙ. Чол. ім'я *Бой* постало, імовірно, в результаті усічення котрогось із давніх двоосновних слов'янських імен зразка *Bojeslav*, *Bojimir*, *Dobroboj*, *Hrděboj*, у яких основу *-boj-* ужито у значенні 'бій, бійка, війна' (Svob 67; Mal Bud 67). Антропонім *Бой* у такій ролі вперше засвідчено 1447 р. в м. Перемишль: *Boy* actor, тобто 'позивач Бой' (SSNO I 206). 1453 р. антропонім *Boj* засвідчено на Закарпатті в комітаті Береґ (Leh Lel 186), а 1488 в Сучаві називаються «цигане на имѣ *Боя* съ чєлѣдєю» (СУМ I 117). Антропонім *Бой* згадується також у XVII ст., але вже в ролі додаткового іменування при особовому імені. Пор. 1640 р.: Andrey *Boy* Kotowicz (Арх ЮЗР I/10 552). Пор. ще ім'я запорозького козака 1649 р. – Василь *Бой* (Р 110).

Як особові імена лексеми *Бойо*, *Бойко*, *Боян* нині вживаються в Болгарії, Сербії та Хорватії, де вони виконують роль побажальних імен зі смислом «хай бояться його люди!», «нехай буде міцним у бою!» (Илчев 82; Грк 40 – 41; Šim 42). В Україні ім'я *Бой* нині не вживається, але його основа досить щедро представлена у прізвищах українців (*Боїшко*, *Бойко*, *Бойкул*, *Бойса*, *Бойценя*, *Бойченко*, *Бойчик*, *Бойчич*, *Бойчишин*, *Бойчук*) та в деяких ойконімах Львівщини, як *Бойовичі* (Худ Укр 37). Те саме стосується Росії і Польщі. Пор. рос. патронім *Боевъ* (Туп 538) та старопольське ім'я *Boj* (SSNO I 205).

БОЙКО. Давнє слов'янське ім'я *Бойко* дотепер зберігають південні слов'яни. Погляди ономастів на походження цього імені розходяться. Так, С. Ілчев кваліфікує ім'я *Бойко* як здрібніле утворення від базового імені *Бойо*, а останнє – як побажальне ім'я від дієслова *боятися* з первісним смислом «хай бояться його всі!», «хай навіває страх!»,

«хай буде сильним у бою!» (Илчев 82). М. Шимундич кваліфікує сучасне ім'я *Bojko* як похідне від *Bojan*, а останнє – як таке, що пішло від аварського *Bajan* – 'керівник орди' (Šim 42). Разом із тим він же, як і сербська дослідниця М. Гркович, зауважує, що сучасне хорватське ім'я *Bojko* та сербське *Бойко* нині співвідносяться з сербськими та хорватськими іменами слов'янського походження *Bogdan*, *Bogomir*, *Borislav*, *Božidar*, *Slobodan* і т. п. (Šim 42, 339; Грк 40; Грк Реч 35). В іншому місці, пояснюючи етимологію імені *Bojislav*, М. Шимундич робить висновок, що ім'я *Бойко* пішло від іменника *boj*, тобто 'бій' або від дієслова *bojevati* 'воювати' (Šim 42).

У східних слов'ян, у тому числі і в українців, лексема *Бойко* нині вживається тільки як прізвище та як етнонім. Напр., 1661: *Bojko* Fedor – с. Рускова (Bélay 188); 1672: *Bojko* Szimmyon – с. Рахів (Bélay 181); 1678: *Bojko* Ivan – с. Коб. Поляна (Bélay 159), хоча записи XVII ст. з закарпатської Гуцульщини та з румунського Мармороша ще містять кілька антропонімічних іменувань, у яких лексему *Бойко* можна кваліфікувати як власне особове ім'я. Напр., запис 1672 – 1696 рр.: кр. Birlas *Bojko* – с. В. Бичків (Bélay 129); 1680: кр. *Bojko* Koszej – с. Руська Поляна (Bélay 180). Пор. також запис 1489 р.: «село на имя *Бойковци*» – м. Сучава (ССУМ І 109) та патронімічне прізвище козака Уманського полку 1649 р. Василъ *Бойчєнъко* (РВЗ 220).

БОЛЕЖИР. Ім'я відтворюється на підставі назви річки *Болежир*, яка є лівою притокою Західного Буга (р-н м. Берестя). Пор. запис 1566 р.: по речку *Болежирскую* (Купч Двочленні 117; Купч Стат 218). Можливо, атропооснову *Болежир* слід убачати також в угорському записі закарпатського села *Balazsér* (на Берегівщині), яке згадується 1348 р. (Дэже 245). Пор. ще запис *Болєжир* з інших слов'янських мов (Купч Давні І 263; Купч Стат 219), у яких основа *боле-* – це прислівник 'більше', а *-жир* – це 'життя, жолудь' і т. п. (Фасмер II 56).

БОЛЕСЛАВ. Давнє спільнослов'янське ім'я, складене з форми вищого ступеня пор. прислівника *болє-* 'більше' (як і в імен зразка *Болерадъ*, *Болесудъ*) та іменника *слав(а)*. Однак друге життя дали йому українці тільки 1967 р. (Див. ж. «Мовознавство» № 5, за 1968 р. – с. 88). На західнолехітських землях у рицарів ім'я вживалося з побажальним смислом «Більше слави!» (Rospond 161; Белей 55), «Хай буде славнішим!» (Bubak 62). Чи не першою достовірно встановленою особою, яка носила ім'я *Boleslav*, у слов'янському світі був чеський князь *Boleslav I* (915 – 967), який убив свого брата Вацлава (Valčáková 235). Перші українські записи імені *Болеславъ* походять із XV – XVI ст. Пор. 1424: чернігівський князь *Болеславъ* – м. Коломия (ССУМ І 110) та луцький міщанин *Болеслав* згадується 1569 р. (Туп 58). У Літописі Руському всі *Болеслави* – це або поляки, або чехи (ЛР 403). До України ім'я *Болеславъ* прийшло, імовірно, з Польщі, де воно з X по XIV ст. належало княжій династії П'ястів (згадаймо імена польської еліти *Болеслав* Хоробрий, *Болеслав* Сміливий, *Болеслав* Кривоустий...). Туди принесла його, правдоподібно, дочка чеського князя *Болеслава* Суворого і дружина Мешка І, яка стала матір'ю *Болеслава* Хороброго. У Польщі нині живе майже 90 тисяч *Болеславів* (Bubak 62). В Україні це ім'я ніколи не належало до популярних, а в Луцьку та в Тернополі ім'я *Болеслав* набуло ширшого вжитку лише на початку XX ст. (Скорук 148; Горобець 263).

БОЛЕСТРАХ. Ім'я відтворюється на підставі топоніма *Болестрашичі*, що в Перемиській землі (ССУМ І 110). Ім'я складене з прислівника *болє-* 'більше' (як і ім'я *Болежир*) та іменника *-страх*

(Х – Д 60; Купч Давні 256). Отже, антропонім *Болєстрах* – це давнє укр. двоосновне ім'я (Купч Найд 67).

БОЛЕХ. Слов'янське ім'я *Болех* закладене в назві м. *Болехів* Долинського р-ну Ів.-Фр. обл. або, що менш імовірно, в імені *Болежиръ*, *Болеславъ* чи *Болестрахъ* (Кріп'як ГВК). Пор. ще назву села *Bolechow* (Woloski) Львівського округу за 1472 р. (AGZ VII 127), назву села в польському записі *Bołochowce*, що біля м. Перемишля з 1500 р. (AGZ XVIII 2791), чи навіть сучасний мікротопонім *Булехово*, яке є частиною села Крайникова Хустського р-ну Закарпатської обл. Найдавніші записи м. *Болехів* Долинського р-ну Ів.-Фр. обл. (*Bolechow*) походять із 1472 р. (AGZ VII 127) та з 1481 р. (AGZ XV 1402 – див. ще Габорак Назви 23).

БОЛЯН. Слов'янське ім'я *Болян*, утворено від вихідного антропоніма *Боль* + суфікс *-'ан*, а засвідчене словником М. Морошкіна, під 1597 р. (Купч Найд 70). Див. ще запис укр. топоніма *Bolyanowicze* за 1432 р. (AGZ XIX 514 та Худ Укр 41).

БОНЬ. Ім'я *Бонь* в Україні тепер не вживане, але в XVI ст., зокрема на півдні Закарпаття, кілька разів згадуються похідні від нього прізвищеві назви *Бонь* та *Бонча*. Пор. 1575: *Bony* – с. Тросник, *Boncha* – с. Шаланки (Szabó 471, 464). Для імені *Бонь* прийнятні дві інтерпретації: а) або це хорватське або сербське гіпокористичне ім'я *Boni*, *Bono*, яке співвідноситься з повними іменами *Bogdan*, *Bogomir*, *Bojan*, *Bojislav*, *Божидар* і т. п. (Šim 43; Грк 42); б) або це хорв. гіпокористичне ім'я *Boni* чи *Bono*, співвідносне з гібридним (слов'янсько-італійським) двоосновним чол. іменем *Bonislav* або *Bonifaci*, у якого препозиційним компонентом виступав італійський прикметник *bono* 'добрий', а постпозиційним – слов'янський іменник *-слав(а)*.

БОР. У суч. ономастиконі українців особового імені *Бор* уже немає. Є тільки прізвища *Бор*, *Бора*, *Боренко*, *Борич*, *Боров* та деякі інші, споріднені з ними (Чу Прізв. 82 – 83). Пор. патронімічні утворення прізвищ серед реєстрових козаків 1649 р. *Боровъ*, *Боренко* (Р 169, 334); 1648 – 1651: патронім *Borycz*, білоруську особову назву *Bor* Mackowicz ПКГЭ I 531), давнє чес. особове ім'я *Bor* (Svob 71) та ін. У селищі Межилабірці, що на Пряшівщині, з 1543 р. згадується назва частини села *Борів* (Краєзнавчий словник 400).

Ім'я становить наслідок апокопування котрогось із давньослов'янських віддієслівних двоосновних імен зразка *Борислав*, *Боримир*... або результат аферези імен зразка *Далибор*, *Близбор*, *Станибор*, *Хвалибор* (Mal Bud 69).

БОРА. Слов'янське ім'я *Бора* засвідчене 1416 р. та пізніше в іменуванні закарпатського шляхтича Sandor filius *Bora* із мараморoського с. Сопунка, розташованого на лівому березі Тиси (Чу Прізв. 82), а також 1476 р. в іменуванні «пан *Бора* Шандро» з м. Сучави (ССУМ I 113). Пізніше, а саме 1649 р., ім'я *Бора* відбите у прізвищі козака Брацлавського полку Дмитра *Борєнка* (РВЗ 256). Ім'я є гіпокористичним усіченосуфіксальним утворенням від котрогось із композитних слов'янських імен зразка *Боримир*, *Борислав* чи *Далибор*. (Стијовић 32, 324).

БОРБОГ. Ім'я відтворюється на підставі запису топоніма 1796 р. *Borbożycze* (ЦНБ I-5875/I 146). Тепер ім'я вже не вживається. У композитних іменах на східнослов'янських землях форма *бор-* у препозиції імен фігурує нечасто. Документовані приклади на зразок українських імен *Борислав* указують на втрату фінального голосного -ъ чи іншого фінального голосного словоформи *боротися* (Купч Найд 78). Другим же компонентом цього імені виступав іменник *бог*.

БОРЕЦЬ. Упродовж XV ст. ім'я *Borzecz* вживалося серед селян землі Галицької та Львівської (Szulkowska 19). Воно з'явилося як українське усіченно-суфіксальне утворення з демінутивним суфіксом *-ець* від котрогось із двоосновних імен зразка *Боривой*, *Борислав* чи імен зразка *Мьстиборъ*, *Ратиборъ*, *Самборъ*, у яких основа *-боръ* виражала значення 'боротьба, боротися' (Svob 71; Mal Star 65). Пор., 1693: кр. *Borecz Hauryllo* – с. Драгово (Bélay 169).

БОРЗ. Слов'янське особове ім'я у формі короткого прикметника *Бързъ*, онімічний зміст якого відповідає сучасному українському 'борзий, швидкий, прудкий'. Згадане ім'я можна вбачати у середньовічних латиномовних записах із басейну Верхньої та Середньої Тиси, зокрема з комітату Бігар. Напр.: «per pristaldo nomine *Burz*» (Reg Var 219) – за 1219 р., specialiter *Borz* – 1222 (Чу Прізв. 82). Пор. ще прізвище кріпаків *Borza* з 1574 р. в закарпатських селах Боржавське та Холмовець (Szabó 366, 368).

БОРЗАН. Це особове ім'я з давньою прикметниковою основою *бързъ-* 'борзий, бистрий, швидкий, прудкий' представлене в усіх давньописемних слов'янських мовах. Пор. болг. імена *Бързо*, *Бързьо*, *Бързе*, *Бързил* (Илчев 97), серб. *Брз*, *Брзак*, *Брзан*, *Брзота* (Грк 471; Грк Реч 45) та хорв. *Brza*, *Brzimir*, *Brsko* (Šim 53, 402). В українців перші фіксації імен з основою *борз-*, напр. ім'я *Бързята*, в Києві засвідчене вже в XI ст. (ДНСК 61), а деривати з цією основою вживаються дотепер. Пор. 1212: per pristaldum nomine *Burz* – комітат Бігар (Reg Var 219), 1222: specialiter *Borz* (Reg Var 219); 1522: городянин *Борзукъ* Малина – м. Київ (Арх ЮЗР УП/ 115); шл. *Borza* – с. Н. Вишава (Bélay 218); 1565: Levko *Borzobohatowicz* – с. Городило (Єфименко 47); 1569: Иванъ *Борзобогатий* – м. Володимир (Вол Гр XVI ст. 36); 1574: кр. *Borza* – с. Боржавське (Szabó 388); 1600: Myk f. Stanislai f. *Borzan* – с. Стримтура (Bélay 203). Пор. ще закарпатське прізвище 1730 р. *Borzakowski* – с. Заріччя (Лучкай Ic 160). Отже, з ономасіологічної точки зору, ім'я *Борзан* – це те ж саме, що й імена *Бистрик*, *Скорик* і т. п. чи навіть те саме, що й прикметникове прізвище *Борзий*, яке вживалося на початку XVII ст. Напр., 1649: козак Миргородського полку Захарка *Борзии* (РВЗ 395) та козак Полтавського полку Миско *Борзии* (РВЗ 413).

БОРЗЯТА. Ім'я *Борзята* вишкрябане серед графіті СНСК XI ст. (табл. 25) та ДНСК (табл. 61) в патронімі Тудор *Бързятичь*. А утворено його від праслов'янської прикметникової основи **bъrz-* 'бистрий, прудкий, швдкий' (Svob 72) за допомогою патронімічного форманта *-ята*, як і імена моделі *Гостята*, *Підков'ята* та ін.

БОРИВОЙ. Павла Валчакова зазначає, що «хрещений одним із слов'янських віровчителів Мефодієм» *Боривой* був першим Пржемысловичем (кінець IX – перша половина X ст.), його ім'я згадується в Житії святої Людмили. Ім'я, очевидно, ще праслов'янське, яке знайшло продовження в чеській та словацькій мовах, а також у мовах південнослов'янських народів. А складене воно з наказової форми дієслова **borti* 'боротися, битися' та іменника *vojь* 'військо' (Valčáková 23).

БОРИК. Серед давньоукр. топонімів єдиним прикладом, що містив твірну основу *бор-*, ускладнену демінутивним суфіксом *-ик*, була назва *Борик* (Купч Найд 68).

БОРИЛО. Упродовж XV ст. ім'я *Borzylo* – це єдине ім'я, засвідчене серед селян Галицької та Львівської земель із формантом *-ило* (Szulkowska 20). Ім'я утворено від тієї ж віддієслівної основи, що й *Борець*, тобто 'боротися' + суфікс *-ило*, як і в імен *Воротило*, *Городило*, *Станило*. У минулому ім'я представлене тіль-

ки в патронімах зразка Щефан *Бориловичь* – 1419 р., м. Сучава (ССУМ І 115); 1611: *Borelko* Iwan – с. Стремтура (Bélay 202). Раніше ім'я відзначалося високою популярністю у Болгарії (Богдан 264). Пор. також новіші українські утворення з цим суфіксом.

БОРИМИР. Слов'янське особове ім'я *Боримир* відтворюється на підставі ойконіма *Боримиричі* (Купч Найд 63). Препозиційний компонент цього двоосновного імені пов'язаний з дієсловом *боротися* 'воювати', а постпозиційний – із поняттям 'спокій'. Отже, доіменне значення цього поєднання основ могло бути 'борися за мир!' (Majtán – Považaj 66).

БОРИНЯ. Давньоукраїнське чол. (або й жіноче) ім'я з формантом *-ыня* від усіченого варіанта *Бор-*, що пішло від котрогось двоосновного апокопованого імені зразка *Борбог, Боримир, Борислав* або від синкопованого імені зразка *Близборъ, Далиборъ, Желиборъ, Лютоборъ, Милборъ, Остроборъ, Помьстиборъ* і т. п., у яких компонент *бор-* виражав поняття 'боротися' (Mal Bud 69; Демчук 61).

Чол. особове ім'я *Бориня* в Україні вперше засвідчене 1162 р. Однак письмово зберігся тільки патронім імені київського боярина у формі Давидъ *Бориничъ* з 1167 р. (ЛР 482, 251) та прізвищева назва «пан Ивашко *Боринський*» із Зудечова 1421 р. (ССУМ І 112). Найдавніша письмова згадка імені *Бориня* в Києві припадає на 1565 р. (ОКЗР І 239). Прізвищева назва пан Иван *Боринський* співвідноситься з назвою галицького селища *Бориня*, котре згадується аж 1421 р. (ССУМ І 112). Пор. ще галицький ойконім *Бориничі* (Роспонд Структура 49), а також сучасні мікротопоніми *Борын'с'кий берех* та *Борын'ск'ого ступня* (с. Люта на Закарпатті).

БОРИС. Давнє чол. ім'я, що побутує головним чином серед східних та південних слов'ян, а також серед румунів. З приводу походження імені *Борис* нині побутують щонайменше дві точки зору. За однією з них, сучасне ім'я *Борис* – це апокопований (усічений) варіант двоосновного слов'янського імені *Бориславъ*, який, мовляв, крім препозиційного дієслівного компонента *Бори-* (наказова форма дієслова *боротися* 'воювати'), зберігає також ініціальний приголосний */с/* від постпозиційного компонента *-слав(а)*. Подібні апокопи при творенні слов'янських імен відомі (пор. сучасні імена *Богут, Вадим, Ярош* від *Богуслав, Вадимир, Ярослав*). Правда, дехто вважає, що антропооснова *Бор-* у цьому випадку – це 'боротьба', а фіналь імені, тобто *-ис* – це грецький суфікс *-ις*.

За іншою версією, *Борис* – це церковнослов'янська форма імені болг. царя *Богориса* (*Бориса*), який хрестився 864 р. і поширив християнство у Болгарії: в основі цього імені лежить, мовляв, монг. *bogori* 'малий' (ЕСУМ І 230), (згадаймо аналогічну роль в утвердженні колишніх нехристиянських імен *Володимир, Станислав, Вацлав* на Русі, у Польщі та Чехії).

На нашу думку, власне особове ім'я *Борис* на нижньому Дунаї могло постати також із фракійського прикметника *boris / buris* 'мужній, великий' (Дуриданов. Езикът на траките. – София, 1976) або ж виникнути, як і у фракійців, – стати семантичною калькою грецького імені *Ἀνδρέας* 'мужній, хоробрий'.

На Русі першим *Борисом*, імовірно, був київський князь *Борис* Володимирович, якого разом із братом Глібом 1015 р. вбив рідний брат Святополк. Після цього православна церква не забарилася визнати вбитого *Бориса* святим, що в майбутньому забезпечило імені популярність серед усіх верств населення держави (Бір 35). Пор. для прикладу імена князів та бояр XII – XIII ст. на Русі: *Борис* Всеволодкович, *Борис* Захарович, *Борис* Юрієвич, *Борис* Ярославич (ЛР 471; СНСК табл. 209, 212).

Ім'я *Борис* не втрачало популярності ані в наступні століття. Пор. 1120: князь Спіський *Борис* – син руської княгині Предслави (НЗМУК 164 – 170); 1398: пан *Борис* Хомѣкович із Коломиї (ССУМ І 112); 1465: пан *Борис* Олибовський з Острога (ССУМ І 113); 1495: сын *Бориса* Браевича з Сучави (там же); 1552: *Борисъ* Лихій, *Борисъ* Севрюковичъ (ОВЗ 604, 605). На Закарпатті XVI ст. антропонім *Борис* виступає вже в ролі прізвищевої назви. Пор., *Boris* Ivan, *Boris* Hric, *Boris* Demko – с. Свалява (Maksay 569). У XVII ст. в селі Зубівка на Закарпатті ще згадуються кріпаки на імена *Boris* та *Borda* (Leh Ber III 251). А 1575 р. в с.Луг на Рахівщині згадуються кріпаки Boriz, Jac, Lad, Savul, Iwano (Belay 173). У Реєстрі війська запорозького 1649 р. було 85 козаків на ім'я *Борис* (Осташ-Інд 513); напр., козак Полтавського полку *Борис* Чєрєватый (РВЗ 442), козак Чигиринського полку *Борис* Оприщєнко (РВЗ 48) і т. п. Уживаним було ім'я *Борис* також у XVIII – XX ст., зокрема серед городян Харківщини, напр., *Борис* Стайченко, *Борис* Суровцев, *Борис* Мухортин (ХП 168, 173). Його носіями були відомі історичні особи та культурні діячі, напр., *Борис* Грінченко, *Борис* Олійник і т. п. Ім'я *Борис* відоме всім слов'янам та румунам. Навіть у католицькій Польщі, де нині живе 2550 осіб з цим іменем (Grzenia 82).

БОРИСЕЦЬ, род. – БОРИСЦЯ. Українське здрібніло-пестиливе утворення з суфіксом демінутивності чи пестливості *-ець* від базового імені *Борис*. Перша письмова згадка імені походить із 1558 р.: *Борисець* Дронкевич – м. Черкаси (ОЧеркЗ 88). Далі слідує запис із 1565 р.: Iwan *Borisiecz* (ОКЗР III 157, 364). Демінутивні та патронімічні форми імені *Борис* у XVII ст. часто ставали прізвищевими назвами. Напр., іменування козака Уманського полку 1649 р. Андрусь *Борисєня* (РВЗ 231) чи прізвище козака Корсунського полку Данило *Борисєня* (РВЗ 139).

БОРИСКО. Це здрібніло-пестливе утворення від імені *Борис*. Перша письмова згадка в Україні стосується львівського воєводи *Бориска* Кракула за 1334 р. (Крип'як ГВК 134). Пізніше, а саме в 1666 р., носієм цього імені був *Бориско* Осипов (ПК 137). Між тим на Волині 1515 р. фіксується патронімічний ойконім *Борисковичі* (Шульгач 16), а у Брацлавському полку 1649 р. служив козак Иванъ *Борисчєнко* (РВЗ 243).

БОРИСЛАВ. Давнє загальнослов'янське ім'я, складене з дієслова *боротися* в формі наказового способу (як і в імен типу *Боривой, Боригнѣвъ*) та постпозиційного іменного компонента *-слав(а)*. Доіменне значення лексеми *борислав* було побажальним і виражало ідею «Виборюй славу!».

Найдавніша письмова згадка імені на теренах України походить із Києва за 1147 р. і стосується особи боярина на і'мя *Борислав*, який, імовірно, був батьком літописця Нестора (Туп 46; ЛР 471, 243). А в Києві під 1151 р. згадується садиба «противу *Бориславлю* двору» (Іпат 126). У комітаті Саболч (басейн Верхньої Тиси) 1214 р. згадується ім'я підсудного *Borozlou*, у якому голосний другого складу /і/ змінено на голосний /о/ за угорською гармонією голосних (Reg Var 179; отже, читай: Борислав). Теж саме стосується запису кріпака *Borozlov* із села Varsány (Maksay Sz 232). У Новгороді 1218 р. згадується князь *Борислав* Нєкурашиниц (Мор 22). У Польщі давніший фонетичний варіант імені *Borzysław* упродовж XIII ст. було витіснено новішим (руським) варіантом *Borysław* (Bubak 64). Нині ім'я *Borysław* у Польщі носить 146 осіб (Bubak 83).

В Україні пам'ять про особове ім'я *Борислав* бережуть також сучасні прізвища *Бориславлевич*, *Бориславський*, середньовічне місто галицьких нафтовиків *Борислав*, що з давнішого посесива *Бориславль* (ЕСЛГНПР 23; Х–Д 60),

яке згадується вже 1387 р. Місто *Borislauicze* над річкою Тисмениця біля підніжжя Високого Бескиду в Україні фіксується у 1438 і 1445 рр. (AGZ 13, 61).

В останні роки молоді батьки знову повертаються до слов'янського імені і відновлюють його в особі своїх дітей (Горобець 265). Напр. серед українців Сербії ім'я *Борислав* за післявоєнні роки поширилося у школярів м. Шид (див. Мудри – Саламон 259 – 260).

БОРКО. Слов'янське ім'я *Борко* вперше засвідчено 1264 р. в Польщі (SSNO I 218), а в кириличній графіці воно виступає вже 1287 р. як ім'я боярина та посла володимир-волинського князя Володимира Васильковича (ЛР 434, 438). Через рік після цього у складі посольства до Мстислава Даниловича згадується боярин *Борко* Олов'янець (ЛР 471; Купч 306). 1270 р. у Новгороді представлений російський еквівалент цього імені *Борька* (Туп 118; Skulina II 152). З XVI ст. лексема *Борко* в Україні виступає вже як прізвищева назва: Григорій *Борко* (Арх ЮЗР VIII/3 266). Пор. ще запис козака Канівського полку 1649 р. Кузма *Боркович* (РВЗ 113) та запис козака Корсунського полку Матии *Борьковьскии* (РВЗ 133). Пор. ще запис 1525 р.: шл. Bl. *Borka* – с. Діброва (Bélay 120), та запис 1542 р. (Bélay 120).

Ім'я *Борко* – це український іменний дериват із формантом *-ко* від двоосновного чоловічого імені, яке починалося на *Бор-* (напр., *Боривой, Боригнѣвъ, Бориславъ*) або закінчувалося на *-боръ* (напр., *Гостиборъ, Далиборъ, Желиборъ, Мьстиборъ, Хотиборъ*). У Хорватії ім'я *Borko* згадується з 1231 р. – м. Дубровник (Šimundič Nepoznata 62). У словенців імена *Boro, Borko* вважаються похідними від *Boris* (Keber 128), а імена *Boro, Borko* – співвідносні з іменем *Борча* (Keber 129).

У кожній із слов'янських мов ім'я *Борко* дало багато дериватів. Напр., в українців уже з XVI ст. фіксуються прізвищеві назви *Борка, Боркан*, а згодом – прізвища *Борканюк, Боркулець* і т. п. (Bélay 120, 184). У хорватів на базі цього імені постали гіпокоризми *Borkan, Borkica, Borča, Borčo, Borek, Boren, Borin* (Šim 46). Пор. ще назву частини укр. села *Боркан* (Петров 10) та прізвище укр. патріота *О. Борканюка* у закарпатському селищі Ясіння.

До цього етимологічного гнізда прилягає також українське чол. ім'я *Борча* в записі 1497 р. (ССУМ I 114), середньовічний мараморський ойконім *Борша* та ряд інших українських антропонімів XIV – XVIII ст., як *Боранка, Борей, Борейко, Боратин, Борш, Борух, Борай, Борак, Борош, Борута, Боря, Борча, Борша*... (Демчук 66; Vincenz 262).

БОРСУК. Один із небагатьох прикладів того, як окремі лексеми іншомовного (у нашому випадку турецького) походження, котрі в мові-джерелі вживалися на позначення тварин, у мові-реципієнті досить швидко починають уживатися як власні назви географічних об'єктів чи навіть як власні імена людей. До таких номенів в українців належить і назва хижого хутрового лісового звіра з родини куницевих *Борсук*, який у давньоруській мові XII – XIV ст. повсюдно вживався лише як зоологічний номен, а з XVI ст. уже вживається і для позначення східнокарпатського гірського перевалу Присліп , що сполучає Буковину з Трансільванією (ССУМ I 132): «Ростиславъ ... бѣжа во Оугры поутемъ, имже ида на *Борсуков* дѣлъ» (1235 р. ЕСЛГНПР 24).

1545 р. в закаратському селі Петрово двічі згадується власна особова назва *Barsok* (Szabó 450, 471), 1570 р. в с. Жденьово згадується прізвищева назва Jac. *Borsuk*, а 1715 р. – Mich. *Borsuk.* У наші дні прізвища *Борсук, Борсученко* функціонують у кількох областях України (Редько 92). Правдопобідно, підставою для перенесення назви тварини на людину відбувалося на підставі подібності волосяного покриву денотатів.

БОРША. Можливо, до дериватів від імені *Борис* належать також утворення *Борш* у найменуваннях осіб *Borsz* Kusewicz (ОКЗР 63), антропонім 1213 року «*Borsov* vice curialis comes de Zobolcz» – м. Соболч (Reg Var 159), прізвищева назва *Borsa* 1549 р., 1640 р. шл. *Borsa* – с. Борша (Bélay 191, 219) та ойконім *Борша* (румунський Мараморош), хоча остання більше нагадує назву карпатського перевалу Боръсуковъ дѣлъ (інакше – *Borsa*), згадуваний 1235 року (ЕСЛГНПР 24). Правда, угорські історики вважають, що трансільванський ойнконім *Борша* є назвою, похідною від якоїсь угорської особової назви (Bélay 130; Knie Kel 127). Пор. ще чол. ім'я *Borsza* (ОКЗР III 311). Ще іншу етимологічну інтерпретацію цього імені пропонують Ян Свобода та Яна Плескалова (Pleskalová 99).

БОРЯТА. У латиномовному записі Borathe серед імен інших кріпаків, як Zobozló та Henuk у комітаті Боршод засвідчують Варадинські реєстри (Reg Var 219). Ім'я засвідчене також 1545 р. в ойконімі *Боратин* та прізвищі *Боратинський*, що постали на базі особового імені *Борята* (Шульгач 15). Пор. також назву потока *Борятів,* який протікає через село Ірляву Ужгородського району.

БОСИЙ. Функцію імені виконує прикметник *босий* 'невзутий'. Як особове ім'я перед прізвищем козака воно вжите один раз у Реєстрах війська запорозького 1649 р.: *Босый* Алєксанъдрєнко (РВЗ 76) та три рази в ролі прізвищевої назви козаків: Петрo *Босый*, Иван *Босый* і Грыцко *Босый*.

БОСКО. Ім'я утворене від прикметникової основи *бос-* 'босий' за допомогою субстантивуючого форманта *-ко*. Напр., козак Прилуцького полку 1649 р. *Боско* Сичик (РВЗ 450). З ним споріднене також прізвище посесивного типу козака Савка *Босков* зят (РВЗ 170).

БОЯ. Чол. особове ім'я *Боя*, носієм якого є «циганъ на имѣ *Боя* съ чєлѣдєю», котрий згадується в м. Сучава за 1488 р. (ССУМ I 119, 269). Ім'я походить від усіченого варіанта повного серб. двоосновного імені зразка *Бојимир*, *Бојислав* (Грк 40).

БОЯН. Походження і первісне значення особового імені дискусійне. Українські, болгарські та хорватські ономасти кваліфікують лексему *Боян* як давній титул власне тюркського походження *bajan* із первісним значенням 'багата людина', 'керівник орди' (ВІЛ 385; Илчев 86; Šim 42), який при перейманні його слов'янами зазнав переосмислення і почав сприйматися як 'боягуз; той, що боїться' (ВІЛ 43; Илчев 86; Knappová 206, Majtán –Považaj 65).

Польські та хорватські лінгвісти зараховують ім'я *Bojan* до генетично слов'янських лексем і виводять його зі слов'янського апелятива *boj* у значенні 'бій, війна' (Bubak 62; Šim Herz 151). Тому в їх тлумаченні антропонім *Bojan* – це obavaný 'небезпечний' або ж 'прославлений у бою'. Ян Станислав вважає, що ойконім *Bayany* у вигляді *bayany* в Ужанському комітаті згадується вперше 1432 р. (Stan Slov II 7). До речі, на теренах Польщі та Герцеґовини антропонім *Bojan* уживався ще упродовж XIII – XV ст. (SSNO I/2 206; Šim Herz 151). Богемісти та словакісти додають до цього пояснення, що ім'я *Bojan* пішло від того ж слов'янського дієслова *'боятися'* (Knappová 78, Majtán–Považaj 65). Сербські ономасти розглядають ім'я *Бојан* як дериват із суфіксом *-ан* від особового імені *Боја*, котре у них є усіченням таких повних слов'янських імен, як *Бојак*, *Бојета*, *Бојин*, *Бојко*, *Бојун*, *Бојча*, *Бојша* і т. п. (Грк 40, Стијовић).

В Україні антропонім *Боян* засвідчують уже київські графіті (СНСК, табл. 225), героїчна поема «Слово о полку Ігоревім» трактує *Бояна* як славетного руського княжого співця-гусляра, дружинника кінця XI початку XII ст. (ЛР

471). Ім'я *Боян* виявлено також у двох написах Софії Київської у вигляді *Боянова земля* (табл. 25). 1215 р. іменування *Боян* засвідчено в комітаті Бігар, що на Середній Тисі: «filiis Buctonis de alio *Boiano*» (Reg Var 206), в ойконімі 1432 р. *Баян*, що на Ужанщині (Дэже 245), а 1552 в комітаті Береґ (Закарпаття) засвідчено прізвищеву назву *Bojan* (LehLel 175). Пор. ще давні галицькі, буковинські та волинські ойконіми *Бояничі*, *Бояни*, *Боянець*, *Боянівка* (Худаш Укр карп 45).

На нашу думку, давньоукраїнське ім'я *Боян* – це наслідок слов'янського переосмислення тюркського імені *Bojan* під впливом дієслова *боятися*.

БРАЇК. Укр. іменне утворення з суфіксом *-ик* від усіченого двоосновного імені моделі *Браїслав* (Демчук 106). Напр., прізвищева назва козака Брацлавського полку 1649 р. Андрус *Браикъ* (РВЗ 244), козак Кропивнянського полку Лєско *Браєнко* (РВЗ 353) та прізвище козака Чигиринського полку 1649 р. Богдан *Брайчєнко* (РВЗ 29), а також трьох козаків з Білоцерківського полку на це прізвище.

БРАЇЛО. Слов'янське ім'я закладене вже в назві міста *Браилово*, яке засвідчене 1408 і 1443 рр. у Молдавському князівстві – м. Сучава (ССУМ I 118) та у назві румунського портового міста *Brăila* на Чорному морі.

В основі укр. особового імені *Браїло* лежить південнослов'янське особове ім'я *Брајило* (Грк 44), яке первісною семантикою відповідало українському розмовному апелятиву *братцьо*. Пор. також прізвище козака Брацлавського полку 1649 р. *Браило* (РВЗ 241), прізвище козака Корсунського полку Юхъно *Брайло* (РВЗ 150), іменування козака Білоцерківського полку Федоръ *Браилєнъко*, іменування козака Брацлавського полку Прокоп *Брайлєнко* (РВЗ 190, 241) та козака Брацлавського полку Васко *Браиловскии* (РВЗ 244).

БРАЙКО. Антропонім *Брайко* в Україні засвідчується з XVI ст. Пор. записи 1505, 1542 і 1640 рр. в с. Нижня Вишава: землевласник *Brayko*, шляхтичі *Brayko* Pap, *Brayko* Gyurce (Bélay 218 – 219). Вони стосуються денотатів із південнослов'янським гіпокористичними іменами *Браја* та *Брајко*, співвідносними із двоосновними іменами моделі *Братослав*, *Братољуб* (Грк 39). У Барському повіті *Брайко* Михайлов згадується вже 1565 р. (Арх ЮЗР VII/ 2 196). 1640 р. антропонім Арсеній *Брайко* називається в румунському мараморoському селі Шієв (Bélay 189). А 1546 *Брайко* Носкович – м. Брацлав (Туп 63), 1565: *Брайко* Угринець, *Брайко* Мановичъ, *Брайко* Михайловъ (Туп 63). У 1649 р. ім'я козака Чигиринського полку *Браико* Сєрбинєнко засвідчується один раз у Реєстрі війська запорозького (РВЗ 29). Патронім *Браєвичь* міг утворитися тільки від імені *Брай*, *Брайо* чи *Брая*, котрий у м. Кам'янці та інших західноукраїнських містах кілька разів згадується ще в 1421, 1459 і 1499 рр. (ССУМ I 117).

Історично ім'я *Брайко*, напевно, південнослов'янського (болгарського, македонського або сербського) походження (Грк 38). У сербів воно засвідчене вже у XII ст. (Жел 44), а ономасти вбачають у ньому вокативну форму гіпокористичного варіанта повного двоосновного імені *Братослав* або *Братољуб* (Грк 43) чи просто – гіпокористичний апелятив *брайо* 'брате мій!' (пор. укр. бойківське *братцьо* – Он I 70). У болгар ім'я *Брайко* дотепер уживається як побажальне, котре виражає ідею «хай живе і хай має братів та сестер!» (Илчев 87; Грк 44). У старосербській мові ім'я *Брайко* також було поширеним (Мор 25; Богдан 264).

Красимира Ілієвська констатує, що у мові південних слов'ян Середньовіччя писемні пам'ятки виявляють понад 200 чол. і 30 жін. імен, кілька сотень патронімів, топонімів та мікротопонімів із компонентом *Брат-* (Осташ

Укр. особові 112). В Україні з іменем *Брайко* пов'язані такі сучасні прізвища, як *Брайкович*, *Брайчук*, *Брайчевський*, *Брайченко* та деякі інші.

БРАЙЛО. Фонетичний варіант особового імені **БРАЇЛО** (див. вище).

БРАЙ(О). Ім'я відтворюється на підставі патроніма *Браєвич*, засвідченого рядом молдавських грамот XV ст. Напр., 1421: пан Борис *Браєвич* – м. Самбір (ССУМ I 117); 1499: слуга наш Юрко *Браєвич* – м. Сучава (там же). Як і демінутив *Брайко*, ім'я *Брайо* виникло усічено-суфіксальним способом словотворення від двоосновних імен зразка *Брајимил*, *Брајислав* або *Милибрат*, *Желибрат*, *Сулибрат*, один із компонентів яких означав ідею 'брат', та форманта *-о*. Ім'я популярне у сербів та македонців (Грк 44, Илиевска 164).

БРАН. Слов'янське апокоповане ім'я зразка *Бранииборъ* чи *Бранимиръ*, яке згадується вже 1459 р. в м. Сучаві (ССУМ I 118) і співвідноситься з сербськими іменами *Бранимир*, *Бранислав* (Грк 39). Ім'я *Бранислав* у міжвоєнні роки поширилося також серед українців та русинів Югославії, зокрема в 1957 р. у м. Шид називається учень *Бранислав* Побранко (Мудри – Саламон 258). Пор. також ойконім *Бранівка* Галицького району Ів-Франк. обл. (Бучко Пох. 54) та назву гори *Бранова* в с. Заричово Перечинського р-ну Закарпатської обл.

БРАНИСЛАВ. У міжвоєнні роки ім'я *Бранислав* поширилося серед русинів-українців Югославії, зокрема 1957 року цим іменем називається учень Шидської руської школи *Бранислав* Попданко (Мудри – Саламон 258).

БРАНКО. Слов'янське розмовне чол. ім'я південнослов'янського походження, яке відтворюється на підставі закарпатських прізвищ *Бранкович*, *Бранець*, *Бранчук* (Чу Прізв. 88), а походить від повного двоосновного імені зразка *Бранимир, Бранивој,* у яких препозиційний компонент *бранити,* означав 'обороняти, захищати'. Як ім'я *Бранко* дотепер не втратило популярності серед сербів (Грк 44 – 45).

У Реєстрах війська запорозького 1649 р. тричі повторюються патронімічне прізвище *Бранчєнко*, а саме серед козаків Полтавського полку – Войтко *Бранчєнъко* (РВЗ 409), серед козаків Корсунського полку – Грицько *Бранчєнко* (РВЗ 161) та серед козаків Білоцерківського полку – Жадан *Бранъчєнъко* (РВЗ 188). А в 1672 – 1696 роки в с. Рахові згадується особа на прізвищеву назву St. *Branczuk* (Bélay 130).

БРАСЛАВ. Слов'янське особове ім'я *Браслав* відтворюється на підставі прізвищевих назв козаків Уманського полку 1649 р, а саме: Дацко *Браславєц* (РВЗ 213), Корсунського полку Сукало *Браславєцъ* та Иванъ *Браславчєнко* (РВЗ 136, 141). Можливо, перше з них є не демінутивом від особового імені *Браслав* (що з *Братислав*), а – катойконімом від укр. міста *Браслав*, тобто суч. *Брацлав.*

Нарешті, кожна з них виводиться також із чеського ойконіма XIII ст. *Izbraslav,* згідно з чим препозиційним компонентом для них служив не іменник *брат,* а дієслово *избрати,* тобто 'вибрати' (Válčaková 24). Пор. також запис кр. 1680 р. *Braszlo* Szimion – с. Кушниця (Bélay 170).

БРАТ. Давній гіпокористичний варіант двоосновного давньослов'янського імені типу *Братомилъ*, *Желибратъ*, *Сулибратъ* (див. ще **БРАТКО**), який дотепер уживають болгари, македонці, серби та хорвати (Илчев 88; Šim 50, 402). На південних схилах Українських Карпат 1213 р. засвідчується латинізований варіант імені *Брат* з Варадинських реєстрів, власне судовий пристав *Bratus* (Reg Var 200), якщо це не українське ім'я *Братусь*, котре на теренах Польщі фіксується з початку XV ст. як *Brath* (SSNO I 243). Пор. антропоніми 1219 р. кріпаків Zobozló, *Borathe,* Henuc – ком. Боршод (Reg Var 219), запис 1419 прізвища

шляхтича Mich *Brathwr* f. Petri – с. Уґля (Bélay 209). З XV ст. на Закарпатті починає фіксуватися прізвищева назва *Брата*. Пор. запис 1435 р. шл. Andr. *Bratha* f. Stan – с. Вільхівці (Bélay 154); 1548 – 1550: шл. Andr., Koztha *Bratha* (*Brathe*) – с. Біла Церква (Гаджеґа-М 139); 1715: парох Федор *Братя* – с. Біла Церква (Гаджеґа-М 177). А 1649 р. серед козаків війська запорозького фігурує також особове ім'я *Брат*: *Братъ* Климков, Ярема *Братъ* (Р 168; Демчук 61), там же і патронімне іменування Проник *Братєнко* (РВЗ 191). Ім'я *Брат* уживаним є та й було у болгар (Илчев 87), македонців (Илиевска 164) та поляків (SSNO I 243), а також у хорватів (Šim Herz 155). Пор. ще закарпатський ойконім *Доробратово*.

БРАТАЙ. Давнє слов'янське чол. ім'я з гіпокористичним суфіксом *-ай* від двоосновного імені з постпозиційним іменним компонентом *Брат* (напр., *Братомилъ*, *Малобратъ*). Пор. сучасне болгарське ім'я *Братай*, яке С. Илчев виводить із імені *Брато* (Илчев 87). Пор. також запис 1600 р. з с. Нанково (румунський Мараморош) жінка землевласника Zahul *Bratthe* (Bélay 126). За давність імені *Братай* у районі Українських Карпат промовляє патронім XV ст. *Братаєвичъ*, засвідчений у 1419, 1427 та 1429 роках – м. Сучава. Пор. запис 1419 р. Ивашко *Братаєвичъ*, тобто «син Братая» (ССУМ I 118). 1409 р. там же засвідчено також саме ім'я *Братяй*(!): «... рукою *Братяю* Логофета».

БРАТАН. Давньослов'янське утворення від двоосновного імені, яке в препозиційній або в постпозиційній частині містило антропооснову *-брат-* на зразок *Братомил* або *Малобрат* і т. п. Ім'я *Братан* дотепер уживають серби та хорвати (Илчев 87; Грк 45; Šim 42), а до XIV ст. вживали його також українці та поляки. Пор. 1400: польський дериват *Bratanek* (SSNO II 243). 1565: *Bratan* (ОКЗР I 9). У Сербії імена *Братан*, *Братанець* фіксуються ще у XIV ст. (Грк 40). Пізніше лексема *Братан* у Східних Карпатах виконує вже тільки роль прізвища. Напр., 1600: власник Dem. *Brathan* – с. Văleni (Bélay 174). І подібних прізвищ в українців було немало, напр., *Браташъ*, *Братикъ*, *Братына*, *Братченко*, *Братъ* (Демчук 67; Осташ До пох. 531). Менш імовірно, що ім'я *Братан* постало семантичним шляхом на базі українського діалектного *братан* 'двоюрідний брат' (ЭССЯ II 236).

БРАТАШ. Укр. чол. особове ім'я від антропооснови *Брат-* за допомогою гіпокористичного суфікса *-аш*. Ім'я представлене в двослівній антропонімній формулі іменування козака Уманського полку 1649 р. Гаврило *Браташов* зят (РВЗ 225).

БРАТИЛО. Давньослов'янське чол. ім'я від антропооснови *Брат-* (пор. імена *Братан*, *Братко*...), утворене за допомогою оціночного форманта *-ило*, як і імена моделі *Будило*, *Добрило*, *Станило*... Ім'я *Братило* властиве середньовічній Сербії, Болгарії та Молдові (Грк 41; Илчев 88; Богдан 464; Мор 26; Kadlec 26). Українські середньовічні пам'ятки писемності 1411 р. фіксують патронім *Братилович*, утворений від імені *Братило*. Пор.: вѣра Костѣ *Братиловича* (ССУМ I 120).

БРАТИНА. Давнє українське чол. ім'я з квалітативним формантом *-ина* (як і в сучасних імен *Іванина*, *Сенина*, *Юрина*...) походить від двоосновного слов'янського імені типу *Братомилъ* чи *Любобратъ*. Записи імені *Братина* чи *Братына* наявні також у Реєстрі війська запорозького 1649 р. (Р 168; Демчук 21, 67).

Крім імені *Братина*, в пам'ятках писемності представлене також ім'я *Братчина*, що утворене за допомогою того ж суфікса, але від ускладненої основи *Братко*. У Сербії чол. ім'я *Братина* вживалося ще у XIV ст. і не перестало вживатися дотепер.

БРАТИСЛАВ. Новіше слов'янське двоосновне ім'я, яке складається з ос-

нов *Брат-* *'брат'* + *-слав(а)*, що перегукується з назвою столиці Словацької Республіки *Братислава*. До вжитку воно рекомендується «Словником укр. імен» І. І. Трійняка (с. 52).

БРАТИШ. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі ойконіма *Братишів*, що в Тлумацькому р-ні на Покутті, який засвідчується у 1459 та 1578 рр., як *Bratiszow* (Бучко Пох 54). Його вживали у XV та XVI ст. у Галицькій та Волинській землях, а поляки записували його як Brathis (Szul 19). Ім'я утворено від котрогось двоосновного імені зразка з компонентом *Брат-*, як *Братслав*, *Братомилъ*, *Братонѣгъ* (Бучко Пох 54). Пор. ще прізвище козака Уманського полку 1649 р. Иван *Братишєнко* (РВЗ 211).

БРАТІЙ. Давньоукраїнське чол. ім'я з гіпокористичним суфіксом *-ій* від слов'янського двоосновного імені, яке містило компонент *-брат-* на зразок *Братислав*, *Братомил*, *Дорогобрат* і т. п. Ім'я *Братій* кілька разів повторюється в писемних пам'ятках XV ст. на території Молдавського князівства. Пор. 1411: писа *Братѣи* логофетъ (ССУМ І 123); 1422: слоузѣ нашему вѣрному *Братѣю* логофету (Укр грам XV ст. 75). Ім'я *Братій* письмово підтверджує також патронім 1428 р. Пор. патронімічне іменування 1419 р. Ивашко *Братѣевич* – м. Сучава (ССУМ І 123). На території Польщі у XV ст. йому відповідало написання *Braciej* (SSNO I 240).

БРАТІЯН. Ім'я відтворюється на підставі присвійного прикметника від антропоніма *Братїяновъ*: «єдно єсть (село) Леукушовци *Братїянова*» (ССУМ І 211). Його утворено вд іменного варіанта *Братій* за допомогою суфікса *-ан*.

БРАТКО. Давньослов'янське ім'я з формантом *-ко*, утворене від котрогось двоосновного імені моделі *Братолюб*, *Братомил*, *Bratoněg*, *Bratorad*, *Bratotěch*, *Brativoj* чи моделі *Želibrat*, *Sulibrat*, відомих більшості слов'янських народів (Илчев 88; Грк 45; Svob 71 – 72; Mal Bud 70; Демчук 67, Keber 132). Станом на XV століття ім'я *Brathko* ще зберігається у Галицькій та Львівській землях (Szulowska 19).

Апелятивна семантика основи *-брат-* – це термін спорідненості (Svob 70). Нині ім'я *Братко* зберігають болгари та серби (Илчев 88; Грк 46), як гіпокоризм знають його хорвати (Šim 402), меншою мірою – чехи та словенці (Knappová 80, Keber 132). У сербів ім'я *Братко* письмово засвідчене у XII ст. (Жел 44), а у поляків ім'я *Bratko* та патронім *Bratkowicz* уживалися упродовж XIV – XV ст. (SSNO I 243).

В українців ім'я *Братко* також уживалося до XV ст. Напр., записи: «свѣдцї пан Грицко з Борьтникъ и пан *Братко* из Доулѣбъ» – м. Зудечів (ССУМ І 121); 1401: *Bratko* Lewkow, *Bratko* Ormiankow, *Bratko* Dinisowicz (Демчук 67). Пор. ще перелік імен українців 1565 р.: *Bratko* Jarossow (ОКЗР І 44), імена українців того ж року Haraszim, Holubiec *Bratko* (ЛКС 207), патронімне прізвище закарпатця *Bratkowich* Ivan у с. Голубине (Maksay 526), прізвище козака Уманського полку 1649 р. Сємєн *Братчєнко* (РВЗ 220) та ряд інших, патронімічні прізвища XV – XVII ст. *Братченко*, *Браткович* (Арх ЮЗР VII/2 132; Редько 97 та ін.). Ойконім *Bratkowcze* на Покутті значиться вже 1440 р. (Буч Пох 55).

Через село Бистриця на Мукачівщині протікає потік *Братків* (Петров 108), прізвища *Братко*, *Братичак*, *Брашко* побутують серед українців Пряшівщини (Дуйчак 68).

БРАТОНЬ. Ім'я *Bratoń* уперше фіксується 1565 р. (ОКЗР І 9). Правдоподібно, – це апокопований варіант українського двоосновного слов'янського імені *Братонѣгъ* (Демчук 90), у якого постпозиційним компонентом виступала основа *-нѣга* – 'турбота, ніжність' (Svob 83).

БРАТСЛАВ. Ім'я відтворюється на підставі українського ойконіма *Брат-*

славль (місто у Подільській землі). Пор. запис 1434 р.: «город исъ Кремѧнцемъ исъ *Братславлем*» (ССУМ І 119). Прізвище кріпака *Braszlo* у сполуці з іменем Szimijon засвідчене 1680 р. в с. Кушниця на Закарпатті (Bélay 170).

БРАТУЛ. Карпато-балканське чол. особове ім'я, утворене від слов'ян. антропооснови *-брат-* за допомогою демінутивного суфікса *-ул* (Богдан 259). В Україні та на суміжних землях ім'я *Братул* засвідчують писемні пам'ятки XIV – XV ст. Пор. запис 1393 р.: пан *Братул* Страович (читай: *Страхович*) – м. Львів, м. Сучава (ССУМ І 421).1395: «Мы панове бояре, панъ *Братулъ* и панъ Станислав и пан Михалъ и пан Шѧндръ» (Гр XIV ст. 125). 1442: кр. Roman f. *Brathul* – с. Десешті (Bélay 134; Kadlec 464). 1443: вѣра пана *Братула* – м. Сучава (Укр. гр. XV ст. 96). 1443: боярин Молдавський *Братул* – син Прочєника (Укр. гр. XV ст. 140). 1497: слоугам нашим *Братоулоу* и брату єго Костє (там же). У Болгарії та Сербії власне ім'я *Братул* використовується дотепер (Илчев 88; Грк 46), причому його вживають переважно в зоні активних слов'яно-молдавських контактів, у період пізнього Середньовіччя (Грк 44; Богдан 259). Ним користувалися навіть цигани у XV ст. Пор. запис 1487 р.: «цигане...на имѣ *Братоул* и братїа єго Марко и Кръчны...» – м. Сучава (ССУМ І 511).

БРАТУСЬ. Укр. іменне утворення із Затисся періоду Середньовіччя. Пор. ім'я судового пристава так званих божих судів 1215 р.: «comitis pristaldo *Bratus*» (Reg Var 200). У наші дні утворення *Братусь* наявне вже тільки серед прізвищ (Редько 197). Воно засвідчене також у ролі прізвищевої назви козака Білоцерківського полку 1649 р. Игнат *Братусєнко* (РВЗ 137), як і інші іменні утворення з суфіксом *-усь* типу *Костусь, Петрусь, Павлусь* і т. п.

БРАТУШ. Власне укр. ім'я, як і старочеське ім'я *Bratuša* (Pleskalová 59), утворене від антропооснови *Брат-* за допомогою гіпокористичного суфікса *-уш*, представлене вже у прізвищевих назвах XVII ст. Пор. прізвище козака Корсунського полку 1649 р. Грыцъко *Братушєнко* (РВЗ 153).

БРАТЧИНА. Українські записи імені *Братчина* походять із XVI ст. Напр., 1565: *Братчина* Кунатовський (Арх ЮЗР VII/1 195). 1565: Кунашъ *Братчина* – барський селянин (Арх ЮЗР VII/2 271). Ім'я утворено від *Братко* за допомогою того ж форманта здрібнілості *-ина*, що й імена моделі *Грицина, Іванина, Сенина, Федина* чи апелятиви *козачина, хлопчина*...

БРАТША. Застаріле українське ім'я з формантом *-ша* від слов'янського двоосновного чол. імені зразка *Братослав, Дорогобрат*, які у препозиції чи постпозиції містили основу *-брат-*. Усі українські записи цього імені походять із XIV або XV ст. Пор. 1388: «бояре *Братша* Минигайло и княз Юрьи Кожюшно Иванович» – м. Зудечів (ССУМ І 119); 1392: «брат его Дмитрии Лип та *Братша* Княз Юрьи Кожюшно» (ССУМ І 546).

Принагідно вкажемо, що поряд із суфіксальним утворенням *Братша* в Україні функціонувало також іменне утворення з демінутивним суфіксом *-аш*, власне *Браташ* (Демчук 61, 67), але пам'ятки XVII ст. останнє фіксують тільки в ролі прізвища (Осташ Пр 531).

БРАТЯЙ. Правдоподібно, це графічний варіант імені *Братій*, тобто *Брат*. Напр., 1407: «вѣрному *Братяю* логофету» – м. Сучава (ССУМ І 123; Укр. грам. XV ст. 72; Богдан 260).

БРАХНО. Давнє українське ім'я слов'янського походження з формантом *-хно* від антропооснови *Бра-*, співвідносне з повними іменами типу *Братомилъ, Милобратъ*. Ім'я *Брахно* в українців уже вийшло з ужитку, але воно лишило по собі слід у прізвищах *Брахно, Брахнов*, напр., іменування козака Миргородського полку 1649 р. Луцик *Брахно*

(РВЗ 393) та інших, які Р. Осташ слушно виводить із слов'янського автохтонного імені типу *Братимир* чи *Братислав* (Осташ-Пр 531). Отже, базою для українського імені *Брахно* послужив той самий корінь, що й для чеського гіпокористичного апелятива *bracha* 'братій' (Pleskalová 61), який на Закарпатті у записі *Braha* фіксується вже з 1687 р. (Szabó 530).

БРАЦЛАВ. Особове ім'я *Брацлав* збереглося в назві селища міського типу на Вінничині. Час заснування села невідомий, але перші згадки про нього походять із XIV ст. і пов'язані з захопленням його Литвою (УРЕ II 82). Фонетика імені *Брацлав* зумовлена асимілятивною видозміною звукосполучення */тс/* на */ц/* в імені *Братславъ* чи *Братславль*, яке на Русі згадується з XI ст. (ЕСЛГНПР 25); воно часто вживається також на інших слов'янських землях (Нерознак 29).

БРАШКО. Середньовічне українське ім'я, якеріднить українську антропонімію з південнослов'янською, передусім, – із болгарською. Пор. сучасне болгарське чол. ім'я *Брашко*, співвідносне з нейтральним іменем *Брашо* (Илчев 88), сербське усічене ім'я *Браша*, співвідносне з повними іменами зразка *Братислав, Братомир*... та хорватським розмовним іменем *Brašo*, співвідносним із офіційними іменами *Bratibor, Bratomil, Dobraš* і т. п. (Šim 401). У чеській мові подібні утворення представлені серед експресивних апелятивів, як іменник *bracha* 'братуха', 'братій, братьо' (Pleskalová 6). В Україні ім'я *Брашко*, як і патроніми, утворені від нього, вживалися ще у XVI ст. Напр., 1565: *Brasko* Issaiowicz (ЛБС 131), патронім *Braszowicz* (ОКЗР III 97).

БРАЯ. Південнослов'янське з походження гіпокористичне чол. ім'я, співвідносне з сербськими іменами зразка *Брајислав, Братослав, Братољуб*, базою для яких, послужив гіпокоризм *брайо* 'брат, братець'. Пор. болгарські імена *Брай, Брайко, Брайо, Брайно* (Илчев 87), сербські гіпокоризми *Брајак, Брајан, Брајко, Брајило, Брајна, Брајчо*... (Грк 43 – 44), хорватські гіпокоризми *Braja, Brajo, Brajčo*... (Šim 49). У Сербії ім'я *Брая* та його похідні засвідчуються з XIV ст. (Грк 44).

В Україні ім'я *Брая* не набуло поширеності, але у Придністров'ї, зокрема в зоні давніх болгарсько-українських контактів, під кінець Середньовіччя фіксують його тамтешні писемні пам'ятки. Пор. 1400: пан Борис *Браєвич*, истыннїи слоуга нашъ панъ *Брая* (ССУМ I 123). 1459: прѣд паномъ *Браєвичємъ* – м. Самбір (ССУМ I 117). Саме в тій зоні найбільшою мірою поширені також прізвища українців від антропооснови *Брай-*, напр., *Брай, Браїла, Брайко, Брайна, Брайчевський* та кілька ойконімів, як *Браїлів, Браїлки* (див. ще ім'я **БРАЙКО**).

БРЕНЬ /БРЕНЬО/. Ім'я *Брень*, як і його варіант *Бреньо*, уже вийшло з ужитку в Україні, але упродовж XVI – XVIII ст. функціонувало близько 10 особових назв, у тому числі і прізвищ, утворених від нього. Напр., 1570: Jo. *Breny* – с. В. Ворота (Чу Прізв. 89); 1614: Иванови *Бренєви* – с. Одрехова (АСО 135); 1618: *Brinnyow* Jancso – с. Містисько (Marsina 84); 1715: Lad *Bren* (*Briny*) – с. Калини (Bélay 159); 1787: прізвище *Brenia* – села Новиця, Плав'є на Бойківщині (ЙМ). Пор. ще середньовічне польське ім'я *Brzenik* (SSNO I 262).

Для імені *Брень* прийнятні щонайменше дві етимологічні інтерпретації, а саме: а) це слов'янське ім'я *Брень*, співвідносне з дієсловами *бренькати, бриніти, брянчати, бряжчати* (Гинкен 459; Svob 53; Moldanová 47), та б) це слов'янське ім'я дієприкметникової групи типу *Куплен, Найден, Обретен* з аферезою першого складу (Илчев 89; Грк 46; Šim 402). Від особового імені *Брень* пізніше утворювалися також здрібніло-пестливі імена з формантом *-еня*, які

з часом почали виражати патронімічність. Напр., козак Черкаського полку 1649 р. Юрко *Брєнчєня* (РВЗ 92).

БРЕЦКО. Ім'я відтворюється на підставі прізвища *Брецко*, яке з XVII ст. вживається на Воловеччині та у Прикарпатті. Пор. записи 1668 р.: кр. *Breczko* Jurko – с. Латірка (Maksay 541); 1772: присяжний Petrus *Breczko* – с. Латірка (Удварі 2 301). У Польщі антропонім *Brzeczka* фіксується з 1441 р. (SSNO I 262), а становить він рефлекс давнішого варіанта імені *Breczko*, що з повного двоосновного імені зразка *Brzęczyslaw* (Mal Bud 71; Mal Star 76) чи українського *Брячислав* (див. далі), отже, від дієслівної основи *бряжчати*, рос. *брядать*, серб. *брецати* 'бренькати' і т. п.

БРЕЧКА. Р. Осташ у цьому «індивідуальному прізвиську козака *Бречка* Сємянєнка» вбачає укр. діалектний апелятив *бречка* 'дика гречка' або 'медовий напій' (Яворський 51), але він не виключає й того, що це якесь власне особове ім'я (Осташ 13). На нашу думку, *Бречка* – це усічено-суфіксальний варіант повного слов'янського двоосновного імені *Брячислав*, яке в індексі до праці Я. Свободи на ст. 260 наводиться як ім'я *Břěc(i)* із *Břék* (Svob 48, 72), а в § 48 на ст. 42 указується, що чес. ім'я *Břěc(i)* співвідноситься з чес. дієсловом *břečeti* 'бряжчати'.

БРЕШКО. Ім'я відтворюється на підставі прізвища *Брешко*, яке, починаючи з XVI ст., і дотепер уживається на Закарпатті. Пор. кр. Luc. *Bresko* – м. Мукачів (Чу Прізв. 89); 1648: *Bresko* Marko – с. Тишів (Maksay 535). Ім'я *Брешко* понині вживається в Болгарії, а, за словами С. Ілчева, є наслідком усічення слов'янського імені *Обретко*, тобто *обретен* 'знайдений, здобутий' (Илчев 89, 365).

БРОДА. З українських ономастів атропооснову *Брод-* згадує лише М. Демчук, яка, характеризуючи відповідне слов'янське спільнокореневе мікрогніздо, зокрема безсуфіксне ім'я *Бродъ*, ілюструє його пол. патронімом XII ст. *Brodzislaw* та українськими патронімами XVI – XVII ст.ст. *Brodycz*, *Бродович*, *Brodyn* (Демчук 57). На думку В. Ташицького, підтриману М. Малецьь (Mal Bud 71; Mal Skróc 66), старопол. особове ім'я *Brodzisław*, як і ім'я *Брода*, походить від дієслова *brodzić* 'бродити по воді, переходити бродом'. За М. Малецьь, антропооснова не має відповідників у інших слов'янських мовах (Mal Bud 71). У Галичині та на Закарпатті антропоніми з дієслівною основою *Брод-* фіксуються вже з XV ст., але переважно в ролі додаткового ідентифікуючого компонента, тобто в функції прізвищевої назви. Пор. 1447: Stanislaus dictus *Broda* – м. Перемишль (Smołka II 38). З Польщі походить запис 1462 р.: «Nobilem Johannem *Broda* de Bilcze» (SSNO I/2 247); 1542: вл. Cozma *Brodyk* – с. Будешті (Bélay 131); 1604: вл. Dem. *Broda* – с. Біла Церква (Bélay 138); 1787: прізвища *Broda*, *Brodik*, *Brodzik* – с. Мшана (Крас 33). Фонетика більшості прикладів, як видно, українська, а їх словотвірна структура, морфологічна належність та первісна семантика антропооснови не ставлять під сумнів висновок М. Малецьь. Разом із цим географія перерахованих прізвищевих назв підказує ще одну думку, а саме: майже кожне з цих утворень можна пов'язати також із співзвучним польським апелятивом *broda* 'борода'.

БРОНИСЛАВ. Давнє слов'янське (генетично польське) двоосновне чол. ім'я *Бронислав*, утворене від неповноголосного дієслова *bronić* 'боронити, захищати' у формі наказового способу дієслова та іменника *слав(а)*. За словами Яна Гржені (Grzenia 84), первісно іменем *Bronisław* називали особу, яка мала *боронити*, тобто захищати, славу, воювати за неї. У Польщі ім'я *Bronisław* уперше зафіксовано 1232 р. (Bubak 65), а нині в її межах живе по-

над 96 тисяч осіб зі згадуваним іменем (Grzenia 84). У чехів, словаків та південних слов'ян цьому імені відповідає варіант *Branislaw*.

В українців ім'я *Броніслав* та його похідні починають фіксуватися лише з XVI ст. (Х – Д 60) та й уживалося воно, зрозуміло, головним чином у Галичині, на Поділлі, на Волині та на Підляшші, тобто на теренах тодішньої Польщі. Пор. запис 1594 р. *Бронислав* з м. Кременця (КЗС I 126). Однак високої популярності серед українців воно не набуло: на 509 учнів Перемиської української гімназії 1938 р. припадало всього два хлопці *Брониславu* (Грицак 232).

БРОНЬО. Розмовне ім'я *Броньо*, як і його споріднені типу *Бронько*, *Бронко*..., утворено усічувально-суфіксальним способом від повного двоосновного варіанта *Бронислав*. На теренах Україні воно, як і його споріднені, згадується впродовж XVI – XVIII ст. Пор. 1552 р. *Бронко* Ескович – м. Мозир (Туп 65); 1552: Мицко *Броневич* – луцький селянин (Арх ЮЗР VII/ 1 182); 1699: селянин *Bronyo* Mihaly – с. Підгоряни (Maksay 556). На ті часи припадає також ряд записів прізвищевих назв, у тому числі й патронімів від антропооснови *Брон-* (Демчук 67; Осташ До пох. 531). А з 1454 р. на Закарпатті представлений також ойконімом *Бронька* з руїнами сільського замку (Bélay 131), від якого, імовірно, і пішло прізвище *Бронецький*. Пор. запис 1715: *Broniczki* Stefan – с. Липча (Bélay 72); 1649 р. в Черкаському полку називається козак Васко *Бронинко* (РВЗ 88), який, правдоподібно, потрібно читати як патронім *Броненко*.

БРУСЬО. Особове ім'я *Брусьо* в Україні документально не засвідчене, але є кілька співзвучних прізвищ, як *Брус*, *Бруса*, *Брусь*, *Брусьо*, які в Карпатах фіксуються з початку XVII ст. Імовірно, згадана лексема, як і у болгар, раніше виконувала роль охоронного особового імені, котре мало відвертати увагу «злих сил» від дитини. Пор. записи прізвищевих назв 1607 р.: кр. *Brusa* Mikola – с. Туричкu (Чу Прізв. 92); 1618: кр. Balas *Bruzkow* (Mạrsina 88); 1715: кр. St. *Brussko* – с. Колочава (Bélay 150); 1820: прізвище *Brus* – с. Торгановичі на Бойківщині (ФМ). Прізвище *Брус* наявне також у сербів, хорватів та поляків, причому в поляків було й ім'я *Brus* / *Brusz*, яке там уживалося упродовж Середньовіччя (SSNO I 258).

В Україну ім'я *Брусьо* могли принести болгари. Там у варіантах *Брусьо* і *Брусо* здавна давали ім'я дитині як назву некоштовного предмета на зразок *блех*, *брус*, *камен* (Илчев 89). Апелятив *брус* у сучасній болгарській мові має ті ж самі значення, що й і в українській – 'точильний камінь, камінь для гостріння, чотирикутна колода'.

БРЯН. Слов'янське усічене особове ім'я, співвідносне з укр. діалектним дієсловом *брянути*, *брякнути* у значенні 'брязкнути, дзенькнути' (ЕСУМ I 273), а отже, воно тої ж етимології, що й двоскладове ім'я *Брячислав*. Усі приклади на зазначене ім'я походять із Берестейщини. Напр., 1476: панъ *Брян* Радовицкий (СУМ I 127). Однак не виключено й те, що ім'я етимологічно пов'язане з основою *брян-* 'запальний' або 'просяний' (Чу Прізв. 92).

БРЯЧИСЛАВ. Праслов'янське двоосновне ім'я, утворене від архаїчного дієслова *брякати*, *брячати* 'бряжчати, бренькати', рос. *бряцать* – 'дзвеніти з брязком' (ЕСУМ I 273; СУМ 233, 243) та іменника *-слав(а)*. Пор. аналогічної семантики жіноче ім'я опільської княгині Гремислави Всеволодівни з 1249 р. (ЛР 403). Ім'я *Брячислав* було популярним на Русі. Лише серед давньоруських князів жило п'ять осіб на ім'я *Брячислав*: *Брячислав* Василькович – князь ізяславський (ЛР 321, 405), *Брячислав* Давидович – князь логозький та ізяславський (ЛР 184; Skulina II 153), *Брячиславъ* Святополковичъ – імовір-

но, князь туровський (ЛР 160; Туп 66). Пор. також патронім 1067 – 68 рр. князя Всеслава *Брячиславовича* в Києві (ЕСЛГНПР 25), а також мікротопонім *Брячиславль* дворъ – садиба князя *Брячислава* в давньому Києві поблизу Софійських воріт (там же). 1456 р. ім'я *Brzęczysław* засвідчене в Польщі (SSNO I 265). Ім'я *Брячислав* у таких його варіантах, як *Břěčislaw*, *Břetislav* відоме було також у Росії, Чехії, Словенії та на Словаччині (Svob 72; Мор 28).

Нині про ім'я *Брячислав* нагадують лише українські прізвища *Брячак*, *Бращай*, *Брящайко*, *Брецко*, *Брешко* та деякі інші (Редько 104; Чу Прізв. 92).

БУГАЙ. Давньоруське запозичення з тюркських мов у значенні 'племінний бик' серед слов'янських особових імен не засвідчене, однак похідні від нього антропоніми, зокрема прізвиська, прізвищеві назви та прізвища, збереглися в укр. мові з XIV – XVII ст. Напр., прізвища козаків Черкаського полку 1649 р. Васко *Бугай*, Канівського полку Матвѣи *Бугай*, Полтавського полку Иванъ *Бугаєнко* (РВЗ 83, 124, 411).

БУД. Це усічений варіант давнього слов'янського імені моделі *Добробудъ*, чи *Жизнєбудъ* або моделі *Будивой*, *Будимир* зі збереженням котрогось із компонентів. Доіменна семантика антропооснови *Буд-* – дискусійна. Більшість славістів убачають у імені дієслово *будити* із значенням 'збуджувати, розбудити' (пор. рос. *бдеть*, *бдительный*), тоді як деякі ономасти намагаються угледіти в ньому дієслово *бути*, зокрема його наказову форму *будь* (Svob 94).

Найбільше українських записів цього імені та похідних від нього антропонімів походить із Затисся та з Мармороша. Перші записи цього імені, які могли б стосуватися східних слов'ян, походять з Варадинських реєстрів XIII ст. Напр., 1219 р.: *Bud* reus – ком. Сіладь (Reg Var 240). Пор. 1229: «Bud et filiam nomine Huga» (Reg Var 294); 1405: шляхтичі *Bud*. Dragus, Sandr. Vinch de Kozzo – с. Будешті, тут же за цей же рік і шл. St. f. *Bud* (Bélay 131); 1410: шл. *Bud* f. Nic dicti Dorman (Bélay 212); а з 1424 – шл. Sandor (f. *Bud*) (там же); 1423: шл. Ivan f. *Bud* – с. Крачуново (Bélay 160); 1435: шл. Sandr. *Buth* (!) – с. Вонігово (Bélay 219). Пор. ще 1550 р.: землевласник Wlad *Bwd* – с. Шайо Поляна (Bélay 188). Але відомі записи імені *Буд* також із 1608 р. серед інших особових імен: Panasz, *Bud*, Sienko, Malena, Dinis (Арх ЮЗР VII/ 2 221); 1638 шл. Petrasko *Bud* – с. В. Селище (Мараморош Bélay 196) та імен з інших регіонів України. Напр., 1448: «вѣра пана *Боуда* Столника» – м. Ясси (ССУМ І 127); 1500: «братаничю их *Боуди*» (там же) чи патронім *Budyn* із 1648 – 1651 років (МІГ 235).

БУДА. Давнє слов'янське гіпокористичне ім'я, утворене шляхом усічення двоосновного імені моделі *Будигость*, *Будиславъ*, *Будимысль* або моделі *Жизнєбудъ*, *Хотєбудъ*, у яких компонент *Буд-* – це дієслово *будити* у значенні 'розбуджувати' (пор. рос. *бдеть* 'пильнувати'). Чол. ім'я *Буда* та його деривати відомі болгарам, сербам, полякам та іншим слов'янським народам (Илчев 91; Грк 47; Šim 403), навіть угорцям (згадаймо ойконім *Буда* – 'правобережна частина м. Будапешт').

В українців ім'я *Буда* та споріднені з ним уживалися ще в XIII ст., переважно в Затиссі. Пор. 1214: pristaldo *Buda* – ком. Саболч (Reg Var 179); pristaldo *Buda* – ком. Бігар та Сіладь (Reg Var 181); кріпак *Buda* – с. Варшань у ком. Саболч (Maksay 232); 1500: «братаничю их *Боуди*» – м. Ясси (ССУМ І 227); 1576: селянин *Buda* – села Холмовець, Тросник (Szabó 366); 1576: городянин Sim. *Buda* – с. Вишково (Bélay 216).

Серби в XVI ст. зберігали цілий ряд похідних імен від основи *Буд-*, напр., *Боудакъ*, *Боуданъ*, *Боудикъ*, *Боудило*... (Грк 46). Подібні деривати закарпатські писемні пам'ятки засвідчують ще у XVIII ст. Напр., 1775: *Budas* György –

с. Липча (Bélay 172); 1775: прізвище *Budok* – с. Гетеня (Szabó 373). В Україні ім'я *Буда* до кінця XVII ст. вийшло з ужитку, але залишило після себе ряд прізвищ, як *Буда, Будай, Буденко, Будинович, Будилович, Будкевич, Будул, Будулець, Будьок*... та декілька ойконімів на зразок *Будиголоси, Будимиля, Будківці, Будятичі* та інші. Ойконіми з основою *Буда-* на Закарпатті значаться вже з XIV ст. (Дэже 247); ойконім *Будераж* чи *Будораж* (< *Будерадъ, Будорадъ*) із 1322 р. згадується на Волині (Пура 11).

БУДИВОЙ. Ім'я відтворюється на підставі записів ойконімів і гідронімів 1425 та 1450 років. Пор. річка *Budziwoy* у с. Ряшів (AGZ XI 23), с. *Budziwoy* біля м. Жешув ПР (AGZ XI; див. ще Купч Двочл 113). Назви походять від дієслова *будити* у значенні 'розбуджувати' (Mal Bud 64; Majtán – Považaj 69; Бучко 47) та іменника *вой* 'воїн' (Mal Bud 71; Купч Двочл 113). Пор. також старочеське ім'я *Budivoj* (Preskalová 71).

БУДИГОЛОС. Ім'я відтворюється на підставі назви хутора *Будиголош* Бузького району Львівської обл., зафіксованої в XIX ст. (див. Мор 28, 47; Бучки Давньоукр 12). Воно складене з того ж самого дієслова, що й ім'я *Будивой* (див. вище), та повноголосного іменника *голос* із чергуванням кінцевого */с/ – /ш/*, викликаного регулярною кореляцією чергуванням при творенні давніх присвійних прикметників.

БУДИЛО. Праслов'янське чол. ім'я, утворене за допомогою форманта згрубілості *-ило* від двоосновного імені моделі *Будивой, Будигость, Будимилъ, Будиславъ* або моделі *Добробудъ, Хотѣбудъ*, у якому за компонент *-Буд-* править дієслово із значенням 'збуджувати'. Перші українські писемні згадки імені *Будило* походять із XVI – XVII ст. Пор. запис 1565: імені *Budilo* (ОКЗР II 86) чи запис патроніма 1666 р. *Будиловъ* (ПК 248). Саму лексему *Будило* в Україні знали також набагато раніше. Назву *Будило* мав так само один із дніпрових порогів. Назву села *Budylcza* на Покутті зафіксовано вже 1490 р. (Буч Пох 55; ХудУкр 49). У Польщі антропоніми від основи *Budyl-* / *Budzil-* значаться вже з XV (SSNO I/2 274 – 275), а на території Сербії ім'я *Будило* згадується з XII ст. (Жел 74). Антропоніми *Будило, Будилович* досить рано фіксуються також у Росії (Туп 123).

БУДИМ. Ім'я *Будим* є усіченим варіантом таких двоосновних імен, як *Будимилъ, Будимиръ*. Як особове ім'я його наводять болгарські, сербські, хорватські та українські дослідники (Илчев 21; Грк 47; Šim 53; Белей 55). З усіченого імені *Будим*, правдоподібно, під впливом посесивного суфікса **-jь*, розвинувся також волинський ойконім *Будимля* (Пура 11).

БУДИМИР. Спільнослов'янське чол. ім'я, складене з дієслова *будити* 'збуджувати, пильнувати' та іменника *мир* – 'спокій' або прикметникової основи із значенням 'великий' (ЭССЯ III 76). Найпоширенішим ім'я *Budimir* було у південних слов'ян, передусім у хорватів, де воно дало ряд дериватів, як *Buba, Bućko, Buda, Budak, Budas, Budim, Budin, Mira, Mirca, Mirča, Mirek* і т. п., а також у словенців, де воно й тепер має 44 носіїв. Ім'я *Будимир* довго зберігали також болгари, македонці, чехи та словаки (Грк 47; Svob 260). У поляків ім'я *Будимир*, як і його споріднені *Budzisław, Budziwoj*, представлені з асибіляцією *d'>dz*, тобто як *Budzimir*. В Україні ім'я *Будимир* не набуло популярності, але похідні від нього імена, прізвищеві назви, прізвища та ойконіми фіксуються вже з XIV ст. Пор. 1388: антропонім *Budameri* Janos на Берегівщині (Leh Ber 823); 1666: селянин Куземка *Будим* (Демчук 85), ойконім *Будятичі* (Leh Ber 823), назва хутора *Budomier* на Львівщині (Х – Д 61) та деякі інші. На статусі власного особового імені лексему *Будимир* в Україні було відновлено тільки 1967 р. (СВІЛ).

БУДИМИСЛ. Слов'янське двоосновне ім'я, яке відтворюється на підставі польськомовного запису 1785 – 1788 років західноукраїнського ойконіма *Będzimysl*, тобто *Будимысль* (Купч Двочл 122; Купч Стат 220). Вихідним значенням імені була ідея 'той, що будить або береже думку', а графічні відмінності у ньому – це вже наслідок польського впливу.

БУДИСЛАВ. Праслов'янське особове ім'я, складене з дієслівної основи *будити* у значенні 'пробуджувати' та іменної основи *-слав(а)* (ЭССЯ III 76; Жел Типи 207; Mal Bud 64). Кілька давніх фактів уживання імені *Будислав* у різних слов'янських народів наводить Морошкін (Мор 29). На польських землях ім'я *Budzisław* фіксується з XII ст. (SSNO I/2 275). Збереглося це ім'я також у південних слов'ян.

Задокоментованих фактів уживання імені *Будислав* серед українців минулих століть дотепер не виявлено. У XVII ст. фіксуються прізвищеві назви від його усічених дериватів. Напр., запис 1666: Степан *Будиш* (ПК 121). Однак повага українців до своєї минувшини починає відновлювати це ім'я.

БУДКО. Здрібніле слов'янське ім'я з формантом *-ко* від котрогось із двоосновних імен моделі *Будимир* чи *Жизнебуд* або й безпосередньо від гіпокоризмів *Буд* чи *Буда*. Перші згадки імені йдуть із середньовічної Польщі. Пор. 1439: ім'я *Budko* – м. Перемишль (SSNO I 273); 1550: кр. Dem *Budko* (з оглушеним /*d*/ перед суфіксальним /*k*/) – с. Руське Поле (Bélay 211); 1565: *Budko* (ОКЗР I 302). У XVI – XVII ст. антропонім *Будко* виконував уже тільки роль прізвищевої назви. Пор. Hricko *Budko*, Bohdan *Budko* (Демчук 67), але у болгар воно дотепер уживається як здрібніло-пестливий відповідник повних чи стилістично нейтральних імен *Будьо*, *Будо*, співвідносних із двоосновними іменами зразка *Будимир* (Илчев 91). Ім'я *Будко* разом із варіантом *Бутко* фіксує також Морошкін (Мор 29). Пор. назву села Budkovce, що біля м. Ужгорода (СР), яка згадується вже 1773 р. (Majtán Názvy 79). Правда, згаданий ойнконім Земплинського комітату у документах XVII – XX ст. всюди записуваний як *Budkovce* (Majtán 79).

БУДОМИР. Писемними пам'ятками української мови особове ім'я *Будомир* не зафіксовано, але його засвідчив станом на 1383 р. Т. Легоцький у функції угорської прикметникової прізвищевої назви *Budameri* Janos (Leh Ber III 823), а станом на початок XVII ст. в Бельзькому повіті тодішньої Польщі письмово зафіксовано присвійноприкметникову назву села *Budomirz* (Купч Двочл. 119; Бучко Д. Назви найдавніших ... 51), похідну від праслов'янської назви **Budomirъ*. Напевно, – це новіший варіант імені *Будимир*, у якому сполучувальний голосний /*o*/ між морфемами *Буд-* та *-мир* уже не виконував функції морфеми. Отже, ім'я в такому звуковому вигляді, як і ствердіння кінцевого /*р*/, є вже пізнішою фонетичною видозміною.

БУДОРАД. Ім'я відтворюється на підставі записів 1322 р. назви двору *Будораж* чи *Будераж*, що у м. Острог (Арх ЮЗР I/VI 3). Треба погодитись, що препозиційним компонентом імені *Будорад* була дієслівна морфема *буд-* або *бъд-* 'будити, бъдѣти' (Купч Двочл 124), а постпозиційним – прикметниковий елемент *-раж*, що постав із прикметникової основи *-rad* у результаті поєднання з давнім суфіксом присвійності **-jь* (Svob 83; Купч Двочл 124).

БУДУЛ. Локальне слов'янське ім'я з колишнім романським демінутивним суфіксом *-ул* (Богдан 260), яке постало на базі котрогось слов'янського двоосновного імені моделі *Будимиръ, Будиславъ* або його усіченого варіанта *Буд* чи *Бъд* 'проявляти бадьорість' (Богдан 259 – 260; Х – Д 60 – 61) у зоні активного українсько-молдавського контак-

тування наприкінці Середньовіччя. Найдавніші записи імені *Будулъ* походять із XV ст., власне з 1421 (Богдан, там же) та з 1455 р.: Данило и *Будулъ* – м. Сучава (ССУМ I 128). Упродовж наступних століть на базі імені *Будул* у Карпатському регіоні з'явилося декілька здрібнілих та патронімічних утворень, але майже всі вони виступають там уже тільки як прізвищеві назви. Напр., за 1649 р. кенез *Budolics* Mate, а за 1699 – кенез *Budolics* Jurko – с. Гукливий (Leh Ber 82); 1682: кр. *Budulics* Ivan – комітат Береґ (Leh Ber 82); 1715: кріпаки Gr., Jo. *Budul*, а 1720 – кр. Lad. *Budul* – с. Кушниця (Bélay 170).

БУДЯТА. Ім'я відтворюється на підставі назви села *Будятичі* Волинської обл. за 1451 та 1471 рр. (ССУМ I 130; Роспонд 48; Шульгач 19). Його утворено від слов'янської антропооснови *-буд-* (напр., *Будигость*, *Будимиръ*, *Жизнебудъ*) та форманта із значенням недорослості *-ята*, яке розвинулося на базі первинного значення здрібнілості (Купч Найд 78).

БУЖКО. Особове ім'я *Бужко* зберігає патронімічна назва села Волинської обл. *Бужьковичи*, яке згадується 1283 р. (ПСРЛ II 962). А утворене воно від іменної антропооснови *-буд-*, як і імена зразка *Будиславъ*, *Жизнебудъ*, за допомогою форманта здрібнілості *-ько*.

БУЙ. Рідкісне слов'янське ім'я, яке постало в результаті усічення котрогось із таких двоосновних імен, як давньосерб. *Буимилъ*, *Буисилъ* (Грк 48), хорв. *Bujimir* або пол. чи чес. *Bujislav* (Svob 72). В усіченому вигляді особове ім'я *Буй* починає фіксуватися з XV ст. Напр., запис 1427 р. Testis... *Buy* de Chmelewo з Мазовша (SSNO I/2 278); запис імені *Buy* в Описі королівщини земель руських 1565 р. (ОКЗР I 309); запис імені *Буй* із Північної Русі (Весел 52). Більшість записів XVII ст., які містять антропооснову *Буй-*, як Иванъ *Буєнко* з 1666 р. (ПК 275), антропоніми *Bujak*, *Bujko*...(Туп 124; Демчук 69), уже не є іменами, а виступають як патроніми або як прізвищеві назви. З семантичної точки зору, твірна основа імені *Буй-* – це давній прикметник із значенням 'буйний, нерозумний, дикий' (ЭССЯ III 82; Svob 72). Пор. ще прізвище козака Черкаського полку 1649 р. Якимъ *Буєнько* (РВЗ 89).

Старосерб. пам'ятки XIV ст. містять також записи імен *Буйко*, *Буйша* (Грк 48), які, на думку Я. Свободи, походять не від композит, а – безпосередньо від цього ж прикметника *буй* + формант *-ко* (Svob 70). Пор. ще давньоросійське ім'я *Буянъ* Жоковъ (Демчук 68) та старопольське особове ім'я XV ст. *Bujak* (ЭССЯ III 82).

БУЙВИД. Давнє слов'янське ім'я, утворене від прикметникові основи *Буй-* (див. вище) та дієслівної основи *-вид*. Основа *-вид* представлена ще в таких двоосновних іменах, як *Dobrovid*, *Malovid*, *Snovid*, *Zavid* (Svob 97). 1597 р. засвідчено український антропонім Матей *Буйвидъ* (Арх ЮЗР I/6 203).

Ім'я *Буйвид* ніколи не належало до популярних. Не виключено, що це просто давнє індивідуальне прізвисько, одержане відповідним денотатом за його реальний страшний вигляд. На думку М. Демчук, у сполуці з християнським іменем Матей воно було індивідуальним або сімейно-родовим іменем-прізвиськом (Демчук 21).

БУЙК. Правоподібно, це здрібнілопестливе давньоукраїнське утворення з втраченою флексією *-о* від особової назви *Буйко* – 'той, хто буяє, бешкетує'. Ім'я *Буйко* засвідчене в закарпатських латиномовних пам'ятках XIV ст. з села Переча (тепер СР). Напр., 1358 «inter sesiones Thome fabri et *Buyk*». – Земплин. окр. (Stáray I 301). Нині атропооснова *Буйк-* зберігається лише у прізвищах *Буйко* та *Буйчук* (Редько 109).

БУЙМИР. Слов'янське чол. двоосновне особове ім'я відтворюється на підставі назви хутора *Буймер*, що біля

с. Русанівка Роменського району Полтавської обл. Препозиційний компонент імені виражав значення ‘буйний, дикий, міцний’ (Svob 72), а постпозиційний – ‘мир’, ‘спокій’.

БУЙТУР. Давньоруське двоосновне імя, препозиційний компонент якого *Буй-* (див. вище), а постпозиційний – це ‘тур, бізон’. Так індивідуалізує невстановлений автор одного з персонажів героїчної поеми «Слово о полку Ігоревім».

БУНА. Слов’янське усічено-суфіксальне чол. особове ім’я з формантом -а від південнослов’янського дієслова *бунити* ‘заохочувати, стимулювати, бунтувати’ (Мор. 56; Богдан 260; Грк 48). Окрім українців та молдаван, ім’я побутувало серед закарпатських волохів. Напр., 1365 р. «Dragomer cum filius romani de Korumle, cum Kaliman, *Buna* et Kalym olachis» (Stáray I 345).

БУНҐА. Особове ім’я *Буонґа* згадується, вже в 1443 та 1446 рр.: Вѣра пана *Боунґи* комиса – м. Сучава (ССУМ I 131), а ономастами кваліфікується як одзвінчений варіант демінутивного чоловічого імені *Бунка,* що становить дериват від двоосновного імені *Бунիславъ*, препозиційним компонент якого виступає дієслово *бунити* (див вище). Колишнє ім’я перегукується з прізвищем відомого пряшівського лінгвіста *Бунганича* (Дуйчак 70).

БУНИСЛАВ. Чол. слов’янське особове ім’я, похідне від серб. *бунити* ‘бунтувати’ та *-слав(а)* (Грк 48) або від румун. *bun* ‘добрий’.

БУНЧА. Слов’янське здрібніло-пестливе імя, закладене в бойківських прізвищевих назвах XVII ст. *Бунчак, Бунчик, Буняк, Бунян* (Чу Прізв. 98). Детальніше див. **БУНА**. Пор. також сучасні прізвища українців *Бунча, Бунчак, Бунчук, Бунько, Буньо, Буньковський* та інші (Редько 113).

БУРИС. Чол. особове ім’я, яке могло постати з варіанта *Борис* у результаті сильного укання в ненаголошеній позиції звука /о/. Пор. запис козака Кропивнянського полку 1649 р. *Бурыс* Анъдрѣєвич (РВЗ 355).

БУРМА. Українське чол. ім’я прізвиськового типу. Засвідчене серед реєстрових козаків 1649 р. як *Бурма* Смычєнко (Р 156; Демчук 134; КП 144). Правдоподібно, це – продукт усічення дієслова *бурмотати* чи *бурмотіти* ‘бормотати’ (Гр I 113) або іменників *бурма* ‘воркотун’ та *бурмило* ‘ведмідь’ (там же).

БУРМАКА. За чол. особове ім’я взято діалектний апелятив *бурмака*, який по говорах уживався у значенні ‘воркун’ (Гр I 133). Пор. іменування козака Канівського полку 1649 р. *Буръмака* Борисовичъ (РВЗ 118). Р. Осташ зафіксував декілька випадків уживання лексеми *Бурмака* в ролі офіційних прізвищ, як Гришко *Бурмака*, Олекса *Бурмака*, Грицько *Бурмака* та Гринєц *Бурмачєнко* (Осташ Укр. особові імена сер. XVII ст. 111). Неподалік від м. Мозира 1552 р. називаються Пашко Микитичъ та *Бурко* братъ его (ОМЗ 642).

БУРЯ. Очевидно, це слов’янське родинно-побутове ім’я, яке батьки надавали дитині, що народилася під час бурі, тобто ‘навального вітру з дощем, грозою’. Нині співзвучне іменування наявне лише в прізвищах українців (Редько 117). Арґументом того, що раніше лексеми типу *буря* могли виступати у функції власного особового імені (а не тільки в ролі прізвиська чи прізвища), можуть служити україномовні записи XVIII ст.: напр., «коли ієрей *Буря Бурячникѣв* пошов у Русь, та його клѣнъ убив року божого 1721». (Пан По-4 147).

БУРЯК. Особове ім’я *Буракъ* у сполуці із патронімом Горбовичъ названо 1552 р. на українсько-білоруському прикордонні – в м. Мозир (ОМЗ 633). Правдоподібно, це родинно-побутове ім’я, дане дитині за її якоюсь мовленнєвою ознакою.

БУТ. Особове ім'я *Бут* (а також співзвучна з ним прізвищева назва *Бут*) досить часто вживане в укр. антропонімії XVII ст. Напр., козак Переяславського полку 1649 р. *Бут* Даценко (РВЗ 324), козак Чигиринського полку Богдан *Бут* (РВЗ 29), козак Полтавського полку Бажанъ *Бут* (РВЗ 415). Від антропоніма *Бут* утворювалися також похідні іменування. Напр., *Бута, Буташ, Бутенко, Бутко, Бутковський, Бутович, Бутук* та інші (Редько 118 – 119).

З приводу антропоніма *Бут* висловлено багато думок. Так, В. Шульгач вважає, що *Бут* – це усічений варіант імені-композита моделі *Голобут*, у якому вбачає ім'я **Вuтъmirъ* чи **Вuтъmѣrъ* (Шульгач 52). За припущенням Д. Бучка, ім'я *Бут* походить від давнього *Будимиръ* (Бучко 22; див. ще Осташ Укр. особові імена 111 – 115).

За В. Горпиничем, *бутами* називали тих козаків, які, потрапивши до турецького або грецького полону, працювали там пастухами-волопасами, за що і прозвали їх давньогрецьким словом *βούτης* 'пастух'. Звичайно, тривале проживання полонених козаків у Греції сприяло глибокому вивченню ними тамтешньої мови, за що таких осіб часто називали перекладачами (Горпинич Укр. мова 2009, 4, ст. 24).

Ян Свобода вважає, що ім'я *Bút* могло постати внаслідок видозміни слов'янського імені *Bohut* (Svob 32). М. Гркович виводить ім'я *Бут* з імені *Буда* чи *Будимир* (Грк 48), а Ю. Редько – з апелятива *бут* 'чобіт' або 'молода зелена цибуля' (Редько 118).

У басейні Середньої Тиси особове ім'я *Butha* вживається вже з XIII ст. Напр., 1213 р.: *Butha* impetitor; *Butha* iudici Paulo – ком. Бігар (Reg Var 170, 192). Т. Скуліна вбачає в імені *Бут* російську дієслівну основу *бутеть* 'грубішати' (Skul II 51). А Н. А. Константинеску допускає аж 4 версії походження українського прізвища *Бут.*

БУХАЛО. У ролі особового імені антропонім *Бухало* засвідчений тільки початком XVII ст. в селі Н. Орлик на Маковиці (Marsina 76). Писарем, який здійснював перепис населення в українському селі, був, напевно, угорець, бо, як і більшість угорців, не розрізнював звуків *х* і *г* і тому українську особову назву *Бухало* передав як *Букало.* Пор. також українські записи прізвищ *Харляк, Несух* з угорськими їх записами *Karlyák, Neszuk* (Bélay 203,204). Так міг записати трьох кріпаків-однопрізвищників *Бухало* в українському с. Орлик Свидницького району Пряшівського краю СР 1618 р. лише угорець. Адже в усіх карпатських говорах зазначене прізвище дотепер вимовляється зі щілинним *х*, тобто як *Бухало,* і в них воно ще асоціюється із значеннями 'тюхтій, крикун, бубон, пугач', 'будинок, у який ударив грім' і т. ін. (див. Чу Прізв. 102; Bélay 203). Отже, прізвище утворене від дієслова *бухати, бухнути* за допомогою форманта *-ало.* Прізвищева назва *Бухало* на Закарпатті засвідчується вже з 1671 р. (Bélay 203).

БУЦ. Усічений відповідник генетично-польського двоосновного імені зразка *Budzislav* або *Budzimier* (Bubak 66). Українцями лексема *Budz* могла асоціюватися також із такими діалектними апелятивами, як *буц* 'товста, гладка людини' (ЕСУМ І 312) або 'грудка сиру' (СГГ 209; Чу Прізв. 102). У наші дні на українських теренах антропонім *буц* уживається тільки в ролі прізвища. Напр. 1565: *Bucz* Iwan – с. Свалява (Чу Прізв. 102); 1604: кр. St. *Bucz* – с. В. Селище (Bélay 196); 1715 кр. *Bucz* Stephan – с. Нове Барово (Bélay 210).

БУЦКО. Ім'я утворено за допомогою форманта *-ко* від сполонізованого слов'янського імені зразка *Budziwoj, Budzimir* або від їх усічень *Budz, Budzo, Budzko*... (Mal Star 66; Grzenia 66 – 67) внаслідок оглушення фонеми */dz/* перед */k/*. Однак, не виключено, що воно

пов'язане з чеським іменем *Bucek* (з *Bucslav*), а останнє – з *Budislav* (Pleskalová 43) чи навіть із укр. апелятивом *буц* 'товста, гладка людина', або з дієсловами *буцати, буцатися* (СУМІ 268) (ЕСУМ I 312 – 313). У наші дні ім'я *Bucko* вживане також як розмовний відповідник до офіційних імен *Budim, Budislaw, Budimir, Budivoj, Budmil* і т. д. в Хорватії (Šim 53) та в ролі прізвищ в українців, словаків і росіян. У деяких слов'янських народів, у тому числі й українців, колишнє особове ім'я *Буцко* нині виступає також у ролі прізвища, а апелятив *буцко* сприймається як поблажлива назва товстуна, тобто гладкої людини.

Як прізвищева назва іменування drabant Bucko згадується 1648 р. (Leh Ber 242).

БУЧКО. Давнє слов'янське усічено-суфіксальне ім'я на *-ко*, як і чеське ім'я *Buček*, твірною основою якого послужив перший склад імені зразка *Будимир* чи *Будислав* (Pleskalová 54). Це суфіксальне утворення від слов'янського гіпокористичного імені *Бучо*, яке ономасти виводять із праслов'янського двоосновного імені моделі *Будимиръ* чи *Жизнебудъ*. Пор. сучасні болг. та серб. імена *Буча, Бучо, Буħко* (Илчев 96; Грк 48). У східних слов'ян перші фіксації імен *Буча, Бучо, Бучко* приносять Варадинські реєстри початку XIII ст. з басейну р. Середньої Тиси. Пор. 1211: «pristaldo *Buchika* de villa Euru» та 1219 *Buchi* reus біля м. Мішколца (Reg Var 274, 229); 1219: «scilicet Crachinum et fratrem eius *Bucham*» (Reg Var 178); 1235: «Petri et fratri *Buch*» біля м. Дебрецена (Reg Var 305). Пор. також запис 1221 р.: селяни *Buchuk*, Toman, Rasun – с. Руска в комітаті Абауй (Reg Var 196); 1214 «Joannes et Mischa filii Buchiku et Tupa» – ком. Бийкийш (Reg Var 195) та запис 1216 р.: *Buc* servus у комітаті Саболч (Reg Var 212).

Антропонім *Бучко* та його споріднені *Буч, Буча, Бучик* містять також пам'ятки XVII – XVIII ст. Правда, там ці антропніми виступають не в ролі імен, а вже як прізвищеві назви. Напр., 1648 р.: St. *Bucz* – с. В. Селище (Bélay 196); 1672: кенез *Bucsko* Janos – с. Симбрилово (Leh Ber 807); 1715: кр. Nic. *Bucsa* – с. Солотвина (Bélay 201). Патронім *Buczkowicz* з XIV ст. значиться вже на теренах Польщі (SSNO I 271).

БУШ. Слов'янське чоловіче ім'я *Буш* – це наслідок усічення антропоніма, який починався складом на *Бу-* зразка *Будислав* (Pleskalová 59).

БУЯК. Убачати особове ім'я в антропонімі *Bujak* 1478 р. (AGZ XVII) спонукає нас патронім *Буяковичъ*, засвідчений 1606 р. в м. Кременець (КЗС II 214). Пор. ще іменування Яцько *Буякъ* (Р 214). Якщо наше припущення вмотивоване, то апелятивним значенням лексеми *Буяк* було 'бугай'. Однак не виключено й те, що *Буяк* у цьому випадку – це закономірний український дериват від слов'янського імені *Буй* (див. вище). Пор. також слов'янське ім'я *Буймиръ* (Демчук 57).

В

ВАДИМ. Ім'я *Вадим* фіксують усі сучасні словники імен українців (напр., ВІЛ 44; Белей 57). Однак в Україні воно ніколи не належало до популярних (Свистун 9). Так, із 509 учнів Перемиської української гімназії в 1938 р. лише двоє були *Вадимами* (Грицак 232).

Антропооснова *Вад-*, крім українців, відома й чехам (пор. імена *Vadislav, Vadslav*), полякам (напр., ім'я *Rozwad*) та росіянам. Болгарські ономасти вважають, що до них ім'я *Вадим* прийшло з Росії (Илчев 99). Дехто вбачає в ньому навіть фонетичну видозміну російського імені *Владимир* (Knappová 177; Grzenia 316). Більшість ономастів дотримуються погляду, за яким

ім'я *Вадим* – це апокопований варіант праслов'янського імені **Vadimirъ*, препозиційним компонентом котрого послужило дієслово *вадити(ся)* 'заважати, перешкоджати, сперечатися' (ЕСУМ I 318; Svob 90), а фінальне *-м* – це, мовляв, залишок постпозиційного компонента *-миръ*, подібно до того, як кінцеве *-с* у імені *Борис* є залишком від імені *Борислав*, а кінцеве *-м* у імені *Ладим*, де фінальне *-м* є залишком повного імені *Владимир* (Гр IV 550). Можливо, з цим іменем пов'язані і суч. закарпатські прізвища *Вадюн, Вадюник, Вадяк*, які згадуються вже з початку XVII ст. (Чу Прізв. 105). А в мікротопонімії подибується також назва *Вадимир* (Купч Стат 200).

ВАЙДА. Функцію особового імені в українців та деяких інших сусідніх народів могла виконувати особова назва *Вайда*, первісним значенням якої було 'воєвода, керівник'. Однак уже в Середньовіччі у більшості середньоєвропейських народів вона спроможна була виконувати також роль прізвищевої назви. Напр., 1456 р.: nemes Mich. *Wayda* – с. Розавля (Bélay 187); 1499: кр. *Wayda* – с. Турц (Szabó 523); 1542: кр. Jo. *Wayda* – Сокирниця (Bélay194).

ВАТРОСЛАВ. Для українців *Ватрослав* – це новіше особове ім'я південнослов'янського походження з первісним значенням 'той, хто прославляє вогонь'. Отже, семантично воно споріднене з латинським Ignatius чи його слов'янськими відповідниками Огњан, Огњеслав, Огњен (Грк 150, Ковачев 390).

ВАТРУШКА. Ім'я *Ватрушка* вперше засвідчується 1666 р. у сполуці з прізвищем *Иванов* (ПК 425). Правдоподібно, це українське внутрішньородинне чол. ім'я від апелятива *ватрушка* 'виріб із тіста, що має форму круглого пиріжка з відкритою начинкою' (СУМ I 298). Однак не виключено, що імпульсом до його появи послужило південнослов'янське ім'я *Ватрослав*, твірною основою якого є ватра 'вогонь'.

ВАЦИК. Усічено-суфіксальне утворення від чеського імені *Vaclav* або від українського календарного імені грецького походження *Василь*. Найдавніша письмова згадка імені *Waczik* походить зі Львова і сягає 1405 р. (SSNO S/ 1 7). У XVI ст. в Україні фіксуються такі споріднені цього імені, як *Вац, Вацина, Вацуръ, Вацута, Вацюта* (Керста 131), а у новітні часи – також прізвища *Ваца, Вацик, Вацо, Вацко, Вацъ, Вацьо* та деякі інші (Vincenz 259). Майже всі вони засвідченні в ареалі українсько-словацьких та українсько-польських активних контактів. Напр., 1570: кр. *Vacko* Kalinicz – с. Міжгір'я (Bélay 178); 1682 р.: «за презвитера Павла *Вацыковогo*» – с. Шашова (Пан По-4 125). І тільки поодинокі записи імені походять із Придніпров'я, напр., 1552: *Вацуръ* Поповичъ (ОКиЗ 114).

ВАЦЛАВ. Це чеський еквівалент праслов'янського імені **Vęceslavъ*, якому в українців відповідає свій варіант імені *В'ячеслав*. Ім'я складене з польського прислівника *więcej* 'більше' та іменника *-слав(а)*. Первісним значенням імені *В'ячеслав* було побажання «Більше слави!». У старочеській мові ім'я мало вигляд *Věceslav* (Knappová 177). З варіантом *Вацлав* українці познайомилися, напевно, через поляків (Wolnicz – Pawł 34).

Ім'я *Вацлав* канонізувала не православна, а католицька церква, у зв'язку з чим в Україні, як і в Польщі, ім'я *Вацлав* закріпилося в чеському його звучанні. З часом під впливом пол. вимови чеського імені *Wieńcesław* та імені латинського походження *Vincenti* (із латинського *vincens* 'перемагаючий' – Bubak 313, 318) настало помилкове зближення цих двох різних імен зі слов'янським апелятивом *вінець* 'вінок', і на цій базі постав книжний варіант імені *Вінцеслав* (Bubak 306). Ім'я

Вацлав відоме гуцулам (Vincenz 259). Уживаним було воно на Поділлі та Поліссі. Пор. 1635: Счєрбина *Вацлавъ* шляхтич (АЖГУ 210). У м. Луцьку ім'я *Вацлав* уживалося також у міжвоєнні роки.

ВАЦЬКО. Давньоукраїнське ім'я *Вацько* письмово засвідчене 1570 р. в с. Міжгір'ї в іменуванні кріпака *Waczko* Kalinicz (Bélay 178). Далі воно значиться в Реєстрі війська запорозького 1649 р. Генетично ім'я *Вацько* співвідносне зі старопольськими іменами *Wacko*, *Wacek* (SSNO V 5), з чеським двоосновним іменем *Václav*, *Váca*, *Vácek* (Knappová 77) та прізвищами закарпатських українців *Ваца*, *Вацик*, *Вацо*, *Вацъ*, *Вацьо*, які й утворені від імені *Вацлав* або від імені *Василь*. Можливо, ім'я *Вацько* треба вбачати також у записі 1552 р. з м. Вінниці – *Вачко* Дрыщ, на написанні якого позначилася пол. вимова пом'якшеного /*ць*/, та в найменуванні 1368 р. войт луцкий *Вацюта* – м. Луцьк (ССУМ I 156).

ВЕЛДІД. Давнє слов'янське ім'я, яке відтворюється на підставі прикарпатських топонімів XVII – XVIII ст. *Велдіж*, *Wielgisz* (Купч Двоосн 117; Бучко Д., Бучко Г. Давньоукр 99). Ім'я утворено від прикметникової основи *Вел-* 'великий' (пор. нім. Großvater) та іменникової основи *-дід* 'дідусь', постпозиційний елемент якої зазнав фонетичні зміни *д'//ж* перед давнім посесивним суфіксом **-jь*, як і в іменах Дороговид > Дороговиж, Доморад > Доморадж. Саме ім'я *Велдід* належало до ряду слов'янських двоосновних імен зразка *Велиборъ*, *Велидухъ*, *Велигость*, *Велемиръ*, *Велемыслъ*, *Велеславъ*, *Велетѣхъ* і. т. п.

ВЕЛЕСЛАВ. В Україні ім'я *Велеслав* (рідше – *Велислав*) ніколи не належало до популярних. Уживається воно головним чином у південних слов'ян (Илчев 105; Грк 51; Šim 355 – 356). У Сербії воно фіксується з XIV (Грк 53), а в Польщі *Wielisław* значиться з XII ст. (SSNO VI 59). Серб. та болг. ономасти в препозиційній його частині вбачають прикметник *велии* 'великий' (Грк 53), а польські – дієслово *веліти* 'наказувати' (Bubak 312).

ВЕЛИМИР. Відомостей, які свідчили б про масове вживання особового імені *Велимир* в Україні, ономастика не має. Ім'я *Велимир* наводять лише окремі словники імен останнього часу, та й то називають його тільки серед рідковживаних або застарілих (ВІЛ 257; Белей 57). У повоєнні роки ім'я *Велемир* з'явилося серед учнів Пряшівської української гімназії (Бабота 144). Зате воно дуже популярне у південнослов'янських народів, передусім у сербів, хорватів та в українців колишньої Югославії (Грк 50; Šim 355). Отже, *Велимир* – це південнослов'янське, у тому числі й македонське, чол. ім'я, яке на Балканах фіксується щонайменше з XIV ст. і дотепер (Грк 52). Воно складене з давнього прикметника *велии* 'великий' або дієслова *веліти* 'повелівати' та постпозиційного компонента *–мир* (Mal Bud 122). Правдоподібно, від імені *Велимир* походять також деякі укр. іменні деривати XV ст., як *Welisz* та *Welusz* (PdLw II 134 та PdLw III 42).

ВЕЛИЧКО. Найдавніші записи особового імені *Величко* приносять латиномовні пам'ятки з південних схилів Карпат. Напр., 1437: Lucas filius *Welyczko*, Cosmas similiter *Welyczko* – с. Коромля біля м. Ужгорода СР (Nagy II 341). Упродовж XVI – XVII ст. ім'я нерідко фіксується в Марамороші. Напр., 1519: кр. Jo. *Weleczko* – с. Липча (Bèlay 172); 1549: шл. Ge. Waynaghy alias *Wylyczko* – с. Вонігово (Bélay 212); 1553: кр. *Weliczko* Nyavalya – с. Горінчово (Bèlay 144); 1578 р. кр. *Velychko* Kurta (там же); 1605: кр. *Velicsko* Lazor – с. Руське Поле (Bélay 212); 1715: Zsotun *Velicska* – с. Бедевля (Bélay 126); 1563 р.: іменування *Величко* засвідчується на Поділлі: Иванъ *Величко* – м. Кременець (Арх

ЮЗР VII 98). На Наддніпрянщині ім'я *Величко* кілька разів засвідчено в реєстрах війська запорозького 1649 р., як козак Брацлавського полку *Величъко* Босовський, *Величко* Городецкий, *Величко* Бунаєвський (Р 130, 140, 168, 199). Від імені *Величко* утворюються патроніми, як *Veliczat*, *Величканич*, *Величковський* (Чу Прізв. 114, Bélay 127), на його основі формуються прізвища, як Самійло *Величко*. Пор. також козаків Уманського полку 1649 р. Романъ *Вєличчєня*, Грицъко *Вєличчєнко* та Иванъ *Вєличъчєнко* (РВЗ 210, 145, 207), козаків Білоцерківського полку Тымошъ *Вєличчєнъко* та Васко *Вєличчєнъко* (РВЗ 190, 178) і козака Корсунського полку Сємєнъ *Вєличко* (РВЗ 188).

Ім'я *Величко* відоме також поза Україною. Напр., у білоруському місті Мозир 1552 р. значиться селянин *Величко* Кондратович (Арх ЮЗР VII 635). З XIV ст. і понині ім'я *Величко* фіксується в Сербії та в Болгарії (Грк 53; Илчев 105). За словами останнього, у болгар ім'я *Величко* було побажальним. Воно виражало ідею «Нехай виросте великим!». Отже, ім'я *Величко* – це старожитнє слов'янське внутрішньородинне ім'я, утворене від прикметника *великий* 'високий на зріст' за допомогою субстантивуючого форманта *-ко* або безпосередньо від прикметника здрібнілості *величкий* 'величенький'.

ВЕЛИШ. Здрібніло-пестливий варіант іменника із суфіксом *-иш* від котрогось із давньослов'янських двоосновних імен зразка *Велимир*, *Велислав*. В Україні воно фіксується з XV ст. Пор. 1417: антр. *Welisch* (Pd Lw III 42). У Польщі ім'я фіксується також у написанні *Wielisz* (SSNO VI 60).

ВЕЛЬЧИК. Українське зрібніло-пестливе чолвіче ім'я, утворене від південнослов'янського демінутивного імені *Вељчо* (Грк 51; Ковачев 105) за допомогою укр. здрібніло-пестливого суфікса *-ик*. Найдавніша фіксація власного особового імені в Україні припадає на 1470 р. із села Чорнотисово: кр. *Welchyk* (Szabó 338). Давніми є й інші антропоніми від цієї ж основи, як *Величко*, *Великоклад*, а також закарпатський ойконім *Велятино*.

ВЕЛЯТА. Ім'я відтворюється на базі закарпатського ойконіма *Велятино* (угорський варіант *Veléte*), яке згадується вже з XIII ст. (Дэже 272). У Польщі антропонім Nicolaus *Wyelathko* згадується 1470 р., а ім'я *Wielęta* – 1293 р. (там же). Отже, основу імені становить прикметникова морфема *вел-* 'великий' та формант недорослості *-ęta*.

ВЕРБАН. Ім'я утворено, ймовірно, від особової назви *Верба* (пор. суч. укр. прізвища *Верба*, *Вербич*...), співвідносної з назвою відповідного дерева, + атрибутивний суфікс *-ан*. Пор. ім'я *Вербило* Горегляд, що зафіксоване 1576 р. під Мінськом у Білорусі (Бір 181) та старопол. ім'я *Wierzba* (SSNO VI 115).

М. Гркович припускає, що у сербів ім'я *Врбан* могло постати також у результаті фонетичної видозміни календарного імені латинського походження *Urban*, апелятивне значення якого – 'городянин' (Грк 58).

ВЕРБОТА. Пор. 1361: «свѣдци пан Лѣсота воєвода кременецкий Ставишин и єго брат *Вєрбота* Ставишин» – м. Судомир (Грам. XIV ст. 36). Ситуацію, за якої два рідні брати могли мати різні прізвищеві назви в XIV ст., розглядає М. Пещак (Пещак 195). Середньовічне слов'янське ім'я прізвиськового типу з групи охоронних, які через назву другорядної рослини мали відвернути увагу демонів від дитини (Svob 45). Ім'я утворено від особової назви *верба* за допомогою форманта *-ота*. Назва верби використовувалася при творенні особових імен так само в інших народів, напр., у болгар. Пор. імена *Връба*, *Връбко*, *Връбчо* (Илчев 117).

ВЕРБ'ЯТА. Особове ім'я *Wirzbiatha* засвідчене серед українських селян Га-

лицької землі XV ст. (SSNO VI 117 – 118; Szulkowska 20). Ім'я *Верб'ята* утворено від антропооснови *Верба* за допомогою форманта неповноцінності *-ят(а)*.

ВЕРИГА. Напр. 1423: «истинный *Вєрига* ватаманъ» – м. Сучава (ССУМ I 330); 1556: *Vericha* Dubinin (ОКЗР III 267). У Польщі ім'я *Weriga* згадується 1437 р. (SSNO VI 47). Ім'я походить від застарілого апелятива *вериги* 'залізні ланцюги, пута, які носили на руках релігійні фанати як засіб самокатування' (ССУМ I 330).

ВЕРТИК. Ім'я є похідним утворенням від слов'янського двоосновного імені моделі *Vrtěžirъ* (пор. пол. імена 1228 р. *Wirciżyr*, *Wiercisław* та дериват 1392 р. *Wirciga* – SSNO VI 114) з рідкісним препозиційним дієслівним компонентом *vьrt-* 'вертіти', 'обертати' (Svob 92; Mal Bud 123) + іменник *жиръ* у значенні 'багатство'. Нині антропооснова *Върт-* реалізується лише в кількох болг. іменах, як *Върто* та його похідних *Вартан*, *Вартен*. За словами Ілчева, ім'я *Върто* – це побажальне ім'я з ідеєю «Нехай вертиться, нехай крутиться біля батьків удома!» (Илчев 120).

Упродовж XVIII ст. в Мармороші засвідчено вісім випадків уживання лексеми *Вертик* у тодішніх офіційних документах. Ось кілька з них: 1715: кр. *Virtik* Kalina (Bélay 147); 1720: кріпаки Simeon, *Virtik*, *Timofi*, *Vaszil* ... із Марамороського села Batiza (Bélay 125); 1705: свідок Popa *Vertik* – с. Десешті (Hod Ok 452); 1773: кр. Petrik, Ivan *Virtik* (По Пред 308).

ВЕРХ. Ім'я відтворюється на підставі запису ойконіма *Верхів* (із Ровенщини – Пура 41), яке, на нашу думку, є скороченням двоосновного слов'янського імені *Върхославъ*. Пор. ще 1225: боярин Иванъ *Верхъ* (Туп 140; Skulina II 175).

ВЕРХОНЬ. Загальнослов'янське чол. ім'я з суфіксом *-онь* від двоосновного складеного праслов'янського імені зразка **Vьrxoslavъ*, у якого перший компонент – це іменник *верх-* – 'вершина, висота'. Ім'я *Верхослав* та його деривати *Верхослава*, *Верхота*, *Вершок*, *Вершина* і т. п. відомі майже всім слов'янським мовам (Мор 37). Пор. 1225: Ивана *Верха* (Туп 140); 1683: укр. антропонім *Werchoń* Sobech (Арх ЮЗР VII 512); 1620: укр. антропонім *Вєрхун* – м. Ст. Остропіль (ВКО 354); 1631: укр. антропонім Андрей *Вєрхунъ* (Туп 140). Пор. ще 1421: пан Ивашко *Вєршнякович* – м. Львів (Укр. грам. XV ст. 65); пор. ще давньоросійські імена *Верх* Данилов, *Верхѣйко* Строй, Петрушка *Верхота* (АЮБДР II 92), пол. імена *Wirchuta*, *Wirzchosław*, чес. імена *Vrchota*, *Vršek* (Svob 310). До речі, імена *Wirzchoń* і *Wierzchosław* у Польщі згадуються вже 1388 р. (Bubak 313).

ВЕРШИЛО. Давнє слов'янське ім'я з формантом *-ило* від праслов'янського двоосновного імені *Върхославъ* чи його усіченого варіанта *Верх*. В українців ім'я *Вершило* не збереглося, але у XVII ст. засвідчене співзвучне йому прізвище та похідні від нього: козак Роман *Вершило*, козак Тишко *Вершута*, Петро *Вершута* (Р 94, 124). Пор. ще 1654: Панко *Вершанко* (Туп 140), суч. гуцульське прізвище *Вершок*, лемківське прізвище 1787 р. з с. Орявчик *Wierszko* (ЙМ) і т. п.

ВЕРШО. Рідкісне слов'янське іменне утворення від композитної моделі *Върхославъ*, *Върхомилъ* (SSNO VI 120), тобто від особового імені з першим компонентом *верх-* у значенні 'вершина, кінчик' (Svob 92; Mal Bud 123). Ім'я *Вершо* засвідчене 1785 р. в українському селі Блажів на Сх. Словаччині: кріпак *Вершо* Баюсів (Пан По 4 37), 1787: в бойківському селі Орявчик засвідчено його здрібніло-пестливий відповідник *Wierszko* (ЙМ), а 1618 р. в лемківському селі Кечківці засвідчено прізвище *Вершак*: кріпак Sztecz *Versak* (Marsina 74). На Рахівщині нині функціонує прізвище *Вершак* (у вимові – *Верш'ек*), а в Черкасах 1552 р. занотовано чол. варі-

ант цього прізвища *Верешко* (ОЧеркЗ 87). Особове ім'я *Вршко* є й у сербів, але вони виводять його з *Површко* (Грк 58).

ВЕРШУТА. Укр. суфіксальне ім'я від слов'янського двоосновного імені зразка *Верхослав* та форманта *-ута*. Релікт цього імені бережуть укр. прізвища 1649 р., засвідчені іменуваннями козаків Корсунського полку Тышъко *Вєршута* та Сахъно *Вєршутєнко* (РВЗ 150).

ВЕСЕЛИН. Новіше слов'янське побутове ім'я, що постало на базі прикметникової основи *весел-*, яка у південних слов'ян дотепер не втрачає продуктивності при творенні нових особових назв. Пор. суч. серб. імена *Весел, Веселин, Веселко, Весељак*, хорв. імена *Veselinko, Veselko* (Šim 359, 463), болг. імена *Веселин, Веселинко, Веселко, Веско, Весо* (Илчев 108). Функція суфікса *-ин* при цьому була тільки субстантивуючою або сингулятивною.

Висловлювалася думка, за якою південнослов'янське особове ім'я *Веселин* є звичайною калькою давньогрецького імені *Ἱλαρίων* чи його латинського відповідника *Hilarius* (Грк 52).

В українців ім'я *Веселин* ніколи не належало до популярних, однак прізвищ від цієї антропооснови досить багато. Напр., суч. прізвища *Веселик, Веселина, Веселовка, Веселовський, Веселяк*, причому деякі з них, як *Веселиняк, Веселяк*, засвідчені вже памятками XVIII ст. Пор. 1772: кріпак Gyura *Veszelinak* – с. Н. Словенка в комітаті Спіш СР (Ud-4 56).

ВЕСЕЛКО. Чол. ім'я *Веселко* нині побутує лише в українців Сербії та Хорватії. У самих сербів, хорватів, македонців та болгар ім'я *Веселко* функціонує здавна, як і імена типу *Весел, Веселин, Весељко*, що утворені від прикметника *весел* 'веселий, радісний' (Грк 52 – 53; Šim 359; Илчев 108; Svob 308). У сербів ім'я *Весељко* та патронім *Весељкович* значаться вже з XIV ст. (Грк 53). В українців ім'я *Веселко* також давнє. Його фіксують уже записи XV ст., напр., запис 1436: *Wyesolko* (AGZ XI 1105).

ВЕСЛАВ. Давнє слов'янське чол. ім'я поширене головним чином у Польщі, де нині воно нараховує 213705 носіїв (Grzenia 323). Перший пол. запис імені *Wiesław* припадає на 1408 р. (SSNO VI/I 59), а перший запис українця *Veslao* – на 1520 р. (AGZ VII 9 9). Думки ономастів щодо походження імені не збігаються. Найбільш правдоподібно, що *Веслав* – це фонетична видозміна слов'янського двоосновного імені *Ве(ли)слав* (SSNO VI 72; Демчук 89). У м. Луцьк чол. ім'я *Вєслав* зрідка надавалося і в міжвоєнні роки (Скорук 148).

ВЕСНЯК. Ні в пам'ятках староукраїнської, ані в пам'ятках давньоруської мов імені *Весняк* не виявлено, але українські ономасти вважають, що його вживали в Україні. Так, Р. Осташ, услід за М Демчук, переконує, що прізвище козаків 1649 р. Антона *Весняка* та Кирила *Весняка* утворено від слов'янського автохтонного імені *Весняк*, первісним значенням якого було 'хлопчик, який народився навесні' (Осташ Пр 533; Демчук 116).

Пам'ятки староукр. та старопол. мов свідчать, що в цих народів були не тільки прізвищеві назви *Весняк*, але – й прізвищева назва *Весна*. Пор. 1392: намісник польського короля Владислава Федоръ *Весна* (ССУМ I 168); 1482: Stanislaus *Wyesna* (SSNO VI/I 113). А у сербів жіноче ім'я *Весна* вживається й понині (Грк 230). За словами М. Гркович, іменем у них стала не сама назва пори року, а ім'я слов'янської богині весни *Весна* (там же). На існування чол. імені *Весна* у давніх слов'ян указує також М. Морошкін, покликаючись на Ф. Міклошича (Мор 38).

ВЕЧІРКО. Внутрішньородинне чол. ім'я, яке батьки давали хлопчикові за часом появи його на світ. Ім'я утворено за допомогою форманта *-ко* від імен-

ника *вечір*. Письмово засвідченого імені *Вечір* в Україні не виявлено, але ономасти вважають, що таке ім'я реально функціонувало. Вони доводять, що козацькі прізвищеві назви 1649 р. *Вечерка, Вечорка, Вечурка* виникли саме зі співзвучного слов'янського автохтонного імені *Вечерка* або від такого ж імені-прізвиська відапелятивного типу (Осташ До пох. 553). Приблизно такої ж думки про походження антропоніма 1649 р. Савка *Вечорка* та патроніма *Вечоринка* дотримується також М. Демчук (Демчук 116). Пор. ще патронімне іменування вчителя з Мукачева за 1650 р. *Vecserkovics* László (Leh Ber 479).

Подібні імена, а з часом і прізвиська та прізвища, побутували також у інших слов'янських народів. Напр., у поляків іменування Johann alias *Wyeczorek* значиться вже 1434 р. (SSNO VI 56), а у сербів дотепер уживаються як офіційні чоловічі імена *Вечерко, Вечерин* (Грк 53). В Укр. Карпатах *Вечеряною* називають корову чи вівцю, які народилися увечері.

ВИДА. Це давній слов'янський гіпокоризм від котрогось із двоосновних імен моделі *Видомиръ, Видославъ* або моделі *Добровидъ, Сновидъ*, утворений за допомогою форманта *-а*. Антропооснова *Вид-* – це дієслово *видѣти* 'бачити' (Svob 91; Mal Bud 191). Ім'я *Видослав*, як і його похідне *Видо*, дотепер уживають серби, македонці та болгари (Грк 91). Перші записи імен *Vida, Vido, Vidu* походять із комітатів Бігар та Сатмар за 1216, 1217, 1227 рр. (Reg Var 209, 213, 216). Упродовж XV – XVI ст. у комітатах Угоча та Мараморош кілька разів фіксується антропонім *Вида*, але вже в ролі прізвищевої назви. Пор. 1450: селянин *Wyda* – с. Веряця (Szabó 545); 1474: шл. Mich. *Vida* – с. Коболапоток (Bélay 158); 1600: вл. Jo. *Vida* – с. Діброва (Bélay 120).

ВИДИБОР. Ім'я відтворюється на підставі назви села *Видибор*, що біля Чернихова на Житомирщині. Пор. запис назви *Wydybor* у Д. Бучка, з 1598 р. (Бучко Давньоукр 5). Ім'я однозначно утворене від антропооснов *видіти* 'бачити' та іменника *боръ* 'хвойний ліс'.

ВИДИМИР. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі назви поліського села *Видимир*, що біля хутора Майдан Сарн. р-ну Ровн. обл. (Купч Двочл 119). Перші згадки назви хутора походять з XIX ст. (Мор 38). Ім'я складене з дієслівної антропооснови *Вид-* та *-мир*.

ВИДОБИТ. Ім'я відтворюється на підставі назви села *Видобичі*, що біля м. Києва (тепер частина Києва). Найдавніші згадки поселення *Видобичь* походять із 1097 та 1149 рр. (ПСРЛ 110).

ВИДОГОСТЬ. Давнє слов'янське двоосновне ім'я, складене з дієслівної основи *вид-* 'бачити' та іменника *гость* 'чужинець, купець', поєднаних інтерфіксом *-о-*. Фонетична видозміна кінцевого *-сть* на *-щ-* зумовлена суфіксом давнього посесивного прикметника на **-jь*.

ВИНОБОР, род. – ВИНОБОРА. Особову назву *Винобор* у двох латиномовних грамотах 1288 р. з села Оросі (за тодішньою графікою – Vruzi) – сучасна офіційна назва села Oroszvár у комітаті Мошон, де в ті часи, за словами Л.Дэже, жило також українське населення (Дэже 48). Одним із власників згаданого маєтку, за словами Л. Дэже, міг бути тоді східний слов'янин.

Якщо актуальна просторова, часова та етнічна ідентифікація розглядуваного артропоніма *Винобор*, дана авторитетними істориками та філологами Угорщини, відповідає дійсності, то згаданий антропонім *Винобор* однозначно є генетично слов'янською особовою назвою з первісним агентивним значенням 'особа, яка збирає виноград'. Не випадково в говорах української мови сезон збору винограду дотепер називається **винобрання** (ССУМ 441), у словацькій мові – vinobranie, а у сербській – винобор.

ВИСЛАВ. Слов'янське чол. ім'я *Вислав*, складене з двох основ: *Ви-* (усічення давньої основи *Вито-* 'пан' або лат. *vita* 'життя') та основи *-слав(а)*. Отже, *Вислав* – це усічений варіант давнього імені *Vitoslav* (Bubak 318). Нині ім'я *Vislav* відоме хорватам (Šim 385). На Пряшівщині 1353 та 1773 рр. в окрузі Стропків згадується село *Вислава* (Краєзнавчий словник 406). Не виключене також, що зазначений ойконім пов'язаний з гідронімом *Вісла*.

ВИСОЧКО. Новіше слов'янське внутріродинне ім'я *Височко* належить до тої ономасіологічної групи, що й побутові побажальні імена моделі *Величко, Малько, Хорошко...*, через які батьки зичили дитині зростати у височу. Твірною основою для імені послужив прикметник *високий*, до якого приєднався формант *-ко*. Документально засвідчених записів імені *Височко* не виявлено. Вони закладені у такі прізвищеві назви: 1631 р., як Senko *Vysoczko* (Арх ЮЗР VI/I 477); 1565 – патронім *Wysoczkowics* (ОКЗР I 105); 1652 р. – козацький полковник *Высочанъ* (Туп 99). У Польщі імена *Wysoczek, Wysoczka* згадуються з XIV ст. (SSNO VI 233).

ВИТ. Для імені *Вит* можливі щонайменше дві прийнятні інтерпретації: а) це усічення двоосновного імені моделі *Витомиръ, Витомислъ, Витославъ* або моделі *Гостовитъ, Добровитъ*, у яких основа *-вит-* співвідносна з дієсловом *витати* 'жити' чи з іменником *витъ* 'володар, пан, можновладець, перемога' (Svob 91; Грк 44; Grzenia 328, 329; Mal Bud 123; Majtán Z najst 133); б) це календарне ім'я латинського походження *Vitus*, що від співзвучного прикметника *vitus* 'жвавий, веселий' (Bubak 318). Ім'я *Вит* та його похідні згадуються на південних схилах Укр. Карпат уже з XIII ст. Пор. 1220: «*Vitun* de villa Petur» – комітат Угоча (Reg Var 246); 1305: Simon f. *Vit* – с. Грабарово в комітаті Береґ – нині Угорщина (Bélay 540); 1571: кріпак Pe. *Wytwl*, 1572 – кріпак Lad. *Vitto* (там же). Пор. ще 1683: патронім *Vittevics* – с. Ґерґелі в комітаті Береґ (Leh Ber 267), а також сучасне прізвище *Вит//Віт* – с. Дубриничі Великоберезнянського р-ну. На Пряшівщині є прізвища *Вітко, Вітькович, Вітковський, Вітович* (Дуйчак 78), а в Польщі з XIII ст. згадується ім'я *Wit* (SSNO VI 128).

ВИТАН. Суфіксальне утворення від імені *Вит*. В Україні ім'я *Витан* нині не вживане, але в записі 1209 р. з Галичини воно представлене у прізвищевій назві боярина Юрія *Витановича* (ЛР 372).

У Польщі ім'я *Witan* згадується з XV ст. (SSNO VI 130). У наші дні чол. ім'я *Витан*, як і жіноче *Витана*, вживають болгари, серби та хорвати (Илчев 111; Грк 53; Šim 465). Вважається, що в основі імені *Витан* той же корінь *Вит-*, що і в іменах *Витомир, Витослав* (Грк 54), однак апелятивне походження цієї основи дискусійне (Svob 90). Найбільш правдоподібно, що в ньому представлена сема 'господар' (Грк 54).

ВИТКО. Здрібніло-пестливе утворення з формантом *-ко* від чол. імені *Вит(о)* або його двоосновних відповідників типу *Витомир, Святовит*. Слов'янське ім'я *Витко* дотепер уживане болгарами, сербами та хорватами (Илчев 111; Ковачев 121; Грк 53 – 54; Šim 465). Посереднім доказом давнього функціонування імені *Витко* в Укр. Карпатах можуть служити сучасні лемківські прізвища 1787 р. *Vitko, Vitka* (ЙМ), закарпатська прізвищева назва XV ст. *Vytkos* (Szabó 298), а ще більшою мірою – польсколатинські записи імені *Vitco, Vitko* з XIII – XV ст. (SSNO VI 131). Пор. також назву села *Витків* з XV ст. на Ровенщині, яке заснував рибалка *Витко*, що прибув туди зі Львівщини (Пура 41). Пор. ще слов'янський ойконім патронімного типу «в *Витковичохъ*», засвідчений 1576 р. (Купч Найд 69).

ВИТКОШ. Похідне іменне утворення з атрибутивним суфіксом *-ош* від імені *Витко*. Ім'я засвідчене у XV ст. як *Vytkos* у селі Бекень, що на Берегівщині (Leh Ber 298).

ВИТОМИР. Ім'я праслов'янського походження **Vitomir*, складене з дієслова *vitati* 'жити' або іменника *vitъ* 'володар, пан, перемога' (Грк 54; Илчев 112) та іменника *mirъ* 'спокій' (Svob 91). У Середньовіччі ім'я *Витомир* було відоме майже всім слов'янським народам та деяким їх сусідам. Пор. згадку 1200 р. про перебування *Витомира* – боярина угорського короля Андрія у Галичі (ЛР 369); кайкавське хорв. ім'я *Vitomir* XII ст. (Šim 190) та ін.

ВИТОНІЖ. Давньослов'янське присвійноприкметникове ім'я **Витонѣжъ* утворене від двоосновного імені **Витонѣгъ*, компонентами якого є іменник *вит-* 'володар, пан, перемога' та іменник *-нѣгъ* 'турбота, опіка', ускладнене суфіксом посесивного прикметника **-jь* (Купч Двочл 123). Перші письмові згадки посесивної назви села *Витоніж* в Україні походять із XVI – XVII ст. (Купч Двочл 123; Шульгач 27).

ВИТОСЛАВ. Рідкісне слов'янське двоосновне ім'я з препозиційним компонентом *Вит-* 'міцний, володар' + основа *-слав(а)*.

ВИТУН. Слов'янське особове ім'я *Витун* – це дериват від чол. імені *Вит* з атрибутивним суфіксом *-ун*, який фігурує в місцевих писемних пам'ятках уже з XIII ст. Напр. 1220: *Vitun* de villa Petur – ком. Уґоча (Reg Var 246).

ВИТЯЗЬ. Ім'я письмово засвідчено 1451 р. в м. Виноградові як *Wythez* (Szabó 420). Крім українців та угорців, ім'я *Витязь* раніше вживали серби, які вмотивовано пов'язують його з апелятивом *витязь* 'лицар', що кінецькінцем виводиться з германського апел. *viking* (Грк 54). Чеські ономасти кваліфікують ім'я *Vitěz* як новіше утворення слов'янського походження, яке прийшло на зміну давнішому імені *Vitoslav* 'владою славний', але нині сприймається як 'той, що славиться перемогою', 'славний лицар' (Knappová 182). На записі 1451 р. міг позначитися давньоугорський правопис апелятива *vitéz* 'т. с.', адже останній для угорської мови є безперечним слов'янським запозиченням (MNTESz III 164).

ВИША. Давнє слов'янське гіпокористичне ім'я, похідне від двоосновного імені моделі *Вышеславъ*, у якому перший компонент виступав, очевидно, у формі вищого ступеня порівняння прислівника 'більше'. Ім'я вперше засвідчене в формі знахідного відмінка вже 1220 р. в комітаті Сіладь: «homines Athile scilicet Georgium, *Visam*, Vyrsint et Milum» (Reg Var 258). Наступне свідчення походить із 1458 р.: «...болѣре Мълинъ и *Выша*» – м. Сучава (ССУМ І 223). У XIII ст. лексема *Vys* виступає також у ролі ойконіма. Напр., 1220: Petur de villa *Vys* – ком. Саболч (Reg Var 246). У XV ст. чол. ім'я *Wysza* засвідчено також на території Польщі. Нині ім'я *Виша*, як і його споріднені *Вишо*, *Вишан*, *Виш*, *Вишенько*, *Вишко*, побутують у сербів, хорватів та болгар (Грк 54; Šim 36; Илчев 112).

ВИШАТА. Давнє слов'янське усічено-суфіксальне чол. утворення від двоосновного імені моделі *Вышєборъ*, *Вышєгнѣвъ*, *Вышємиръ*, *Вышєславъ*, у яких за препозиційну основу правив прислівник *вышє-* 'більше' (Svob 93), + формант недорослості *-ата* (Svob 164 – 165).

Чи не першу письмову згадку цього імені містить давньоруський патронім Иоаннъ *Вышатичь* (1016 – 1106) – син *Вышати* Остромира, брат Путяти *Вышатича*, київський боярин (ЛР 388, 481). 1043 р. в Києві згадується воєвода *Вышата* Остромиръ, а 1071 р. згадується син київського тисяцького – Яна *Вышатича* (ПСРЛ І 175). 1220 р. в колишньому селі Дравці, що знаходилося поблизу м. Виноградова, в якому жили

слуги королівського замку Craznet, Coetan та *Wisata* (Reg Var 244). Ім'я *Вишата* на початку XIII ст. згадується також у інших населених пунктах басейну Верхньої та Середньої Тиси (Reg Var 250, 258).

У Галичині ім'я *Вышата* 1243 р. носив боярин Данила Галицького воєводи *Вышата* Остромировичъ – син Остромира-Йосифа (ЛР 410). Крім нього, 1232 р. згадується патронім *Вышатичъ*, а саме Давидъ *Вышатичъ* (ЛР 388, 481; ГВК 51, 98). Старопол. писемні пам'ятки засвідчують лише деривати від цього імені у вигляді *Wyszatyc(s)ki* (SSNO VI 237).

ВИШЕМИР. Давньоруське ім'я *Вышемир*, яке відтворюється на підставі запису назви 1565 р. села *Вышемир* (вар. *Вишомир*) – суч. назва села Седльце. Ім'я складене з прислівникової основи *выше-* 'більше' та іменної основи *-мир* (Купч Стат 219).

ВИШЕНКО. Чол. ім'я *Вишенко* нині побутує лише у сербів, які його кваліфікують як похідне від гіпокористичного варіанта *Выша*, котре, в свою чергу, співвідноситься з повним двоосновним праслов'янським іменем *Вышеславъ* (Грк 54). В Україні ім'я *Вышенко* засвідчено 1352 р.: «а се дворянє: пан *Вышє(н)ко* се(с)тричи(ч) Дворсковича...» – м. Перемишль (Купч 62). У поляків генетично близьким до останнього є середньовічне жіноче ім'я *Wyszeniega* та чол. патронім *Wyszeniowic* (SSNO VI 241).

ВИШЕСЛАВ. Праслов'янське ім'я складене з прислівникової основи *выше* – 'вище, більше' та іменника *-слав(а)*. Імена з препозиційною основою *Выше-* притаманні були всім слов'янським народам. Пор. чес. імена *Vyšebor*, *Vyšehor*, *Vyšehněv*, *Vyšemila*, пол. ім'я *Wyszesława* (Svob 93).

Найстаршим з-поміж письмово засвідчених носіїв імені *Вышеславъ* на Русі був, мабуть, син князя Володимира Святославича (ЛР 345; Туп 156), а першою жінкою на ім'я *Вышеслава* – княжна Ярославівна – дочка Ярослава Володимировича.

Узагалі у Володимира Великого була особлива прив'язаність до імен на *-слав*. Адже дев'ятьом своїм синам він дав такі імена: *Борислав*, *Вышеслав*, *Ізяслав*, *Мстислав*, *Предслав*, *Святослав*, *Станислав*, *Судислав* (Грицак 79). Навіть дочку полоцького князя Рогволода Рогніду після того, як одружив її на собі, перейменував на *Гориславу* (Грицак 79).

Ім'я *Вышеславъ* дало на Русі кілька похідних, як *Вышата*, *Вышко*, *Вышенко*. Можливо, одним із фонетичних варіантів імені, що виник шляхом синкопування складу *-ше-*, стало ім'я *Вислава*. Так називали дочку Ярополка Романовича, яка з часом стала жінкою Богуслава II (ЛР 473). Однак не виключаємо, що *Вислава* – це окреме ім'я, яке подібно до імен типу *Vymysl*, виникло шляхом префіксації (Svob 93).

Ім'я *Вишеслав* було й у сербів та хорватів. Отже, не виключено, що тут перший компонент імені, тобто *Више-*, вжито у значенні *Боле-*, отже, 'більше'.

ВИШКО. Праслов'янське гіпокористичне ім'я **Vyšьko* з формантом **-ьko*, утворене від котрогось двоосновного імені моделі *Вышєславъ*, *Вышєвой*, *Vyšeborъ*, *Vyšemilъ*. Ім'я рано втратило відтінок здрібнілості і вже в XII ст. виступає як емоційно нейтральне. Пор. 1162 р.: бояринъ *Вышко* – посадникъ Мстислава Ізяславовича въ Трочьскомъ (ЛР 284). Ім'я вживалося також після татаро-монгольської навали. Напр., на Галицьких та Львівських землях XV ст. (Szulowska 19); 1447: ergo *Wyszkonem* – м. Перемишль (Smołka II 30). Пор. ще запис 1444 р.: *Vysko* (AGZ XII 1/267). Антрополексема *Вишко* довго трималася також на Наддніпрянській Україні. Пор. іменування козака Кропивнянського полку 1649 р. Павєлъ *Вишъко* (РВЗ 349). Українське село *Вишківці* в окрузі

Стропків (СР) уперше згадується вже в документах 1414 р. (Краєзнавчий словник 406).

Подібною була еволюція імені *Вишко* також у інших слов'янських народів, напр., у росіян (Туп 100), болгар (Илчев 112), сербів (Грк 54) та хорватів (Šim 465).

В Україні особове ім'я *Вишко* вже вийшло з ужитку, але пам'ять про нього ще бережуть деякі прізвища, як *Вишко, Віщак,* карпатські ойконіми на зразок *Вишків, Вишково, Вішка* та деякі інші. Так, назва закарпатського села *Вишково*, що на Хустищині, згадується в угорському записі *Visk* уже з XIII ст. (Дэже 278), назва села *Вышъково* у Берестейській землі – 1489 р. (ССУМ I 226), а назва села *Вишків* Долинського р-ну Ів.-Фр. обл. – аж 1592 р. (Габорак 36).

ВИЩАК. Імені *Вищак* нині в Україні вже не дають, та й ті спотворені записи лексеми типу *Віщак*, які дійшли до наших днів із XV – XVIII ст., засвідчують його вживання не в ролі власного особового імені, а тільки – в функції другого (додаткового) ідентифікатора особи, тобто як прізвищеву назву або навіть як прізвище. Напр., 1491: Johanne dicto *Wyesczak* (AGZ XVI 3/466); 1461: свідок *Visczak* Agoston – м. Мукачів (Hod Okm 81); 1704: кріпак *Viscsak* Olexa – с. Зняцьово (Hod Gens 11). А загалом *Вищак* – це український дериват, утворений за допомогою суфікса *-'ак* від давнього слов'янського здрібнілопестливого імені *Вышко*, яке постало на базі двоосновного імені моделі *Вышеславъ* або від споріднених із ним карпатських ойконімів *Вішка* чи *Вишківці* (Краєзнавчий словник 406).

ВІНЦЕСЛАВ. Ім'я *Вінцеслав* в Україні не належить до популярних. Нині воно сприймається як складення зі слов'янських основ *вінець*, тобто 'вінок', та компонента *-слав(а)*, а зміст його тлумачать як 'увінчаний славою'. Етимологічно ж ім'я *Вінцеслав* не має нічого спільного ані з *вінцем*, ані з *вінком*, ані з дієсловом *вінчати* (Grzenia 323). Укр. *Вінцеслав* чи пол. *Więcesław* – це контамінація пол. імені *Więcesław* та східнослов'янського *В'ячеслав* (Rymut II 644), у яких препозиційний компонент *Vence-* становить форму вищого ступеня порівняння прислівника *wiele* 'багато', власне, *więcej*, тобто 'більше'. Нині в Польщі ім'я *Wieńczysław* носить 557 мужчин (Grzenia 323).

У чехів ім'я *Věnceslav* є рідковживаним, але вони слушно кваліфікують цю форму імені як новітню видозміну латинізованого слов'янізма (Knappová 79) і зараховують його до полонізмів. Рос. ономасти, які вносять ім'я *Венцеслав* до своїх словників, справедливо виводять його із пол. *Wieńczysław*, але при цьому часом забувають нагадати, що це вже новіше переосмислення первісного значення імені (Петровский 73).

Найдавніші письмові згадки імені *Венцеслав* у Карпатському регіоні припадають на XIII ст. Пор. 1217: Ego *Venceslaus* Dei gratia sum comes Zotmariensis – комітат Сатмар (Reg Var 178); 1215: iudice *Vencezlao* – comite de Zotmar (Reg Var 199).

ВІРОСЛАВ. Для України це ім'я нове, але його наводять деякі сучасні словники власних імен людей (напр., ВІЛ 47; Белей 57). Нарівні з варіантом *Verislaw*, хорв. та серб. словники імен наводять також ім'я *Veroslaw* (Šim 358, 359; Грк 52). Чес. словники кваліфікують ім'я *Věroslav* як новіший варіант старочеського *Věřislav*, котре означало 'той, що славить віру' і перегукується з іменем лат. походження *Fidelius* (Knappová 180).

ВІТКО. Ім'я відтворюється на підставі запису назви села *Вітковичі*, яке значиться на Ровенщині з початку XVI ст. (Пура 29 – 30), а походить від особової назви *Вітко*, що відповідає повним формам імені *Vitomir*, *Witoslav*, *Віталій* (Svob 91, Пура 30).

ВІТОМИР. Нині це імя функціонує тільки серед українців Срему та Воєводини. Напр., учитель основної школи XX ст. *Витомир* Боданець у місті Новий Сад (Жирош 89). А повна форма двоосновного імені *Vitomir* у альпійських слов'ян мала щонайменше 5 носіїв (Kronsteiner 298).

ВІТРОСЛАВ. Новіше слов'янське двоосновне ім'я, складене з основ іменників *вітер* та *слав(а)*. Ім'я *Vetrislao* наявне в Актах гродських і земських із 1421 р. (SSNO VI 73). Антропооснова *Wiatr-* представлена серед пол. прізвищевих назв XV ст.: «Nicolaus dictus *Wiatr*» (SSNO VI 52), а компонент *-слав* є типовим для слов'янських двоосновних імен.

ВІХОТЬ, род. – ВІХТЯ. Можливо, слов'янських особових імен сягає також прізвищева назва *Вихоть*, апелятивне значення якої 'жмут сіна, клоччя, тобто щось маленьке' (СУМ I 699). Пор. 1331: А писар Захарія Выхоть (Гр. XIV ст., 14)

ВЛАД. Неповноголосний усічений варіант котрогось із давніх слов'янських двоосновних імен моделі *Владимиръ*, *Владиславъ* чи моделі *Боговладъ*, *Роговладъ*, у яких основа *-влад-* виступала виразником значення 'володіти, володіння' (Svob 91, 92). За А. Вінцензом (Vincenz 265), ім'я *Влад* станом на XIV – XV ст.ст. треба кваліфікувати як південнослов'янізм. Ареал іменного варіанта *Влад* (як у XV ст., так і тепер) охоплює головним чином басейн річок Верхньої Тиси, Прута, Серета і Середнього Дністра (Думбр Мик 47), а далі простягується через усю Румунію та охоплює Болгарію і Сербію (Const 408; Илчев 112; Грк 53).

Переважна більшість давніх записів імені *Влад* походить із Буковини, Молдови та румунського Марамороша. Напр., 1393: панъ *Оуладъ* – м. Сучава (ССУМ I 179); 1395: панъ *Владь* дворникъ – м. Кам'янець (ССУМ I 179); 1419: шл. Ivan f. *Vlad* – с. Діброва (Bélay 120); 1448: *Влад* – син молдавського господаря Стефана (Укр. грам. XV ст. 140); 1497: Богданъ *Владъ* – с. Ваcлуй (там же); 1424: Максимъ, инако *Владъ* Драгосиновичь (Туп 81); 1638: шл. *Vlad* Tutuka – с. В. Селище (Bélay 196). У Молдові, Румунії, а також у містах Наддніпрянщини ім'я *Влад* дотепер належить до вживаних.

ВЛАДИМИР. Давня церковнослов'янська форма двоосновного імені, складена з основи неповноголосного дієслова *владѣти* 'володіти' та іменної основи *миръ*, первісна семантика якого 'спокій, світ' (Svob 79 – 80). На Русі з X ст. згадуються паралельні форми імені Володимер і Владимер (Нерознак 41). На укр. землях неповноголосний варіант імені *Владимир* використовували головним чином волохи, болгари та росіяни, а з часом і чехи та словаки. Прізвищеві назви XV ст. *Владимир*, *Ладомир*, які в Укр. Карпатах фіксуються вже з XV ст., традиційно локалізуються тільки в зонах давньої валаської колонізації (ССУМ I 179; Bélay 196). Те саме стосується й назви українського села *Ладомирів*, що у Сх. Словаччині (Лазорик 53). Варто згадати також про сина перемиського князя Ростислава Владимировича – *Володимира*, якого 1083 р. нерідко називали *Владимиром* та *Володарем* (ПСРЛ I 205 – 206).

ВЛАДИСЛАВ. Це південнослов'янський, чес. і словац. відповідник українського імені *Володислав*. Варіант імені *Владислав* утворено від слов'янського неповноголосного дієслова *владѣти* 'володіти, панувати' та іменної основи *слав(а)* (Svob 79; Железн. Типи 207). Під впливом чеської мови він уже в XII – XIV ст. поширився в Польщі і майже повністю витіснив звідти тамтешній еквівалент *Włodzisław*. У результаті цього нині в Польщі живе понад 312 тисяч *Владиславів* і тільки 160 осіб на ім'я *Włodzisław* (Grzenia

330 – 331). В Україні та Росії ім'я *Владислав* укоренилося передусім завдяки південнослов'янській, у тому числі й церковнослов'янській, традиції, а з часом стало загальнослов'янським.

В Україні перші записи імені *Владислав* припадають на XIV ст., а їхні носії в ту пору належали переважно до польської шляхти (ССУМ I 179), але не тільки. Пор. особове ім'я XVI ст. *Владиславъ* (Керста 14). Пор. 1570: *Владиславъ* Андриевичъ (Демчук 37); 1575: *Владиславъ* Збарскій (Арх ЮЗР VII/1 216); 1645: *Wladysław* Chrebtowicz (Арх ЮЗР II/1 281); 1650: *Владислав* Немирич (Арх ЮЗР VII/2 430) і т.п. Неповноголосна форма імені *Владислав* була відома також іншим регіонам України, у тому числі й Гуцульщині (Vincenz 299), а в Тернополі ще в XX ст. хлопчикам надавали це ім'я (Свистун 8).

ВЛАДЬО. Чол. особове ім'я розмовно-побутового стилю, занесене на територію Закарпаття та Сх. Словаччини чеськими властями початку XX ст. Воно відповідає офіційному еквіваленту імені *Владислав*.

ВЛАЙКО. Фонетична видозміна південнослов'янського чол. імені *Владко* та *Владько*, які відповідають повному двоосновному імені *Владимир*. Нині іменні варіанти *Влайко, Влайо, Влайка* вживані в Болгарії (Илчев 113), Сербії (Грк 55) та в Хорватії (Šim 370). Пор. запис із Молдови за 1464 р.: «на то єст вѣра пана Станчоула, вѣра пана *Влайка*, оуйка нашого» – м. Сучава (ССУМ I 180).

На Закарпатті антропонім *Влайко* вперше засвідчено 1435 р. в селі Діброва попри таких імен, як Гаврило та Михайло: шл. *Vlajko*, Hav., Mich. (Bélay 120). Ім'я потрапило також до кількох польсько-латинських середньовічних документів. Пор. 1437: «Onaczko, filius *Vlayko* de Drohomirczani; Nobilis *Vlayko*» (SSNO VI 136); 1427: Hyra *Vlayko* (там же). Пор. ще ім'я *Влаикоул* – боярин молдавський, староста хотинський (Укр. грам. XV ст. 140).

ВЛАТКО. Серед українців та русинів Югославії міжвоєнних років поширилася фонетично модифікована (асимільована) форма здрібніло-пестливого чоловічого імені *Влатко*, яка відповідає загальноукраїнській здрібніло-пестливій формі імені *Володько* (Мудри – Саламон 247).

ВЛОДЕК, род. – ВЛОДКА. Слов'янське (генетично польське) розмовно-побутове ім'я, що відповідає українським *Володик, Володько*. Перші фіксації імені припадають на XV ст. Пор. 1412: *Влодекъ* воєвода львовский – м. Львів (ССУМ I 181).

ВЛОДЗЬО. Це пол. розмовний відповідник офіційного імені *Włodzimierz*, який нині ще побутує серед українців Галичини як розмовний еквівалент українського імені *Володьо* – офіційний до *Володимир*. На його пол. походження вказує не стільки ареал використання, скільки звукосполучення **tlot* та асибіляція **dj > dż*.

ВЛОДКО. Це польський (неповноголосний) відповідник до укр. здрібніло-пестливого імені *Володько*. Подібні форми імен уживалися на західних теренах України вже на початку XV ст. Мало того, від них утворювалися і патроніми. Напр., 1404: «я пан Петр Влодковичь дѣдич... староста галицкий» – м. Галич (ССУМ I 182).

ВНУЧКО. Особову назву *Внучко* засвідчено 1445 р. в молдавському місті Серет у такому контексті: «панъ Янъ с Чижева та панъ *Внучко* с Коутня» (ССУМ I 183). Титул *панъ* перед антропонімом *Внучко*, а ще більшою мірою те, що таким же однорідним членом речення в безпосередньому сусідстві, ужито поряд антропонім панъ Янъ, є достатньою підставою для того, аби лексему *Внучко* в цьому випадку кваліфікувати не як звичайний апелятивний термін спорідненості стосов-

но *внук/онук/унук*, а вважати її внутрішньородинним варіантом імені. У пам'ятках пол. мови ім'я *Wnuczko* та *Wnęczko* так само починає фіксуватися з XV ст. (SSNO V 155).

ВОВК. Праслов'янське чол. захисне ім'я **Vьlkъ* з первісною апелятивною семантикою хижої тварини 'вовк'. До пізнього Середньовіччя українці, як і інші слов'яни, давали це відапелятивне ім'я дитині з метою відвернути від неї згубну силу злих духів. Це означає, що у свідомості народних мас ім'я мало виконувати магічну функцію – захищати новонародженого від наглої смерті чи висловити щирі побажання на майбутнє її носієві.

Нині ім'я *Вовк* (власне, його національні гіпокористичні відповідники *Волк, Вълко, Вук, Вучко*...) уживають не тільки болгари, македонці, серби, хорвати й словенці (Илчев 119; Грк 61; Šim 466). Назву *вовка* для іменування людини традиційно використовують майже всі індоєвропейські народи. Пор. нім. *Wolf*, англ. *Wolfe*, фр. *Loup*, італ. *Uef*, рум. *Lupu*, а з часом почали використовувати навіть неіндоєвропейці, як угорці, турки та деякі інші (пор. угор. *Farkas*, тур. *Kurt*) (Budziszewska 238).

Записи імені *Вовк* із теренів України та прилеглих до неї регіонів приносять уже пам'ятки XIII ст. Пор. 1214: «scilicet Sudam et *Volcu*» – комітат Боршод (Reg Var 186); 1221: «cum Petro cognate *Vilk* dixerunt» – комітат Саболч (Reg Var 272); 1321: *Vilk* reus – ком. Саболч (Reg Var 272); 1577: *Volk* Boratiński (АЮЗР III/I 259). Від цього імені утворювалися патроніми. Пор. 1667: Василь *Волкович* – вишегородський боярин Давида Ростиславича (ЛР 291), описову назву прізвиськового типу Святополка Ярополковича з X – XI ст. *Волчий хвостъ* (ЛР 291 та 473, 51, 82). Від імені *Вовк* утворено багато прізвищ та географічних назв. Пор. відповідну старопольську особову назву 1497 р. *Wilczy Gon* (SSNO VI 102), де *gon* – це 'хвіст'. Пор. сучасні укр. п-ща *Вовкан, Вовканець, Вовканич, Вовкогріб, Вовкулич, Вовчак, Вовченко, Вовчик, Вовчок, Вовчук* (Чу Прізв. 120), пор. також відповідні пол. прізвища (SSNO VI 104 – 105).

ВОВКАН. Українське ім'я спільнослов'янського масштабу, дериват від базового імені *Вовк*, яке утворене від назви звіра *вовк* за допомогою атрибутивного суфікса *-ан*.

В українців перші письмові фіксації імені *Вовкан* припадають на XIII – XV ст. Пор. 1214: «impetit convillanum suum *Vulcanus* iustificatus est» – м. Берегово (Reg Var 184); 1404: пан *Волкан* Оугорницкій – м. Галич (ССУМ I 181); 1495: кріпак *Walkan* (!) – комітат Сатмар (Mak Sza 168), яке Ф. Макшаї вважає слов'янським. Пор. також старопольське ім'я *Wilkan* (SSNO VI 105). Нині згадку про ім'я *Вовкан* містить хіба що сучасне укр. прізвище *Вовканець*.

У наші дні цю лексему в ролі особового імені вживають уже тільки південнослов'янські народи. Пор. суч. болг. ім'я *Вълкан* (Илчев 119), суч. серб. ім'я *Вукан* (Грк 59). Пор. також старосербські імена *Влъкота, Влъкош*, патронім XV ст. *Влъковић* (Грк Реч 57,), ім'я відомого діяча сербської культури XIX ст. *Вука* Караджича, суч. хорв. імена *Vuk, Vukan, Vukomil, Vukoslav*... (Šim 467).

ВОВКОВИЯ. Пізньослов'янське іменне утворення, яке постало на базі словосполучення *вовком вити*. В Україні особове ім'я прізвиськового типу *Вовковия*, засвідчене 1447 р. в м. Луцьк. Пор. «пану Петрашу *Волковыи* ловцу» (ССУМ I 189), а 1499 р. в м. Вільна зафіксовано ойконім *Волковыечъ*(!): «от дворца, а по границу по *Волковыеча* от Стыра» (там же). У південних слов'ян композитні імена з препозиційною чи постпозиційною основою *-вук-*, тобто 'вовк', уживаються дотепер. Напр., суч. хорв. *Vukodrag, Vukomir, Vukoslav* (Šim 466), серб. імена *Добровук, Миловук*,

Станивук (Svob 98), *Вукобрат*, *Вукобрз*, *Буковоj*, *Буковоjе* (Грк 60).

Свідченням давності імені *Вовковия* на Закарпатті може служити традиційна множинна назва села *Вовковиї* (Ужгородщина) в угорському записі 1421 р. *Valkaja* (Дэже 273), яку горенормалізатори української ойконімії в 1946 р. свавільно підігнали під присвійноприкметникову модель ойконіма *Вовкове*. На Ровенщині і на Галицькій Лемківщині назви сіл зразка *Вовковиї* та антропонім *Vilkowyjski* (SSNO VI 108) з XV ст. збережено дотепер (Пура 114). Композитна особова назва моделі *Волковыя* вживана в більшості слов'янських народів, а первісним значенням її було, імовірно, 'мисливець, який своїм виттям підзиває вовків' (Пура 114). Пор. також аналогічне закарпатське прізвище XVIII ст. *Volkohrib* (Пе Урб 125), суч. офіційна форма прізвища *Окогріб* на Перечинщині та прізвище *Гудивок* на Мукачівщині, що з *Гудивовк* (Чу Прізв. 164).

ВОВКОШ. Ім'я відтворюється на підставі назви села *Вовкош* з XIX ст., що на Ровенщині (Пура 41). Її, як і пол. особову назву *Wilkosz*, утворено від антропоніма *вълкъ* 'вовк' за допомогою атрибутивного суфікса *-ош*.

ВОВЧИЙ ХВІСТ. Так називали воєводу Володимира Святославича і Святополка Ярополковича в X ст. (ЛР 51, 82). Згадане двослівне іменування в громаді виконувало, напевно, не тільки номінативну, але й характеристичну функцію стосовно денотата.

ВОВЧКО. Староукраїнське чол. ім'я з формантом здрібнілості *-ко* від давнього базового імені *Вовк*. Нині іменний варіант *Вовчко*, як і саме ім'я *Вовк*, українцями вже не вживається, хоча інші слов'янські народи, зокрема балканські, дотепер дають дітям імена *Вучко*, *Вучо*, *Вук* (Илчев 118, 121; Грк 151; Šim 466). Українцям про це ім'я нагадують хіба що псевдонім Марії Вілінської – *Марко Вовчок*, казковий персонаж Івана Франка *Вовчок-Товчок*, назва закарпатського села *Вучкове* та деякі інші особові та географічні назви.

У XIV – XVI ст. ім'я *Вовчко* ще було вживаним. Напр., у галицькому селі Вишні племінника Лоєвича 1399 р. записано як панъ *Волъчко* Пєрєслюжичь (ССУМ I 147); 1470 р. в м. Володимирі записаний пан *Волчко* Князьский (ССУМ I 194); у XV ст. у с. Звинячому фігурує запис *Волъчъко* Ощовский (там же). 1472 р. залишив нам запис: «Я пан *Волчко* Хренницкий» (Демчук 26). У середньовічних документах, писаних латинською мовою на теренах Польщі, ім'я *Wilczko* так само було популярним (SSNO VI 100 – 101). З м. Любліна походить запис 1478 р. *Wolczko* Romanowicz (ССУМ I 194). На 1548 р. припадає запис пан *Волчко* Якимович Жасковский (Вол. Гр. 108, Демчук 26); 1597: Aurilo *Wolczek* – м. Сянік (Balzer 126) На XV ст. припадає також кілька записів із подвійними іменами. Так, із 1458 р. запис пан Petka alias *Wolczko*, а з 1499: Paulus alias *Wolczko* (Демчук 19, 20). Перші записи імен від антропооснови *Вовк-/Вовч-* з південнокарпатського регіону приносять протоколи «Божих судів» із комітату Сатмар. Пор. запис 1216 р. «scilicet *Vulchi* pristaldo…, nomine *Wulchim* impetit…» (Reg Var 209, 119).

ВОВЧОК. Похідне утворення з демінутивним суфіксом *-ок* від особового імені *Вовк*. Ім'я *Вовчок* українці вживали упродовж кількох століть. Напр., 1213: per attestationem *Vltuk* (!) (Reg Var 77); 1572: *Вовчок* Ляшковъ – м. Вінниця (ОВЗ 607); 1552: «…Я у пана *Вовчка*… узял» – с. Жасковичі (СУМ XVI – XVII ст. 4 217); 1618: кріпаки Iwan *Wolczok* – с. Нижня Писана, *Wolczok* Wasil – с. Рівна на Маковиці (Marsina 70, 89). Поляки XIII – XV ст. використовували натомість ім'я *Wilczek* (SSNO VI 100).

ВОЄВОДА. Давнє слов'янське двоосновне ім'я, складене з препозицій-

ної іменникової основи *вой-* 'воїн, боєць' (як і імена *Войславъ, Войтѣхъ*) або з постпозиційної, як у іменах *Будивой, Судивой*..., та дієслівної основи *вод-* 'водити'. Більшість записів імені (а з часом і прізвищевої назви *Воєвода*), походить із XIII – XV ст. Напр., 1214: «...cum *Vojevoda* comes de Doboka; Vojuvoda Paulus» – ком. Сатмар (Reg Var 181, 270); 1219: cum Neuca *Vojevoda* – комітат Саболч (Reg Var 275); 1525: кріпак Elexe *Wayvoda* – с. Нанково (Bélay 53); 1552: *Воеводка* Сутєский – м. Винниця (ОВЗ 606); 1671: кріпак *Vajvoda* Ferenc – с. Дулово (Bélay 138).

Пам'ять про згадуване ім'я понині береже хіба що змадяризований рефлекс прізвища *Вайда* серед українців, поляків та угорців. У селі Тур'я-Пасіка Перечинського району частина поселення дотепер зберігає назву *Воєводина* (род. *Воєводины*), а потік, який протікає через села Тур'я-Поляна і Тур'я-Пасіка, називають *Воєводинський*.

На теренах Польщі ім'я *Wojewoda* починає фіксуватися з XIV ст. Напр., «Florianus dictus *Woyewoda* de Mirowa» (SSNO VI 173).

ВОЄГОСТЬ. Ім'я відтворюється на підставі двоосновної топонімної посесивної назви *Воєгощ*, записи якої кілька разів повторюються серед давньоукраїнських та інших слов'янських географічних назв Середньовіччя і новіших часів. Напр., 1127 р. топонім *Воигост* (Мор 45); 1544: топонім *Воєгощ*, границы *Воєгоской* – м. Камінь Каширський (Купч Двочл 115; AS IV 407). Препозиційною частиною імені *Воєгость* чи *Воигость* послужила іменна основа *Вой-* у формі непрямого відмінка із значенням 'воїн', а постпозиційною – 'гість, чужинець, купець' (Мор 66).

ВОЖ. Якщо виходити з того, що давньогрецьке написання імені антського вождя *βος*, якого в IV ст. розіп'яв разом із його синами готський король Вінітарій у Північному Причорномор'ї, треба читати не по-старослов'янськи, тобто не як *Вождь*, власне, не з ініціальним щілинним */В/* та фінальним звукосполученням */ЖД/*, і не по-латинськи, як *Bos*, тобто не з зімкненим ініціальним */В/*, а по-руськи, – отже, як *Вож* чи *Вожь*, тоді це ім'я постане перед нами однозначно слов'янським, спорідненим із другим компонентом імені *Воєвода*, тобто, що воно походить від дієслова *водити* у значенні 'проводити, провідник', яке фіксують українські тексти XVI – XVII ст.

ВОЇЛО. Давнє слов'янське ім'я, утворене за допомогою форманта *-ило* (як і імена зразка *Будило, Добрило, Радило, Станило*...) від основи іменної моделі *Воймиръ, Войславъ, Войтѣхъ, Войнѣгъ*... (Грк 58) або моделі *Бързивой, Будивой, Хотивой, Мстивой*..., у яких компонент *-вой-* – це іменник 'воїн, боєць' (Svob 92). Чол. ім'я *Воило* дотепер зберігають болгари (Илчев 115) та серби (Грк 58). В українців і в росіян це ім'я рано вийшло з ужитку, але залишило сліди в патронімах пізнього Середньовіччя. Пор. укр. запис 1388 р. з м. Лучиці Семен *Воилови(ч)* Гриць (ССУМ I 187).

ВОЇН. Давнє слов'янське ім'я, яке впродовж Середньовіччя зберігали ще всі слов'яни. Напр., 1282: «село на Вкраинци именем *Воинь*» (ПСРЛ II 889; ЕСЛГНПР 32). Пор. ще старосербське ім'я XIV ст. *Воинъ* і сучасне македонське та болгарське ім'я *Воин* (Грк 56 – 58; Илчев 114), чеське ім'я *Vojen* (Knappová 184). Ім'я *Воин* згадується і в білорусів, напр., записи *Воин* Гричинович, *Воин* Некрашевич, *Воин* Сенич. Правда, М. Бірила такі іменування чомусь кваліфікує як прізвиська (Бір 181, 203), а не як власні особові імена.

В українців та білорусів найбільше записів імені *Воїн* припадає на XVI ст. Пор. 1552: *Воинъ* Міцкевич – м. Черкаси (Туп 890); 1579: *Воинъ* Боговитиновичъ (Арх ЮЗР VIII/4 429); укр. патронім 1579 р. *Войнович* (Арх ЮЗР VIII/4 440);

патронім 1565 р. *Войнич* (Арх ЮЗР VII/I 218); метронім *Woynczyn* (ЛСХ 143).

Ім'я *Воїн* виникло, напевно, шляхом усічення двоосновного імені *Войнѣгъ* (Х – Д 23). Менш імовірно, що іменем став апелятив *воїн*, хоча станом на XV ст. лексема була вже широко вживаною в кількох значеннях (ССУМ I 188).

ВОЇСЛАВ / ВОЙСЛАВ. Давнє слов'янське чол. ім'я, складене з двох основ – іменникової основи *вой-* 'воїн, боєць' та іменника *-слав(а)*. Вживалося ім'я *Воїслав* і в давньоруську пору. Пор., напр., *Воиславъ* Добриничь 1220 р. (Мор 45; Туп 90; Купч Давні 217), у тому числі і в Карпатському регіоні. Пор. 1215: *Voyzlou* (читай *Воїслав*!) reus – комітат Сатмар (Reg Var 196). На Прикарпатті 1434 р. засвідчено назву села *Woysławicze* (Купч Найд 68), але після Другої світової війни село чомусь перейменовано на *Волинське*, хоч назва *Воїслав* нагадувала сучасникам про фундатора села. Препозитивний компонент цього імені ріднить його з давньопольськими іменами Wojesław, Wojsław. Ім'я *Vojislav* довго зберігали чехи (Svob 59), поляки (SSNO VI 176), серби і македонці (Грк 59), болгари (Илчев 115, 309) та хорвати (Šim 371).

ВОЙ. Усічений варіант повного двоосновного імені типу *Воїслав, Воибор* і т. п. (Туп 145 – 146) або наслідок усічення якогось іншого імені зразка *Будивой, Радивой*. У болгар та у сербів дотепер уживаються подібні усіченні імена зразка *Войо, Воја* (Илчев 116; Грк 56 – 57). В Україні імені зразка *Вой* уже немає, але 1661 р. ще засвідчено похідний від нього патронім *Воєнко* (ПК 384).

ВОЙДИЛО. Єдиний виявлений український запис імені походить із Києва за 1437 р.: свідок пан *Войдило* (ССУМ I 187), але кілька латинографічних записів імені *Wojdyło, Wojdyła* та патроніма *Wojdyłowic* походять із середньовічної Польщі (SSNO VI 172). Щодо імені *Войдило* можливі два пояснення: а) це утворення з формантом *-ило* від імені *Войда* (див. **ВОЄВОДА**) чи від патроніма *Войдатович* за 1451 р. з південно-західної Русі (Туп 505) і б) це нерегулярна експресивна фонетична видозміна кореневого */т/* на */д/* в імені *Войтило*, що від *Войт* або від *Войтѣх*.

ВОЙК. Варіант слов'ян. усіченого імені *Воислав*. Напр. 1418 – 1423: шляхтичі Radul Mich., Mich. f. Woyk – с. Fejerfalva в Марамороші (Bélay 1140).

ВОЙКА. Ім'я виникло, очевидно, внаслідок морфологічної видозміни імені *Войко*. Пор. 1470: «сыны Владови Наноулъ и братія єго *Воика* и Михоулъ...» – м. Сучава (ССУМ I 187). Пор. ще з XVI ст. «*Woyko* conwersus in Kamencz» (SSNO VI 172). З часом це ім'я стало прізвищевою назвою. Пор. 1393 р. Johannes dictus *Wayka* – с. Часлівці на Ужгородщині (Zsigmundkori 310). Пор. ще сучасні прізвища *Войчек, Войчык, Войчік* на Пряшівщині (Дуйчак 79).

ВОЙКИНА. Імовірно, слов'янський дериват із демінутивним суфіксом *-ина* від імені *Войка*, яке, у свою чергу, є гіпокоризмом від котрогось із двоосновних слов'янських імен моделі *Добровой, Миловой* або моделі *Воїслав, Воймир*... (Šim 466). Пор. 1087: Радко і *Войкина* – молодші дружинники Ярослава Ізяславича в Києві (ЛР 473, 126).

ВОЙКО. Давнє слов'янське чол. ім'я, утворене за допомогою демінутивного форманта *-ко* (як і імена моделі *Бойко, Дайко, Живко, Станко*...) від антропоосновы *Вой-* 'воїн', наявної в двоосновних іменах моделі *Войгость, Воймиръ, Войславъ* чи іменної моделі *Беривой, Бързивой, Мъстивой*. Пор. ще імена *Воїло, Воїн*. Однак Б. Струмінський ім'я *Войко* відносить до імен генетично шведських чи навіть до голландських імен, зіставляючи його з іменем *Øykō* (Strumiński 310).

В Україні та на прилеглих до неї теренах ім'я *Войко* письмово засвідчується з XV ст. Напр., 1418 – 1423: «...где был *Вой-*

ко и Щєфуль» – м. Сучава (ССУМ І 157); 1480: «...купиль ... от *Войка*» – м. Сучава (ССУМ І 193). У XVII ст. засвідчено кілька патронімів від імені *Войко*: 1622: патронім *Войкович* (Арх ЮЗР I/5 517); 1649: козак Кропивнянського полку Крыско *Войчєнъко* (РВЗ 359), а в селі Нижнє Селище на Хустщині є поле з назвою *Войково* (Петров 24). У Сербії ім'я *Войко* вживається з XII ст. (Грк 57, Жел 45).

ВОЙЛО. Давнє утворення з формантом *-ило* (як і в імен моделі *Гостило, Добрило, Станило*) від антропооснови *-вой-* 'воїн, борець', представленої в двоосновних іменах моделі *Войслав, Войтѣх* та моделі *Добровой, Желивой*... У старосербських писемних пам'ятках ім'я *Воило* засвідчується ще в XIV ст. (Грк 58), а у болгар ім'я *Воил* актуальне понині (Илчев 14). В українців ім'я *Войло* вже вийшло з ужитку, але в XIV ст. ще фіксувалися похідні патроніми від нього, як Сємен *Воиловичъ* – м. Лучиця (ССУМ І 187); у XVII ст. вживаються вже тільки прізвища *Vuilo, Voila* – с. Широкий Луг (Bélay 195).

ВОЙНА. Середньовічне чол. ім'я, яке постало внаслідок видозміни давнього слов'янського імені *Воин* чи *Войно* (Илчев 114; Грк 56) або в результаті усічення давніших двоосновних імен зразка *Войнѣгъ, Воймиръ, Войславъ*. В Україні чол. ім'я *Война* декілька разів фіксується в XV ст. Напр., 1473: «я *Война*, пана Немиринъ синъ» (Арх ЮЗР VIII/4 27); 1532: *Война* Федоровичъ (Арх ЮЗР VIII/4 370); 1568: *Война* Вороницкий (Арх ЮЗР VIII/3 160); 1569: пан *Война* Василєвич Линєвский (Вол гр., Арх ЮЗР VI 51); 1579: *Война* Заєцъ (Арх ЮЗР VIII/4 351); 1584: *Война* Поряднич (Туп 89) і т. п.

Ім'я *Война* подибується і в Реєстрах війська запорозького 1649 р., напр., козак Уманського полку *Война* Товмач, козак Корсунського полку *Война* Тирунєнко (РВЗ 204, 134), але в XVII – XVIII ст. антропонім *Война* частіше виступає вже як прізвищева назва. Напр., 1715: кріпаки *Vojna* Griga, Laver – с. Рус. Поляна (Bélay 180); 1715: кріпак *Vojna* Makszim (там же); 1720: кріпаки *Vojna* Demetrius, Michael – с. Рус. Поляна (Пе Пред 309) і т. п. Часом антропонім *Война* виступає також додатковим ідентифікаційним засобом при офіційному імені або при прізвищевій назві. Напр., у записі 1662 р. Alexandr *Woyna* Orausky (Демчук 28).

Подібні іменування особи з компонентом *Война*, як наприклад, *Война* Юръевич за 1528 р. чи *Война* Лопот, *Война* Богушевич, *Война* Зенкевич, *Война* Похабович та інші, наявні також у Білорусі XVI ст. Правда, М. Бірила кваліфікує їх чомусь не як імена, а – як прізвиська (Бір 181, 203). Вживалися іменування цього типу і в росіян.

Від імені *Война* чи *Войно* або *Воїн* утворено також патронімічне прізвище 1649 р. *Войненко*, яке Р. Осташ прагне вивести безпосередньо зі слов'янських автохтонних імен моделі *Воимиръ, Войнѣгъ, Воиславъ*, покликаючись при цьому на ЕСЛГНПР (Осташ Пр 533) та патронімічну назву Михайло *Войнич* (Вол. грам. XVI ст. 182). У Польщі чол. ім'я *Wojna* фіксується з кінця XIV ст. (SSNO VI 174).

ВОЙНИК. Слов'янське особове ім'я, утворене за допомогою суфікса *-ик* від повного імені *Война*, яке, у свою чергу, могло так само постати на базі двоосновного імені *Войнѣгъ*. У Реєстрах війська запорозького ім'я *Войник* засвідчено двічі, але вже в укаючому його варіанті, як *Вуйник, Вуник* (Осташ Інд. 513). Не виключено, що ім'я *Войник* пішло безпосередньо від староукраїнського апелятива *войник* 'воїн' (СУМ XVI – XVII ст. 4/191).

Ім'я *Войник* не належало до повсюдних, але воно дало кілька похідних прізвищевих назв. Напр. 1404: пан Миколай *Войницкий* – м. Медика (ССУМ І 187); 1433: Домарат *Войницкий* – с. Лан-

чиця (там же); 1437: Петр *Воницкий* – м. Київ (там же); 1664: пан Ян *Войницкий* – с. Варадка на Закарпатті (Явор 204). 1495 р. у молдавському містечку Васлуй засвідчено прізвищеву назву *Войник* із формантом *-ул*. Пор. запис: «сыну Станиноу и племинники єго Доброиноу *Войникоулъ*» (ССУМ I 187), а 1649 р. в Білоцерківському полку значиться Иванъ *Войничєнъко* (РВЗ 184). У поляків ім'я *Wojnic* фіксується з середини XIV ст. (SSNO VI 175).

ВОЙНИЛО. Специфічне українське ім'я з квалітативним формантом *-ило*, утворене від основи іменного гіпокоризма *Война*, співвідносного з праслов'янськими іменами моделі *Войнѣгъ*. Ім'я *Войнило* засвідчено 1649 р. в Реєстрах війська запорозького: козак Черкаського полку *Войныло* Сагаєнко (РВЗ 74). Пор. тут же патронім Васко *Войнилович* (Осташ Лекс 135). В інших слов'янських народів імені *Войнило* не виявлено. Від імені *Войнило* пішла назва міста *Войнилів*, що на Івано-Франківщині, яка документується ще писемними пам'ятками з 1385, 1437 та інших років (Габорак 39).

ВОЙНІГ. Ім'я *Войнѣгъ* вишкрябано серед графіті в СНСК (табл. 22) у вигляді *Войнєгъ*. Це чол. ім'я, складене з двох основ. Препозиційну частину цього імені становить іменник *вой-* 'воїн', 'мужчина', 'боєць' (Svob 82; Taszycky 32), а постпозиційну – давній іменник *нѣга* 'опіка, турбота' (Грк 58; Илчев 35). Подібними іменами з компонентом *-нѣг-* користувалися всі слов'яни. Пор. болг. ім'я *Нѣгославъ*, давньосерб. і макед. імена *Добронѣгъ*, *Войнѣгъ* (Грк 58), український патронім з 1453 р. *Войнѣговъ* із м. Гирлов (ССУМ I 188); Пор. ще закарпатський ойконім 1479 р. Mircze de *Vajnak* – с. Вонігово та с. Імстичово (Mihályi 540, 541).

З часом антропооснова *Нѣг-* в українців вийшла з активного вжитку, але вона лишила слід у таких ойконімах, як *Ніговичі*, *Ніжиловичі*, *Ніжин*, *Чернігів*, а в Карпатах – у стягненій формі назви села *Вонігово* (раніше, тобто до її стягнення, – *Войнігово*, що на Тячівщині; по-угорськи *Vajnag* – Дэже 273), у назві села *Няґово*, яке 1947 р. було перейменовано чомусь на с. Добрянське, а також у назвах сіл *Нягів* та *Няґівчик* на Сх. Словаччині (Лазорик 63).

«Якаюча» рефлексація *ятя* та зімкнена вимова кореневого приголосного */ґ/* в антропооснові *Няґ-* однозначно вказують на болгарсько-волоське походження імені. На території Болгарії, Македонії і Сербії ойконіми з основою *Нѣг-* функціонують понині (Грк 58).

ВОЙНО. Морфологічна видозміна чол. імені *Война*, що, правдоподібно, йде з *Войномиръ* (Илчев 15), за аналогією до імен на *-о*. В Україні ім'я *Войно* було вживаним у XVI ст. Пор. 1552: мешканці Черкаського замку *Войно* Мацкевич, *Войно* Томиловое (ОЧеркЗ 88, 89). Ім'я *Войно* вживалося і в Росії (Демчук 81), рідковживаним було в Польщі (SSNO VI 173), вживається воно в Болгарії та Сербії (Илчев 115; Грк 57).

ВОЙНЯТА, -ТИ. Ім'я вишкрябано серед графіті СНСК (табл. 25 ст. 447 Висоцький 142), а утворено його від імені *Война* за допомогою форманта *-ят(а)*, як і імена моделі *Велята*, *Голята*, *Гостята*. Згадане слов'янське ім'я засвідчене також у назві села *Войнятина* на Ужгородщині (тепер округ Михайлівці СР), яке в офіційних угорських та словацьких довідниках значиться як *Vajňatina* (Majtán 456). За Л. Дэже, село вперше згадується 1552 р., а за Ф. Уличним, – 1336 р.

ВОЙС. Правдоподібно, апокопований варіант двоосновного слов'янського чол. імені *Воиславъ*. Запис цього імені походить із 1214 р.: *Vois* pristaldus – комітат Бігар (Reg Var 186).

ВОЙСЛАВ. Фонетичний варіант загальнослов'янського двоосновного імені (з частковою редукцією корене-

вого /*и*/) препозиційного іменного компонента давнього українського чол. імені *Воиславъ*. Ім'я засвідчено 1462 р. в м. Кременець, як *Woyslaw* (AGZ XI/3718). Уперше ім'я фіксують Варадинські реєстри за р. Тисою. Напр., 1215 р. *Voyszlou* (читай *Войслав*!) reus – ком. Сатмар (Reg Var 196). Ім'я *Воиславъ* не належало до рідкісних упродовж XIII – XV ст. Пор. записи 1220 р. антропоніма *Воиславъ* Добриничъ (ПСРЛ 25, 117), 1372: *Воислав* Попович (Туп 82, 146). Від нього утворений давній топонім *Войславичі* (тепер – с. Волинське, що на Львівщині). Пор. запис 1419 р. *Woyslawicze* (AGZ V 42; Купч Давні 216).

ВОЙТ. Усічений (апокопований) варіант повного двоосновного слов'янського імені *Войтѣхъ* зі збереженням ініціальної фонеми /*т*/ від постпозиційного компонента -*тѣхъ* 'тішитися'. Перші записи імені *Войт* ідуть із XV – XVI ст. Напр., 1470 – 1487: Theod. Moysyn f. *Voyt* (Bélay 124); 1552: *Войт* Яцко Чигаса – м. Черкаси (ОЧеркЗ 88). На пол. землях перші записи імені *Войт* походять із XIII ст. (SSNO VI 180). Пор. ще прізвище козака Канівського полку 1649 р. Васко *Войтєнъко* (РВЗ 124).

Менш імовірно, що ім'я *Войт* є прямим продовженням староукраїнського чи старопольського апелятива *войт* – 'війт', тобто 'голова місцевого самоврядування та суду' (ССУМ I 189). Від імені *Войт* рано було утворено також кілька похідних антропонімів і топонімів, як прізвища *Войташ*, *Войтик*, *Войтиша*, назву давньоукраїнського села *Войтівці* (Стропківський округ на Сх. Словаччині) та інші.

ВОЙТАШ. Новіше іменне утворення з суфіксом -*аш* від слов'янського імені *Войт* (див. вище), яке у XV ст. функціонувало на словацько-польському прикордонні біля м. Кросна (Rieger, мапа №6).

ВОЙТЕХ. Сучасні нормативні укр. словники власних імен людей у загальному їх реєстрі здебільшого цього імені не наводять, а згадують його лише серед застарілих та рідковживаних. Ім'я *Войтех* узагалі дуже давнє слов'янське двоосновне ім'я, складене з препозиційної частини *Вой*- 'військо, воїн' та -*тѣхъ* 'забава'. Препозиційний член цього іменіріднить його з давньопольськими іменами *Wojesław, Borzywoj, Budziwoj* (Szewczuk 316). Отже, *Vojtěch* – це 'той, хто утішає військо' (Valčaková 27). Серед українців Середньовіччя вживаним було як ім'я *Войтех* (при варіанті *Войтих*), напр., козак Київського полку 1649 р. *Войтих* Пинчук (РВЗ 295), так і патронім *Войтихович*. Напр., 1565: *Войтех* Белокриницкій (Арх ЮЗР VII/1 221); 1611: «наславши... *Войтєха* Лєпеху» (АКЖГУ 83 зв.); Милинський *Войтєх* – махновський війт (АКЖГУ 368); 1127: Иван *Воитехович* (Лавр 298). У білорусів ім'я *Войтех* значиться з XVI, а в поляків – з XII ст. (Бір 45).

ВОЙТИК. Новіше утворення з суфіксом -*ик* від слов'янського чол. імені *Войт*, яке на початку XVII ст. в українських селах Сх. Словаччини функціонувало вже як прізвищева назва. Пор. запис 1618 р.: кріпак Andrey *Woytyk* – с. Липова (Marsina 93); 1671 р. від імені *Войтик* на Мукачівщині зафіксовано вже патронімне іменування дяка Piotr *Wajtykowicz* – с. Бобовище (Пан По III 36).

ВОЙТИША. Імені *Войтиша* в українських писемних пам'ятках не виявлено, але воно відтворюється на підставі літописних записів XIII ст., зокрема за найменуванням київського воєводи Ивана *Войтишича* (ЛР 486) шляхом усунення з нього патронімного суфікса -*ич*.

ВОЙТКО. Український дериват із демінутивнм форматом -*ко* (як і в іменах зразка *Володько, Славко, Станко*...), похідний від двоосновного слов'янського імені *Войтѣхъ* або *Войт*. У поляків цьому дериватові відповідає *Wojtek*, який у м. Перемишль фіксу-

ється вже з XIV ст. (Bubak 322; Crzenia 331). У чехів йому відповідає демінутив *Vojtík* (Knappová 185). На укр. землях від Карпат до Слобожанщини ім'я *Войтко* представлене безперервно з XV до XVIII ст. Напр., 1408: «пан *Войтко* Судомирський судья, *Войтко* с дѣтками» – м. Львів (ССУМ I 188); 1451: «могоричници на имя *Войтко*...» – м. Вільна (там же); 1605: *Войтко* Малиновський – м. Житомир (ДМВН 69); *Woitko* Szurmacz – с. Дубова на Сх. Словаччині (Marsina 82); 1620: *Войтко* Тесля – с. Старе Полонне (ВКО 239); 1620; *Войтко* Колачник – с. Березне (ВКО 279); 1620: *Войтко* Лях – м. Ст. Остропіль (ВКО 338).

У Реєстрі війська запорозького 1649 р. записано дев'ять козаків на ім'я *Войтко* – у Київському, Корсунському, Кропивнянському, Полтавському та Уманському полках. Ось повні їх іменування: *Войтъко* Стєпанєнко, *Войтъко* Мойсєєвич, *Войтъко* Ляхъ, *Войтъко* Забузкий, *Войтъко* Голубицкий, *Войтъко* Жємємонский, *Войтъко* Швєцъ, *Войтъко* Яцєвъ зят, *Войтъко* Бранчєнъко (РВЗ 184, 394, 146, 131, 349, 351, 209, 216, 409). Одного з тих, *Войтків*, записано іменем *Вуйтъко* Лєщєнко, а одного – як *Войток* (Осташ Інд 513).

У білорусів, де ім'я *Войтко* згадується вже з XIV ст., зазначене утворення кваліфікується як здрібнілий варіант нейтрального імені *Войцех* (Бір 46).

ВОЙША. Рідкісне слов'янське ім'я, утворене за допомогою форманта *-ша* від антропооснови *-вой-*, представлено в іменах моделей *Войслав, Добровой*. В Україні ім'я *Войша* засвідчене між 1648 – 1651 рр. Пор. запис *Wojsza* (МІГ I 118). Однак дериват від цього імені (а саме ім'я *Войшик*) значиться на 200 років раніше. Пор. запис 1444 р.: *Woyschik* (AGZ II 74). У Польщі воно фіксується впродовж XIV – XV ст.

Правдоподібно, вихідна форма особового імені *Войша* мала вигляд іменника четвертої відміни із суфіксом *-ат*. Пор. запис 1472 р. *Woyschat* (AGZ IX 16).

ВОЙШАТ. Ім'я *Войшат*, що засвідчене 1472 р. у AGZ IX 16, утворено від антропооснови *Войша* за допомогою форманта *-ат*, як і імена зразка *Велята, Голята, Гостята*...

ВОЛИСЛАВ. Новіше слов'янське двоосновне ім'я, складене з дієслова *волѣти* 'хотіти, бажати' та іменника *слав(а)*. І. Трійняк (ст. 73) подає це ім'я як *Величко*, а М. Демчук (ст. 87) у пам'ятках укр. мови знаходить варіант *Woleslao* (AGZ II 110). Пор. серб. ім'я *Волислав* та його деривати *Волин, Волица* (Грк 57). В Україні ім'я *Woleslaw* фіксується 1436 р. в «Актах гродських і земських» (Демчук 37). Починаючи з XVII ст., антропоніми *Воличко, Волечко* в Карпатах виступають уже як прізвищеві назви або як прізвища. Пор. 1607: Szenka *Valuczka* – с. Тур'я Бистра (Чу Прізв. 107); кріпак *Valicsko* – с. Гетеня (Szabó 372). У Польщі ім'я *Wolisław* починає фіксуватися з XIV ст. (SSNO VI 191).

ВОЛОДАР. Самобутнє давньоруське княже ім'я XI та подальших століть, утворене за допомогою агентивного суфікса *-арь* від основи дієслова *володіти*. Лексема *Володар* уже в XIII – XIV ст. виступає в ролі особового імені (див. Словарь древнєрусского языка под ред. Р.И. Аванесова, том I, Москва 1988 – с. 4 – 68). Доіменним значенням лексеми *володаръ* у цьому випадку, напевно, було 'володар краю', 'той, хто стоїть на чолі князівства'.

Б. Грінченко також наводить укр. ім'я *Володар*, але чомусь кваліфікує його як відповідник до офіційного варіанта *Володимир* (Гр IV 550). М. Карплюк, згадуючи ім'я перемиського князя *Володаря* Ростиславича, припускає, що воно могло постати з дієслова *володіти* та іменника *дар* з наступним стягненням двох основ (Karpluk 39), що малоймовірне, та порівнює його з серб. іменем *Божидар*.

З-поміж відомих осіб XI – XII ст. першими носіями цього імені були князь перемиський і тмутороканський *Володарь* Ростиславич та князь городецький і полоцький *Володарь* Глібович (ЛР 473, 474, 478, 242, 284, 287 та Крип'якевич ГВК 154). Ім'я *Володар,* як і його денотати, були настільки авторитетними, що досить швидко їх ім'я поширилося також у сусідніх народів, зокрема у поляків та угорців. Пор. 1220: «scilicet Michud Aladarum et *Lazlo*» – комітат Бігар (Reg Var 214). У XIV – XV ст. ім'я *Володар* (але вже в польській неповноголосній формі як *Włodarz*) фіксують пол. джерела (SSNO VI/1 138). У Київській землі 1150 р. згадується місто *Володарь* (Нерознак 44 – 45). А втім, з приводу походження імені *Aladár* в угорській мові укладачі словника «Vyberte si meno pre svoje diet'a» M. Majtán та M. Považaj висловлюють думку, начебто ім'я *Aladár* прийшло до угорців насправді з турецької з первісною семантикою 'тілесний сторож' (Majtán – Považáj 40).

У літописах фігурують і патроніми від імені *Володарь,* зокрема з 1158 р. йде запис Володимирко *Володаревич* – син *Володаря* Глібовича, князя перемиського та звенигородського, князь галицький (ЛР 474). Пор. також два записи імені *Володарь* із Трансільванії 1431 – 1446 рр. та запис імені слуг Володєр и Мартин (Паньк Укр.-болг. 225). За словами І. Панькевича, ім'я Володєр – це продовження староруської традиції, яка часто кваліфікувалася в Початковому літописі як ім'я одного з Ростиславичів (Паньк Укр.-болг. 225).

Пізніше лексема *Володар* не один раз виступає як прізвище. Пор. 1607: *Volodar* Andre – с. Тур'я Ремета на Закарпатті (Чу Прізв. 122); 1649: драбант *Volodar* – с. Тростяниця, а в селі Руське на Мукачівщині кріпак *Volodar* (Leh Ber 771, 683); того ж року згадуються кілька козаків, які записані під патронімічним прізвищем *Володарський* (РВЗ 120, 161); 1701: свідок Alexander *Volodar* – с. Іванівці (Hod Okm 408) та інші.

ВОЛОДИК. Суч. здрібніло-пестливий відповідник офіційного імені *Володимир.*

ВОЛОДИМИР. Ім'я виводять із двоосновного праслов'янського **Voldimirъ*, де препозиційна основа **Voldь-* – це праслов'янська імперативна форма *Volděti* 'володіти', а постпозиційна *-mirъ* – 'спокій'. Давнішим (праіндоєвропейським) попередником цього імені був **Voldimĕr* чи навіть **Voldimar*, препозиційний компонент якого *Vold-* виражав поняття 'володіти', а постпозиційний **mĕrъ* – 'великий, славний' (Роспонд Структура 33). Отже, первісне ім'я означало, напевно, 'владою великий' (Svob 79 – 80; Bubak 321; ЕСУМ I 418). Саме так, тобто з повноголосною формулою *Волод-*, а не за старослов'янською моделлю *Влад-*, його записано в Остромировому євангелії як особове ім'я *Володимиръ.*

Найдавнішим письмово засвідченим *Володимиром* на Русі був великий князь київський із послов'янщеної династії *Володимир* Святославич (бл. 955 – 1015), який у хрещенні дістав ім'я *Василій.* Але через 200 років церква визнала його святим, і в державі почали його називати Великим (ЛР 474). Завдяки цьому ім'я *Володимир* не просто збереглося, але й забезпечило собі повсюдну популярність. Серед самих тільки руських князів було близько 30 *Володимирів* (ЛР 474). З-поміж видатних осіб династійне ім'я *Володимир* носили син Ярослава *Володимировича* Осмомисла, князя галицького, правдоподібного автора героїчної поеми «Слово о полку Ігоревім», київський князь і письменник *Володимир* Мономах та ін. Після розпаду Київської Русі ім'я *Володимир* втратило на популярності. Друге життя принесло йому національне відродження України у XIX – XX ст., у зв'язку з чим серед інтелігенції відновилася мода давати дітям слов'янські імена. У

Польщі ім'я *Володимир* спочатку передавали як *Włodymir*, але з часом почали передавати його як *Włodzimierz* (Bubak 321). Нині у Польщі живе більше, ніж 81 тисяча громадян на ім'я *Włodzimierz* (Grzenia 339). У росіян, болгар та сербів запанувала церковнослов'янська форма імені *Владимир*. Поряд із особовим іменем *Володимир*, функціонувала також назва столиці Волинської землі – *Володимир-Волинський*.

ВОЛОДИСЛАВ. Це український рефлекс праслов'янського двоосновного імені **Voldislavъ*, що складений із дієслова *володіти* та іменника *слав(а)*. Отже, первісним його значенням могло бути 'славний володар'. Найдавніша письмова згадка імені *Володислав* в Україні припадає на 944 р., а пов'язана з руським посольством до греків (ЛР 26). Упродовж XII – XIII ст. носіями імені *Володислав* на Русі були переважно князі та бояри – *Володислав* Витович, *Володислав* Воротилович, *Володислав* Кормильчич, *Володослав* Юрійович. Конкуренцію цьому імені чинив генетично чеський (неповноголосний) варіант імені *Vladislav*, а носіями його в Україні були переважно поляки (ЛР 476). Може, й тому деякі українські лексикографи вважають, що ім'я *Володислав* є калькою польського імені *Władysław* (ЕСУМ І 419; Фасмер І 327), тоді як на Закарпатті носіями угорського варіанта цього імені, тобто *László*, були спочатку лише угорці.

У XIV – XV ст. кількість *Володиславів* в Україні поменшала, хоч 1376 р. князь Опільської і Руської землі називав себе ще *Володиславом* (ССУМ І 191; Купч 62). З-поміж 590 учнів Перемиської української гімназії міжвоєнних років лише 2 хлопці мали ім'я *Володислав* (Грицак, Особові 232). Та все ж фонетичний варіант *Владислав* в Україні не запанував. Пор. транслітерований запис імені: «Posła Wsewołod syna swoego Swiatosława... wъ pomoczь *Wołodisławu*» (SSNO VI 147); 1338: «*Wołodislawu*... korolewi polьskomu...» (SSNO VI 147).

Серед розмовних варіантів імені *Володислав* у наші дні переважають українські повноголосні форми *Володьо, Володя, Володик, Володько* і т. п. і тільки на українській периферії подибуються їх відповідники *Влодзьо, Влодик* чи *Владьо*.

ВОЛОДКО. Українське ім'я *Володко* (паралельно з *Володько*) виникло у Середньовіччі як пестливий варіант до повних двоосновних слов'янських імен моделі *Володимир, Володислав* чи *Всеволод*. Напр., 1214: *Volotcu* de furto – с. Шом на Берегівщині (Reg Var 179). У XV – XVI ст. ім'я *Володко* вже виступало як нейтральне щодо експресії самостійне ім'я на всіх українських землях (Керста 14), навіть у Польщі (SSNO VI 37 – 42). Більшість давніх його записів іде з XV – XVII ст.). 1458: пан *Володко* (ССУМ І 191); 1552: *Володко* Стрелникович; 1552: *Володко* Перегоновичъ – м. Черкаси (ОЧеркЗ 88, 89); 1649: козаки війська запорозького *Володко* Пинчукъ, *Володко* Донєцъ, *Волотко* Москал (РВЗ 90, 34, 175). Інколи ім'я *Володко* записували як *Волотко* чи навіть як *Володько* (Осташ-Інд 513). Від іменного варіанта *Володко* вже тоді утворювалися патроніми. Пор. Миколай *Володкевич*, Тимко *Володчєнко* та Олєшъко *Волоччєнъко* (РВЗ 91).

ВОЛОДСЛАВ. Це назва острова поблизу Володимира-Волинського; пор. також запис 1569 р.: острів *Волотславль* (Арх ЮЗР 8/VI 250). А сама назва, напевно, мала первісний вигляд *Володиславль*, тобто форму давнього присвійного прикметника на **-jь* від особового імені *Володислав*.

ВОЛОДЬША. Давньоруський гіпокористичний відповідник до повних імен моделі *Володимир, Володислав, Всеволод, Рогволод*... Його утворено за допомогою застарілого вже форманта *-ша*, як і колишні чол. імена зразка *Бог-*

ша, Борша, Войша, Ратша...(Svob 149 – 150). Ім'я *Володша* згадується вже в героїчній поемі «Слово о полку Ігоревім» станом на 1152 і 1181 рр. (Туп 148). Ним названо ізяславського князя Всеволода Васильковича (ЛР 276, 476). А літописний *Володша* – це гіпокоризм до повного імені, імовірно, до *Всеволод*.

ВОЛОС. Ім'я *Волос* (рідше – у вигляді *Власъ*) в Україні значиться з середини XV ст., при цьому досить часто в переліку інших особових імен (у тому числі також серед календарних іншомовних). Пор. запис синів та батька тої самої шляхетської родини за 1435 р. з закарпатського села Уґля: Gr. Woloz f. Stan (Bélay 209), тобто «Григорій *Волос* – син Стана». А в 1471 р. синів і батька іншої шляхетської родини на цю ж прізвищеву назву записано так: Ivasko, St. *Wlaz* (*Wolaz*) – с. Уґля (Bélay 209).

Подібна картина з іменем *Волос* спостерігається також на теренах Польщі в Середньовіччі: «Pro kmethonibus... Iwan, Olexa et *Woloss*»; 1463: «Laboriosus Hawrilo filius *Wolosz*...de Bylcze»; 1470: «Paschko et *Volosch* de Dobrany»; 1475: «Hominem *Wolosch* alias Wlasyn»; 1491: «Johannis dicto Fyedor alias *Wolosz*» (SSNO VI 199).

Упродовж подальших років (1485, 1515, 1570) антропонім *Волос* у цьому ж селі однозначно виконував уже роль прізвищевої назви: Jo. *Volaz*, To. *Wolaz*, Fr. *Volaz* (Bélay 209 – 210). В «Описах королівщини в землях руських» із 1565 р. антропонім *Волос* ще виконував роль власного особового імені. Пор. *Volos* Dmitrov, *Wolos* Kierdasz (ОКЗР III 171, 255), а не роль додаткового ідентифікатора. Пор. ще за 1506 р.: *Волосъ* Озимковичь – м. Бєльск (Туп 93).

Те ж саме стосується функціонування антропоніма *Volos* у Підляському воєводстві Польщі XVI ст. Пор. іменування *Wolos* Byk, Wojtko *Wołosko* (Citko Dacewicz 83), де відсоток українців був тоді дуже високим. Напр., антропоніми Makar Huszcza, *Wolos* Bartnik, Wasil Bondar, Ostapko Kolesnik, Tiwun Kożemiaka, Kurilo Tiwun та ін. (там же 84).

Ім'я *Volos* чи *Volosz* уживаним було також у селах середньовічного Мармороша (Kadlec 468); 1649 р. до Реєстру запорозьких козаків (Брацлавський полк) записано *Волоса* Старого (РВЗ 239), а в Канівському полку на той час називається патронімічне прізвище козак Миско *Волосєнко* (РВЗ 123).

Лексема *Волос* щедро представлена і в традиційній топонімії Карпатського регіону. Так, на 1443, 1453 і 1515 рр. припадають перші письмові згадки села *Волосів* нинішньої Івано-Франківської обл. (Худаш Карп 249 – 250). У селі Заричові на Перечинщині дотепер зберігається назва частини села *Волосув* (род. відм. – *Волосового*). Мікротопоніми *Волосов, Волосинь* та інші подібні назви на Закарпатті наводить також О. Петров (Петров Карп 153). Патронім *Волосовичъ* за 1565 р. із Вінничини згадується в Архіві Південно-західної Русі в описі міщанина Барського Микити *Волосовича* (Арх ЮЗР VII/2 131).

Походження власного особового імені *Волос* дискусійне. У нього можливо щонайменше три інтерпретації:

а) особове ім'я *Волос* – це назва міфологічної істоти, власне, назва східнослов'янського скотячого бога, покровителя худоби, яка (паралельно з назвою *Велес*) згадується 988 р. у зв'язку з хрещенням Русі, а етимологічно пов'язана з праслов'янським **volstь* – 'власть' чи **vels-* або **vols-* 'володіти'. Аналогічні перетворення сталися з міфонімами Бог, Дажбог, Перун;

б) це етнонім кельтського походження (*волоси/волохи*), яким кельти раніше називали всіх романців;

в) це фонетично-адаптований варіант календарного імені грецького походження *Влас* (гр. *βλασιος*) до східнослов'янських повноголосних слів типу

волос, голос, колос, яке в перекладі українською означає 'тупий' (Петровский 72) чи 'кривоногий', 'заіка' (Трійняк 72). Висловлювалася також думка, начебто особове ім'я *Волос* могло утворитися від котрогось із слов'янських двоосновних імен зразка *Володимир, Володислав* усічувально-суфіксальним способом за допомогою однофонемного суфікса *-с* (Осташ Українські 137).

ВОЛОТ. Правоподібно, ім'я походить від давнього апелятива *волот* 'великан', а представлена ця фонетична модифікація антропоосновори *Волод-* іменами зразка *Всеволод, Рогволод,* тобто з оглушеним кінцевим приголосним основи */д/.* З передсуфіксальним */т/* ця основа засвідчена також 1649 р. в імені козака Білоцерківського полку – *Волотко* Москаль (РВЗ 75).

Ще більшу доказову силу щодо статусу окремого імені мають такі записи антропонімів XV ст., як пан Иван *Волотович* з 1430 – м. Київ (ССУМ І 193); 1611: возний *Волотовскии* Иван (АКЖГУ 363). Однак пов'язувати етимологію імені *Волот* з назвою *колоска,* тобто 'мітелки проса чи вівса' (ЕСУМ І 421), здається, немає підстав.

ВОЛОТКО. Українське демінутивне особове ім'я, утворене від нейтрального щодо експресії імені *Волот* (Володимир) за допомогою форманта *-ко.* Найдавніше відома нам згадка цього імені походить із закарпатського села Шом Берегівського району за 1214 р.: «impetiet convillanum suum scilicet: *Volotcu* de furto» (Reg Var 179).

ВОЛОХ. Додатковим розрізнювальним знаком при власному особовому імені в Середньовіччі часом виступали так само етноніми та похідні від них прикметники. Напр., 1436 р. в закарпатському селі Бедевля кріпака записано Paulus Pap *Volochus* (Bélay 126); 1378 р.: Волошинъ Ладомиръ – слуга Володислава (Гр. XIV ст. 59). В Українських Карпатах румунів не тільки в давнину, але й дотепер часто називають волохами.

ВОЛОЦКО. Це пізніший фонетичний варіант власного імені *Володько,* який постав унаслідок польського впливу на українське ім'я *Володько,* зумовленого асибіляцією та оглушенням */дь/ > /дзь/ > /ць/.* Пор. 1649 р.: козак *Волоцко* Толдєнъко.

ВОЛЬВАЧ. Особове ім'я прізвиськового типу. Підставою для його виникнення послужив український діалектний апелятив вольовач – 'людина з волом, тобто зобом'. Ім'я згадується вже 1572 р. як *Wolwach* – с. Олешник (Szabó 325).

ВОРОБЕЙ. Назва *горобця* здавна використовується в Україні метафорично – в ролі особової назви людини. Пор. 1565: *Worobey* Tatarin (РКЗР ІІІ 226); селянин *Воробей* Новотный – м. Бар (Туп 94). У болгар відповідні імена *Врабко* та *Врабчо* як захисні вживаються дотепер, а, за твердженням С. Ілчева, вони виражають побажання «Хай буде витривалим як горобець!» (Илчев 116). Упродовж XVII – XVIII ст. в Україні також функціонували антропоніми такого ж походження, зокрема варіанти *Воробець, Воробель,* напр., 1649 р. в Київському полку записано козака *Воробєц* Миско (РВЗ 306), але подібні іменування, а тим більш їх деривати, частіше виступають уже в ролі прізвищевих назв. Пор. 1608: патронім Wacko *Worobkowicz* – м. Сянік (Balzer 131); 1715: кріпак Jo. *Vorobecz* – с. В. Бичків (Bélay 129); 1720: Panyko *Voropko* – с. Новоселиця на Тячівщині (Bélay 176); 1772: кріпак Matyo *Vorobely* – с. Якуб'яни в комітаті Спіш (Ud-4 96).

ВОРОН. Особове ім'я *Ворон* в українському іменнику представлене досить бідно. Пор. 1393: *Ворон* – війт коломийський (Туп 95 – 96); 1552: *Ворон* Василевич – м. Мозир (ОМЗ 640). Пізніше ця лексема виступає вже тільки при творенні прізвищевих назв. Напр.,

1470: пан Лєвъ *Воронович* – м. Володимир (ССУМ I 197). За Я. Свободою, прості «пташині» імена зразка *Голуб, Крук, Орел, Сова, Ворон* у давніх слов'ян виконували захисну функцію: вони мали захищати носіїв від хвороб та злих демонів (Svob 45).

У південних слов'ян таким утворенням послідовно відповідали неповноголосні форми, як сербські імена *Вран, Вранеш, Вранко, Вранча*...(Грк 57) чи болгарські імена *Вранко, Вранчо* (Илчев 116). За С. Ілчевем, такі імена давалися темношкірим та чорноволосим дітям, а у сербів XIV ст., окрім номінативної, вони мали виконувати також захисну функцію (Грк 60).

У Рогатинському р-ні на Ів.-Франківщині ойконім *Воронів* згадується вже 1439 р. (Габорак 40), а на Сх. Словаччині наявна назва міста *Воронів*. Перший його запис походить із 1333 – 1337 рр. (по-угорськи *Varannó*, а пословацьки *Wranow* (Краєзн. словник 412). Від цього імені досить рано почали утворюватися патроніми. Напр., 1398 р. *Воронко* війт коломыйскый-руский – м. Коломия (Гр. XIV ст. 133).

ВОРОНА. Ім'я походить від назви хижого птаха *ворона*. Як офіційне особове ім'я лексема *Ворона* на українських землях уживалася до кінця XIV ст. Пор. записи 1552: *Ворона* Пушкаръ – м. Черкаси (ЧеркЗ 89); 1596: *Ворона* Туличевский (Арх ЮЗР II/1 12). У люстрації Київської землі 1471 р. наводиться антропонім *Ворона* Ивашкович (Люстрація 9). Врідка воно виступає як друге ім'я, напр., у записі 1582 р.: Александръ *Ворона* Боротинский (Вол. грам. 224; Арх ЮЗР VI/1 110). Трапляються випадки самостійного вживання цього антропоніма. Пор. запис 1458 р.: «на то(м) ро(з)ѣздѣ бы(л)...пан *Ворона*» (ССУМ I 197), але з XVII ст. він уживається тільки як прізвищева назва, а далі – як прізвище. Напр., козак Миргородського полку 1649 р. Дмитро *Ворона* (РВЗ 380). Пор. також 1666: кріпак Sandr. *Vorona* – с. Тересва (Bélay 204); 1715: кріпак Olexa *Vorona* – с. Сойми (Bélay 220). У словенців м. Трієст особове ім'я *Vrana* вживалося ще у XIV ст. (Mercù 452). З середини XVII ст. від імені *Ворона* утворюються вже українські патроніми. Пор. Козак Корсунського полку Иванъ *Вороничь* (РВЗ 149) та козак Кропивнянського полку Дац *Вороничєнъко* (РВЗ 369).

ВОРОНІГ. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі запису назви села *Вороніж* Глухівського р-ну Сумської обл. Село вперше згадується 1672 р. у формі: «при *Воронежу*» (Арх ЮЗР IX 949). На думку М. Фасмера, назва міста *Воронеж* також могла бути утворена від основи прикметника *вороний*. (Фасмер I 353).

ВОРОНКО. Дериват із демінутивним формантом *-ко* від антропоніма *Ворон*. Уперше значиться вже 1398 р. в м.Коломиї: Воронко войт коломыйський – руский (Гр. XIV ст. 133).

ВОРОТИМИР. Це східнослов'янське продовження праслов'янського особового імені **Vortimirъ*, складеного з дієслова *воротити* 'вертати, повертати, обертати' в формі наказового способу та іменника *мир* (як і в імені *Володимир*). Особове ім'я з основою **vort-* засвідчено майже в усіх слов'янських мовах. Пор. рос. *Воротиславъ* (Селищев 143), пол. *Wrocisław, Warcisław Wrocław* (Svob 92), серб. *Вратислав* (Грк 57). У сербів ім'я *Вратислав* та патронім *Вратимирич* фіксуються вже у XIV ст. (Грк 60). В Україні самого імені *Воротимир* не засвідчено, але воно представлене 1649 р. в патронімному іменуванні козака Черкаського полку Андрѣй *Воротимира* (РВЗ 75).

ВОРОТИСЛАВ. Слов'янське чол. ім'я праслов'янського походження, складене з малопродуктивної повноголосної дієслівної основи **vort-* 'повертати, обертати, крутити' (Svob 92) та іменника *слав(а)*. Повноголосні, як і

неповноголосні, рефлекси цього імені відомі майже всім слов'янським народам (Bubak 223 – 224; Грк 57; Šim 373; Majtán Z nástar 142).

На Русі ім'я *Воротислав* уперше згадується 945 р. у зв'язку із садибою у давньому Києві (ПСРЛ Лавр. 55), а також декілька разів засвідчено патронім від нього. Напр., *Воротиславъ* – боярин володимир-волинський, тисяцький Андрія Володимировича (ЛР 184, 476; Крип'як ГВК 83, 135); 1227: боярин київський *Воротиславъ* Петровичъ (ЛР 385, 476); 1170: Володиславъ *Воротиславичъ* – боярин київський, воєвода Ростислава Мстиславича (ЛР 289, 476; ЕСЛНПР 35).

Найдавніша письмова згадка імені *Vratislav* сягає X ст. і стосується вона особи чеського князя із Пржемисловичів – брата Спитигнєва – I половина X ст. (Valčáková 27). Препозиційна частина цього складення становить дієслово **vortiti* – 'повертати', а постпозиційна – 'слава, славний'.

Антропооснова *Воротислав* представлена також у патронімах і топонімах Київської Русі. Напр., 945 р. в м. Києві: «и деже ныне *Воротиславъ* – дворъ *Воротиславль*» (ПСРЛ Лавр. 55; Купч Двочл 126). Пор. також прізвища козаків Кальницького та Полтавського полків 1649 р. Иванъ *Воротѣенко* та Михно *Воротило* (РВЗ 283, 421).

ВОРОЧА. Східнослов'янське (повноголосне) усічено-суфіксальне чол. ім'я, яке постало на базі двоосновного імені моделі *Воротиславъ* чи *Воротимѝръ*..., що містять дієслівну основу *воротити* 'повертати, обертати, крутити' та формант *-ча(т)*. Ім'я *Вороча* відображене у прізвищі дніпровського козака *Вороча* (АЗР II 186; Туп 96), кріпака з селища Перечин на Закарпатті за 1728 р.: «Elie *Vorotha* (Conscriptio fiscales dominii Ungvariensi die 28 sept. 1728)» та в патронімі Гринь *Ворочович* за 1542 р. (Туп 509).

Основу особового імені зберігає й назва закарпатського села *Ворочово* Перечинського р-ну, яка вперше згадується 1522 р. в угорському записі *Vorocsó* (Дэже 274), а також у сучасній назві поля *Ворочанськоє*, що в селах Яблунів та Залуж Мукачівського р-ну (Петров 154). Пор. ще запис назви села: 1607 р. сім'я *Vorotnicza* család – з колишнього села Воротниця Мукачівського району, що біля села Грибівці (Leh Ber 397). Отже, дієслівна антропооснова *воротити* на Закарпатті є справді давньою і традиційною.

ВОЮТА. Давнє слов'янське чол. ім'я з формантом *-ута* (як і в імен *Богута*, *Малюта*, *Славута*...) від антропооснови *-вой-* 'воїн, боєць', представленої в іменах моделі *Войгостъ*, *Войнѣгъ*, *Войславъ*, *Войтѣхъ* та в зразках імен *Будивой*, *Мьстивой*, *Судивой* (Svob 166, 93). Самого імені *Воюта* в пам'ятках української писемності не виявлено, але документи XIV – XV ст.ст. містять патроніми від антропооснови *Воют-*. Напр., 1353: Богданко *Воютицкий* – м. Перемишль (Купч 62); 1473: пан Васко *Воютинский* (Арх ЮЗР VIII/4 154). Пор. ще назву поселення XIV ст. *Воютина* в Луцькому р-ні на Волині (Шульгач 30). На території Польщі ім'я *Wojuta* засвідчується кілька разів упродовж XI – XV ст. (SSNO VI 185).

ВОЯК. Давнє слов'янське ім'я від основи *-вой-* 'воїн, воювати', яке подібно до імен *Воїло*, *Воїн*, *Воян*, *Война*, *Войко*, *Будивой*, *Добровой*, зберігають серби, хорвати та болгари з давніх часів і дотепер (Грк 56 – 57; Илчев 114 – 115; Šim 466). Поляки, головним чином поморяни, кілька разів засвідчили її в прізвищі *Wojak*. Пор. 1394: «Nicolaus dictus *Voyak*»; 1470 – 1480: «*Vojakowa* villa; quam *Wojak* miles...» (SSNO VI 160).

Українці зберегли цю іменну основу в прізвищі *Вояк*. Напр., 1770 р.: Федоръ *Воякъ* – м. Мукачів (Метрика); 1720 р.: Jo. *Vojak* – с. Ясіння (Bélay 167).

ВОЯШ. Це староукраїнське утворення з суфіксом *-аш*, як і в імен *Білаш, Милаш, Семаш*..., походить від антропооснови *-вой-* 'воїн, боєць', яку містять імена моделі *Воїло, Войко, Война* чи імена моделі *Будивой, Добровой, Желивой*. Ім'я *Вояш* в Україні вперше засвідчено в XV ст., а точніше – 1483 р.: Gregori alias *Woyasz* (AGZ I 1146). На території Польщі таких імен більше (SSNO VI 161).

ВРАЖА. Особове ім'я південнослов'янського походження, в основу якого закладено серб. або болг. апелятив *вража* 'ворожба, заклинання, чари' (РСКНJ II 798). Найдавніша згадка антропоніма *Вража* представлена у списку особових імен 1493 р.: іменування *Wrasa* Zthoyka – комітат Сатмар (Mak Sza 136). З XVI ст. записи антропоніма *Vrasa, Wrasa, Vraza* в ролі прізвищевих назв і в ролі прізвищ у комітатах Уґоча та Мараморош існують дотепер. Напр., 1574 і 1641: кріпаки *Vrasa, Varasa* – с. Тарна (Szabó 437); 1604 – 1605: власник Jo. *Vrasa*, кріпаки Ge., Ilko *Vrasa* – с. Сирбі (Bélay 196), а 1641 р. особова назва у цьому селі фігурує як повноголосна *Varasa* (там же). Нині прізвище *Вража* побутує в с. Хижа на Виноградівщині та в сусідніх селах румунського Марамороша (Iordan 499).

У центральних районах України цій антропооснові відповідає повноголосний еквівалент лексеми *ворож-*, представлений патронімами *Вороженко, Ворожкович* (Туп 508), а в Польщі – неповноголосним його варіантом *Wroszko* з XV ст. (SSNO VII 297).

ВСЕВОЛОД. Давнє східнослов'янське двоосновне ім'я, утворене від означального займенника *весь* та дієслівної основи *володіти*. Первісне значення імені могло бути 'володар усього', 'той, кому все підвладне'. Одним із перших занотованих носіїв імені *Всеволод* на Русі був володимир-волинський князь *Всеволод* Володимирович (помер 995 р.) – четвертий син Володимира Святославича (ЛР 48, 67). Наступні носії імені: *Всеволод* Андрій Ярославич (1030 – 1093) – п'ятий син Ярослава Володимировича, князь переяславський, чернігівський і великий князь київський (ЛР 476 та ін.). Пор. ще з XIII ст. *Всеволод Всеволодович* – червенський князь (Крип'як ГВК 17). Загалом руських князів із іменем *Всеволод* було понад 20. Династійне ім'я *Всеволод* із займенниковим елементом *все-* рано засвідчується в назві волинського міста *Всеволож* та на Чернігівщині (Роспонд Структура 33). 1649 р. у Корсунському полку згадується ще козак Федоръ *Всєволода* (РВЗ 148). Ім'я *Всеволод* не втратило популярності і в наші дні, як на Наддніпрянщині та Наддністрянщині, так і на території Сх. Словаччині (Грицак Особові 239; Скорук, Слов'янський 151).

Православна церква довго не визнавала цього імені, але у святцях XX ст. для імені *Всеволод* відвела аж три різні дні року (Успенский 308).

ВСЕМИР. Імені *Всемир* нині у словнику імен українців немає, але у XV ст. поблизу с. Деречин на Волині згадується село *Всємеръ* (варіант *Всємѣръ*), у якому закладено чол. особове ім'я *Всемир*, будова котрого досить прозора – 'весь світ' (AS III 17, 25; Купч Двочл 107, 119).

ВСЕСЛАВ. Давньоруське двоосновне ім'я, складене з означального займенника *весь* та іменника *слав(а)*. Отже, спочатку воно могло означати 'володар усього'. Чол. ім'я *Всеслав* функціонувало головним чином на білоруських землях, зокрема серед полоцьких та вітебських князів. Напр., *Всеслав* Брячиславич внук Ізяслава князь полоцький і великий князь київський (ЛР 478). Однак у вигляді *Všeslav* це ім'я знали тільки чехи та поляки (Knappová 186). 1499 р. на місці села Рудки згадується село *Всеслав'я* (Купч Двочл 126). В Україні до імені *Всеслав* повернулися тільки в 1967р. (ж. Мовознавство 1968 № 5, с. 88).

ВУЙКО. На загальнослов'янському тлі особове ім'я *Вуйко* є омонімічним. Так, у сербів і хорватів воно кваліфікується як похідне від гіпокоризма *Vuja* чи *Vyjo*, співвідносного із повними іменами *Vujisav*, *Вукослав*, *Вук* (Грк 58; Šim 347). У болгар імена *Вуйко*, *Вуйча* вважається похідними від архаїзма *вуйо* 'дитя, народжене після вуйкових дітей' або побажальним іменем з ідеєю «Хай живе і хай стане вуйком, тобто дядьком!» (Илчев 117). В українців, як і в більшості слов'янських народів, антропонім *(В)Уйко* також пов'язаний з апелятивом *(в)уйко* 'дядько, мамин брат'. З антропоосновою *Вуй-* співвідносні також старопол. особові імена на зразок *Miłowuj*, *Radowuj*, *Suliwuj* (Svob 80). В Україні, передусім, у західних її районах, імена з основою *Вуй-* мали постійну підтримку в тому, що лексема *вуйко* там понині використовується також як апелятив із значенням 'мамин брат' (Гг 42), а в метафоричному значенні – 'ведмідь' (Гр I 252). У Карпатах (і в Українських, і в Польських) особові імена з основою *Вуйк- / Вуйч-*, як наприклад, *Wujko*, *Wujec*, уживаними були ще в XV ст. (SSNO VI 222 – 223).

На Закарпатті лексема *Вуйко* могла виступати власним особовим іменем навіть у XVII ст., наприклад у записі 1649 р. з с. Широкий Луг: кріпак *Vujko* Ferencz (Bélay 195). Однак однозначно розмежувати апелятивну, іменну та прізвиськову фунуції в давніх текстах цієї лексеми не завжди вдається.

Справу ускладнює й те, що до приходу угорців у басейн Тиси та Дунаю предки тамтешніх українців безпосередньо межували з сербами та хорватами, у яких також побутувало співзвучне ім'я *Вуйко*, але іншої етимології.

ВУЙНИК. Чол. ім'я *Вуйник* двічі значиться в Реєстрах війська запорозького 1649 р. як козак Брацлавського полку *Вуйник* Дмитрєнко та *Вуйник* Храпєнко – Кальницький полк (РВЗ 251, 106; Осташ Лекс 139). Правдоподібно, ім'я *Вуйник* було фонетичним укаючим варіантом імені *Войник*.

ВУЙТКО. Це фонетичний (укаючий) варіант особового імені *Війтко*, власне, утворення від імені *Вуйт*. Ім'я засвідчене 1649 р. як іменування козака Черкаського полку *Вуйтъко* Лєщєнко (РВЗ 92). Див ще **ВОЙТКО**!

ВУЧКО. Чол. ім'я *Вучко* відтворюється на підставі закарпатського ойконіма *Вучково* – в латинографічному записі 1549 р. *Wuthkowa* (Дэже 274). В укаючих говірках Хустського району згаданий ойконім звучить як *Вучковоє*, а в ікаючих – як *Вічкове*. Правдоподібно, ім'я своїм походженням завдячене популярному серб. імені *Вук*, власне, його здрібнілому варіантові *Вучко*, що з *вълчько* у значенні 'вовк, вовченя'. Пор. ще закарпатські прізвища *Вучковський*, *Вучкан*, які також виходять на серб. ім'я *Вук, Вучко* (Чу Прізв. 128).

В'ЯТСЛАВ. Це фонетичний варіант слов'янського імені *В'ячеслав*. Пор. запис 1370 р.: «коупилъ панъ *Вятславъ* Дмитровскии дворище...» – м. Львів (ССУМ I 235).

В'ЯЧ. Усічений варіант повного двоосновного чол. імені *В'ячеслав* (див. далі). Найдавніша письмова згадка імені припадає на 1545 р.: *Wiacz* Jurkowicz – м. Житомир (ОЖЗ 181). Антропонім *В'яч* відомий також російській (Мор 55) та іншим слов'янським мовам (Демчук 57).

В'ЯЧЕСЛАВ. Це східнослов'янський фонетичний варіант імені чеського князя Вацлава, складений із суплетивної форми вищого ступеня порівняння прислівника *в'яче* 'більше' та іменника *слав(а)*. Первісним значенням цього утворення могло бути 'більше слави!, славніший' (Vlčáková 26). На Русі ім'я *В'ячеслав* було елітарним: його носіями були тільки князі та бояри. Пор. володимир-волинський князь *Вячеслав* Ярополкович, який помер 1104 р.

(ЛР 153, 158 та ін.); 1208: волинський боярин *Вячеслав* Товстий (ЛР 372, 373, 478). Пор. запис XIII ст. про королівських послів: comes *Vingyzlou* і *Vingizlou* у Потиссі (Reg Var 185, 197). Поодинокі записи імені *В'ячеслав* припадають також на наступні століття, але частина їх записів дійшла до нас у спотвореному вигляді. Пор. 1330: панъ *Вятславъ* Дмитровский – м. Львів (ССУМ І 235); 1565: *Weczzlaw* (Демчук 37); 1578: *Вячеслав* Вигнановский (Демчук 38). Після Першої світової війни ім'я *В'ячеслав* серед українців активізувалося, хоча в Перемиській українській гімназії міжвоєнних років навчався всього один *В'ячеслав* (Грицак 233). Зате в розмовній мові ім'я досить швидко «обросло» пестливими суфіксами. Напр., варіанти *Славко, Славчо, Славік, Славчик* (Чу Трад 155).

В'ЯЧКО. Усічено-суфіксальний варіант давньоруського двоосновного імені *Вячеславъ*. Найдавніша письмова фіксація імені *В'ячко* припадає на 1224 р., тобто на рік смерті самого його носія – *В'ячеслава* Борисовича, князя Юр'євського та удільного князя новгородського (ЛР 185; Туп 187). В Україні ім'я *В'ячко* згадується тільки з XV ст., та й то тільки в патронімі. Пор. запис 1407 р: *Вячкович* (Арх ЮЗР VIII/4 2); 1450: Ильин сын *Вячковичя* (ССУМ І 225); 1458: панъ Онанья *Вячковичь* – м. Острог (там же). В інших слов'янських народів ім'я також мало свої відповідники (Демчук 69), але словник ВІЛ наводить ім'я *В'ячко* тільки в покажчику скорочених і здрібнілопестливих варіантів імен (ВІЛ 195).

Г

ГАЙКО. Ім'я утворене усіченосуфіксальним способом, правдоподібно, від котрогось із двоосновних імен моделі *Гаимиръ, Гаиславъ* (Грк 62; Šim 120) за допомогою субстантивуючого форманта *-ко*. Воно здавна відоме багатьом слов'янам, у тому числі й українцям. Пор. суч. болг. імена *Гайко, Гайо*, які С. Ілчев виводить із повного імені *Драгай* (Илчев 124) та серб. імена *Гаја, Гајо*. Однак більшість ономастів виводять його з християнського імені *Гаврило* або від слов'янського двоосновного імені *Гајислав* (Грк 62), або від хорв. гіпокористичного імені *Gaja*, яке співвідноситься з повними іменами зразка *Dragomir, Dragoljub*... (Šim 414).

Імена з основою *Haj-/Gaj-* уживаються також у західних слов'ян. Так, чес. відіменне прізвище *Hajek* Д. Молданова ставить у зв'язок із апелятивом *haj* 'гай' (Moldanová 76). Хоча з таким же успіхом його можна виводити з дієслова *hajiti* 'захищати', 'гаяти', 'гаятися', 'баритися'. Старопол. ім'я *Gajko* (найдавніша письмова фіксація його припадає на 1385 р.) К. Римут ставить ім'я у зв'язок з дієсловом *gaić* 'насаджувати ліс, озеленювати', отже, з іменником *гай* (Rymut I 212).

На теренах України фіксацій імені *Гайко* небагато, та й усі вони досить пізні. Пор. 1608 р.: ім'я *Hajko* з лемківського села Вирава (Balzer 174); 1649: козак Брацлавського полку *Гайко* Дудчєнъко (РВЗ 251); антропонім *Haj* – с. Туртеребеш у комітаті Уґоча (Szabó 530); 1697: кріпак *Hajko* – с. Тарна у комітаті Уґоча (Szabó 395). Пор. також суч. закарпатські прізвища *Гайкулинець, Гайч, Гайчук* та *Гайович*. У бойківському селі Козаківці 1787 р. називається прізвище *Haj* (ЙМ). Патронім *Гайкович* зафіксовано 1570 р.: кріпак Gr. *Haykovicz* – с. Міжгір'я (Bélay 178).

ГАЛ. Ім'я *Гал* містить той же праслов'янський корінь *гал-* 'чорний, смуглявий' (Грк 63), що й український апелятив *галка* 'вид ворони'. Від згаданого кореня походять також давні українські прізвища *Галко, Галкович, Галович, Галь-*

ко, *Галеґа*..., які в Карпатах фіксуються з XVI ст. Пор. 1421: «comparuit contra *Hal* Rutenum» – м. Перемишль (SSNO II 246); 1448: селянин *Hal* de Kopisthno (там же); 1469: селянини з Новоселиці *Hal* et Fedko (там же); 1565: *Hal* Woloszyn (ОКР 209); 1597: *Галъ* синъ Сєнковъ (АСО 204); 1605: кр. Jo *Hala* – с. Новоселиця (Bélay 176); 1649: козак Кальницького полку *Гал* Дмитрєнко (РВЗ 277). Пор. ще козака Брацлавського полку 1649 р. Яцъ *Галєнъко* (РВЗ 244). Поза Україною ім'я *Гал* та його споріднені *Гал*, *Галко*, *Галуц*..., у тому числі й композит *Галимир*, уживають також болгари, серби та хорвати (Илчев 124 – 125).

У XIII – XIV ст. до Західної України у XIII – XIV ст. християнство принесло також фонетично схоже ім'я. Це календарне ім'я *Gal*, але воно поширилося тільки серед католиків. Первісне його значення пов'язане з етнонімом 'галлієць' (Kálmán 33), а, може, й із іменем грецького походження *Halaktion* (Woln-Paul 48).

ГАЛАН. Ім'я згадується з середини XVI ст. Пор. 1565: *Halan*, *Halanow* (ОКЗР III 139, 225); 1666: козак *Галан* Стенка (ПК 160). Особова назва *Галан* походить від імені *Галемиръ* чи *Галесинъ* (Р 534; Демчук 58). Пор. також запис патроніма 1565 р. *Halanowicz* (ОКЗР III 174). Можливо також, що від нього походить і українське прізвище *Галан*.

ГАЛЕЦЬ. Ім'я належить до згаданої вже вище етимологічної групи імен, а виникло як здрібнілий варіант імені *Галь*. Пор. 1460: *Halecz* de Zyrawicza (AGZ III 4467). Один із відповідників цього імені, а саме запис імені *Halcslaw* (SSNO II 246), імовірно, треба читати як *Гальчеслав*.

ГАЛЕШ. Можливо, до цієї групи імен належить також ім'я *Галеш*, але з квалітативним суфіксом *-еш*. Пор. 1490 р.: «гдє был *Галєш*» – м. Сучава (ССУМ I 490); 1499 р.: «пожаловах... сына *Галєшова*» – м. Гирлов (там же).

ГАЛИК. Давнє слов'янське чол. ім'я, утворене від базового імені прикметникового походження *Гал*, *Гало* чи *Галь* (див. **ГАЛ**) за допомогою субстантивуючого суфікса *-ик*, подібно до обсервативних імен моделі *Бистрик*, *Білик*, *Голик*, *Довжик*, *Пухлик*, *Світлик*, *Черник*... Найбільше записів імені *Галик* припадає на XV – XVII ст. Пор. 1578: *Halik* z Zahutynia – м. Сянік (Balzer 102); 1698: кріпак Klimovics *Halig* – с. Кобилецька Поляна (Bélay 159). Можливо, з іменем *Галик* пов'язана також назва галицького міста *Галич*, якщо припустити, що її утворено від демінутивного імені *Галик* завдяки посесивному суфіксу -*jь.

ГАЛИЦЯ. Давньослов'янське особове ім'я, співвідносне з суч. карпатськими прізвищами *Галиця*, *Ґалиця* (Чу Прізв. 134) та зі співзвучним загальноукр. апелятивом *галиця* 'галка'. Серби назву *галка* використовують як кличку для тварин чорної масті (РСКНЈ III 177), а молдавани *галицею* називають домашню птицю.

ГАЛКА. Правдоподібно, особова назва постала на базі українського апелятива *галка* 'птах із родини воронових' (СУМ II 20). Найдавніші записи імені похдять із XV ст. Напр., 1466: Syenko dictum Halka (AGZ XV 3385).

ГАЛКО. Правдоподібно, ім'я є суфіксальним утворенням від імені *Гал*. Пор. 1549: *Галко* (АСО 206); 1645: *Halko* Filow (Balzer 109). Пор. ще козака Полтавського полку 1649 р. *Галко* Сапчєнъко (РВЗ 407) та козака Корсунського полку Пєтро *Галко* (РВЗ 134).

ГАЛЬ. Визнавати функціонування такого варіанта імені примушують українців польсколатинські середньовічні записи імені *Hal*, тобто імені з м'яким *-ль*, та українські утворення зразка *Гальо*, *Галець*, *Галько*.

Ім'я постало внаслідок усічення повного двоосновного імені *Галимир* (Илчев 124). Пор. 1618: кріпак *Haly* Chanasz (с. Кухтівці), *Halyka* Szabó (с. Варадка),

Harahura Haliko (с. Н. Орлик) на південній Лемківщині (Novák 63). Пор. також козака Брацлавського полку 1649 р. *Галь* Китайгородский (РВЗ 253).

ГАЛЬКО. Ім'я фіксується з початку XV ст. Пор. 1471: *Halko* de Pszarcze (AGZ XVII 594); 1477: селянин *Halko* – м. Перемишль (AGZ XVII 1397); 1567: Pryslak *Halyko* – с. Чинадьово (Чу Прізв. 134 – 135); 1605: *Halyko* Filyow – м. Сянік (Balzer 175); 1614: кенез Koszow *Halyko* – с. Задільське (Чу Прізв. 135) та 1614: кенез Koszomovics *Halyko* – с. Задільське (Leh Ber 3); 1618: кріпак *Haliko* Ruszin – лемківське село Крайня Полянка на Маковиці (Novák 63); 1638: *Halko* Semeniszyn – м. Сянік (Balzer 175); 1648: Krivenczics *Halyko* – с. Латірка (Maksay 541); 1649: кріпак Dohanovics *Haliko* – с. Сойми (Bélay 220); 1649: кріпак *Галко* Сапчєнко (ЛР 407). З XVIII ст. антропонім *Галько* виступає вже тільки при іменах як прізвище, напр., козак Миргородського полку 1649 р. Панко *Галчєнъко* (РВЗ 378). Ім'я *Галько* утворено безпосередньо усічувальним способом від котрогось із композитних імен зразка *Галимир, Галислав.*

ГАЛЬО. Історія імені *Гальо* така ж, як і історія імені *Галько.* Його утворено від імені *Галь* за допомогою форманта *-о.* 1587 р. на Бойківщині лексема *Halyo* засвідчена вже як додаткове означення особи при її власному особовому імені (Bélay 178). Пор. ще метронім 1648 – 1651 рр. *Haliszyn* (МІГ І 252).

ГАЛЬЧА. Здрібніло-пестливий варіант імені походить від імені *Галь, Галимир* чи *Галислав,* утворений за допомогою суфікса *-ча(т).* Пор. 1509: *Halcza* de Brest – м. Сянік (SSNO II 246).

ГАСИЛО. Слов'янське віддієслівне утворення з оціночним формантом *-ило,* як і в імен зразка *Городило, Добрило.* Згадується серед імен інших кметів 1565 р., як Lewko, Waszil, Stepan, Iwasko, *Hasylo,* Ihnat, Taras, Bochdan, Duma... (ЛСХ 161).

ГВОЗДЬ. Праслов'янське одноосновне ім'я з іменниковою основою *Гвоздь,* первісним значенням якого було 'залізо, цвях'. Ім'я *Гвоздь* подібно до інших «металевих» імен, як *Гвозда, Гвозден, Гвоздана,* раніше мало виконувати захисну функцію (Мор 61; Грк 62; Šim 135 – 136). Менш імовірно, що доіменним значенням слов'янської антропооснови *гвозд-* було 'ліс, густий ліс, дрімучий ліс' (ЕСУМ І 486; Rymut І 287 та ін.).

Найдавніші українські записи антропоніма *Гвоздь* походять із XV ст. Напр.: «отписую пану *Гвоздю* кожух куний» – без місця і без точної дати написання (ССУМ І 293); 1570: кріпак Fr., Mat. *Hwoztul* (!) – м. Свалява (Чу Прізв. 141).Пор. XVII ст. – вільний їздовий *Hvozdik* János – с. Імстичово (Leh Ber 428). Прізвища *Гвозд, Гвоздь* та інші споріднені згадуються в козацьких реєстрах 1649 р. і в інших документах XVII – XVIII ст. (Осташ Пр 535). Пор. козак Чигиринського полку Яско *Гвоздъ* та козак Черкаського полку Маръко *Гвоздєнко* (РВЗ 29, 84). Ім'я *Гвоздь* у XVI ст. уживалося також у Росії. Напр., у 1536: *Гвоздь* Гришин сынъ, селянин (Туп 102).

ГИРЯ. Перші записи імені *Гиря / Гира* та записи його похідних в Україні сягають XVI – XVII ст. Напр., 1552: міщанин *Гира* Петров – м. Чорнобиль (Туп 103); 1552: житомирський міщанин *Гирка* Наумовичъ (Туп 159); 1565: *Гира* (*Hira*) Гаврилович – м. Бар (Арх ЮЗР VII/2 254); 1620: ім'я *Гира* – с. Купчинці (ВКО 287); 1649: козак Уманського полку *Гира* Войтєнъко (РВЗ 223).

Якщо ім'я *Гиря / Гира* справді слов'янського походження, то воно пішло, напевно, від співзвучного українського апелятива *гиря / гира,* однак точно встановити доіменну семантику цієї антропооснови важко, бо кожне з трьох сучасних значень названої лексеми успішно могло виконувати функцію внутрішньородинного імені чи

прізвиська для малої дитини: це могла бути як 'чуприна' (Головацкій 477), так і 'вагова міра' (Осташ-Пр 535), і 'коротко обстрижена людина' (Білецький-Носенко 98) чи навіть 'ґуля, набряк' (закарпатські говори).

ГЛІБ. Це елітарне ім'я на Русі, яке є запозиченням із котроїсь давньоскандинавської, імовірно, з давньошведської, мови *Gud-leifr*, що відповідає давньогерманському *Gutleib* 'нащадок Бога' (ЕСУМ I 526; Петровский 88). Воно зрідка вживалося упродовж Середньовіччя. Пор. 1349: панъ *Глѣбъ* Дворьсковичь – м. Казимир (ССУМ I 245).

ГЛІБКО. Здрібніло-пестливе утворення за допомогою форманта *-ко* від повного імені *Глѣбъ*. Пор. 1366: «крилошани пєремышльскии *Глѣбъко* и брат єго Костько Бѣзна...» – м. Перемишль (ССУМ I 245). Пор. також прізвищеву назву козака Корсунського полку 1649 р. Яцко *Глѣбъко* (РВЗ 178), а також патронімічне прізвище козака Брацлавського полку Матвѣй *Глѣбчєнко* (РВЗ 252).

ГЛОДЯН. Пізнє українське родинно-побутове ім'я *Глодян*, утворене від діалектного дієслова *глодати, обглоджувати* у значенні 'обгризати, облизувати' (Гр I 209) за допомогою дієприкметникового суфікса *-ан/-ян*, як і в імен типу *Кохан, Продан, Собран* і т. д.

Найдавніша з-поміж відомих фіксацій імені (правда, з демінутивним суфіксом *-ул*) походить із м. Сучава за 1462 р.: «истинныи нашъ слоуга Петръ *Глодѣнулъ*» (ССУМ I 244). Решта письмових свідчень походить із XVII – XVIII ст. Пор. 1618: Andrei *Hlodan* (Marsina 59); 1715: кріпак *Glodan* Ricz – с. Ізки (Bélay 185) та деякі інші.

В одному випадку та ж сама дієслівна антропооснова *глодати* послужила базою для прізвища-композита *Глоджикурка*, який функціонує в кількох селах Мукачівщини (Чу Прізв. 147).

ГЛУХ. У східних слов'ян антропонім *Глухъ* уперше фіксується лише 1444 р. (Мор 59; Туп 106; Грк 62). Однак назва північноукраїнського міста *Глухів*, яка, поза всяким сумнівом, походить від особового імені *Глухъ*, згадується вже 1152 р. (ЕСЛГ II 42). Пор. ще 1620: *Глухий* Корченя – с. Чорна (ВКО 377). Пор. також запис 1620 р. з с. Чорна на Сх. Волині – комірниця *Глущиха* (ВКО 368).

Майже всі записи українських прізвищевих назв з основою *Глух-*, як напр., *Глухотич, Глушаниця*, походять із XVII ст. Багато прізвищ типу *Глухан, Глуханич, Глухиня, Глухота, Глущенко*... згадується тільки з XVIII ст. Напр., прізвищева назва полковника Уманського полку 1649 р. Йосиф *Глух* (РВЗ 203), козак Уманського полку Иванъ *Глухъ* (РВЗ 224) та козак Канівського полку Никон *Глух* (РВЗ 121). Пор. також похідні від зазначеної антропооснови записи 1672 р.: кенез *Hlukotics* (!) – с. Глухановиця на Воловеччині (Leh Ber 299); 1704: кріпак *Hluchinia* Stefan – с. Йовбовиця (HodGens 6). Отже, нечленний прикметник *глух* 'глухий' став власним особовим іменем. На пол. землях антропонім *Głuch* письмово засвідчується вже 1225 р. (Rymut 242). У сербів ім'я *Глоушьць* згадується лише в XIV ст. (Грк 63).

ГЛУШКО. Антропонім *Глушко* утворено від прикметника *глухий* за допомогою субстантивуючого форманта *-ко*, а первісним значенням цього утворення було, імовірно, 'глухувата людина'. В українців селянин *Глушко* згадується вже 1606 р. (Арх ЮЗР I 318). А прізвищева назва *Глушко* повторюється серед запорозьких козаків (СУМ XVI – XVII ст. VI 226), напр., козаки Уманського полку Матѣй *Глушко*, Илко *Глущєнко* (РВЗ 217) чи козак Брацлавського полку Кунашъ *Глусчєнко* (РВЗ 354). У поляків антропонім *Głuszko* згадується вже 1449 р. (Rymut 242).

ГНІВАШ. Ім'я *Гніваш* на Русі фіксується з XV ст. (Туп 107 – 108). Його утворено за допомогою суфікса *-аш* від котрогось із давніх двоосновних імен

зразка *Гнѣвомиръ, Спытигнѣвъ*. Уперше ім'я *Геваш* згадується в «Описі Київського замку» (ОКЗ 31). Воно вживалося також у Білорусі та в Росії, як і ім'я *Гнѣвышъ* (Демчук 70) та *Гнівош*.

ГНІВКО. Слов'янське утворення від антропооснови *-гнѣв-*, представленої в таких композитних іменах, як *Гнѣвомиръ, Събыгнѣвъ*, утворене за допомогою форманта *-ко*. Пор. пол. ім'я *Gniewko, Gniewek* у записах XIII – XVI ст. (SSNO II/1 135), суч. чес. ім'я *Hněvek* (Knappová 167). На Закарпатті нині побутує прізвище *Гневко*, а на Словаччині – апелятив *hnevko* у значенні 'запальний', 'той, що швидко розгнівається' (SSNO I 582).

ГНІВОШ. Давнє усічено-суфіксальне чол. ім'я з гіпокористичним суфіксом *-ош*, утворене від двоосновного слов'янського імені зразка *Гнѣвомиръ, Збыгнѣвъ, Лютогнѣвъ* (Grzenia 136; Х–Д 19). Вони перегукуються зі старочеським усічено-суфіксальним розмовним чоловічим іменем *Gněviša*, яке носив один із ворогів князя Вацлава. Ім'я утворене від іменникової основи *gněv* за допомогою форманта *-iša* чи *-yša*.

Найдавніші українські фіксації імені *Гнівош* походять із XIV, а найпізніші – з XVII ст. Напр., 1393: «мы панъ *Гнѣвош* староста рускоѣ земли» – с. Вишня (ССУМ I 245); 1522: *Гнівош* Івашкович Єловецький – м. Луцьк (ВКО 123); 1565: *Гневошъ* Олексовский (Арх ЮЗР VII/1 218); 1552: *Гнѣвошъ* Ворона – м. Житомир (Арх ЮЗР VII/1 151); 1571: пан *Гневошъ* Стакорский (Вол. гр. XVI ст. 128); 1597: *Гневошъ* Костюшковичъ (Арх ЮЗР I/6 144); 1603: *Гневошъ* Гулевичъ (Демчук 70) та ін.

Окрім України, імена *Гнівош* та *Гніваш* фіксуються також у Білорусі, Росії, а *Gniewosz* – і в Польщі (Демчук 70), причому повне двоосновне ім'я *Gniewomir* у Польщі вперше значиться 1198 р., а здрібнілі його варіанти – уже з 1136 р. (Bubak 120 – 121). Нині в Польщі живе 265 осіб на ім'я *Gniewosz* (Grzenia 136). В Україні ім'я *Гнівош* вийшло з ужитку, але залишило сліди у таких прізвищевих назвах та у прізвищах XVI – XVIII ст., як *Гнівошевич, Гнівошович, Гнєвышовъ, Гнѣвошенко* і т. п. (Демчук 70).

ГОВОР. На думку Р. Осташа, український антропонім *Говор* виник із укр. діалектного апелятива *говор* 'поговір, говір' (Осташ До пох. 535), подібно до співзвучного пол. антропоніма. За К. Римутом, пол. антропонім *Gawor* походить від дієслова *gaworzyć* 'невиразно говорити' (Rymut I 223). Перші укр. записи імені *Говор* припадають на козаків Переяславського полку 1649 р.: козак *Говоръ* Грынєнко (РВЗ 324), а в Росії антропоніми з основою *говор-* фіксуються вже з XV ст. Напр., Иванъ *Говоръ*, Ивашко *Говоръ*, Левко *Говоруха* (Туп 108).

ГОДА. Давнє слов'янське утворення з формантом *-а* від котрогось із двоосновних слов'янських імен моделі *Годебратъ, Годиславъ, Годомиръ* чи *Брзгодъ*... (пор. болг., серб. та хорв. імена *Года, Годен, Годин, Годо*... – Илчев 136; Грк 165; Šim 415), основа *-год-* у яких виражала поняття 'годитися, гідний, гожий' (Svob 75). Найдавніші записи цієї антропооснови зберегли тільки посесивні форми патронімів. Напр., 1441: *Godow* (AGZ XII 888); 1649: *Hodowicz* Vaszil – с. Міжгір'я (Bélay 178). Пор. ще прізвища XVIII ст. *Hodinecz, Hodyk, Hodycz, Hotko* та ін. Однак ім'я *Godimysl* у альпійських слов'ян засвідчене вже значно раніше (Onomastica XXIII 298).

ГОДИЛО. Українське усічено-суфіксальне утворення з формантом *-ило* від давнього слов'янського імені зразка *Годемиръ, Годославъ* (Šim 415) чи *Mirohod, Brzohod, Nehod* (Svob 86). На теренах України антропооснову *Год-* засвідчено 1570 р.: кріпак St. *Hodila* – с. Червеньово (Чу Прізв. 147). Пор. також запис прізвища кріпака з 1699 р. *Hodulka* Simko – с. В. Ворота (Maksay 597).

ГОДИН. Українське ім'я *Годин*, як і серб. *Годин*, походить від основи *Года* + суфікс *-ин*. Напр., 1648: кріпак Driszleuich *Hadin* – с. В. Ворота (Maksay 550). Починаючи з XVI ст., основа *Годин-* часто виступає в прізвищах українців. Пор. 1570: кріпаки Mat., Alex. *Hodinka* – с. В. Ворота (Maksay 53 – 54); 1699: *Hodinka* Andras – с. Підгоряни (Maksay 555); 1755: *Годинчук* Фтеодоръ – с. Ділове (Па-По III 11). Пор. ще назву села *Годинь* Ратненського р-ну на Волині (Шульгач 33), а також прізвище *Годинко*, яке на Закарпатті значиться вже з XVII ст. (Чу Прізв. 147). Напр., 1648: *Hadinka* Mihal – с. В. Ворота (Maksay 556).

ГОДИНКО. Слов'янське чол. ім'я відтворюється на підставі давньоруського антропоніма *Годинъ* (Гинкен 459) + демінутивний формант *-ко*. Твірною основою антропоніма послужив апокопований варіант повного двоосновного імені *Годимиръ* або *Годиславъ*, у якого основа *год-* – 'гідний', 'придатний'. Пор. імена *Годомиръ*, *Годомыслъ*, *Годославъ* і т. п. (див. Грк 65; Šim 128).

ГОДОС. Імовірно, це наслідок усічення слов'янського імені *Годославъ* шляхом усунення фінального складу *-лав*, подібно до виникнення імені *Борис*, що з *Борислав*. Пор. 1393: «Petri dicti *Hodus* inclusive...» – с. Часлівці на Ужгородщині (Zsigmondkori okl. 311).

ГОДУН. У імені *Годун* можливі щонайменше дві інтерпретації: а) це усічення постпозиційного компонента двоосновного імені *Годебратъ*, або *Годивой*, до якого додавався атрибутивний суфікс *-ун*; б) це похідне ім'я від діалектного апелятива *годун* 'годувальник' (Гр I 299). Усі згадки укр. антропоніма *Годун* походять із XVI – XVII ст. Напр., 1585: Грицко *Годунъ* – церковний селянин у Луцькому повіті (Арх ЮЗР I/I 211); пор. 1587: патронім *Годуновичъ* (Арх ЮЗР VI/1 189); 1620: комірник *Годун* Яцько – м. Ст. Остропіль (ВКО 348); 1635: коростишівський війт *Годун* Яско (АЖГУ 205); 1648: Юрко *Годунъ* – запорозький козак (Туп 109); Пор. також патроніми козаків 1649 р.: козак *Годуненко* (Р 210) та козак Київського полку Хвєско *Годунєц* (РВЗ 307). Пор. ще запис із Росії *Годун* Зернов (Веселовский 81).

ГОДУТА. На думку М. Демчук, ім'я утворено за допомогою форманта *-ута* від препозиційного компонента двоосновного імені зразка *Годеславъ* чи *Годебратъ*. Пор. запис антропоніма 1525 р. *Годута* з м. Вінниці (ОВЗ 605). На думку І. Єфименко, воно могло постати також семантичним шляхом від праслов'янського апелятива **godota*, що з дієслова *goditi* 'догоджувати' (Єфименко 81 – 82).

ГОДЬ. Усічений варіант повного слов'янського двосновного імені зразка *Годємыслъ, Годиславъ* чи *Brzhod...*, препозиційні або постпозиційні компоненти яких сягають дієслова *годитися* 'бути гідним, бути гожим' (Svob 75). Антропооснову *Годь-* українці зберегли тільки у прізвищах. Пор. 1469: кр. *Hogy* – с. Загаття (Leh Ber 286); 1665: кріпак Jo. *Hogy*, а 1720: Luc. *Hogy* – с. Кушниця (Bélay 170).

ГОДЬКО. Ім'я відтворюється на підставі зафіксованих прізвищ та прізвиськ закарпатських українців, які свідчать, що ім'я утворене від нейтрального варіанта *Годь* або *Годьо* чи *Готько*, тобто *Годиславъ* (читай: *Годько*). Пор. ще прізвища 1429 р. Ge. *Hatyko* – с. Сарвасово (Bélay 120); 1542: шл. Sim. *Hadko*; 1604: кр. *Hogyko* – с. Nagy Gércse (Szabó 418), а 1638 – Jo. *Hatko* – с. В. Селище (Bélay 196); 1638: Иван *Готкулин* – с. Бенедиківці (ЛелПам 230); 1682: кріпак *Hatko* Demko – с. Ставне (Чу Прізв. 148). 1671 – 1673 роки зберегли список синів кріпака на прізвище Oroszföldi з мараморосього села Дулова, у якому підряд перераховуються чол. імена Daniel, *Hatyko*, Illés, János, Sándor та ін. (Bélay 138). Отже, лексема *Годько* тут

однозначно виступає особовим іменем. У минулому, крім карпатських українців, це слов'янське ім'я було властиве також болгарам, сербам та навіть румунам (Vincenz 263).

Найдавніша згадка антропоніма *Годьо* походить із Трансільванії. Напр., 1235: *Hagya* civis Culusiensis – м. Клуж (Reg Var 306), а подальші записи йдуть із Закарпаття. Пор. 1597: кр. *Hadyo* – с. Гетеня (Szabó 372). Посесивним дериватом цього імені могла виступати прізвищева назва *Годин*.

ГОДЬО. Давнє слов'янське ім'я *Годьо*, яке співвідноситься з двоосновними іменами зразка *Годеславъ*, *Годивой*, дотепер уживаними як паралельні варіанти з іменами *Годо*, *Годьо*, *Годе*, *Годжо* в Болгарії та Сербії (Илчев 136; Грк 65). Антрополексему *Годьо* зберігають суч. закарпатські прізвища. Пор. 1510: антропонім *Hagyo* – с. Тросник (Szabó 372); 1597: кр. Hagyo – с. Гетеня (Сабо 372); 1605: вл. Vulasin (!) *Hogia* – с. Діброва (Bélay 120) та ін.

ГОДЯ. Ім'я *Годя* є усічено-суфіксальним утворенням від двоосновного слов'янського імені зразка *Годебратъ*, *Годимиръ*, *Годиславъ*. У Карпатах воно фіксується з XIII ст. Пор. 1235: *Hogya* civis Culusiensis (Reg Var 306). Правдоподібно, саме як *Годя* треба читати запис власника з 1660 р. Jo. *Hogie* з мараморошського села Шайов-Поляна (Bélay 180, 189).

ГОЙ. Антропоніми з основою *Гой-* в Україні починають фіксуватися з XV ст., і більшість їх містить зімкнену фонему /ґ/. Напр., 1437: антр. *Goya* (AGZ XII 138); 1458: «вѣра пана *Гоя* дворника» – с. Корочин Камінь (ССУМ І 247); XVI ст.: Andrus *Goy* (Демчук 62); 1637: Ониско *Гой* (Арх ЮЗР VI/1 483). Південні та західні слов'яни дотепер зберігають близько 20 імен із коренем *Гой*, як наприклад *Гој*, *Гоја*, *Гојан*, *Гојил*, *Гојило*, *Гојко* і т. п. (Грк 65, Стијовић 9), тоді як в Україні антропооснова *Гой* нині представлена тільки прізвищами на зразок *Гойса*, *Гойченко*, *Гойчук* і т. п. У альпійських слов'ян упродовж VII – XIV ст.ст. засвідчено 39 випадків уживання чоловічих собових імен із постпозиційним компонентом *-gojь* (Kronsteiner 298); а в місті Трієст (нині Італія) особові імена *Maligoj*, *Mučigoj*, *Črnogoj* засвідчуються ще в XIV ст. (Merkù 452).

Доіменна семантика антропооснови *Гой* розмита. Найбільш імовірно, що це та сама основа *-гой-* із значенням 'гоїти', 'здоров'я', що й у композит *Гойбуд*, *Гоймир*, *Будивой*, *Доброгой* (Svob 75). Інші ономасти вбачають у антропонімі фіналь імені *Драгой* (Илчев 136), треті шукають у ньому значення праслов'янського іменника **gojь* 'мир, спокій, ліки, здоров'я, годівля, багатство' (Svob 75; Грк 64), а дехто знаходить в цьому імені усічений варіант особового імені Нѣгоє (ССУМ І 247).

ГОЙС. Давнє південнослов'янське усічене ім'я, яке постало на базі котрогось із двоосновних імен зразка *Гојислав*, *Гојсил* чи *Гојсав* (Svob 76; Грк 65). В Україні пам'ять про це ім'я бережуть прізвища *Гойс*, *Гойса*, *Гойсак*, *Гойсан*, які писемними пам'ятками фіксуються з XVI ст. аж дотепер (ОКЗР ІІ 279; Красовський 54). Правдоподібно, фінальна фонема прізвища є залишком апокопованого постпозиційного компонента *-слав*, як і в імені *Борис*.

ГОЛИЙ. На перших порах антропонім *Голий*, що постав на базі прикметника *голий* 'неодягнений', напевно, виконував функцію внутрішньородинного імені. Пор. чес. ім'я *Hol* (Svob 267) чи пол. *Gol* (SSNO II/1 161). З часом в Україні він розширив значення за рахунок семи 'бідний, убогий' і виконує тільки роль прізвища чи прізвиська. Напр., 1385: послух *Голый* Яхно (ССУМ І 250); 1408: слуга наш *Голый* от Ребрича – м. Сучава (ССУМ І 250); 1607: *Holy* Fedor – с. Ворочово (Чу Прізв. 149); 1649: прізвище козака *Голеєнко* (Р 32, 85, 172).

Пор. ще прізвищеву назву з села Война́тина на Ужанщині (тепер СР) Czygan *Holababa* (Sztáray II 339).

ГОЛИК. Ім'я утворено від прикметника *голий* за допомогою субстантивуючого суфікса *-ик*, як і імена зразка *Білик, Довжик, Мудрик, Світлик*..., хоча воно могло утворитися так само від імені-композита зразка *Голиславъ* (Демчук 58; Осташ До пох. 536). Починаючи з XIII ст., ім'я *Голик* виступає вже тільки в ролі додаткового означення при імені або в ролі звичайного прізвища. Напр., 1333: Johannes *Holick* (SSNO VII 84); 1479: «in secundo sedet *Hollyk*» (SSNO II/2 307). З XVI ст. і пізніше антропонім *Голик* виступає вже тільки в ролі додаткового означення при імені. Напр., 1649: козак Уманського полку Конъдрат *Голик* (РВЗ 203), козак Чигиринського полку Иванъ *Голик* (РВЗ 30) та ін.; 1741: єрей Федоръ *Голикъ* – с. Мерґешка (Пан По 4 77).

ГОЛИШ. Ім'я *Голиш* уживалося на Русі (Мор 60 – 61), воно могло постати на базі апелятива *голыш* 'гола, неодягнена людина', 'убога людина', але і внаслідок усічення давнього двоосновного імені *Голиславъ*. У руських слов'ян ім'я значиться вже у XIII ст., а саме: 1220: «*Hollus* (!) reus de Peczera» – комітат Бігар (Reg Var 241); 1482: Waszyl alias *Holysz* (AGZ XVIII 1648); 1498: *Holysz* de Mokroczyn (AGZ XV 2629).

Ім'я *Голыш* уживаним було і в наддніпрянській Україні (Мор 60, 61). Пор. 1649: козак Грицько *Голышка* (Р 24). На Ровенщині побутують ойконіми *Голишів, Голешово* (Пура 42).

ГОЛКО. Правдоподібно, усіченосуфіксальне утворення від давнього слов'янського двоосновного імені *Голиславъ*. На українських землях воно вперше фіксується 1351 р.: *Голко* Залѣский – м. Львів. (Туп 109; ССУМ I 248).

ГОЛОБУТ. Ім'я прізвиськового типу *Голобут*, як і похідна від нього прізвищева назва *Голобуцький*, виникло на базі словосполучення *голі боти*, тобто 'чоботи' (Редько 222), а в час його виникнення вживалося у значенні 'босий'. Уперше фіксується назва 1411 р.: Осташ *Голобутъ* – м. Зудечів (ССУМ I 248).

ГОЛОВКА. В Україні та на прилеглих до неї теренах Білорусі антропонім *Головка* з XV ст. часто фіксується то як власне особове ім'я, то як додатковий ідентифікатор особи. Напр., 1429: «єсми дали сєло,...гдє єсть *Головка*» – м. Сучава (ССУМ I 249); 1478: Iwan alias *Holowka* (AGZ XII 1108); 1524: шл. Iwasko *Haloka*, а 1600 – землевласник Jo. *Holóka* – с. Чумальово (Bélay 133); 1552: Устимъ Опанасовичъ, *Головка* братъ его – м. Мозир (ОМЗ 631); 1552: *Головка* – мозирський селянин (Арх ЮЗР VII/1 631); 1565: *Головка* – селянин хмельницький (Арх ЮЗР VII/2 163); 1649: козак Уманського полку Иванъ *Головъковъ* зятъ (РВЗ 225) та козак Черкаського полку Остап *Головъчєнко* (РВЗ 74). Пор. ще 1548 р.: в закарпатському селі с. В. Бичків та в кількох інших сусідніх селах називається Ananaias *Holowach*, а в селі Драгово 1518 р. згадується кріпак Ge. *Holovenka* (Bélay 170, 168). Мотивом для утворення антропоніма *Головка* служило метафоричне значення назви відповідної частини людського тіла, тобто *голова – мала голова* або *розумна голова* (Богдан 258).

Від імені *Головка* пізніше було утворено ряд патронімів, напр., 1581: *Hołowczakowa* wdowa – м. Самбір (Kuczera 170); 1603: «...уская нива при *Головчат*» – с. Бенедиківці (Лел Пам 241); 1785: прізвище *Головчук* у с. Новотин на Лемківщині та ін. (Чу Прізв. 150).

ГОЛОВНЯ. Найдавніші записи імені *Головня* походять із українсько-білоруського прикордоння, напр., 1552: *Головня* Тодорович – м. Мозир (ОМЗ 641). Перші власне укр. записи антропоніма *Головня* походять із XV – XVII ст., але лексема *Головня* вже виступає у них як додатковий ідентифікатор при власно-

му особовому імені. Пор. 1570: кріпак Helias *Holonj* (!) – с. Косино (Чу Прізв. 150); 1682: Федоур *Головня* – с. Туриця (там же). Упродовж XV – XVIII ст. в Україні засвідчено декілька патронімів від антропоніма *Головня*, напр., *Головнич*, *Головенка*, *Головенчак* і т. п., а 1486 вже зафіксовано запис панъ Микита *Головничъ* – півд.-зах. Русь (Туп 518).

Головня – це давнє внутріродинне ім'я, яке українці та білоруси давали дитині за чорний колір її шкіри або волосся (пор. укр. літ. *головня* 'головешка', 'недогорілий шматок дерева' – СУМ II 113).

ГОЛОД. Східнослов'янське внутрішньородинне ім'я, яке виникло на базі апелятива *голод* 'гостре відчуття потреби в їжі' (СУМ II 113). Подібні імена, але з неповноголоссям (*Гладо, Гладко*) є також у болгар, а С. Ілчев кваліфікує їх як заклинальні: вони покликані були відвернути голод від людини, «щоб та не пізнала і не відчувала голоду» (Илчев 135). А південнослов'янський князь *Glad* у басейні р. середньої та верхньої Тиси згадується навіть пізніше, напр., 1235 р.: *Halad* tunnarius – м. Солнок (Reg Var 306). Повноголосні (тобто східнослов'янські) варіанти імені *Голод* згадуються також на теренах Польщі, правда, там писарі позначали їх через зімкнене */g/*, тобто *Gołoda*, *Gołodok*, *Gołodczuk* (Rymut I 242).

В українців антропонім *Голод* письмово засвідчується вже з XVI ст. і пізніше, але тільки як додатковий засіб ідентифікації особи при її імені. Напр., 1578 і 1648: Ивана *Голода*, Степан *Голод* (СУМ XVI – XVII ст. 7/6). Пор. ще 1692: za Olexem *Hołodem* – м. Перемишль (Łysiak II 290); 1697: кріпак *Holot* (!) Maté – с. Драгово (Bélay 163) та ін. Від імені *Голод* утворено і кілька інших прізвищ, як *Голодня*, *Голодняк*, *Голодчак*... Пор. також із 1649 р.: козаки Уманського полку Сємен *Голоднякъ* (РВЗ 212) та Яковъ *Голодняченко* (РВЗ 220). Однак ім'я *Голод* в українців уживалося тільки в Середньовіччі.

ГОЛОЗУБ. Слов'янське розмовно-побутове ім'я *Голозуб* відтворюване на підставі колишньої назви села *Holozubowicze* Галицького р-ну, засвідченої 1469 р. (ŻD 18/1 33). Її відтворює Д. Бучко (Бучки 9).

ГОЛОС. Давньоруське особове ім'я, яке могли надавати батьки дитині за її голосистість. У басейні Верхньої Тиси ім'я *Голос* (нині Угорщина) згадується вже з XIII ст., а саме – в 1213 р.: «per pristaldum nomine *Golosa* de villa Ban» – комітат Красна (Reg Var 173); 1220: підсудний *Hollos* (!) – reus de villa Pescera (Reg Var 241). На Закарпатті прізвище *Голос* фіксується з XVI ст. і дотепер (Чу Прізв. 151). Пор. також старопол. ім'я XV ст. *Głos* (SSNO II/1 130). У Росії антропонім *Голосъ* значиться з 1554 р. (Туп 111). Нині в Україні наявні прізвища *Голос*, *Голосич*, *Голоскевич*, *Голощук* та ще кілька подібних, які містять основу *Голос-* (Чу Прізв. 151). Спочатку ім'я, напевно, характеризувало носія за його акустичними вимірами.

ГОЛОСКО. Ім'я відтворюється на підставі запису ойконіма *Holoskow*, засвідченого 1578 р. на Коломийщині у формі присвійного прикметника із суфіксом *-ow* від особового імені *Голосок* (Бучко Пох 63).

ГОЛУБ. Давнє слов'янське ім'я від назви опоетизованого птаха *голуб*. В Україні лексема *Голуб* виконувала функцію імені майже до XVII ст. Пор. 1593: *Голубъ* Сердятицкий (Арх ЮЗР III/1 48); 1615: *Голубъ* Ивашковичь (Арх ЮЗР III/1 47).

Починаючи з XV ст., від цього імені вже часто утворювалися патроніми, які вживалися при іншому імені чи навіть без нього. Напр., 1444: Панаско *Голубович* – с. Ступно (ССУМ I 249); 1460: Iwan alias *Holubyen* (Демчук 20); 1548: кріпак Cosma *Holubych* – с. Крачуново (Bélay 161); 1635: *Голубъко* – підданий

Тишкевича, житель с. Райки (АЖГУ 203); 1649: козаки Чернігівського полку Иванъ і Пєтро *Голубєня* (РВЗ 486), а в закарпатському селі Чинадьово 1648 р. згадується антропонім Holubina János (Maksay 522).

У балканських слов'ян лексеми *Голуб, Гълуб, Goluban* дотепер виконують функцію офіційних імен (Илчев 137, 147; Грк 66; Šim 128). У деяких районах Сербії чоловіче ім'я *Голуб* нині співвідносять із гіпокоризмом Драгољюб (Стијовић 12, 44), тоді як у інших воно вживається як базове ім'я (Стијовић 62).

ГОЛУБКО. Особове ім'я *Голубко* є похідним утворенням від базового імені *Голуб*. Перші українські записи імені з цим суфіксом сягають XV – XVI ст. Пор. 1492: «nobilis *Holubko* de Semigenow» (AGZ XVIII 2311). Пор. ще перелік особових імен із 1565 р. Lewko, Zienko, Chwedor, *Holubko*, Olexa, у якому рівноправне місце серед календарних імен посідає також «пташине ім'я» *Голубко* (ОКЗР I 239). Проте у XVI – XVII ст. антропонім *Голубко* все частіше виступає серед інших прізвищевих назв. Напр., 1580: Иляш *Голубко* – с. Одрехова (АСО 64); *Голубко* Иванъ (Арх ЮЗР I/11 32). Невдовзі, а саме 1649 р., фіксуються також патронімні іменування від цього імені: Лукян *Голубъченко* (РВЗ 209), Анъдрѣй *Голубчик* (РВЗ 380).

ГОЛЬЧА. Давнє слов'янське захисне ім'я, утворене від прикметникової основи *гол-* 'голий' за допомогою демінутивного форманта *-ча(т)*. Давньоруське ім'я *Голча* згадується також у М. Морошкіна та М. Демчук (Чу Прізв. 152). 1649 р. в закарпатському селі Загаття перераховуються імена *Marton, Janos, Holcsa, Nistor, Gal, Király, Simon* (Leh Ber 286), а в селі Загаття – Holcsa László (там же). Упродовж століть ім'я *Гольча* в українців функціонувало тільки в ролі побутової внутрішньородинної назви. У Болгарії ж ім'я *Голчо* і тепер кваліфікується як здрібніле від *Гольо*, а останнє виводять від діалектного апелятива *гольо*, який виконує там функцію захисного імені для «неохрещеного хлопчика» (Илчев 137).

У Середньовіччі лексема *Гольча* на Подніпров'ї та на Волині виконувала ще роль повноцінного власного особового імені і відмінювалася вже не як іменник четвертої, а як іменники другої відміни. Пор. запис 1487: «с отцєм нашим *Голчєм*» – м. Луцьк (ССУМ I 97 – 29), 1539: стародубський селянин *Голча* Сидоров (Туп 112). У XVI ст. лексема *Гольча* виступає вже як прізвищева назва при імені. Напр., 1565: Jaczko *Holcza* (ОКЗР III 223); 1570: кріпак Alex. *Holtsia* – с. Кучава на Закарпатті (Чу Прізв. 152). 1649 р.: batyko ... *Holcsa* Lukacs – с. Буковинка біля Мукачова (Leh Ber 181); 1649: *Holcsa* Laszló – с. Загаття (Bélay 286). Більше прикладів на прізвище *Гольча* з XVI – XVII ст. див. у праці Чу Прізв. 152.

ГОЛЯК. Родинно-побутове ім'я, утворене від прикметникової основи *Гол-* 'неодягнений' за допомогою суфікса *-'ак*. Напр., 1649 р. козак Черкаського полку Иванъ *Голякъ* Фєдорєнко (РВЗ 88). Пор. 1681 р.: кр. *Holyak* Vaszilj – с. Ґаничі (Bélay 141).

ГОЛЯН. Слов'янське іменне утворення з суфіксом *-ян* від тієї ж основи *Гол-*, що й імена *Гольча, Голята* і т. п. або від серб. імені *Голян* чи *Гольо* (Грк 66). Пор. 1439: *Holan* de Połowec (AGZ XI 1316); 1565: Ihnath *Golyan* (Арх ЮЗР VI/1 577). Від імені *Голян* досить рано утворюються патронімічні прізвища. Напр., 1417: *Holanowicz* (AGZ XVIII 1316); 1442: Nicola *Golanka* (AGZ XI 1448); 1514: Юрій *Голянко* (ЦДІА 244).

ГОЛЯТ. Особове ім'я *Голят*, що від прикм. основи *гол-* 'неодягнений', 'бідний' та суф. *-ят* слід убачати у прізвищевій назві 1697 р. Holat Maté з закарп. села Драгово (Bélay 168).

ГОЛЯТА. Давнє слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі за-

карпатського ойконіма *Голятин*, який функціонує на Міжгірщині вже з 1599 р. (Дэже Оч 253). Пор. також мікротопонім *Голятчина полянка* (с. Заричово Перечинського р-ну на Закарпатті). В основі ойконіма лежить особове ім'я *Голята*, утворене від прикметникової основи *Гол-* 'голий' + суфікс *-'ат(а)*, як і в давніх іменах *Велята, Гостята, Добрята* і т. п. Не виключене, що ім'я *Голят* треба вбачати також у написанні прізвищевої назви кріпака 1697 р. *Holyat* Mate (Bélay 168). У сусідній Словаччині особове ім'я *Голята* засвідчується вже з XII – XIII ст.ст. (Majtán Z nájstar 138).

ГОЛЯШ. Ім'я відтворюється на базі кількох патронімів, утворених так само від прикметникової основи *Гол-* 'голий', 'бідний' за допомогою атрибутивного суфікса *-'аш*. Пор. 1443: патроніми *Holaszewicz, Holaschowicz* (AGZ XVIII 1316; AGZ XI 1769).

ГОРА. Ім'я *Гора* могло постати внаслідок усічення двоосновних імен моделі *Горивой* чи *Гориславъ* (Туп 557; Грк 66; Черн 33), у яких основу *Гор-* ужито у значенні 'ліс' (Грк 66; Šim 128); за В. Караджичем, серби цим іменем називають ту дитину, яка народилася в горах при випасуванні худоби (Грк 66); від імені *Горазд* чи від імен типу *Dalegor, Nagor* шляхом аферези, тобто втрати препозиційного компонента (Mal Bud 87).

В українців ім'я *Гора* фіксується досить пізно. Пор. 1552: *Гора* Дераличинъ зять – м. Вінниця (ОВЗ 606).

ГОРАЗД. За сучасними укр. словниками імен (ВІЛ 257), *Горазд/Ґоразд* – це праслов'янське ім'я, що походить від давнього слов'янського *горазд* 'досвідчений, умілий, здатний', тобто те саме, що й одвічне українське *гаразд*. Серед українців антропонім *Горазд* засвідчується лише з XVII ст., та й то тільки в ролі додаткового ідентифікатора при християнському імені. Напр., 1620: антропонім *Гаразт* (!) Васько – с. Хотичин (ВКО 189); староукр. *Гаразда* Андрей – посол гетьмана Тетері до пол. короля (Шульгач 31). На теренах, що межують з румунами та угорцями, зазначений антропонім часто записували через літеру *g*, наприклад у записі 1676р.: шл. Mich. *Garazda* – закарпатське с. Вонігово (Bélay 212).

Історично, лексема *Горазд* – це власне особове ім'я Мефодієвого учня 885 р. з околиць великоморавського міста Нітра. А йде це ім'я від давнього слов'янського нечленного прикметника *горазд* 'великий, красномовний, вдалий, спритний' (ЭССЯ VII 32); його носив також словенський князь *Gorazd*, який разом із Хотимиром близько 700 р. хрестили словенців Карінтії. Інший *Горазд* – учень Кирила і Мефодія був першим єпископом у Моравії. Його ім'я зберегли поляки, чехи, словаки, серби та росіяни (Knappová 100). Сліди його збережені в ойконімі серб. міста *Горажђе*. Було воно також у альпійських слов'ян. Пор. назву поля *Гаразд* у с. Коритняни Ужгородського р-ну, мікротопоніми *Гаразда, Гараздяник* у с. Раково на Перечинщині і т. д. (Петров Карп 63, 154). Його сліди заховали чехи, словаки та поляки (Vlčáková 24). Отже, шукати в ньому якісь готські корені не варто. У м. Хуст 1600 р. називається городянин Mich. *Harazti*, прізвищева назва якого нагадує давнє слов'янське ім'я *Горазд*, хоча не виключено, що це сербізм храст 'дуб' у змадяризованому його звучанні та написанні. Отже, шукати в імені ще якісь готські чи інші сліди не варто.

ГОРАН. Ім'я *Горан*, як і співвідносне з ним *Гора*, може мати кілька етимологічних інтерпретацій (Грк 65 – 66). За В. Караджичем, південні слов'яни давали його дитині, яка народилася в горах (Грк 66). Ім'я представлене у більшості слов'янських мов. Пор. 1421: антр. Рђдъ *Горановъ* (ССУМ І 251); 1620: *Горан* Попович – с. Глинники (ВКО 160). Пор. ще східнослов'янські антропоні-

ми *Горашъ*, *Горинъ*, *Горивой*, *Горислав*... (Мор 61, 62; Туп 113), але нині воно, як власне особове ім'я вживається тільки південнослов'янськими народами.

ГОРБАЧ. Ім'я прізвиськового типу від укр. апелятива горбач – 'горбун'. Пор. 1393 р.: Wazzyl dictus *Horbach* – с. Завадка Земплинського комітату СР (Zsigmondkori I 310).

ГОРД. Новіше слов'янське ім'я *Горд* постало на базі нечленного прикметника *гърдъ* із значенням 'гордий, пишний' або навіть зі значенням 'страшний, потворний' (Svob 94; Mal Bud 85). Воно відтворюється на підставі кількох давньоукраїнських та інших слов'янських записів антропонімів. Пор. 1448: «и цигани на имѣ... Нанъ и *Гръдѣ*» – м. Сучава (ССУМ I 268); 1414: Исайя *Гръдовичь* – син *Грда* (Богдан 265). Пор. ще давньоруські та староукраїнські імена *Горда*, *Гордан*, *Гордош*, *Гордята*, мікротопонім *Гордятин* та деякі інші. Інша можливість утворення цього імені – це усічення двоосновного слов'янського імені зразка *Гърдомилъ*, *Гърдославъ*, *Гърдѣбой*, *Gardomir*, *Hrdoborъ*. Саме від цього імені могли піти й такі середньовічні слов'янські антропоніми, як особова назва 1464 р. *Hordycz* de Crosno (AGZ XVIII 2118), старочес. ім'я *Hrdoń* (Svob 94) та деякі інші.

ГОРДА, род. – ГОРДИ. Імовірно, ім'я *Горда* – це усічений варіант давнього слов'янського двоосновного імені моделі *Гърдимиръ*, *Гърдиславъ*, у яких прикметниковий компонент *гърд* мав значення 'гордий, пишний' або 'страшний, потворний' (Svob 94). Правда, це ім'я дехто виводить із календарного імені грецького походження *Гордій*, *Гордіон* (Šim 129; ВІЛ 53).

Перші укр. записи імені *Горда* та похідних від нього приносять лише пам'ятки XIV – XVIII ст. Пор. 1414: «слоузѣ нашему Исаїи *Гръдовичу*» – м. Сучава (ССУМ I 266); 1640: шл. *Horda* Jonucz – с. Н. Вишава (Bélay 129); 1699: вдова *Hordei* Mihalyné – с. Пересирово (Maksay 583). Пор. також лемківські прізвища 1787 р. *Harda*, *Chardysz*, *Hardosz*, *Hardulak* (Красовський 50). Пор. ще закарпатське прізвище *Гардубей*, яке пішло від серб. *грдоба* 'потвора'.

ГОРДАН. Ім'я є суфіксальним дериватом від слов'янського базового імені *Горд*, співвідносного з прикметником *гърд* 'гордий, пихатий, зарозумілий'. Пор. 1414: патронім Исаїн *Гръдович* – м. Сучава (ССУМ I 228); пор.1505: кр. Koztha *Hordan* – с. Горінчово (Bélay 143); 1597: кр. *Gordan* – с. Тросник (Дэже, Оч. 61); пор. ще 1648: кріпак Gardan Fedur – с. Н. Ворота (Maksay 529). Пор. ще серб. імена *Грдан*, *Грданац* (Грк 67 – 68), а також жін. ім'я *Gordana* у словенців (Keber).

ГОРДИНЯ. Це новіший слов'янський дериват, співвідносний з апелятивом *гордий*. Пор. 1470: «panu Jakobu *Hordyne*» (SSNO VI 393); 1684: козацький полковник *Гордыня* (Туп 114; Арх ЮЗР III/2 73). Ім'я могло виникнути шляхом усічення котрогось із слов'янських двоосновних імен зразка *Гордомилъ*, *Гордомиръ*, *Гордиславъ*... додаванням до них форманта *-иня* або з серб. імені *Грдоња* (Грк 69). Пор. також ім'я *Grdina* у словенців Трієста XIV ст. (Merkù 453). Пор. ще суч. *гординя* 'чванлива, пихата людина' (ССУМ II 127).

ГОРДОШ. Ім'я засвідчили вже М. Морошкін, Ф. Міклошич та Т. Маретич. Перші укр. записи імені приносять пам'ятки Закарпаття та галицької Лемківщини. Пор. запис 1607 р. з с. Заричова: кріпак *Gordos* Matti (Чу Прізв. 154); запис 1785 р. з галицької Лемківщини: *Hordosz* (Красовський 50). Нині ім'я *Гордош* уживають серби, які виводять його з прикметника *грд* 'великий, страшний' чи навіть прямо із серб. діалектного *грдош* 'потворна особа' (РСКНЈ III 599).

ГОРДЮШКА. Пор. 1665: *Гордюшка* Гаврилов сынъ Мальцевичъ – київський міщанин (Туп 644). Гіпокорис-

тичне ім'я утворене від тієї ж основи, що й ім'я *Гордош*.

ГОРДЯТА. Давнє слов'янське ім'я, утворене від прикметника *гордий* у значенні 'пишний' за допомогою здрібніло-пестливого форманта *-ята*. 1377 і 1525 рр. у м. Києві згадується мікротопонім дворъ *Гордятинъ* и Некифоровъ (ЕСЛІН ПР 44).

ГОРЕНЯ. За припущенням О. Купчинського, – це слов'янське чол. особове ім'я, яке відтворюється на підставі назви села *Гореничі*, що в кінцевому рахунку пов'язане з двоосновним іменем *Гореславъ* (Купч Найд 71).

ГОРИГЛЯД. Ім'я відтворюється на підставі патроніма *Гориглядович* та множинного ойконіма *Горигляди*, що в Монастириському р-ні на Тернопільщині. Найдавніші фіксації ойконіма *Горигляди* походять із XV та XVI ст. (Х – Д 64; Бучки Давньоукр 12). Іменування напевно, виконувало прізвиськову функцію. У першому його компоненті треба вбачати діалектний прислівник *горѣ* 'вгору', а в другому – *глядіти* 'гледіти'.

ГОРИН. В Україні ім'я фіксується з XII ст. Пор. 1147: *Горѣнъ* – боярин Новгород-сіверський, воєвода Святослава Ольговича (ЛР 208); 1562: *Горинъ* Сытниковъ – вінницький городянин (Арх ЮЗР VII/1 606). Пор. ще 1473: антр. *Horina* (AGZ XVII 1108). Ім'я утворене від імені *Гора*, співвідносного з двоосновними слов'янськими іменами зразка *Горивой, Горимир, Горислав, Горицвіт* і т. п. (Мор 62; Грк 66; Демчук 61).

ГОРИНЧА. Ім'я утворене за допомогою демінутивного форманта *-ча(т)* від антропоніма *Горѣнъ* або *Горинъ* чи *Горина*, що від дієслівної основи *горѣти*, які 1720 р. згадуються в мараморському селі Герінцешті: Prokop *Horina* (Bélay 145). Пор. прізвище кріпака 1689 р. *Harincsko* – с. Дівичне (Szabó 354) та змадяризовану назву суч. закарпатоукраїнського села *Горінчово* (по-угорськи – *Herincse*), яка на Хустщині згадується вже 1350 р. (сучасне місцеве українськомовне звучання назви села – *Горіньчово* – Дэже 252). З іменем *Горин* посередньо пов'язане також суч. прізвище *Горинь*, уживане на Львівщині та Ів.-Франківщині (Редько 233), та назву річки в Молдавському князівстві *Хоринча* (!) в записі 1436 р. (ССУМ II 512), у яких препозиційний компонент імені виступає у формі імператива від дієслова **gorěti* (Skulina16).

ГОРИСЛАВ. Давньослов'янське особове ім'я *Горислав* відтворюється на підставі середньовічних записів укр. ойконіма Мостиського р-ну Львів. обл. *Гориславичі*, по-пол. *Horzisławicze*: 1475 р. (Х – Д 64), суч. укр. прізвище *Гориславець* на Полтавщині (Редько 233). Давньоукраїнську форму імені *Горислав* Г. Гинкен датує IX ст. (Гінкен 457). Ойконіма 1584 р. *Horyslawicze* (ŻD 18/1 14; Гинкен 457; Купч Найд 63).

У м. Луцьк упродовж міжвоєнних років зафіксовано кілька вдалих спроб відновити рідкісне слов'янське ім'я *Горислав* (Скорук 148).

ГОРКО. Ім'я утворено за допомогою форманта *-ко* від антропооснови *Гор-*. Воно може мати як слов'янську (див. імена **ГОРА**, **ГОРИН**, **ГОРИСЛАВ**...), так і грецьку інтерпретацію (тобто, виводити його від календ. імені *Григорій*; пор. серб. імена *Горко, Горо, Гороje, Горота, Горoша* – Грк 66).

ГОРЛИЦЯ. Рідкісне родинно-побутове ім'я, яке батьки давали дитині за якусь її схожість із відповідним птахом. Єдиний приклад цього імені на всю нашу картотеку – це запис 1421 р.: свідок *Горлица* Велецкий – м. Перемишль (Укр. грам. XV ст. 141). Ім'я *Грлица* та споріднені з ним дотепер зберігають серби та інші південнослов'янські народи (Грк 68).

ГОРНОСТАЙ. Особове ім'я походить від назви хижого хутрового звіра *горностай*. Пор. 1489: пан *Горностай* Романович – м. Краків (ССУМ I 251) та

Горностай ключник киевский – м. Овруч (там же); 1570: а пана Остафъя *Горностая* (ВГ XVI ст. 94); 1590: Васко – підданий *Горностая* (АЖМУ 198); *Горностай* Єроний Лещинский – берестейський воєвода (АЖМУ 198); Пор. також прізвище козака 1649 р. *Горностай* Пацалъ (Р 212).

ГОРОД. Особове ім'я *Город* відтворюється на підставі суч. укр. прізвищ *Город, Городило, Городко, Городюк* чи від їх південнослов'янських іменних відповідників типу *Град, Градо.* Перші фіксації антропонімів зі специфічними східнослов'янськими рисами, як повноголосся *-torot, -tolot,* зі щілинним */h/* на території України та Білорусі фіксуються досить пізно. Пор. прізвище 1773 р.: *Horod* Johannes – с. Баранинці, що на Ужгородщині (Пе Пред 321) та прізвища *Horodincă, Horodea,* які фіксуються також у Румунії, але досить пізно (Iordan 246). Українське особове ім'я *Город* виникло внаслідок усічення котрогось із двоосновних імен моделі *Городибор, Городивой.* Сама основа *город-,* як і в імен *Городило, Городислав,* виражала ідею 'городити, загороджувати', отже, його утворено семантичним способом від апелятива *город* 'місто' (Редько 236).

Двоосновні особові імена з дієслівним компонентом **gord-* найбільш поширені нині у південнослов'янських мовах. Напр., серб. і болг. *Градимир, Градислав* (Илчев 140; Грк 67).

ГОРОДИЛО. Власне українське особове ім'я, яке відтворюється на підставі кількох мікротопонімів Карпатського регіону. Напр., *Городилово* – передмістя районного центру Хуст, а до 1947 р. воно було окремим селом *Городиловом,* яке тяглося від гирла річки Ріка правим її берегом до сіл Іза та Липча на півночі (Внаслідок перейменування 1946 р. колишнє *Городилово* стало Зарічним). Похідні від цього імені ойконіми у вигляді *Городилець, Городилово, Городилів* відомі також у інших регіонах України, напр., на Рахівщині, на Львівщині, на Волині (Українська РСР АТП. 728 – 729). Пор., зокрема, україномовний запис 1662 р. назви населеного пункту *Horodylowice* (Купч Найд 70) та полонізований запис назви села *Hrodiłowicz* за 1443 р. (AGZ 597). Ім'я утворено від дієслова *городити* 'загороджувати' за допомогою форманта *-ило,* тобто як і в імен *Гостило, Добрило* і т. п. Пор. ще серб. особове ім'я XII ст. *Градило* (Жел 74) та укр. прізвище *Городиловський* на Львівщині (Редько 236).

ГОРОДИСЛАВ. Ім'я *Городислав* відтворюється на підставі ойконіма Пустомитівського р-ну Львів. обл. XV ст. *Horodyslawycze* (AGZ XV 158; ŻD 18/1 165; див. ще Х – Д 64). Його утворено на базі словосполучення *городити славу,* де дієслівна форма *городи-* – це так звана вторинна дієслівна основа у формі аориста 'загороджувати, відгороджувати', а *-слав* – це іменник 'слава'. Пор. також 1649: прізвища козаків Полтавського полку Богданъ *Городчанинъ* та Мусѣй *Городчанєнко* (РВЗ 409). У південнослов'янських відповідна назва особи *Городислав* виступає у формі композита *Gradislav* (Купч Давні 110, 119, 232 та ін.).

ГОРОДЯТА. Східнослов'янське ім'я *Городята,* яке відтворюється на підставі патронімічної особової назви *Городятинич,* вишкрябаної на стіні Софії Київської (графіті 18). Ім'я утворене від дієслівної основи *городити* за допомогою форманта недорослості *-ята.*

ГОРУН. Ім'я *Горун* утворено за допомогою форманта *-ун* від особового імені *Гора.* Перші записи імені припадають на XV – XVI ст. Пор. 1439: Stephan filius *Horun* (AGZ XI 1202); 1430: *Horun* Iakowecz (AGZ XI 404); 1565: Stanisław *Horun* (ОКЗР I 200); *Горунець* (ЛСХ 137).

ГОРУШ. Ім'я, імовірно, того ж походження, що й *Горун,* але з суфіксом *-уш.*

Найдавніший відомий нам запис імені походить із 1466 р.: *Horusz* (AGZ XV 288).

ГОРЧИЦЯ. Фонетика цього імені, а ще більшою мірою принципи номінації особи, підказують, що мотивом для утворення староукраїнського імені *Горчиця* послужила давня назва трав'янистої олійної рослини *горчиця* 'гірчиця' або назва виготовленої з неї приправи (СУМ II 77). Перший запис антропоніма припадає на 1471 р.: пан Тинъ *Горчица*, який походив із м. Володимира (ССУМ I 253).

ГОРЯСІР. Під цим іменем у 1015 р. виступає дружинник Святослава Ярополковича, убивця Гліба Володимировича – *Горясѣръ* (ЛР 79, 314). Етимологія імені дискусійна. Якщо прийняти слов'янську версію, то в його препозиційній частині треба вбачати дієслівний елемент *Гор-*, тобто *'горіти'* (пор. чес. імена **Hořelut, *Hořemir, *Hořemysl* – Svob 76), але постпозиційна частина композита залишається непрозорою, принаймні важко припускати, що основа *сѣр* – це 'сірий'. Б. Струмінский у іменах *Горясѣр* та *Брячислав* убачає якісь білоруські риси (Strumiński 312).

ГОРЯЧКО. Правдоподібно, зазначений антропонім був прізвиськом, яке виникло на базі апелятива *горячка* 'підвищена температура'. Серед десятка записів цього антропоніма нема жодного, в якому він виступав би в ролі безсумнівного особового імені. Усі записи походять із XVI – XVII ст., а кожний із них функціонував у ролі додаткового ідентифікатора при імені. Напр., 1545: Tereszko *Horaczko* – житомирський панський слуга (ОЖЗ 149); 1565: Iwan *Horeczko* (ОКЗР I 31); 1649: Демян *Горячко* (Р 133); Мартин *Горячка* (Туп 117). Таку ж роль виконують також етимологічно споріднені з ним антропоніми. Напр., 1565: Hrinecz *Horaczenia* (ЛСХ 137); 1648 – 1651: патронім *Horeczkow* (МІГ II 257).

ГОСПОДАР. Антропонімом став український титул верховного правителя Молдавського князівства *господар* 'володар' (ССУМ I 254). Пор. ще іменування селянина: *Hoszpodar* – Ужанщина (Пе Урб 125).

ГОСТА. Особові імена, подібні до імені *Госта,* фіксуються лише упродовж XVI – XVII ст. Напр., 1552: антропонім *Hosta* – м. Луцьк (ОЛЗ 176); 1619: патронім *Hasztics* György – с. Popановиця біля с. Підполоззя (Maksay 385); 1773: Bojko *Hosztan* (запис із Марамороша – Пе Пред 308). Пор. ще 1652 р. іменування Григорий *Гостовицький* із Мараморошa (В. Гаджеґа Н. зб. Просвіта Х), назви українських сіл *Гостовиця* і *Гостовиці* на Пряшівщині з 1492 р. та подальших років (Краєзнавчий 417), а також прізвище *Hosta* з Польщі (Rymut I 259). У 1477 р. в Україні фіксується ойконім *Domahosticze* (AGZ XIII 92). Імена подібні до *Госта*, *Гостан*, *Госто* постали завдяки усіченню двоосновних імен зразка *Гостимир*, *Гостислав*, *Гостидраг* чи *Домагость*, які зберігають серби (Грк 67). Пор. також прізвище *Гостиняк*, яке поширене на Пряшівщині (Краєзнавчий 92)

ГОСТАЛО. Слов'янське особове ім'я *Гостало* відтворюється на підставі ойконіма 1561 р. *Hostałowicze* (ŻDz XVIII/1 66), утвореного за допомогою рідкісного форманта *-ало* (Купч Найд 69).

ГОСТИЛО. Давнє слов'янське ім'я, утворене за допомогою форманта *-ило* (подібно до імен *Берило*, *Братило*, *Будило*, *Воротило*, *Добрило*, *Путило*, *Станило*) від котрогось із двоосновних імен моделі *Гостимислъ*, *Гостирадъ* або моделі *Малогость*, *Милгость*, у яких компонент *-гость-* виражав значення 'гість, купець, пришелець, чужинець'. Нині ім'я кваліфікують як розмовний варіант двоосновного імені *Гостомыслъ* (Трійняк 93).

В Україні ім'я *Гостило* значиться з XV ст. Напр., 1455: «пред нашими бояры *Гостило*» – м. Сучава (ССУМ I 257); 1488: «тое село купил отєцъ их *Гостилъ*» (там

же); 1488: «сыновє *Гостила*» (там же); 1565: селянин хмельницький *Гостило* (Арх ЮЗР VII/2 161); XVI ст.: *Hostilo* (Керста 14); XVII: *Гостило* Иванович – м. Житомир (АКЖМУ 31). Пор. ще 1565: патронім *Hostilowicz* (ОКЗР I 199). У Марамороші XV – XVI ст. антропонім *Гостило* виступає вже тільки як додатковий ідентифікатор при особовому імені. Пор. 1474: шл. Mich. *Goszholya* – с. Кобилецька Поляна (Bélay 158); 1542: шл. Jo. *Gozthola* – с. Сачал (Bélay 191); 1649: козак Прилуцького полку Денис *Гостилєнко* (РВЗ 448).

Імена *Гостило, Гостилєц*, як і патронім *Гостилович*, уживалися також у Білорусі, в Росії, зокрема в Новгороді (Мор 63; Туп 73), а в Болгарії та в Сербії вони вживаються дотепер (Илчев 139; Грк 67). У Польщі упродовж XIII ст. фіксується ім'я *Gostisław*, його скорочений варіант *Gosław*, а також споріднені імена *Goscimir, Goscirad, Gosciwit* (Bubak 122 – 123).

ГОСТИСЛАВ. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі перемиського ойконіма *Hoszczisławice*, засвідченого 1515 р. (Купч Найд 63). Препозиційний компонент імені виражав ідею 'чужинець', 'гість' (Svob 85), а постпозиційний, за Ф. Міклошичем та за Я. Свободою, – 'сім'я', але аж ніяк не 'слава'.

ГОСТОБОГ. Давнє укр. особове ім'я відтворюється на підставі назви села *(Г)остобог* (тепер – с. Острівок Рава-Руського р-ну Львів. обл.). Уперше село згадується у записі назви 1462 р. *de Hostobus* (AGZ XIX 443). Препозиційний компонент виражав ідею 'чужинець', 'гість' (Svob 85), а постпозиційний, за Ф. Міклошичем та Я. Свободою, – 'сім'я' (Svob 85). Пор. також ойконім *Гостовиця*, що в окрузі Снина (СР), перша згадка якого припадає на 1492 р.: *de Hostowica* (Краєзнавчий словн. 417).

ГОСТОМИЛ. Слов'янське особове ім'я утворюється на підставі назви населеного пункту Київської області *Гостомель* (УРСР АТП, 274).

ГОСТОМИСЛ. З українських словників імен особове ім'я *Гостомисл* фіксує лише ВІЛ (с. 47), а з російських – словник Н. О. Петровського (с. 9). Однак у давнину це ім'я в Україні функціонувало активніше, посереднім доказом чого є рефлекси сучасних прізвищ українців (напр., закарпатських прізвищ *Гость, Гостиняк, Гостинарь, Гостичь*) чи прізвищ *Мислин, Мислицький*, засвідчених П. Чучкою та Ю. Редьком. Ім'я належить до праслов'янських. Препозиційна частина його, тобто *гостъ-*, виражала поняття 'гість', 'чужинець', 'купець' (пор. лат. *hospes*, нім. *Gast* 'т. с.'), а постпозиційна, тобто іменник *-мысл*, – 'думка' чи дію '*мыслити, думати*'. Пор. старочес. імена *Hostimil, Radohost, Hodomisl*... (Мор 64; Svob 75).

ГОСТЬ. Давнє слов'янське ім'я, яке в Середньовіччі використовували ще всі слов'янські народи. Пор. 1585: *Гость* Дмитриевъ – м. Москва; 1613: *Гость* Микифоровъ – м. Новгород (Туп 117), старочес. *Host* (Svob 267), болг. *Гостьо* (Илчев 139), серб. *Гост, Госто* (Грк 67).

У південних лемків 1618 р. згадується ще прізвище селянина Dmitr *Hosty* – с. Вапеник (Marsina 75), а раніше в Карпатах згадувалося ім'я *Милгость* та деякі інші антропоніми зі слов'янською основою *-гость-*, напр., антропонім Horvat *Gosztovics* з 1550 р. у с. Ґерґель на Берегівщині (Чу Прізв. 179); 1699 кенез *Hasztics* György – с. Романовиця біля с. Підполоззя (Maksay Urb. 385). Пор. також назву села *Гостовиці* на Снинщині (СР), яка згадується вже 1492 р. (Краєзнавчий 417). Ім'я *Гость* виникло в результаті усічення котрогось із праслов'янських композитів моделі *Гостимилъ, Гостивой*. Біля с. Заричова на Закарпатті дотепер існує криниця під назвою *Госцюв* ступник.

ГОСТЯТА. Розмовний варіант повного двоосновного імені зразка *Гос-*

томыслъ чи *Гостирадъ* (Трійняк 93) утвореного за допомогою форманта *-ята* від атнропооснови *гость* (Гумецька, Гостята).

ГОТКО. Імовірно, написання особового імені *Готко* відображає західноукраїнське діалектне оглушення кореневої фонеми */д/ >/т/* в чол. імені *Годко*. Напр., 1366 і 1367 рр.: pan *Hotko* Bybelski – м. Перемишль (Купч 63); 1469: пан Фете (!) *Готкъ* – м. Ясси (ССУМ I 257); 1669: Иван *Готкулин* – с. Бенедиківці, що на Мукачівщині (Лел Пам 230). Отже, попередником цього імені був варіант *Годко* (з *Годимиръ* чи з *Годиславъ*).

ГОШКО. Українське здрібніло-пестливе ім'я з формантом *-ко* від слов'янського усіченого імені *Гошо*, представлене в галицькому ойконімі *Гошів*, у прізвищах *Гошо*, *Гошовський* і т. п. Серед укр. селян Галицької та Львівської земель XV ст. цьому імені відповідав також іменний варіант *Gosz* (Szulkowska 191). Пор. 1561: *Hoszko* Wassko, Tymko *Hoszko* – м. Сянік (Balzer 53, 115); 1565: кріпак *Haska* – с. Рокосово (Szabó 453); 1648: кріпаки *Hosko* Dmet., *Hoskovich* Ivan – с. Голубине (Maksay 526). Пор. також 1678: кріпак *Hasik* Fedur – с. Рахів (Bélay 181); пор. козак Київського полку 1649 р. Журавскии *Гошовєц* (РВЗ 311).

Дехто вважає, що у південних слов'ян та у чехів цьому імені відповідають імена *Гостимир*, *Драгослав*, *Голуб*... (Грк 67, Pleskalová 58). Проте не вилучене й те, що укр. ім'я *Гошко* пішло від болг. здрібнілого *Гошко*, котре є демінутивом стосовно повного календарного імені *Георги* (Илчев 144).

ГОЩУК. Запис цього імені походить із м. Ужгород і належить до списку імен кріпаків Ужгородського замку з 1284 р. (Nagy-I 30, 31). Лексема *Hustugk* (читай *Гощук*!) у цьому списку перебуває серед таких імен (календарних і світських), як Hothen (читай: Хотєн), *Hustugk* (читай *Гощук*), Domozlo (читай Домослав), Tyba, Gregorio et Donk. Отже, запис *Hustugk* репрезентує здрібнілу форму слов'янського імені *Гошко* або **Гостько*, де іменник *гость* використано у значенні 'гість, чужинець'. Пор. також запис посесива з 1645 р.: жиляр *Hoscиki* (читай: *Гощуків*) – с. Котельниця, що на Воловечині (Leh Ber 370) та запис патроніма 1705 р.: священик Григорій *Гощак* із с. Ґаничі, що на Тячівщині (Hod Okm 440), Greg. *Hascsak* (!).

ГОЯН. Давнє слов'янське ім'я з формантом *-ан*, утворене від антропооснови *Гой-* представленої у двоосновних іменах моделі *Гоїмир*, *Гоймир*, *Гойслав* чи моделі *Доброгой*, *Мирогой* (Грк 65 – 66; Šim 127, 415). Доіменним значенням основи *-гой-* було, імовірно, 'гоїти' або 'мир' (Svob 75 – 76). Ім'я *Гоян* та багато споріднених із ним дотепер зберігають серби та хорвати (Грк 65 – 66; Šim 127, 415).

В українців найдавніші письмові фіксації імені *Гоян* сягають XV ст. Пор. 1448: «вѣра пана *Гояна* комина» – м. Сучава (ССУМ I 258); 1459: пан *Гоян* дворник – м. Ясси (ССУМ I 259); 1462: «вѣра пана *Гояна* дворника» – м. Сучава (Укр. гр. XV ст. 116). На Закарпатті лексема *Гоян* 1570 р. виступає вже як прізвищева назва: Clem. *Gojan* – с. Бобовище (Чу Прізв. 157).

ГРАНКО. Ім'я *Гранко* відтворюється на підставі укр. прізвищ *Гранко*, *Гранчак*, а також на підставі відповідних південнослов'янських імен. Пор. 1699: кріпак *Hranko* Fedùr – с. Неліпино (Maksay 574); 1648: кріпак *Hranchi* Hawrilo – м. Свалява (Maksay 528); 1773: антропонім *Hrontsak* – с. Гачава (Пе Пред 323), пор. також суч. закарп. прізвище *Гранчак* (див Чу Прізв. 158).

Для українців ім'я *Гранко* є запозиченням із хорватської (пор. суч. хорв. здрібнілі імена *Hranko*, *Hranča*, *Hranče*, *Hranac*...), співвідносні з повними двоосновними іменами *Hranimir*, *Hranislav*, *Hranivoj* (Šim 142, 417). Твірною осно-

вою цього імені, імовірно, послужило дієслово *hraniti* 'охороняти, стерегти, берегти'. Зміну укр. глухого */х/* на дзвінкий */г/* спричинили ще хорвати та угорці, у яких глуха фонема */х/* досить послідовно передається літерою */h/*. У болгар імена *Хранко, Хранимир, Хранислав* дотепер передаються через кириличну літеру */х/* (Илчев 521 – 522).

ГРИБ. Від назви безхлорофільної рослини *гриб* (СУМ II 165). Пор. 1439: *Гриб* Ивєшєнєвичь – м. Острог (ССУМ I 262), а на Київщині під цією прізвищевою назвою записані три козаки: Лавринъ *Грибъ*, Гришка *Гриб* та Тришка *Грибъ* (Туп 119).

ГРИВНЯ. Особове ім'я *Гривня* могло постати з апелятива *гривня* – 'металева прикраса на шию', 'грошова одиниця у вигляді злитка срібла' (УСУМ I 593). Ім'я відтворюється на базі південнослов'янських особових імен *Гривно, Гривньо, Гривня* (Илчев 141; Грк 68; Šim 134), а також на підставі традиційних для українських Карпат прізвищ *Гривна, Гривня* і т. п., які в Карпатах засвідчуються з початку XVIII ст. Напр., 1704: Алексей *Гривна* – с. Бехерів на південній Лемківщині (Пан По-4 35), а у болгар, сербів та хорватів – з XV ст. (Грк 68; Šim 134).

ГРИДКО. Середньовічне східнослов'янське ім'я, утворене від давньоруського (генетично варязького) апелятива *гридь* (<*grið*) 'воїн, княжий тілоохоронець', 'нижча верхівка княжої дружини', 'охоронець князя' (Мор 64; Фасмер I 458, ЕСУМ I 594).

В Україні ім'я *Гридко* фіксується з XIV до кінця XVI ст. Напр., 1392: «поручилис княз... за *Гридка* за Костянтиновича»; 1478: *Hrydko* a Daniło Starczyczy – м. Люблін (ССУМ I 164); 1481: патронім Ивашко *Гридкович* – с. Копиль (ССУМ I 263); 1522: *Гридко* Лепехин, *Гридко* Поршин, *Гридко* Колесникъ – м. Київ (ОКиЗ 114, 115). Пор. ще 1595: «Трохим Пашкевич сынов має чотыры: Денисъ, Сенко, Миронъ, *Гридко*» (Демчук 25). Пор. 1649 р. козак Черкаського полку Сидко *Гридкович* (РВЗ 79).

У XVI ст. ім'я *Гридко* побутувало також на білорусько-українській етнічній межі в м. Мозир. Пор. *Гридко* Прихожий, *Гридко* Сечаный, *Гридько* Пацутичь, *Гридко* Гридцевичь (ОМЗ 626). На думку М. Бірила, у білорусів імена *Гридя* і *Гридко* – це відповідники імені *Григорій, Гришка* (Белор Антр 54).

ГРИМАЙЛО. Імовірно, *Гримайло* – це пізніша українська видозміна особового імені *Гримало* (!), представленого в українських та польських середньовічних писемних джерелах. Напр., 1500: патронім «v pana Nemiry *Hrymayłowycza*» – с. Триши біля м. Берестя (ССУМ I 263). Поява фонеми */й/* в імені могла з'явитися за аналогією до таких віддієслівних дериватів, як українські іменники типу *купайло, недбайло*.

ГРИМАЛО. Чол. ім'я *Гримало* у двох латинографічних варіантах XIV – XV ст. (*Grzymało* та *Grzemało*) було вживаним на різних теренах тодішньої Польщі (SSNO II 225 – 226), а виникло воно внаслідок усічено-суфіксального способу творення на базі двоосновного слов'янського імені *Grzymisław*, тобто *Гримислав*, або ж й утворено його безпосередньо від дієслова *гриміти* чи *гримати* (ССУМ II 167 – 168) за допомогою форманта *-ало*. Пор. 1467: пан Миколай *Гримало* – під м. Хотин (ССУМ I 267).

Дериватів від антропооснови *Грим-* на території Польщі у XIV – XV ст. було досить багато. Напр., чол. імена *Grzym, Grzymak, Grzymała, Grzymałko, Grzymsz, Grzymko, Grzmiesz, Grzymisz, Hrymiecz* та ін. (SSNO II 225 – 226; SSNO VII 318). А крім них, були й жіночі, як *Grzymisława, Grzymka* (там же).

ГРИМЕЦЬ, род. – ГРИМЦЯ. Українське усічено-суфіксальне утворення із демінутивним суфіксом *-ець* від повного двоосновного імені *Гримислав*. Одна з відомих нам фіксацій цього імені при-

падає на 1457 р. з с. Чагров: «a laborioso *Hrymiecz* kmetone suo» (SSNO II 318). А друга, більш певна, – *Гремець* Одович – на 1563 р. із м. Кременець (Арх ЮЗР VII/2 117).

ГРИМИСЛАВ. Українські словники власних особових імен не наводять цього чол. імені, а називають тільки його жін. відповідник *Гримислава*, та й то лише в покажчику застарілих та рідковживаних (ВІЛ 258). Упорядники видання «Літопис Руський» (Київ, 1989. с. 418 та ін.) до нього ж чомусь додають як останній *Гремислава*. Очевидно, під впливом рос. написання *Гремислав* (Веселовский 90). Ім'я *Гримислав*, безперечно, слов'янського походження: воно складене з дієслова *гриміти* чи *гримати* та іменника *слав(а)*, хоч деякі пол. ономасти радше схильні вбачати в ньому старопол. календарне ім'я латинського походження *Pielgrzym* (Bubak 196).

ГРИНДА. У козацьких реєстрах 1649 р. особове ім'я *Гринда* вжито тільки один раз. Цей запис стосується козака Уманського полку – *Гринъда* Тритячєнко (РВЗ 212). Імовірно, під цим записом треба розуміти український дериват календарного імені грецького походження *Гринь*, власне *Григорій*. Однак не виключене, що ім'я могло постати також на базі укр. діалектного апелятива румунського походження *grinda* 'гряда', 'балка', 'брус' чи угор. слов'янізма *ґеренда* 'сволок' (див. ще прізвище **ҐРЕНДЖА** у праці Чу Прізв.).

ГРІМ, род. – ГРОМУ. Найдавніша письмова згадка імені *Гром* на Русі походить із 944 р. і пов'язана з особою боярина Сфірки Улѣбовича, що їздив у посольстві князя Ігоря Рюриковича до греків (ЛР 26). 1363 р. на польських землях згадується антропонім Marcus *Hrom* (SSNO II 315), причому як лексема зі щілинним *h*. А упродовж XV ст. там кілька разів згадуються споріднені антропоніми, напр., *Gromisław* і *Gromisłaus* (SSNO II/2 207) та кілька його суфіксальних дериватів, як Fedor *Hromicz* de Pleszowice за 1471 р. (SSNO II 315), *Gromisz*, *Gromko*, *Gromnik* (там же, с. 207 – 208). Згадки імені *Гром* із території України доносять також пам'ятки XVI – XVII ст. Напр., 1552: антропонім *Hrom* – м. Луцьк (Демчук 58); 1563: Iwan *Grom* – м. Кременець (ЛК 117); 1620: *Гром* Козел – с. Нараївка (ВКО 216). Антропоніми з основою *Гром-* у вигляді *Гром*, *Громко*, *Громенко*, *Громило* згадуються також на Лемківщині кінця XVIII ст. (Красовський 59), причому не тільки на теренах України (*Гриміт*, *Гримут*, *Громовчук*, *Громяк*...), але й у Білорусі, Росії та Чехії (Svob 128).

Генетично лексема *Грім* – це праіндоєвропейська назва відомого атмосферного явища, спричиненого електричними розрядами. Через слов'янську назву бога-громовержця Перуна апелятив *грім / гром* з часом перенесено також на людину. Пор. відоме двоосновне особове ім'я зразка *Громислав* (Демчук 58, 72), прізвище полковника Білоцерківського полку Михайла *Громика* (РВЗ 169) та деякі ін.

ГРОЗА. Ім'я відтворюється на підставі назви поліського села *Грозів*, що згадується в 1570 р. і пізніше (Пура 43). Назву пов'язують із іменами *Грозимир*, *Грозислав*, у яких основа *Гроз-* виражала значення 'страх', 'жах', 'тремтіння' (Мор 64; Пура 43; Илчев 142; Ковачев 153). Пор. також ойконіми *Грозове* (Запорізької, Херсонської), *Грозине* (Донецької) та *Грозинці* (Чернівецької) областей.

ГРОЗАВ. Особове ім'я згадується 1438 р. в м. Васлуй, як «*Грозавъ* снъ Могошєлов»; а 1493 р. в м. Сучаві – у такому контексті: «Пътроу дънъоу и брать єго *Грозавъ*» (ССУМ I 265). Правдоподібно, ім'я є запозиченням болг. чол. імені *Грозав* з первісним значенням 'жах', 'страхіття' (Ковачев 154). Воно мало охоронне, тобто захисне, призна-

чення від злих сил, від зурочення (Богдан 257; Budzsziszewska 241 – 242).

Ім'я знайшло відображення у змадяризованому закарпатському прізвищі *Ґорзов* (Чу Прізв. 179), а також у мармороському ойконімі *Rozawlea*, який уперше згадується бл. 1330 р. (Дэже 268), далі – 1488 р. як *Rhozavlya*, а після в записі 1483 р. як *Horozlavlye* (Bélay 187).

ГРОЗИМ. Імовірно, ім'я становить усічений варіант письмово не засвідченого двоосновного слов'янського імені *Грозимиръ* (подібно до імені *Вадим*, що з *Вадимир* та *Ладим*, а останнє – з *Ладимир*...). Препозиційним компонентом композита була, напевно, антропооснова *Гроз-* (пор. суч. ім'я *Грозо*), що від давнього прикметника *грозънъ* 'грізний, страшний, негарний' (Грк 69); (пор. також суч. болг. імена *Гроз*, *Гроза*, *Грозе*, *Грозо*), а постпозиційним – -миръ, від якого лишилась тільки фонема *-м*. Особове ім'я *Грозим* засвідчене 1495 р. в м. Вільна: «свои дочки подавалъ былъ за ихъ дѣдовъ, за Петра а *Грозима*» (ССУМ I 265). Див. ще ім'я **ГРОЗА**.

ГРОЗЯ. Ім'я *Грозя* наводиться в текстах за 1479 та 1495 рр. з м. Сучави: па(н) *Грозя* коми(с) та па(н) *Грозя* витязь (ССУМ I 265). Безперечно, воно становить усічений варіант двоосновного слов'янського імені моделі *Грозимиръ*, *Грозиславъ*. Пор. ще посесив 1392: вѣра ... пана Грозина (Гр XIV ст. 109).

ГРОМИКА. Антропонім *Громика* у сполуці з іменем Василей наводиться як іменування білоцерківського козака за 1654 р. (Туп 120). Прізвищева назва походить від дієслова *громити*, що є усіченням двоосновного імені *Громиславъ*.

ГРОМКО. Ця антропооснова досить рясно представлена серед суч. укр. прізвищ, напр., *Грім*, *Громак*, *Громик*, *Громовий*, *Громович*, *Гром'як* і т. п. (Редько 265). Однак вихідна основа цього імені досить пізно представлена серед двоосновних слов'янських імен зразка *Громиславъ* (Majtán 124). Пор. також назву укр. села *Громош* Старолюбовнянського округу СР, яка згадується вже 1600 р. (Краєзнавчий 419). Вона представлена вже 1649 р. у прізвищі козака Уманського полку Игнатъ *Громєнко* (РВЗ 213) та сучасним прізвищем *Громович* на Хмельниччині (Редько 253).

ГУБА. Найдавніша письмова фіксація чол. імені *Губа* припадає на 1449 р. із Галичини: «*Huba* kmetho de Milczice» (AGZ XIII 3997). Дещо пізнішими є записи з м. Мозира 1552 р. та з м. Вінниці *Губа* Маркович та *Губа* Лукиянович (ОВЗ 638, 627), у яких лексема *губа* безпосередньо виступає в ролі особового імені. Отже, іменем для людини стала назва частини її рота. Лексема *Губа* досить часто виступає твірною основою також серед прізвищ козаків 1649 р., напр., козаки Полтавського полку Конъдрат *Губатый*, Федоръ *Губаръ* (РВЗ 414) та козак Кальницького полку *Губань* Васил (РВЗ 277).

ГУБЕЦЬ, род. – ГУБЦЯ. Відапелятивне ім'я *Губець*, що від *Губа*, засвідчене у Варадинських реєстрах 1229 р.: procurator Petri, nomine *Hubec* – ком. Абауй. (Reg Var 296).

ГУД. Ім'я відтворюється на підставі таких українських патронімів, як *Гудевич* із 1656 р. (ПК 161), *Гудичъ* із 1591 р. (Арх ЮЗР VI/1 215), давньорус. патронім *Гудов* (Мор 66), композит *Гудивок*, *Гудимир*, *Лихогуд* та укр. похідних прізвищевих утворень *Гудима*, *Гудок*, *Перегуд*... (Чу Прізв. 164), більшість яких згадується уже в XVI – XVII ст. В основі імені *Гуд*, очевидно, представлене дієслово *гудіти* 'звучати, шуміти, видавати звук' (ЕСУМ I 613). Спосіб творення імені – регресивний. Менш імовірно, що ім'я пов'язане з дієсловом *гудіти* 'шуміти' або *гудити* 'ганьбити, соромити'.

ГУДА. Ім'я є усічено-суфіксальним утворенням від давнього двоосновного слов'янського імені *Гудимир* або *Лихогуд*, у яких компонент *-гуд-* є продовженням дієслова *гудіти* у значенні 'лунати, шуміти' або дієслова *гудити* 'ґанити' (СУМ II 189). Д. Богдан схильний убачати в антропооснові *Гуд-* сему *худ* – 'нещасний, бідолашний' (Богдан 265). Не завадить згадати також ім'я руського боярина *Гуди*, який 912 р. їздив до греків у ролі посла Олега Віщого (ЛР 20).

Особового імені у вигляді *Гуда* в пам'ятках української мови не виявлено. Є тільки патроніми та інші похідні від них. Пор., напр., лат. запис 1471: «uxoris sue *Huda*» (AGZ XVII 608); запис 1576: «Mikita olim *Huda*» (Арх ЮЗР VIII/3 366); композитну прізвищеву назву 1565 р.: *Lichohud* (ОКЗР I 153); запис патроніма 1591: *Гудичъ* (Арх ЮЗР VI/1 215); запис патроніма 1666: *Гудевичъ* (ПК 161). У наступні століття в Україні досить частими є прізвища запорозьких козаків та навіть нинішні прізвища українців.

ГУДЕЦЬ, род. – ГУДЦЯ. Ім'я відтворюється на підставі патроніма *Гудцев'ят*, який тричі згадується 1603 р. в с. Бенедиківці на Мукачівщині: «... лишився на Костя *Гудцевого*»; «*Гудцевятъ* Пилипувъ даровал» (Лел Пам 222, 224). А утворене ім'я від дієслівної основи *гуд-* 'гудіти', 'грати на скрипці' (форма теперішнього часу дієслова – *гуду, гудеш, гуде*...) за допомогою суфікса *-ець*. Пор. словацьке *hudec* 'музикант' та українське прізвище *Гудивок*.

ГУДИМ. Слов'янське ім'я *Гудим* утворене шляхом часткового усічення постпозиційного компонента повного варіанта двоосновного імені *Гудимиръ*. Усічена форма імені збереглася у прізвищах запорозьких козаків 1649 р., напр., козаки Черкаського полку Федоръ *Гудымъ*, Сємєн *Гудимышин* (РВЗ 84, 85) та козак Білоцерківського полку Сємєнъ *Гудымъ* (РВЗ 195).

ГУДИМА. Ім'я *Гудима* засвідчене у прізвищі кріпака Thom. *Hudema* із закарпатського села Стройно у 1572 р. (Чу Прізв. 146), а також у прізвищі обозного козака *Гудими* у війську запорозькому (Туп 122). Таким чином, відмінкова форма родового відмінка приналежності імені *Гудим* почала виконувати розрізнювальну функцію прізвища *Гудима*.

ГУДКО. Ім'я *Гудко* – це наслідок усічено-суфіксального способу творення повних двоосновних слов'янських імен зразка *Гудимир*, яке засвідчене в Хорватії вже 1018 р. (Мор 66). В Україні ім'я збереглося тільки у прізвищевих назвах, прізвищах та патронімах. Пор. 1416: *Hudko* (SSNO II/2 321); 1565: патр. *Hudkowicz*, *Hudkow* (ОКЗР III 42, 161); іменування Андрюшка *Гудко* з 1666 р. (ПК 308), а також суч. прізвища *Гуденко, Гудець, Гудивок, Гудик, Гудимнюк, Перегуд* і т. п. Про семантику твірної основи *Гуди-* див. ім'я **ГУДИМА**, як і в подібних слов'янських імен зразка (*Божко, Собко* – див. вище).

ГУДЦЕВ'Я(Т). Відправною точкою для витворення особового імені послужив іменник четвертої відміни на *-ята* у формі родового відмінка множини *Гудцев'ята*. Апелятивна семантика твірної основи *Гуд-* указує, що засновником роду *Гудців* був якийсь *гудець*, тобто 'музи́ка' (СУМ XVI – XVII ст. 7/114).

ГУК. Найдавніші записи укр. чол. імені *Гук* припадають на XVI – XVII ст.ст. Напр., антропонім *Huk* (ОКЗР III 47). Однак у ту пору лексема *Гук* уже частіше виступає як однослівне іменування або як додатковий ідентифікатор особи при календарному її імені. Напр., козаки 1649 р.: Семенъ *Гукъ*, Иванъ *Гукъ* (СУМ XV – XVII ст.ст. 7/116). Пор. ще запис кріпака із закарпатського села В. Бичків за 1678 р.: Szava *Hik* (Bélay 128), а також запис віддієслівного деривата Тиміш *Гукало* з с. Білотин, що на Волині, за 1620 р. (ВКО 149).

А пішло ім'я *Гук* від укр. апелятива *гук*. Проте встановити, яку саме семантику лексеми *Гук* взято за основу цього імені, важко, оскільки по різних говорах укр. мови апелятив *гук* уживається в кількох віддалених значеннях. Напр., 'звук, крик, гомін, голос', 'малий водоспад', 'рило' та ін. (Грінченко I 337).

Дериватом від цього імені є утворення з палаталізацією кінцевого */к/* в */ч/*, виражене в іменному варіанті *Гуч*. Пор. запис імені 1440 р. кріпака *Huch* f. Oltus із с. Крачуново (Bélay 161), а також запис антропоніма *Hucz* hominis (AGZ XII 737).

Від імені *Гук* походить також патронімічне прізвище *Гучук*, представлене записом кріпака 1672 – 1696 рр. Luc. *Hucsuk* із с. В. Бичків (Bélay 129).

ГУЛАК. Ім'я *Гулак* ужито при прізвищі козака Кошъмучєнко серед реєстрових козаків війська запорозького в 1649 р.: козак Корсунського полку *Гулакъ* Кошъмучєнко (РВЗ 153), а в Черкаському полку називається козак Иван *Гулак* (РВЗ 65); однак твірна основа *Гул-* наявна вже у записі укр. патроніма 1570 р. пан Роман *Гулевич* (Вол. гр. 83); ім'я *Гулакъ* значиться також у списку козаків 1673 р. (Туп 122), але при всьому цьому етимологія імені залишається неясною.

Правдоподібно, іменем для якоїсь частини наддніпрянців стало прізвисько *Гулак*, яке вже упродовж віків уживається на Наддніпрянщині. Варто нагадати, що в XIX ст. лексему *Гулак* взяли собі за псевдонім дві видатні особи з укр. міста Городище – С. С. Артемовський та П. П. Артемовський. Не завадить нагадати й те, що на території Польщі лексема *Hułak* поширена як прізвище (Rymut I 315). Якщо наше припущення правильне, то базою для творення імені *Гулак* могло стати прізвисько чи прізвище *Гулак*, первісним значенням якого було 'гуляка' або 'крикун', що від дієслова *гулюкати* 'т.с.'. Однак не виключено, що приводом для виникнення імені стало метафоричне значення апелятива *гулак* 'великий вареник, начинений маком' (ЕСУМ I 625).

ГУСАК. 1648 р. в закарпатському селі Чинадьово згадується кріпак *Huszak* Marton (Maksay Urb. 521), а 1649 р. в Черкаському полку називається козак Иван *Гусакъ* (РВЗ 65). Імовірно, прізвищеву назву *Гусак* і в першому, і в другому випадку треба виводити із родинного прізвиська *Гусак*, апелятивне значення якого було 'самець гуски'.

ГУСКА. Підставою для віднесення лексеми *Гуска* до категорії власних особових імен служить для нас те, що у списку козаків лексема *Гуска* знаходиться у препозиції щодо лексеми Тырон, яка там виступає безумовним прізвищем.

ГУЦЬ. Ім'я *Гуць* в Україні засвідчується з XVI ст. Напр., іменування *Гуць* Петрович та *Hucz* Budnianka (Керста 132). Однак похідні від нього, передусім патроніми, значаться так само і раніше і пізніше. Напр., 1488: «...дали *Гоуцинѣ* съ челядею» – м. Сучава (ССУМ I 269); 1648: кріпаки *Huczowich* Petro, *Huczowich* Ivan – с. Голубине на Закарпатті (Maksay 525, 526); 1680: *Huczow* Ferencz – с. Борша (Bélay 131); 1787: прізвища *Huc*, *Huczko*, *Guc* – на Лемківщині (Красовський 61). Правдоподібно, ім'я *Гуц* походить від двоосновного слов'янського імені *Гудславъ* чи *Гудиславъ* (Х – Д 28; Осташ, Власні особові імена 158), у якому звукосполучення */дс/* у результаті асимілятивних змін дало */ц/*, яке, за аналогією до імен *Богданець*, *Гриць*..., змінилося на м'яке */ц/*.

ГУЦЬКО. Ім'я наводиться серед козаків канівського полку за 1649 р.: козак *Гуцько* Єскович – м. Канів (Р 110). Ім'я є українським суфіксальним утворенням від антропоніма *Гуць*.

ГУЧ. Слов'янське особове ім'я *Гуч* уперше письмово засвідчене 1423 р. в

марамороському селі Крачуново, що біля Марамороського Сигота: кр. *Huch* f. Oltus (Bélay 161). У 1649 р. антропонім *Гуч* уже виступає в ролі прізвищевої назви громадянина м. Мукачева: *Hucz* Pál (Leh Ber III 439) та в Галичині. Напр. антропонім *Hucz* hominis (AGZ XII 161).

Від імені *Гук* на Закарпатті та в Галичині в XVII ст. утворюються патроніми. Напр. кр. Luc. *Hucsuk* с. В. Бичків (Bélay 129), *Гучко, Гучок, Гучкович, Гучканюк* (Чу Прізв 168).

Особове ім'я *Гуч* утворене від імені *Гукъ* за допомогою суфікса **-jь*.

Ґ

ҐАНО / ҐАНЬО. Слов'янське особове ім'я болгарського або сербського походження *Ґано* відтворюється на підставі закарп. ойконіма *Ґаничі*, що на Тячівщині. Найдавніші сліди особового імені *Ґаньо* засвідчено в місцевих прізвищевих найменуваннях *Gánya* Koszta та *Gánya* Petras із сусіднього села Грушова (Bélay 167) та в іменуванні кріпака *Ganko* Nikita з села Драгова (Bélay 168), а також запис прізвища *Ґанський* з 1672 р. у с. В. Бичків (Чу Прізв. 171).

Найдавніші угорськомовні варіанти записів ойконіма *Ґаничі* походять із XV ст. в таких варіантах: *Gányafalva, Gánya, Nagy Gánya, Ganych, Ganyczfalva* (Bélay 141).

За Н. Ковачевим, особове ім'я *Ганьо*, як і основний його варіант імені *Гань*, співвідноситься з нейтральним болгарським чи сербським особовим іменем *Драган* (Ковачев 136), а за С. Ілчевим – із іменем *Благано* (Илчев 126).

ҐВОЗДЬ. Давнє слов'янське захисне ім'я *Гвоздь*, яке постало на базі праслов'янської лексеми **gvozdъ* 'залізо, гвіздь' (Грк 62; ЭССЯ 7 184). Антропоніми з основою *Ґвоздь-* на теренах України фіксуються з XV ст.: «Отписую... пану *Гвоздю* кожух куний» (Арх ЮЗР IV/8 29). Пор. ще 1605: *Gwóźdź* młody – м. Сянік (Balzer 156). Пор. також 1760: прізвище *Gwoźdżewicz* – м. Самбір (Kuczera 170); 1787: прізвище *Gwoździ* – с. Лабова на Лемківщині (ЙМ).

ҐЛАҐОЛА. Пам'ятки писемності з українських земель засвідчують ім'я *Ґлаґола* тільки в ролі прізвища. Напр., 1671: кенез *Glagola* Janos, а за 1699 – кенез *Glagola* Mihaly – с. Обава (Leh Ber 245). Імовірно, антропонім *Ґлаґола* походить від румунського слов'янізма *glagole*, апелятивне значення якого – 'розум' або від хорватського *glagola* – 'священик, який служить службу по-слов'янськи', а не по-латинськи (Чу Прізв. 177).

ҐОРА. У козацьких реєстрах 1649 р. ім'я *Ґора* представлене три рази. Його носіями були козак Брацлавського полку *Кгора* Штєфанєнко (РВЗ 246), козаки Уманського полку *Кгора* Лѣнивый та *Кгора* Бунчєнъко (РВЗ 214).

Наявність зімкненої ініціальної фонеми /Ґ/ в імені та одиничність імені в укр. середовищі того часу схиляє до думки, що ім'я *Ґора* є південнослов'янським з походження. Воно походить від болг. чи серб. іменника *гора* з апелятивним значенням 'гора, ліс' або ж від календарного імені *Гора*, що відповідає імені *Григор* (Грк 66; Ковачев 148; Šim 128).

ҐОРЗОВ. Це фонетична видозміна південнослов'янського особового імені *Грозав, Гроз, Грозьо, Грозо* чи *Гроза*, яке у болгар та сербів покликане було виконувати відстрашувальну функцію (Илчев 142; Грк 69). Аналогічну функцію імена *Гроз, Гроза* та *Грозим* виконували також в українців Придністров'я XIV – XX ст. ст. Напр., 1493 р.: «наши слуги Пътроу Дъноу и брат єго *Грозавь*» – м. Сучава (ССУМ I 365); 1572 р.: шляхтичі Nyzthor, Sim. *Gorzo* – с. Водяне (Bélay 112).

ҐРИВНА, – див. ГРИВНА.

ҐРИНДА. Давнє внутрíродинне ім'я, яке до XVII ст. побутувало у слов'ян та у східнороманців. Походить ім'я від румунського слов'янізма *grindă* 'брус, балка, сволок у стіні або у стелі', що із староболг. *гряда* 'т. с.' (ЕСУМ I 596). Пор. укр. апелятив *гряділь* 'деталь у плузі' та закарпатоукраїнський мадяризм *ґеренда* 'сволок, балка' (Чопей 63). Ім'я *Ґринда* давали дитині за її високий зріст.

Як ім'я лексема *Ґринда* згадується вже 1625 р. в лемківському селі Одрехова: *Гринда* Филов (АСО 167). Ім'я *Гръндьо* дотепер уживають болгари (Илчев 143), а прізвище *Grindă* знають також румуни (Iordan 231).

ҐРОЗА. Чол. ім'я *Ґроза* та його варіанти *Грозя*, *Грозє*, *Грозѣ* з середини XV ст. фіксують писемні пам'ятки карпато-дунайського басейну. Для українців воно є іменем південнослов'янського або валаського походження (пор. румунський слов'янізм *grozăv* 'страшний, жахливий'). Пор. також записи 1444: ім'я *Groza* (Демчук 117); 1479: пан *Грозѣ* комис – м. Сучава (ССУМ I 265); 1488: *Гроза* – старшина архейський – м. Сучава (Укр. гр. XV ст. 141); 1499: дочка *Грози* – м. Гирлов (там же). На XV ст. припадає фіксація іменних дериватів *Грозавъ* та *Грозим* у Південній Буковині та Придністров'ї, а також посесива *Грозин* – у м. Вільно (ССУМ I 265). Тоді ж у Польщі фіксуються імена *Groza* і *Grozim* та патронім *Grozicz* (SSNO II/2 213). На Закарпатті у XVI – XVII ст.ст. все частішають прізвища *Groza*, *Groz*, *Grozik*, *Grozovics* (Bélay 121, 128; Leh Ad 52). Напр., 1605: Jo. Groza – с. Шуґатаґ (Bélay 190).

У Болгарії чол. імена *Гроз*, *Грозо*, *Грозьо*, *Грозай*, *Грозен* дотепер уживаються як відстрашувальні, зберігаючи прикметникову мотивацію *грозен* – 'грізний, гидкий, бридкий' чи іменникову *гроза* – 'жах, страх'. Ці імена повинні були захищати вродливу дитину від зурочення чи якогось іншого нещастя (Богдан 257; Илчев 142; Budziszewska 241 – 242).

Українці самого імені *Ґроза* не зберегли, але закріпили його в кількох прізвищах, як *Ґрозяк*, *Ґрозьо* (Красовський 59), у тому числі й у змадяризованому прізвищі *Ґорзов* (за законами угорської фонетики – прізвище *Gorzó*).

ҐУДЗЬ. Це пізнє укр. особове ім'я від апелятива *ґудзь* 'вузол, великий ґудзик, ґуля' (Редько 278; див. ще ЕСУМ I 612 – 613). У ролі імені лексема *Ґудзь* виступає 1649 р.: козак Брацлавського полку *Кгузъ* Кузєнъко (РВЗ 251) та *Куз* Мелник (РВЗ 255).

Зараховувати антропонім *Ґудзь* до слов'янських імен українців XVII ст. спонукають нас такі обставини: а) популярність лексеми *Ґудзь* у складі антропонімів українців того часу; б) неоднозначність та непослідовність уживання графічних варіантів серед написань із подібним звуковим складом (пор. *Кгонджа*, *Кгора*, *Кгоркгѣй*, *Крикгораш*); в) семантична відповідність власного особового імені *Ґудзь* вимогам, які ставляться до власних особових імен узагалі; г) типовість препозиційної позиції власного особового імені стосовно інших членів у складі тодішньої укр. двослівної антропоформули XVII ст.

Д

ДАБІЖА. Генетично болг. або серб. побажальне ім'я, первісний смисл якого зводився до побажання новонародженому «Да бъде жив!», тобто «Нехай живе!» (Илчев 153). Отже, ім'я *Дабіжа* постало внаслідок стягнення аналітичної словоформи.

На українських теренах згадане ім'я засвідчено в 1753 р. (Демчук 31). Нині імена *Дабіжа* і *Дабіжив* ужива-

ють тільки укр. болгари, які живуть в ареалах, що прилягають до Молдови і Придунав'я. У сербів та македонців імена *Дабижа*, *Дабижив* фіксуються з XIV ст. (Грк 73).

ДАДУЛ. Чол. ім'я *Дадул* фіксується з пізнього Середньовіччя на території Молдови. Напр., у записі 1448: «цигани на имѣ *Дадоулъ* и Дума» – м. Сучава (ССУМ I 276). Формант *-ул* натякає на балканське походження імені, але кінцеве джерело і семантика твірної основи спірні: серб. ономасти пов'язують це середньовічне ім'я з румунським іменем *Dadă*, а останнє – з албанським *dadă* (Грк 74), хоча не вилучене, що воно йде від серб. діалектного *дадо* 'батько' (ЭССЯ IV 181).

ДАЖБОГ. Давньослов'янське чол. особове ім'я. У його основі лежить слов'янська назва дохристиянського бога Сонця і бога-подателя, тобто відомого божества, яке приносить добробут (Фасмер I 482). На Русі цього бога називали *Дажьбогъ*, у Польщі – *Dadżbog*, у Сербії – *Дајбог*, а в Болгарії – *Даждьбог*. Усі варіанти назви, крім сербського, ідуть від імперативної форми дієслова **dadj* 'дай' та іменника *bogъ* у значенні 'добробут, щастя' (ЕСУМ II 9; Фасмер I 482;ЭССЯ 4 182 – 183).

Назва цього слов'янського язичницького божества у східних слов'ян згадується вже в 980, 1114 та 1180 рр. (ЛР 47, 174, 482; Срезневский I 264). Сліди теоніма *Дажбог* збереглися і в назві вулиці Ужгорода – *Дайбозька* (Чучка Сліди Дажбога 166 – 169).

Особове ім'я *Дажбог* на перших порах було, напевно, побажальним (Єфименко 45). Перша письмова згадка давньоукраїнського особового імені *Дажбог* походить із м. Сучава і припадає на 1471 р.: а на то єст вѣра пана *Дажбога* чашника (ССУМ I 277). Однак патроніми, утворені від особового імені *Дажбог*, в українців фіксуються майже на цілих сто років раніше. Напр., назва землянина з 1394 р. нашь вѣрный слоуга Данило *Дажбогович* задєревєцкии – м. Краків (ССУМ I 278; Крип'як ГВК 50).

ДАЙКО. Це слов'янське усічено-суфіксальне чол. ім'я, утворене за допомогою форманта *-ко* від усічено-суфіксального особового імені *Дайбог* (див. вище), співвідносного з теонімом *Дайбог*. Найдавніші письмові свідчення імені з українських земель приносять записи XVI – XVII ст. Напр., 1567: scabinus *Dajko* Bosak – м. Вари (Łysiak I 72, 78); 1631: гор. *Dajko* Istvan, а 1685 – гончар *Dajko* Mihaly – м. Ужгород (Leh Ad 48, 24).

На польських теренах антропонім *Dajko* значиться з середини XVII ст. (Rymut I 123), а у Сербії та Болгарії особове ім'я *Дайко* вживається дотепер (PCKHJ IV 23; Илчев 154).

Українське ім'я *Дайко*, як і сербське, македонське та болгарське ім'я *Дайко* (Грк 72), генетично є суфіксальними дериватими від повного слов'янського імені *Дайбог* (див. **ДАЖБОГ**), у яких воно вживалося як побажальне ім'я зі смислом «Дай му, боже, всичко!», тобто («Дай йому, боже, все!») (Илчев 154).

ДАЛЕМИР. Слов'янське особове ім'я складене з прислівника *дале* 'далі' (Svob 74) чи 'віддалюй' та основи *-мир*. Пор. козак Корсунського полку 1649 р. Максим *Дєлимєрчєнко* (РВЗ 146). Імовірно, у цьому прізвищі треба вбачати давнє слов'янське ім'я *Далимиръ*.

ДАЛЕШ. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі покутського ойконіма *Daleszowa*, письмово засвідченого 1670 р., а сам антропонім *Далеш* – уже 1227 р. (Буч Пох 67). У старочеській мові ім'я *Daleš*, що від *Dalebor*, фіксується ще раніше (Pleskalová 60).

ДАЛЬКО. Упродовж XVI та XVII ст. на українських землях письмово засвідчуються антропоніми *Dal*, *Dalko*, *Dalkowicz*, які, безперечно, є похідними утвореннями від двоскладових слов'янських імен зразка *Далеборъ*, *Далестрый* та ін. (Pleskalová 60). Пор.

1565: Dmytro *Dal* (ОКЗР II 201); 1608: Hryć *Dalko*, Fedor *Dalko* (Balzer 122 – 123); 1565: патронім *Dalkowicz* (ОКЗР I 134); 1565: *Dalej* (ОКЗР III 313); 1566: *Dalysz* (ЛБС 272). Однак у функції власних особових імен на той час вони вже не вживалися.

ДАМИР. Чол. особове ім'я, вживане українцями та русинами Сриму і Воєводини. Напр., учень середньої школи м. Шид – *Дамир* Торма (Мудри – Саламон 260). Його вживають також серби, але походження не зовсім ясне. Правдоподібно, в його основу закладено дієслово *дати* та іменникову основу *-мир* (Svob 52; Грк 72).

ДАН. Найдавніші записи імені *Дан*, як і відповідного патроніма *Данович*, походять із басейну річок Тиси та Прута. Напр., 1213: *Dan* libertinus (Reg Var 164); 1220: «pro se et fratro suo *Dano*» – комітат Бігар (Reg Var 248); 1401: Драгомирь и брат єго *Дань* – м. Сигіт (ССУМ I 280); 1404: пан *Дан* Дворник – м. Сучава (ССУМ I 280); 1449 і 1466: пан Костє *Данович* – м. Сучава (ССУМ I 279); 1497: заплатили... сыновом *Дана* – м. Васлуй (ССУМ I 280); 1504 – 1550: шл. *Dan*, Jo., St. Jechko – с. Біла Церква; шл. Lad. *Dan*, alias Naan – с. Солотвина (Bélay 134, 201); 1684: кріпаки Bobota *Daan*, Todor – с. Н. Руна (Bélay 186); 1696: кр. *Dan* Vristras (Bélay 186); 1773: кр. Kitzura *Dan* – с. Рускова (Пе Пред 309) та ін. 1649 р. в Брацлавському полку служив козак *Дан* Пакошенко (Осташ Інд. 514).

За межами України ім'я *Дан* відоме білорусам (напр., ім'я знаного спортсмена і політика *Дана* Позняка), болгарам (Илчев 155), сербам (Грк 72), хорватам (Šim 66), навіть румунам. Однак національномовна належність, а тим більш доіменне значення цього імені для кожного з випадків спірні, оскільки воно, як і ім'я *Данко*, могло бути наслідком усічення кількох різних особових імен. Так, у Галичині ім'я *Дан* співвідноситься з повним слов'янським іменем *Богдан* (не виключено, що раніше співвідносилося з праслов'янськими іменами зразка *Даниславъ* – ЭССЯ IV 187); на Закарпатті і в Білорусі корелюється з календарним іменем давньоєврейського походженя *Данило* (Бір 58), а на Буковині – з календарним іменем *Йордан*. Приблизно таким же омонімічним є ім'я *Дан* і в болгар (Илчев 155), а деякі хорватські антропоністи, крім цього, в імені *Dan* схильні вбачати навіть їхній апелятив *dan* 'день' (Šim 66).

ДАНЕЦЬ. Найдавніший український запис імені *Данець* походить із XVI ст. Це *Данець* Завалєєвич (Керста 132). Ім'я *Данєць* подибувалося також серед козаків 1649 р. Напр., козак Корсунського полку *Данецъ* Мищенъко (РВЗ 135). Воно є витвором українським, який міг постати шляхом дії аферези здрібніло-пестливого варіанта імені *Богданець*, але ім'я могло утворитися так само шляхом додавання демінутивного суфікса *-ець* до імені *Дан* (див. вище). Ім'я здавна відоме також південнослов'янським народам (Илчев 161; Грк 76; Šim 72).

ДАНИК. Українське здрібніло-пестливе ім'я, утворене за допомогою демінутивного суфікса *-ик* від дієприкметникової основи *Дан*. Перший письмово засвідчений запис імені походить із XVI ст.: *Danik* Petrassow (ОКЗР I 125).

ДАНИШ. Ім'я засвідчене в переліку особових імен 1680 р. в мараморському селі Руська Поляна, де значаться кріпаки: Jur., Miron, Kosztin, Szamko, *Danis*, Nikita (Bélay 180), а нині воно наявне у списку мешканців селища Рахів за 1678 р.: *Danis* Koszta (Bélay 181). Ім'я могло утворитися за допомогою квалітативного суфікса *-иш* від імені *Дан* (див. вище) або внаслідок усічення слов'янського двоосновного імені *Данислав* чи *Даньслав*. До речі, чол. ім'я *Даниш* (правда, з формантом *-а*, тобто *Даниша*), і в наші дні вживають серби та хорвати, які співвідносять його

з іменем *Дана* (Грк 72) та з іменем *Danislav* (Šim 67).

ДАНК. Це, напевно, усічений варіант імені *Данко*, засвідчений латиномовною грамотою 1234 р.: кріпаки Ужгородського замку Hothen, Hustugk, Domoslo... et *Donk* (читай: *Данк*) – м. Ужгород (Nagy I 30); у 1337: селянин *Dank* – с. Тополя в комітаті Земплин – тепер СР (Nagy I 149).

ДАНКО. Давньоукраїнське гіпокористичне ім'я *Данко* писемні пам'ятки фіксують у двох фонетичних варіантах – спочатку як *Данко*, а згодом – також як *Данько*. Словник ВІЛ подає ім'я *Данко* тільки в «Покажчику скорочених та здрібніло-пестливих варіантів» (с. 195). Твірна основа імені *Данко* може мати кілька етимологічних інтерпретацій (див. ім'я **ДАН**). Варіант *Данко* виводять із імені *Богдан* (ВІЛ 37), а варіант імені *Данько* із *Данило* (ВІЛ 48).

Найдавніші записи імені *Данко* походять із Полісся, Галичини, Буковини та теренів Польщі (SSNO I/3 455). Пор. 1436: пань *Данко* Журжевичъ, а 1550 – радники *Danko* і Snežko – м. Берестя (ССУМ I 278). Звідти ж іде також патронім *Данкович*.

Багато записів іменних варіантів *Данко* і *Данько* походить із XVII та XVIII ст. Напр., 1600: харківський міщанин *Данко* Чолненко (ХП 140); 1625: *Данко* сын Федора Пахировоrо (АСО 166). З-поміж 40 тисяч козаків війська запорозького 1649 р. 31 особа мала ім'я *Данько* або *Данко* (Осташ Інд. 514). Напр., козак Кропивнянського полку *Данъко* Панъченъко (РВЗ 356), козак Уманського полку *Данко* Комаръ (РВЗ 205), козаки Білоцерківського полку *Данко* Радущенъко, *Данко* Бѣлащенко (РВЗ 213, 214), козак Кальницького полку *Данъко* Шурубарка (РВЗ 287) і т. п.

Упродовж XVII – XVIII ст. ім'я *Данко* не втрачає популярності і в Карпатах. Пор. 1648: кріпак Bihun *Danko* – с. Н. Ворота, Ruszin *Danko* – с. В. Ворота (Maksay 539, 549); 1696: кр. *Данко* Пилипув – с. Бенедиківці (НЗ УжДУ XIV 230); 1699: batyko Mihovics Pap *Danko* – с. Дусино (Leh Ber 246); 1720: *Danko* Bozak – с. В. Бичків (Bélay 129); *Danko* Bilevics – с. Міжгір'я (Bélay 178); 1780: и сыном своим *Данком* – с. Красний Брід (Панькевич Мат. – НЗ МУК IV кн. 2).

ДАНКОШ. 1542 р. в мараморському селі Євд згадується землевласник Thywadar *Dankws* (Bélay 157). Отже, це прізвищева назва, яка походить від імені *Данко*.

ДАНО. Етимологію імені див. у статті **ДАН**.

ДАНКУЛ. Рідкісне ім'я пізнього Середньовіччя *Данкул* двічі засвідчене 1542 р. в Мармороші, а саме: власник *Dankwl* Groza – с. С. Водяне (Bélay 121) та власник *Dankωl* – с. Шіеу (Bélay 189). Ім'я утворено за допомогою східнобалканського демінутивного суфікса *-ул* від імені *Данко*. Крім українських мараморських говірок та румунської мови. Імена *Данкул* та *Данкол* відомі також болгарам (Илчев 156).

ДАНСЛАВ. Унікальне слов'янське двоосновне ім'я, складене з дієприкметникової основи *дан-* 'даний', як і хорв. *Danimir*, лужицьке *Danibor* (Šim 67; Svob 94), та компонента *слав(а)*. Уперше ім'я *Даньславь* фіксують літописи під 1118 р., коли християнське ім'я ще не поєднувалося з поганським елементом *-слав* (Купч Давні 229). На Червоній Русі 1393 р. згадується свідок Ивашко *Данславъ* Рекпольт (Туп 125). В Україні засвідчені лише патроніми від цього імені. Пор. 1378: исъ паном Ивашком *Данславичемъ* – м. Перемишль; 1390: свідок Ивашко *Данъславич* – с. Вишня; 1404: Иван *Данславич* – м. Медика (усі приклади взято з ССУМ I 280).

Ім'я *Данслав* засвідчено також у XII ст. в Новгороді та у Пскові (Мор 68), а його споріднені *Danislav*, *Danislava*, *Danislavka* – у Хорватії (Šim 67).

ДАНУКА. Можливо, до слов'янських утворень належить також чол. ім'я *Данука*, засвідчене 1487 р. в м. Сучаві. Пор. «цигани на имѣ Микула…и Татоул, и Яким, и *Даноука* съ челѣдею» (ССУМ I 279). Ім'я, безперечно, утворене від базового імені *Дан*, співвідносного з іменем *Данко* або іменем *Богдан*.

ДАНЧ. Чол. ім'я *Данч* уживалося упродовж XV – XVII ст., але тільки в Марамороші. Пор. 1412: кріпак *Danch* Sypus – с. Говдпоток (Bélay 146); 1415: шл. *Danch* Ivan – с. Ончешті (Bélay 213); 1470: шляхтичі *Danch*, Elye, Ge. Thywadar – с. Ончешті (Bélay 213); 1548: шл. *Danch* Apsay – с. Уґля (Bélay 210).

Ім'я *Данч* виникло внаслідок усічення фінального *-а* з варіанта *Данча*. Досить рано антропонім *Данч* серед закарпатських українців починає виступати в ролі прізвищевої назви. Пор. 1389: шл. *Dancs* Andras – с. Підгоряни (Leh Ber 655); 1543: вл. *Dancz* Ilye – с. Біла Церква (Bélay 139); 1715: кріпак Dan. *Dancz* – с. В. Бичків (Bélay 129).

ДАНЧА. Староукраїнське ім'я *Данча*, а з часом і прізвище *Данча*, подібно до інших антропонімів з формантом *-ча(т)*, серед українців функціонували головним чином у Карпатському регіоні. Напр., серед синів синевирського кріпака Фединича 1726 р. були сини: *Данча*, Михайло, Петро і Тома (Bélay 200). А в марамороському селі Бирсана 1584 р. значиться шляхтич Jo. *Danczya* (Bélay 123). Пор. ще 1592: шл. Ge. *Danchi* – с. Уґля (Bélay 210); 1605: кр. *Dancza* Griga – с. Колочава (Bélay 160) та 1618 року кріпак Fr. *Dancziat* – с. Бистра (Marsina II 61).

Ім'я *Данча* утворено за допомогою здрібніло-пестливого форманта *-ча(т)* від особового імені *Дан*, яке в Карпатах співвідносилося як із генетично слов'янським іменем *Богдан*, так і з календарними іменами *Данило, Йордан*, тобто з тими самими, що й сербські імена *Данча, Данче, Данчо* (Грк 73).

ДАНЧУЛ. Ім'я *Данчул* засвідчують писемні пам'ятки Молдови, Південної Буковини та Марамороша XV – XVIII ст., рідше – пам'ятки Правобережної України. Напр., сини Валентина Волоха з с. Драгомирешті за 1419 р.: *Danchul*, Johannes, Lucas, Sandrinus (Bélay 166); 1549: кр. Danchul – с. Н. Селище (Bélay 195); 1456 р. в с. Н. Вишава згадується шляхтич *Danchul* (Bélay 219); 1421: слоузѣ нашємоу *Данчюлоу* Плеши – м. Сучава (ССУМ I 280); 1605: кр. Blede *Danchul* – с. Шуґатаґ (Bélay 166).

Поза Мараморошем ім'я *Данчул* згадується серед запорозьких козаків 1649 р., напр., козак Уманського полку *Данчълъ* Сморщєнко (РВЗ 203) та козак Брацлавського полку *Данъчул* Струбаларєнко (РВЗ 258). Чол. ім'я *Данчул* утворено за допомогою східнобалканського демінутивного суфікса *-ул* від імені *Данча* (Богдан 260).

ДАНЬ. Ім'я утворено усічено-суфіксальним способом від повного слов'янського імені *Богдан* або від котрогось із таких календарних імен, як *Данило, Йордан* або болг. імені *Даньо*. Пор. 1404: «…Драгомир и брать єго *Дань*…» – м. Сигіт (ССУМ I 280). Носієм цього імені у 1649 р. був козак Брацлавського полку *Дань* Пакошєнъко (Р 246).

ДАНЬКО. Новіший варіант слов'янського імені *Данько*, який представлений лише в трьох іменуваннях козаків війська запорозького, а саме: козак Брацлавського полку *Данько* Каташинскии (РВЗ 260) та козаки Миргородського полку *Данько* Теличєнъко і *Данько* Товстычєнко (РВЗ 392, 393).

ДАНЮК. Укр. іменне утворення від особового імені *Дан* або *Дань*, що з *Богдан* або *Данило* чи *Йордан*, за допомогою суфікса демінутивності *-юк*. Пор. ім'я козака Київського полку 1649 р. *Данюкъ* Нєнадъ (РВЗ 311).

ДАРКО. Українське чол. ім'я *Дарко* зі здрібніло-пестливим формантом *-ко* у різних кутках Славії могло постати

щонайменше з трьох різних імен: у одних воно виникло на базі іменника *дар* 'дарунок', який містять такі давні імена, як *Дарослав*, *Даривой*, *Дарован* або *Богодар*, *Божидар*, *Задар* (Грк 73; Šim 68 – 69; Svob 74; Mal Bud 79; Keber 144), тоді як у інших воно могло постати на базі календарного імені перського походження *Дарій* (Šim 68 – 69) чи навіть на базі імені грецького походження *Тодар* (Илчев 157). В українців ім'я *Дарко* ніколи не належало до поширених. Його носієм був, напр., козак Білоцерківського полку 1649 р. *Дарко* Ярмолєнко (РВЗ 191). Зате в маленькій Словенії у 1980 р. жило 5514 осіб на ім'я *Dar* (Keber 144).

ДАРОСЛАВ. Слов'янське повне двоосновне ім'я *Дарослав* фіксує М. Морошкін (с. 68), а споріднені з ним однокореневі імена *Dar*, *Darek*, *Darček* відомі чехам (Knappová 84) та сербам (Грк 73).

ДАСКО. Найбільш імовірно, що ім'я походить від календарного імені давньогрецького походження *Дасій*, співвідносного з апелятивом *dasys* 'волосатий, волохатий, патлатий' (Трійняк 101), або є усічено-суфіксальним варіантом таких календарних імен, як *Адам*, *Данило* (Редько 285). Однак не виключено, що воно постало внаслідок усічення котрогось із таких слов'янських імен, як *Дарослав* чи *Даслав*. У наших матеріалах останнє представлене тільки один раз, а саме, серед козаків Прилуцького полку 1649 р. – *Даско* Грицєнко (РВЗ 448).

ДАСЛАВ. Рідкісне давньослов'янське двоосновне ім'я. На середньовічних поселеннях українців Північної Угорщини у 1214 р. в комітаті Саболч називаються два судові пристави Minos et *Dazlo* (Reg Var 180). Нині ім'я *Даслав* уживають лише хорвати та серби (Грк 74). М. Шимундич виводить ім'я від дієслова *дати* та іменника *слав(а)* (Šim 69), хоча воно могло постати також внаслідок стягення імен зразка *Дарослав*, *Даліслав* і т. п. Можливо, з ним співвідносні й імена запорозьких козаків зразка *Дасик*, *Даско* (Осташ Інд. 514).

ДАСЬО. Згадане укр. ім'я *Dasio* значиться серед злочинців Сяніцького замку XVII ст. (Wolnicz Antr 55), а співвідноситься воно з польським календарним іменем грецького походження *Dacjusz* (Woln-Pawł 5; Lem 55) та укр. офіційним *Дасій* (Трійняк 101).

ДАХНО. До українських іменних утворень можна зарахувати також ім'я городянина *Дахна* Кузьмені, який згадується 1620 р. в м. Березділ (ВКО 210), а 32 рази виступає серед запорозьких козаків 1649 р. (Осташ Інд. 514), напр., козак Миргородського полку *Дахно* Павлєнъко (РВЗ 374) та козак Корсунського полку *Дахно* Туничєнко (РВЗ 145). Ім'я утворене за допомогою форманта *-хно* від котрогось із імен, що починаються на *Да-*. Окрім укр. письмових джерел, воно згадується так само в польських (SSNO I/3 449) у формах чол. імен, як *Dach*, *Dachno*, та навіть у жін. імені *Dachna* та прізвищевій назві *Dachnowski*.

ДАЦ. Особове ім'я *Дац* представлене лише один раз серед козаків Корсунського полку 1649 р. у двослівному іменуванні *Дац* Касянєнъко (РВЗ 138). Правдоподібно, воно є наслідком усічення котрогось із таких повних календарних імен, як *Дасій*, що походить з польського *Daciusz* (Woln-Pawł 55), *Данило* або ж є фонетичною видозміною таких слов'янських імен, як *Богдан* чи *Дажбог*.

ДАЦИК. Здрібніло-пестливе іменне утворення із суфіксом *-ик* від нейтрального варіанта *Даць*. Серед козаків війська запорозького було п'ять осіб, записаних на це ім'я (Осташ 514), а саме: козак Черкаського полку 1649 р. *Дацыкъ* Луцєнко (РВЗ 83) Очевидно, суфікс *-ик* на ту пору вже втрачав демінутивність, перетворюючись у патронімічний формант. Про первісну семантику імені див. нижче.

ДАЦКО. Ім'я *Дацко* є усічено-суфіксальним утворенням із демінутивним формантом *-ко* від того ж імені, що й імена *Даць, Дацик* (див. далі). Воно починає фіксуватися з XVI ст. Напр. на Лемківщині ім'я *Dacko* фігурує вже 1560 р. (Woln – Pawl Lem 60). Найвищої продуктивності іменне утворення *Дацко* досягло в XVII ст. і засвідчене в Реєстрах війська запорозького 1649 р. Ім'я *Дацко* (разом із варіантом *Дацько*) з-поміж 40 тисяч козаків, за підрахунками Р. Осташа, мало 147 осіб. Напр., козак Канівського полку *Дацко* Нєстєрєнко (РВЗ 111), козак Миргородського полку *Дацко* Гирєнъко (РВЗ 383), козак Чигиринського полку *Дацко* Бовъванєнъко (РВЗ 46), козак Прилуцького полку *Дацко* Скрипчєнко (450), козак Уманського полку *Дацко* Нєчай (РВЗ 226) та ін. А в Харківському переписі 1600 р. було близько 10 козаків на це ім'я (ХП 137 – 175). Напр., *Дацко* Матвеенко (ХП 152), *Дацко* Максименко (ХП 152), *Дацко* Росахацкий (ХП 149).

ДАЦЬ. Пам'ятками української писемності ім'я *Даць* засвідчується лише з XVI ст. Напр., *Dacz* Olexicz, *Dacz* Pachuticz (ОКРЗ II 75). У XVII – XVIII ст. від нього утворювалися патроніми. Напр.: Chwedecz *Daczewicz* (Керста 132); *Даценко* Петро – житель с. Білої Церкви (ДіНРМ XVIII ст.). 1649 р. п'ять запорозьких козаків записано на ім'я *Даць* (Осташ Інд. 514).

Ім'я *Даць* понині вживають на півдні Тячівщини (Закарпаття) як розмовний відповідник до офіційного варіанта імені *Андрій* (Чу Трад 175). Пор. також болг. імена *Даца, Дацо, Даце* (Илчев 157 – 158), хорв. *Daca, Daco* (Šim 405), старопол. *Dadz* (SSNO I/3 448).

Щодо етимології імені, то вона неоднозначна: а) найімовірніше, що це усічено-суфіксальне утворення календарного імені, яке починається на *Да-* зразка *Данило, Дарій, Дасій* чи просто наслідок деформації імені, яке містить у своїй структурі звук */д/* типу *Богдан, Йордан*; б) не менш правдоподібно, що це усічений варіант давньослов'янського, власне давньопольського, варіанта, двоосновного імені *Daczbogius* (запис 1482 р. – AGZ, XIX 987). Східнослов'янським, власне українським, його відповідником є антропонім чи теонім *Дажбог* (див. вище) або *Дайбог*. Проміжним етапом на шляху до варіанта імені *Даць* міг бути варіант *Dadzbog* чи оглушений *Daczbog*, або запис 1414 р., засвідчений у с. Добряни, *Dadz* (SSNO I 448). Пор. також пол. особове ім'я *Dadzko* з XIII ст. (Жел 46; Taszycki 100). Думку про пол. утворення імені *Dadzko* шляхом усічено-суфіксального способу з двоосновного польського імені *Dadzibog*, тобто *Дажбог*, відстоює також М. Малець (Malec Skróc 67).

ДАЦЬКО. Здрібніло-пестливе українське утворення з формантом *-ко* від іменної домінанти *Даць* або *Дацьо*. Перші записи імені *Дацько* на теренах України значаться з XVI ст.: *Daczko* (ОКРЗ III 224); 1560 р. на Лемківщині засвідчене ім'я *Dacko* (Woln-Pawł 60); *Дацко* Хоруженко (Керста 132). Але масовими вони стають лише у XVII ст. Так, у Реєстрах війська запорозького 1649 р. у вигляді *Дацько* чи *Дацко* вони засвідчені 147 разів (Осташ Інд. 514). Напр., козак Полтавського полку *Дацко* Чорный (РВЗ 427), козак Прилуцького полку *Дацко* Коломыйчєнко (РВЗ 450) та ін. Частим є ім'я *Дацко* також у Харківському переписі 1660 р., де значаться дев'ять громадян м. Харкова: *Дацко* Богацко, *Дацко* Росохацкий, *Дацко* Максименко, *Дацко* Богославець, *Дацко* Купальський, *Дацко* Федоренъко, *Дацко* Сомаченко, *Дацко* Пархоменко та ін. (ХП 138 – 167). У XVIII ст. засвідчено запис Карпяк *Дацко* в Лохвиці (ДіНРМ XVIII ст. 389). З XVIII ст. і дотепер ім'я *Дацько* та його похідні значаться на Закарпатті, на галицькій Лемківщині (Чу Прізв. 187) та на інших теренах Украї-

ни (Редько 101). А на півдні Тячівського р-ну Закарпаття дотепер уживається ім'я *Дацько* та споріднені з ним форми *Даццьо*, *Даць*, як пестливі еквіваленти до повного імені *Андрій* (Чу Традиц. 175). Про можливе походження імені *Дацько* див. ще **ДАЦЬ**.

ДАЦЬО. Найдавніший запис антропоніма *Даццьо* припадає на 1453 р. і походить він із села В. Капушани, що на Ужанщині (тепер СР): це іменування віце-губернатора Ужанського комітату Georgius *Daczo* de Eur (Nagy II 503). 1562 р. комендантом Мукачівського замку був *Daczo* Tamas (Leh Ber 3 536). Нині антропонім *Даццьо* виступає лише серед прізвищ України (Чу Прізв. 187; Крас 63; Редько 101), але зберігається ще у функції розмовного варіанта власного особового імені *Даць* у Тячівському р-ні, що на Закарпатті. Можливі етимологічні інтерпретації: а) можливо, що це утворення з іменним формантом *-о* від імені *Даць*, який у свою чергу, йде від старопол. *Дацьбог* (*Dadzibog*); б) не менш імовірно, що *Даццьо* – це укр. розмовний відповідник до календарних імен грецького походження *Дасій* або імені персидського походження *Дарій* (Керста 109; Осташ Приложение 19), або календарних імен *Давид*, *Данило*, *Йордан* чи навіть слов'янського імені *Богдан* (Илчев 158; Šim 405).

ДАШКО. Ім'я *Дашко* в Україні значиться з XIV ст. Пор. 1467: пан *Дашько* Калениковичъ – м. Кременець (ССУМ I 285); 1488: «слоузѣ нашему *Дашкоу*» – м. Сучава (там же); 1594: *Дашко* Дынка – міщанин київський (Арх ЮЗР I/6 109; Туп 140); 1649: козак Черкаського полку *Дашъко* Данилович (РВЗ 83); козак Миргородського полку *Дашко* Коръженко (РВЗ 375).

Ім'я *Дашко*, як і *Дашо*, поширене також у болгар, сербів, хорватів та поляків, де воно співвідноситься як розмовний варіант календарних імен *Давид*, *Данило*, *Йордан*, *Дарій*, *Дасій* та деяких інших імен із ініціальним *Да-* (Илчев 158; Грк 73; Šim 406; SSNO I 3/460).

Українське ім'я *Дашко*, імовірно, так само має стосунок до них, але не виключене також його походження від слов'янського імені *Богдан*. Ім'я *Дашко* з 1400 р. стає популярним у Польщі (SSNO I 3/460). Пор. 1487: Nobilis Dauid alias *Daschko*, 1488: Nobilis Daniel alias *Daschko*, 1496: Nobilis Daniel Rytharowski alias *Daschko* (SSNO I/3 460). В Україні ім'я набуває найвищої популярності у XVII ст. Напр., 1649: козак Кропивнянського полку *Дашъко* Оноприєнко (РВЗ 364).

ДВОР. Рідкісне слов'янське ім'я, засвідчене 1522 р. в описі Остерського замку: *Дворь* Сенчиковский (ООЗ 596). Старопол. пам'ятки фіксують антропооснову *-Двор-* у вигляді *Przedwor*, *Dworek* і *Dworzysz* (Mal Star 68, 89, 109). У сербів ця антропооснова представлена чол. іменами *Дворе* і *Дворко* та жін. іменами *Дворка* і *Дворна* (Грк 73, 241), а у болгар – іменем *Дворньо* (Илчев 158), причому С. Илчев убачає в ньому захисне ім'я, як ознаку чогось тривкого, міцного. Сліди цього імені у слов'янському світі незначні. Пор., напр., патр. 1350 р. Васко *Дворскович* із м. Судомир (Туп 359). 1220 та 1221 рр. у Варадинських реєстрах згадуються *Udwornici regis* (Reg Var 220 – 221).

ДЕБЕСЛАВ. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі ойконіма Ів.-Франківської обл. *Дебеславичі* чи його давніших варіантів *Dobiesławicze* (1469 ŻD 18/1 35), *Dobiesławce* (1661 LWP III 75). Особове ім'я *Doběslav* уживалося також у чехів (Svob 86).

ДЕДА. 1222 р. в комітаті Абауй (тепер СР) двічі згадується Michael filius *Deda* та *Dedum* de villa Thepa (Reg Var 281). Правдоподібно, ім'я співвідносне зі слов'янською антропоосновою *Dědъ*.

ДЕДУГА. 1215 р. в комітаті Сатмар згадується родина Пена у складі таких її членів, як *Deduha* et Pena et Pousa filia (Reg Var 192), де ім'я *Дедуга*, безсумнів-

но, становить собою похідне утворення від основи *Dědъ* із формантом *-уга*.

ДЕДУС. 1222 р. в сусідньому з Закарпаттям комітаті Саболч згадується підсудний *Dedus*, який portate ferro, тобто 'переносив залізо' (Reg Var 284). На нашу думку, антропонім *Dedus* відповідає суч. укр. лексемі *Дідусь*.

ДЕНКО. Ім'я, безперечно, слов'янського походження. Найдавніша укр. згадка про це ім'я закладена в назві села В. Лази, що на Ужгородщині, а точніше в латиномовному записі 1362 р.: *Dhenk* de Laaz (Nagy I 323). Частина цього українського села, яке знаходиться поблизу м. Ужгород, понині в народі називається *Динковці*, а місцеві угорці уже з 1403 р. називають його *Déngláz* (Дэже Оч 249). Отже, як вважає Ф. Уличний, засновником чи власником цього села на початку XIV ст. був дворянин *Денко* (Uličný 63), від імені котрого пішла назва. На Тячівщині, а конкретно – в селі Вонігово і Терново, 1530 р. також згадуються кріпаки на ім'я *Denko* (Bélay 212, 216).

Ім'я *Денко* в ті часи згадується також у Польщі: «Johannes et *Denko* fratres dicti de Bruseuich» (SSNO I/3 408). Пор. ще запис 1500 р., який засвідчує патронім *Денковичъ* у Кракові: «люди...Феодора *Денковича*» (ССУМ I 293). Ім'я *Денко* по цей день зберігають хорвати, серби, які співвідносять його з давніми слов'янськими повними іменами *Dejan*, *Desimir*, *Mladen*, *Najden*, *Raden*, *Radenko* і т. п. (Šim 407; Грк 75). У Сербії XIV ст. згадується патронім *Деньковић*, що від імені *Денько* (Грк Реч 75). У болгар усічене ім'я *Деньо*, що від *Дено*, співвідносять із повним іменем *Младен* (Илчев 161).

ДЕРБИШ. Ім'я занотоване 1649 р. в Реєстрі козаків війська запорозького: козак Корсунського полку *Дєрбышъ* Иванович (РВЗ 139). За словами М. Демчук, лексема *Дербиш* – це слов'янське автохтонне ім'я, яке походить від українського апелятива *дерба* 'дерен' (Демчук 135). Не заперечуючи думку М. Демчук, хочемо сказати, що ім'я *Дербиш* витлумачується також, як український апелятив перського походження *дервіш* 'злиденний мандрівний аскет-містик, мусульманський чернець-жебрак' (СІС 342).

ДЕРЖ. Давньослов'янське усічення двоосновного імені моделі *Дьржикрай*, *Дьржимиръ*, *Дьржиславъ* чи моделі *Любодьржъ*, у яких дієслово *дьржати* виступає у значенні 'володіти, тримати, мати' (Svob 75). Більшість записів цього імені сягає XIII ст., а походять вони з південнокарпатського ареалу. Напр., 1213: *Ders* filius *Derseo* – комітат Красна чи Сіладь (Reg Var 176); 1215: *Dirs* pristaldus – с. Bícoль у комітаті Абауй (Reg Var 194). Пор. також ойконім villa *Dirsig* за 1213 р. у комітаті Красна чи Сіладь (Reg Var 165). Віддієслівні антропоніми з основою *держ-* із східнослов'янських мов наводить М. Тупіков. Пор. запис 1568 р. Андрей Янович *Держко* (Туп 127), а також патронім 1496 р. *Держкович* із Литовського князівства (Туп 530). Варто нагадати, що староукраїнський апелятив *державця* у Польському королівстві означав 'помічник старости' (ССУМ I 295).

ДЕРЖИКРАЙ. Єдиний слов'янський запис особового імені *Держикрай* походить із м. Галич за 1223 р.: *Держикрай* Володиславич – це галицький боярин, воєвода Мстислава Мстиславича (ЛР 379, 483). Оскільки жодна з основ імені (ні дієслівна *держ-*, ні іменникова *-край*) при творенні композитних імен не належала до продуктивних, а їх поєднання виявилося оригінальним, то треба думати, що в час виникнення імені (XIII ст.) обидві його основи у семантичному відношенні були ще релевантними. Їх поєднання, імовірно, виражало настанову «Володій країною!».

ДЕРЖКО. Рідкісне слов'янське похідне ім'я, утворене шляхом суфіксації від котрогось із двоосновних імен зраз-

ка *Держимир, Держислав*, але в тексті воно вжите при календарному імені. Пор. запис 1635 р. *Држко* Янъ – шляхтич, товариш Корбута (АЖГУ 205).

ДЕРЖИМИР. Повного двоосновного слов'янського імені *Держимир*, яке представлене у сербській та старословацькій мові як *Држимир, Drъžimĕrъ* (Грк 84; Majtán Osobné 120), в укр. писемних пам'ятках не виявлено, але його апокоповані варіанти збереглися в усічених та усічено-суфіксальних іменах зразка *Держ, Держко* та деяких інших.

ДЕРСЛАВ. Ім'я *Дерслав*, імовірно, є наслідком стягнення повного двоосновного слов'янського імені *Держислав*, носій якого згадується 1221 р. як польський посол *Держислав* Абрамович до Данила Галицького (ЛР 378, 483). Пор. також згадку про ім'я у записі 1509 р. *Дерслав* (ЦДІА 160).

ДЕСИМИР. Ім'я засвідчене лише два рази у судових протоколах 1219 р. Воно стосується підсудного *Dezmer* з м. Солнока: *Dezmer* reus de villa Vogoluptinam (Reg Var 224). Ім'я, напевно, південнослов'янського походження. Воно складене з наказової форми серб. чи хорв. дієслова *десити* 'зустрічати, знаходити, здобувати' (Šim 72) та іменника *мир*. У наші дні, як і раніше, його вживають хорвати, серби та болгари. В українській мові ім'я не знаходить надійної етимологічної інтерпретації. Отже, його, напевно, слід кваліфікувати як ім'я південнослов'янського походження (Šim 72; Грк 74; Илчев 161).

ДЕСКО. Найдавніша згадка імені *Деско* з території України припадає на 1565 р.: *Desko* Kaliczicz – м. Кременець (ЛКС 181). З 1649 р. походить запис козака Черкаського полку *Дєско* Григорєнъко (РВЗ 77). Не виключено, що саме як *Деско* треба читати також латинський запис 1414 р. волоського кріпака *Desko* з с. Убля, що на Ужанщині (Nagy I 142; Дэже 35). Можливо, ім'я *Деско* треба вбачати так само у латиномовних записах підсудних кріпаків 1213 р. «*Desc* portaret ferrum; *Desk* satisfaceret iustici» та в латинномовному записі судового посередника *Desk* із с. Бухт, що в комітаті Сатмар, які допускають різночитання (Reg Var 163), а також у прізвищевій назві козака Київського полку Ивана *Дєсчєнка* (РВЗ 308).

Нині чол. ім'я *Деско* вживане у всіх південнослов'янських народів, як демінутив від повних двоосновних імен *Десимир, Десислав* (Илчев 161; Грк 74; Šim 72). Його можна виводити з серб. чи хорв. дієслова *десити* 'здобувати, знаходити' (Svob 94). Менш імовірно, що воно пов'язане з неслов'янськими іменами *Дезидерій* чи *Деспот* (Илчев 162; Šim 407), а В. Шуловська в латиномовному записі словоформи *Deschonis* убачає слов'янське ім'я *Drslaw*, тобто Дьржислав або календарне ім'я Денис (Szułowska 19).

ДЕЦ. Ім'я *Дец*, як і споріднені з ним імена *Децко, Децик, Децько, Дѣц*, в Україні письмово засвідчуються упродовж XVI – XVII ст. Напр., 1563: *Децко* – м. Кременець (ЛК 116), *Децко* Каптурович (Керста 132); 1552: *Децко* Игнатовичъ – м. Вінниця (ОВЗ 606); 1620: *Дец* Каліка – м. Ст. Остропіль (ВКО 358); 1620: *Децько* Кириш – с. Кривін (ВКО 154).

У Реєстрі війська запорозького 1649 р. ім'я *Дец* згадано всього один раз, *Децикъ* (варіант *Децыкъ*) – двічі, *Децко* – так само двічі, а варіант *Дѣцъ* – один раз. У Воловецькому р-ні на Закарпатті з початку XVII ст. існує село *Дицковиця* (Дэже 249). Правдоподібно, ім'я *Дец*, як і пераховані вище його деривати того ж походження, що й болгарські розмовні імена *Десо, Десьо, Деско* (Илчев 161 – 162) та хорв. розмовне *Deso* (Šim 72), тобто *Десимир*. За Р. Осташем (Приложение 20), ім'я *Дец* – це *Дам'ян, Діонісій* чи *Денис*.

ДЕЦИК. Ім'я *Децик* – це демінутив із суфіксом *-ик* від нейтрального щодо експресії імені *Дец*. Під цим іменем

1649 р. записано козака Канівського полку *Децикъ* Щєрбачєнко (РВЗ 106).

ДЕЦКО. Це здрібніло-пестливий варіант нейтрального імені *Дец*, представлений серед інших демінутивів 1552 р. в тексті «мещане монастырские и софийские: *Децко*, Усутко, Оловянка, Цопка, Шевърукъ» (ОКиЗ 116). Воно фігурує також серед козаків Полтавського полку 1649 р.: *Дєцко* Шудричєнко (РВЗ 427).

ДЕШКО. На Закарпатті та у Прикарпатті ім'я *Дешко* фіксується з XV ст. Напр., 1414 р.: «*Desko* et Cosmas filii Ihnath» – с. Убля на Ужанщині (Nagy II 142, 143); XV ст.: ім'я *Deszko* біля м. Перемишля (Rieger, мапа №10), причому Я. Рігер вважає це ім'я еквівалентом календарного імені *Дем'ян* чи *Демко*. У записі 1498 р.: без вказівки місця написання читаємо «я поп порѣчкы на імя Исидор ис своими сынми з Гринєм а з *Дєшком*» (ССУМ І 299). У XVI ст. ім'я *Дешко* згадується в кількох українських документах. Напр., *Deszko* Byrymowicz, *Дешко* Радкович (Керста 132). 1581 р. в закарпатському селі *Дешковиця* згадується прізвище *Дешко*: *Desko* Andreas (Leh Ad I 159); 1649 р. в Чернігівському полку згадується козак Савъка *Дєсчєнъко* (РВЗ 483). Пор. ще запис 1600 р. *Дешко* Бакумовъ зять (ХП 167). 1649 р.в Переяславському полку називається козак *Дешъко* Повторацъкий (РВЗ 342), а в Київському полку згадується прізвище козака *Дєшко* Сулимъ (РВЗ 291). У комітаті Сатмар уживався також апокопований варіант цього імені, зокрема 1213 р. згадується учасник божих судів із с. Бухт медіатор *Desk* (Reg Var 163).

У болгар уживані гіпокористичні імена *Дешко*, *Дешо*, *Десьо*, *Дечо*, які співвідносяться зі слов'янським двоосновним іменем *Десислав* (Илчев 162), а у сербів, де ім'я *Дешько* значиться вже з XIII ст.; воно так само співвідноситься з тим же іменем *Десислав* (Грк 72). Отже, є підстави твердити, що українське ім'я *Дешко* XV – XVII ст. є усіченосуфіксальним утворенням котрогось із давніх слов'янських двоосновних імен моделі *Десимир*, *Десислав*.

ДЗВОНИМИР / ЗВОНИМИР. Ім'я прийшло до українців із Сербії чи Хорватії недавно. У Хорватії воно має неперервану традицію: *Звонимиром* називався король Хорватії, коронований 1076 р. Там воно є популярним і нині. Ім'я складене з дієслова *дзвонити* та іменникової основи *мир*. У нього є здрібніло-пестливий відповідник *Звонко* та жіночий еквівалент *Звонимира*.

ДЗЕДКО. Полонізований запис українського імені *Дідко* вживався в Галицькій та Львівській землях (Szułowska 19).

ДИТЯТА. Особове ім'я відтворюється на підставі назви села галицького р-ну Ів.-Фр. обл. *Дитятичі*, що з форми називного відмінка множини від іменника четвертої відміни *дитя* (Габорак 52). Найдавніша згадка ойконіма *Detatin* – 1424, а друга – *Detyatin* – 1578 р. (Габорак 52).

ДИТЯТКО. Українське внутріродинне ім'я, співвідносне з апелятивом *дитятко* 'лялька, мале дитя', яке письмово засвідчене вже 1493 р.: Iwaszko alias *Deczatko* (AGZ XIII 7132). У м. Вільна 1493 р. згадується вже патронім від цього імені: «...тотъ чєловєкъ *Дитятъковичъ*...» (ССУМ І 300). До цієї семантичної групи іменувань належить також антропонім 1565 р. *Ditina* Ulko (ОКЗР III 247), однак котрий саме із компонентів цього двослівного іменування (препозиційний чи постпозиційний) правив тут за особове ім'я, точно встановити важко.

ДІДИЛЕЦЬ. Власне особове слов'янське ім'я частково відтворюється з графіті № 149, вишкрябаному на стіні Софії Київської (див. СНСК 59 – 60), яке видавець пов'язує з іменем *Дідило*, що від іменника *дѣдъ* 'дідусь', + суфікс *-ець*.

ДІДКО. Правдоподібно, це дериват із здрібнілим формантом *-ко* від іме-

ні *Дідо*, який у цьому випадку почав виконувати роль родинного імені або нейтрального щодо експресії прізвиська. Пор. 1420: «вѣра пана Ивана *Дѣдка*» – м. Сучава (ССУМ І 340) та прізвище у бачванських руснаків *Дідко́*. Пор. також закарпатський ойконім *Діцковиця*, що на Воловеччині та патронім 1415 р. з м. Києва *Дѣдковичъ* (Туп 541). Полонізований запис імені *Dzedko* у XV ст. ще вживався у Галицькій та Львівській землях (Szulowska 19).

ДІДО. Ім'я пішло від давньої слов'янської антропооснови *Дѣд-* 'дідусь', яка могла виступати компонентом двоосновних імен моделі *Dědomilъ* та моделі *Želidědъ* (Svob 74). У басейні Середньої Тиси ім'я фіксується вже з початку XIII ст. Напр., 1221: учасники судового процесу Matheum, *Didou*, Bartholomeus та замкові кріпаки Zadur, Petro, *Dedo* – комітат Боршод (Reg Var 272); 1222: impetit *Dedum* de villa Thepa – комітат Саболч (Reg Var 284); 1222: Michael filius *Deda* – комітат Абауй (Reg Var 281). У пізніші часи антропоснова *Дід-* уживана тільки в патронімах та у прізвищах. Напр., 1610: трипільський дворянин Казимиръ *Дѣдовичъ*; 1775: кріпак *Gidovics* – с. Нове Село (Szabó 507).

ДІДОГОСТЬ. Ім'я відтворюється на підставі давньоруського ойконіма, згадуваного 1150 р. «*на Дєдогостичехъ*», а також на підставі записів XIV ст. (Купч Давні 221). Морфемна структура імені цілком прозора.

ДІДОМИР. Давньослов'янське двоосновне ім'я *Дѣдомиръ*, яке у південних слов'ян уживається дотепер (Грк 97; Svob 74). Пор. також хорв. чакавське ім'я XII ст. *Djedomir* (Šim Tipovi 191). Першим компонентом імені виступає відома назва спорідненості *дѣдъ*, а другим – *мир*. Напр., 1213: *Dedemerus* reus – Північна Угорщина (Reg Var 160).

ДІДОСЛАВ. Ім'я *Дідослав* згадується в Іпатіївському літописі під 1147 р., як місто в Чернігівській землі на правому березі річки Шивороні – *Дідославъ* (Ипат 124 – 125; ЛР 549). Морфемна структура особового імені *Дідослав* не вимагає пояснень.

ДІДОШ. Давнє ім'я *Дідош* відтворюється на підставі назви села *Дѣдошичі*, яка 1430 р. згадується у Львівській землі, шляхом усунення з неї патронімічного форманта *-ичі* (ССУМ І 337). Найдавніша згадка особового імені *Дідош* походить із верхнього Потисся за 1222 р.: *Dedus* portate ferro – комітат Саболч (Reg Var 284). Саме ім'я *Дѣдошь* реально функціонувало, підтвердженням чому може служити також уживання його упродовж XIV ст. в старосербській мові (Грк 97). А утворилося воно як розмовне на базі двоосновного імені *Дѣдославъ*.

ДІДУГАН. Українське суфіксальне утворення від слов'янської антропоосновы *Дѣд-*. Окрім суфікса *-уган*, за українську належність цього антропоніма промовляє також щілинна фонема */г/*. Фіксується ім'я вже з XIII ст. Напр., 1215: селянин *Deduhan* de villa Terepes – комітат Сатмар (Reg Var 198); 1215: кріпак *Deduha* (!) Pena – комітат Сатмар (Mak Sza 219).

ДІЛЯ. Припускаємо, що саме так треба читати антропонім *Дѣлѣ* в молдавському чи буковинському записі «слоуга наш Данчюл *Дѣлѣ*», зробленому в м. Сучаві 1488 р. (ССУМ І 339). Там же значаться ойконім *Дѣлѣнъ* та гідронім *Дѣля*. Пор. також запис імені *Дил* Івониш у с. Кривін за 1620 р. (ВКО 155). Якщо наше припущення відповідає дійсності, то староукраїнський антропонім *Діля* є регулярним укр. відповідником серб. розмовного імені *Дељა*, який відповідає повному імені *Неделко* (Грк 74). Нагадаємо, що антропооснова *-дѣл-*, представлена не тільки в сучасній антропонімії (пор. укр. прізвище *Неділько* (Редько 732), ойконім *Делятин*, болг. імена *Делчо*, *Неделчо*,

серб. імена *Дела, Дельо*, старочес. імена *Samoděl, Počeděl, Nedil* – Svob 94).

ДІТИНЯ, род. – ДІТИНЯТИ. Давнє слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі назви села *Дѣтиничі*, утвореної від апелятива *д'ітин(а)* 'дитя'. Укр. село *Дітиничі* вперше згадується 1753 р. (Купч Найд 71). Пор. ще споріднений антропонім із м. Вільна за 1493 р.: «человѣкъ *Дитятъковичь*» (ССУМ I 300).

ДІТКО. Очевидно, це здрібніло-пестливий варіант від імені *Дітина*. Перші записи цього імені походять із XV ст. Напр., 1420: «вѣра пана Ивана *Дѣтка*» – с. Нямц (Укр. гр. XV ст.). Пор. також запис 1468 р.: Iwasko alias *Deczatko* (Демчук 19); 1689 р. в Закарпатському селі Тросник згадується кріпак *Guitko* (Szabó 473); 1649 р. в селі Н. Розтока біля Н. Воріт називається кенез *Gyitkovics* (Leh Ber III 679), а в с. Копинівці на Мукачівщині існує ділянка поля під назвою *Дітковиці*. У чехів ім'я *Ditko* фіксується ще в старочеський період (Pleskalová 61), а на теренах Словаччини в ком. Ujvar ім'я *Detusa* de villa Sarus згадується вже 1217 р. (Reg Var 214).

ДІЯН. Слов'янське особове ім'я *Діян* збереглося понині у сербів як *Dejan* (Грк 74), а М. Гркович виводить його з повного імені *Десимир* чи *Десислав* (Грк 73). У Перечинському районі Закарпатської обл. це ім'я має продовження у прізвищі *Діянич*, яке вперше згадується 1756 р. (Чу Прізв. 199). На нашу думку, це ім'я безпосередньо пов'язане з прізвищем *Діян*, поширеним нині у Львівській обл. (Редько 313), а виводиться воно з пасивного дієприкметника *дѣян*, що від *діяти* або з жін. імені латинського походження *Діана* 'богоподібна' (Трійняк 105).

ДОБА. Давнє слов'янське усічено-суфіксальне іменне утворення від котрогось із двоосновних імен зразка *Доб'ємир, Доб'єслав*, у яких прикметниковий компонент *Době-* означав 'добрий, ліпший' (Svob 74). Найдавніші українські фіксації антропоніма *Доба* та споріднених із ним прізвищ *Доба, Добак, Добан, Добей, Добко* сягають XVI ст. і походять із південних районів Закарпаття (Чу Прізв. 126). Пор. запис 1378 р.: кр. *Dobou* – с. Яноші (Maksay 152). Імена з основою *Dob-* довго вживалися в Чехії.

ДОБ'ЄСЛАВ. Це давнє слов'янське утворення від основи *доб-* у значенні 'добрий, ліпший, відважний' + компонент *-славъ* (Svob 74; Селищев 144), а первісним його значенням могло бути 'славний хоробрістю' (Bubak 81).

Першими носіями імені *Доб'єслав* на укр. землях у 1368 р. були поляки та словаки: панъ *Добеславъ* Кошицкии – м. Львів (ССУМ I 304). У Польщі ім'я *Dobiesław* згадується вже з XIII, тоді як серед українців воно фігурує лише з XV ст. (SSNO I/3 480 – 481). Напр., 1447: *Dobesłaus* (AGZ III 1720); 1479: *Doboslaus* (AGZ XVIII 1178); 1479: *Dobosław* (AGZ XVII 1178). Пор. ще ойконім Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. *Dobiesławcze*, перша згадка якого припадає на 1453 р. (Х – Д 64).

ДОБКО. Ім'я є усіченно-суфіксальним дериватом композитного імені *Доб'єслав* (див. вище). На укр. землях починає фіксуватися з XV ст. Напр., 1439: *Dobku* (!) Zaleszky (AGZ XII 4217); 1450: *Dobco* (AGZ XIV DCCCL XXX); 1447: Domini *Dobkonis* – м. Перемишль (Smołka II 11); 1468: пана *Добка* з Бышова (ССУМ I 304). Пор. ще патронім 1445 р. *Dobkowycz* (AGZ XIV 129). На пол. землях ім'я *Dobko* значиться вже 1371 р. (SSNO I/3 477), а на Закарпатті, зокрема у с. Сасово, уже 1628 р. фіксується прізвищева назва *Dobka* (Szabó 481).

ДОБОШ. В українського антропоніма *Добош* можливі щонайменше дві етимологічні інтерпретації: а) імовірно, це усічено-суфіксальне утворення з суфіксом *-ош* від давнього слов'янського двоосновного імені

Доб'єслав; б) у слов'янських народів, що межують упродовж тривалого часу з угорцями, під впливом угорської фонетики чи за аналогією до угорського апелятива *dobos* 'барабанщик', ім'я зазнало змін і нині часто передається як *Добош*, *Добыш* чи *Довбуш*. Напр., 1572: антропонім *Dobos* – с. Королево (Szabó 383); 1633 р. згадується антропонім *Добышъ* (Туп 184); 1689: *Добышу* Демиду (Бір 210). На Черкащині уже всередині XVII ст. засвідчено прізвище козака Мартинъ *Добошъ* (РВЗ 31). На пол. землях власне особове ім'я *Dobiesz* фіксується починаючи з XII ст. (SSNO III/1 482 – 483).

ДОБРА. Слов'янське гіпокористичне чол. ім'я *Добра*, співвідносне з такими повними іменами, як *Добромир*, *Доброслав* (Грк 77), *Dobrin*, *Dobran*, *Dobrivoj*, *Dobrogost* (Šim 408) та ін. 1214 р. в комітаті Сатмар згадується село *Добра*: Gyuna de villa *Dobra* (Reg Var 185). На Закарпатті ім'я *Добра* фіксується вже з початку XIV ст. Напр., 1341: Zekuli *Dobra* – с. Лашкад у комітаті Сатмар (Mak Sza 167); 1415: «истинныи слугы... Никита и *Добрє* Зографии» (ССУМ I 305); 1459: «вєлѣл єсмы нашємоу вѣрномоу *Добри* Логофєт писати...» – м. Сучава (ССУМ I 305). На Закарпатті ім'я *Добра* усталилося як прізвищева назва особи чол. статі вже наприкінці Середньовіччя (див. Чу Прізв. 200), а на наддніпрянській Україні з початку XVII ст. патронім *Добренко* вже править за офіційне прізвище. Пор. запис 1649 р. козака Корсунського полку Станъ *Добрєнъко* (РВЗ 137). Пор. також запис прізвищевої назви кріпака Ре. *Dobricz* із с. Н. Апша за 1605 р. (Bélay 120). А 1565 р. березький наджупан і мукачівський управитель видали розпорядження заснувати село під назвою *Dobrova*, яке після було названо *Dobróka* (Leh Ber 3 326).

ДОБРАН. Слов'янське усічено-суфіксальне ім'я *Добран* є похідним від повного двоосновного імені моделі *Добривой*, *Добромир*... або дериватом із суфіксом *-ан* від гіпокористичного імені *Добра*. Ім'я *Добран* уже з XIV ст. і дотепер уживають серби (Грк 77), болгари (Илчев 174) та хорвати (Šim 408). Було воно також у чехів (Мор 72) та у поляків (SSNO I 485).

ДОБРАШ. Похідне утворення від чол. імені *Добра* (див. вище) + суфікс *-аш*. На укр. землях ім'я *Добраш* значиться вже з 1565 р. в записі *Dobras* (ОКЗР I 9). З часом воно втратило відтінок фамільярності. З середини XVI ст. від нього утворюються патроніми. Напр., *Dobraszowicz* (МІГ II 28). 1583 р. у притисянському селі Туртеребеш від нього зафіксовано прізвище в записі *Dobrach* (Szabó 528).

Крім українців, ім'я *Добраш* використовували також хорвати (Šim 408), а в XIV ст. його використовували також у Польщі. Пор. 1302: «Voycechoni dicto Oueczka, necnon fratri suo *Dobrasio*» (SSNO I/3 486).

ДОБРИК. Ім'я утворене за допомогою суфікса пестливості *-ик* від прикметника *добръ* 'добрий', як і від багатьох інших імен зразка *Білик*, *Голик*, *Довжик*, *Малик*... Крім українців, ім'я *Добрик* знають також болгари, у яких воно вживається паралельно з варіантом *Добрико* (Илчев 175). Нині в українців воно функціонує тільки як прізвище. Напр., 1720: кріпак Alex. *Dobrik* – с. Луг (Bélay 173).

ДОБРИЛКО. Здрібніло-пестливе або патронімічне утворення з формантом *-ко* від слов'янського імені *Добрило* писец Євангелія. На українських землях ім'я фіксується з XV ст. Напр., 1445: Pro homine dicto *Dobrilco* (AGZ XII 1503); 1446: *Dobrilco* et Vonyecz (SSNO I/3 494).

ДОБРИЛО. Слов'янське ім'я *Добрило* на Русі фіксується вже 1164 р.: Константинъ, мирскы *Добрило* (Туп 128). 1552 р. в Чорнобилі згадується *Добрило* Зубаръ (ОЧЗ 592). Крім східно-

них слов'ян, ім'я *Добрило* та його варіант *Добрил* уживають також південні слов'яни, зокрема болгари, македонці та хорвати, а у сербів ім'я *Добрило* та патронім *Добрилович* значаться вже з XIV ст. (Илчев 175; Šim 56; Грк 70). Як і імена моделі *Гостило, Радило, Станило*, ім'я *Добрило* утворене за допомогою форманта аугментативності *-ило*.

ДОБРИНКО. Слов'янське чол. здрібніло-пестливе ім'я, утворене за допомогою форманта *-ко* від імені *Добрин*. Напр., 1666: антропонім *Добрынко* (ПК 683). В Україні ім'я вже вийшло з ужитку, але в Болгарії, Сербії та Хорватії ім'я *Добринко* вживається дотепер (Ковачев 183; Грк 78; Šim 77 – 78).

ДОБРИНЬКА. Здрібніло-пестливе слов'янське чол. ім'я, утворене за допомогою форманта *-ка* від слов'янського чол. імені *Добриня*. Найдавніша з відомих нам письмових фіксацій імені *Добрынька* походить із м. Києва за 1147 р., а денотатом імені був київський боярин, посол Ізяслава Мстиславича (ЛР 211, 483).

ДОБРИНЯ. Давнє східно- і південнослов'янське чол. особове ім'я, утворене за допомогою суфікса *-иня* (подібно до імен *Гордыня, Драгыня*...) від котрогось із двоосновних усічених імен моделі *Доброгость, Доброжизнь, Добронѣг*... Пор. запис ойконіма 1441 р.: de *Dobrinicze* (AGZ XIII 106) та 1682 –*Dobrrzenicze* (Купч Найд 71). Воно могло постати також як продовження слов'янського апелятива **dobryni*, який у російській мові дотепер уживається в значенні 'добра, пряма людина' (ЭССЯ V 47).

У східних слов'ян ім'я вживається вже з X ст. і дотепер. Напр., 969 – 1018: *Добрыня* – син Малка Любчанина, брат Малуші, вуйко Володимира Святославича, боярин київський (Срезн I 683; ЛР 41, 45, 51, 88, 483); 1186: *Добрыня* Судиславичь – богатир у війську князя Ігоря (Туп 129); 1219: *Добрыня* – боярин галицького Мстислава Мстиславича (ЛР 278, 483). У XIII ст. в Галичі згадується «паробок *Добрыня*» (імовірно, наймит, який служив у боярина, що взяв до полону угорського воєводу Філю) (Крип'як ГВК 48). Патронім від цього імені у вигляді іменування отрока *Добрынича* видряпано на стіні Софії Київської (СНСК табл. 102). Упродовж наступних століть чол. ім'я *Добрыня* кілька разів згадується в Білорусі та на півночі Росії. Напр., 1567: *Добрыня* Петрович (Бірыла 181, 210; Туп 185; Срезн I 683; Skulina II 153). Станом на 1464 р. з позначкою *ст.-рус. ім'я* наводить Н. Петровський, а патронім *Добринын* станом на 1666 р. згадує М. Демчук (Демчук 23).

Ім'я *Добриня* своєрідно відображено у закарпатському ойконімі XV ст. *Дубриничі* (Дэже 251). Такий патронімічний витвір міг постати тільки в бойківській говірці Перечинського р-ну з плюрального ойконіма *Добриничі* внаслідок сильного «укання», тобто так само, як ойконім *Нагуєвичі* із *Нагоєвичі* (Х – Д 133 – 134).

ДОБРИША. Чол. слов'янське особове ім'я *Добрыша*, що утворене усічено-суфіксальним способом від котрогось із двоосновних імен, препозиційним компонентом якого є *Добр-*, можливо, від *Доброслав*. Як власне особове ім'я згадується 1464 р.: *Добрыша* Мисюровичь – м. Острог (ПК 287; Туп 185). Пор. також запис патроніма з 1565 р.: *Dobryszewicz* (ОКЗР I 99). У басейні Верхньої Тиси 1417 р. фіксується кріпак на ім'я *Dobroch* (Mak Sza 224), а 1605 р. в закарпатському селі Діброва знаходимо кр. Ре. *Dobrjcz* (Bélay 120). Як самостійне чол. ім'я лексема *Dobriša* нині функціонує у хорватів та сербів (Šim 78; Грк Реч 78).

ДОБРОГОСТЬ. Праслов'янське чол. ім'я, складене з прикметникової основи *Добр-* та іменника **гость* у значенні 'гість, купець, чужинець' (Svob 76), яке

до святців не потрапило (Woln-Pawł 38), але серед шляхти північної Лемківщини затрималося до кінця XVII ст. (там же). Отже, це язичницька спадщина в українців. У XII – XIII ст.ст. ім'я **Dobrohostь* згадується також на землях Словаччини (Majtán Z najstar. 135).

Перші згадки імені у східнослов'янських пам'ятках писемності припадають на XIII ст. Напр., 1208: помер *Доброгость* – боярин володимирволинський та червенський (ЛР 371, 383); 1411: *Доброгостъ* Чорный (ЦДІА 50); 1433: *Добргостъ* с Колна та *Доброгость* съ Шамотулъ – с. Лончиця (ССУМ I 306); 1433: козак *Доброгостъ* (Р 122); 1449: антропонім *Dobrogosth* (AGZ III 2253); 1205: воєвода *Доброгость* – Росія (Туп 129). Ім'я *Доброгость* зберігають також деякі ойконіми Галицької землі з XV ст., як *Доброгость, Доброгостів* (AGZ XII 315; Х – Д 65).

У Польщі ім'я *Dobrogość* згадується упродовж XII – XVIII ст., але частина записів імені передається в ньому через українське чи білоруське щілинне */h/* (SSNO I/3 488). На Балканах ім'я *Доброгость* фіксують ще уже з XI ст. (Грк 82).

ДОБРОЇН. Імовірно, посесивна форма південнослов'янського імені *Доброје* (Грк 78). Пор. запис 1495 р.: «сын Станин и племеник их *Доброин* Войникоул и сестра єи Лоушкъ...» – м. Васлуй (ССУМ I 306).

ДОБРОКАЗ. Рідкісне слов'янське двоосновне ім'я, утворено від іменника *добро* та дієслова *казати*. У XVII ст. воно вже виконувало роль прізвищевої назви. Напр., у козацьких реєстрах 1649 р. записано вже двослівне іменування Кондратъ *Доброказъ* (Р 209). Подібною є природа антропонімного іменування

ДОБРОМИЛ. Давньослов'янське чол. двоосновне ім'я *Добромилъ* відтворюється на підставі галицького ойконіма *Добромиль*, який уже з XIV ст. кілька разів згадується як присвійний прикметник для позначення співзвучного ойконіма на Львівщині (Х – Д 65; Купч Двочл 119). Ім'я складене з прикметникових основ *добр-* та *-мил*.

ДОБРОМИР. Давньослов'янське особове двоосновне ім'я *Добромиръ*, засвідчене в більшості давніх та сучасних слов'янських мов, передусім у серб., хорв., макед., болг. та чес. (Грк 80 – 81; Šim 79; Svob 74). Препозиційною основою імені виступає прикметник *добрий*, а постпозиційною – іменник *мир*, у якомусь із давніх його значень (ЭССЯ I 43; Купч Найд 62). Найдавніші укр. записи імені походять із басейну річки Тиси, точніше – з села Боргід комітату Сатмар і сягають 1399 р.: кріпак *Dobramer* (Mak Sza 118). На 1429 р. припадають також записи гідроніма *Добромира* з південної Буковини (басейн річки Прут): поток што словется *Добромирою*; гора *Добромира* – м. Сучава (ССУМ I 306). Пор. ще прізвище козака Полтавського полку 1649 р. Ониско *Добромирскии* (РВЗ 409).

ДОБРОМИСЛ. Чол. ім'я *Добромисл* фіксують сучасні словники імен українців (ВІЛ 50; Белей 60) та сербів (Грк 78). Ім'я *Добромыслъ*, що поклало початок галицькому ойконіму *Добромишль*, аналізують М. Худаш та М. Демчук (Х – Д 65). У поляків ім'я *Dobromysl* письмово засвідчується з XII, а у сербів – з XIV ст. (SSNO I 489; Грк 81). Уживалося ім'я у старочес. та інших слов'янських мовах (Svob 74). Отже, ім'я належить до праслов'янського фонду. Воно складене із прикметникової основи *добр-* та іменникової основи *-мысль*. Пор. запис козака Уманського полку 1649 р. Федор *Доброницкии* (РВЗ 214).

ДОБРОНЬ. Давнє слов'янське чол. ім'я від прикметникової основи *добр-* + суфікс *-онь*, як і в особових імен зразка *Бистронь, Сухонь, Тихонь, Щедронь*, відомих більшості слов'янських мов (Svob 161). У сусідній Словаччині особове ім'я *Dobroň* засвідчується з XIII

– XIV ст.ст. (Majtán Z najstar 138). Відприкметникові особові імена з суфіксом *-онь* зразка *Dobroň*, *Ščedroň* уживаними були також у старочеській мові (Pleskalová 72).

Не виключено, що твірною базою його послужило двоосновне ім'я *Dobroněgъ*, жін. еквівалент якого *Dobroniega* у Польщі згадується вже з XIII ст. (SSNO I 1162). На Закарпатті ойконім *Добронь* фіксується з XIV ст. (Дэже 249), а патронім *Добронович* в Україні нотується 1485 р.

ДОБРОСИН. Пізнє композитне слов'янське ім'я з прикметникової основи *добр-* та іменника *сынъ*. Воно відтворюється на підставі запису ойконіма *Добросин* Жовківського р-ну Львівської обл. 1649 – 1650 років (ЖУ 192). На Ужгородщині до кінця XVI ст. поміж селами Баранинці та Солотвина також існувало село *Добросина* (Дэже 249). Крім українців (Демчук 44), ім'я *Добросин* відоме було також чехам та полякам (Svob 97). Ім'я *Добросин* відоме також у Сербії (Грк 174). Про можливі інші пояснення походження імені *Добросин*, у тому числі і фракійське, див. ще І. М. Железняк (Жел До іст. 65 – 69).

ДОБРОСЛАВ. Давнє слов'янське чол. ім'я, складене з прикметникової основи *добр-* та іменникової основи *слав(а)*. На думку Й. Бубака, в ім'я *Доброслав* поляки вкладали значення 'людина доброї слави', 'славний добротою' (Bubak 83; Majtán – Považáj 83).

Усі згадки імені *Доброслав* з укр. земель припадають на XIII – XV ст. Пор. 1233: боярин галицький і князь Галицької землі *Доброслав* Суддич (ЛР 390, 391, 398, 399, 483; Крип'як ГВК 154; Туп 129). 1415 р. у мармароському селіФерешті згадується шляхтич Gorzo f. *Dobrozlo* (читай: *Доброслав*) (Bélay 140). Пор. також назву укр. села *Доброслава* Свидницького округу СР, яке письмово засвідчується вже 1600 р. (Краєзнавчий словн. 422). Ім'я *Доброслав* представлене також у суч. українській топонімії, зокрема серед ойконімів. Напр., у традиційних назвах українських сіл Сх. Словаччини (Лазорик 44). За останні століття ім'я *Доброслав* в українців перестало вживатися, але відчутні прояви, зокрема серед української інтелігенції, до відновлення цього імені в ужитку. Окрім української мови, це ім'я знають болг. (Илчев 176), серб. і макед. (Грк 78), хорв. (Šim 79), чес. (Knappová 87) і пол. мови (Bubak 83).

ДОБРОСЛАВЕЦЬ. Рідкісне слов'янське чол. ім'я, утворене від імені *Доброслав* за допомогою суфікса здрібнілості *-ець*. Нам відомий єдиний випадок використання цього імені з 1306 р.: «от Стрия, кдє *Доброславєцъ* сидѣлъ» (ССУМ I 306).

ДОБРОСТАН. Ім'я відтворюється на підставі суч. назви села *Добростани* Львівського р-ну Львівської обл., зокрема на підставі її запису з 1404 р.: *Dobrostani* (Бучки 9).

ДОБРОТ. Слов'янське чол. ім'я *Доброт* відтворюється на підставі покутського запису ойконіма 1649 р. *Dobrotow* (Буч Пох 69). Особова назва *Доброт* є відкомпозитним маскулінізованим утворенням від давнього слов'янського жін. імені *Доброта*.

ДОБРОТА. Іменем став апелятив *доброта*, або його утворено за допомогою іменного форманта *-ота*, подібно до особових імен зразка *Жирота*, *Милота* від прикметникової основи *добр-*. Пор. ще запис назви потока *Добротичинъ* з 1415 р. (ССУМ I 307), у якому чол. ім'я *Доброта* інкорпоровано в патронім *Добротич* (Богдан 260). В українців імені *Доброта* нині вже немає, але на Гуцульщині збереглися похідні прізвища від нього: *Добротюк*, *Доброцький*, *Добруцький* (Чу Прізв. 200). Патронім *Добротич* у сербів значиться з XIII ст. (Жел 567; Грк 82).

У поляків ім'я *Dobrota* фіксується з 1265 р. (SSNO I/3 492). Нині чол. іме-

на *Доброта, Доброт, Добротије* вживаються у сербів і хорватів (Грк 78 – 79; Šim 79), а імена *Доброта* і *Добротин* уживані дотепер у болгар (Илчев 176; ЭССЯ V 43).

ДОБРОТВІР. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі запису ойконіма *Добротвір* Сокальського р-ну Львівської обл. 1485 р. (AGZ 534). Ім'я утворене з іменникової основи *добро* та дієслівної основи *творити*. Подібні імена-композити є давніми також у сербів та хорватів (пор. хорв. імена *Tvorimir*, *Tvorislav*). Композитна назва *Добротвір* уживана також в українській топонімії, передусім у гідронімії (див. Купч Двочл 128). Пор. також назву потічка в Молдавському князівстві *Добротворъ* за 1426 р. (ССУМ I 307), а також прізвище запорозького козака 1649 р. *Добротворский* (Худаш Складні 172).

ДОБРОТКА. Ім'я відтворюється на базі ойконіма XV ст. *Доброчинъ*, засвідченого 1446 р. на території Молдови: «дали єсми... села на имѣ... Роусонѣгъ и *Доброчинъ*» (ССУМ I 307). Назва села в цьому записі є не що інше, як присвійний прикметник від демінутивного жін. імені *Добротка*, але зі зміною звукосполучення */тк/* на */тч/* перед посесивним суфіксом *-ин*. Пор. ще запис 1427 р.: «здє былъ домъ *Доброчиновъ*» – м. Сучава (ССУМ I 307).

ДОБРОТКО. Ім'я *Добротко* в Україні згадується вже з XV ст. Напр., 1435: *Dobrotko* (AGZ XI 790). Його утворено за допомогою демінутивного форманта *-ко* від імені *Доброт* (див. Грк 78) або внаслідок морфологічної зміни імені *Добротка*.

ДОБРОУТРО. Особове ім'я, безперечно, прізвиськового типу, яке постало на базі словосполучення *добро утро*. Ім'я відтворено на базі патроніма *Добровтричь*, засвідченого у XV ст. Пор. запис 1454 р.: «... просилъ землицъ пустныхъ на имя *Добровтричъ* дворища...» – м. Краків (ССУМ I 306). Іменування *Доброутро* в різних його варіантах кілька разів згадується в польських латиномовних джерелах першої половини XV ст. Пор. записи 1436 р.: Petrus *Dobroutro*; 1447: «consortem *Dobroutronis*, Annam *Dobroutrowa*» (SSNO I/3 494).

ДОБРОХ. Імовірно, усічено-суфіксальне утворення з суфіксом *-ох* від двоосновного імені моделі *Доброслав*. Пор. латинографічні записи XV – XVI ст. із басейну Верхньої Тиси. Напр., 1417: імена кріпаків *Dobroch*, Kosza, Zobonya в комітаті Сатмар (Mak Sza 224); 1583: кріпак *Dobrach* – с. Туртеребеш у комітаті Уґоча (Szabó 258). На польських землях ім'я *Dobroch* згадується 1493 р. (SSNO I/3 486).

ДОБРОЧИН. Давня слов'янська особова назва, складена з іменникової основи *добро* та дієслівної основи *чин-ити*. Пор. запис ойконіма 1427 р. з м. Сучави, що в колишньому Молдавському князівстві: «дали єсмы ємоу єдно село на Грабовы(х), гдє былъ домъ *Добръчиновъ*» (ССУМ I 307). Пор. ще запис того ж 1427 р.: «... и дѣтемъ Настиным, що съ *Добръчино(м)*...» (там же). З часом ім'я *Доброчин* стало також назвою однойменного села в Молдавії. Пор. запис 1427 р.: «... дали єсми... села на имѣ... Роусонѣгъ и *Доброчинъ*» (ССУМ I 307).

ДОБРУЛ. Південнослов'янське чол. ім'я, утворене за допомогою гіпокористичного суфікса *-ул* від антропоосновни *Добр-*, як і сербські імена типу *Добран, Добраш, Добруш, Добруй*... (Грк 83). В українських пам'ятках писемності ім'я згадується кілька разів. Напр., 1451: «... пис. *Доброул* оу Сочавѣ» – м. Сучава (ССУМ I 307); 1470: Ана, сестра *Доброулова* – м. Сучава (там же); 1482: Анна, сестра пана *Доброула* логофета (там же).

ДОБРУЛЕЦЬ. Українське суфіксальне ім'я від базового імені *Добрул* за допомогою демінутивного суфікса *-ець*,

засвідчене 1448 р.: «*Добрулєцъ* писа оу Сочавѣ» – м. Сучава (ССУМ I 307).

ДОБРУН. Давнє слов'янське ім'я, утворене від антропоосновиs *Добр-* 'добрий' за допомогою субстантивуючого суфікса *-ун*, як і імена зразка *Богун, Радун, Ярун* і т. п. (Svob 162). У Лаврентіївському літописі ім'я *Добрун* уперше згадується 1018 р., а в сербських грамотах патронім *Добрунович* у XIV ст. (Грк 83). Нині ім'я *Добрун* уживане в болгарській та в сербській мовах (Илчев 176; Грк 79), а похідне прізвище від нього *Добруник* поширене на Закарпатті (Чу Прізв. 200) та на Херсонщині (Редько 317). У хорватів нині функціонує жін. ім'я *Dobruna* (Šim 78), а на Закарпатті в Ужгородському р-ні – ойконім *Добронь*.

ДОБРУША. Під цією назвою у грамоті Молдавського князівства з 1437 р. записана назва села та назва потоку *Доброуша* (читай: *Добруша*). Твірною основою для такої назви могло бути тільки особове ім'я *Добруша*, що вказувало на власника географічного об'єкта. А цим власником могла бути тільки особа чол., але й жін. статі.

ДОБРЯ. Регіональне слов'янське чол. ім'я з прикметниковою основою *Добр-*, похідне від котрогось із двоосновних імен зразка *Доброгость, Добромил, Добромысл*..., як і болг. чол. імена зразка *Добре, Добрьо* (Илчев 174, 176). Напр., 1415: «истинные слуги... Никита и *Добрє* Зографи» – м. Сучава (ССУМ I 305); 1536: *Добря* Кузмин сынъ (Туп 129). Не виключено, що ім'я спочатку належало до моделі з суфіксом *-ят*, тобто мало вигляд *Добря(т)*. Пор. старопольське ім'я XII ст. *Dobrenta* (SSNO I/3 494 – 495).

ДОБРЯН. Слов'янське ім'я утворено від прикметникової особової назви *Добр-*, що підтверджується наявністю імені *Добрян* та *Добриян* у болгар (Илчев 176), як і імені *Добран* у інших слов'янських народів (Мор 72; Šim 76; Svob 157). Пор. також запис 1649 р.: козак Корсунського полку Максимъ *Добриянъ* (РВЗ 150).

ДОБРЯТА. Особове ім'я чол. роду для позначення осіб чоловічої статі, що репрезентує плюральний праслов'янський словотвірний тип із патронімічним формантом *-ęta*, як напр., *Гостята, Путята, Сурят* (Жел 85).

ДОБША. Давнє слов'янське іменне утворення з демінутивним формантом *-ша*, який зберігся в прізвищах зразка *Бокша, Борша, Домша, Липша* та в деяких інших. Доіменним значенням основи *Доб-* було 'добрий, зручний' (Svob 74), як і в імен зразка *Доба, Добєслав, Добко* і т. п.

ДОВБНЯ. Чол. особове ім'я відтворюється на підставі прізвищевих назв та прізвищ XV – XVIII ст. Напр., 1492: сынове Ходка *Долбнича* – м. Сучава (ССУМ I 314); 1649: козаки Василь *Довбня*, Яцько *Довбня* (Р 327); 1715: кріпак *Dobnya* – с. Підвиноградів (Szabó 491). Ім'я *Довбня* – прізвиськового походження, апелятивним значенням якого було 'важкий дерев'яний молот' (СУМ II 330).

ДОВГА, род. – ДОВГИ. Давнє слов'янське усічене утворення від котрогось із двоосновних імен зразка *Дългомилъ, Дългославъ*, препозиційний компонент якого становив прислівник *дълго* 'довго' (Мор 74; Bubak 81). Пам'ять про ім'я *Довга* зберігають традиційні прізвища закарпатських українців *Довга, Довган, Довганинець, Довгій, Довгович, Довгомиля, Довгуник, Довгунчак*, а також закарпатські ойконіми *Довге, Довге Поле*. Найдавніші записи імені *Довга* (у вигляді *Долха*) зберігають карпатські та прикарпатські писемні пам'ятки XV і подальших століть. Напр., записи 1415: «...оучиниль *Долха* Драгомирь» – б. м. нап. (ССУМ I 314); 1480: «наш слоуга пан *Долга* слоужил нам правою и вєрною слоужбою» – м. Сучава (ССУМ I 314). З

1550 р. походять також записи прізвищ змадяризованої закарпатської шляхти: землевласник *Dolhai* Imre – с. Вільхівці та землевласник *Dolhai* György Janós, Péter – с. Керецькі (Bélay 154, 163). З XVII ст. починає фіксуватися антропонім *Довга* в ролі прізвищевої назви також у румунській частині Марамороша. Напр., запис 1661 р.: кріпак *Dolha* Ivan – с. Батіза (Bélay 125), але воно вживане також серед тамтешньої угорської шляхти. Напр., 1689: шляхтичі *Dolha* Jakob, *Dolha* Peter – с. Берсана (Bélay 123).

Давній ареал імені *Довга* в Україні, зокрема його фономорфемна структура, підказують думку, за якою ім'я прийшло до українців із Балкан. Пор. відповідне сучасне чол. серб. ім'я *Дуга* (Грк 84). Саме там воно могло постати внаслідок усічення двоосновних імен зразка *Дългомилъ*, *Дългомиръ*, *Дългославъ*... Перший компонент композитного імені означав те саме, що і його болг. відповідник *дълъг* 'високий на зріст', тобто те саме, що й у польського імені *Długosz* (Mal Star 67). Однак наступна лабіовеляризація */л/* > */в/* та щілинний */h/* свідчать, що остаточне оформлення імені відбувалося в українськомовному середовищі.

Особове ім'я *Довга* досить рано вибуло з активного вжитку, але воно лишило після себе пам'ять у відповідних прізвищах та в угорській назві українського села *Довге* (по-угорськи *Dolha*), що на Іршавщині та в похідному від нього прізвищі *Довгай*. Пор. 1548: власник *Dolhai* György – с. Руська Поляна (Bélay 178). Пор. також запис 1600 р.: власниця *Dolhai* Zsofia – с. Драгово (Bélay 168).

ДОВГАЛЬ. Ім'я походить від діалектного апелятива *довгаль* 'висока і худа людина' (Гр I 401). Напр., 1552: *Довгаль* Крычевецъ – м. Чорнобиль (ОЧЗ 591). У XV ст. лексема *Довгаль* виступає вже прізвищевою назвою. Напр., 1649: козаки Костя *Довгаль*, Стєфан *Довгаль*, патронім козака Черкаського полку Олєшко *Довъгалєнко* (РВЗ 99, 155, 83; Туп 130).

ДОВГАН. Особове ім'я *Довган* утворене від прикметника *довгий* за допомогою атрибутивного суфікса *-ан*, а надавалося людині *довгій* 'високій на зріст'. Перші фіксації імені походять із м. Самбора XV – XVI ст.ст. Напр., громадянин *Dolhan* (Kuczera 156). З XVII ст. походить також закарпатський запис прізвища *Довгий*. Напр., 1605: кр. *Dolhan* Georgi – с. Кушниця (Bélay 170), кр. *Dolhan* Elekszе – с. Сойми (Bélay 220); 1672 – 1696 рр.: кр. Fr. *Dohi* – с. В. Бичків (Bélay 129).

ДОВГИНЯ. Староукраїнське чол. ім'я-прізвисько того ж самого ономасіологічного розряду, що й *Довгаль*, *Довган*, а утворено його від прикметника *довгий* за допомогою того ж форманта *-иня*, що й слов'янські імена зразка *Добрыня*, *Дорогыня*, *Святыня*, *Сухыня*. Пор. ще іменування запорозького козака 1649 р. Яцько *Довгеня* (Р 319) та пол. прізвище *Długosz*.

ДОВГОДАТ. Староукраїнське особове ім'я з прислівникового компонента *довго* та нестандартного пасивного дієприкметника від дієслова *дати*. Напр., 1427 р.: «се я князь *Долгодатъ Долгодатовичъ*» – м. Київ (ССУМ I 314). В інших мовах цього імені не виявлено.

ДОВГОМИЛ. Ім'я утворено від прислівника *довго* та нечленного прикметника *мил-* 'милий, любий'. Українське ім'я *Довгомил* відтворюється на підставі запису прізвища *Довгомиля* та ще кількох давніх спільнослов'янських особових імен та ойконімів на зразок записів 1565 р.: Iwan *Dołhomil* (ОКЗ I 71). Прізвище *Довгомиля* тепер уживане на Закарпатті (Чу Прізв. 202). Ім'я *Dlúhomil* було також у чехів (Svob 74), а ім'я *Długomił* 1247 р. засвідчено й у поляків (SSNO I/3 475).

ДОДА. Ім'я *Дода* відображене в середньовічних записах мікротопоні-

мів Молдавського князівства. Напр., у записі 1415 р. (!): *додовъ* дѣль, *додова* могыла, потокь *додовь* (ССУМ I 312); 1691: кріпаки з с. Ділове *Doda* Ivan, *Doda* Dombrawa (Bélay 208). Антропонім *Дода* співвідносний із південнослов'янськими двоосновними іменами зразка *Добривоје, Доброслав* (Ковачев 184; Грк 79; Šim 78) та прізвищами закарпатських українців XVII – XVIII ст.ст. *Додан, Додик, Додовчик, Додовчич* (Чу Прізв. 202).

ДОЙКО. Ім'я відтворюється на базі прізвищевої назви *Dojko*, засвідченої 1591 р. в притисянському селі Чедрик Уґоцького комітату, яке тепер лежить на кордоні з Угорщиною (Szabó 310). Нині ім'я *Дойко* в Україні не вживане, зате прізвище *Дойко* є знаним серед ужгородців як прізвище поета, який у XIX ст. навчався в Ужгородській гімназії. В Ужгороді жив і працював у 1695 р. гончар *Dayka* Mihaly (Hod Ad 24). Тепер ім'я знане у південнослов'янських народів як розмовне та здрібніле до нейтральних імен *Добромир, Доброслав, Добривой, Владой, Радойе* і т. п. (Илчев 177; Грк 79; Šim 408). У сербів та македонців ім'я *Дойко* засвідчується з XIV ст. (Грк 84).

ДОЛИНА. Слов'янське особове ім'я, співвідносне з базовим іменним варіантом *Доля*, утворене за допомогою демінутивного форманта *-ина*. Воно представлене у прізвищах XVII ст. Пор. 1605: кріпак Andr. *Dolina* – с. Ґаничі (Bélay 141); 1649: козак Київського полку Мирон *Долинєнко* (РВЗ 292); 1688: Іоан *Долинович* Ославіцкий – м. Гуме́нне (Пан По I 183); 1699: кенез *Dolinka* Ivan – с. Котельниця (Maksay 600); 1602: *Dolesz* Janos – с. Комлошка (Бал Ком 359); 1715: піп *Doliskovecz* Nyiketa – с. Ізки (Bélay 155). Гіпокористичні імена *Дола, Доле, Дольо, Доља*, що відповідають повним словя'нським іменам *Добромир, Доброслав, Радол, Радолюб*, які дотепер уживані в Сербії та Хорватії (Грк 79; Šim 408).

ДОЛЬКО. Слов'янське чол. ім'я, похідне від нейтрального щодо експресії імені *Доля*. Воно відбите в записі кріпака *Dolyka* Panyko – с. Липча (Bélay 163).

ДОЛЯ. Ім'я *Доля* відтворюється на підставі українських прізвищ *Доля, Долька, Доляш, Долош...*, які в Марамороші значаться вже з початку XVII ст. (Чу Прізв. 203). Воно відповідає старосербським і сучасним сербським іменам *Доља, Дољко* та болгарському імені *Дольо*, які виводяться з тої ж антропооснови, що й ім'я *Долина* (Грк 84 – 85; Илчев 178). Припускати функціонування імені *Доля* в українців спонукають також давні записи кількох прізвищ із Хустщини та Виноградівщини з 1715 р., а саме кріпак Buchu *Dolya* – с. Кошельово (Bélay 163).

Чол. імена *Доля, Долько* дотепер функціонують у південнослов'янських народів, напр., у хорватів, де вони співвідносяться з такими повними іменами, як *Добромир, Доброслав, Одоле, Видол, Радол, Радолюб* та деякі інші (Илчев 178; Грк 79; Šim 408).

ДОМА. Усічене слов'янське особове ім'я *Дома*, що вживалося як еквівалент до повних імен з основою *Дом-*, напр., *Домагой, Домамир, Домослав, Радоман...*, дотепер уживане лише у сербів, хорватів та чехів (Грк 79; Šim 408; Knappová 87). Починаючи з XV ст., на Закарпатті антропонім *Дома* виконує функцію прізвищевої назви. Пор. 1449: городянин Dominici *Domo* – м. Михайлівці (Nagy II 443). На Виноградівщині та Великоберизнянщині, як і на сході України, антропонім *Дома* та похідні від нього *Домич, Домович* виконують роль патронімів чи патронімічних прізвищ. Пор. 1567: прізвище *Doma* – с. Холмовець (Szabó 365); 1565: патронім *Domycz* (ОКЗР III 289); 1649: прізвище *Домович* (Р 71).

Лише у південнослов'янських народів ім'я *Дома*, крім того, що воно співвідноситься з повними слов'янськими

іменами зразка *Домамир, Домаслав, Домолюб, Доморад*..., воно асоціюється з іменами календарного походження *Dominik, Domjan* (Илчев 178; Грк 79 – 80; Šim 408). Однак до татаро-монгольської навали його вживали також на теренах Середнього Потисся, які нині належать до Угорщини та Румунії. Пор. запис 1214 р. scilicet *Domum* et Tumpam et idem de villa Saccu Basam, або запис Basa et *Domus* (Reg Var 182).

ДОМАБОР. Слов'янське чол. ім'я утворене, очевидно, з прислівника *дома* та дієслівної основи *бор-* 'боротися'. Воно відтворюється на підставі запису галицького ойконіма *Домабор*, власне, з *Домабора* (Купч Двочл 111). Запис походить із 1433 р., але точне місце його локалізації в Галицькій землі дотепер не встановлене.

ДОМАГОСТЬ. Особове ім'я *Домагость* відтворюється на підставі запису ойконіма 1437 р., який у середньовічних документах фігурував у множинній формі патронімічної назви села *Домагостичі*: in *Domahosticze* (AGZ XIII 92), in villam suam *Domashosczicz*, а також запису 1447 р.: de *Domahosticze* (AGZ XIII 591; Купч Найд 63). Пор. ще ойконім *Домагостиська* (тепер – *Довгомостиська* Мостиського р-ну Львівської обл.). Пор. також споріднену назву міста *Домагощ* у Чернігівській землі (у В'ятичах) на лівому березі Оки (ЛР 549), а на теренах сусідньої Словаччини ім'я *Domahost* значиться вже з XII – XIII ст.ст. (Majtán Z najstar. 135).

Первісний вигляд цього спільнослов'янського особового імені був, напевно, *Домагость*, складений із прислівникового компонента *дома* + віддієслівного іменника *гость* 'купець' (Купч Давні 221 – 222).

ДОМАЖИР. Ім'я утворено від прислівника *дома*, який є закостенілою формою місцевого відмнка однини іменника *дом*, та іменника *жир* у значенні 'життя, паша, корм, багатство, плоди бука' (Svob 93). На укр. землях це двоосновне ім'я фіксується вже з самого початку XIII ст. Так, у 1201 р. вже називається *Домажиръ* – боярин галицький, посол Романа Романовича (ЛР 369, 483), 1223 р. згадується вже патронім *Домажиричъ* Юрий – боярин галицький, воєвода Мстислава Мстиславича та його тисяцький у м. Перемишль (ЛР 379, 380, 382, 411, 417), а 1217 р. фіксується патронім від цього імені Лазарь *Домажирець* із роду галицьких смердів (ЛР 377, 399). Ім'я *Domażyr* згадується також у старопольських джерелах (SSNO I/3 506). У Середньовіччі воно широко представлене також у Росії (Skulina II 159) та в Польщі, де з XV ст. наявний також ойконім *Domażyr*. На Львівщині (Яворівський р-н) ойконім *Домажир* фіксується з XVI ст. (Х – Д 67).

ДОМАЖИРЕЦЬ. Під 1217 р. у літописах фігурує прізвискова назва Лазар *Домажирець* із роду смердів, галицький противник Данила Романовича. Антропонім *Домажирець* тут, безперечно, є прізвиськом, апелятивне значення якого – 'домочадець, сім'янин' (Срезн I 699).

ДОМАК. Ім'я *Домак* в українських джерелах уперше згадується 1565 р. як *Domak* Chwedorowicz (ОКЗР II 131), але у польських пам'ятках писемності воно фігурує ще 1207 р. (SSNO I/3 501) в написанні *Dommak*. Найбільш правдоподібно, що ім'я *Домак* – це апокопований варіант слов'янського двоосновного імені *Domagoj*. Редукуючись, постпозиційний компонент імені (тобто *-goj*) частково скоротився (власне оглушився), у результаті чого фонема /ґ/ в слабкій позиції зазнала оглушення.

ДОМАМИР. Слов'янське двоосновне ім'я *Домамир* відтворюється на підставі записів ойконіма Тернопільщини *Домамиричі*, засвідченого 1649 р. польським записом патроніма *Domamyrycze* (ŻD 18/1 32) та в записі 1654 р. *Doma-*

morzycz (ŻD 18/1 98). Зміна кореневого /*и*/ на /*о*/ в постпозиційному компоненті, напевно, зумовлена дією народної етимології. Давньоукр. антропонім *Домамир* засвідчено вже 1233 р. (Гинкен 457).

Особове ім'я *Домамир* відтворюється також на базі мікротопоніма, засвідченого 1241 р. *Домамиря печера* (ЄСЛГН 51), у якому постпозиційний компонент *печера* виступає опорним словом, а препозиційний член словосполучення, тобто *Домамиря*, виконує роль узгодженого означення, яке в перекладі сучасною мовою передається присвійним прикметником *Домамирова*. У ряді давніх записів згаданий ойконім має вигляд *Домаморич* та *Домаморичі* (Бучки 8).

ДОМАН. У імені можливі щонайменше дві етимологічні інтерпретації: а) слов'янське утворення з суфіксом від усіченого імені *Дома* (Šim 408); б) усічений варіант двоосновного слов'янського імені *Доманѣгъ* (Демчук 90). Перша згадка імені *Доман* припадає на 1245 р. Під нею виступає убивця Михайла Всеволодовича – путивлець *Доман* (ЛР 401, 483). У сербів ім'я *Доман* згадується з XIV ст., а у поляків – з XII ст. (SSNO I/3 502).

Від імені *Доман* утворено кілька українських патронімів. Напр., 1552: *Доманенко* (ОВЗ 606); XVII ст.: *Домановичъ* (Арх ЮЗР I/12 106); 1696: кріпак *Domanics* – с. Матієво (Szabó 411). Є й патронімічні топоніми, як у *Доманичах* – 1652 р. (Купч Найд 70).

ДОМАНІГ. Імені *Доманіг* в українських памятках писемності та й у сучасному живому мовленні не виявлено. Але воно не без труднощів прочитується у спотворених наведених нижче середньовічних написаннях особових імен (див. ст. *Домань*).

У поляків ім'я *Domanieg* письмово засвідчується 1136 р. (Bubak 83), а патронім *Доманѣжиць* на півночі Росії значиться вже 1176 р. (Новгород, Skulina II 198). Отже, *Доманіг* – це двоосновне слов'янське ім'я, складене з прислівникової основи *дома* та основи *нѣг* 'краса', 'догляд', яка повторюється в старочеських іменах *Mironěha, Ubyněha* (Svob 82), ба навіть у назві українського міста *Чернігів*.

ДОМАНЬ. Правдоподібно, своїм корінням ім'я *Доман* та *Домань* сягають ще домонгольських часів. Воно постало внаслідок усічення двоскладового імені *Доманѣгъ* (див. вище). Найдавніший запис цього імені походить із 1213 р., у якому згадуються імена кріпаків *Domang* (!) та *Duh*, які жили в замку Красна, що біля села Бан (Reg Var 180; Дэже 45). Другий запис імені *Domanj*, зроблений 1602 р., стосується кріпака з села Бабонь (Szabó 222). З ним перегукується також запис суч. закарпатського прізвища *Доманич*, уперше зафіксованого в XVII ст. на Виноградівщині (Чу Прізв. 204).

ДОМАРАД. Слов'янське особове ім'я *Домарад* у межах України засвідчене тільки один раз – у 1428 р. в записі *Domarad* (AGZ XI 298; див. ще Демчук 37). Інші записи походять із угорських комітатів Саболч і Сатмар, які безпосередньо прилягають до Закарпатської області. Напр., 1415: кріпак *Domorad* – с. Полі в комітаті Саболч (Mak Sza 190). У с. Явірник на галицькій Лемківщині 1783 р. засвідчене прізвище *Domarad* (Крас 67).

У кадастрі селища Перечин Закарпатської області топономасти виявляють назву *Домарадж*, яка вживається там для позначення гори, потока та пасовиська (Петров 63, 122). На території західної України топоніми *Домарад, Домараж* та *Domaradz* виявляє О. Купчинський (Двочленні 125; Стат 219). У Польщі ім'я *Domorad*/ *Domarad* фіксується з XIII ст. (Bubak 83).

Архаїчне двоосновне ім'я *Домарад* складене зі слов'янської прислівникової основи *Дома-* та дієслівної осно-

ви *рад-ити* чи *рад-іти*, яка виражала ідею 'радий, радісний, веселий, задоволений'. Що ж стосується фінальної частини згадуваного топоніма, тобто фонеми */дж/* або */ж/*, то її поява пояснюється зміною кореневої морфеми *-рад* під впливом давнього посесивного суфікса **-jь*.

ДОМАРАТ. Давнє слов'янське двоосновне ім'я *Домарат* (з кінцевим глухим приголосним */т/*) кілька разів згадується в пам'ятках української мови XV – XVI ст. 1427: *Domorath* (AGZ V 42). При цьому звертає увагу на себе те, що всі записи походять із Західної України. Напр., 1415: *Домаратъ* Воиницкий – с. Ланчиця (ССУМ I 317); 1415: *Домаратъ* с Кобылянъ – м. Медика (Купч Акти 811); 1594: Андрей *Доморат* (Демчук 39). Перші польські записи імені *Домарат* (паралельно з *Domorat, Domoratus*) так само походять із XV ст (SSNO S/3 511).

Ім'я *Домарат* утворено від іменної основи *Дом-* у праслов'янській формі місцевого відмінка однини *дома* та дієслівної основи *ратити* 'воювати' (Svob 83; Mal Bud 106). Не виключено, що на написанні імені позначилася й оглушена вимова кінцевої фонеми */д/*.

ДОМАСТОЙ. Давнє рідкісне двоосновне ім'я, складене зі слов'янського прислівника *дома* та дієслова *стояти* (Svob 86). Перші згадки цього імені походять із 1443 р. *Domastoy* (PdLw IV 997); 1445: Maczko *Domastoy* (PdLw IV 1488). Антропонім *Домастой* згадується також у інших, у тому числі й у німецькомовних, писемних пам'ятках м. Львова XV ст. Напр., 1443: Maczek *Domastoy* (SSNO I/3 505).

ДОМАХ. Ім'я *Домах* постало в результаті усічення двоосновного імені зразка *Домаслав* та ускладнення його малопродуктивним суфіксом *-ах*, подібно до старочеських імен зразка *Morach, Polach, Ramach* (Svob 47). Перші згадки імені *Домах* приходять із XIV ст. Напр., 1363: розбійник «Lucasium filium *Domach* divagentem» – м. Ужгород (Nagy I 332); 1437: кріпак Antonius *Damach* – с. Коромля біля Ужгорода (Nagy I 341); патронім 1649 р. *Домашенко* (Р 247). Ім'я *Domach* у XV ст. вживаним було також на теренах Польщі (SSNO I/3 501).

ДОМАШ. Слов'янське ім'я *Домаш* утворено шляхом усічення двосновного імені зразка *Домослав* за допомогою демінутивного суфікса *-аш*. Найдавніші згадки про це ім'я приносять писемні пам'ятки XIII ст. Напр., 1221: *Dumasa* reus – комітат Боршод (Reg Var 272). У Реєстрах війська запорозького 1649 р. наявні вже патронімічні прізвища від цього імені. Напр., *Домашєнко* (Р 247). Ім'я *Domas, Domasz, Domaszko* з XII ст. фіксуються також у Польщі (SSNO I/3 505 – 506). У Росії часів Івана Грозного подибується ім'я *Домашній* (Морошкин 102).

ДОМБРАВА. Ім'я *Домбрава* в українців засвідчується нечасто. В Молдові антропонім значиться вже 1483 р. Напр., Иван *Доумбравъ* – Васлуй (ССУМ I 331); слоуга наш Тоадеръ *Доумбравъ* (там же); 1691: кріпаки Doda *Dombrava* та Mihaly – с. Ділове (Bélay 208). У XV ст. чол. ім'я *Домбрава* було вживаним і в Польщі. Напр., 1487: Nobilem *Dambrowam* et Dczbogium de Vyschokye (SSNO 463). Немає сумніву, що в останньому випадку, особовим іменем став польський апелятив *dąbrawa* 'діброва'.

ДОМЖИВ. Рідкісна слов'янська особова назва, засвідчена всього один раз, а саме 1532 р.: Павелъ *Домживъ* (Арх ЮЗР I/6 532). Якщо наше припущення правильне, то другим компонентом цього композита є дієслівна форма *жити*, яка в слов'янській антропонімії не є дуже продуктивною.

ДОМИЛО. Наведене середньовічне чол. ім'я вишкрябано на стіні Софії Київської «а тут былъ попинъ Якимъ *Дъмило*» (СНСК табл. № 25; Висоцький Київск. 133). Правдоподібно,

воно є усічено-суфіксальним варантом слов'янського двоосновного імені зразка *Домагость, Домрадъ*.

ДОМИЩЕ. Можливо, до імен слов'янської етимології треба віднести також антропонім *Домище* у функції прізвища, побутує тепер у селах Великоберезнянського р-ну Закарпатської обл. Якщо наше припущення правильне, то його треба виводити з двоосновних слов'янських імен зразка *Домослав* та суфікса згрубілості *-ище* (Чу Прізв. 204).

ДОМКО. На українських землях найдавніше іменування кріпака *Damko* Thamas зафіксоване у с. Тересва вже 1605 р. (Bélay 204). Пор. ім'я *Domka* у словенців м. Трієст XIV ст. (Merkú 453). Іменування *Домъко* Лукянєнъко двічі фіксується серед козаків Ніжинського полку 1649 р. (РВЗ 471), а один раз – в АКПГ (с. 32). Від нього утворювали патроніми. Напр., 1581: *Domkowicz* (Арх ЮЗР II/1 59); 1699: кріпак *Domkovics* Vaszil – с. В. Ворота (Maksay 596).

Окрім України, ім'я *Домко* відоме було болгарам, сербам, хорватам, полякам (Илчев 179; Грк 80; Šim 480; SSNO I/3 501 – 507) та деяким іншим слов'янським народам. У більшості прикладів перший складник цього імені, очевидно, співвідносився зі слов'янськими іменами *Домажир, Домостой, Домрад, Домослав*, скороченими до ступеня *Дом-*.

ДОМОРАД. Давнє слов'янське ім'я, складене з іменникової основи *Дом-* та прикметникової основи *-рад* (Svob 203). Зафіксоване 1415 р. чол. ім'я *Domorad* у селі Палі комітату Сатмар (Чу Прізв. 205), а 1495 р. – в с. Калманд (Maksay 155).

ДОМОРАТ. Фонетичний (оглушений) варіант особового імені *Доморад*, який згадується 1594 р. (Арх ЮЗР VIII/3 461).

ДОМОСЛАВ. Давньослов'янське ім'я, засвідчене 1284 р. серед замкових кріпаків м. Ужгорода Hothen, Hustugk і *Domozlo* (читай: Хотен, Гощук, *Домослав*) (Nagy I 30). Ім'я утворено від іменникової основи *Дом-* 'дім, обійстя' + *слава*. У Польщі ім'я *Домослав* письмово засвідчується в XIV – XV ст., а варіанти *Домаслав, Domuzlaus, Domezlaus, Domislaus* та *Домислав* – уже з XIII ст. (SSNO I/3 510, 504 – 505). Ім'я представлене також у сербській та хорватській антропонімії (Грк 80; Šim 80, 510).

На думку словацьких ономастів, первісним значенням імені *Домослав* було 'прославляй дім' або 'дома славний' (Majtán – Považáj 84).

ДОМОТКАН. Слов'янське особове ім'я *Домоткан* відтворюється на базі патроніма «наш Якубъ *Домотъкановичь*», засвідченого 1489 р. в Кракові (ССУМ I 317), а також на підставі іменування 1461 р. «пан Мишко *Домотканъ*» (Туп 132). Оскільки дієслово *ткати* серед давніх слов'янських антропооснов не представлене, то вважаємо, що цей випадок краще було б кваліфікувати як прізвисько.

ДОНЕЦЬ. Функцію особового імені в цьому випадку виконує катойконімне прізвисько *Донець*, одержане денотатом за територіальною її ознакою – 'людина з басейну річки Дон'. Пор. ще запис 1399 р.: Stanislao *Doniec* – м. Краків (SSNO I/3 511). Посереднім доказом того, що лексема *Донець* тут справді править за власне особове ім'я, може служити запис із м. Чорнобиль за 1552 р.: *Донець* Завалевичь (ОЧЗ 591). 1649 р. в Корсунському полку війська запорозького згадується козак *Донєцъ* Пистрайлєнъко (РВЗ 151).

ДОНК. Найдавніша згадка імені *Донк* походить із 1214 р. – с. Бан комітат Красна, що в басейні Верхньої Тиси: *Donca* pristaldus (Reg Var 180). Можливо, слов'янське ім'я *Donk* reus так само треба вбачати в іменуванні учасника судового процесу із села Руска, що в комітаті Абауй за 1221 р. (Reg Var 180),

та в імені кріпака Ужгородського замку *Donk* за 1214 р. (Nagy I 30).

ДОНЧ. Можливо, слов'янське ім'я *Дончь* треба вбачати також у записі 1433 р.: «а писа *Дончь* граматикъ оу Сочавѣ» (ССУМ I 318), якщо це ім'я не представляє новогрецьке одзвінчення християнського імені *Антоній* (пор. сучасне болгарське ім'я *Дончо*, яке є здрібнілим варіантом імені *Доно*, *Доньо* (Илчев 179).

ДОРОГ. Давньоукраїнське чол. ім'я, утворене усіченням двоосновного імені зразка *Дорогомил* або *Дорогослав*..., у яких препозиційним компонентом виступав східнослов'янський повноголосний прикметник *дорог* із щілинним укр. */h/* у значенні 'дорогий, милий' (Мор 76; Селищев 138; Svob 130). Найдавніша відома нам письмова фіксація повноголосної форми імені *Дорог* походить із м. Берестя за 1448 р.: панъ *Дорг* (!) (ССУМ I 318), а в селі Холмовець на Виноградівщині 1573 р. засвідчене особове ім'я кріпака *Darah*, тобто *Дорог* (Szabó 529). 1407 р. у Львові засвідчена прізвищева назва, похідна від основи антропоніма *Дорог-*: пан Михайло *Дорогунський* (ССУМ I 320).

Антропооснова *Дорог* представлена також в ойконімах України. Пор. запис села 1443 р. *Дорогів* з варіантом *Drohow*, що біля м. Галич Ів.-Франківської обл. (Худаш Відкомп 97; Габорак 57), а також у ойконімах північної Угорщини, де донедавна (до мадяризації корінного населення) жили українці, напр., у м. *Hajdudorog*. Напр., у селі Холмовець Виноградівського р-ну 1573 р. згадується кріпак *Darah* (Szabó 529). Вона наявна в давніх двоосновних слов'янських іменах моделі *Дорогобрат*, *Дорогобут*, *Дороговид*, *Дорогожит*, *Дороголюб*, *Догрогомил*, *Дорогомисл* та інших антропонімах (Мор 76; Чу Прізв. 206). Нині ім'я *Дорог* в Україні не вживане, але впродовж XVI – XVII ст. антропооснова *Дорог-* ще виступає у прізвищевій назві *Dorohowicz* (МІГ I 262). На Закарпатті прізвище *Дорогович* уживане дотепер (Чу Прізв. 206), а антропоніми з основою *Дорог* нотуються вже у XVI ст. Пор. 1570: кріпак Nic. *Dorogh* – с. Міжгір'я (Bélay 178).

ДОРОГАН. Укр. іменне утворення з атрибутивним суфіксом *-ан* від антропоніма *Дорог-* (див. вище). 1649 р. в Уманському полку згадується Данило *Дороган*, де антропонім *Дороган* уже виконує роль прізвища (РВЗ 228).

ДОРОГОБИТ. Слов'янське двоосновне особове ім'я відтворюється на підставі посесивної назви міста *Дорогобич*, засвідченої 1498 р. (*Дорогобит* + **-jь*) у Галичині (Купч Двочленні 100; Бучки Давньоукр 10). Пор. 1390: in *Drohobicz* (AGZ II 88); 1498: около *Дорогобича* (Купч Двочленні 100); 1613: города *Дорогобича* (Пе Древ. 173). Препозиційна частина імені співвідноситься з прикметниковою основою *дорогий*, а постпозиційна, імовірно, – з давнім дієсловом *быти* 'бути'.

ДОРО(ГО)БРАТ. Ім'я відтворюється на підставі традиційного закарпатського ойконіма *Дorобратово* (Іршавський р-н), від якого вже 1715 р. письмово засвідчується антропонім чи ойконім Никола *Доробратовский* (Hod Okm 658). Однак існує також неспотворений підпис мукачівського єпископа з 1643 р.: Johanes *Dorohobratowsky* – м. Мукачів (Hod Okm 150).

Південнослов'янський фонетичний відповідник цієї повноголосної лексеми зберігають також хорвати і серби в імені *Dragobrat* (Šim 85), а також закарпатські гуцули в назві гори *Драґобрат*, що коло Ясіння. Особове ім'я *Дорогобрат* утворено від нечленного прикметника *дорог-* 'дорогий, милий' та іменника *брат* при редукції щілинної фонеми */h/* в кінці препозиційної морфеми та інтерфікса *-о-*.

ДОРОГОБУД. Особове ім'я *Дорогобуд* відтворюється на підставі назви

міста Ровенської області *Дорогобужъ*. Пор. 1084 – 1097: «приде... *Дорогобужю*» (ПСРЛ Лавр. 205, 269); 1150: в *Дорогобужи* (ПСРЛ II Ип. 395). Отже, вихідною формою для імені *Дорогобудъ* послужив посесив із давнім суфіксом **-jь*, тобто *Дорогобужь* (Мор 77).

ДОРОГОВИД. Особове ім'я відтворюється на підставі назви села *Дороговиж* (тепер Верхньодорожне Пустомитівського р-ну Львівської обл.), засвідченого польськомовним записом 1456 р. як *Drohowysz* (AGZ XVI 467). Неповноголосний варіант імені *Drahovid* зафіксовано на території Чехії (Svob 75). Доіменним значенням препозиційного компонента складення *Дороговид* було 'милий', а постпозиційного – 'зовнішній вигляд'.

ДОРОГОЖИТ. Особове ім'я відтворюється на підставі назви колишнього урочища та назви села *Дорогожичь(и)*, що зафіксована 980 р. біля давнього Києва у формі Межи *Дорогожичем* (ПСЛР Лавр. 76), а також на підставі прийменникової словоформи топоніма На *Дорогожичи*, засвідченої 1117 р. (ПСЛР Ип. 544). Аналогічні особові назви відомі й іншим слов'янам. Пор. сербське ім'я *Драгожит* (ЕС 62), *Житомиръ* (Мор 86).

ДОРОГОЛЮБ. Слов'янське двоосновне особове ім'я *Дороголюб* 1654 р. (Туп 188), складене з прикметникової основи *Дорог-* 'милий' та дієслівної основи *люб-*, поєднаних інтерфіксом *-о-*.

ДОРОГОМИЛ. Давнє слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі козацького прізвища *Дорогомилъ*, засвідченого 1649 р. (Р 151; Мор 76). Відповідне ім'я з неповноголосною формулою *trat*, тобто *Драгомил*, наявне у більшості слов'янських мов (Svob 75).

ДОРОГОМИСЛ. Особове ім'я *Дорогомисл* відтворюється на підставі польської неповноголосної форми посесива *Drohomyśl*, тобто *Дорогомышль*, який упродовж Середньовіччя позначав село Краківець і річку на Львівщині, що протікає через нього. Пор. 1497: parte fluvii *Drohomisl* (Купч Двочленні 288 – 289; Бучко Д., Бучко Н. 51). Отже, називаючи село і річку, цей присвійний прикметник водночас указував також на засновника села та на річку як на його індивідуальну власність у 1564 – 1565 рр. (ЖУР XIII 228 – 229). Ім'я *Дорогмисл* утворено від прикметникової основи *дорог-* 'дорогий, цінний' та іменника *мысль* 'думка'.

ДОРОГОСИМ. Особове ім'я закладене у двоосновну назву села *Драгосимів* (*Dragosimow*) (Жерела I 10) Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. в 1560 – 1564 рр., а також у неповноголосну форму запису 1579 р. *Drahosimow* (ŻD 18/1 102). Препозиційна частина варіанта *Drahosimow* відображає не просто чужорідність прикметника *дорогий*, а натякає на південнослов'янське, чеське чи словацьке неповноголосне ім'я *Драг* (див. нижче). Етимологія постпозиційного компонента *-сим* чи *-син* неоднозначна (Грк 82).

ДОРОГОСЛАВ. Давньоукраїнське ім'я *Дорогослав* відтворюється на підставі двох латиномовних записів 1284 р., а саме: а) відомостей, у яких ідеться про слугу Ужгородського замку Benedicti filii *Duruzlo*, та б) відомостей про *Доброслава* Бенедиктового сина – «Benedictus filius *Duruzlai* et socii» (Nagy I 30 – 31). Кожний із записів засвідчує вже стягнений варіант давньоукраїнського двоосновного імені *Дорогослав*, подібно до закарпатського ойконіма *Доробратово* (що з *Дорогобратово*), яке на ту пору (імовірно, під угорським впливом) уже втратило як щілинний приголосний */h/*, так і інтерфіксальне */o/*. Отже, ім'я утворено від прикметникової основи *Дорог-* та іменника *слав(а)*, сполучених інтерфіксом *-о-*. Менш імовірно, що наведені вище ужгородські записи 1284 р. є спотворе-

ним угорським написанням сербського середньовічного імені *Дарославъ* (Грк 74 – 75).

ДОРОГОСТЬ. Очевидно, це колишнє двоосновне ім'я *Дорогогость* ('дорогий гість'), у якому внаслідок повного стягнення одного з двох сусідніх однакових складів /*-го-*/, тобто внаслідок гаплології, один склад було втрачено.

ДОРОГУН. Українське особове ім'я *Дорогун* відтворюється на підставі прізвищевої назви 1407 р. пан Михайло *Дорогоуньскый* – м. Львів (ССУМ І 320). Ім'я утворено шляхом додавання субстантивуючого суфікса *-ун* до антропооснови *Дорог-* у значенні 'дорогий, милий'. Пор. ще запис 1475 р.: пан Микыта Кысєл *Дорогынцкии* – с. Хвалимичі (ССУМ І 320). Пор. також 1459 р. назву міста *Дорогунъ* у Молдавському князівстві (ССУМ І 319).

ДОРОЖ. Ім'я *Дорож* виникло внаслідок приєднання присвійно-прикметникового суфікса **-jь* до особового імені *Дорог*. Не виключено й те, що ця ж основа представлена в кількох українських прізвищах, напр., в іменуваннях 1648 р.: кріпак Petro *Doros* – с. Нелипино (Maksay 548); 1661: *Dorosz* Lupul, Vaszil – с. Рускова (Bélay 188), хоч більш правдоподібно, що останні пішли від календарного імені *Доротей* чи *Дорофей*, як і загальноукраїнські прізвища цього ж етимологічного гнізда *Дорош*, *Дорошенко*, *Дорошевич*... Пор. 1600: *Дорошъ* Федоренъко (ХП 167); 1715: кріпак Paul. *Doross* – с. Синевир (Bélay 200).

ДОРОЖАЙ. Давньосхіднослов'янське особове ім'я *Дорожай*, як і його варіант *Дорож*, поширені були головним чином на півночі Росії. Пор. 1182: імена Суздальського боярина *Дорож* і *Дорожай* (ЛР 1182). Воно утворене від прикметникової основи *дорог-* за допомогою іменного суфікса *-ай*.

ДОРОЖКО. Ім'я утворено за допомогою форманта здрібнілості *-ко* від базового імені *Дорож* (див. вище) або від календарного імені *Дорош*, власне *Дорофій*. Пор. ще 1552: *Дорошко* Круневич – м. Чорнобиль (ОЧЗ 591).

ДОРОСЛАВ. Правдоподібно, – це наслідок синкопування особового імені *Дорогслав*, яке пішло від слов'янського особового імені *Дорогослав*, яке представлене серед імен кріпаків Ужгородського замку 1284 р. «Benedictus filius *Duruzlay*» (Nagy I 30 – 31). Ім'я відображене також у прізвищі *Dorosławicz*, засвідченому в галицькому лемківському селі Святкова В. 1783 р. (Крас 67).

ДОСТИН. Присвійно-прикметникове утворення з посесивним суфіксом *-ин* від жіночого захисного імені *Доста*, представленого в системі особових жіночих імен болгар (Илчев 180; Ковачев 189; Димитрова-Тодорова 111). У нашій картотеці воно представлене лише прізвищем *Dostin*, засвідченим 1648 р. в селі Чепа на Виноградівщині (Szabó 314).

ДОХНО. Ім'я відтворюється на підставі патроніма *Дохнович*, засвідченого 1446 р. і пізніше. Пор. пан Пашько *Дохнович* (ССУМ І 322); 1490: шляхтич *Дохнович* – батько Хведки Пашковой – м. Луцьк (ССУМ І 83). Пор. також закарпатське прізвище *Духнович*, яке набуло остаточного оформлення внаслідок сильного «укання» утвердилося як *Духнович*.

Ім'я *Дохно* – це давньоукраїнське утворення з формантом *-хно* (пор. особові імена *Махно*, *Сахно*, *Тихно*...) від усіченого слов'янського імені на ініціальний склад *До-* зразка *Добромиръ*, *Добронѣгъ*, *Доброславъ* або календарного імені зразка *Дорофей*, *Доситей*.

ДРАГОБА. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі патронімічної назви кам'янистої ділянки поля у с. Гусний Великоберезнянського р-ну. Реальне функціонування імені *Драгоба* підтверджує суч. македонська мова (Илиевска 161).

ДРАГОБРАТ. Власне особове південнослов'янське ім'я відтворюється на підставі назви високогірного масиву *Драґобрат*, що простягається в р-ні закарпатського селища Ясіння (Купч Стат 219). Морфемною будовою та первісною семантикою ороніма *Драгобрат* повторює назву закарпатського села *Добробратово* з тією лише відмінністю, що препозиційний компонент ойконіма становить неповноголосну формулу **trat*.

ДРАГОЙ. Рідкісне слов'янське неповноголосне іменне утворення, похідне від імені *Драгоје*, вживаного нині болгарами та сербами (Илчев 182; Грк 81), яке в Україну занесли волохи в XIV ст. Напр., 1422: боярин молдавський *Драгой* (Укр. грам. XV ст. 141); 1499: «на то вѣра пана *Драгоя*» (ССУМ І 325).

ДРАГОМАН. Неповноголосне південнослов'янське з походження особове ім'я утворено від прикметникової антропоосновиі *Drag-* за допомогою рідкісного форманта *-ман* (Šim 86), подібно до сербських утворень зразка *Вукоман, Радоман* (Грк 82). Особове ім'я *Драгоман* від Середньовіччя дотепер уживане в болгар, сербів, хорватів та словенців (Илчев 182; Грк 82; Šim 82; Merkù 452). Ім'я зафіксоване 1448 р.: «и оу Жакъ и оу *Драгоманъ*...» – м. Сучава (ССУМ І 353). На балканське походження імені вказує його неповноголосна формула **trat*. Щодо щілинного /*h*/ в першому компоненті імені, то це вже наслідок українського впливу.

ДРАГОМИР. Слов'янське двоосновне особове ім'я на території України вперше згадується 1404 р.: «Немеш от Сарвасова Иванчукь *Драгомирь*» – с. Сигіт (Укр. грам. 133). У румунських та румунсько-українських селах Мармароша особове ім'я *Dragomir* чиновники фіксують уже з початку XV ст. Напр. с. Євд 1419 року записано шляхтича *Dragomir* Wallasyn (Bélay 157), а в с. Сарвасово шляхтичів Dem., Tom. f. *Dragomery* f. Cl. Stanislai (Bélay 194).

Ім'я *Драгомир* в укр. фонетичному оформленні в містах Західної України з'явилося лише на початку XX ст. (міста Львів, Дрогобич та ін.) на хвилі укр. національного відродження (Горобець 204).

ДРАГОСИМ. Особову назву *Драгосим* відтворюємо на підставі посесивної назви покутського села *Драгасимів*, засвідченої 1579 р. (Бучко Пох 69), припускаючи, що писар допустився помилки в її написанні, замінивши букву /*о*/ на букву /*а*/ в другому складі імені.

ДРАГОСИН. Ім'я південнослов'янського походження, утворене від прикметника *драг* 'дорогий, милий, любий' та іменника *син*. За С. Ілчевим (Илчев 182), первісним значенням болгарського імені було 'дороге дитя' або присвійний прикметник від імені *Драгоста*. М. Гркович вважає, що це фонетично видозмінене ім'я *Драгослав* + суфікс *-ин* (Грк 82). На нашу думку, ближчим до істини є С. Ілчев. В Україні функціонування дериватів від імені *Драгосин* є досить давнім. Пор. патронім 1424: «возрѣвше єсмо на вѣрну службу... Влада *Драгосиновича*» (ССУМ І 324).

У румунському Мармороші засвідчено прізвище *Драгсин*. Пор. 1548 – 1551: шл. St. *Dragszyn* (*Dragszyn*) – с. Бирсана (Bélay 123). Крім цього, у XV ст. на території Молдавського князівства кілька разів засвідчено ойконіми *Драгсини* та *Драгосинєщи* (ССУМ І 324 – 325). Пор. 1455: «...сєло на имѣ Градєщи... и... *Драгсини*» – м. Сучава (ССУМ І 325); 1426: «єдно сєло... на имѣ *Драгосинєщи*...» (ССУМ І 324).

ДРАГУШ. Особове ім'я *Драгуш* зі щілинним /*h*/ в основі засвідчують писемні пам'ятки XV – XVI ст.ст. на Галицькій та Львівській землях (Szul 19). 1641 р. ім'я *Драгуш* засвідчено також у закарпатському селі Медведівці на Мукачівщині (Hod Munk 82, 128).

ДРАҐ. За фонетичними ознаками антропонім *Драґ* – це південнослов'янське з походження ім'я, в основу якого за-

кладено праслов'янський прикметник **dorg* 'дорогий, милий, любий'. На українських землях ім'я починає фіксуватися з XIV ст. Напр., 1336: шляхтичі *Dragh* і Dragus – с. Бедевля (Bélay 126); 1385: шл. Ladislaus f. *Drag* (там же); 1396: «dominum *Dragh* in opido Zeules» – ком. Уґоча (Sztáray I 541); 1404: «*Драгь* мєщєрь созидашє црковь» – Сиґіт (ССУМ I 325); 1420: шл. *Drag* f. Sthan, f. Radol – с. Чумальово (Bélay 133; Mihályi 250) і т. п. У Карпати ім'я принесли, очевидно, волохи. Поза Україною ім'я *Драґ* відоме більшості слов'янських народів, а варіант чол. імені *Drago* дуже поширений у Словенії. Так, у 1980 р. популярним іменем *Drago* називалися 8313 громадян цієї слов'янської країни (Keber 152).

ДРАҐА. В Україні антропонім *Драґа* зафіксовано в ролі власного особового імені тільки серед реєстрових козаків війська запорізького 1649 р., напр., козак Брацлавського полку *Дракга* Симєнъко (РВЗ 246). Нині антропонім уживаний як самостійне ім'я тільки у південних слов'ян, де він кваліфікується як усічено-суфіксальне утворення від повних двоосновних імен зразка *Драгољуб*, *Драгомил*, *Драгослав* (Грк 80; Šim 409; Илчев 182). 1429 р. в м. Сучава від цього імені засвідчено патронім Драгич (ССУМ I 323), а 1565 р. в с. Ратни, зафіксовано селянина з іменуванням Кондрат Драга (Туп 133). Однак прізвищева назва *Draga* при календарному імені Franciscus значиться вже 1570 р. (Чу Прізв. 208).

ДРАҐАН. Ім'я *Драган* утворено від тієї ж самої південнослов'янської антропооснови *Драґ-* за допомогою суфікса *-ан*. В Україні вживане з XV ст. Напр., 1493: *Dragan* Negres – Солотвина (Bélay 201); 1548: *Dragan* iudex – с. Добрянське (Bélay 177); 1672: кріпак Jonas *Dragan* – с. В. Бичків (Bélay 129). У гуцулів ім'я *Драган* треба кваліфікувати як румунізм (Vincenz 262), на що вказує не тільки збереження зімкненого кореневого */ґ/*, але й наголос.

З українців нині назване ім'я вживають передусім ті, які межують з румунами, а також ті, які живуть у сербському середовищі. Напр., українці та русини Воєводини і Сриму. Так, серед учнів середньої школи м. Шид у 1960 р. носіями цього імені були учні *Драган* Сокол, *Драган* Барна (Мудри – Саламон 261).

ДРАҐОМИР. Ім'я *Драгомир* південнослов'янського походження, про що свідчить його фонетика (неповноголосна формула **trat*), зімкнене кореневе */g/* та ареал його функціонування. Нині ім'я *Драґомир* уживається головним чином у південнослов'янських та в румунській мовах. Найперші його фіксації припадають на XIV ст. Напр., 1363: розбійник «*Dragomer* filius Zanizlai voyvode» – м. Ужгород (Nagy I 332); 1365: волох *Dragomer* filius Romani – с. Коромля (Nagy I 345); 1364: офіцер «*Dragomir* officialis Johannis filii Nicolai» – м. Ужгород (Nagy I 334); 1378: *Драгомир* и Некра съ братією своєю – м. Львів (ССУМ I 324); 1393: сыновє бѣлого *Драгомира* – м. Сучава (ССУМ I 324); 1395: *Drahomir* nasz wirny sluha – м. Перемишль (Купч 64); 1411: *Драгомиръ* Володимирецкий – м. Зудечів (ССУМ I 324); 1429: шл. Dem., To., f. *Dragomaery*, f. Cl. f. Stanislai – с. Сарвасово (Bélay 194).

У альпійських слов'ян VII – XIV ст.ст. засвідчено три випадки вживання особового імені *Dragomirъ* (Kronsteiner 298). Первісне значення імені *Драґомир* – 'той, кому дорогий мир' (Majtán – Považaj 86).

ДРАҐОСИМ. Слов'янське особове ім'я *Драґосим* відтворюємо на підставі покутського ойконіма *Драгосимів* (Буч Пох 69), а також ойконіма Ів.-Франківської обл. *Drahasymow* з 1579 р. (ŻD 18/1 102), який у жодному ономастичному джерелі не фіксується (Бучко Д., Бучко Г. 101).

ДРАҐОСЛАВ. Фонетика імені, його географія та час появи серед українців свідчать, що ім'я *Драгослав* прийшло в

Україну від балканських слов'ян, хоча подібні структури знають і чехи (Knappová 88). Найдавніші українські записи цього імені походять із XV ст. Напр., 1455: «вѣра пана *Драгослава*» – м. Сучава (ССУМ I 324); 1495: «паноу Михоулоу *Драгославу*» – м. Васлуй (там же).

ДРАҐОТ. Рідкісне слов'янське ім'я балканського походження, яке вживалося серед українців до XVI ст., а утворено його, як і кілька інших вищезгаданих імен, від південнослов'янської неповноголосного варіанта прикметника *драг* 'дорогий, милий, любий' за допомогою суфікса *-от*. Напр., 1481: «пан Триколич пишет моєи панєи... и братоу ми *Драготъ* Тъмъшаноулъ...» – с. Торговище (ССУМ I 324); 1499: «дочка Костина и сын той Насти *Драготъ* продали...» – м. Сучава (там же).

ДРАҐОТА. Ім'я праслов'янського походження, яке до українців прийшло наприкінці Середньовіччя з Балкан, свідченням чого є неповноголосна форма кореня *драг-* 'дорогий, милий, любий', до якого додавався формант абстрактності *-ота*. Напр., 1448: пан *Драгота* и пан Хринъ Спатаръ – с. Хотин (ССУМ I 324); 1484: «мы боярове ... на имя пан *Драгота*» – с. Хотин (там же). У XVI ст. зазначений антропонім виконував тільки функцію прізвищевої назви. Напр., 1571 – 1574 рр. у с. Harnicesti згадується кріпак Dem. *Dragota* (Bélay 145).

ДРАҐОШ. Південнослов'янське з походження усічено-суфіксальне утворення з формантом *-ош*, що й сербські імена зразка *Белош*, *Милош* від котрогось із двоосновних імен моделі *Драгољуб*, *Драгомил*, *Драгослав* або імен зразка *Милодраг*. Нині ім'я українцями не вживане, але вживане у болгар, сербів, хорватів та румунів (Илчев 182; Грк 82; Šim 87). У селах румунського Марамороша в 1418 – 1423 рр., зокрема в селі Феєрфалва, засвідчено антропонім *Dragos* Pap (Bélay 140), а в південній Буковині 1454 р. зафіксовано антропонім *Дракош* боярин молдавський (Укр. грам. XV ст. 141). Запис імені *Драгош* із 1433 р., запис патроніма Костя *Драгошевич* та запис присвійного прикметника *Драгошев* із 1437 р. наводить також Д. Богдан (Богдан 260).

ДРАҐУЛ. Рідкісне південнослов'янське ім'я, утворене від неповноголосної форми особового чол. імені *Драг* за допомогою атрибутивного суфікса *-ул*. Ім'я засвідчене 1414 р. в Сучаві текстом «... и брату єго *Драгулови*» (ССУМ I 325). Тепер воно вживане в болгар та сербів (Илчев 182; Грк 82; Šim 88). В українців Закарпаття воно збереглося у функції прізвища (Чу Прізв. 208), але з флексією *-а*, тобто як *Драґула*.

ДРАҐУЛА. Особове ім'я *Драґула* утворено від слов'янської основи *Драг-* 'дорогий, милий' за допомогою східнороманського форманта *-ула*. На південній Буковині ім'я вживалося вже з початку XV ст. Напр., 1414: «и братоу єго *Драгулови*» – м. Сучава (ССУМ I 325). Пор. також закарпатське прізвище *Драґула* (Чу Прізв. 208).

ДРАҐУТ. Рідкісне південнослов'янське з походження чол. ім'я, утворене від основи базового імені *Драґ* (див. вище) за допомогою суфікса *-ут* або ж шляхом усічення повного сербського імені *Драгутин* (Грк 82; Šim 409). В Україні згадане ім'я тепер не вживане, але його зафіксовано 1684 р. записом *Dragut* Dutka в Косівській Поляні на Рахівщині (Bélay 162).

ДРАҐУШ. Слов'янське чол. ім'я, утворене від базового імені *Драґ* за допомогою демінутивного суфікса *-уш*, подібно до імен *Драгош*, *Драгуш* (див. вище). Перші свідчення імені з території України походять із Закарпаття та з румунського Мараморошa. Пор. 1378: кріпак *Dragus* olachus – с. Коромля біля Ужгорода (Nagy I 441); 1383: шл. *Dragus* – с. Липча (Bélay 171); 1405: шляхтичі Bud, *Dragus*, Sandor, Vinch de Kozzo – с. Будешті (Bélay 131); 1426 – 1430:

шл. *Dragus* f. Cl. f. *Dragus* – с. Сарвасово (Bélay 194). Такі ж записи спостерігаються також на Закарпатті. Напр., 1641: *Drahus* Maténé – с. Медведівці (Hod Okm 82, 128); 1404: патронім Костє *Драгоушєвич* – м. Сигіт (ССУМ I 325). У пізніші століття лексема *Драгуш* в українців вибула з кола імен, але збереглася серед прізвищ (Редько 328).

Друге життя ім'я набуло в Галичині лише на початку XX ст. у вигляді *Драгомир* (див. вище).

ДРАЖКО. Ім'я *Дражко* відтворюється на підставі патроніма *Дражкович*, засвідченого 1567 р. в закарпатському селі Олешник як землевласник *Draskovics* Gaspar (Leh Ber 304; Szabó 547). Ім'я є дериватом, утвореним від базового імені *Драг* чи *Драгомир* або *Драгослав*, *Драживой*, *Дражимир* за допомогою форманта *-ко*. Ім'я *Дражко* дотепер уживається в болгар та сербів (Илчев 183 – 184; Ковачев 192; Грк 83).

ДРАНКО. Слов'янське здрібніло-пестливе ім'я *Дранко* утворене за допомогою здрібніло-пестливого форманта *-ко* від усіченого південнослов'янського імені *Дран*, що відповідає повному імені *Драган*, тобто *Драгомир* чи *Драгослав* (Илчев 184). На українських етнічних землях ім'я *Дранко* зафіксоване 1678 р. в селі Рахів: *Dranko* Andreka i Grigore (Bélay 181); 1715: кріпак Jo. *Dranko* – с. Н. Селище (Bélay 195).

ДРЕБІТ, рідше – ДРЕБУТА. Рідкісне слов'янське родинно-побутове ім'я, первісний зміст якого пов'язаний, очевидно, з поняттями 'дрібний'. У XVII ст. зазначений антропонім уживається вже тільки у ролі прізвищевої назви. Напр., 1693 р.: кр. Fr., Makszim *Drebuth* – с. Косівська Поляна (Bélay 167).

ДРІМУТА. Ім'я *Дрімута* відтворюється на підставі запису патроніма 1468 р. пан Богданъ *Дрємоутєвич* – с. Луковиця (ССУМ I 325). Воно могло утворитися від дієслівної основи *дрімати* за допомогою суфікса *-ут*, як і антропоніми зразка *Гримут* (Чу Прізв. 160). Пор. ще спільнокореневі прізвища *Дрімуш*, *Дрімінець*, поширених на українському Закарпатті (див. Чу Прізв. 210), а також болгарське ім'я *Дремуша*, яке дають сонливій дитині (Илчев 185).

ДРІМУШ. Ім'я утворено від дієслова *дрімати*. У болгар дотепер уживане жартівливе жіноче ім'я *Дремуша*, яке дають сонливій дівчинці (Илчев 185), а у поляків були імена *Drzemlik*, *Drzemula* (SSNO I/3 530 – 531). У Карпатському регіоні 1654 р. засвідчене прізвище *Drimus* Griga, а за 1684 р. – *Drimus* Vaszil (с. В. Руна – Bélay 203). На Міжгірщині у XVIII ст. засвідчені записи Dan. *Drima* – с. В. Студений та *Drimenecz* Jonas (Bélay 145, 203).

ДРОБ. На теренах України ім'я *Drob* фіксується в 1468 р. у вигляді *Дроб* (AGZ XIII 7126). Популярним було ім'я *Drob* та його похідні *Drobak*, *Drobek*, *Drobko*, *Drobień* і в Польщі (SSNO I/3 520 – 521). У Реєстрі війська запорозького 1649 р. згадуються козаки Васко *Дробєц*, Сидор *Дробик* та Курило *Дробих* (Р 203, 252, 187), а в закарпатському селі Косівська Поляна 1720 р. згадується кріпак Вонтун *Дробут* (Bélay 162).

На нашу думку, українське розмовно-побутове ім'я *Дроб* у значенні 'маленький, дрібний' пов'язаний з дієсловом *дробити*. На Пряшівщині дотепер маленьких дітей люб'язно називають домашнім іменем *Дробко*. Там жеж уживане також прізвище *Дробняк* (Дуйчак 113).

ДРОБЕЦЬ. Українське родинно-побутове ім'я *Дробець* закріплене у найменуванні козака Київського полку 1649 р. Васко *Дробєц* (РВЗ 297).

ДРОБИК. Родинно-побутове ім'я *Дробик* письмово засвідчене в офіційному іменуванні запорозького козака Брацлавського полку 1649 р. в записі Сидор *Дробик* (РВЗ 252). Там також називаються й такі прізвища згаданого етимологічного гнізда, як *Дробець* і *Дробих* (Демчук 87).

ДРОБИШ. Давній український антропонім із суфіксом *-иш*, утворений від дієслова *дробити* або прикметника *дрібний* 'дрібненький', що виступає в документах то як родинно-побутове ім'я, то як прізвище. Напр., 1464: «Nobilis *Drobish* alias Sambor» (AGZ XV 3274); 1401: пан Михайло *Дробишъ* – м. Кобринь (ССУМ I 326); 1409: панъ судия *Дробышъ* – м. Галич (там же). Пор. також запис 1413 р.: pan *Drobisz* Holowicz – м. Галич (ССУМ II 404); 1463: я пан *Дробишь* Мжюрович – м. Острог (там же); 1565: Makowej *Drobisz* (ОКЗР I 55). Однослівне іменування *Дробиш* згадується також 1620 р. в селі Медведівка (ВКО 305), а 1378 р. в м. Перемишль згадується вже і патронімічне іменування панъ Гаврилъко *Дробышевичь* (ССУМ I 326). Патронім Грицко *Дробышєвич* називається також 1419 р. (там же). 1649 р. у Брацлавському полку зареєстровано козака на ім'я *Дробышъ* (РВЗ 239).

ДРОБИШЕНЯ, род. – ДРОБИШЕНЯТИ. Це рідкісне українське родинно-побутове ім'я, використане в ролі прізвищевої назви при імені Васько вже в офіційному документі 1552 р.: Wasko *Drobyszenia* (ОКЗР II 127). Його утворено від імені *Дробиш* за допомогою демінутивного форманта *-еня(т)*.

ДРОБИШЕЦЬ. Ім'я *Дробишець* того ж етимологічного гнізда, що й імена *Дробиш*, *Дробишеня*, *Дробишко*, але дооформлене за допомогою суфікса *-ець*. Воно згадується в Луцьку 1497 р.: «двух чєловековъ на имя Боутя а *Дробышъца*» (ССУМ I 326).

ДРОБКО. Українське родинно-побутове чол. ім'я, яким батьки люб'язно називають маленького сина. Ім'я утворено від кореня *дріб-* зі значенням 'малий, дрібний' з формантом пестливості *-ко*. Напр., запис 1446: Iwan *Drobko* (AGZ XI 2199), у якому постпозиційний компонент виступає вже в ролі прізвищевої назви. Пор. ще 1552 р. Jadam *Drobka* (ОКЗР II 216).

ДРОБОТ. Українське родинно-побутове ім'я, утворене від діалектного дієслова *дроботати* 'дріботіти' (ЕСУМ II 129) або від антропоосновои *Дроб-* у значенні 'дрібний'. Напр., 1720: кріпак Vontun *Drobut* – с. Косівська Поляна (Bélay 162). Галицькі антропоніми *Дробот*, *Дроботій* у ролі прізвищ виявляє І. Фаріон (Фаріон 189), а на Гуцульщині – А. Вінценз (Vincenz 589). Прізвища з антропоосновою *Дробот* поширені були серед козаків війська запорозького 1649 р. Напр., козак Уманського полку Дмитро *Дроботко* (РВЗ 223), козак Брацлавського полку Васил *Дроботєнко* (РВЗ 262) та ін.

ДРОБОШ. Українське розмовно-побутове ім'я, утворене від антропоосонови *Дроб-* із значенням 'дрібний' за допомогою суфікса *-ош*. У писемних пам'ятках засвідчується з XV ст., а конкретніше – з 1494 р.: антропонім *Drobosch* (AGZ XVIII 3774).

ДРОБУТКО. На закарпатській Гуцульщині у XVII ст. ще вживалося родинно-побутове ім'я *Дробутко* в ролі прізвищевої назви. Напр., 1672 р. в с. Косівська Поляна згадуються *Drabutka* Fedor, Ivan, Jurko (Bélay 162). І в цьому ж селі називаються також *Drebut* Fr. Makszim (там же).

ДРОБ'ЯЗКО. Ім'я родинно-побутового походження, утворене від тієї ж основи *Дроб-*, що й згадані вище імена, але ускладнені елементом *-язк(о)*. Пор. прізвисько запорозького козака 1649 р. *Дроб'язка* (Р 120). Є підстави думати, що апелятив *дроб'язка* в деяких говорах означав 'прикажчик, який ділив землю' (ЕСУМ II 129).

ДРОБ'ЯЗОК. Українське ім'я прізвиськового типу, що постало на базі діалектного апелятива *дроб'язка* 'прикажчик, що ділив землю' (ЕСУМ II 129).

ДРОГОБИЧ. Імовірно, це сполонізований варіант давньоукраїнської особової назви *Дорогобычъ*, яка є посесивом із суфіксом **-jь* від колишнього

слов'янського імені *Дорогобыт* (Х – Д 68). Нині антропонім *Дрогобич* представлений у селах Рахівщини як прізвище (Чу Прізв. 211), а також як назва відомого міста на Бойківщині. Найдавніша ж згадка ойконіма *Drohobicz* припадає на 1380 р. (AGZ II 88).

ДРОГОБИШ. Припускаємо, що давньоукраїнське ім'я *Дрогобиш*, утворене за допомогою суфікса *-иш* від незасвідченого польського антропоніма *Drogoba*, на якому позначилася українська фарингалізація зімкненого */g/*. Перші записи антропоніма *Дрогобиш* походять із XV ст. Напр., 1479: Nikon alias *Drohobycz* (AGZ XVII 1692); 1436: *Drohobisz* Dronouicz de Darouice (SSNO I/3 525); 1449: «Nobilis *Drohobycz* et Vasko, fratres de Nowoselcze» (AGZ XIX 1809); 1464: «*Drohobysch* Szyderowicz… kmeto de Malkowa» (AGZ XIII 5580). У XV ст. на території Польщі кілька разів згадується також патронімна прізвищева назва *Drohobyszowicz* (SSNO I/3 525).

ДРОГОМИРКО. Здрібніло-пестливе ім'я з суфіксом *-ко* від фонетично сполонізованого чеського чи південнослов'янського двоосновного імені *Драгомир*. Ім'я засвідчене в галицькому ойконімі *Дрогомирчани*, яке згадується у XV – XVI ст. (ŻDz XVIII/1 170).

ДРОЗД. До імен родинно-побутового типу належала також назва співзвучної пташки *дрозд* (суч. укр. 'дрізд'). Напр., 1649 р.: козак Білоцерківського полку Дємъко *Дроздъ* (РВЗ 170), козак Уманського полку Панас *Дроздъ* (РВЗ 223).

ДРУГ. Особове ім'я *Друг* належить до найдавніших східнослов'янських імен, засвідчених на південних схилах Українських Карпат, зокрема в комітатах Береґ та Саболч. Пор. 1219 р.: сини кріпака iobagionem *Drug* – комітат Саболч (Reg Var 226); 1297: ім'я *Drug* – комітат Береґ – тепер село Tiszaszálka в Угорщині (Györffy 529). У XVI ст. лексема *Друг* у Карпатах уже виконує роль прізвищевої назви. Пор. 1605: *Drug* Ferenc та 1639: кріпаки Jo., Nic. *Drugh* – с. Синевир (Bélay 200). Ім'я могло постати на базі основи порядкового числівника *друг* 'другий', але найбільш правдоподібно, що воно є залишком від котрогось усіченого з давніх слов'янських двоосновних імен зразка *Bezdruh*, *Mstidruh*, *Sobědruh* (Svob 75).

ДРУГОМИР. Слов'янське чол. ім'я відтворюється на підставі запису патроніма 1566 р. *Другомиров* із міста Кременець (КЗС III 122). Ім'я складено з двох іменникових основ *Друг-* 'приятель, товариш' та *-мир* 'спокій'.

ДРУЖА. Особове ім'я *Дружа* засвідчене в записі 1421 р. на Південній Буковині: пан Строишор *Дружа* (ССУМ I 327). Пор. ще похідне прізвище Druskocz (читай: *Дружковец*!) Pavel – с. Жденьово на Закарпатті (Maksay 608). У XIV ст. чол. ім'я *Дружа* вживалося також у сербів, а М. Гркович інтерпретує його як гіпокоризм від слов'янського імені *Друг* або – від *Дружемир* (Грк 94). У альпійських слов'ян VII – XIV ст.ст. уживаним було ім'я *Družilubъ* (Onomastica XXIII 298), а у приморських словенців XIV ст. значиться ім'я *Druško* (Merkù 451).

ДРУЖИНА. Чол., як і жіноче, ім'я *Дружина* пішло від слов'янського апелятива *дружина* у значенні 'близький товариш, друг'. В Україні ім'я *Дружина* значиться з XVII ст. Напр., 1649 р.: *Дружина* Наумович – луцький боярин (Туп 136); 1654: козак Кропивнянського полку Ярош *Дружина* (РВЗ 362); 1654: патронім Федка *Дружининъ* – білоцерківський козак (Туп 537). Чол. ім'я *Дружина* з XVI ст. було частим у Росії (Морошкин 134; Туп 537). Ім'я *Дружина* наводить як староросійське, рідкісне Петровський (Петровский 100). А у хорватів прості імена *Druža*, *Družina*, *Družinik* значаться вже з XII ст. (Šim Čak 192), а в приморських словенців XIV ст. було особове ім'я *Druško* (Merkú 453).

ДРЮК. Слов'янське особове ім'я відтворюється на базі патроніма *Дрю-*

кович та прізвища *Дрюк*. Пор. 1388: патронім Васко *Дрюкович* – с. Лучиця (ССУМ І 328); 1605: Омелько *Дрюк* (ПК 399). Іменем став апелятив *дрюк* 'велика товста палиця' (СУМ ІІ 427).

ДУБ. Чол. ім'я *Дуб* згадується у Варадинських реєстрах 1213 р., як *Duba* libertinus (Reg Var 164). Нині лексема *Дуб* виконує роль прізвища в кількох селах Закарпаття (Чу Прізв. 212). У народі лексема *дуб* асоціюється з назвою відомого дерева і пов'язується з поняттям 'здоровий, великий, упертий', 'уперта людина'.

ДУБИНІС. Ім'я *Дубиніс* у нашій картотеці засвідчено всього один раз. Під 1552 р. фігурує антропонімне іменування *Дубиносъ* Вороновицкого – м. Вінниця (ОВЗ 607). Ім'я однозначно прізвиськового походження. До цієї семантичної групи особових назв належить, очевидно, також іменування Иванъ *Дубиносъ*, записане 1653 р. (Туп 137).

ДУБРОВА. Давнє слов'янське відапелятивне ім'я, що походить від загальної назви *діброва* 'листяний, як правило, дубовий ліс', а давали його здебільшого дітям, що народилися в *діброві*, тобто в лісі. Східні слов'яни зберігали ім'я ще в XVI ст. Напр., 1565: селянин *Дуброва* Гнѣвошовоѣ – м. Кременець (Туп 131); 1609: *Дуброва* Мартинєц – м. Житомир (ДМВН 130). Така ж картина панувала також на теренах Польщі. Пор. 1430: Jacobus et *Dambrowa* de Mancz (SSNO I/3 463); 1487: «Nobilem *Dambrowam* et Daczibogium de Wyschokye» (там же).

Паралельно з таким уживанням лексема *Дуброва*, як і польський її відповідник *Dombraw*, часто представлена також у ролі прізвищевої назви або патроніма. Напр., 1564: «раба божія Прокопія – поповича *Дубровки*»; 1649 р.: Олекса *Дуброва* (СУМ XVI – XVII 221); 1649: козак Полтавського полку Иванъ *Дубровєнко* (РВЗ 407). Прізвище *Дуброва* понині зберігається серед українців (Редько 338).

ДУГУШ. Припускаємо, що чол. ім'я *Дугуш* пов'язане з сербським іменем прізвиськового типу *Дугас*, яке виводиться з апелятива *дуг* 'довгий, довгань' (Грк 84). Перша згадка цього імені походить із притисянських сіл північної Угорщини і припадає на 1219 р. Напр., 1219: *Dugus* reus (Reg Var 226). Ім'я *Дугуш* зафіксоване також 1649 р. серед козаків Брацлавського полку: *Дугушъ* Думитрєнко (РВЗ 255) та козаків Уманського полку: Стєпанъ *Дуговичъ* (РВЗ 209), а споріднене з ним прізвище *Dugovics* у селі Криве згадується 1715 р. (Bélay 164).

ДУДА. Слов'янське особове ім'я *Дуда* серед українців фіксується з XIII по XVII ст. Напр., 1222: *Duda* arbiter – комітат Абауй (Reg Var 281); 1565: *Duda* Drobiskowicz (ОКЗР ІІ 182); XVII ст.: *Дудка* Велбойко (ДМВН 284). Ім'я, напевно, пішло від слов'янського назви музичного інструмента *дуда* 'дудка, волинка' або від співвідносного з ним дієслова *dudati* (Pleskalová 88).

ДУЖИК. Давньоукраїнське родинно-побутове ім'я *Дужик*, утворене від прикметника *дужий* 'сильний, міцний' за допомогою того ж субстантивуючого суфікса *-ик*, що й особові імена *Голик, Добрик, Малик, Світлик*... Пор. також укр. прізвища *Дужар, Дужченко* і т. п. У ролі особового імені воно не засвідчене, але зафіксоване як прізвище в Реєстрі війська запорозького 1649 р. Романъ *Дужикъ*(Р 236).

ДУМА. Чол. ім'я *Дума* виступає в пам'ятках української мови з XV ст., головним чином на території Південної Буковини та Молдови. Напр., 1400: «...а на то вѣра ... *Доумы* Дворника» (ССУМ І 330); 1443: «вѣра пана *Думы* Дулчича» – м. Сучава (ССУМ І 330); 1471: «пан Влаикул староста хотинскии и син єго пан *Дума*» – м. Сучава (Укр. грам. XV ст.119); 1495: «слуги Мареш и *Доума* Мълъєскоул» – м. Васлуй (ССУМ І 622); 1500: «...сынове Му-

шини и племеник их *Доума*» – м. Сучава (ССУМ I 330); 1649: козаки Брацлавського полку *Дума* Носачъ і Михайло *Дума* (РВЗ 242). Від антропоніма *Дума* утворювалися прізвища, напр., козак Канівського полку 1649 р. Тимушъ *Думєнко* (РВЗ 119). Ім'я *Дума* у XVI ст. вживалось на території Білорусі. Пор. 1567: *Дума* Демьянович (Бір I 181).

У імені *Дума* можливі щонайменше дві правдоподібні етимології: а) це болгарське побажальне ім'я *Думо*, яке виражає смисл 'говіркий, красномовний' (Илчев 87) та б) це румунське чол. ім'я *Duma*, що йде з повного календарного імені *Dumitru* (Iordan 185 – 186; Const 268).

ДУМАША. Особове ім'я *Думаша* згадується у записі 1221 р. у селі Pelg, що в комітаті Боршод: громадянин *Dumasa* reus (Reg Var 272). Правдоподібно, воно є похідним від імені *Дума*.

ДУМИН / ДУМЕН. Особове ім'я *Думин* згадується вже 1226 р. в комітаті Береґ у латиномовних записах «iudice *Dumeno* comite de Bodolou» та «*Dumenus* ispan» із села Бодолов, що на Берегівщині (Reg Var 285; Györfy 528). Ім'я утворене від іменного варіанта *Дума* + посесивний суфікс *-ин*.

ДУМША. Ім'я *Думша* кілька разів згадується серед українців, а також серед татар Буковини у XV ст. Напр., 1453: «...три татары, на имѣ Баико... и *Доумша*... и Шєфан» – м. Сучава (ССУМ I 331); 1499: «а на то єсть в. п. *Доумши* пустельника» – м. Гирлов (там же). Ім'я утворено за допомогою слов'янського демінутивного форманта *-ша* від імені спірної етимології *Дума*.

ДУНАЙ. Власними особовими іменами в Україні могли ставати назви річок чи просто назви великих водних масивів. Напр., іменуванням *Дунай* Гуринєнко 1649 р. називається козак Полтавського полку (РВЗ 407). Упродовж XVI – XVII ст. особове ім'я *Дунай* уживалося в Росії (Туп 139). А в Болгарії та Сербії особовим іменем ставав гідронім *Дунавъ* чи його еквівалент *Доунько* (Ковачев 194; Грк 96). У болгар чол. ім'я *Дунав* та жін. ім'я *Дунава* дотепер уживаються як захисні чи побажальні із значенням «Хай буде вічним як річка Дунай!» (Илчев 132; Ковачев 194). Упродовж XIV – XV ст. ім'я *Dunaj* уживалося також у Польщі (SSNO I/3 538).

В Україні 1281 р. під цим іменем виступає володимир-волинський боярин, воєвода Володимира Васильовича *Дунай* (ЛР 433, 434, 441). Ім'я пішло від назви річки *Дунай*, яка в Середньовіччі вживалася також як назва країни, що охоплювала басейн Нижнього Дунаю (ЕСЛГНПР 53). Однак ім'я могло постати також на базі загальної назви *дунай* 'велика вода' (Karaś 133), 'розлив, повінь, великий потік' (ЕСУМ II 145).

ДУНЬКО. Чол. ім'я *Дунько* згадується серед мешканців Вінницького замку 1552 р. (ОВЗ 605). Воно фігурує як *Дунько* також у Чорнобилі в 1552 р. (ОЧЗ 87). У XVI ст. письмово засвідчуються імена *Дунко* і *Дунько* (у сполуці з патронімом Куприянович) (Керста 132). Можливо, відголоском цього імені є згадка села *Дунковичі* на річці Вишня, що біля м. Перемишль, з 1376 чи 1377 р. (Купч. П'ять 62, 63). та назва закарпатського села *Дунковиця* Іршавського р-ну, а також прізвище *Дунка* в селі Ґаничі Тячівського р-ну. Однак функціональне навантаження згаданого середньовічного демінутивного утворення спірне. Правдоподібно, ім'я *Дунько* співвідносне з повним іменем *Дунай* (див. вище, Грк 96), а також з іменами зразка *Годун*, *Радун* (Илчев 188).

ДУХ. Іменування *Дух* одне зі слов'янських імен, яке з давніх-давен уживається майже в усіх слов'янських народів. Напр., 1213: «*Duh*, Nusata et omnes» із замку Красна, що в селі Бан (Reg Var 180); 1412: кріпак *Duch* – с. Вая в комітаті Сатмар (Maksza 230). Похід-

ні від цього імені чи від повного двоосновного імені *Duchoslavъ* або *Miloduch* у Середньовіччі вживали чехи, білоруси, поляки, полабські слов'яни та інші слов'янські народи. Пор. білорус. антропонім Янъ *Духъ* (Туп 196); пол. антропонім 1483 р.: Martino *Duchnowicz* (SSNO VII 49). Не забарилися записами імені *Дух* та його дериватами ані українські писарі. Пор. записи з названою антропоосновою 1552 р.: Дмитръ *Духнинъ* – вінницький міщанин (Арх ЮЗР VII/1 605); *Duchnicz* (ОКЗР I 266), записи 1565 р.: *Duchniata* (ОКЗР I 266); 1574: в с. Підгірне на Виноградівщині засвідчено мадяризовану слов'янську прізвищеву назву *Duchnay* (Szabó 444). Пор. також прізвища козаків Полтавського полку 1649 р. Грицко *Духнєнъко* та Жданъ *Духнєнъко* (РВЗ 413, 145); 1686 р.: Сенька *Духота* – мешканець Київський (Туп 140); записи сучасних прізвищ *Духнич*, *Духнович*, *Духняк* (ОКЗР I 286) та інші. У семантичному відношенні твірна основа *дух*, очевидно, була синонімом до лексеми *Душа*.

ДУША. Ім'я *Душа* в XV та XVI ст. на укр. землях найчастіше виступає як друге ім'я або як прізвищева назва. Напр., 1456: «Nobilis Iohannes alias *Dusza*» (SSNO I/3 541). Пор. ще 1565: *Duszka* – м. Каменець (ЛКС 182); 1565: Iwan *Dusza* (ОКЗР III 311); 1607: Петро *Душа* Подгорецкій (Арх ЮЗР VIII/3 524). Етимологічно воно споріднене з іменем *Дух*. Пор. ще 1565: Martin *Duszenka* (ОКЗР III 342).

ДУШАН. Слов'янське імя утворене від імен зразка *Духослав* (Bubak 87; Knappová 89; Белей 60) або це пізня калька з лат. *Spiridon*. Отже, первісне значення лексеми *душа* було, напевно, 'дихання, живильна сила', тобто споріднене зі значенням 'дух, подих'. Ім'я *Душан* повільно входило у вжиток. Воно поширилось головним чином серед болгар, македонців, сербів, хорватів і словенців (Słownik imion 159). В українців воно лише тепер починає входити до вжитку. Пор. записи гімназистів 1986 р.: Мацала *Душан*, Гриня *Душан* (Пряш Гімн 166, 177). Дуже популярним у наш час ім'я *Душан* є у словенців, хорватів та сербів (Šim 91; Грк 85), від яких воно поширилося також серед українців Югославії міжвоєнних років. Так, серед учнів руської середньої школи в місті Шид (Сербія) у міжвоєнні роки вчмвся *Душан* Тиркайло (Мудри – Саламон 253). Так, у 1980 р. у Словенії жило 9380 *Душанів* (Keber 153 – 154). У наші дні популярністю користується ім'я *Душан* також у чехів, словаків та болгар.

ДУШИЛО. Ім'я відтворено на підставі патроніма Гаврило *Душиловичъ*, що засвідчував 1218 та 1227 рр. особу боярина, володимир-волинського воєводу Данила Галицького. 1213р.: Гаврило *Душиловичъ* – воєвода Галицький (Ипат. літ. 419; Skulina 160). Особове ім'я, напевно, утворено від імені *Душа* + формант *-ило*.

ДЯДЬКО. Рідкісне слов'янське ім'я утворене від української назви спорідненості *дядько* 'батьків або материн брат; чоловік тітки' (СУМ II 450). Перша згадка особового імені Дядько фіксується 1241 р. в Києві у формі посесива «*Дядьков градъ*» (ЕСЛГНПР 58). Напр., 1491: «наши слоуги Нѣгоє Орбѣскоул и братаничи их *Дядко* и Влад» – м. Сучава (ССУМ I 341); пор. ще патронім 1289: Семен *Дядькович* – боярин холмський, посол Льва Даниловича (ЛР 449). Пор. також 1404: Глѣб *Дядкович* – м. Медика (ССУМ I 342).

Ж

ЖАБА. Особове ім'я *Жаба*, що пішло від співзвучної назви земноводної тварини *жаба*, завжди належало до рідкісних родинно-побутових імен слов'ян (Мор 83). Серед імен українців Ужгород-

щини в с. Часлівці воно засвідчується записом 1393 р. стосовно особи на ім'я Василь: Wasyl dictus *Zabla* (!) (Zsigmondkori oklevéltár 1383 – 1389, с. 319), у якому назва *Жабля* виступає означенням. Додатковим ідентифікатором особи при особовому імені в XIV ст. ім'я *Жаба* виступає також на інших теренах України. Пор. запис 1364 р.: Petro *Żaba* (AGZ II 2); 1649: Михайло *Жабля* (Р 106), 1649: кр. Mich. *Zabka* – с. Тюшка (Bélay 209).

У наші дні в Україні побутує понад 10 різних прізвищ від цього імені, як *Жаба*, *Жабей*, *Жабка*, *Жабкович*, *Жабляк*, *Жабченко*, *Жабур*, *Жаботинський* та ін. (Чу Прізв. 222; Редько 355 та ін.).

У поляків та чехів картина така ж сама. Пор. 1433: запис Andreas *Żaba* (SSNO VI 341). Лише на території Білорусі лексема *Жаба* в функції власного особового імені затрималася до XVI ст. Пор. для прикладу запис 1532 р. *Жаба* Семенович (Бір 212).

ЖАДАН. *Жадан* – це давньоукраїнське особове ім'я в формі нечленного дієприкметника. Як і імена моделі *Бажан*, *Хотєн*, *Чекан*..., воно пішло від дієслова *жадати* 'бажати, хотіти, вимагати, тужити, зичити комусь щось' (Svob 98; СУМ II 502). У давнину ім'я давали дитині, батьки якої дуже бажали, чи навіть просили бога дати їм дитя (Осташ До пох. 540).

Перші письмові згадки імені походять із басейну Верхньої Тиси, а саме з 1420 р.: кріпак *Sadan* (читай: *Жадан*) – комітат Сатмар, а з 1427 – запис *Zadan* – с. Санісло та с. Ченґер (Mak Sza 210, 124). До речі, ойконім *Sadan villa* (суч. угорське *Zsadány*) згадується вже 1220 р. як поселення в сусідньому комітаті Сатмар на річці Тиса (Reg Var 243). У XVI ст. ім'я фіксується на різних теренах України. Напр., 1552: *Жадан* – міщанин хмельницький (Арх ЮЗР VII/2 147). У Реєстрі війська запорозького 1649 р. на 40 тисяч козаків припадає вже 159 осіб із іменем *Жадан* (Осташ Інд. 514), як-от: *Жаданъ* Кривохижа – Переяслав; *Жаданъ* Капканчик – м. Умань; *Жаданъ* Мордасєнко – м. Брацлав; *Жаданъ* Корноух (Осташ Інд. 334, 387, 203, 235). Пор. також козак Чигиринського полку 1649 р. *Жадан* Москалєнко (РВЗ 49), козак Білоцерківського полку *Жаданъ* Козачєнъко (РВЗ 191), козак Миргородського полку *Жаданъ* Плаксєнко (РВЗ 392), сотник Полтавського полку 1649 р. *Жаданъ* Татаринчєнко (РВЗ 412), козак Корсунського полку *Жадан* Богодушєнко (РВЗ 162), козак Брацлавського полку *Жаданъ* Гуторка (РВЗ 237), козак Кальницького поку *Жаданъ* Хустєнко (РВЗ 286) та ін. У другій половині XVII ст. ім'я *Жадан* кілька разів засвідчує Харківський перепис. Напр.: *Жаданъ* Михайленко, *Жаданъ* Иваненко, *Жаданъ* Курганъ (ХП 142, 144, 164).

З XVII ст. укр. писемні пам'ятки засвідчують патронімні утворення на зразок козаки Канівського полку Тимко та Хома *Жаданєнко* (РВЗ 177), козак Уманського полку Сема *Жаданєнко* (РВЗ 228).

ЖАДАНЕЦЬ. Ім'я утворено за допомогою демінутивного суфікса *-ець* від особового імені *Жадан*. Найдавніші приклади фіксуються з XVI – XVII ст.ст. Напр., 1507 р.: *Жаданець* – овруцький міщанин (Туп 144). У Реєстрах війська запорозького два козаки мали ім'я *Жаданець* (Осташ Інд. 514). Пор. козак Кальницького полку *Жаданєцъ* Сурганєнко (РВЗ 277) та козак Чигиринського полку *Жаданєц* Коломыйцовъ (РВЗ 35).

ЖАДЕН. Давньоукраїнське ім'я, утворене від нечленного прикметника *жаден* 'жадний, жадібний' або від займенника *жоден* 'ніхто'. Найдавніша згадка імені *Жаден* походить із 1125 р. і стосується писця Мстиславового євангелія: *Жадѣнъ* (Туп 144). У 1220 р. ім'я *Жаден* згадується в Затиссі, а точніше в комітаті Сіладь (Угорщина): «*Saden* reus de villa Bocku» (Reg Var 243). Пізніші записи імені *Жаден* приносять

лише з Північної України. Пор. запис 1608 р.: *Жаденъ* Милюковъ – путивльський прикажчик; 1623: *Жаденъ* Некрасовъ – путивлець, боярський син (Туп 144). Пор. також назву міста *Жадьнъ* з Волинської землі в записі 1240 р. (ЕСЛГНПР 59).

ЖАДЕНКО. Похідне ім'я *Жаден* утворено за допомогою форманта *-ко*, який у XVII ст. ще зберігав здатність виражати здрібнілість чи пестливість. Пор. 1608 р.: *Жаденко* Кушнеровъ та *Жаденко* Ивановъ – путивльські козаки (Туп 144).

ЖАДКО. Українське ім'я *Жадъко* утворене від дієслівної основи *жадати* 'вимагати, настирливо просити'. Воно зафіксоване вже в середньовічних графіті Софії Київської (СНСК табл. 76, стор. 448; Висоцький 142). 1545 р. ім'я *Жадко* фігурує в Описі мешканців Житомирського замку: *Żadko* Olszanikowicz (ОЖЗ 148). А в Описі Черкаського замку наявні аж три особи на ім'я *Жадко*, а саме: *Жадко* Пожога, міщанин *Жадко* Налитневич та міщанин *Жадко* Круглович (ОЧеркЗ 388).

У Реєстрі війська запорозького 1649 р., крім записів імені козака Канівського полку *Жадко*, наявні також варіанти імені *Жадько* та *Жацко*. Напр., *Жадко* Андрѣєвичъ, *Жадко* Суринєнко – Канівський полк (РВЗ 106, 109); *Жадько* Бажанєнъко – Кальницький полк (РВЗ 282) та патронімічне іменування козака Канівського полку 1649 р. Богданъ *Жадчєнко* чи козака Київського полку Денис *Жадчєнко* (РВЗ 122, 295).

ЖА(Й)ВОРОНОК. В Україні особового імені *Жайворонок* не виявлено, але засвідчені антропоніми, зокрема патроніми та прізвища, утворені від нього. Напр., 1400: «...продалъ пану Клюсови дворищє *Жаворонковича*» – м. Львів (ССУМ I 353); 1649: козак Иван *Жайворонок* (РВЗ 136); 1674: Яшка Ивановъ сынъ *Жаворонковъ* – с. Холмського повіту (Туп 545).

Ім'я *Жаворонок* засвідчено в Росії 1554 р.: *Жаворонокъ* Лазоревъ – слуга Волоцького монастиря (Туп 144). Пор. також запис із території Польщі 1440 року: Testes *Żawronek* Iurko (AGZ XI 2765).

ЖАСКО. Особове ім'я *Жасъко* засвідчене вже в середньовічних графіті Софії Київської: Путъко писаль съ *Жаскомъ* (СНСК табл. 111, стор. 448). Воно прочитується також у назві села *Жасковичі*, рідше – *Жашковичі*, що у Волинській землі за 1452 р. (ССУМ I 355), а також у записі назви села *Жасковичѣ*, яке фіксується в Перемиській землі за 1361 р. (ССУМ I 335; Гумецька 13 – 15). Крім цього, існуваня імені *Жаско* підтверджує також запис антропоніма *Жасковський* за 1476 р.: «...продалъ єсми пану Волчку *Жасковскому*» (там же). Особове ім'я *Жаско* згадується теж у Реєстрі війська запорозького 1649 р. (Осташ Інд. 514).

Поза українськомовним ареалом особового імені *Жаско* не виявлено. На нашу думку, давньоукраїнське ім'я *Жаско* утворено за допомогою форманта *-ко* від двоосновного особового імені *Жаслав* (див. далі). Але не вилучено, що в його основі лежить дієслово *жасати/жахати* 'страшити, лякати' чи прикметника *жаский* 'страшний', тобто, що воно було синонімом до прізвиськ *Страшко, Опудало*.

ЖАСЛАВ. Особове ім'я *Жаслав* прочитується з запису 1466 р. повного іменування князя Юрия Василевича *Жаславского*, який жив у м. Бересті (ССУМ I 355). Воно прочитується також в іменуванні 1635 р.: *Жаславски* Владислав Домка – княжич (АЖГУ 204). Лексема *Жаслав* має всі ознаки двоосновних слов'янських імен зразка *Браслав, Гослав, Мислав, Наслав, Чеслав*..., окрім однієї – у неї не встановлена доіменна семантика компонента *Жа-*, а ономастикони слов'янських мов імені *Жаслав* не фіксують.

Припускаємо, що це той же компонент, що й в українських імен *Жадан*, *Жадко* або ж *Жажь* та в імені *Пожаръ* (Грк 98). Якщо наше припущення правильне, то первісний вигляд того двоосновного імені був *Жадославъ* чи *Жадьславъ*, а його доіменним значенням було те саме, що й у сучасного прикметника *славожадний*. Убачати в імені *Жаслав* спотворення таких імен, як *Жажослав*, *Ізяслав*, *Сдислав*, немає достатніх підстав.

ЖАТКО. Ім'я *Жатко* відтворюється на підставі прізвища *Жаткович*, яке на Закарпатті фіксується з XVIII ст. (Чу Прізв. 223), південнолемківського прізвища *Жатковський* (Дуйчак 118) та південнолемківського ойконіма *Жатківці*, яке на Пряшівщині вживається з 1345 р. дотепер (Краєзн. словн. 424). Воно могло постати унаслідок асимілятивного оглушення дзвінкої фонеми /*д*/ перед глухою фонемою /*k*/ в імені *Жадко* (див. вище). Доречним буде згадати при цьому і найменування козака Брацлавського полку 1649 р. Савъки *Жатчєнка* (РВЗ 253).

ЖАХ. Особового імені *Жах* у писемних пам'ятках укр. мови не виявлено, однак його можна відтворити на підставі прізвища козака Миргородського полку 1649 р. Радко *Жаховский* (РВЗ 379). Якщо наше припущення правильне, то твірною назвою для цього імені міг бути тільки апелятив *жах* 'страх, переляк'. Наше припущення підтверджується тим, що на Ів.-Франківщині побутує прізвище від тої ж основи *Жахович*, а на Кіровоградщині – ойконім *Жахівка* (Редько 356).

ЖАЦКО. Особове ім'я *Жацко* значиться в Реєстрах війська запорозького 1649 р. (Осташ Інд. 514). Пор. козака Кальницького полку 1649 р. *Жацко* Микитєнко (РВЗ 282). Припускаємо, що ім'я *Жацко* могло утворитися усічено-суфіксальним способом від незасвідченого імені *Жад(о)слав* при асиміляції звукосполучення /*дс*/ в /*ц*/, тобто так само, як і в імен *Брацлав*, *Гуц*, *Рац*..., через етап *Жадслав* + -*ко*.

ЖДАН. Самобутнє східнослов'янське чол. ім'я, яке виникло у протоукраїнську добу на базі нечленної форми пасивного дієприкметника від дієслова *ждати* 'чекати'. Отже, первісне значення імені *Ждан* було 'очікуваний, бажаний'. Дехто припускає, що слов'янське ім'я *Ждан* є калькою латинського імені *Dezider* (Knappová 190), хоч відомо, що бажання батьків закласти в ім'я дитини ідею очікуваності чи неочікуваності у різних народів могла з'являтися спонтанно ще у праслов'янську епоху (пор. укр. імена *Бажан*, *Безжданко*, *Жадан*, *Нечай*, болг. імена *Ждан*, *Желан*, пол. ім'я *Czekan*...).

Перші письмові згадки імені *Ждан* походять із XIII ст. Ім'я *Ждан* засвідчено вже в житії Бориса і Гліба. Пор. Варфоломейко *Жданъ* (Туп 145). У закарпатському селі Ремета вже 1437 р. засвідчується кріпак Valentinus filius *Zdyan* (Nagy II 339), у м. Житомирі 1545 р. фіксуються імена Bohdan і *Żdan* (ОЖЗ 128), а 1552 р. у Києві – *Жданъ* Чоботаръ (ОКиЗ 115); 1569 р. на Волині значаться пан *Ждан* Копленский, а 1571 р. – пан *Ждан* Танкович (ВГ XVI ст. 53, 131); 1583 р. під іменуванням *Жданъ* Самойлович фігурує берестейський міщанин (Туп 145); «1585: у *Ждана* боярина взяли сєдло» – м. Луцьк (Купч Акти 934).

Та найбільше фіксацій імені *Ждан* приносять писемні пам'ятки XVII ст., напр., із Волині: *Ждан* Касянов шурин; *Ждан*, підданий панів Дахновичів; Иванишин *Ждан*; Кушнєр *Ждан*; Щениевский *Ждан* (ДМВН 285, 284, 289, 302), *Ждан* Борщ, *Ждан* Бородиненя, *Ждан* Дмитрів (ВКО 236, 243), у 1649 р. в козацьких реєстрах ім'я *Ждан* фігурує 42 рази. Напр., козаки Чигиринського полку *Жданъ* Пуза та *Жданъ* Панкович (РВЗ 65), козак Ніжинського полку *Жданъ* Жєлєзняк (РВЗ 464), козак

Білоцерківського полку *Ждан* Поцѣлуйчєнко (РВЗ 186), а в м. Лохвиця, що на Полтавщині, іменем *Ждан* записано сина Івахненка Івана Нагурного ще 1655 р. (Лохвицька книга 199).

А в «Переписних книгах» 1666 та в Харківському Переписі 1660 р., в яких, за спостереженнями М. О. Демчук, вимагалася скрупульозна ідентифікація юридичних осіб через стабільні двослівні іменування, слов'янські особові імена ще є досить частими. Напр., *Жданъ* Корниловичъ, *Жданъ* Ивановъ, *Жданко* Шолгач, *Жданко* Кислый, *Жданко* Мукосѣєвъ (Демчук 28).

Крім України, ім'я *Ждан* відоме в Чехії (Knappová 190), в Білорусі та в Росії. До речі, російські ономастичні словники понині включають ім'я *Ждан* до своїх реєстрів як актуальне особове ім'я (Петровский 100), тоді як українські ігнорують його, як і імена *Бажан, Жадан*. Однак в окремих містах, напр., у Тернополі та в Луцьку, нині справді спостерігається поступальний рух імен до повернення в життя раніше вживаних слов'янських імен зразка *Ждан, Богодар* та ін. (Свистун 14).

ЖДАНЕЦЬ. Ім'я *Жданець* в Україні засвідчують офіційні документи з XVI до кінця XVII ст. Напр., 1545 р.: *Żdanec* Hłodewicz – м. Житомир (ОЖЗ 178); 1587: *Жданець* Черепега (Арх ЮЗР VI/1 130); 1620: *Жданець* Дуженя, *Жданець* Ігнатеня – с. Велика Боровиця (ВКО 169). У XVII ст. засвідчено також ім'я *Жданець* – десятника підданого панів Проскур (ДМВН 285).

Українське ім'я *Жданець* утворено від імені *Ждан* за допомогою демінутивного суфікса *-ець*.

ЖДАНКО. Усі відомі нам випадки письмової фіксації імені *Жданко* припадають на середину XVII ст. Напр., 1649 р.: козак Миргородського полку *Жданко* Осыпєнко (Р 380); 1666: *Жданко* Шолгач, *Жданко* Кислий, *Жданко* Мукосѣевъ (ПК 341, 348, 372).

На цей же рік припадає запис прізвищевої назви Артюшко *Безжданко* (ПК 383), а на 1615 – патронім *Жданченя* (Арх ЮЗР VI/1 216). Пор. також запис патроніма 1654 р.: Антонъ *Жданенко* – київський козачий полковник (Туп 545). Ім'я утворено за допомогою демінутивного форманта *-ко* від імені *Ждан*.

ЖДАС. Рідкісне українське ім'я *Ждас* засвідчене тільки в одного з запорозьких козаків 1649 р. Це козак Переяславського полку *Ждас* Дємянєнъко (РВЗ 344). Його утворено усіченосуфіксальним способом від імені дієприкметникового походження *Ждан*.

ЖДИМИР. Особового імені *Ждимир* в Україні не виявлено, але воно легко відтворюється на базі середньовічних патронімів та кількох давніх топонімів. Пор. патронімічне іменування давньоруського боярина 1314 р. Дмитрий *Жидимиричъ* (Лавр. літопис 501), запис патроніма 1624 р. *Żdymirowicz* (Купч Давні 21). Воно лежить також в основі назви закарпатського села *Ждимирь*, розташованого на однойменній річці *Ждимирь*, яка є лівою притокою р. Вичі басейну р. Латориці біля м. Сваляви і Волівця. Ойконім становить давній посесив із суфіксом **-jь* від слов'янського особового імені *Жьдимиръ*. Пор. ще рос. особову назву *Ждимер* (Купч Найд 63). Назва села *Ždemir* у Чехії відома вже з 1204 р. (Купч Давні 235). Не зайвим буде нагадати, що на території Словаччини вже 1229 р. згадується особова назва *Zdimer* (Majtán Z najstar 137, 142).

Безсумнівно, що особове ім'я *Ждимир* – це давнє слов'янське двоосновне утворення, препозиційним компонентом якого є дієслово *ждати* 'чекати', а постпозиційним – іменник *мир*.

ЖДИНЬ. Українське особове ім'я, яке відтворюється на підставі ойконіма *Ждиньово* (сучасна штучна офіційна назва села – *Жденієво*) Воловецького р-ну (в угорському написанні

Zsdenyova), заснованого у XVI ст. у басейні річки Латориці. Особове ім'я утворене від тієї ж усіченої антропооснови *Жди-*, тобто *ждати* 'чекати', наявної також у назві села і назві місцевого потока *Ждимирь*, за допомогою суфікса *-нь*, як і у календарних імен зразка *Гринь*, *Штень*, тобто *Григорій*, *Штефан*. Антропооснова *Жди-*, як і суфікс *-нь*, перегукуються у своїй словотвірній структурі з назвою галицького лемківського села *Ждиня* (ПР), що біля м. Криниця (Крас 74). Пор. ще суч. укр. прізвище *Ждиняк* та його фонетичний варіант *Ждыняк* на Пряшівщині (Дуйчак 118).

ЖЕЛЕХ. Ім'я становить слов'янське усічено-суфіксальне утворення від котрогось композита зразка *Желислав*, *Желибор*, *Желимир*, *Желимысл*, *Желистрый* (Šim 387). До пам'яток писемності воно потрапило досить пізно. Пор. 1565: *Żelech*, *Żeleszko* (ОКЗР III 128). Пор. також патронім 1597 р.: *Желеховичъ* (Арх ЮЗР I/1 123). Пор. ще укр. ім'я XVII ст. *Жєлєхъ* (Керста XVI ст. 14). У середньовічній Польщі поширеними були прізвищеві назви *Żelechowski*, *Żelichowski* (SSNO VI/3 360, 362), фономорфемна структура яких відповідає суч. українському прізвищу *Желехівський* та ойконімові *Желехів*, що на Львівщині (Редько 358).

ЖЕЛИБОР. Ім'я *Желибор* – це давнє слов'янське композитне утворення, препозиційним компонентом якого послужило серб. дієслово *желити* 'бажати, прагнути', а постпозиційним – *-бор* 'боротися, боротьба' (Pleskalová 49). Отже, ім'я первісно могло означати 'той, що прагне боротьби', а відтворюється на підставі запису ойконіма *Желібори* Галицького р-ну Ів.-Франківської обл. *Zelibor* та *Zelibory*, засвідченої в 1440 та 1515 роках (AGZ XII 82: ŻD 18/I 23). В Україні іменування згадується з XV ст., а саме 1463: Iaczko *Żelibor* (AGZ XII 1419); 1486: Andream Żelibor (AGZ XV 1823). Ім'я відоме було полякам (Mal Bud 131), болгарам (Илчев 203) та деяким іншим слов'янським народам (Pleskalová 49). На Івано-Франківщині з XV ст. донедавна вживався ойконім *Желібори*, який часом було змінено на *Жалибори* (Х – Д 69; Габорак 61).

ЖЕЛИМИР. Особове ім'я утворюється на підставі призабутої назви ужгородського пагорба *Желимир*, який згадується як колишній виноградник на північній окраїні обласного центру біля *Дайбозької гори* в середньовічному Ужгороді (Чу Сліди 166). Ім'я складене з дієслівної основи *Жели-* 'бажати, прагнути' та іменника *мир*. Отже, первісним значенням імені могло бути 'той, що прагне миру'. Пор. польські середньовічні імена *Żelibor*, *Żeliborz*, *Żelimysl*, *Żelislaw*, *Żelistryj* (SSNO VI/3 361 – 362). Ім'я *Želimir*, як і *Želibor*, *Želislav*, відомі в Чехії (Knappová 190 – 191) та в Сербії (Грк 92).

ЖЕЛИСЛАВ. Ім'я утворено шляхом поєднання дієслівної основи *желити* 'бажати, прагнути' та іменника *слава*. Воно відоме сербам та хорватам (Грк 32; Šim 388). У пам'ятках східнослов'янської писемності ім'я *Желислав* фіксується з 1226 ст. Пор. 1262: *Желиславъ* – боярин володимир-волинський, воєвода Василька Романовича і Володимира Васильовича (ЛР 423, 428, 433, 434, 485). На території Польщі ім'я *Żelislau*, як і *Żelibrat*, *Żelimysl*, уживалося до кінця Середньовіччя (SSNO VI/3 362).

ЖЕЛІЗКО. Давнє слов'янське побажальне ім'я. На теренах України воно фіксується з XVII ст. Пор. 1649 р.: козак Київського полку *Желизко* Малыха (РВЗ 310). Пор. також прізвищеві іменування 1649 р.: Иванъ *Желѣзко* і Богданъ *Жєлизко* (РВЗ 293), а 1646 – Петрушко *Желѣзко* (Туп 148). Особове ім'я *Żelezko* та *Żelazko*, як і співзвучні прізвищеві назви з XIII ст., вживаними були в Польщі (SSNO VI/3 358), а в Болгарії імена *Желез*, *Железко*, *Желязко* дотепер кваліфікуються як побажальні, смислом яких було побажання «Нехай

буде здоровий як залізо!» (Илчев 203; Budziszewska 243; Недялка, Пенка 97).

ЖЕЛЬКО. Слов'янське чол. ім'я *Желько*, яке є суфіксальним дериватом від імені *Жељимир*, що складене з іменника *жеља* 'бажання, прагнення', а прийшло до українців Сербії та Хорватії у міжвоєнні роки. Пор. іменування учнів середньої школи м. Шид за 50-ті роки: *Желько* Тиркайло, *Желько* Файфрич (Мудри – Саламон 258).

ЖИВИЛИК. Слов'янський з походження дериват від дієслівної основи *живил-* представлений записом 1454 р. з с. Кривоштяни, яке знаходиться на словацько-українському пограниччі: *Zyvylyk* de Jezthreb (Sztáray II 528).

ЖИВКО. Давнє слов'янське ім'я, яке серед українців фіксується з XV ст. Пор. 1411: *Żywko* (AGZ XVII 92). Пор. також прізвищеву назву 1565: Michno *Živko* (ОКЗР II 274) та патронім *Żywkowicz* з 1536 р. (AGZ IX 1040). У болгар ім'я дотепер уживається як захисне (Илчев 204). А утворено його від прикметника *живий* із значенням 'жвавий', 'живучий' за допомогою форманта *-ко* (Šim 389). У болгар, сербів та хорватів ім'я *Живко* має багато споріднених, у тому числі й двоосновних, як *Живан*, *Живислав*, *Живомир*... Упродовж XVI – XVII ст. у Карпатах вживаними були також імена та прізвищеві назви *Живаль*, *Живан*, *Живчак* (SSNO V 82 – 83). Пор. також похідне іменування козака Полтавського полку 1649 р. Яковъ *Живъчєнъко* (РВЗ 409).

ЖИВОТКО. Рідкісне слов'янське односновне особове ім'я, утворене за допомогою демінутивного іменного форманта *-ко* від давнього слов'янського імені *Живот* (Šim 391; Илчев 204), доіменним значенням якого було, очевидно, 'життя', як і у грецького жін. імені *Зоя*. Пор. сучасні українські прізвища *Животко*, *Животок*, *Животовський* (Редько 360). У поляків антропонім *Żywotek* значиться вже 1458 р. (SSNO VI 381).

ЖИД. Доіменна семантика антропооснови *Жид* у слов'ян пов'язана з дієсловом *жьдати* 'вижидати, чекати', однак із кінця Середньовіччя основа *Жид-* українцями уже починає сприйматися як етнонім із первісним значенням 'єврей'. Отже, основа *Жид-* стає омонімічною, і тому розрізнювати два її первісні значення у ряді випадків досить важко. Перші письмові фіксації антропоніма *Жид* в Україні припадають на початок XV ст. Напр., 1401: пан Михалко *Жидъ* Ганоусовъ зять – м. Галич (ССУМ I 360); 1432: Johannes dictus *Zyd* (SSNO Vi/3 374); 1444: Petro alias *Zyd* (AGZ XIV 1234). Пор. також запис 1307р. назви поселення: *Syd* in comitatu de Beregh, яку Д. Дєрффі читає як *Жид* (Györffy 550); 1620: запис *Жид* Давид – с. Рівки (ВКО 213). В угорськомовному записі 1772 р. *Zsid* Miklus ховається справжнє прізвище закарпатського греко-католицького єпископа Ольшавського (Лучкай Ic 252), який, звісна річ, не міг бути євреєм.

Останній факт примушує нас думати, що *Жид* у цьому випадку – це усічений варіант давнього слов'янського двоосновоного імені зразка *Жидислав* або *Жидослав*, які згадуються також у Новгороді під 1174 і 1175 рр. (Мор 85). Пор. також 1252 р.: *Жидиславъ* – воєвода руський та антропонім *Жидята* (Лавр. 450, Туп 205). Підтвердженням цього може бути патронім 1327 р. *Жидомириричь* Дмитрій (там же). Пор. також запис 1388 р.: Иванъ *Жидовичь* – член ради князя Новгород-Сіверського (Туп 548).

Від імені *Жид* досить рано почали утворюватися різні патроніми. Напр., 1572: Dan. *Zidow* – с. Сусково (Чу Прізв. 224); 1682: *Sidovits* Olexa – с. Ставний (там же), суч. прізвища *Жидик*, *Жидак*, *Жидович* (Чу Прізв. 225).

ЖИДИСЛАВ. Слов'янське особове ім'я *Жидислав* ніколи не належало до популярних. На південних схи-

лах Українських Карпат, а саме в комітаті Саболч, 1217 р. згадується *Sidizlou* pristaldus (Reg Var 214). Відоме воно було і в Новгороді, про що свідчить патронім *Жидиславичъ* при особовому імені Борис із 1175 р. (Мор 85). А складено згадане ім'я з імператива дієслова *ждати* 'чекати' та іменного компонента *-слав*.

ЖИДОК. Українське утворення з суфіксом *-ок*, основою якого могло служити як ім'я слов'янського походження *Жид*, так і етнонім *жид* 'єврей', навіть давній нечленний прикметник *жидъкъ* 'рідкий'. Перші записи антропоніма *Жидок* припадають на XVI ст. Пор. 1546: *Жидок* Семашковичь и брат его Позняк – черкаські бояри (Туп 149); 1655: антропонім *Жидокъ* (Арх ЮЗР III/2 612); 1686: селянин Ивашко *Жидокъ* – м. Київ (Туп 205). До імені *Жидок* прилягають також фіксації патронімів Лавринъ *Жидченя* за 1582 р. (Арх ЮЗР VI/1 115) та *Жидченко* з 1649 р. (Осташ Пр 540).

ЖИДЯГА. Українське утворення з формантом згрубілості *-'ага* від слов'янського особового імені *Жид* або від етноніма *жид* 'єврей'.

ЖИДЯТА. Слов'янське демінутивне особове ім'я *Жидята*, як і ряд інших здрібніло-пестливих імен, структура яких перегукується з давніми укр. ойконімами зразка *Велятино*, *Голятин*, *Гусятин*, *Пирятин*, *Таращa*, *Яремча* та ін., утворене за допомогою форманта *-ят(а)* від основи *жид-*. Пор. давньоруське двослівне іменування *Жидята* Доможировичъ (Туп 205). Пор. записи таких ойконімів з 1601 р. як *Жидятич* (Купч Найд 72).

ЖИЗНОБУД. Давньоукраїнське особове ім'я, засвідчене серед середньовічних написів Софії Київської (СНСК табл. 15; Висоцький 142). Ім'я утворено складанням давньої іменникової основи *жизнь* 'життя' (Svob 93), як і в імен *Žiznemir*, *Dobrožizn*, *Ľutožizn*, та дієслівної основи *будити* 'пильнувати'. Пор. ще старопольські антропоніми XIII – XV ст. *Żyzno*, *Żyznowić*... (SSNO VI 382).

ЖИЗНОМИР. Ім'я відтворюється на підставі назви села *Жизномир* Бучацького р-ну Тернопільської обл. Село згадується 1457 р. в записі *Zysnomirz* (AGZ XII 427), а назва інтерпретується у статті Д. Бучка та Г. Бучко (Давньоукраїнські с. 5), як такі, що походять від давніх слов'янських іменних складників *жизнь* та *миръ*.

ЖИЛА. Чол. особове ім'я *Жила* могло постати внаслідок усічення таких двоосновних імен, як *Жилислав* чи *Домажил* із першим чи другим дієслівним компонентом *-жил-*. Менш імовірно, що воно утворилося на базі співзвучного апелятива *жила* 'кровоносна судина'. Ім'я *Жила* вживалося вже серед печорських сокольників 1330 р. (Туп 156). Пор. ще запис 1363 р.: розбійник Joseph filium *Zyle* – м. Ужгород (Nagy I 332); 1552: міщанин Илья Попович *Жила* – м. Черкаси (ОЧеркЗ 88); 1649: козак Антон *Жила* (Р 22), Степан *Жила* (РВЗ 416) та козак Канівського полку Курило *Жилєня* (РВЗ 223). Починаючи з XV ст., від імен *Жила* та *Жилка* утворюються вже патроніми. Пор. 1464: «дворище, що *Жилчич* держал» – м. Острог (ССУМ I 360). На території Польщі особове ім'я *Жила* та його споріднені також уживалися вже з XIV ст. (SSNO VI/3 377 – 378).

ЖИР. Слов'янське особове ім'я, що виникло внаслідок усічення давнього двоосновного імені *Домажиръ* або *Жирославъ*, у яких основа *-жир-* – це 'паша', 'жолудь', 'життя, корм', а може, й 'багатство' (Svob 93). Менш імовірно, що воно постало, безпосередньо на базі апелятива *жир* у його давньому значенні 'плоди бука', 'сало', 'товщ' (Гр I 184; Осташ Пр 540). У вигляді чистої основи *-жир-*, як особове ім'я *Жир* починає вживатися на теренах України досить пізно. Так, у 1649 р. згадуються кілька козаків на ім'я *Жиръ* (Осташ Пр 540; Р 302),

напр., Процик *Жир* (РВЗ 302). Зате частішими є патроніми та ойконіми на зразок *Жировичъ*, *Жирковичъ*. Пор. 1640: Лукян *Жировичъ* – гомельський селянин (Туп 58); 1643: Мойсей *Жирка* (Арх ЮЗР VI/1 537). Пор. суч. п-ще *Жиров* у Запорізькій обл. (Редько 363). А серед угорців Закарпаття уживаний є прізвище Zsiró (с.Баранинці). Пор. також ойконім 1565 р. «в *Жыричах* под Ратном» (Арх ЮЗР VII 299 – 300).

ЖИРКО. Ім'я утворено усічено-суфіксальним способом від давньослов'янського особового імені *Жирослав* або *Мойжир* за допомогою форманта *-ко*, де елемент *-жир-* використано у давньому його значенні – 'життя, їжа', 'паша'. Ім'я *Жирко* засвідчується в Реєстрах запорозьких козаків 1649 р. Напр., Андрусь *Жирко* (РВЗ 188). На теренах Польщі антропонім *Жирко* фіксується вже в пам'ятках XIV – XV ст. Пор. записи *Żirko*, *Sirko* (SSNO V/1 79).

ЖИРОСЛАВ. Давнє слов'янське двоосновне особове ім'я, складене з основ *-жир-* 'життя, їжа, багатство' (Svob 93) та іменника *слав(а)*. Писемні пам'ятки засвідчують його з найдавніших часів. Напр., 1078: Иванъ *Жирославичъ* – боярин київський, воєвода Всеволода Ярославича (ЛР 121, 486; Туп 548). 1147: *Жирославъ* Нажировичъ – боярин київський, воєвода Гліба Юрійовича, Ростислава Юрійовича та Юрія Володимировича (ЛР 216, 227, 265, 276, 485; Ипат 346; Туп 151 – 152); 1159: *Жирославъ* Васильовичъ – боярин володимир-волинський, галицький посол Ростислава Мстиславовича (ЛР 273, 485); 1219: *Жирославъ* «облудний», якого за інтриги проти князя Романа було вигнано з батьківщини (Крип'як ГВК 49, 90, 131; ЛР 378, 382, 383, 404, 485). Пор. також 1246: Дмитро *Жирославичъ* – син *Жирослава* Нажировича, боярин київський Ізяслава Мстиславича (ЛР 203, 483), а також Ионъ *Жирославичъ* – боярин київський (ПСРЛ I 200).

Поза Україною ім'я *Жирослав* побутувало упродовж пізнього Середньовіччя у Білорусі, зокрема в м. Турові (ЛР 203, 485), а також у Польщі (SSNO V/1 78 – 80).

ЖИРОТА. Похідне слов'янське особове ім'я з формантом *-ота*, утворене усічено-суфіксальним способом від двоосновного імені *Жир*, засвідчене 1565 р. як *Żyrota* (ОКЗР II 15). Пор. рос. *Жирота*, *Жирохно* (Туп 207).

ЖИРОШ. Ім'я *Жирош* постало внаслідок усічено-суфіксального способу творення слов'янського двоосновного імені зразка *Жирослав* шляхом додавання до нього суфікса *-ош*. Пор. ще давньоруські імена *Жирохно*, *Жирята* і т. п. (Туп 207). Особове ім'я *Жирош* письмово значиться в кількох країнах центральної Європи наприкінці Середньовіччя. Так, на Русі його дериват *Жирошка* засвідчується вже 1200 р.: *Жирошка* Огасовичъ (Туп 207). У Польщі, передусім на Мазовші, ім'я *Żirosz* значиться в роки 1228, 1236 (SSNO V/1 80); пор. також споріднені з ним імена *Żyroch*, *Żyroń*, *Żyrot*, *Żyrik* (Mal Skróc 78 – 79). На території Угорського королівства особове ім'я *Zsiros* фіксується з XVI ст. (Kázmér 170), але там воно тепер пов'язується з угорським апелятивом *zsiros* у значенні 'жирний'.

ЖИРУХА. Рідкісне слов'янське особове ім'я прізвиськового типу, зафіксоване в середині XVII ст., а саме в 1648 – 1651 рр. як Jacko *Żyrucha* (МІГ II 215). Ім'я, як і *Жирота* та *Жирош*, утворені від двоосновного імені зразка *Жирослав* шляхом скорочення постпозиційного компонента і додаванням до нього форманта *-уха*.

ЖИТ. Доіменне значення імені *Жит* пов'язане з дієсловом *жити* чи іменником *життя*. Наявність цього особового імені в староукраїнській мові підтверджується вживанням дериватів із основою *Жит-*. Напр., патронімом 1600 р. *Житенко* (Арх ЮЗР VI/2 88; Демчук 59),

а також рядом похідних на зразок *Žit* у інших слов'ян (Mal Star 79). Пор. ще російський посесив *Житов* (Туп 605; Арх ЮЗР III/2 602) та старопольський антропонім *Żitow* (SSNO VI 381).

ЖИТЕЦЬ. Найдавніший запис цього особового імені походить із басейну Середньої Тиси з 1213 р.: filios Sacicu et *Syteci* – с. Бан у комітаті Красна (Reg Var 180). Пор. також спотворений запис цього імені з 1455 р.: «и па‹д›ина єго о(т) *Жицѣ*» (читай: от *Житьця* !) – м. Сучава (ССУМ I 361).

Ім'я утворено за допомогою суфікса -*ьць* від котрогось із двоосновних імен моделі *Житеславъ* або *Борижитъ, Тихожитъ* і т. п. (Svob 93). Пор. також одноморфемне слов'янське особове ім'я *Žitъ*, яке вживалося в чеській мові (Svob 113) та в деяких інших слов'янських мовах (Демчук 59). Пор. ще суч. прізвище *Житецький* (Редько 363).

ЖИТИНА. Усічено-суфіксальне слов'янське особове ім'я, утворене від дієслівної основи *Жит-* + формант одиничності *-ина*. Напр., 1565: антропонім *Żytina* (ЛРС 339). Ім'я кілька разів засвідчено також на території Польщі упродовж XIV – XV ст. (Mal Skróc 79).

ЖИТКО. Слов'янське особове ім'я, що постало як усічено-суфіксальне утворення від двоосновного імені зразка *Житомир* або *Доброжит* (Mal Skrót 79; Svob 93). Однак воно могло утворитися також і завдяки звичайній суфіксації від усіченого вже реального імені *Жит*, як і українські патроніми 1600 р. *Житенко* та *Житкевичъ* (Арх ЮЗР V/2 390). Усі записи походять із XVI – XVII ст., у яких антропонім *Житко* виступає у функції прізвищевої назви чи прізвища. Напр., 1560: Степан *Житко* – селянин із Могилівщини (Туп 151); 1565: Dmitro *Żitko* (ОКЗР III 156); 1470 – 1480: Petrus *Żytko* (SSNO V/1 82 – 83 та ін.).

ЖИТОМИР. Як особове ім'я *Житомир* засвідчується тільки з середини XVII ст., та й то лише в ролі прізвищевої назви. Пор. запис 1666 р.: Мартинко *Житомиръ* (ПК 409). Зате назва нинішнього обласного центру *Житомир* у документах фігурує з 1305, 1393 та інших років (Арх ЮЗР VII/2 5; див. ще Купч Двочленні 120), яка у пам'ятках писемності значиться вже в XIII ст. (УРЕ V 73). Крім українців, особове ім'я *Житомир* знали також чехи, словаки, серби, хорвати, словенці (Knappová 191; Грк 93; Šim 388; Svob 93), а складено це ім'я з дієслівної основи *жити* та іменника *мир* 'спокій'. Доказом давності імені *Житомир* у слов'ян може служити назва міста *Житомир*.

ЖИХ. Слов'янське особове ім'я *Жих* утворено суфіксальним способом від усіченого двоосновного імені на *Жи-* зразка *Жирослав, Житислав* або *Доброжизнь, Доможир* і т. п. за допомогою суфікса *-х*. Усі відомі нам письмові фіксації цього імені припадають на XV – XVI ст. Напр., 1565: *Żych* Jurczicz (ОКЗР II 215), патронім *Żychowicz* (ОКЗР III 249) та інші. Ім'я *Жих* на території Польщі належало до популярних. Пор. 1450: Kmetho de Sczawne... Hawrilo *Sich* (SSNO VI/3 340); 1549: Nicolaus *Zych* (там же).

Можливо, до цього етимологічного гнізда належить і білоруський антропонім *Жихарь* – укр. 'житель'. Пор. 1552: *Жихарь* Муянчиць – м. Мозир (ОМЗ 639).

ЖМЕНЬ. Особове ім'я *Жмень* засвідчено писемними пам'ятками досить пізно, а саме 1633 р.: *Жмень* Опанасович – підданий – м. Пінськ (Туп 151). Напевно, ім'я прізвиськового типу *Жмень*, співвідносне з апелятивом *жменя* 'долоня з пальцями у зігнутому їх стані' (СУМ I 357). Пор. також сучасне закарпатське прізвище *Жменяк* на Ужгородщині, використане Михайлом Томчанієм у романі «Жменяки».

ЖМУРКО. Ім'я *Жмурко* прізвиськового походження, утворене від діалектного апелятива *жмурко* 'людина, що часто жмуриться' (Гр I 488). Антропонім *Жмурко* вперше засвідчений 1565 р.

як Chwedko *Żmurko* (ОКЗР III 255), там же значиться і відповідний патронім *Żmurkowicz*.

ЖОВЧ. Ім'я прізвиськового типу, яке відтворюється на підставі назви села *Жовчів* Рогатинського р-ну Ів.-Франківської обл. Найдавніша згадка назви села йде з 1437 р. (Габорак 41). Поштовхом до появи особового імені *Жовч* могло послужити якесь переносне значення апелятива *жовч*.

ЖОЛОБ. Рідкісне словянське ім'я прізвиськового типу, засвідчене у XVIII ст. в ролі прізвищевої назви. Напр., 1720: кріпак Jo. *Solob* – с. Горінчово (Bélay 144); 1775: кріпак *Zolop* (з оглушеним кінцевим *b*) – с. Дівичне (Szabó 355), апелятивне значення імені – 'жолоб'.

ЖОСЛАВ. Ім'я відтворюється на підставі прикметникової особової назви (імовірно, відтопонімної) *Жославський*, але семантика препозиційної частини імені *Жо-* залишається темною. Імовірно, це здеформований залишок першого компонента повного двоосновного імені *Жаслав*, спорідненого з іменником *жах*, російське *ужас*.

ЖУК. Давньоукраїнське особове побутове ім'я від назви твердокрилої комахи, можливо, в переносному значенні останньої, правдоподібно, 'хитрун'. Найдавніші записи імені походять із XV ст. Напр., *Жукъ* Федоровичъ, *Жукъ* Куринець (Арх ЮЗР VIII/4 277, 353); 1453: Nicolaus alias *Żuk* (AGZ XIV 2989); 1552: *Żuk* a Czapik Kowalewicz (ОЛЗ 180); 1552: *Жукъ* Матруна (ОКЗ 116); 1564: *Жук* Кунич (ЛЛС 362); 1564: *Żuk* Kochan, *Żuk* Bobrownik (ЛЛС 337, 546); 1649: Василь *Жук* (Р 267). З XVI ст. від імені *Жук* в Україні утворюються й патроніми, напр., козак Уманського полку 1649 р. Федоръ *Жуковичъ* (РВЗ 220). Пор. також 1565: *Żuczkowicz* (ОКЗР III 15); 1596: *Жучонко* (Арх ЮЗР III/1 90); 1649: Иванъ *Жучок* (Р 97), а з 1417 р. і дотепер уживається назва села *Жуково*, що біля м. Мукачева на Закарпатті (Дэже 274).

Ім'я *Жук* у XVI ст. поширеним було також у південних районах Білорусі, напр., у м. Мозир: *Жукъ* Феневичь (ОМЗ 638); 1528: Дешко а *Жук* Нестеровичи; 1539: *Жук* Иванович; 1540: *Жук* Яцутич Кобцевич; 1564: *Жук* Сенютич, Савко а *Жук* Расевичи; 1570: *Жук* Корчмитович (Бір 214).

ЖУПАН. Ім'я прізвиськового типу походить від давнього південнослов'янського титула *жупан* 'боярин', 'губернатор' (Илчев 206; Грк 94). Найдавніші записи особового імені *Жупан* походять від словенців м. Трієст (Merkú 453). Щодо записів із території України, то перші з них походять із Закарпаття, зокрема із сіл XV – XVI ст., однак тоді вже іменування *Жупан* функціонувало в ролі прізвищевої назви. Напр., 1470: *Zupan* Peter – с. Косино (Leh Ber 334); 1509: *Zupan* Matyas – комітат Береґ (Leh Lel 23).

ЖУРИЛО. Укр. розмовно-побутове ім'я *Журило* з формантом *-ило*, утворене від основи дієслова *журитися* 'сумувати', яке лежить також у основі композитних імен типу *Журимир*, *Журислав*, *Журовлад* (Мор 113). Як особове ім'я лексема *Журило* тепер не вживається, зате в кількох областях України вживається співзвучне прізвище *Журило* та похідне від нього *Журило* (Редько 369). За межами України прізвище *Журило* подибується також у Хорватії та Польщі (Rymut II 765; Чу Прізв. 227).

З

ЗАВАДА. Українське особове ім'я прізвиськового типу, утворене регресивно-суфіксальним способом від дієслова *завадити* 'перешкодити', що від кореня *-вад-* – 'перешкода, суперечка' (Svob 90). Отже, *завада* – 'той, що заважає'. Нині лексема *Завада*, як і співзвучне з нею прізвисько, українцями

використовується тільки в значенні 'перешкода'. Відсутні записи цієї лексеми в ролі імені так само у давніх пам'ятках. Зате прізвище *Zawada* засвідчується в північно-лемківських селах Дидня, Вислік, Ропиця вже з кінця XVIII ст. (Чу Прізв. 227). З-поміж безпрефіксних основ основа *-вад-* відбита лише в особових іменах *Вадим*, *Вадислав*, у польському імені *Rozwad* та кількох інших. Ширше представлена у прізвиськах та прізвищах слов'янських народів (Чу Прізв. 226), а також у ойконімах зразка *Завада*, *Завадка*, *Zawadzycze* (AGZ XIV 81). Так, село під назвою *Завада* на Львівщині кілька разів згадується вже у XIV – XV ст.ст. у написанні *Zawada* (AGZ VI 5; див. Х – Д 106), а на південній Лемківщині – трохи пізніше (Краєзн. словн. 424).

ЗАВИД. Ім'я *Завид,* правдоподібно, праслов'янського походження. Воно утворене від префіксального дієслова *завидѣти* 'заздрити'. Раніше ім'я було відоме всім слов'янам (Грк 99), а, за Д. Богданом, батьки давали його дитині, щоб їй ніхто не завидував, тобто не заздрив (Богдан 257). А за М. Гркович – це захисне ім'я, яке батьки давали дитині, щоб їй не шкодили злі сили (Грк 95). М. Худаш та М. Демчук пропонують свою інтерпретацію, за якою ім'я походить від незасвідченого слов'янського імені **За-не-видъ* (Х – Д 109).

На Русі ім'я *Завид* засвідчується вже з XII ст. Напр., 1169: *Завидъ* – київський боярин Володимира Святославича (ЛР 292, 485; Туп 154). У XIII ст., а ще точніше 1220 р., воно зафіксоване в протоколах т. зв. «божих судів» як impetitor *Zavida* de villa Chrvat, praeniminatus *Zavida* renunciavit causae suae – комітат Сіладь (Reg Var 242 – 243). У 1428 р. ім'я *Завид* ужито навіть серед татар (Богдан 257). 1448 р. воно значиться у м. Сучаві в тексті «чєлѣди циганских на имя Влад, Лацка и *Завид*...» (ССУМ І 372), а – 1453 р. особове ім'я *Завид* згадується серед імен Нанул и Алекса (там же). Серед запорозьких козаків 1649 р. було прізвищева назва *Завидко* (Осташ Пр 541).

На Закарпатті з XV ст. функціонує село *Завидово*, угорський запис якого – *Závidfalva* 1466 р. (Дэже 274). В Україні та інших слов'янських країнах від цього імені утворено ряд прізвищ (*Завидович*, *Завидівський*, *Завидняк*) та багато ойконімів. Напр., з того ж 1466 р. походить також найдавніша письмова згадка села *Zawidowicze* з Львівщини (AGZ XV CXXXI; Х – Д 109) та згадки сіл *Завидівка*, *Завидовичі*, *Завидче* (Х – Д 108 – 109). Ім'я відоме було також чехам (Svob 91).

ЗАВИША. Правдоподібно, усіченосуфіксальне утворення від дієслова *завишати* 'завищувати' (Rymut II 729) з гіпокористичним формантом *-ша* від усіченого імені *Завидъ* (див. вище), як і давні імена *Мстиша*, *Святоша*..., що від повних імен *Мстислав*, *Святослав* або від іменника *зависть* 'заздрість' (Majtán – Považaj 262). Перші українські записи цього імені походять із XV ст. Напр., 1401: пан *Завиша* дворянинъ королевский – м. Кобринь (ССУМ І 372); 1487: пан *Завиша* печать приложилъ – с. Добучини (ССУМ І 372). У XVII ст. згадане ім'я виступає вже тільки в ролі прізвищевої назви при власному особовому імені. Пор. 1605: пан Юрий *Завиша* – м. Житомир (ДМВН 86); 1670: Иван *Завѣша* – запорозький козак (Туп 155). Особові імена *Завѣша*, *Завиша*, як і *Завишко*, нині притаманні сербам та хорватам, де вони кваліфікуються так само, як похідні від імені *Завид* (Грк 55; Šim 379), але найбільш відомими вони були в Польщі (Cielikowska 75 – 82). А первісне їх значення в старочеській мові було *зависть* 'заздрість' (Knappová 187).

ЗАВ'ЯЛКО. Рідкісне ім'я прізвиськового походження від дієприкметника *зав'ялий* 'зів'ялий'. Антропоніми з основою *-в'ял-*, як Иванъ *Вяликъ*, Федоръ

Вялий, представлені 1649 р. в реєстрі війська запорозького (Р 173, 146), а патроніми *Вялєнко* та *Вялкович* називаються в описі Київського замку 1552 р. (Арх ЮЗР VII/1 1116). Пор. також укр. прізвища *В'ялко, В'яленко, В'ялий* та *В'яличенко* (Демчук 121).

ЗАГОНЬ. Особове ім'я *Загонь* на території України вперше згадується в с. Кобилецька Поляна 1550 р., а виступає під ним шляхтич Vittus *Zahon* (Bélay 158). Зате ойконім *Загонь* із переліком замкових кріпаків Zadur, Petro, Dedo et aliis у комітаті Боршод згадується вже 1221 р. (Reg Var 272). Пор. також слов'янську назву угорського залізничного вузла, розташованого на річці Тиса навпроти українського містечка *Чоп*.

ЗАГОР. У трьох кілометрах від м. Ужгорода на захід (нині у складі СР) лежить з XV ст. село *Zahor* (Uličný 289). Відсутність гір поблизу згаданого села не дозволяє пов'язувати ойконім з лексемою *гора*, а радше схиляє до думки, що за основу ойконіма послужило співзвучне особове ім'я дворянина, що в XIII чи XIV ст. заклав тут поселення (там же). Особове ім'я на теренах Словаччини згадується вже з 1135 р. (Majtán Z najstar 142).

ЗАДОР. Середньовічні записи цього антропоніма дають підставу твердити, що в ту пору він виконував функцію власного особового імені. Іменем став апелятив *задор* 'скалка' (Rymut II 717). Найдавніші записи цього імені походять із земель, які в XIII – XIV ст. входили до угорського королівства, але є відомості також із східнослов'янських та польських теренів. Пор. 1221: замкові кріпаки *Zadur*, Petro, Dedo et alias... – комітат Боршод (Reg Var 272); 1534: антропонім Иванъ *Задора* – селянин Білозерського повіту (Туп 155); 1691: вдова *Zador* Mihalyné – м. Ужгород (Hod Ad). На східній Словаччині з 1391 р. згадується село *Zádorfalva*, яке однозначно дістало назву за його засновником чи власником – *Задором* (Nagy I 509 – 512). На польських землях упродовж XV ст. називаються прізвищеві іменування Petrus *Zadora*, Thoma *Zadora* (SSNO VI/252, VII/ 301; див. ще Rymut II 217).

ЗАЄЦЬ / ЗАЯЦЬ. Записи антропоніма *Заєць* при інших додаткових означеннях особи свідчать, що станом на XVI ст. цей антропонім ще виконував функцію власного особового імені прізвиськового типу. Пор. 1449: суддя Johannes *Zayach* – с. Стара в комітаті Земплин (Sztáray II 445); 1552: антропонім *Заєцъ* Луковский– м. Кременець (ОКЗР 104); 1567: *Заецъ* Луковский (Арх ЮЗР VIII/4 347); 1593: *Заецъ* Зденизский (Арх ЮЗР VIII/4 140); 1594: *Заецъ* Никонъ (там же); 1572 – 1575 рр. кріпаки El., Jac., Mart. *Zayach* – с. В. Бичків (Bélay 128). У поляків прізвисько *Zając* значиться з кінця XV ст. (SSNO VI 256). Ім'я *Zajec* у Словенії нотується вже у XIV – XV ст.ст. (Merkù 452).

ЗАКЛИКА. Рідкісне ім'я прізвиськового походження, яке вживалося на території України та Польщі наприкінці Середньовіччя. Апелятивним значенням імені, очевидно, було 'заклик, крик'. Напр., 1445: пан *Заклика* Тарло староста и державца стрыйскы – м. Серет (ССУМ I 376). У поляків ім'я *Zaklika* (*Zaclica*) засвідчене вже 1397 р.: *Zaclika* Rup (SSNO VI 258).

ЗАЛОМ. Очевидно, ім'я прізвиськового типу регресивного творення від дієслова *заломити*. Напр., 1550: Григорій Гавриловъ сынъ *Заломъ* – м. Білозерськ (Туп 156). Первісна апелятивна семантика лексеми, мабуть, 'заглиблення, пониження' (Rymut II 722).

ЗАМИСЛ. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі укр. ойконіма *Замисловичі*, письмово засвідченого 1545 р. (Купч Слов'ян 62). В основі імені лежить іменник *мысль* 'думка'. Пор. чес. ім'я *Zamysl* (Svob 81).

ЗАМ'ЯТНЯ. На думку М. Демчук, рідкісне ім'я *Зам'ятня* походить від апелятива *зам'ятня* 'народне заворушен-

ня' (Демчук 117). Пор. 1552: *Замятня* Ликачевичъ – м. Черкаси (ОЧеркЗ 88); Остапъ *Замятня* (Арх ЮЗР VIII/4 343). У поляків станом на XV ст. відомим було прізвисько *Zamęt* (SSNO VI 264).

ЗАН. З XV ст. на теренах України починає фіксуватися особове ім'я не зовсім певної етимології. Напр., 1437: kenez *Zan* dictus – с. Коромля, що біля Ужгорода (Sztáray 341); 1439: кріпак *Zaan* Rutenus – с. Раковець (Szabó 457); 1573: кр. *Zany* Tamás – с. Н. Селище (Bélay 195); 1581: кр. *Zan* Laszlo – с. Стеблівка (Bélay 181). А у словенців м. Трієст ім'я вживалося вже в XIV ст. (Merkù 452).

ЗАНЬКО. Можливо, ім'я є видозміною слов'янського композита, який із самого початку був трикомпонентним композитом **За-не-видъ*, але досить рано завдяки усіченню та суфіксації набув такі форми, як *Занько*, напр., 1552: Воробьевич *Занько* (ОКиЗ 114); 1649: козак Корсунського полку Дмитро *Занъко* (РВЗ 145), козак Брацлавського полку Гаврило *Занєнко* (РВЗ 262). 1435 р. в м. Сучаві згадується дворище *Заньки* – м. Казимир (ССУМ I 379); 1542 – дядьковичы *Занца* а Мазка (Рев 312 – 313); 1552: *Zanko* Kozakowicz (Арх ЮЗР 7/1 149); 1616: кріпак *Zani* Reprenics – с. Біловежа (Чу Імена 184). Пор. ще 1393: «Iwan filius *Zaan* Ruteni commorarentur» – с. Часлівці на Ужгородщині (Zsigmondkori 311); 1616: кріпак *Zaniko* Rusznak – с. Доброслава (там же); патроніми 1649 р.: козаки Корсунського полку Данило *Занчєнко* та Романъ *Занкєвич* (РВЗ 145, 142).

Серед ономастів висловлюється також погляд, за яким особове ім'я *Занько* могло утворитися також від котрогось календарного імені, яке починалося на *За-*, напр., *Завид, Захар*... (Rymut II 724). Ім'я було вживане головним чином серед людності, яка жила по сусідству з поляками (там же).

ЗАНЬЧА. Здрібніло-пестливий варіант імені *Занько*, утворений за допомогою суфікса *-'ат*. Ім'я згадується 1435 р. в тексті: *Занча* діак – м. Сучава (ССУМ I 379).

ЗАРА / ЗОРЯ. Власне особове ім'я спірної етимології *Зара* відтворюється на підставі закарпатського ойконіма патронімічного походження *Заричово* (суч. офіційна назва села – *Зарічево*), яке згадується вже з XV ст. (Дэже 274). Назва села не має нічого спільного з назвою річки, на якій воно розташоване, а могла утворитися вона тільки від слов'янського особового імені *Зара* чи *Заря*. Пор. болг. жін. ім'я *Заря* та *Зоря*, тобто 'ранкове сяяння сонця' + патронімічний суфікс *-ич* (Ковачев 230). Хоча воно може кваліфікуватися також як ім'я, похідне від офіційних імен моделі *Загорка, Захарія* і т. п. (Грк 255; Šim 379).

ЗАРЕВА. Особове ім'я прізвиськового типу, утворене регресивним способом від дієслова *(за)ревти.* Ім'я згадується 1699 р. в с. Голубине на Свалявщині: «batyko *Zareva* Pop Mikula» (Maksay 576).

ЗАРУБА. Слов'янське розмовно-побутове ім'я виникло з апелятива *заруба*, для якого опорним поняттям міг бути апелятив із значенням 'зруб, посіч', 'лісосіка', по-польськи – *zaręba*. Напр., 1433: Ваврѣнець *Заруба* – с. Ланчиця (ССУМ I 385); патронім 1441 р.: пан Лєнько *Зарубичь* – с. Зудечів (там же); 1574: кріпак *Zaruba* – с. Підгірне (Szabó 444).

ЗАСЛАВ. Слов'янське чол. ім'я *Заслав* відтворюється на підставі слов'янських катойконімів *Заславець, Заславський* (Редько 390) та патроніма козака Ніжинського полку 1649 р. Сємєнъ *Заславъчєнъко* (РВЗ 463), які етимологічно зводяться до ойконіма *Заслав*, що з давнішої назви міста *Ізяслав*, яких на території Славії є декілька (ЛР 552). На думку К. Римута, ім'я могло утворитися також префіксально-суфіксальним способом від гідроніма *Слава* за допомогою префікса *За-* (Rymut II 724).

ЗАЯЧОК. Функцію власного особового імені серед українців початку XVII ст. виконувало також здрібніло-пестливе утворення *Заячок* – 'зайчик', яке, поза всяким сумнівом, походить від антропоніма *Заяць*. Засвідчене це ім'я за кріпаком села Свидник, що на Пряшівщині 1618 р.: кр. Vaszilenko *Zaiacziok* (Novák 67), тобто тоді, коли його твірна основа *Заяць* в Українських Карпатах уже часто виконувала роль прізвищевої назви.

ЗБИГНІВ. Слов'янське особове двоосновне ім'я, утворене від дієслова *zbyć* 'збувати', 'позбуватися' та іменника *gniev* 'гнів'. Пор. ще польські імена *Zbylut, Zbywuj* і т. п. У чехів йому відповідає офіційне *Zbyhněv* та розмовне *Zbyněk* (Knappová 187). На укр. землях ім'я *Збигнів* фіксується вже наприкінці XIV ст. Пор. 1399: «свѣдковє на то пан хрщєнъ Судомирски пан *Збыгнѣвъ* маршалко пан Гнѣвошъ подкомории» – м. Львів (ССУМ I 390); 1470: антропонім *Sbygneus* (AGZ XV 3489). У Польщі воно фіксується вже з XIII ст. (SSNO VI 291).

ЗБИН. Особове ім'я виводиться з усічено-суфіксальної антропооснови *збы-*, представленої композитами *Збыгнѣвъ, Збылютъ, Збыславъ,* та суфікса *-нъ* (Rymut II 733). Катойконім у вигляді *Zbuna* (село Воловецького р-ну, що на Закарпатті), згадується вже у його латинографічному записі 1648 р. (Дэже 274); ойконім у місцевій українській говірці звучить як *Збын*. У чеській мові цьому імені відповідає розмовний варіант *Zbyněk* (Knappová 187).

ЗБИСЛАВ. Давнє слов'янське двоосновне ім'я, препозиційний компонент якого становить дієслово *zbyć* 'позбутися', а постпозиційний – іменник *слав(а)* (Bubak 326; Knappová 187). У пам'ятках української писемності ім'я згадується, починаючи з XIII ст. У давньоруських літописах уперше згадується 1211 р.: *Збыславъ* Станиславичь – боярин бузький (ЛР 373, 391, 485); 1470: антропонім *Sbislaus* (AGZ XIII 3502). У поляків зазначене ім'я фіксується з XIII ст. (Bubak 326).

ЗБОЙ. Особове ім'я перегукується з офіційним укр. ойконімом *Збой* (розм. діалектне *Збуй*), що в Снинському окрузі (СР). В укр. говорах Словаччини та Польщі апелятив *збой* (фонетичні варіанти: *збуй, збій*) дотепер уживаються в значенні 'розбійник'. Перша згадка укр. села *Zboy* припадає на 1567 р. (Краєзн. словн. 425). На Наддніпрянщині особовому імені *Збой* відповідає прізвище *Збой*, під яким 1649 р. зареєстрований козак Канівського полку Федоръ *Збой* (РВЗ 80). У польськомовних джерелах особове ім'я фігурує вже з XIV ст. (Mal Bud 55).

ЗБОРАТА. Особова назва *Збората* відтворюється на підставі патронімічного ойконіма *Zboratycze*, засвідченого вже 1404 р. (Купч Найд 64). Твірною основою для імені послужив, очевидно, іменник *збор*, до якого додавався формант здрібнілості *-'ат(а)*, перед котрим кореневе */р/* зазнало ствердіння.

ЗБРОХ. Імовірно, усічено-суфіксальне утворення від двоосновного імені зразка *Зброслав* або *Zbrasław* (Mal Bud 181; Rymut II 732), у якого препозиційний компонент становить префікс *З-*, а кореневий *-бро-* (див. ще пол. прізвище *Zbroch* – Rymut II 732). Найдавніша фіксація імені припадає на 1491 р.: пан *Зброх* Гулєвич – м. Луцьк (ССУМ I 389).

ЗВІР. Слов'янське особове ім'я новішого походження. Напевно, виводиться з апелятива *звір* 'дика тварина'. Одноосновні імена з коренем *звір-* є у всіх слов'янських мовах, тоді як двоосновні виявлені лише у словінській (Svob 98). Майже всі випадки фіксації апелятива *звір* у ролі власного особового імені припадають на XV – XVI ст. Напр., 1545: *Зверъ* Тышковичъ (Арх ЮЗР VI/1 49). Лише серед альпійських слов'ян VII – XIV ст.ст. споріднений із цим особовим іменем дериват *Zvěrecъ* засвідчено у 5 осіб (Kronsteiner 298).

ЗВІРКО. Здрібніло-пестлива форма особового імені *Звір*, утворена за допомогою форманта *-ко*. Найдавніша фіксація цього варіанта імені припадає на 1565 р., а саме: *Zwierko* (ОКЗР II 122). 1649 р. вже засвідчуються патроніми від цього імені. Напр., 1649 р. патронім *Звѣрковичъ* (Арх ЮЗР І/11 180). Крім українців, ім'я *Звірко* відоме було також сербам та хорватам (див. Железняк 47). Серед альпійських слов'ян XIII – XIV ст. споріднений із цим іменем дериват *Zvěrъсь* засвідчується у 5 осіб (Konsteiner 298).

ЗВОНИМИР. Давнє хорватське з походження ім'я (Šim 386; Грк 96), яке побутує також серед інших балканських народів, передусім серед хорватів та сербів, а під їх впливом поширилося також серед українців Югославії. Напр., серед учнів руської школи міста Шид ім'я *Звонимир* мали п'ять осіб, *Звонимир* Бесермині, *Звонимир* Барна, *Звонимир* Файфрич, *Звонимир* Балащак (Мудри – Саламон 249 – 254). А походить воно від дієслівної основи *zvoniti* 'дзвонити' + іменник *мир*.

ЗВОНКО. Здрібніло-пестливе утворення з формантом *-ко* від повного двоосновного імені *Звонимир* чи *Звонислав*, які користуються популярністю і мають давню традицію вживання у південнослов'янських мовах. Хорватські, сербські та болгарські ономасти виводять цей композит від дієслова *звонити* та іменника *мир* (Šim 386; Грк 96; Ковачев 232). Східнослов'янські писемні пам'ятки фіксують ім'я *Звонко* з 1500 р. (Туп 159). На західноукраїнських землях совтис із іменем *Zwonko* дослідники фіксують 1631 р. (Lysiak 102). Нині ім'я *Звонко* серед українців є актуальним лише у Воєводині та Сримі (Сербія) та Хорватії. Напр., імена учнів середньої школи м. Шид 1942 – 1957 рр. *Звонко* Крайцар, *Звонко* Кіш, *Звонко* Саєнкович, *Звонко* Ґнип (Мудри – Саламон 257 – 260). А 1771 року на Південній Гуцульщині у румунських селах засвідчується двослівне антропонімне іменування кріпака *Zvinka* Ivan (Дэже 104). Прямий стосунок до цього імені має сучасне українське жіноче розмовно-побутове ім'я *Дзвінка*, що представлене в українському фольклорі XVIII ст.

ЗДАН. Українське або польське з походження усічене розмовно-побутове ім'я, утворене від пасивного дієприкметника *зданий*, подібно до імен *Ждан*, *Продан*, *Куплен*, *Найден*. Серед українців ім'я *Здан* та похідні від нього фіксуються з XVII ст. Напр., 1620: *Здан* Толстиха – с. Старе Полонне; однослівне іменування *Здан* – у м. Ст. Остропіль; антропонім вдова *Зданиха* – с. Новоселиця (ВКО 226, 349).

ЗДАНКО. Здрібніло-пестливе утворення з формантом *-ко* походить від імені *Здан*. В Україні перші фіксації імені згадуються з 1620 р. А саме, 1620 р.: тяглий підданий *Зданко* Ворляка – с. Борисів на Волині (ВКО 146). У поляків ім'я *Zdan* та *Żdan* згадуються з XII ст. (SSNO VI/2 298).

ЗДИСЛАВ. Ім'я праслов'янського походження. Препозиційна його основа містила префікс **sъ-*, який у результаті асиміляції перед дзвінким кореневим *-d-* прийняв вигляд *-z-*, та дієслівний корінь *-děti-* 'діяти, робити, будувати, закладати' (Svob 84). Постпозиційна основа у нього – іменник *-слав(а)*.

За М. Кнапповою, іменний варіант *Zdeslav* складається з прислівника *zde* 'тут' та іменника *slav(a)* (Knappová 188). А в кінцевому рахунку *Здислав* – це, мовляв, 'той, що славить будівництво', рос. *зодчий*, *созидатель*, чес. *zedník*, укр. – *каменяр*, *муляр*, рос. – *созидатель*.

На теренах України ім'я *Здислав* згадується вже з XII ст., а саме 1171 р.: *Здиславъ* съ Жирославомъ, де *Здислав* – це син Жирослава Нажировича, боярин київський, воєвода Мстислава Ізяславовича (ЛР 295, 329, 352). У м. Луцьк ім'я *Здислав* було вживаним

ще у міжвоєнні роки (Скорук 148). Назване слов'янське двоосновне ім'я *Здислав* писемні пам'ятки засвідчують у кількох графічних варіантах, а саме як пол. *Zdzisław* та *Zdziesław* (Bubak 326; SSNO VI 304 – 305), хорв. *Zdeslav* (Šim 378), рос. *Сдѣславъ* (Svob 84 та ін.).

ЗДОРОВКО. Це типове слов'янське автохтонне особове ім'я відапелятивного походження. Його утворено від повноголосної прикметникової основи *здоров-* за допомогою субстантивуючого форманта *-ко*. «Саме такого типу ідентифікації, як вияви поганства, стали об'єктом заборони з боку церкви і держави» (Фаріон–4 303).

ЗЕРЕМІЙ. Особове ім'я *Зеремій* відтворюється на підставі патроніма галицького боярина і воєводи Глѣба *Зеремієвича* (Кріп'якГВК 88). Однак значення твірної основи патроніма дискусійне.

ЗЕРНКО. Під іменем *Зьрнко* 1210 р. виступає воїн Данила Галицького (ЛР 372, 485). Напевно, згадане ім'я є здрібніло-пестливим варіантом від нейтрального базового імені *Зерня* 'зернятко'. На думку Д. Богдана, ім'я *Зрьнъ* давали людині низького зросту (Богдан 258).

ЗЕРНЯ. Особове ім'я *Зерня* чи *Зерно* є пізньослов'янським іменним витвором від апелятива *зьрно* в якомусь одному із його значень, правдоподібно, – 'плід хлібних злаків', 'зернина, насінина' або 'зернятко'. Пор. метафоричне значення іменника *зерня* в народній поезії, влучно використане І. Франком у поезії «Ой ти дівчино, з горіха зерня». На українських землях ім'я *Зерн* чи *Зерня* засвідчуються з 1438 р.: «наши слуги *Зьрнъ* и братія єго Тома и Іон» – м. Сучава (ССУМ І 412). З Росії походить ім'я костромського боярина *Зернъ* (Туп 161). Пор. ще серб. чол. ім'я *Зрно*, яке там було чоловічим відповідником до жіночого імені *Зрна* (Грк 97) чи хорв. чол. ім'я *Zrnko* (Šim 385). У поляків найдавніший запис цього імені походить із 1439 р., а саме: Petri dicto *Zerno* (SSNO VI 316).

ЗИК. Особове ім'я *Зик*, очевидно, належало до імен звуконаслідувального типу, а утворено його від розмовного апелятива *зик* 'різкий, дуже голосний звук, крик, галас' (СУМ III 566). У нашій картотеці наявне єдине свідчення цього антропоніма, що походить із 1569 р. Та й у ньому лексема *зик* виступає вже в ролі прізвищевої назви: Тимофей *Зыкъ* Князький (Арх ЮЗР II/1 9). А 1648 року від нього вже фіксують патронім Петръ *Зыкович* – луцький городничий (Арх ЮЗР I/6 818). У росіян поширене прізвище *Зиков*.

ЗИМА. Спільнослов'янське особове ім'я, яке надавали дитині за назвою пори року, під час якої дитина народилася. Найдавніше відоме нам українське письмове свідчення цього імені походить із 1484 р. з с. Діброва Тячівського р-ну, а саме: *Zimo* f. Veronicae rel. Lazari (Bélay 120, 121). Пор. також запис 1591 р. шляхтича Luc. *Zima* з сусіднього села Сопунка (тепер Румунія), у якому лексема *зима* виступає вже прізвищевою назвою при особовому імені Lucas (Bélay 193). Пор. також 1677: найменування київського купця Василія *Зименка*, у якому *Зименко* є вже патронімічним прізвищем.

ЗИМИР. Можливо, це ім'я треба вбачати у назві потічка *Зимирь*, який протікає через селище Ясіння Рахівського району.

ЗЛАТАН. Це нове ім'я в іменнику́ західних українців, яке виникло як чол. відповідник до жін. імені, що корелюється з болг. чи взагалі південнослов'янським особовим іменем *Злата*. Первісна семантика імені пов'язується з прикметниковою формою 'золота'. Угорські ономасти без достатніх підстав пов'язують це ім'я з угорським іменем *Zoltán* і прагнуть його виводити із тюркського *sultan*.

ЗЛАТИСЛАВ. Ім'я південнослов'янського походження вживане серед русинів-українців Югославії. Під цим іменем у 1957 р. засвідчено ім'я учня

Шидської школи *Златислав* Торма (Мудри – Саламон 259).

ЗЛАТКО. Це здрібніло-пестливе ім'я є суфіксальним утворенням від нейтрального щодо експресій серб. особового імені *Злато* 'золото'. Серед українців та русинів Сербії ім'я *Златко* починає фіксуватися з 40-х років XX ст. Напр., учень середньої школи м. Шид Ждиняк *Златко*, Давид *Златко* (Мудри – Саламон 255, 256). А в м. Хмельницькому воно з'явилося в 70-ті роки XX ст., як *Златко* Манько (Горобець 265).

ЗЛОБА. Слов'янське особове ім'я *Злоба* відтворюється на підставі патронімічної назви села *Злобичі* (чи давніших її форм) Коропського р-ну Житомирської обл., записаної в 1650 та 1663 роках (Арх ЮЗР IV/1 413 – 141), яка походить від атрибутивної назви особи *злоба* 'злість, гнів' (СУМ III 597).

ЗОЗУЛЯ. Українське відапелятивне ім'я, яке давали дитині за назвою співучого птаха. Наявні в нашому розпорядженні двочленні назви з укр. теренів походять із XV – XVII ст., але в більшості з них антропонім *Зозуля* вже виступає в ролі прізвищевої назви зразка *Зозуля* Іван, *Зозуля* Петро. Єдиний приклад, у якому антропонім *Зозуля* ще виступає в ролі особового імені при прізвищі, а походить із середовища запорозьких козаків 1649 р., – це іменування козака Чигиринського полку – *Зозула* Панасєнко (РВЗ 39). А 1661 р. в марамороському селі Руськова згадуються кріпаки *Zazulya* Demetr та Ivan (Bélay 188).

ЗОЛОТАР. Розмовно-побутовим іменем стала давня апелятивна назва роду заняття 'ювелір', тобто майстер, що виготовляє художні вироби, прикраси з коштовних металів (СУМ XI 611). У ролі власного особового імені лексема *Золотар* в Україні використовується щонайменше з XVII ст. Напр., 1649 р.: козак Корсунського полку *Золотаръ* Грыцъковъ (РВЗ 137). Приблизно з того часу, а точніше з 1625 р., в Україні засвідчуються вже й патроніми від цієї назви. Пор. 1625: патронім Шимонъ *Золотаревичъ* – луцький міщанин (Арх ЮЗР I 193); 1652: патронім *Золотаренко* – ніжинський полковник (Туп 557), а село *Золотарьово* на Хустщині згадується вже в кінці XIV ст. (Дэже 264).

ЗОРАН. Слов'янське особове ім'я, співвідносне з повним двоосновним іменем зразка *Зорeслав*, у якому препозиційним компонентом є іменник *зоря* 'зірка', а утворене воно за допомогою атрибутивного суфікса *-ан*. Побутує ім'я у південних слов'ян (Грк 97; Šim 384), від яких воно упродовж XIX ст. прийшло також до українців та русинів Сриму і Воєводини (Мудри – Саламон). Пор. учнів середньої школи м. Шид 50-ті роки: *Зоран* Загорански та *Зоран* Лендєр.

ЗОРЕСЛАВ. Сучасне українське особове ім'я, яке серед українців започаткував своїм псевдонімом укр. поет із Пряшівщини Степан (Севастян) Сабол на початку XX ст. Поштовхом до цього кроку послужив для нього, очевидно, псевдонім словацького поета XIX ст. *Hviezdoslav* або співзвучні серб. чи хорв. імена *Zoroslav* та *Zorislav* (Majtán – Považaj 265). Окрім українців, ім'я *Зореслав* (у варіанті *Зорислав*) уживають серби та хорвати (Грк 97; Šim 384), причому серби знають ім'я *Зореслав* уже з XIV ст. (Грк 100). У м. Луцьку ім'я *Зореслав* почало набувати популярність після Другої світової війни (Скорук 148). Т. Маретич зізнається, що він не знайшов пояснення первісного значення цього імені (Мар I 134). А первісним значенням цього імені, напевно, було 'той, хто славить зорю або зорі, тобто світанок'.

ЗОРІЙ. Нове чол. ім'я в укр. іменнику утворене від апелятива *зоря*, а засвідчене воно в кількох містах України, напр., у Тернополі, Хмельницькому (Горобець 263), але вже увійшло до Словника українських імен (Трійняк 141).

ЗОРКО. Особового імені *Зорко* серед сучасних українців не виявлено, але в

XVII ст. письмово засвідчені патроніми *Зорчич*, *Зорченко*, які могли утворитися тільки від чол. імені *Зорко* або, що також імовірно, від жін. імені *Зорка*, вживаних сербами, хорватами та чехами (Грк 97; Šim 385).

1604 р. в закарпатському селі Біла Церква згадується власник Pe. *Zorka* (Bélay 139), а в Ужгороді – пан Paulo *Zorchich* (HodOkm 340). Здрібніло-пестливими варіантами цього імені в українців нині виступають *Зорик*, *Зорцьо*, *Зорчик*, навіть усічений варіант *Зорч* (Чу Трад 177). Сліди імені *Зорко* знаходимо вже в іменуваннях XVII ст. Пор. 1640: Степанъ *Зорченко* – сотник Чернігівського полку (Туп 557); 1692: пан Paulo *Zorchich* – м. Ужгород (Hod Ad 340).

ЗОРЯН. Нове для українців особове ім'я, яке засвідчують деякі сучасні словники (ВІЛ 60; Трійняк 141), а у південних слов'ян воно вже має тривалу традицію (Илчев 215 – 216; Грк 100; Šim 384). Ім'я утворено усічено-суфіксальним способом від *Зореслав* або, що більш імовірно, безпосередньо від жін. імені *Зоря*, співвідносного з апелятивом *зоря* 'ранкова зоря, світанок'. У м. Луцьк ім'я *Зорян* поширилося у 80-ті роки XX ст. (Скорук 148; Горобець 265).

ЗУБ. Найдавніша згадка антропоніма *Зуб*, який міг мати стосунок до українців, походить із села Mező-Túr, що в комітаті Jász-Kun-Szolnok на правому березі Середньої Тиси (Reg Var 225): *Zub* de villa Túr. На 1234 р. припадає запис «libertinum suum *Zup* cum filiis suis» (Reg Var 304). Наступні записи антропоніма *Зуб* у ролі власного особового імені українців припадають аж на XVII ст. Пор. записи 1649 р.: козаки Ніжинського полку *Зубъ* Кондратенко та *Зубъ* Пєткаловъ (РВЗ 469). Лексема *Зуб* майже в усіх слов'янських народів уже здавна виступає власною особовою назвою, напр., 1649 р. козак Білоцерківського полку Гринько *Зубъ* (РВЗ 175).

ЗУБАЧ. На 1698 р. припадає запис кріпака із мармороського села Діброва *Zubacz* alias Moranko (Bélay 120).

ЗУБКО. Утворення від особового імені *Зуб* + здрібніло-пестливий формант *-ко*. В українців особове ім'я *Зубко* починає фіксуватися з середини XVII ст. Напр., 1649: козак Уманського полку *Зубко* Гладкий (РВЗ 228); 1648: коритар *Zubko* – м. Свалява (Чу Прізв. 235). До XVII ст., як і після того, від імені *Зуб* у всіх слов'янських мовах утворювалося багато похідних.

ЗУБР. Давнє слов'янське особове ім'я, що походить від назви великого дикого ссавця з родини бичачих. Найдавніші записи лексеми *Зубр* у ролі власного особового імені в Україні походять із XV ст. Пор. 1412: *Зубръ* Янєчко – м. Галич (Туп 463). Пор. також патронім *Zubrevicz* Stecz із села Поляна за 1684 р. (Maksay 534). У поляків ім'я *Ząbr(z)* значиться з кінця XIV ст. (SSNO VI 284).

ЗУЙ. Рідкісне особове ім'я, основа якого закладена в назві підмосковного міста *Орехово-Зуєво*. З-поміж українців 1649 р. назване ім'я носив козак Переяславського полку *Зуй* Иванъчєнъко (РВЗ 327). Пор. також іменування шляхтича Jac. *Zwj* на українсько-румунських мовних стиках у Мараморощі за 1501 р. (Bélay 124).

І

ІЗБИГНІВ. Це фонетична видозміна (поява протетичного */і/*) у давньому особовому імені *Сбыгнѣвъ* на давньоруському рівні. В Україні ім'я *Избыгнѣвъ* письмово засвідчується вже 1152 р. Напр., *Избыгнѣвъ Ивачевич* – галицький воєвода, посол до від князя Галицького до Києва (Ипат. 341; Туп 166).

ІЗЯСЛАВ. Українські словники імен (напр., ВІЛ 258) кваліфікують ім'я *Ізяслав* як застаріле. Укр. та рос. вчені розглядають літописний антропонім київського князя *Ізяслава* (1024 – 1078 рр.)

як давньоруське двоосновне ім'я, препозиційна частина якого становить дієслово *изъяти*, тобто 'взяти, забрати', похідного від дієслова *яти* та з іменника *слав(а)* (ЕСУМ II 293; Петровский 120). Ім'я належить до найдавнішого східнослов'янського фонду особових імен, а значитися вже 980 р.: *Изяславъ* – син Володимира Святославича (ЛЛ 78; Туп 166). Пор. також 1181: *Изяславъ* Васильковичь – син Василька Святославича, князь городенський (ЛР 329). Пор. ще 1196: *Изяславъ* Ярославич – київський і володимир-волинський князь (ЛР 311, 358). Й. Бубак окремо розглядає також чол. ім'я *Ізяслав* як ім'я руських князів, але ініціальне *Ізя-* в ньому кваліфікує як первинний прийменник *З-* (Bubak 14). Автори ЕСЛГНПР (на с. 64) у давній та сучасній назві міста *Ізяслав*, що згадується в Ипатіївському літописі за 1240 р., убачають посесив давньоруського композита *Ізяславъ*.

У середньовічній Польщі з 1212 р. уживалося дуже схоже ім'я *Idzisław* (SSNO II 337). Серед польських ономастів панує думка, за якою ім'я *Idzisław* – це секундарний (гібридний) польський витвір, у якому слов'янський постпозиційний компонент *-слав(а)* приєднано до особового імені грецького походження *Egidius* (Bubak 142), а ім'я *Aegidius* у поляків дотепер уживається як рідкісне (Grzenia 154).

ІМСТА. Особове ім'я *Імста* відтворюємо на підставі патронімічної назви сучасного закарпатського села *Імстичово* (Іршавського р-ну), яке в латиномовному написанні 1351 р. фіксується як *Misztice* (Дэже 261) та в інших записах цього усіченого імені **Мьст-* (< *Мьстиславъ*, *Мьстиуй* і т. п.) як *Mistiche*, *Mysthyczew* і *Mijsthichew*, створених у 1364, 1462 і 1463 роках (Гарайда 78), у яких базову роль виконує основа *мста-*, тобто 'помста'.

ІСКРА. Українське особове ім'я прізвиськового типу, яке декілька разів виринає в писемних пам'ятках XVIII ст. в ролі прізвиська чи навіть прізвища. Напр., 1658: *Искра* – гетьман запорозький (Туп 167); 1659: Иванъ *Искра* – полтавський землевласник (там же); 1692: Захарій *Искра* – полковник запорозький (Арх ЮЗР III/2 240). Пор. також 1650: Иванъ *Искрєнко* Полтавский у війську запорозькому (РВЗ 566). У наші дні ім'я *Іскра* починає нове життя в Україні (Трійняк 159).

К

КАВКА. За словами словацьких ономастів (Majtán – Považaj 16), антропонім *Kavka* – це давнє слов'янське ім'я, співвідносне з назвою птаха *кавка* 'галка, сива ворона'. Антропонімне сполучення Давид *Кавка* згадується 1576 р. в селі Одрехова (АСО 55), а прізвище *Kauka* – 1787 р. в м. Виноградів (Szabó 424). Похідний патронім від останнього, а саме прізище *Kaucsik*, фіксується 1773 р. в селі Тросник, що біля м. Виноградів. (Пе Пред 314). У XVII ст. прізвище *Кавка* засвідчують пам'ятки білоруської мови (Бір 217). Пор. ще запис 1638 р.: *Кавецъкий* Станислав – возний (АЖГУ 206).

КАЖАН. У записі 1609 р. з м. Житомира записано повне найменування особи *Кожан* Лыско (ДМВН 130), яке тоді ще зберігало кореневе */о/*, що тримало його в етимологічному гнізді лексеми *кожа*, а в буквальному значенні ще сприймалося як *кожаний*, тобто 'шкіряний'.

КАЗИБРІД. Первісне значення цієї назви було не стільки іменем дитини, скільки назвою місяця або часу народження дитини. Адже *Казибрід* у народі – це місяць ранньої весни, який *казить* 'руйнує, псує' броди на річках, місяць скресання криги (Чу Прізв. 245). Згадаймо ще іменування чобо-

таря з Ужгорода за 1686 р. *Kazibrid* Janos (Hod Ad 25).

КАЗИМИР. Одні дослідники вважають, що препозиційним компонентом у імені *Казимир* є слов'янське дієслово *казати* 'проголошувати, проповідувати', а отже, *Казимир*, мовляв, – це 'той, хто проповідує мир' (Knappová 118; ЕСУМ II 342; Ковачев 263). Інші ж вважають, що в ім'я *Казимир* закладено дієслово *казити*, тобто 'руйнувати, псувати' (Rospond 162). Отже, *Казимир*, за цією версією, – це 'той, хто руйнує мир'.

Ім'я *Казимир* побутує головним чином у Польщі, де нині живе 380 тисяч осіб із цим іменем (Grzenia 186). Імовірно, з Польщі запозичене це ім'я в Україну, Білорусь та в інші європейські країни (Majtán – Považaj 146). Католицька церква досить рано зарахувала ім'я *Казимир* до календарних, що надалі забезпечило йому популярність не тільки в Польщі, але в інших європейських народів, у тому числі й серед українців, білорусів та навіть серед росіян (Бір 93; Туп 171). Так, 1576 р. серед городників міста Берестечка називаються такі особові імена, як Ивашко, *Казимиръ*, Микита, Томко, Лебедь, Никипоръ та Сидоръ (Арх ЮЗР I/I 56). В Україні ім'я *Казимир* побутувало головним чином у Галичині, але не тільки. Пор. 1663: Мартинъ *Казимир* (Арх ЮЗР VI/45 47), а 1649 р. серед запорозьких козаків називається козак *Казимиренко* (Р 21). Так, 1938 р. серед учнів Перемиської гімназії були два гімназисти *Казимири* (Грицак 231).

На південні схили Українських Карпат ім'я *Казимир* прийшло вже в XII ст. Напр., 1138 р. на теренах Словаччини фіксується ім'я *Kazmer*, а 1236 р. – *Kazmirius* (Majtán Z najstar 140); 1215 р.: per pristaldum nomine *Kazmer* – комітат Сатмар (Reg Var 215; Чу Прізв. 245; Reg Var 197); 1280: Benedicto et *Kazimerio* – комітат Земплин (Nagy I 26); 1312: *Kazmerius* de Kyrsan – із зниклого села Кірсан, що було біля с. Баркасова Мукачівського р-ну (Györffy 542); 1690: кр. *Cazimir* – м. Виноградів (Szabó 424); 1715: імена кріпаків *Kasimir* та Ladislau Lengyel у с. Олександрівка (Bélay 189). Пор. ще ойконім *Руський Казимир*, яке належить до Воронівського р-ну СР (сучасна офіційна назва *Вишній Казимир*) у написанні *Kazmer* Rutenicalis за 1360 р., Rusky *Kazymir* – за 1808, а по-угорськи *Oroszkázmér* (Краєзн. словн. 407).

КАЗЬКО. Особове ім'я *Kayzko* засвідчене серед укр. селян Галичини XV ст. (Szulkowska 19). Воно є похідним від повного імені *Казимир*, а точніше від його розмовного варіанта *Казьо*.

КАЙДАН. Ім'я відтворюється на підставі назви давнього села *Кайданово*, яке у Мукачівському р-ні Закарпатської обл. згадується вже 1456 р. (Дэже 255). Правдоподібно, ім'я зберігає слов'янську основу *кай-* 'карати, мститися' та пасивний дієприкметник *-дан*. Особове ім'я *Кайдан* на південних схилах Карпат згадується вже упродовж XV ст. Так, 1426 р. в селі Тісо-Керестур засвідчене іменування кріпака *Kajdan* (Szabó 502), а 1451 р. в м. Бечкерек називається Fabiani *Kaydan* (Sztáray II 487), а саме: «condam Fabiani Kaydan pertinuisse dinoscebantur». А 1426 р. особове ім'я Kajdan називається в с. Tisza Keresztúr (Szabó 502).

КАЙДАШ. Під цим іменем 1539 р. виступає городовий прикажчик *Кайдашъ* Глуховъ у м. Торжик (Туп 171), наприкінці XVI ст. Нелюбович *Кайдаш* у Чернєхові (АКЖМУ XVI 177). У 1649 р. називається козак Переяславського полку Ласко *Кайдашєнко* (РВЗ 328). Іван Нечуй-Левицький використав це рідкісне ім'я у відомій повісті «Кайдашева сім'я». М. Худаш вважає, що це слов'янське ім'я, складене з препозиційного компонента *Кай-* – 'карати, мститися' (Svob 77). Ім'я має паралелі в інших слов'янських народів у формі імен *Кайдал* (Веселовський 131),

у сербів *Кајслав* (Грк 112) та поляків (SSNO II 517 – 518). Не виключаємо й того, що ім'я *Кайдан* – це дериват від пол. апелятива *kajda* 'дерев'яний футляр для бруска при косінні'.

КАЛИН. За С. Ілчевим, сучасне болг. ім'я *Калин* – це чол. відповідник до слов'янського жін. імені *Калина*, а за Н. Ковачевим, *Калин* – це слов'янське побажальне ім'я, яке виражало ідею «Хай буде загартованим!», по-російськи – *закалённым* (Ковачев 264). У XIV ст. ім'я Калин згадується у с. Коромля, що біля м. Ужгород: «Buna et *Kalyn* olachys» (Sztáray I 345). Чол. ім'я *Калин* у XV ст. появляється на Буковині, власне, у т. зв. Молдавських грамотах. Так, у грамоті 1491 р. читаємо: «Нѣгоє Орбєскул и брат єго *Калин*» – м. Сучава (ССУМ I 446); 1571 р. кр. Mandra *Kalyn* – с. Ocna Sugătag (Bélay 190), а 1646 р. вже фігурує посесив від імені *Калин* у закарпатському селі Требушани (тепер – Ділове): Олекса Калинув (Паньк Покр III 10).

Ім'я *Калин* носило п'ять козаків війська запорозького 1649 р., напр., козаки Брацлавського полку *Калинъ* Бєзносъ, *Калин* Иляшєвскии (РВЗ 248, 245), козак Миргородського полку *Калинъ* Марчєнъко (РВЗ 380), козак Кальницького полку *Калинъ* Бажанъ (РВЗ 271), козак Чернігівського полку *Калинъ* Козубєнъко (РВЗ 481) та кріпак 1678 р. *Kalin* Kriczko – с. Ясіння (Bélay 166).

Якщо ж ім'я *Калин* грецьке з походження, то добрий ґрунт для його входження в слов'янський іменник підготував слов'янський ботанічний номен *калина*.

КАЛИНА. С. Ілчев та М. Худаш відстоюють думку, за якою ім'я *Калина* походить від назви куща *калини* (Х – Д 25), а Р. Осташ припускає, що воно може бути продовженням як слов'янського імені *Калинѣгъ*, так і адаптацією календарного імені грецького походження *Каленик* (Осташ 543), оскільки семантично пов'язане з грецьким *kallos* 'гарний' (ВІЛ 146). Перша фіксація цього чол. імені в українців припадає на 1500 р. і походить із м. Сучави: «слуга наш Моуша и *Калина*» (ССУМ I 466); 1507: кр. Lad. *Kalina* – с. Сойми (Bélay 220). Інші приклади на вживання цього чол. йдуть із XVII ст. Напр., 1649: *Калина* Малый, *Калина* Сидоровичъ (РВЗ 47, 318), козаки Корсунського полку Мєлєшко *Калина*, Федоръ *Калина*, Федор *Калинєнъко* (РВЗ 140, 142); 1666: у него три сына: *Калина*, Тимофій и Левонтей (ПК 116); 1666: *Калина* Дмитриевъ, *Калина* Полѣвий, *Калина* Чюмак, *Калина* Ємельянов, *Калина* Климов, *Калина* Михайлов сын (ПК 152, 170, 215, 217, 241, 270); *Калина* Лукашенко (ПК 236). Пор. ще з XVII ст.: *Калина* Мельник (ДМВіН XVII ст. 286). Варто згадати також село *Калини* в Тячівському р-ні Закарпатської обл. (угорський відповідник назви села *Kálinfalva*), засноване 1599 р. (Дэже 255).

КАЛИНКА. Ім'я *Калинка* – це українське здрібніло-пестливе утворення з формантом *-ка* від нейтрального щодо експресії чол. або жін. імені *Калина* чи *Калин*. Усі наявні фіксації цього імені йдуть із XVII ст., а точніше – з 1666 р.: *Калинка* Саренко, *Калинка* Лукашенко, *Калинка* Степанов, *Калинка* Юрьєвъ, *Калинка* Симанов (ПК 210, 236, 294, 364, 386).

КАЛИНЧА, род. -ЧАТИ. Здрібніло-пестливе утворення з формантом *-ча(т)* від укр. нейтрального чол. імені *Калин*. Пор. болг. чол. ім'я *Калинчо*, яке також пішло від імені *Калин* (Илчев 234). Напр., 1487: «*Калинча* сынъ Тотинъ съ чєлѣдєю» – м. Сучава (ССУМ I 466).

КАЛИТА. Чол. ім'я *Калита* утворено від апелятива *калита* 'торба для грошей', 'гаманець', 'помащений медом корж, який уживають для ворожіння в день святого Андрія' (СУМ III 77). Поодинокі приклади на вживання

імені *Калита* походять із українсько-білоруського пограниччя, напр., за 1552 р. селянин *Калита* Глушенин – м. Мозир (ОМЗ 638). Приклади з XVII ст. ілюструють антропооснову *Калит-* уже в ролі прізвищевої назви, у тому числі і патронімічної. Пор. 1666: Филомонко *Калита* (ПК 362); 1661: патронім Климъ *Калитенко* – посол гетьмана запорозького (Туп 564).

КАЛКО. Усічено-суфіксальне утворення з формантом *-ко* від імені *Калин*. Усі приклади особового імені *Калко* походять із XVII ст.: *Калко* Онищеня – с. Новосілки (ВКО 184); 1649: козак Канівського полку *Калко* Климѣнко (РВЗ 110), козак Корсунського полку *Калко* Початинъский (РВЗ 157) та козак Миргородського полку *Калко* Вѣрбѣницкии (РВЗ 398); пор. також запис прізвищевої назви з 1651р.: західний селянин Лукаш *Калко* (Арх ЮЗР VI/I 5781).

КАЛЧЕНЯ. Здрібніло-пестливе утворення від чол. імені *Калко* за допомогою демінутивного форманта *-еня*. Напр., 1565: Serhej *Kalczenie* (ЛХС 137).

Антропооснови *Кал-*, *Калч-*, *Каліш-* рясно представлені також серед прізвищевих назв України XVII – XVIII ст. Напр., *Kalisz* з 1648 – 1651 років (МІГ I 189; ОКЗР I 2; ЛРС 358); 1565: *Kałysz* (ОКЗР III 172); 1648 – 1651: Iwan *Kaluszka* (МІГ 257); 1565: Chwedor *Kalak* (ОКЗР II 219).

КАНИМИР. Давнє слов'янське двоосновне ім'я, складене з застарілого дієслова *kaniti* 'закликати, запрошувати' та іменника *мир* – 'спокій' (Bubak 169; Mal Bud 90). Письмових фіксацій цього особового імені з теренів України мало. Напр., 1486: Stephan *Kanymyr* de Stephankowycze (AGZ XIX 2045). Див. ще статтю В. К. Чернецького (с. 40 – 46). Ім'я було поширене головним чином у середньовічній Польщі. Напр., 1438: *Kanimir* de Pribislawicz – м. Краків (SSNO II/3 529). Пор. також 1433 р.: *Canimyer*, Chelmensi subcamerario (SSNO VII 100).

КАНИЦАР. Під цим іменем фігурує руський посол від Предслави за 945 р. (ПСРЛ I 46). Походження імені не встановлене, хоча ініціальна його частина *Kani-* нагадує такі двоосновні імена, як *Kanibor*, *Kanimil*, *Kanimir* (Mal Bud 90).

КАНІШ. Особова назва *Каніш* в україномовних джерелах засвідчена лише один раз у вигляді *Kanisz* – це запис 1448 р. (AGZ XIX 2078). Правдоподібно, це усічено-суфіксальне утворення від старочеських композитів моделі *Kanibor*, *Kanimir* чи польських *Kanimil*, *Kanimir* (Mal Bud 90), у яких препозиційний компонент *Kani-* виражав значення старосербського дієслова *канити* 'просити, запрошувати'. Пор. також давню назву поля *Канаш* у кадастрі села Баранинці на Ужгородщині.

КАНО. Імовірно, це усічене особове чол. ім'я від двоосновного імені моделі *Канимир*. Перші його фіксації походять із басейну річки Середня Тиса. Пор. 1214: reus nomine *Kana* de villa Sashad – комітат Бігар (Reg Var 195); 1649: козак *Кано* Олексѣѥнко (Р 172). Пор. ще патроніми 1565р.: *Kaninkow* та *Kaninczicz* (ОКЗР I 55, 93).

КАНЮКА. Переконливих доводів на користь того, що зазначений антропонім в українців виступав власним особовим іменем, немає. З наявних у нашому розпорядженні прикладів, видно тільки те, що лексема *Канюка* могла бути прізвищевою назвою. Напр., 1620: Феодосій *Канюка* (ОКЗР II 259); 1645: пан *Канюка* – с. Горінчово (Яворскій 203).

Етимологія антропоніма *Канюка* спірна. Ім'я можна виводити як із назви птаха родини яструбових *канюк* чи з назви 'набридливого прохача, жебрака' (Чу Прізв. 248), так із слов'янських особових імен зразка *Кано*, *Канимир* і т. п.

КАНЯ. Особова назва *Каня* письмово засвідчена 1565 р. двослівним антропонімним іменуванням Symon *Kania* (ОКЗР II 259), у якому постпозиційний

компонент *каня* 'хижий птах із родини соколів', безперечно, виконує функцію прізвищевої назви. Ім'я *Kanya* згадується також у назві закарпатського села Шаланки в 1570 р. (Szabó 463). Вона нагадує наведений вище апелятив *каня*, давнє особове ім'я *Кань* та український ойконім *Канів* на Дніпрі, згадуваний уже 1449 р. (Роспонд Струк 69).

КАРАСЛАВ. Ім'я відтворюється на підставі призабутих уже назв закарпатського середньовічного села XV ст. *Карaслов* (по-угорськи *Felső Karaszló* та *Alsó Karaszló*), які, за сучасною номенклатурою, офіційно називаються Гребля і відповідно Заріччя (Дэже 255). Припускають, що *Караслав* – це спотворене звучання давнього слов'янського особового імені *Корислав* (Мор 102; Schlimpert 66). Див. ще **КОРИСЛАВ.**

КАРАСЬ. Ім'я прізвиськового типу *Карась*, яке могло постати на базі назви риби *карась*. Найдавніша письмова згадка антропоніма *Карась* походить із села Верхнє Німецьке Собранецького р-ну (СР) за 1373 р.: Johannes dictus *Karaz* de Felnemty (Sztáray I 405). Пор. 1455: Petro alias *Karasz* (AGZ XII 272); 1565: *Karas* Krulka (ОКЗР II 242).

КВАСКО. Припускаємо, що укр. ім'я утворено від іменника *квас* (Мор 98) за допомогою демінутивного форманта *-ко*.

КВАША. Ім'я прізвиськового типу, яке виникло з назви відповідної страви. Про те, що лексема *Кваша* в XV ст. могла виконувати функцію особового імені, свідчить той факт, що вона перебуває в одному ряду з однорідними членами речення – власними особовими іменами *Іван* та *Гаврило*: 1489: селяни Иван а Гаврило а *Кваша* – м. Краків (ССУМ I 472). Пор. також 1564: *Кваша* – любомильський міщанин (Арх ЮЗР VII/2 322). Пор. ще прізвище запорозького козака 1649 р. *Квашина* (Р 76).

КВІТКА. Серед чес. та пол. ономастів усталеною є думка, згідно з якою ім'я *Квітка* кінець кінцем є наслідком калькування латинського імені *Florean(us)* чи *Florian* (Knappová 122 – 123). На укр. просторах воно вперше засвідчується 1513 р.: кр. *Kwetko* Nere – с. Приборжавське (Bélay 220), а також у ролі особового імені з 1649 р., напр., козак Корсунського полку *Квѣтъка* Гуляницъкий (РВЗ 133); пор. також іменування козак Уманського полку Федор *Квѣтка* та козак Білоцерківському полку Степанъ *Квѣтка* (РВЗ 222, 179), де ця лексема однозначно виступає вже в ролі прізвища. Пізніше, а точніше 1666 р., лексема *Квітка*, як і лексема *Квіточка*, вживається також у ролі прізвища: запорозький козак Алексѣй *Квѣтка* (Туп 178) та козак Юхим *Квиточка* (там же). З XIV – XV ст. чол. ім'я *Kwetko* фіксується у Польщі (SSNO III/2 217), а з часом – і в чехів та у словаків.

КЕНЕЗ. Це мадяризований відповідник давньослов'янського германізма *князь* (нім. *König*), який упродовж Середньовіччя на Закарпатті уживався у значенні 'староста сільської громади' (Чу Прізв. 57), 'совтис' чи 'керівник поселення на волоському праві'. Напр., 1348 р.: Ladislaus f. *kenez* – комітат Земплин (Nagy I 209); 1419: шл. Symon f. Wlad *Kenesius* – с. Добрянське (Bélay 177).

КЕРЧАН. Староукраїнське чол. особове ім'я від базового імені *Крча* + атрибутивний суфікс *-ан*. Ім'я *Керчан* уперше засвідчується 1648 р. в закарпатському селі Розділля в контексті: кенез *Kerczan* Andry, Vaszil (Maksay 533). А походить ім'я від болг. чол. імені *Кърчо, Керчо* або серб. *Крħа* (Илчев 291; Ковачев 274; Грк 116).

КИЙ. Праслов'янське просте ім'я, співвідносне з апелятивом *кий* 'дрючок, дерев'яний молот, дубина', відоме майже всім слов'янським мовам. У V – VI ст. під іменем *Кый* – виступає брат Щека, Хорива і Либеді, полянський легендарний князь, засновник міста Києва (ЛР 4 – 6, 10 – 12; Роспонд Струк 41).

Пор. також пані Яхна *Кийская* з 1416 р. – м. Львів (ССУМ I 45); прізвищеву назву *Kius* – с. Холмовець на Виноградівщині (Szabó 364). У наші дні в Україні ім'я *Кий* не вживане, зате наявні прізвища та прізвиська, утворені від нього (Редько 457; Чу Прізв. 260), як *Кий, Кийко, Києнко* та ін. На території Польщі антропонім *Кий* фіксується з XIII ст., а на території Словаччини в окрузі Стара Любовня з XV ст. понині вживаним є ойконім *Kyjov* (Краєзн. словн. 429).

КІС, род. – КОСА. Власне укр. фонетичний варіант слов'янського особового імені *Кос*, етимологія якого пов'язана з давньоукр. *Кос* (див. **КОС**). Пор. також написання антропоніма *Küs* з 1600 р. в контексті прізвищевої назви *Küs* з іменами Gr. та Laur. (Bélay 203).

КІТ, род. – КОТА. За основу власного особового імені взято назву самця кішки. Пор. патронім *Котевич* Мартин – житомирський війт (АКЖГУ 367).

КІШКА – див. КОШКА.

КЛІЩ. Прізвищева назва *Кліщ* у словосполученні Paulus dictus *Chlisth* представлена в українськомовних писемних пам'ятках Семигорода XIII – XIV ст.ст. (Пан Укр-болг. 220). Мотивом для перенесення назви тваринки на людину могла послужити така риса членистоногої тваринки з класу павукоподібних, як паразитування на тілі інших істот (СУМ IV 186). У XIV та XVII ст. антропонім *кліщ* уже виконує роль прізвищевих назв та прізвищ. Пор. 1649: козак Гарасимъ *Клѣщъ* (РВЗ 149), а 1715: кріпак Lad. *Kliss* – с. Кушниця (Bélay 170), а також антропонім кріпака *Klistya* з с. Довге Поле за 1715 р. (Пе Пред 322). Аналогічне функціонування з використанням антропоніма *Кліщ* засвідчене і в Польщі (див. SSNO VII 106).

КЛОЧКО. Особове ім'я *Клочко* засвідчене в Білорусі 1528 р. у сполуці з патронімом Чернович (Бір 220). Можливо, підставою для виникнення імені стала укр. діалектна назва *квочки* 'клочка' або *клочо́к*, яка пов'язана з 'клоччям' (ЕСУМ II, 466). Лексема *клочка* у функції прізвищевої назви у м. Рахів засвідчується ще 1600 р.: кр. Ge. *Kloczka* (Bélay 181) та в с. Петрово 1605 р. – кр. Kozma *Kloczka* (Bélay 179). Нині в Україні виконує функцію прізвища (Редько 475).

КОГУТ. Укр. розмовно-побутове ім'я *Когут* відображене у традиційних карпатських прізвищах *Когут, Когутик, Когутич, Когутович* (Чу Прізв. 273), а також споріднених йому прізвищах із інших регіонів України та сусідніх слов'янських країн із значенням 'півень' (Редько 485). Найдавніша письмова фіксація прізвищевої назви припадає на 1649 р., а одним із давніх її носіїв є козак Чигиринського полку Луцко *Кугутъ* (РВЗ 196).

КОЗА. Розмовно-побутове ім'я, яке давали дитині за назвою відомої тварини. Найдавніша фіксація антропоніма Коза припадає на 1432 р.: «вѣра пана *Кози*» – м. Сучава (ССУМ I 485). Пор. ще 1552: антр. *Коза* Ивановичь – м. Мозир (ОМЗ 640), а також ойконім Вінницької обл. *Козятин*, твірною основою якої був іменник з основою на *-'ат-* – *Козята*.

КОЗАК. Особове ім'я прізвиськового походження, яким називали парубка за його родом заняття або за якісь інші його позитивні ознаки. Пор. 1552 р.: *Козакъ* Кузкевич – канівський міщанин (Арх ЮЗР VII/I 103); 1552: *Козакъ* Семенько Крывопустъ – м. Вінниця (ОВЗ 607); 1542: кр. Mich. *Kozak* – с. Кричово (Bélay 120).

КОЗАР, род. – КОЗАРЯ. Рідкісне особове ім'я прізвиськового типу, у якого можливі щонайменше дві етимологічні інтерпретації: а) воно постало як відповідник до апелятива *козар* 'козопас' (СУМ I 210); б) воно виникло з історичного етноніма *козар* 'хозарин', який у р-ні Карпат, зокрема в угорців, донедавна вживався також у значенні 'торгаш, спекулянт' (Kázmér 565). Пор.

1437: кріпак Lucas filius *Kozar* – с. Ремета (Nagy II 338).

КОЗЕЛ, род. – КОЗЛА. Від назви самця кози *козел* 'цап'. На землях України та Білорусі лексема фіксується в ролі особової назви XVI ст. Пор. 1552: *Козелъ* Каленековичъ, *Козелъ* Миликевичъ – м. Вінниця (ОВЗ 626). Пор. також приклади з суміжних земель Білорусі. 1528: *Козел* Станковичь (Бір 222); 1540: *Козел* Хилцевич; 1552: *Козел* Филипович – (ОМоз 1567): *Козел* Семенович, *Козел* Тарасович (там же). Пор. також іменування мозирських міщан з 1556 року: *Козел* Милославський, *Козел* Фролов (Туп 187).

КОЗИПАР. Пор. запис козака Канівського полку 1649 р. *Козипаръ* Андреевич (РВЗ 119). (Походження імені незрозуміле).

КОЛИБАБ. Ім'я прізвиськового походження, яке постало, очевидно, з польського апелятива *kolibaba* 'обважніла, неповоротка, млява людина' (Rymut I 426). А утворене воно поєднанням двох основ – дієслівної *колоти* та іменникової *баба*. Пор. 1454 р.: Petrus *Kolibab* dictus – с. Кривоштяни (СР) (Nagy II 529). Пор. також назву укр. села *Колибабивці* на Сх. Словаччині.

КОЛЯДА. Давнє слов'янське ім'я прізвиськового походження, яке давали дитині, що народилася під час колядування (Демчук 116). Пор. козацькі прізвища 1649 р. *Коляда, Колядка, Коляденко* та ін. (Осташ До пох. 545). Напр., козак Київського полку 1649 р. *Коляда* Сємєнъ (РВЗ 292).

КОМАН. Особове ім'я походить від застарілого етноніма *коман* 'куман, половець'. Перші фіксації цього імені походять із 1215 р. з Верхньої Угорщини. Напр., 1215: «per pristaldum nomine *Comam*» (Reg Var 207). Пор. також 1409 р.: «пониже гдє ест *Коман*» – м. Сучава (ССУМ I 492); 1458: «цигани на имѣ Хрхман... и *Команъ*» – с. Дольний Торг (ССУМ I 492); 1649: козак Брацлавського полку *Команъ* Старый (РВЗ 246).

КОМАНЧА, род. – КОМАНЧАТИ. Здрібніло-пестливе утворення від етноніма *Коман* за допомогою суфікса етнічного *-ча(т)*. Як і попереднє, ім'я вперше фіксується на Південній Буковині 1458 р.: «на имѣ циганом... *Команча* и съ челѣдъю» – м. Сучава (ССУМ I 492).

КОМАР. Відапелятивне ім'я, що походить від загальної назви *комахи* 'комар'. Пор. 1552 р.: *Комаръ* Кухмистровича – м. Чорнобиль (ОЧЗ 590); 1618: *Комаръ* Сотникъ (Арх ЮЗР III/I 239). Пор. ще 1600: патронім *Комаровичъ* (Арх ЮЗР III/I 102), а також назву закарпатського села *Руські Комарівці* на Ужгородщині, яка згадується в писемних пам'ятках уже 1415 р. (Дэже 258).

КОПОТЬ. Ім'я прізвиськового походження, імовірно, від діалектного апелятива *копоть* 'кіпоть', яке давали дитині за темний колір її шкіри. Перші згадки походять з XVI ст. Напр., 1552: Богдан *Копоть* – боярин остерський (Арх ЮЗР VII/I 597). У ті роки ім'я було популярним переважно в південних районах Білорусі, які межують із Україною. Напр., 1552: *Копоть* Прихожий – м. Мозир (ОМЗ VII/I 627), а також *Копоть* Остапович 1528 р. (Бір 182); 1649: козак Черкаського полку Данило *Копотъ* (РВЗ 77).

КОРИСЛАВ. Слов'янське двоосновне особове ім'я, яке відтворюється на підставі запису середньовічної назви двох сіл на Виноградівщині *Karaszló* – сучасні офіційні назви цих сіл – Гребля та Розтока (Дэже 255); прикметник від назви *karaszlai* – 'греблянський'. Назва *Корислав* може бути також відгомоном старопольського імені *Korzysław*, яке постало, імовірно, з *Gorzysław* (SSNO II 172), а препозиційним компонентом для неї могла служити давньоруська основа *коръ* 'образа, зневага' (Skulina II 11).

КОРМИЛО. Укр. родинно-побутове імя, утворене, очевидно, від дієсло-

ва *кормити* 'годувати' за допомогою форманта *-ило*. Пор. антропонімне іменування козака Брацлавського полку 1649 р. *Коръмило* Кормисєнко (РВЗ 259) та суч. прізвище *Кормило* (Тернопільщина – Редько 511).

КОРНОУХ. Особове ім'я прізвиськового типу, яке походить від діалектного нечленного прикметника *корноух* 'коротковухий' (пор. словацьке *krn* 'короткий'). Напр., 1649: козак Полтавського полку Максим *Корноушєнко* (РВЗ 409).

КОРОБКА. Особове ім'я прізвиськового типу, яке давали людині за її зовнішніми ознаками. Пор. 1422 р.: свідок *Коробка* Игнат Кондратович – м. Перемишль (Укр. грам. XV ст. 66). Пор. також 1552: *Коробка* Кухмистровича – м. Чорнобиль (ОЧЗ 591).

КОРОВАЙ. Родинно-побутове ім'я від слов'янського апелятива *коровай* 'весільний хліб'. У ролі власного особового імені при прізвищевих назвах та патронімах його фіксують українські писемні пам'ятки початку XV ст. Напр., 1411: пан *Коровай* Процевичъ – м. Зудечів (ССУМ I 498); 1421: панъ Иванъ *Коровай* – Галичина (Туп 198).

КОРОЛЬ. Давнє слов'янське особове ім'я давньогерманського походження, яке завдяки популярності франкського короля Карла Великого поширилося по всій Європі. Серед українців воно давно прибрало повноголосну форму *король*. Пор. 1585: кріпаки *Korolj* Ivonchjuk, Nikita – с. Кричово (Bélay 170). У XVI – XVII ст.ст. особове ім'я *Король* популярним було також серед білорусів. Пор. іменування *Король* Иванович лях, *Король* Цыганко, *Король* Андреевич (Бір 94). З часом від нього почали утворюватися патроніми. Пор. 1699: *Korolevicz* Ihnat – с. Ждиньово (Maksay 608). Можливо, саме як Король потрібно читати угорське написання антропоніма 1463 р. для шляхтича *Koroy* – с. Ванчфалва (Bélay 213). У ряді випадків воно почало правити за прізвищеву назву чи за прізвище. Пор. 1715: кріпак Sim. *Koroly* – с. Криве (Bélay 155).

КОРОЧУН. Особове ім'я *Корочун* пішло від давньоруського апелятива *корочунъ* 'різдво', 'піст перед різдвом' (ЭССЯ 11 57). Пор. ще угор. *karácsony*, словац. *kračun* та ойконім *Крачуново* в румунському Марамороші. Ім'я *Корочун* уперше згадується 1202 р. як ім'я воєводи угорського короля Андрія *Корочюнъ* – м. Галич (ЛР 369, 492); 1219: «pristaldo *Karachun* de villa Ekulch» – комітат Саболч (Reg Var 237). У 1339 р. ім'я *Корочун* уже згадується в закарпатському селі Білки. Напр., «*Karachun* de Bylky...in Comitatu Beregh; vlach Bilkei *Karachun*» (Györffy 533); 1350: шл. Val. f. *Karachun* – с. Білки (Bélay 171); 1437: кріпаки *Karachom*, Petrus filius Mazagh (Sztáray II 342). Згодом лексема *Корочун* почала виконувати роль прізвищевої назви чи прізвища. Пор. 1608: кенез *Karacsony* Simon – с. Дунковиця (Leh Ber 638).

КОС. Слов'янське особове ім'я *Косъ* походить від давньої назви співучого птаха *косъ* 'кіс', тобто 'дрізд чорний'. Напр., 1649: козак Київського полку *Кос* Мєнєвичъ (РВЗ 301); 1672 – 1696 роки: кріпаки *Kosz*, Petras, Vaszil Babicz – м. Рахів (Bélay 130); 1787: кріпак *Koss* Prokopu (!) – с. Студений (Bélay 145). Упродовж XVI – XVII ст.ст. антропонім *Кос*, який на той час демонстрував різні рефлекси етимологічного /о/ в закритому складі, проявлявся навіть у латинографічних варіантах як *Kis*, *Küs* та *Kus*. Напр., у с. Руське Поле в записі 1509 р. читаємо *Кус*. Нині антропооснова *Кос-* виступає тільки в прізвищах на зразок *Кос*, *Коса*, *Косей*, *Косик*... та в ойконімах *Косів*, *Косівська Поляна* і т. п., у тому числі і в сербському ойконімі *Косово*.

КОТ. Ім'я походить від давньої слов'янської назви тварини *котъ* 'кіт'. Поодинокі записи лексеми *Кот* у ролі власного особового імені в українських пам'ятках писемності подибуються ще

в XVII ст. Напр., 1649: козак *Котъ* Костєнко (РВЗ). Однак у ту пору лексема *Кот* частіше виконує вже функцію прізвища, напр., у запорозьких козаків 1649 р.: Жадан *Кот*, Олексѣй *Кот*, Андрѣй *Кот*, Васил *Кот* та ін. (РВЗ 132, 236, 327, 403). На теренах Білорусі ім'я *Кот* фіксується з XIV ст. Напр., 1540: *Кот* Мартинович (Бір 227).

КОТЯ́, род. – ТЯТИ. Можливо, це здрібніло-пестливе утворення з суфіксом *-ят* від власного особового імені *Кот* (див. вище), як і антропонім *Котення* в іменуванні 1672 – 1696 рр. *Kotenya Josip* із с. В. Бичків (Bélay 129), чи як іменування громадянина *Kotko* Marton із м. Ужгород за 1567 р. (Hod Okm 48). Особове ім'я *Котя* в Україні вперше зафіксовано 1552 р. Напр., *Котя* Павлович – м. Кременець (ОКЗ 164).

КОХАН. Ім'я з походження є пасивним дієприкметником від дієслова *кохати* 'любити', 'пестити', як і імена зразка *Бажан, Ждан, Найден, Продан* і т. п. До українців ім'я могло прийти від поляків, де воно фіксується вже з XIII ст., але нині в Польщі вже не вживається (Bubak 179). Зате його основа широко представлена серед польських прізвищ та серед ойконімів Польщі.

В Україні особове ім'я *Коханъ* фіксується з XVI ст. Пор. 1565: *Коханъ* Василевичъ (Арх ЮЗР I/1 7; Туп 203); 1595: *Коханъ* Сергеевичъ (Арх ЮЗР VI/1 251); 1649: козак Полтавського полку *Коханъ* Счоканєнко (РВЗ 431). З XVI ст. антропонім *Кохан* уже виступає в ролі додаткового означення особи при власному особовому імені. Напр., 1570: кріпак Steph. *Kochan* – с. Мідяниця Ірш. р-ну (Чу Прізв. 295); 1649: козак Курило *Кохан* (РВЗ); 1680: Филипъ *Кохан* – м. Луцьк (Арх ЮЗР VI/1 127) а нерідко й сам утворює патроніми, напр., 1649 козак Чернігівського полку Рецикъ *Коханенко*, козаки Полтавського полку Матвѣй *Коханєнко* та Пилип *Коханєнко* (РВЗ 483, 410).

КОШКА. Слов'янське родинно-побутове ім'я від староукраїнської діалектної назви свійської тварини *кошка* 'кішка'. Найдавніші письмові фіксації імені *Кошка* припадають на XVI – XVII ст., причому ім'я *Кошка* може стояти як у препозиції, так і в постпозиції щодо прізвиська. Напр., 1508: Юхно *Кошка* Семенович (Арх ЮЗР VIII/4 177); XVII ст: *Кошка* Куриленко (ДМВН 139, 289).

У XVI ст. ім'я *Кошка* частіше виступає тільки вже додатковим означенням особи, від нього утворюються патроніми. Напр., 1552: Андрей *Кошка* (Арх ЮЗР II/1 5); Сенко *Кошковичь* – м. Луцьк (Арх ЮЗР VII/1 182).

КРАЇЛО. Ім'я утворене від котрогось із давніх двоосновних імен зразка *Краимиръ, Краиславъ* або *Дьржикрай*, власне від антропооснови *-край-* із значенням 'окраїна, область' (Svob 77) за допомогою іменного форманта *-ило*, як і імена *Городило, Добрило, Красило, Мирило, Станило* і т. д. Перший, власне український, запис лексеми в ролі особового імені засвідчено аж 1781 р. Пор.: «дияк *Країло* сице сие отписав» – с. Мокре на Тячівщині (Пе Урб 132). А прізвище *Країло* в Карпатському регіоні вживається дотепер (Чу Прізв. 300).

КРАЙ. Давньослов'янське усічене особове ім'я від композита зразка *Краимиръ, Краиславъ* і т. п., у яких препозиційний компонент пов'язаний із лексемою *край* 'окраїна, кінець'. Перші українські записи цього антропоніма походять із так званих Молдавських грамот, а конкретніше – з м. Бирлад за 1460 р., але й у них уже лексема *Край* виступає в ролі додаткового означення при особовому імені: пан Мик *Край* (ССУМ I 508). У наступні роки так само вона вживається тільки в поєднанні з іншим особовим іменем. Пор. 1614: городянин St. *Kray* – м. Хуст (Bélay 151); 1689: кріпак *Kraj* Aleksza – с. Хотинка в румунському Мараморощі (Bélay 149).

КРАЙНИК. Особова назва *Крайник* фіксується на Закарпатті з середини XVI ст. як самостійний антропонім, про який важко сказати, чи він був єдиним засобом ідентифікації особи чи, може, його вживано для позначення титула відповідної посадової назви. Напр., 1548 р.: землевласник *Krainik* – с. Шуґатаґ (Bélay 190); 1572: кріпак *Kraynik* – с. Олешник (Szabó 325). На території Угорського королівства апелятив *крайник* на ту пору означав 'виборний доменіальний службовець на рівні сільського старости' (Bélay 371). Від згаданої особової назви утворено також назву закарпатського села Хустського р-ну *Крайниково*, яка згадується з XIV ст.

КРАС. Ім'я утворене шляхом усічення котрогось із двоосновних слов'янських імен зразка *Krasibor, Krasimil, Krasislav, Nekras*, що містять іменниковий корінь *крас(а)* (Svob 95). Антропооснова *Крас-* представлена також у інших українських антропонімах, зокрема у прізвищах. Пор. 1775: *Krása* (Szabó 438); 1648: *Kraszin* (Maksay 569); 1715: кріпак Andr. *Krasko* – с. Річка (Bélay 183), Sim. *Kraszna* (там же) та ін.

Особове ім'я *Крас* у такому його вигляді українськими писемними пам'ятками засвідчується дуже рідко. Напр., 1439: *Kras* (AGZ XI 1174). Воно вживалося в Білорусі (пор. *Kras* Piotrovicz – ПКГЭ 10), у Болгарії (Илчев 276), Чехії (Svob 275) та інших слов'янських країнах. Частіше представлене ускладненими основами у прізвищах. Напр., 1666: патронім *Красенко* (ПК 378); 1654: козак *Красунъ* Федоръ – м. Біла Церква (Туп 206); пор. назву села *Красята* (Поліський р-н Київської обл.), утворену від цієї ж основи за допомогою патронімічного суфікса *-ята*.

КРАСИЛО. Особове ім'я виводиться з укр. патроніма *Красиленко*, засвідченого 1666 р. (ПК 399), та сучасного закарпатського прізвища *Красилинець* (Чу Прізв. 301). Йому відповідає покутський ойконім *Красилівка* (Буч Пох 82), серб. ім'я *Красило* (Грк 114) та серб. прізвище *Красиловић* (РСХКНј X 426). А утворено ім'я від того ж іменного кореня *Крас-*, що й імена *Краса, Красень, Краснець* за допомогою колишнього згрубілого продуктивного форманта *-ило*, як і імена *Добрило, Країло* і т. п.

КРАСКО. Ім'я *Краско* в Україні тепер уже не вживається, але його понині зберігають серби та хорвати (Грк 114; Šim 180). З середини XVII ст. в Україні та в Словаччині воно виконує вже тільки роль додаткового означення при особовому імені. Напр., 1565: Ivachno *Krasko* (ОКЗР І 163); 1649: козак Білоцерківського полку Игнатъ *Красько* (РВЗ 196); 1715: кріпак Andri *Kraszko* – с. Річка на Закарпатті (Bélay 183). Від нього утворено патронімічні прізвища. Напр., 1565: *Kraskowicz* (ОКЗР І 66); пор. ще патронім 1649: козак Брацлавського полку Грицко *Кращєнъко* (РВЗ 238). Отже, це усічено-суфіксальне утворення від котрогось із новіших двоосновних імен, які містять корінь *-крас-* 'гарний', як *Красимиръ, Красиборъ, Некрасъ*...

КРАСНЕЦЬ. Українське утворення з суфіксом *-ець* від прикметникової основи *красн-* 'гарний'. Найдавніший латинографічний запис слов'янського особового імені *Kraznet* (читай: *Красьньць*) припадає на 1220 р. і стосується слуги при королівській фортеці в с. Дравці (тепер с. Тросник на Виноградівщині – Reg Var 244; Дэже 46; Чу Прізв. 301). Пор. хорв. імена *Krasan, Krasni* (Šim 180). Пор. також споріднені укр. антропоніми в записах 1648 – 1699 рр. із с. Верхні Ворота на Закарпатті: *Krasznik* Olexa, *Krasznik* Mikula (Maksay 549, 597), а також андронім *Красниха* в записі 1620 р. з Волинського села Купчинці (ВКО 287). Аналогічні іменні антропоніми у XV ст. були вживаними також на інших теренах України (див. далі). Пор. ще прізвище коза-

ка Брацлавського полку 1649 р. Юрько *Краснєнко* (РВЗ 241).

КРАСНИШ. Українське особове ім'я утворене від тої ж основи, що й ім'я *Краснець* та прізвище *Красник*, але за допомогою субстантивуючого суфікса *-иш/-ыш*. Пор. аналогічні рос. іменні утворення *коротыш*, *малыш*, *черныш* і т. п. Перші фіксації імені походять із південної Буковини. Напр., 1458: «вѣра пана *Красныша* постєльника» – м. Сучава (ССУМ I 510 – 511); 1467: пан *Краснешь* дворнык – м. Сучава (ССУМ I 511).

КРАСУН. Українське усічене чол. особове ім'я, утворене від котрогось із повних двоосновних імен моделі *Krasomil*, *Krasoslav*... (Knappová 121) за допомогою атрибутивного суфікса *-ун*, як і укр. антропоніми *Білун*, *Вовкун*, *Крикун* і т. п. Перші укр. записи імені *Karasun* (зі вставним /*a*/) походять із 1219 р. з с. Вамош, яке знаходиться в басейні Верхньої Тиси *Karasun* Torka – с. Hajdu Böszörmény (Reg Var 229). Пор. ще антропонім 1565 р. *Krasonczicz* у польському записі (ОКЗР II 132) чи іменування козака Білоцерківського полку Федоръ *Красунъ* (РВЗ 172).

КРАЧУН. Іменем стала давня балканослов'янська назва Різдва Христового *Крачун*, понині уживана болгарами, сербами та румунами (Илчев 227, Ковачев 290; Грк 114; Const 36, Богдан 258), а також частиною українців, що живуть у західних р-нах Закарпаття. Від цієї назви утворено також ойконім XIV ст. *Крачуново* (по-угорськи *Karácsonyfalva*), що в румунському Мармороші (Bélay 160).

Перші українські, як і румунські та угорські, фіксації особового імені походять із XIII – XV ст. Напр., 1221: ferra praedicti Mikula et *Crachun* – комітат Ваш (Reg Var 271, 272); 1414: «истинный слуга нашъ пань *Крачунь* Бєлчєскоуль» – м. Сучава (ССУМ I 511); 1487: «братоул и братїа єго Марко и *Кръчюн*» – м. Сучава (там же). Пізніше ім'я *Крачун* стало прізвищем. Пор. 1648: *Crachun* Iuan – с. Пересирова (Maksay 545); 1517: кр. *Kracson* Andre – с. Слатинка (Bélay 202). Однак ім'я *Крачун* продовжувало вживатися у його первинній антропонімній функції і надалі. Так, ще з 1715 р. прочитуємо особові імена Alexa, Griga, *Kraczun*, Makovej, Simon, Vaszile – с. Стримтура в румунському Мармороші (Bélay 203).

КРЕМІНЬ. Ім'я походить від назви мінералу *кремінь*, яка у болгар, подібно до імені *Оціль*, дотепер виконує функцію побажального імені, виражаючи волю батьків «хай буде твердий характером!» (Ковачев 290). Перші укр. фіксації датуються XV ст. Напр., 1491: «и сестричи єго Драготь, *Крѣмєнє* и Цинтѣ» – м. Сучава (ССУМ I 521). Пізніше антропонім *Кремінь* почав виконувати також функцію прізвища. Пор. 1715: кріпак Dan. *Kreminy* – с. Суха на Іршавщині (Bélay 202) та *Кремінь* на Чернігівщині (Редько 536).

КРЕСИМИР. Слов'янське особове ім'я *Кресимир* утворене шляхом складання дієслівної основи *kres-iti* 'будити', 'іскрити' та іменної основи *-мир* (Šim 181, Stvarni 146). Пор. також іменування учня руської середньої школи м. Шид у Сербії за 1935 р. Кечкеш *Крешимир* та ім'я *Крешимир* в учня 1941 р. цієї ж школи Крайцар *Крешимир* (Мудри – Саламон 250).

КРЕСКО / КРИСКО. Ім'я *Креско* в Україні нині не вживане, але 1649 р. його кілька разів засвідчено в Реєстрах війська запорозького (РВЗ 142, 177 та ін.), а також 1660 р.: козак *Криско* Мартиненко (ХП 161). Можливо, його треба вбачати також у написанні імені козака *Кроско* Кузенков з м. Чорнобиль 1552 р. (ОЧЗ 591). Не виключаємо, що його продовженням є прізвища 1649 р. *Крысъ*, *Крисковъ*, *Крисченко*. Ім'я *Креско* виводиться з давнього двоосновного слов'янського імені *Кресимиръ*, *Кресиславъ* чи *Krešimir*, які містять у

основі архаїчне дієслово *kresiti* 'будити', 'іскрити', 'воскрешати, оживляти' (ЭССЯ 12 126; Bubak 185), власне, походить від праслов'янського імені *Кресимиръ* (Šim 181; Грк 114; Svob 77).

КРЕЧУН. Ім'я *Кречун* є наслідком фонетичної видозміни прізвища *Крачун* під впливом румунської чи угорської вимови. Не випадково найдавніша фіксація прізвища *Кречун* та його деривати походить із Брацлава та Умані, тобто з міст, близьких до Румунії. Напр., козак Брацлавського полку 1649 р. *Крєчунъ* Бордусъ (РВЗ 255); ім'я *Крєчунъ* (без зазначення прізвища – РВЗ 241) чи прізвище козака Уманського полку Михайло *Креєчуновъ* (РВЗ 214).

КРЕШИМИР – див. КРЕСИМИР.

КРИВЕЦЬ. Слов'янське особове ім'я, яке походить, очевидно, від апелятива *кривець*, котрий у сучасних слов'янських мовах уживається в кількох значеннях, зокрема з семантикою 'крива людина', 'кривоногий', 'винуватець'... (ЭССЯ 12 174 – 175). Перші українські свідчення імені походять із XIV ст. Напр., 1385: свідок *Кривєцъ* Федоровъ (ССУМ I 513); 1475: патронім пан Митко *Кривцєвъ* – с. Хвалимичі (ССУМ I 514); 1649: козак Брацлавського полку Иванъ *Кривъчєнко* (РВЗ 241). У кінці XV ст., власне 1495 р., антропонім *Кривець* уживається також на інших слов'янських землях. Пор. 1495: «околничномоу смоле(н)скому Ивашку *Кривцу*» – м. Вільна (ССУМ I 514).

КРИВКО. Імовірно, усічено-суфіксальний дериват імені *Кривъ* від котрогось із двоосновних слов'янських особових імен зразка *Кривосудъ* (Svob 77). Антропонім *Кривосудъ* представлений серед прізвищ запорозьких козаків 1649 р., а двоосновні антропоніми з препозиційним компонентом *Крив-* – у іменуванні козака 1651 р. Данило *Кривохижа* (Туп 209). Однак ім'я могло утворитися також від прикметника *кривъ*, що вказував на зовнішню ознаку денотата 'горбатий', за допомогою форманта *-ко*.

КРИЦЬКО. Особове ім'я, очевидно, утворено за допомогою здрібніло-пестливого суфікса *-ко* від базового імені *Крич*. Напр., 1620: *Крицько* Каптаник – с. Рівки (ВКО 217). Однак не виключене й те, що ім'я належало до т. зв. металевих, а утворено його від апел. *криця* 'сталь' (пор. п-ща *Крицький, Крицяк* – Родько 543)

КРИЧ. Очевидно, давній посесивний прикметник від особового імені *Крикъ*, у якому кінцевий приголосний основи /*к*/ перед суфіксом **-jь* зазнав палаталізації на /*ч*/. Напр., у записі XIV ст. читаємо: «записалъ єсмь... человѣка на имя *Крѣчю*» (Грам. XIV ст., 149, 206). Антропооснову *Крич-* зберігає також закарпатський ойконім Тячівського р-ну *Кричово*, який згадується з XIV ст. (Дэже 259). Найдавніша згадка імені *Крич* у латинографічному написанні походить із 1220 р. з басейну В. Тиси. Напр., 1220: «*Crisius* portato ferro, combustus est» – с. Петрово біля с. Мандока – комітат Уґоча (Reg Var 246). Пізніше, напр., 1375 р., лексема *Крич* уживається вже в ролі прізвищевої назви при особовому імені *Станислав* у закарпатському селі *Кричово*. Пор. шл. Jo. *Crich* Stanislaus (Bélay 170).

КРИЧКО. Українське особове ім'я із здрібніло-пестливим формантом *-ко* від імені *Крик* або від *Крич* (див. вище). Напр., 1678 р.: кріпак Kalin *Kriczko* – с. Ясіння (Bélay 166). У Польщі ім'я *Krzyk* згадується вже з XII ст. (SSNO III/1 167).

КРОЛИК. Імовірно, лексико-семантичне утворення від апелятива *кролик* із первісним значенням 'гризун родини заячих' (ССУМ IV 364), перейняте з польської мови. На території Польщі антропоніми *Król, Krolik* згадуються вже в XIV ст. (SSNO III/1 144 – 145), а на укр. землях ім'я *Кролик* з'являється на сто років пізніше. Пор. 1565: *Krolik* Latkowicz (МІГ I 159); 1565: Waska

Krolyk (ЛРС 291). Пор. ще патронім 1648 р. *Krolikowicz* (Арх ЮЗР I/10 451), а також патронім 1648 р. *Kroljowich* Ihnat – с. В. Ворота (Maksay 55).

КРОТ. Очевидно, ім'я походить від назви невеликого ссавця, що живе під землею, – 'кріт'. На укр. землях антропонім *Крот* (*Krath*) фіксується 1563 р. – м. Старий Хмельницький (Арх ЮЗР VII/2 137). У Білорусі та в білорусько-українській смузі ім'я *Кротъ* Головачевичъ згадується 1552 р. – м. Мозир (ОМЗ 292), а 1557 р. згадується ім'я *Крот* у сполуці з прізвищевою назвою Дуда (Бір 228). Зате в Польщі антропонім *Croth* значиться вже з XIII ст. (SSNO III/1 149).

КРОЧКО. Особове ім'я, очевидно, є суфіксальним утворенням від іменника *крок*. Зазначене ім'я вживаним було також у старочеській мові XI ст. (Петріца 39).

КРУК. Підставою для виникнення родинно-побутового імені послужила назва відомого птаха *крук* 'ворон'. У нашій картотеці самого імені *Крук* немає, але представлене похідне від нього прізвище, утворене за допомогою патронімічного суфікса *-енко*: козак Кальницького пслку 1649 р. Василь *Кручєнъко* (РВЗ 260). Саме ж прізвище *Крук* нині відоме в сімох областях України (Редько 526).

КУДРЯ. Українське родинно-побутове особове ім'я виводиться з апелятива *кудра* 'кучерява жінка' (Гр II 312). Перші фіксації імені припадають на XV, а останні – на XVII ст., хоча патронімічні прізвищеві назви з антропоосновою *Кудря* подибуються вже й раніше. Напр., 1373 р. на Земплинщині (СР) значиться вже антропонім Nicolai dicti *Kudrech* (Sztáray I 447). Пор. також запис 1448 р.: «где *Коудрѣ* Опришє» – м. Сучава (ССУМ I 256); 1649: козак Кропивнянського полку *Кудра* Филонєнко (РВЗ 351). На XVI і подальші століття припадає фіксація патронімів та прізвищ від імені *Кудря*. Пор. 1449 р.: селянин Johannes *Kwdrik* – с. Тарна (Sztáray II 446); 1545: Шешко *Кудренко* – Брацлавщина (Арх ЮЗР VI/1 19); 1552: *Кудранецъ* Турчиновичъ – м. Луцьк (Арх ЮЗР VII/1 178); пор. також іменування козака Уманського полку Михно *Кудрєня* (РВЗ 212).

КУЛАК. Українське родинно-побутове ім'я, яке співвідноситься з діалектним апелятивом *кулак* 'п'ястук'. У нашій картотеці назване ім'я фігурує всього один раз – у 1552 р.: *Кулакъ* Гавриловичъ – м. Остер (ООЗ 597). У 1482 р. кріпак *Kulak* згадується також у с. Билтек, що в румунському комітаті Сатмар (Maksay 116). А на 1649 р. припадають окремі фіксації споріднених прізвищ із козацьких реєстрів: Сємєнъ *Кулачок*, *Кулачкович* (РВЗ 130, 43).

КУЛИК. Українське родинно-побутове ім'я, у якого можливі щонайменше дві етимологічні інтерпретації: а) від назви болотного птаха *кулик*; б) від назви *куль* 'обмолочений сніп жита або пшениці', 'в'язанка очерету' + суфікс *-ик* (ССУМ I 392; Гр II 323). Пор. 1648 р.: *Kuly* Petro – с. Підполоззя (Maksay 529).

Найдавніші укр. фіксації імені *Кулик* припадають на XVII ст., а саме на 1612 – 1699 роки: *Куликъ* Гордієнко (АБМУ 58). Приблизно на ті часи припадають і перші фіксації антропоніма *Кулик* у функції прізвищевої назви при особовому імені. Напр., 1565: Hriniec *Kulik* (ОКЗР I 239); 1668: *Кулик* Иван – с. Тростяниця (Пан По I 164).

КУМКО. Укр. рідкісне ім'я розмовно-побутового типу, утворене від назви свояцтва *кум* 'хресний батько дитини' за допомогою форманта пестливості *-ко*. Пор. 1649 р. козак Чигиринського полку *Кумко* Старый (РВЗ 43). З основою цього імені пов'язана також стара назва закарпатського села *Кум'ята* (суч. офіційна назва – В. Ком'яти), яка в місцевих документах уперше згадується 1345 р. (Дэже 258).

КУНА. У нашій картотеці наявний тільки один запис із антропонімії Кар-

патського регіону. Це запис 1214 р.: *Kuna* impetitor – м. Саболч (Reg Var 185), і етимологія його неоднозначна. Див. **КУНЕЦЬ**.

КУНЕЦЬ, род. – КУНЦЯ. Імовірно, від переносного значення укр. діалектного апелятива *куна* 'куниця' (ОН І 394). Однак ім'я могло постати так само й на підставі етноніма *кун* 'куман', який засвідчено кілька разів на Виноградівщині XV – XVI ст.ст. Напр., 1467 р.: кріпак *Kun*, землевласник *Kun* (Szabó 299, 396). Усі записи особового імені *Кунець* походять із північного ареалу української мови. Пор. 1552: «*Кунецъ* войтов зять» – м. Чорнобиль (ОЧЗ 596); 1552: мешканці Мозирського замку *Кунецъ* Ивановичъ, *Кунецъ* Жуковичъ, *Кунецъ* Мажатевичъ, *Кунєцъ* Дробышевичь (Туп 217); 1649: козак Черкаського полку *Кунєцъ* Онищищъ (РВЗ 65).

КУНИЦЯ. Родинно-побутовим іменем стала назва хижої тваринки *куниця*. Перші випадки фіксації антропоніма *Куниця* припадають на XV, а похідні від неї – на подальші століття. Пор. 1497: *Куница* Сенковичъ (АЛРГ 138); 1654: Андрей *Куницин* – нѣжинський козак (Туп 609); 1649: козак *Куничка* (РВЗ 205); 1654: *Куниченко* (ПК 231).

КУРИЦЯ. Іменем розмовно-побутового типу стала локальна назва свійської птиці *куриця*. Найдавніша згадка лексеми *Куриця* 'курка' представлена особою козака Уманського полку 1649 р. *Курица* Хомєнъко (РВЗ 214).

КУРКА. Імовірно, від української назви свійської птиці *курка*, яка стала власним особовим ім'ям. Особове ім'я *Курка* використовувалася серед українців у XV – XVII ст. Напр., 1448: «цигани на имѣ Синатъ...и *Коурка*» – м. Сучава (ССУМ І 530).

КУСИК. Правдоподібно, від слов'янського родинно-побутового імені *Кус*, пов'язаного з болг. чол. іменами *Кусо*, *Кусьо*, що асоціюється з прикметником *кус* 'куций, малий, низький, короткий' (Грк 258; Илчев 287). В Україні антропоніми *Кус*, *Кусик* фіксуються з XVII ст. Напр., 1620: підворищник *Кусик* – с. Нипали на Сх. Волині (ВКО 288); 1648: *Kusz* Hricz – с. Бистриця на Закарпатті (Maksay 523); 1649: козак Чернігівського полку *Кусикъ* Сизєнъко (РВЗ 482). Пор. також патронім 1715 р.: St. *Kusovicz* – с. Прислiп (Bélay 187).

КУТ, род. – КОТА. Записи особової назви *Кут*, співвідносної з загальноукр. лексемою *кіт* 'самець кішки' засвідчують цей антропонім уже тільки в ролі додаткової ідентифікації при календарному імені. Напр., 1649: козак Уманського полку Степанъ *Кут* (РВЗ 229); 1672: кріпак *Kut* Havrillo – с. Косівська Поляна (Bélay 162); 1720: кріпак Mihalljo *Kuth* – с. В. Водяне (Bélay 121). Однак як власне особове ім'я цей антропонім засвідчує польська пам'ятка 1448 р. Пор.: Biczkowa, popadia antiqua, cum *Kuth* filio suo (SSNO III/2 214).

КУЦ. Це популярне ім'я українців XVI – XVIII ст. На думку М. Худаша, підтриману Р. Осташем, особове ім'я *Куц* – це укр. розмовний варіант календарного імені *Миколай*, утворений, як і варіант імені *Микуць*, шляхом додавання суфікса *-уць* до усіченої форми таких імен, як *Микула* або *Купріян* (Осташ До пох. 548). Ближчим до істини є погляд тих учених, які в імені *Куц* убачають нечленну форму укр. прикметника *кус* 'куций, короткий, низького росту', що йде від давнішого *кусий* (праслов'янське **kusъ* з носовим */ǫ/* – ЕСУМ І 165). Пор. ще білорус. *куцы* 'безхвостий, короткий', болг. *куц* 'кульгавий'. Додатковим аргументом на користь цієї думки може бути засвідчений варіант імені козака Чернігівського полку 1649 р. *Кусик* Сизєнъко (РВЗ 482).

За підрахунками Р. Осташа, серед 40 тисяч козаків війська запорозького 1649 р. служило 36 мужчин із особовим іменем *Куц*; один – із пестливою

його формою *Куцко*, а один – з іменним варіантом *Куцун* (Осташ Інд. 514). Найвищу концентрацію ім'я *Куц* мало в Чигиринському полку (5 осіб). У Ніжинському – 4 особи, в Київському та Білоцерківському – по 3 особи. Напр., *Куц* Найден (Чигиринський полк – РВЗ 43), *Куц* Московчєнко (Ніжинський полк – РВЗ 467), *Куцъ* Братчєнъко (Кальницький полк – РВЗ 280), *Куцъ* Золотуха Скрєбчєнко (Білоцерківський полк – РВЗ 197). Від імені *Куц* утворювалися патронімічні прізвища, напр., 1585 р.: «у Петра *Куцевича* взяли сєтєй заячих двє сажон» – м. Луцьк (Купч Акти 933); Гаврило *Куцєнко* (РВЗ 137), Курило *Куцєнко* (РВЗ 142) та ін.

Та поза Запоріжжям особове ім'я *Куц* уживалося навіть раніше, ніж його зафіксовано у війську запорозькому. Напр., 1620: *Куц* Демчєня – с. Рівки (ВКО 212); 1620: комірник *Куц* Кориткович – с. Старе Полонне (ВКО 261). Серед підданих панів Проскур значаться *Куцъ* Пшеничный, *Куц* Курило з с. Корнин (ДМВН 289, 130). Там же називаються патронімічні іменування *Куценя, Куцевич, Куцов*... У Харківському Переписі 1660 р. значиться козак *Куцъ* Денисенко (ХП 154).

Деривати від особового імені *Куц* уживаними були також у Карпатах та за Карпатами. Пор. 1646: кріпак *Kiczka* Peter – с. Комлошка, що у Північній Угорщині (Бал Ком 359); 1680: кріпак *Kuczik* Ivan – с. Новоселиця на Міжгірщині (Bélay 147).

Та найдавнішу укр. згадку антропооснови, власне патронімічне утворення від імені *Куц*, приносять писемні пам'ятки з 1370 р., а саме – запис Мелентій *Куцевичъ* (Туп 614). З того ж 1370 р. походить також найдавніша згадка мікротопоніма *Куцева Нива* – м. Казимир (ССУМ I 371). А ще давніша – з 1349 р. походить згадка мікротопоніма з-під міста Казимира: «от Бѣлошевъ сѣножати и по *Куцеву Ниву*» (ССУМ I 124).

КУЦИН. Це похідне утворення від імені *Куц*, а точніше – від його жін. відповідника *Куца*. Адже посесивний суфікс *-ин* міг додаватися тільки до жін. імен на *-а*, а не до чоловічих на приголосний. Чол. ім'я *Куцин* (правда, у написанні *Куцѣнъ*, тобто з /ѣ/), засвідчене вже 1649 р. в Полтавському полку як *Куцѣнъ* Осыпєнко (РВЗ 434), а нині ім'я побутує у східних районах Закарпаття (Редько 568 – 569).

КУЦИНА. Здрібніло-пестливий варіант повного імені *Куц*, утворений за допомогою форманта *-ина*, отже, воно є того ж словотвірного типу, що й іменники *козачина, хлопчина* і т. п.

КУЦКО. Ім'я утворене за допомогою форманта *-ко* від особового імені *Куц*. Усі фіксації імені припадають на XVI – XVII ст. Напр., 1552: «Федько Литвиновичъ, Масюкъ братъ єго, *Куцко* братъ же их» – м. Мозир (ОМЗ 628); 1649: ім'я *Куцко* Жєрєбилєнко – козак Канівського полку (РВЗ 103). Пор. також прізвище *Куцко*: козак Київського полку Хвєдор *Куцко* (РВЗ 296).

Л

ЛАГОДА. Ім'я відтворюється на підставі кількох укр. патронімів. Напр., запис посесива 1479 р.: *Lahodow* (AGZ XV 4012); 1565: демінутив *Lahodecz* (ОКЗР III 218); 1606: патронім Климъ *Лагодичъ* (Арх ЮЗР VI/1 323); 1649: козак Семень *Лагодка* (РВЗ 125), *Лагоденко* (РВЗ 6, 77). Початкова форма антропоніма *Лагода* засвідчується з середини XVI ст., але в ті часи вона вже виступала додатковим означенням особи. Пор. 1552: Ивашко *Лагода* – вінницький городянин (ОВЗ 606). Пор. також 1620: однослівне іменування *Лагода* – с. Березне (ВКО 279).

Ім'я могло постати як прізвискове утворення від дієслова *лагодити*

'умиротворювати', 'наводити порядок', 'вносити злагоду'.

ЛАДА. За всіма ознаками, чол. ім'я *Лада* – це усічений варіант власного особового імені *Влада*, що відповідає офіційному варіантові *Владомир* (пор. укр. композит 1377 р. *Ладомиръ* – ССУМ I 536) або, що точніше, – південнослов'янському варіантові *Владимиръ*.

В Україні чол. ім'я *Лада* починає фіксуватися з XVI ст., але вже в записах тих часів антропонім *Лада* виконує роль однослівного іменування особи, а ще частіше – роль додаткового іменування при особовому імені. Напр., 1605: Юрій *Лада* (Арх ЮЗР VIII/4 279); 1616: Єрема *Лада* (Арх ЮЗР V/1 134); 1654: Левка *Лада* (Туп 279). Серед українців Сх. Словаччини нині побутує й пестливий варіант цього імені *Ладьо*, співвідносний з іменем *Vladislav*, та похідні від нього.

Крім України, чол. ім'я *Лада* побутувало також у Білорусі, Росії (Туп 279) та в Болгарії (Илчев 295).

ЛАДИК. Слов'янське особове ім'я *Ладик* уперше засвідчено у східнословацькому місті Михайлівці 1337 р. словосполученням «hospitis *Ladyk* nomine» (Sztáray I 150). Найбільш правдоподібно, що *Ладик* є здрібніло-пестливим утворенням від словацького чи чеського варіанта імені *Vladislav* – українське *Володислав*. До речі, здрібніло-пестливим варіантом імені *Владимир* в Україні так само часто виступають форми *Ладик, Ладік* (Чу Традиційні 178).

ЛАДИМ. Імовірно, усічений варіант двоосновного слов'янського імені *Ладимир*, що з повного особового імені *Владимир* (див. далі), засвідчено 1337 р.: hospitis *Ladym* nomine – м. Михайлівці (Nagy I 150). Як укр. традиційний народний варіант, ім'я *Ладим* подає також Б. Грінченко (Гр IV 554).

ЛАДИМИР. Ім'я наводить Л. Белей, який кваліфікує його як укр. іменування, що походить від церковнослов'янського *Ладимир*, тобто *Володимир* (Белей 67), та М. Суднік – як *Ладымір*, що є розмовним до нормативного імені *Уладзімір* (Суднік 31). І. Трійняк особове ім'я *Ладимир* чомусь кваліфікує як слов'янське, утворене від прикметника *ладний* 'добрий, гарний' + *-мир* (Трійняк 189).

ЛАДИСЕНЯ. Ім'я утворене суфіксальним способом за допомогою форманта *-еня* від апокопованого варіанта імені *Ладислав*, але використане в такому офіційному документі, як РВЗ, – козак Канівського полку 1649 р. Стрєлєц *Ладысєня* (РВЗ 127).

ЛАДИСЛАВ. Це фонетична видозміна давнього чеського особового імені *Vladislav*, що відповідає укр. повноголосному варіанті *Володислав*. Ще в Середньовіччі, після втрати початкового приголосного */В/* ім'я *Ладислав* пробували пов'язувати зі слов'янським коренем *Лад-* 'порядок', а угорці, пристосувавши його до своєї фонетики, змінили ім'я *Владислав* на *László*. Нині ім'я *Ладислав* у такій його формі вживають серби, хорвати, чехи та словаки (Грк 117; Šim 187; Knappová 123; Majtán – Považaj 155; див. також J. Beneš. Křestni jmena Ladislav. – On. prace, sv. 2, Praha, 1968. – S. 21 – 24).

Перші записи імені, приносять писемні пам'ятки з Закарпаття та лівого берега Тиси, де вони значаться вже з XIII ст. Напр., 1219: curialis comes magistri *Ladislai* – м. Орадья (Reg Var 225); 1266: chepano et *Ladislao* filiis Chys (Nagy I 10); 1336: *Ladislaus* filius Drag – с. Бедевля (Bélay 126); 1348: *Ladislaus* filius Kenez – с. Деревці (Nagy I 209); 1363: шл. Joannem filium *Ladislai* de Komoroch – с. Р.Комарівці на Ужанщині (Nagy I 331); 1363: розбійник *Ladislaum* dictum Olah – Ужанщина (Nagy I 331); 1363: *Ladislaus* filius Johannis... – с. Доманинці (Nagy I 330); 1450: селянин *Ladislaus* de Rakocz (Nagy I 468); 1493: *Ladislaus* Vajvoda de Sztanfalva – с. Станово (Leh Ad I 169); совтис dictum *La-*

dislaum Scultetum – с. Страбичово (Leh Ad II 477); 1692: пан *Ladislao* Vecserkovicz – с. Лавки (Hod Okm 350).

ЛАДОМИР. Ім'я *Ладомир*, окрім західної України, уживаним було також серед сербів, які кваліфікують його як варіант імені *Владомир* (Грк 117), а постало воно, імовірно, в угорському середовищі під впливом дії закону гармонії голосних.

Перші записи цього іменного варіанта походять із XIII – XV ст. Пор. запис XIII ст.: землевласник *Ladomér* mester – м. Берегово (Györffy 532); 1370: «Zaz et Lucasium filius *Lodomerii*» – м. Ужгород (Nagy I 366); 1374: шляхтич *Ladomerius* – с. Криве (Bélay 164); 1377: «вѣрного слугу именем рекучи *Ладомирь* Волошинъ» – с. Болур (ССУМ I 536). В іншому місці за 1378 рік він же записаний як Волошинъ *Ладомир* – слуга *Володислава* (Гр. XIV ст. 59); 1405: шл. Nan f. *Ladomery* – с. Бедевля (Bélay 126); 1516: шл. Pe. f. *Ladomer* – с. Сопунка (Bélay 192) та ін. Пор. також назву села *Ладомирів*, яка в комітаті Земплин згадується вже з 1321 р. (Дэже 259) та мікротопонім *Ладомирчик* у с. Уґля, що в Снинському р-ні на Сх. Словаччині (Петров Карп 178).

ЛАДЬО. Сучасний розмовно-побутовий варіант чол. особового імені від повного імені *Ладислав* або *Ладомир*, утворений апокопуванням повного двоосновного імені *Ладомир* або *Ладислав* та додаванням до нього форманта *-'о*. Поширений головним чином на Закарпатті.

ЛАДЯТА. Давньоукраїнське усічено-суфіксальне утворення з формантом *-'ęta*, що відповідає повному імені *Ладислав*, яке вже в XIV ст. встигло закріпитися в функції прізвиськової назви. Пор. запис XIV ст.: от Александра *Ладяты* (ССУМ I 536); 1605: Александр *Ладята* (Арх ЮЗР VIII/4 605).

ЛАМАН. Правдоподібно, з нечленної форми пасивного дієприкметника *ламаний*, як і імена моделі *Ждан*, *Продан*, *Рубан*, *Чекан* і т.п. Ім'я письмово засвідчене 1450 р. на Волині: пан *Ламан* Хоружии луцкии – м. Луцьк (ССУМ I 538).

ЛАНЬ / ЛАН. Можливо, це усічений варіант повного чол. імені *Милан*, як і болг. імена *Лано*, *Ланьо* (Илчев 297) чи серб. імена *Лане* чи *Лано* (Грк 118). Усі записи імені походять із XV – XVI ст. Пор. 1404: пан *Лань* Крєховичь – м. Галич (ССУМ I 538); 1552: Павелъ Поротко, *Ланко* брат его – м. Чорнобиль (ОЧЗ 591); 1569: *Лань* Пахирєв, *Лань* Голдышовъ – с. Одрехова (АСО 108, 216, 263). Пор. також патронім *Ланєвичъ* у записі 1445 р. (Арх ЮЗР VIII/4 12). Не виключено також, що власне особове ім'я походить від назви тварини *лань*, що належить до родини оленів (СУМ IV 446).

ЛАСЛОВ. Це угорська фонетична видозміна слов'янського двоосновного імені *Владислав* чи *Ладислав* (по-угорськи *László*. Проміжним його етапом було *Ладьслав* чи *Лацслав*). Пор. польсько-латинські записи імені *Laczslaus* в укр. селян Галичини (Szulowska 19). Перші записи іменного варіанта *Ласлов* засвідчуються писемними пам'ятками XIII та наступних століть. Напр., 1232: *Laszló* ruthén – м. Естерґом (Hod Tör 22); 1498: *Lasław* (AGZ XV 2697).

На Закарпатті приблизно з XVI ст. іменем *Ласлов* угорська адміністрація почала записувати кожного українця, який мав ім'я *Василь*. Напр., 1605: Ozimko *Laszlo* – с. Студений (Bélay 145); 1648: Kurnik *Laszlo* – с. Бистриця (Maksay 523); 1668: Popovics *Laszlo* – с. Білки (Leh Ber 160); 1685: Kozak *Laszlo* – м. Ужгород (Hod Ad 26); 1699: Rusznak *Laszlo* – с. Бистриця (Hod Ad 560).

ЛАСТОМИР. Ім'я відтворюється на підставі ойконіма *Ластомир*, який у комітаті Земплин, що на Сх. Словаччині, згадується вже 1332 р. (Дэже 260), а підтверджується сербським та хор-

ватським двоосновним іменем *Ластимир*. Ім'я *Ластомир* є фонетичною видозміною іменного варіанта *Властимир* (Грк 118; Šim 188), препозиційний компонент якого становить дієслівну основу *vlastiti* 'володіти, панувати' (Šim 370). За М. Майтаном (Osobné 120), давньословацьке ім'я *Lastomir* пізніше змінилося на *Lastomer* (як і *Ladomir* на – *Radomir*, а *Latibor* на – *Ratibor*).

ЛАЦКО. Це здрібніло-пестливе ім'я, утворене за допомогою форманта *-ко* від розмовного словацького імені *Laco*, *Lacko* чи угорське *Laci*, що є дериватом від слов'янського двоосновного імені *(V) Ladislav* (пор. ще тотожні угорські розмовні варіанти *Lackó* і *Laci*). У пам'ятках писемності іменний варіант *Лацко* починає фіксуватися з XV ст. Напр., 1403: «за душу *Лацька* воєводы» – м. Сучава (ССУМ I 540); 1435: шл. *Laczko* – с. Кричово (Bélay 170); 1560: кріпак Jac. alias *Laczko* – с. Керецькі (Bélay 163); 1673: *Laczko* Jakob – с. В. Водяне (Bélay 121).

ЛАШКО. Ім'я засвідчене 1552 р. у м. Вінниці як *Лашко* Вовчковъ сынъ (ОВЗ 607). Правдоподібно, ім'я потрібно читати як *Ляшко* (див. далі).

ЛЕБІДЬ. Ім'я письмово зафіксоване в переліку імен таких городників 1576 р., як Казимиръ, Микита, Томко, *Лебедь*, Никипор, Сидоръ (Арх ЮЗР I/1 56). Воно походить від традиційної назви перелітного водоплаваючого птаха *лебідь*. Пор. серб. та хорв. чол. ім'я тої ж апелятивної семантики *Лабуд* (Грк 116; Šim 186). У XVII ст. лексема *Лебедь* в Україні виступає вже тільки в ролі додаткового означення особи при чол. імені. Пор. також запис козака 1649 р. *Лєбєд* Хвєско (РВЗ 310).

ЛЕВ. Це давня калька з грецького власного імені *λέων*, яке походить з апелятива *λέον* або з латинського *leo(n)* 'лев' (ЕСУМ III 206). В Україні ім'я значиться з XIII ст. Напр., *Левъ* Даниловичъ – син Данила Романовича, князь галицький, перемиський, дорогочинський та ін. (ЛР 494); 1392: Юрьй *Львъ* Плаксичъ, *Лєвъ* Васильєвъ сынъ русинъ – м. Сучава (ССУМ I 542); 1446: ловчий пан *Лєвъ* писар короля – м. Кременець (там же). У новіші часи ім'я було менш популярним: з-поміж 509 учнів Перемиської укр. гімназії 1938 р. лише дев'ять учнів мали ім'я *Лев* (Грицак Особові 229). А 1942 р. на 320 хлопців гімназії в м. Ярослав припадало всього два *Леви* (Грицак Імена 239).

Поза Україною ім'я *Лев* знають білоруси, росіяни, болгари та чехи (Суднік 32; Петровський 139; Илчев 199; Bubak 196; Knappová 126). Знала його також церковнослов'янська мова як *Лєвъ*. Носієм цього імені був також солунянин – батько слов'янських першоапостолів Константина та Мефодія.

ЛЕВА. Іменем стала слов'янська словоформа родового відмінка від чол. імені *Лев*. Пор. 1234: nomine Comana a *Leva* – комітат Земплин (Reg Var 299); 1421: «пан Ходко и брат єго *Лева*» (ССУМ I 541); 1649: козак Корсунського полку *Лєва* Онищєнко (РВЗ 150); 1684: кріпаки Leva Domitru, Todor – с. В. Руна (Bélay 186). Досить рано від імені *Лева* фіксуються патроніми. Напр., 1443: Александръ *Лєвичъ* (ССУМ I 542); 1492: «слоуга наш Иванко *Левич*» (ССУМ I 531). Пор. також запис 1457 р.: Ihnath alias *Lewo* (AGZ XV 198).

ЛЕВКО. Це давнє власне укр. утворення за допомогою емоційно-оціночного форманта *-ко* від імені *Лев*. Напр., 1404 р.: и *Леѡка* Бєлкович – м. Сигіт (Укр. грам. XV ст. 133) або запис кріпака 1444 р. *Leѡkѡs* – с. Рокосово (Szabó 454); 1471: пупъ *Левко* Вєрьбскии – м. Володимир (ССУМ I 542); 1552: *Левко* Безкостій – м. Вінниця (ОВЗ 607); 1552: *Левко* Тинкович – м. Черкаси (ОЧеркЗ 389); 1552: *Левко* Пшениця – м. Канів (ОКЗ 105); 1620: *Левко* Ілляшеня – с. Свинка (ВКО 308). Починаючи з XVI ст., ім'я *Левко* пробиває собі дорогу і набуває

високої популярності серед українців. Спочатку воно несло в собі відтінок демінутивності. Напр., 1649: козак Кропивнянського полку *Лєвъко Лєвъчєнько* (РВЗ 367); 1660: козаки *Левко* Виленский та *Левко* Макайонок (ХП 156, 173) та інші.

У XVI ст. ім'я *Левко* було популярним також у Білорусі, передусім, на білорусько-українському прикордонні (Бір 107).

Ім'я актуальне і понині. Воно використовується також як офіційне. Пор. письменник *Левко* Боровиковський, політичний діяч *Левко* Лук'яненко, проф. *Левко* Полюга і т. п.

ЛЕВОШ. Імовірно, це – суфіксальне утворення від імені *Лево* (див. **ЛЕВА**) + суфікс *-ош*. Пор. запис імені реєстрового козака 1649 р. *Левош* Кащєнко (РВЗ 329), а також запис 1552 р. *Левошко* Бобровникъ – м. Київ (ОКиЗ 115).

ЛЕН. В ареалі північно-західного наріччя укр. мови ім'я *Лен*, як і його дериват *Ленчик*, іноді пов'язують з іменем *Олексій* чи *Олекса* (Трійняк 264). У Галичині та на Закарпатті співзвучне цьому імені прізвище *Лен* пов'язують із діалектною назвою волокнистої рослини *лен* 'льон' (Редько 590; Чу Прізв. 393), а стосовно давньоукр. мови його ставлять навіть у зв'язок із повним іменем *Павлен* (Керста 134).

Найдавніші укр. записи імені *Лен* походять із XV, а найпізніші – з XVII ст. Напр., 1459 р.: «наш пан *Льнь* Роужин слоужил...» – м. Сучава (ССУМ I 561). Пор. також запис 1456 р. «пан Жоурж *Льнць*» – м. Васлуй (ССУМ II 456). У наші дні ім'я *Лен* чи *Лень* в Україні не вживане, але частими є прізвища *Леніць, Леник, Ленишин, Ленів, Ленчак, Ленчик, Ленько*... (Редько 390 – 391).

ЛЕНКО. Етимологія імені неоднозначна: у болгар чол. ім'я *Ленко* кваліфікується як усічення суфіксального утворення від повного імені *Милен* (Илчев 300) або ж як усічення від *Миленко* (Ковачев 306), у сербів – усічення від імені *Јеленко* (Грк 119); а в хорватів чол. розмовне ім'я *Lenko* співвідноситься ще з такими офіційними слов'янськими іменами, як *Svetlen, Zelenko* та іншими (Šim 424), у тому числі й календарними іменами.

В Україні ім'я *Ленко* значиться з XV ст. Напр., 1411: пан *Лєнко* Зарубич – м. Зудечів (ССУМ I 543); 1433: «дѣти по *Ленкове* животѣ ино *Ленькову* ближнєму» – м. Житомир (там же); «и пана *Ленкова* печать» (там же). Ім'я *Ленко*, як і *Ленъ*, по одному разу згадуються у Реєстрах війська запорозького 1649 р. (Осташ Інд. 511).

ЛЕПА. Ім'я південнослов'янського походження. Пор. болг. прикметник *леп* 'гарний, красивий' (Илчев 301), як і сербські чол. імена *Лепац, Лепойко, Лепуш* (Грк 119) чи хорватські *Lepan, Lepi, Lepoje, Lepomir, Leposav* і т. п. (Šim 192 – 124).

На землях України чол. ім'я *Лепа* засвідчується серед інших близькозвучних імен лише з XVII ст. Напр., 1672 – 1692 рр. сини кріпака Гавриила: Jur, *Lepa*, Marko, Rusz з с. В. Бичків (Bélay 129). Упродовж дальших століть у Мараморощі значаться тільки прізвища від антропоніма *Лепа*. Однак кореневий голосний у них виявляє хитання між /е/ та /и/. Напр., 1715: кріпак Ge., Jo. *Lepa* – с. Драгово (Bélay 129); 1720: кріпак Mate. *Lipa* – с. В. Бичків (Bélay 129); 1720: кріпак Roman *Lepa* – с. Міжгір'я (Bélay 178); 1720: кріпак *Lipcsa* – с. Онік (Szabó 372).

Не можна виключати ані того, що ім'я *Лепа* в такому його звучанні є наслідком гуцульського обниження артикуляції звука /и/ в антропонімі *Липа*, який пов'язують зі співзвучною назвою медоносного дерева *липа*.

ЛЕСКО. Очевидно, це здрібнілопестливий варіант з формантом *-ко* від укр. імені (< *Олесь, Олексій*), хоча воно могло постати також шляхом усічення давнього слов'янського двоосновного

імені *Льстиславъ* або *Льстимиръ*, препозиційна частина якого містить дієслово *льстити* 'тішити' (пор. пол. *leść* 'зрада, облуда' – Rospond 162). Отже, ім'я могло постати також із давнього *Льстько*, яке згадується 1228 р. Пор.: «створи мир с *Льстькомъ* и со Команомъ» (Купч Акти 209). За підрахунками Р. Осташа, в Реєстрі війська запорозького 1649 р. зареєстровано 468 козаків на ім'я *Леско* (РВЗ 514). Напр., 1649: козаки Миргородського полку *Лєско* Бутъ, *Лєско* Томчєнъко, *Лєско* Нєстєрєнко (РВЗ 386, 390), козак Ніжинського полку війська запорозького *Лєско* Лопатєцкии та козак Корсунського полку *Лєско* Радчєнко (РВЗ 469, 165); 1660: козаки *Леско* Василенко та *Леско* Сергеенъко (ХП 162); 1669: *Леско* Локоть – обозний Переяславського полку (Туп 230).

ЛЕСТИМИР. Ім'я реконструюється на підставі запису східнословацького антропоніма 1288 р. *Lesthemer* (Majtán Z najstar 140) та ойконіма *Ластомир*, зафіксованого 1370 р. (Nagy I 369). Первісною структурою імені був, напевно, іменник *льсть* 'улесливість, хитрощі, лукавство' (Svob 78), до якого додався інтерфікс */и/* + іменник *мир* 'спокій'. Пор. суч. хорв. ім'я *Lastimir*, яке М. Шимундич виводить чомусь із *Vlastimir* (Šim 188).

ЛЕТА. Можливо, раніше чол. ім'я *Лета* в українців, як і тепер у хорватів, уживалося в ролі розмовного відповідника до повних імен *Maleta*, *Milota* (Šim 425). Пор. 1552: міщанин *Лета* Останковичъ Кошчинъ – м. Вінниця (ОВЗ 605).

ЛЕХ. Особове ім'я *Лех* часто пов'язують з іменем легендарного прабатька *ляхів*, тобто поляків: «primogentis *Lech*, alter Rus, tertius Czech nomina haberunt» (SSNO III/2 237). За іншим припущенням, пол. ім'я *Lech* – це похідне письмово не підтверджене двоосновне чол. ім'я *Льстиславъ* або *Льстимиръ*, препозиційний компонент яких зберігає дієслово *льстити* 'лестити, підлещувати' (Bubak 190 – 191). 1437 р. у с. Поростов, що на Сх. Словаччині, засвідчено це ім'я в такому контексті: «кріпак Cozmas filius *Leh*» (Nagy I 341).

ЛЕШКО. Ім'я *Лешко* могло утворитися двояко: а) або від слов'янського імені *Лех*, що з двоосновного імені *Льстиславъ* (Knappová 126), б) або від календарного імені *Лесь*, *Олесько*, тобто *Олекса* чи *Олександр*. Були так само спроби виводити ім'я *Лешко* і *Leszek*, пов'язуючи його з етнонімами *лях*, *lech* 'лях, поляк' (Bubak 195). Перші записи імені *Лешко* приносять Regestrum Varadinensae, тобто Варадинські реєстри, з Затисся 1219 р., а саме: *Lescu* impetitor – комітат Бігар (Reg Var 221); 1580 р. в лемківському селі Одрехова згадуються селяни «Макух *Лешко* а Олешко» (АСО 66). На початку XVII ст. в тій же Одреховій ім'я *Лешко* засвідчується кілька разів. Напр., *Лешко* Марків, *Лешко* Пащат, *Лешко* Мелник (АСО 155); 1648: *Lesko* Danko – с. Голубине (Maksay 526). Ім'я *Лешъко* фігурує також у Реєстрі війська запорозького за 1649 р. (Осташ Інд. 515). Пор. також запис 1700 р. з с. Блажів: *Лешко* Иванов (Лел Пам 231).

Нині в Карпатах, передусім у західних районах Закарпаття, популярними є прізвища *Лешка*, *Лешко*, *Лешкович*, *Лешкулич*, *Лещак*, *Лещишин* та ін., які виводять із імені *Лесько* та *Леська*. Однак однозначно пристати до якоїсь етимології імені важко. Ім'я *Лешко* дуже поширене в Польщі. Напр., *Лешко* Білий – сандомирський і краківський князь.

ЛИЗУН. Однозначне укр. віддієслівне утворення, доіменне значення якого – 'підлабузник', 'підлиза', 'той, що лиже' (Гр II 358). Єдиний запис цієї прізвиськової назви припадає на 1649 р. із Реєстрів війська запорозького: *Лизунъ* Курханский (Осташ Інд. 514).

ЛИЛИК. Ім'я прізвиськового походження, яке могло постати з укр. діалектного *лилик* 'кажан' (Гр II 359). Однак могло виникнути також на базі південнослов'янського розмовного імені *Лиила* або *Лила*, які відповідають повним календарним іменам *Илие* та *Лилиан* (Илчев 303; Грк 119; Šim 425; ДубрМик 96). Нині антрпонім *Лилик* серед українців уживається тільки як прізвище.

Антропонім *Лилик* в Україні вперше засвідчено наприкінці XV ст. Пор. 1495 р.: Mathwey alias *Lylyk* (AGZ XVIII/ 2498).

ЛИПА. Особове ім'я *Липа*, за нашими даними, вперше згадується 1672 р. серед кріпаків с. В. Бичків: Ivan, Josip, Kirila, *Lipa* (Bélay 129). Воно повторюється серед імен того ж села 1672 р.: Jur, *Lepa*, Marko (там же). Можливо, зазначене написання є лише графічним варіантом згаданого вище імені **ЛЕПА**. Однак не виключене й те, що наведений приклад відображає живу українську вимову назви відомого медоносного дерева *липа*.

ЛИП'ЯТА. Особове ім'я *Лип'ята браша* згадується серед литовських князів 1392 р. (Грам. XIV ст., 108 – 109). Імовірно, іменне утворення *Лип'ята* є дериватом імені *Липа*, утвореним за допомогою форманта недорослості *-ята*.

ЛИХОГУД. Пізнє слов'янське двоосновне чол. ім'я, складане з прислівникового компонента *лих-* 'лихий, лютий' та укр. загальнонаціонального дієслова *гудіти* чи діалектного дієслова *густи* 'грати на якомусь музичному інструменті'. Отже, *лихогуд* – це нечленний дієприкметник із семантикою 'той, що лихо гуде'. Пор. рос. антр. *Лиховидъ* (Туп 228), старосерб. *Лихомилъ* (Грк 113), чес. *Licholut* (Svob 95), давньословацьке ім'я Кирило-мефодіївських часів *Lichomĕrъ* (Majtán Osobné 120).

Антропооснова *Лих-* в Україні згадується вже з XII ст. Пор. 1161: київський боярин і священик *Лихач* (ЛР 281, 494); 1563: городянин Юрко *Лихович* – м. Кременець (Арх ЮЗР VII/2 61); 1586: Тимко *Лихевичъ* – м. Луцьк (Арх ЮЗР I/1 211).

ЛИЧКО. У імені можливі щонайменше дві етимологічні інтерпретації, а саме: а) це демінутивне утворення з формантом *-ко* від антропоніма *Лико*, який у Карпатах згадується з XVI ст. Напр., 1570: Joan. *Lyko* – с. Жденьово (Чу Прізв. 338) та ін. Того ж року та й пізніше, аж дотепер у Карпатах та в інших регіонах України часто згадується патронімічне прізвище *Ликович*; 1570: Stan. *Lykovicz* – с. Бистриця (Чу Прізв. 338) та інші. Пор. ще 1649 р. козак Наумець *Личикъ* (РВЗ 128) та козак Черкаського полку Иван *Личко* (РВЗ 73).

б) У південних слов'ян ім'я *Лико* є усічено-суфіксальним відповідником не тільки повних календарних імен *Илийко* та *Илия* (Илчев 303; Грк 119), але й таких слов'янських імен, як *Величко* (Šim 425), а антропоніми *Lyczka* та *Wylichko* в селі Рокосово згадуються вже з 1549 (Szabó 453). Пор. ще 1552: *Лычко* Грыдковичь – м. Мозир (ОМЗ 635); 1583: Иванъ *Личко* (Арх ЮЗР VI/1 115).

в) Ім'я могло постати також на базі укр. демінутивного відповідника *личко* до анатомічного номена *лице* у значенні 'щока', як і самі прізвища *Щока*, *Борода*, *Носа*, *Чоло* і т. д.

ЛІСОТА. Укр. особове ім'я прізвиськового типу, пов'язане з «великою площею землі, порослою деревами і кущами» (СУМ IV 522). Уперше ім'я *Лісота* з його ж братом паном Верботою згадуються в м. Судимир 1361 р.: «...пан *Лѣсота* воєвода кремєнецкый и єго брат пан Вербота Ставишин» (ССУМ I 563). Він же ж згадується 1366 р., як пан *Лѣсота* Друздъ Кадолъфович у м. Перемишль (там же). У чехів та словаків відоме аналогічне жін. ім'я новішого походження *Lesana*, яке йде від казкового імені лісової русалки (Majtán – Považaj 159). На думку Т. Скуліни, літописний *Лѣсота* – це фонетично зросійщене польське

ім'я *Lasota*, котре, у свою чергу, є укр. калькою з латинського імені *Silvester* (Skulina II 58).

ЛІТОВИД. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі назви міста *Літовиж* Володимир-Волинського р-ну Волинської обл., засвідченої як *Літовиж* 1449 р. (див. Бучки 6), тобто у формі посесива від імені *Лѣтовидъ*, утвореного давнім суфіксом присвійності **-jь*.

ЛІТОГОСТЬ. Слов'янське особове ім'я *Лѣтогость* відтворюється на підставі назви села *Літогощ* або *Літогоща*, що біля Луцька Волинської обл., яку пам'ятки писемності засвідчують у формі посесива вже 1527 та 1564 рр. у вигляді *Літогощ*: *у Литогощи* (AS III 313; Арх ЮЗР VIII/3 87; див. ще Бучки 6). Отже, словянське ім'я складено з іменника *літо* 'тепла пора року' та іменника *гость* 'чужинець, купець'. Однак фонетика (та й семантика) препозиційного компонента цього імені, тобто антропооснова *Літ-*, як і фонетика його споріднених у іменах *Літовид, Літомир*, більше схиляють до думки, що тут ідеться про специфічну чеську рефлексацію праслов'янської фонеми *ě*, котра, як і в словах *líto* 'жаль', *lítost'* 'страх', 'печаль', *litovat* 'жалкувати' або в словах *libit se* 'подобатись', *libovat se* 'тішитися', *lid* 'люд' і т. п. рефлексувалося не як /*u*/, а як /*i*/.

Отже, фонетика українського особового імені *Літогость* як і фонетика його споріднених *Літовид* та *Літомир*, не заважає вбачати в них і чеське походження. Сприятливим ґрунтом для проникнення таких чеських імен могло бути й те, що в українців були й свої імена з цією основою, як *Люба, Любава, Любомир, Люборад* і т. п.

ЛІТОМИР. Слов'янське особове ім'я *Літомир* відтворюються на підставі посесивної назви поселення *Litomerz*, засвідченої біля м. Турка на Львівщині 1538 р. (Бучки 6). Тотожня назва урочища вживалася і в інших р-нах Львівщини. Пор. також чес. ойконім *Litoměřice*.

ЛОДОМИР. Це здеформоване під впливом угорської вимови слов'янське особове ім'я *Володимир*. Саме в такому вигляді кілька разів записано імена мароморської шляхти. Напр., запис 1397 р.: Belk f. *Lodomer* – с. Vád (Bélay 139).

ЛОЗАН. Слов'янське чол. особове ім'я *Лозан* походить від жіночого імені *Лоза*, яке, у свою чергу, йде від назви виноградної чи вербової лози (Šim 197), як давнього символа плодючості (Илчев 306; Грк 113).

Це давнє слов'янське особове ім'я дотепер зберігають південнослов'янські народи (Грк 113). В українців антропоніми *Лоза, Лозан* також є, але їх засвідчено вже тільки як прізвищеві назви або як лексеми з усіма ознаками прізвища. Напр., 1507: Яцко Борисовичъ *Лоза* – м. Київ (Туп 236); 1567: антропонім *Lozan* – м. Виноградів (Szabó 480). Пор. ще 1611 р.: *Лозка* Иван – возний (АКЖГУ 367).

ЛОЙ. Ім'я походить від давнього слов'янського апелятива *лой*, тобто 'лій, жир із рогатої худоби'. Найдавніші письмові згадки особового імені *Лой* та патронімів від нього походять із Зх. України XIV – XVII ст. Напр., 1356: Iwano dicto *Loy* (AGZ III 5); 1370: поп *Лой* – м. Львів (ССУМ I 556). Пор. ще патроніми 1351 р.: свідок Ходко *Лоєвичъ* – галицький боярин (Туп 625); 1366: Стецко *Лоєвычь* – м. Перемишль (ССУМ I 555); 1649: козак Уманського полку Сємєнъ *Лой* (РВЗ 214); 1699: *Lojovics* Janos – с. Неліпино (Maksay 574). Пор. також посесивну назву села *Лоєва* Надвірнянського р-ну на Покутті (Бучко 86).

ЛОМАКА. Ім'я *Ломака* походить від апелятива *ломака* 'суха товста гіляка', 'палиця', метафоричне значення якого в українців – 'людина високого зросту' (Гр II 376).

У ролі власного особового імені апелятив *Ломака* в Україні почи-

нає вживатися з середини XVI ст. Напр., 1552: *Ломака* Кухмистровича, Онопрей Кухмистръ – Чорнобиль (ОЧЗ 591). До XVI ст. ім'я *Ломака* було також у білорусів. Пор. 1528: *Ломака* Васкович (Бір I 182); 1552: *Ломака* Яковичь – селянин з м. Мозира (ОМЗ 643). Пізніше антропонім *Ломака* чи його варіанти *Ломаґа*, *Ломиґа* вживаються тільки в ролі прізвищ. Напр., 1648 р.: *Lomaga* Iuan – с. Н. Ворота (Maksay 538); 1696 р.: кр. Jerem *Lomaka* – с. Луг (Bélay 173).

ЛОПАТКА. Напевно, це родинно-побутове ім'я прізвиськового типу, пов'язане з назвою кістки в складі плечового пояса людини (СУМ IV 546). Такий антропонім у функції власного особового імені вперше згадується 1569 р., а саме: *Лопатка* Осталовский (Арх ЮЗР I/12 481), хоча 1534 р. у с. Горінчово, що на Хустщині, лексема *Лопатка* виступає вже в ролі прізвищевої назви; пор., кріпаки Mich., Sim. *Lopatka* (Bélay 144).

ЛОПУХ. Особовою назвою став апелятив із значенням 'різновид широколистого бур'яну'. У функції власного особового імені цей апелятив серед українців уживався дуже рідко. Напр., в описі Мозирського замку 1552 р.: *Лопухъ* Телятичъ (ОВЗ 626). Частіше він використовувся у функції прізвищевих назв, прізвищ та патронімів. Напр., 1565: патронім *Lopuchowicz* (ОКЗР I 207); 1649: козак Стецко *Лопухъ* (РВЗ 49).

ЛОСИК. Особовим іменем став здрібніло-пестливий варіант назви великої тварини з родини оленячих із лопатоподібними рогами *лось*. На всю нашу картотеку виявився один випадок використання цього імені. Це козак Канівського полку 1649 р. *Лосикъ* Шавулєнко (РВЗ 110). А прізвища *Лось*, *Лосик*, *Лосенко* і нині в Україні не є поодинокими (Редько 615 – 616).

ЛЮБ. Праслов'янське усічене ім'я, яке постало на базі котрогось із двоосновних утворень, препозиційний чи постпозиційний компонент якого становив прикметниковий або дієслівний корінь *-люб-* 'любий, милий, дорогий', що й у імен моделі *Любомыслъ*, *Любoрадъ* чи моделі *Боголюбъ*, *Волелюбъ*. Його використано також у назві села *Полюбичі* (Купч Найд 62).

Перше письмове свідчення про це ім'я припадає на 1205 р.: *Любъ* – боярин володимир-волинський, убитий під містом Червень (ЛР 371, 494; Туп 237, 293); убиша Матѣя *Любова* зятя» (Жел 93). Пізніше від нього утворювалися патроніми та прізвищеві назви на зразок *Любич* – 1478 р. (ССУМ I 565), *Любикъ* (Р 75, 328). Пор. також назву укр. села *Любовець* Пряшівського округу, яка згадується вже 1337 р. (Краєзн. словн. 442). У Білорусі засвідчений патронім *Lubowicz* (ПКГЭ I 276), а в Чехії – ім'я *Lub* (Svob 279).

ЛЮБАН. Ім'я утворене від дієслівної основи *любити*, як і *Бажан*, *Кохан*, за допомогою атрибутивного суфікса *-ан*. На укр. землях ім'я згадується з початку XV ст. Напр., 1404: «наши слуги... пан Балица... и пан *Любанъ*» – м. Кам'янець (ССУМ I 564); 1447: *Luban* (AGZ XIII 4231); 1450: Jakym *Luban* (там же). Від нього утворювалися також ойконіми. Пор. назву села *Любанівка* Млинівського р-ну на Ровенщині з 1404 р. (Пура 108).

ЛЮБАС. Давньослов'янське усічено-суфіксальне ім'я, утворене від тієї ж основи, що й ім'я *Люб*. Не виключено, що в Україну ім'я принесли серби, у яких воно вживане дотепер як *Љубас* (122). У Черкаському полку війська запорозького 1649 р. його носив козак *Любасъ* Максимовичъ (РВЗ 82). Сприятливою умовою для утвердження імені *Любас* в Україні міг послужити також карпатський діалектизм *люба́с* 'коханець' (ССУМ IV 561), як і в польських прізвищах *Lubas*, *Lubasz*.

ЛЮБАЧ. Ім'я відтворюється на підставі назви міста *Любачів* (тепер ПР), розташованому на річці *Любачівка*.

Уперше згадується в літописі під 1212 р.: «король да Пакославу *Любачевъ*; король отъя от Лєстъка...*Любачевъ*» (ИЛ 489); 1340: «Казимиръ... взя Санокъ, *Любачовъ*» (ПСРЛ II 349). Пор. також запис 1388 р. *Lubaczow* (AGZ VIII 18).

ЛЮБАШ. Особове ім'я *Любаш* відтворюється на підставі козацьких прізвищ 1649 р., напр., козак Уманського полку Данило *Любашевскии* (РВЗ 215), а утворено його за допомогою демінутивного форманта *-аш* від імені *Люб* чи котрогось із його споріднених. Пор. серб. чол. імена *Љубаш, Љубашин, Љубашко* (Грк 122).

ЛЮБЕН. Рідкісне укр. особове ім'я, яке становить дієприкметникове утворення із суфіксом *-ен* (без епентетичного /л/) від дієслова *любити*. Отже, первісним, тобто доіменним, значенням цього іменного утворення було 'улюблений', 'коханий'. Пор. 1498: *Lyubyen* (AGZ XVIII 3876). Не виключено, що ім'я *Любен* прийшло до українців від болгар, сербів чи хорватів, у яких утворення *Љубен* дотепер уживане як власне особове ім'я (Илчев 310; Грк 122; Šim 201).

Від імені *Любен* утворювалися також здрібніло-пестливі варіанти. Напр., 1492: *Lubyenyecz* (AGZ XVIII 2224); 1649: Лесько *Любыкъ* (РВЗ 381). Пор. ще прізвище *Любенич* 1783 р. в галицькому лемківському селі Межибрід (Крас 100). Пор. також суч. укр. прізвище *Любенко*, представлене у Вінницькій та Запорізькій областях (Редько 624).

ЛЮБИЙ. Іменем став субстантивований прикметник. Під цим іменем двічі фігурує мешканець Ужгорода, запис якого в староугорському правописі 1567 р. має вигляд: *Lywby* György, але і в записі 1631 р. воно не втратило слов'янської природи – *Lubi* György (Hod Ad 48).

ЛЮБИМ. Іменем стала коротка форма пасивного дієприкметника від дієслова *любим* у значенні 'коханий'. Ім'я вживалося також у Росії та в Білорусі. Його рекомендують використовувати і сучасні словники імен, які так само виводять його з давньоруського *любимъ* 'любимий' (ВІЛ 73; Суднік 32; Трійняк 200). У 1610 р. під цим іменем виступає брянський поміщик *Любим* Днѣпровский (Туп 136), а 1658 р. – путивлець *Любимъ* Марковъ (Туп 236).

ЛЮБИМКО. Здрібніло-пестливе утворення від давнього імені *Любим* (див. вище). Пор. 1654: білоцерківський поміщик *Любимко* Максимовъ Заблудъ (Туп 236); 1673: Шацький воєвода *Любимко* Кровков (Туп 136).

ЛЮБКО. Здрібніло-пестливий варіант особового імені *Любко* утворено усічено-суфіксальним способом від котрогось із двоосновних імен моделі *Любомир* або *Боголюб* за допомогою здрібніло-пестливого форманта *-ко*. В українців ім'я дотепер зберігає відтінок здрібнілості. Менш імовірно, що воно пішло безпосередньо від імені *Любъ* чи від апелятива *любко* 'коханий хлопець або чоловік' (СУМ IV 563).

Найдавніші укр. записи імені *Любко* походять із XV ст. Напр., 1413: імена свідків із м. Галича в офіційних документах Chodor Poczuthy Chmiel, *Lubko* (ССУМ I 565); 1649: козак Иванець *Любко* (РВЗ 311). Однак досить рано ім'я *Любко* починає вживатися також як додатковий ідентифікатор при особовому імені. Пор. 1567: офіцер Прокопъ *Любко* (Туп 237); 1652: прізвище кріпака *Lyupka* – с. Олешник (Szabó 525). А ще раніше від нього утворюються різні патроніми. Напр., 1437: *Lubczics* (Pd Lw II 45); 1565: *Lubkowicz* (ОКЗР II 39); 1648 – 1651 рр.: *Lubkow* (МІГ II 287); 1672: кріпак *Lubczik* Fetyko, Vaszko – с. Іза (Bélay 155). Від імені *Любко* утворено назву села *Любківці* на Снятинщині (Бучко 87). Пор. ще 1550 р.: *Lubkowicze* (Купч Найд 69).

Особове ім'я *Любко* здавна і понині відоме багатьом слов'янським наро-

дам (Гинкен 410; Мор 114; Жел 44; Грк 125; SSJ VI 140; Svob 125).

ЛЮБОВИД. Особове ім'я *Любовид* відтворюється на підставі назви невеличкого фільварка *Любовиж*, який у 1900 р. належав до с. Мільків Любачівського повіту. Ойконім утворено шляхом поєднання антропооснов *Люб-* і *-Вид* та додаванням до імені давнього посесивного суфікса **-jь*, який спричинив зміну кінцевого /*d*/ на /*ž*/. (Див. ще Д. Бучко. Назви найдавніших ... 51-52).

ЛЮБОМИЛ. Слов'янське особове ім'я *Любомил* відтворюється на підставі назви міста *Любом(и)ль* Ковельського р-ну Волинської обл. – орф. *Lubomyl* (1520 р. MRPS IV/2 12696). Пор. також запис SSNO III 228.

ЛЮБОМИР. Давнє двоосновне слов'янське ім'я, перший компонент якого становить дієслівну основу *люб-* (ту саму, що й у іменах *Любомудръ*, *Любогость*, *Люботѣхъ*), а другий – іменникову основу *-мир*. Ім'я вживане в більшості слов'янських мов (Knappová 127; Грк 123; Илчев 310; Šim 202), а найдавніша письмова його фіксація походить із середньовічної Польщі (Bubak 198). Пор. 1400: *Lubomerius* in Raczslauice (SSNO III 288). Первісною семантикою імені *Любомир* була, мабуть, ідея 'миролюбний' чи настанова «Хай шанує мир!».

М. Кнаппова вважає, що слов'янське ім'я *Любомир* – це видозміна генетично грецького імені *Ireneus* (Knappová 127). В Україні ім'я *Любомир* набуло популярності лише в XX ст. Серед учнів Перемиської гімназії в 1938 р. було п'ять *Любомирів* (Грицак 230), а в Луцьку воно поширилося всередині XX ст. (Скорик 148). У міжвоєнні роки в югославській Воєводині та Сримі також поширилося слов'янське ім'я *Любомир*. Напр., *Любомир* Рамач (Мудри – Саламон 243).

ЛЮБОМИСЛ. Сучасні словники особових імен (ВІЛ 73; Белей 67) кваліфікують ім'я як генетично слов'янське з первісним значенням 'миролюбний'.

ЛЮБОНЬ. Рідкісне слов'янське усічено-суфіксальне утворення, правдоподібно, від двоосновного імені *Любонѣгъ*. Зафіксоване воно 1441 р. в польському написанні як dominus *Luboń* (AGZ XII 1818).

ЛЮБОРАД. Імені *Люборад* серед українців не виявлено, але 1473 р. засвідчено антропонім Martinus *Luboracz* (AGZ XIX 1959), постпозиційний компонент якого береже рефлекс давнього присвійного прикметника на **-jь* від імені *Люборад*. Ім'я *Люборад* складено з тої ж основи *Люб* (див. вище) та основи *-рад* (див. далі), яка зазнала польську асибіляцію кінцевої фонеми /*д*/, що представлена у прізвищі *Люборацький* та в назві роману А. Свидницького «*Люборацькі*». Пор. давньосерб. ім'я *Љуборад* (Грк 123; Жел 208).

Крім української, ім'я *Люборад* функціонував також у польській та в хорватській мовах (Šim 203).

ЛЮБОСЛАВ. Деякі середньовічні джерела фіксують це ім'я. Воно вживане в польській і болгарській мовах (Bubak 199; Илчев 310), а варіант *Љубисав* – у сербській (Грк 123). У чехів раніше було вживаним ім'я *Luboslav*, яке нині звучить як *Liboslav* (Knappová 126).

ЛЮБОСТАН. Слов'янське ім'я відтворюється на підставі запису посесивної назви села *Любостань* Сумського р-ну Сумської обл. (пор. статті **ЛЮБОРАД** і **СТАНИМИР**). Препозиційний компонент власного імені виражав ідею 'любий, милий, дорогий', а постпозиційний – ідею 'міцний, сталий' (Svob 77, 86).

ЛЮБОСТЬ. Архаїчне слов'янське чол. ім'я, утворене від основи *Люб-* за допомогою суфікса *-ость*. Засвідчене 1444 р. в тексті: «Joannis Petri dicti *Lubost* de Lowicz» (AS I 107).

ЛЮБЧИК. Слов'янське вторинне здрібніло-пестливе утворення з суфіксом *-ик* від іменного варіанта *Любко*, тобто *Любомир* чи *Любослав*. Пор.

1672: кріпаки *Lubcsik* Fetyko, Vaszko... – с. Ізки (Bélay 155).

ЛЮБША. Особове ім'я відтворюється на підставі ойконіма *Любша* (*Liubsha*) Рогатинського р-ну, тепер належить до Висидинської с/р. Перша згадка поселення *Любша* походить із 1378 р. і відображена в написаннях *Lubca*, далі – *Lupscha* 1466 р. (AGZ XV 44). Пор. пол. патр. *Lubszycz* (SSNO III 290), що є суфіксальним дериватом від вихідного *Люб* із *Любомиръ*, *Любославъ* чи *Любoрадъ*... (Мор 114 – 115).

ЛЮД. Слов'янське ім'я *Люд* виникло внаслідок усічення котрогось із двоосновних імен моделі *Людмилъ*, *Людславъ* або *Залюдъ*. Семантика твірної основи *люд* – це 'люди', 'народ'. У Новгороді від цієї антропооснови утворено ім'я *Людота*.

В українськомовному ареалі чол. ім'я *Люд* чи не вперше засвідчують Варадинські реєстри 1234 р.: «videlicet Petro filio *Lud*» – комітат Бігар (Reg Var 302). Від нього досить рано утворюються патроніми. Напр., 1588: *Людовичъ* (Арх ЮЗР VI/1 190); 1666: *Людыч* (ПК 274).

ЛЮДКО. Ім'я *Людко* – це здрібніло-пестливе утворення з формантом *-ко* від котрогось із двоосновних імен зразка *Людивой*, *Людмил*, *Людслав* або ж і просто – від усічення *Люд*. Пор. традиційне народне закарпатське звертання до шановної громади: *людкóве!* у значенні 'людоньки!'. Перші записи імені походять з початку XIV ст. Напр., 1302: *Ludko* filius Pacozlai (SSNO III/2, 292); 1565: Iwaszko *Ludko* (ОКЗР III 275). Від імені *Людко* досить рано утворюються патроніми. Напр., 1565: Никонъ *Людкович* – ратненський селянин (Арх ЮЗР VII/2 290); 1654: Захарка *Людченко* – ніжинський міщанин (Туп 633). В історії укр. культури відоме прізвище композитора *С. Людкевич*.

ЛЮДМИЛ. Слов'янське чол. ім'я складене з компонентів *Люд-* 'люд, народ' та прикметника *-мил* 'милий, любий'. Середньовічні письмові джерела укр. мови фіксують тільки жіноче ім'я *Ludmiła* (Bubak 200), але східнослов'янські та болгарські словники імен рекомендують уживати також чол. відповідник *Людмил* (Трійняк 202). Цікаво, що пол. Słownik imion наводить навіть лат. відповідник до жіночого імені *Lidmila* – це *Lidmil* (Słownik imion 114).

ЛЮДНІГ. Слов'янське чол. особове ім'я відтворюється на підставі двоосновної назви урочища *Людніж*, що біля селища Рафалівка Володимирецького р-ну Рівненської обл., зафіксованої 1852 р. у формі давнього посесива *Люднѣж* (Бучки 6).

ЛЮДОВИТ. Слов'янізований варіант середньоверхньонімецького чол. двоосновного імені *Ludwig*, що за М. Кнапповою, з давньоверхньонімецького *hlut* + *wig* у значенні 'славний боєць' або 'прославлений у бою'. До українців ім'я прийшло через словаків чи чехів.

ЛЮДОМИР. За Л. Г. Скрипник та Н. П. Дзятківською, ім'я *Людомир* походить від основи *люд-* 'люди' та *-мир* (ВІЛ 73). За М. Кнапповою, ім'я *Людомир* – це калька з нім. імені *Mannfred* (Knappová 128). В Україні воно більшою мірою поширене серед поляків. Напр., 1389: Uxoris *Ludomeri* (SSNO III/2 293).

Це рідкісне слов'янізоване чол. ім'я, яке в Польщі реконструюють на підставі подгальського ойконіма *Ludźmierz*, що містить основу *люд-* 'люди', 'народ' та *-мир*. За М. Кнапповою, ім'я *Ludmir* уживалося також у чехів та словаків.

ЛЮТ. Ім'я *Лют* – це усічення слов'янського двоосновного імені зразка серб. *Лютострахъ*, пол. *Lutobor*, *Lutogniew*, *Bolelut* або чес. *Želilut* (Mar II 117; SSNO III 279; Svob 78) чи наслідок пропріалізації нечленного прикметника *лютъ* 'суворий, гострий' (Svob 78; Bubak 204), хоча існує погляд, згідно з яким дав-

ньоруське ім'я *Лютъ* – це фонетично адаптоване до слов'янських мов особове ім'я англо-норманця *Lioter*, який був одним із нащадків, власне сином, SwoeineldR-a (Strumińsky 311).

Перші записи цього імені на східнослов'янському ґрунті сягають ще першого тисячоліття. Напр., 945: *Лютъ* Мстиша Свєнельдичь – київський боярин, син князя Свенельда (ЛР 30, 34); 975: Ловъ дѣющю Свѣнельдичю именемъ *Лютъ* (Туп 227). Пор. також пізніші записи, а саме 1447: «Pro parte *Luthonis* de Zelislawicze» (SSNO III/2 297). А 1563 р. антропонімом уже виступає членний прикметник *лютий*: Манко *Лютый* – кременецький селянин (Арх ЮЗР VII/2 117); 1649: уманський козак Васил *Лютый* (РВЗ 222).

З кінця Середньовіччя від імені *Лют* уже утворюються патроніми. Напр., 1447: *Luthowicz* (AGZ XIV 1857); 1565: *Luticz* (ОКЗР III 399); 1649: козаки *Лютенко*, *Лютикъ* (РВЗ 229, 211). Частина цих патронімів була спільною також для Білорусі, напр., *Лютович* (ПКГЭ II 549) та Польщі (SSNO III/2 298).

ЛЮТИК. Здрібніла форма давнього двоосновного імені *Лют*, утворена за допомогою демінутивного суфікса *-ик*, яка засвідчується укр. писемними пам'ятками вже з XV ст. Напр., 1478: *Лютикъ* Нєбогатый (ССУМ I 568); 1478: «пытали єсмо свѣтковъ… пана *Лютика*» – м. Луцьк (там же); 1562: *Лютикъ* Климовъ (Туп 237). З XVII ст. антропонім *Лютик* виступає вже додатковим означенням при особовому імені. Напр., 1649: козак Уманського полку Гаврило *Лютикъ* (РВЗ 216); 1666: Андрюшка *Лютикъ* (ПК 349).

ЛЮТКО. Це здрібніла форма давнього імені *Лют*, утворена за допомогою форманта *-ко*. Ім'я засвідчується писемними пам'ятками вже з XV – XVI ст. Пор. 1438: антропонім *Lutko* (AGZ XIII 946); 1494: Petrus *Luthko* (AGZ XIX 2356); 1565: *Lutko* Chominowicz (ОКЗР III 209). Пор. ще назву села 1469 р. *Luthkowicz* (AGZ XIII 290) та особову *назву Лют* (Мор 116).

З XV ст. фіксуються вже патроніми від особового імені *Лютко*. Пор. утворення 1435 р. *Lutkowicz* (AGZ XI 759); 1562: *Лютковъ* (Туп 689).

ЛЮТОГОСТЬ. Ім'я відтворюється на підставі запису ойконіма «*у Лютогощи*», засвідченого 1527 р. (ŻDż III 315). Правдоподібно, ойконім утворено від особового імені *Лютогость* за зразком чеських імен моделі *Litorad*, *Litobor*, *Litomysl*, *Lutorad* (Мор 112). Препозиційний компонент таких композитів виражав ідею 'жаліти, шкодувати' (пор. пол. *litować* się та чес. *litovati* 'жалкувати'), а постопозиційний, тобто *гость*, – відповідно 'чужинець, купець'. Отже, ім'я *Лютогость* спочатку могло означати 'нехай буде милосердним до інших' (Радьо 137).

ЛЮТОЖИР. Давнє слов'янське двоосновне ім'я, складене з прикметникової основи *лют* 'суворий, гнівний' та іменника *жир* 'життя, корм, паша', навіть 'багатство'. Назву села існуючі ономастикони не засвідчують, але її вживали донедавна для позначення надсянського села в Перемиській землі (Д., Бучко, Н. Бучко 52).

ЛЮТОСЛАВ. Давнє слов'янське особове ім'я, подібне до старосербських імен *Љутовой*, *Љутострахъ* чи старочеського *Lichol'ut* (Svob 78), як і польське *Lutosław* (Bubak 205), утворено від прикметникової основи *лют-* 'суворий' + іменник *слав(а)*.

ЛЮТОШ. Усічено-суфіксальне слов'янське (можливо, польське) утворення від двоосновного імені типу *Лютожир*, *Лютослав*. Перші укр. письмові свідчення походять із XVI ст. Напр., 1565: антропонім *Lutosz* (ОКЗР II 280). У писемних пам'ятках польської мови ім'я *Lutosz* фіксується вже у XV ст. (SSNO III/2 301).

ЛЮТЧА. Укр. чол. утворення з формантом неповноцінності *-чат* від базового імені *Лют* або *Лютко*. У нашій картотеці ім'я *Лютча* представлене єдиним записом – антропонімом *Lutcza* 1445 р. (AGZ XI 3262).

ЛЯЛЬКА. Родинно-побутове ім'я відтворюється на підставі прізвища *Лялька*, яке в Укр. Карпатах значиться вже з середини XVIII ст. Іменем став апелятив *лялька* у значенні 'іграшка' (Гр II 392). Пор. закарпатські прізвища *Лялька*, *Лялько* (Чу Прізв. 251).

ЛЯХ. Особовим іменем прізвиськового типу став давній етнонім *лях* 'поляк' або, що менш правдоподібно, ним став народно-розмовний варіант власного імені *Ілля*, власне *Іллях*, тобто *Ілля*. Ім'я *Лях* в укр. писемних пам'ятках засвідчується з XV ст. Напр., 1393: Lucas filius *Lacho* – с. Часлівці Ужгородського р-ну (Zsigmondi okl. 311); 1436: Nicolao alias *Lach* (SSNO VII 127); 1444: я пан *Лях* Конюский – с. Ступно (ССУМ I 569); 1565: *Ляхъ* Волчкович – барський селянин (Арх ЮЗР VII/2 227). Пор. також антропонім *Лях* із постпозиційним східнороманським артиклем *-ул*. Напр., 1495: «сынове *Лѣхоула*, онукове Петрашко» – с. Васлуй (ССУМ I 575).

ЛЯШКО. У імені *Ляшко* можливі дві етимологічні інтерпретації, а саме: а) це давній етнонім, який українці довго вживали для позначення частини польського народу; і б) це народно-розмовний варіант повного особового імені *Ілляш* – оф. *Ілля*.

Як особове ім'я лексема *Ляшко* в Україні вживається з XI ст. Найдавніший випадок його фіксації припадає на 1015 р.: *Ляшко* – вбивця блаженного князя Бориса (ЛР 78); 1362: ужгородський жупан «magistri Pauli filii *Lachk*» (Nagy I 324). На Закарпатті лексема *Ляшко* в функції прізвищевої назви вживається вже з XVI ст. (Чу Прізв. 351), а 1649 р. в Черкаському полку значиться козак Киндрат *Ляшокъ* (РВЗ 73).

М

МАЗАН. У ролі особового імені використано пасивний дієприкметник від дієслова *мазати*. Отже, первісне значення імені – це 'мазаний', а може, 'розпещений', тобто як і у імен *Кохан*, *Куплен*, *Найден*, *Продан*..., або субстантивів *Лизанець*, *Мазанець*, *Набиванець*. Перші укр. записи імені *Мазан* та похідних від нього приносять пам'ятки XVI – XVII ст. Пор. 1620: антропонім *Мазан* – с. Котелянки (ВКО 318); 1552: патронім Остапець *Мазановичъ* (Арх ЮЗР VII/1 178).

На теренах Польщі антропоніми *Mazan*, *Mazaniec* значаться з XV ст. (SSNO III/3 429 – 431), але там серед інших імен, як Johannes, Woyslaus, Petrus, Jasko..., в 1437 р. називається також ім'я *Maz* (там же).

МАЗЕЦЬ. Як і попереднє, ім'я *Мазець* утворене від основи дієслова *мазати* за допомогою агентивного суфікса *-ець*. Пор. також запис патроніма 1686 р.: Васька *Мазченко* – Київщина (Арх ЮЗР VII/1 534).

МАКУШКА. Можливо, особове ім'я походить від апелятива *макуха* 'вичавки', з метафоричним значенням 'вайлувата, безхарактерна людина' (СУМ IV 604). Ім'я вперше згадується 1649 р., а його носієм був білоцерківський козак *Макушъка* Шєкимака (РВЗ 194).

МАЛ. Давнє слов'янське особове ім'я від прикметника *малъ* – 'малий, невеликий, дрібний'. Однак ім'я могло постати також шляхом усічення від таких двоосновних імен, як *Малодобръ*, *Маломиръ*, *Малославъ*, *Маловуй* і т. п. (Демчук Праслов'янські 108).

Найдавніша згадка імені *Мал* походить із 945 р.: «да поиди за князь нашъ *Малъ*, бѣ бо имя ему *Малъ* князю Дьрьвску» (ПСРЛ I 56); деревлянський князь *Малъ* родом із м. Любеча, що біля Києва, він же і *Малко* Любчанинъ (ЛР 30

– 33, 491; Туп 242). Пізніші згадки імені приносять пам'ятки XV – XVIII ст. Напр., 1465: *Mał* Tarhowka (AGZ XIX 2500); 1649: козак Чигиринського полку *Малъ* Корєнний (РВЗ 43).

Від імені утворено багато похідних, як *Малик, Малиш, Малко, Малій, Малюта*..., а також патронімів, як *Малович, Маленко, Малечкович*... Пор. ще 1565: Хведоръ *Малевичъ* – ратненський міщанин, Игнатъ *Маловичъ* (Арх ЮЗР VII/2 273, 307); 1565: Матей *Малыч* – каменецький міщанин (Арх ЮЗР VII/2 166); пор. також прізвище козака Брацлавського полку 1649 р. Иванъ *Малєнко* (РВЗ 241) та ін. У середньовічній Польщі та в Сербії цьому слов'янському імені відповідало також ім'я *Mał* чи *Малъ* (SSNO III/2 375; Грк 117).

МАЛАШ. Ім'я *Малаш* могло постати на базі слов'янської антропооснови *Мал-* (див. вище) або утворитися від календарного імені *Малафій*, тобто *Малахія* (ССУМ I 572). Ім'я дало також ряд похідних, напр., прізвища *Малашко, Малашковичъ* (Р 23), *Малашецъ* (АКПГУ VIII/4 227) та інші. Як особове ім'я лексема *Малаш* в Україні фіксується з XVI ст. Напр., 1582: *Малашъ* (Арх ЮЗР VI/1 114); 1612: *Малашъ* Билецкий (Арх ЮЗР VIII/3 534), а 1649 р. у Реєстрі війська запорозького під цим іменем фігурують чотири козаки: *Малашъ* Харченко, Малашъ *Титъчєнко* (Корсунський полк), *Малашъ* Грыцъковичъ (Київський полк) та *Малашъ* Пышъний (Кропивницький полк) (РВЗ 148, 315, 368).

МАЛЕТА. Особове ім'я *Малета* утворено від прикметникової основи *Мал-* у значенні 'малий' за допомогою форманта здрібнілості *-ета*. Нині ім'я *Малета* в Україні не вживається, але лексему *Малета* в Карпатах уживають як кличку свійських тварин невисокого зросту. З початку XVIII ст. назва *Малета* використовується як прізвище. Пор. запис 1715: кріпак *Maleta* Ihnat – с. Липча (Bélay 172). У ролі особового імені в наші дні активно використовують серби та хорвати (Грк 126; Šim 206). Пор. також суч. прізвище співупорядника хорватського тритомника Hrvatski prezimennik, Poučanstvo Republik Hrvatske na početku 21. stoljeća. Пор. ще запис прізвища *Малета* із с. Липча за 1680 р.: кр. Dem. *Malatha* (Bélay 680).

МАЛЕЦЬ, род. – МАЛЬЦЯ. Ім'я утворено від прикметника *малий* за допомогою суфікса здрібнілості *-ець*. Перші згадки імені *Malecz* походять із Галичини XV ст. (Szulowska 19), а укр. село *Мальців* згадується вже 1344 р. в Бардіївському окрузі на Пряшівщині (Краєзн. словн. 444). У Реєстрах війська запорозького 1649 р. ім'я *Малець* мають п'ять козаків: козак Канівського полку *Малєцъ* Гавриловичъ (РВЗ 105), козак Корсунського полку *Малєцъ* Рудєнко (РВЗ 133), козак Уманського полку *Малєцъ* Ляпунов (РВЗ 426), козаки Полтавського полку *Малєц* Марчєнко та *Малєцъ* Федорєнко (РВЗ 422, 408).

У сербів та у поляків ім'я *Малець* фіксується з XIV ст. (Грк 125; SSNO III/2). У наші дні вони мають вигляд *Малац* та *Malec* (там же). Пор. також назву села *Мальців*, яка в Бардіївському окрузі Словаччини згадується 1334 р. (Краєзн. словн. 444).

МАЛЕШ. Давньослов'янське особове ім'я, похідне від прикметника *малий* або від імені *Мал*. В Україні лексеми *Малеш, Малешко* вживані як прізвища, зокрема на Лемківщині та на Закарпатті (Чу Прізв. 358). Як особове ім'я, лексема *Малеш* та *Малеша* вживаються також болгарами і сербами (Илчев 316; Грк 126), причому в останніх – із XIV ст. дотепер (Грк 126). Найдавніша письмова згадка антропоніма *Maleszko* в Україні походить із 1495 р. (AGZ XVII 2762), а антропнім *Malesz* у Польщі фіксується з початку XV ст. (SSNO III/2 371).

МАЛИЙ. Особовим іменем став якісний прикметник *малий* 'невеликий, молодий', а упродовж XVI – XVII ст.ст.

ім'я вживалося по всій Україні. Напр., 1552: *Malyj* Sluczanik (ОЖЗ 147); 1666: *Малый* Григорьев (ПК 197). Ім'я *Малий* уживалося також у Польщі. Пор. 1376: *Maly* de Zircowicz (SSNO III/3 386).

МАЛИК. Ім'я *Малик* утворено від усіченого імені *Мал-* або безпосередньо від нечленного прикметника *малий* за допомогою суфікса здрібнілості *-ик*. Лексема *Малик* як особове ім'я в Україні фіксується з XVI ст., хоча варіант *Malek* у Перемишлі згадується вже 1449 р. (Smołka II 60). З кінця XVI ст. лексема *Малик* виконує також роль додаткового іменування при особовому імені. Напр., 1600: кріпак *Malyk* Foedur – с. Руська Поляна (Bélay 180). Кульмінація використання цього особового імені припадає на XVII ст. Так, у Реєстрі війська запорозького 1649 р. під іменем *Малик* у різних полках служило десять козаків: козак Чигиринського полку *Маликъ* Кийчєнко (РВЗ 43), козаки Корсунського полку *Маликъ* Горбанєнъко, *Малыкъ* Самъкумєнъко, *Маликъ* Засядко (РВЗ 155, 158), козак Брацлавського полку *Маликъ* Мистковскии (РВЗ 253), козак Київського полку *Малик* Грисчєнко (РВЗ 297) та ін. З XVI ст. від імені *Малик* утворюються вже патроніми. Напр., 1552: Богданъ *Маликовичъ* – київський міщанин (Арх ЮЗР VIII/1 118); 1649: козак Канівського полку Микита *Маличєнко* (РВЗ 127).

У Причорномор'ї XVI ст. поряд із укр. іменем *Малик* подибується також ім'я мусульманського походження *Малык*, апелятивне значення якого – 'володар, господар' (Smailović 327). Пор. 1552: слуга городовий *Малыкъ* Баша – м. Черкаси (ОЧеркЗ 89).

МАЛИН. Слов'янське особове чол. ім'я, утворене, правдоподібно, від жін. імені *Малина* усічувальним способом, подібно до того, як чол. ім'я *Людмил* утворено від жін. імені *Людмила*. Не виключено й те, що у його основі лежить ім'я *Мал* або жін. ім'я *Мала*.

Чол. особове ім'я *Малин* засвідчене вже 1552 р. Напр., *Малынъ* Ходкович – м. Київ (ОКиЗ 113). У Реєстрах війська запорозького 1649 р. під іменем *Малин* виступає всього один козак (Осташ Інд. 514). Зате ім'я *Malyn* з XIV ст. часто значиться в Польщі (SSNO III/2 372). Побутує ім'я *Малин* у болгар (Илчев 316), у сербів (Грк 126) та у хорватів (Šim 207). Пор. ще ойконім *Малин* на Житомирщині та на Ровненщині.

МАЛИНА. У цього імені можливі дві етимологічні інтерпретації: а) від назви рослини *малина* чи її плода; та б) від особового імені *Мал* (див. вище) за допомогою форманта одиничності *-ина*, як і у давніх імен зразка *Бѣлина*, *Довгына*.

В укр. текстах ім'я *Малина* починає фіксуватися з XVI ст. Напр., 1552: замковий міщанин *Малына* Борзук – м. Київ (ОКиЗ 115); *Małyna* Szostakowicz (ЛК 34); 1563: *Malina* Leciewicz (ЛК 84). У тому ж XVI ст. антропонім *Малина* часто виступає також у ролі додаткового означення особи при її імені. Напр., 1542: вл. Alex. *Malina* – с. В. Вишава (Bélay 219); 1640: кріпак *Malina* St. – с. Борша (Bélay 131). Від цього імені утворилися патроніми. Напр., 1618: кріпак *Malinyat* Waszil – с. Ольшавка на Сх. Словаччині (Marsina 66); 1649: козак Василь *Малынка* (РВЗ 133); 1648: кріпак *Malinich* Jurko – с. Голубине (Maksay 525).

МАЛИШ. Ім'я утворено від прикметника *малий* за допомогою суфікса *-ыш*, як і імена *Даныш*, *Павлыш*, або безпосередньо від східноукраїнського апелятива *малиш* 'малюк'. Особове ім'я *Малиш* в Україні вживається вже з кінця XV ст. Перше письмове свідчення запису припадає на 1456 р.: *Maliszha* (ОКЗР III 79); 1483: *Малышъ* – королівська людина з півдня (Туп 242); 1552: *Малышъ* – зайшлий панський слуга з м. Житомир (Арх ЮЗР VII/1 149); 1565: «Митко, или *Малыш*» (Демчук 19); у XV – XVI ст.ст. ім'я *Malysz* засвідчується

також у Галицькій та Львівський землях (Szulewska 19); 1639: *Malisz* (Арх ЮЗР VIII/2 75). Серед запорозьких козаків 1649 р. служило вісім осіб на ім'я *Малышъ*. Напр., *Малышъ* Грицковичъ, *Малышъ* Миронєнко, *Малышъ* Сторожєнко, *Малишъ* Рудчєнко, *Малишъ* Шиинский (РВЗ 215, 217, 241, 257). Особове ім'я *Малиш* значиться також пізніше, напр., 1666: *Малышъ* Васильев, *Малышъ* Зиновъєвъ (ПК 110).

Досить рано згадуються патроніми також від імені *Малиш*. Напр., 1552: *Малышонокъ* – київський міщанин (Арх ЮЗР VII/1 114); 1649: козак Черкаського полку Сидор *Малишєнъко* (РВЗ 92); 1669: запорозький козак від гетьмана Степанъ *Малышевъ* (Туп 632). Особове ім'я *Малыш* популярним було також у Росії до XVII ст. (Туп 242) та в Болгарії (Илчев 317). Лексема *Малиш* з XVIII ст. часто фігурує в Україні в ролі прізвища.

МАЛИШКА. Чол. ім'я *Малишка* своїм закінченням нагадує форму родового відмінка імені *Малишко*. Перші записи особового імені *Малишка* в укр. писемних памятках виступають із XV ст. Пор. 1451: *Malischka* – м. Перемишль (Smołka II 98); 1563: гончар *Малышка* – міщанин кременецький (Арх ЮЗР VII/2 65); 1609: Глухий *Малышка* – м. Житомир (ДМВН 130); 1649: запорозькі козаки *Малышка* Климов, *Малышка* Захаренко (РВЗ 248).

З XVI ст. антропонім *Малишка* в Україні виступає вже однозначно додатковим означеням при особовому імені. Напр., 1573: Тишко *Малишка* – луцький селянин (Арх ЮЗР VII/1 240).

МАЛИШКО. Ім'я *Малишко* – це демінутив від особового імені *Малиш*. 1595 року ім'я *Малишко* вже виступає в переліку таких імен, як Денис, Гришко, Иванъ, *Малышко* (Демчук 24). Пор. також 1649: козак Корсунського полку *Малишко* Чиканъ (РВЗ 146); 1654: козак *Малышко* Личаковский – м. Біла Церква (Туп 242), а 1552 р. іменування *Малышко* Логвиновичъ згадується в м. Мозир (ОМЗ 636). Рідше ім'я *Гришко* фігурує як постпозиційний компонент двослівної антропоформули, напр., 1649: козак Білоцерківського полку Грыцко *Малышко* (РВЗ 172).

МАЛІЙ. Ім'я *Малій* – похідне від імені *Мал* (див. вище). На українських землях, як і на польських, ім'я починає фіксуватися з кінця XV ст. Пор. 1498: селянин *Малѣй* Васьяновъ (Туп 243); 1552: *Малей* Шащичъ – житель м. Чорнобиля (ОЧЗ 590); 1649: козак Полтавського полку *Малѣй* Марчєнко (РВЗ 422), козак Миргородського полку *Малѣй* Сироватчєнко (РВЗ 390). Крім України, ім'я *Малій* упродовж XVII ст. вживалося також у Білорусі та в Росії (Туп 243; Демчук 29). Від нього досить рано почали утворюватися патроніми. Напр., 1618: Lukša *Maliow* – с. Местичко (Marsina 83); 1640: Гринь *Малѣевичъ* (Туп 637).

МАЛКО. Давньослов'янське ім'я, похідне від особового імені *Мал*. Першою особою на Русі, яка носила це ім'я, був *Малко* Любчанинъ, батько Добрині і Малуші (ЛР 495). На укр. землях записи імені частішають із середини XV ст. Напр., 1446: *Małka* (AGZ XI 2209); 1569: *Malko* – каменецький міщанин (Арх ЮЗР VII/2 182);1620: *Малко* – м. Старий Остропіль (ВКО 337). Під 1595 р. значиться, що у Мойсея Олексича є три сини: Богдан, *Малко* и Филон (Демчук 25). Декілька козаків Реєстру війська запорозького 1649 р. мали за офіційне ім'я *Малко*. Напр., козак Брацлавського полку *Малко* Козлєнъко (РВЗ 242), козак Миргородського полку *Малко* Андрѣєнко (РВЗ 377), козак Київського полку *Малко* Чвирчєнко (РВЗ 343), козак Полтавського полку *Малко* Рєпало (РВЗ 411) та ін. Найдавніші записи цього імені походять із Сербії XII – XIII ст. (Жел 45).

МАЛОДОБР. Особове ім'я *Малодобр* утворене шляхом поєднання прикмет-

никових основ. Першу згадку імені *Małodobry* знаходимо в латинопольських джерелах XV ст. (AGZ XIX 134). Подібні утворення відомі були також болгарам. Напр., ім'я *Маломиръ* (Илчев 317).

МАЛОК. Під цим особовим іменем у 970 р. виступає *Малокъ* Любчанин – батько Малуші, Ольжиної ключниці (ЛЛ 68; Туп 242). У іншому місці він же називається іменем *Малко*: «отьць же бѣ имя *Малъкъ*, Любечанинъ» (ПСРЛ I 69).

МАЛОМИР. Праслов'янське двоосновне особове ім'я, складене з основ *Мало-* та *-мир*, засвідчене всього один раз 1297 р. на території Польщі (SSNO III 384).

МАЛОТА. Слов'янське особове ім'я з формантом *-ота*, яке відтворюється на підставі назви урочища *Малотинъ*, засвідчене у Переяславській землі 1139, 1377, 1425 рр. (ЕСЛГПР 87; ЛР 558). У Переяславській землі на лівому березі верхньої Оржиці значиться також село *Малотинці*, Пирятинського р-ну Полтавської обл. (ЛР 558).

МАЛОШ. Давньослов'янське ім'я, що утворене від антропооснови *Мал-*, представленої в особових іменах зразка *Малослав*, *Малострий*, *Малогость*, за допомогою слов'янського квалітативного суфікса *-ош*. Однак, не виключено й те, що твірною основою імені послужило усічене календарне ім'я *Малахій*. Найдавніша укр. фіксація імені *Малош* іде з 1426 р. (AGZ 3580). Далі слідують записи з 1564 р.: *Малошъ* Стрыовичъ – любомський селянин (Арх ЮЗР VI/2 344); 1565: *Малошъ* Хамцовъ – ратненський селянин (Арх ЮЗР VII/2 290); 1649: запорозький козак *Маложъ* Порвикищєнко (РВЗ 338) та козак Прилуцького полку *Малошъ* Вовъчєнко (РВЗ 441).

Починаючи з XVI ст., в Україні фіксуються патроніми від імені *Малош*. Напр., 1565: *Małoszow*, *Małoszowicz*, *Małoszicz* (ОКЗР III 209); 1585: Олекса *Малошенко* – західний селянин (Арх ЮЗР VI 154); 1589: *Малошеня* (Арх ЮЗР VI/1 201).

МАЛОШКО. Здрібніло-пестливе особове ім'я, похідне від особового імені *Малош*. У ролі особового імені антропонім *Малошко* засвідчений 1620 р.: *Малошко* Крези – тяглий підданий у с. Нетишин на Волині (ВКО 150). Патронім *Małoszkow* зафіксовано ще 1565 р. (ОКЗР III 219).

МАЛУШ. Слов'янське особове ім'я утворене за допомогою суфікса *-ош* від антропооснови *Мал*, зафіксовано 1649 р. в козацьких реєстрах: козак *Малушъ* Шостаковичъ (Р 64).

МАЛЬКО. Ім'я утворено від тої ж слов'янської антропооснови, що й *Малко*. У ролі власного особового імені слов'янське ім'я *Малько* писемні пам'ятки засвідчують тільки з середини XV ст., а саме 1447 р.: «ad bona dicti *Malkonis*» – м. Перемишль (Smołka II 18). З XVII ст. антропонім *Малько* виконує роль додаткового ідентифікатора особи при її імені. Напр., 1699: *Maliko* Ivan – с. Підполоззя (Maksay 585). Пор. ще польські середньовічні записи імені *Małek*, *Malek*, *Małko* і *Malko* (SSNO III/2 376).

МАЛЬЧИНА. Чол. особове ім'я, похідне від *Малько* або *Малко*, а формант *-ина* ще міг виконувати в нього ту ж саму квалітативну функцію, що й у неофіційних календарних імен зразка *Сенина*, *Федина*... Однак свідченням того, що ім'я *Мальчина* у XVII ст. було вже нейтральним щодо експресії, є те, що воно потрапило до Реєстру війська запорозького 1649 р. в формі: козак *Малчина* Гринєнко (РВЗ 83).

МАЛЮК. Ім'я утворено від слов'янської антропоснови *Мал-* за допомогою суфікса здрібнілості *-'ук*. Найдавніші записи імені *Малюк* в Україні засвідчують писемні пам'ятки XV ст. на території тодішньої Польщі. Напр., 1430: кметь *Maluk* (AGZ XI 404); 1440: *Maluk* pop (SSNO III 347) та інші. У XVII ст. антропонім *Малюк* виступає вже як додатковий ідентифікатор особи при її прізвищі. Напр., козак Романъ *Малюкъ* (Туп

243). Від нього утворюються патроніми. Напр., запис 1611 р.: *Малюковичъ* Стєпан (АКЖГУ 368).

МАЛЮТА. Особове ім'я від антропооснови *Мал-* утворене за допомогою пестливого суфікса *-'ута*. Чол. ім'я *Малюта* при прізвищевій назві Панкович згадується вже 1565 р. в такому ряду імен, як Ивашко, Левко Бегановичі (Арх ЮЗР І/12 102). Ім'я *Малюта* 1649 р. згадується в козацьких реєстрах (Осташ Типи імен 120), а у 1644 р. зафіксовано патронім *Малютовичъ* (Арх ЮЗР І/12 219).

МАЛЮТКО. Чол. слов'янське особове ім'я, утворене від імені *Малюта* за допомогою форманта здрібнілості *-ко*. Цим іменем названо житомирського панського слугу *Малютка* Степановича за 1552 р. (ОЖЗ 149).

МАЛЮХА. Чол. особове ім'я утворене від слов'янської антропооснови *Мал-* за допомогою форманта поблажливості *-уха*. Антропонім засвідчено, за нашими даними, всього один раз – це 1487 р.: Martyanyecz alias *Malucha* (AGZ XIX 1416). До цього запису імені прилягає також іменування 1611 р. *Малюша* Грицько (АКЖГУ 368).

МАЛЯН. Слов'янське чол. ім'я *Малян* утворене від слов'янської основи *Мал-* 'малий' за допомогою суфікса *-'ан*. Ім'я вперше засвідчене 1376 р. для позначення керівника Опілля: «Vladislaus dux Opolie, Vielunensis et Russiae *Maliano* Szhamowicz...» (SSNO III/2 369). Пор. також запис 1565 р.: *Malian* (ОКЗР II 185).

МАЛЯТ, -ТА. Слов'янське чол. ім'я утворене від антропооснови *Мал-* за допомогою демінутивного суфікса *-я(т)*. Найдавніша з відомих нам фіксацій цього імені припадає на 1436 р., а саме: «єму и братїамъ єго *Малятоу* и Строи» – м. Васлуй (ССУМ І 574). 1574 р. Пор. також 1574 р.: кріпаки *Maylat*, Ozlas – с. В. Бичків (Szabó 296). 1591 р. у румунській частині Марамороша згадуються шляхтичі *Malat* та Simon Kodra – с. Барбешті (Bélay 124). Антропоніми і топоніми з суфіксом *-ята*, як *Малята*, *Гостята*, *Курята* в ту пору були досить популярними на землях України. Пор. також пол. антропонім *Maląthko* з 1405 р. (SSNO III/2 309).

МАМОН. Особове ім'я *Мамон* двічі називається в Реєстрах війська запорозького 1649 р., а саме: козак Ніжинського полку *Мамонъ* Иванєнъко (РВЗ 469) та козак Київського полку *Мамон* Зажалович (РВЗ 296). Основа імені нагадує термін спорідненості *мама*, та все ж походження імені залишається нез'ясованим.

МАНЕЦЬ. На думку Р. Осташа (Осташ Приложение 4), давньоукр. ім'я *Манець* утворено від праслов'янського *Манислав*, у якого препозиційним компонентом виступає дієслово *манити* 'приманювати', 'зваблювати', 'принаджувати' (Svob 78; Грк 118) або від старопол. *Manomir* (SSNO III/2 394). Пор. також ім'я *Мань* в акті від 24 вересня 1429 року з Молдови, яке наводить Д. Богдан (Богдан 256). Інша можливість пояснити походження імені *Манець* – це визнати його суфіксальним утворенням від календарного імені давньоєврейського походження *Мануїл* (ВІЛ 66).

В Україні ім'я *Манець* починає фіксуватися з середини XVI ст. Напр., 1552: *Манець* Завалевич – м. Чорнобиль (ОЧЗ 591); *Манець* Шульженко – м. Черкаси; *Манець* Кошчин – м. Черкаси (ОЧеркЗ 604); *Манєцъ* Андреевич – м. Мозир (ОМЗ 641); 1565: ім'я *Maniecz* (ЛСХ 150). 1649 р. ім'я *Манець* мали два козаки війська запорозького (Осташ Інд. 54).

МАНИК. Чол. ім'я *Маник*, очевидно, є дериватом, утвореним від антропооснови *Ман-* (див. *Манець*) за допомогою суфікса здрібнілості *-ик*. Найдавніші фіксації особового імені *Маник* ідуть із Реєстру козаків війська запорозького за 1649 р. Напр., *Маникъ* Чернячєнко – Чернігівський полк (РВЗ 480) та *Маныкъ* Широносъ (РВЗ 26).

МАНИЛО. Укр. усічено-суфіксальне утворення від праслов'янського особового імені моделі *Manislavъ*, *Manimirъ*, які містять дієслівну основу *манити 'вабити, приманювати'* (Svob 78). Інша можливість – від особового давньоєврейського імені *Мануїл*. Найдавніші записи цього імені походять із XV ст. Напр., 1426: *Maniło* Jurkowicz (AGZ XIII 4792). Пор. також запис антропоніма *Maniło* з 1565 р. (ОКЗР I 20). З середини XVI ст. антропонім *Манило* виступає вже додатковим означенням при особовому імені. Напр., 1565: Jaczko *Manilo* (ОКЗР III 249).

МАНКО. У особового імені *Манко* можливе двояке пояснення: а) це похідне утворення від праслов'янського двоосновного імені зразка моделі *Manislavъ*, *Manimirъ* (див. *Манець*) або б) похідне від календарного імені давньоєврейського походження *Емануїл*. Перші укр. записи імені походять із XV – XVI ст. Напр., 1411: пан *Манко* Ардєвович – м. Зудечів (ССУМ I 574); 1563: *Манко* Лютый (Туп 293). У козацьких реєстрах 1649 р. фіксуються вже як імена, так і прізвища *Манко*, *Манкович*, *Манченько* (Осташ До пох. 150). Пор. також імена козаків Полтавського полку 1649 р.: *Манко* Нєстєрєнко, *Манко* Игнатєнко (РВЗ 411) та іменування козака Чигиринського полку *Манко* Василєнко (РВЗ 43).

МАНУХ. Правдоподібно, від усіченого праслов'янського двоосновного імені *Манислав* або *Маномир* (Svob 78) за допомогою суфікса *-ух*. Уперше засвідчене 1649 р. як ім'я запорозького козака *Мануха* Данчєнка (РВЗ).

МАНЧИНА. Напевно, укр. похідне утворення з суфіксом здрібнілості чи неповноцінності *-ина* від чол. імені *Манко*. Ім'я *Манчина* вперше письмово засвідчене 1565 р. в латинографічному записі *Manczina* (ОКЗР III 121).

МАНЬ. За Д. Богданом, це ім'я йде від слов'янського двоосновного імені *Маниславъ* (Богдан 256). Імовірно, за основу імені взято дієслово *манити* 'вабити, приманювати' (Svob 78). Перші письмові згадки імені походять із південної Буковини. Напр., 1429: «и братїамъ єго… и Микулоу, и *Маню*» – м. Сучава (ССУМ I 575); 1452: «наслѣдникы или пан *Ман*» – м. Сучава (там же). Ім'я *Мань* поряд із варіантом *Ман* чотири рази фіксується у Реєстрах війська запорозького 1649 р. (Осташ Інд. 514). З часом ім'я або його похідні виступають уже тільки як додаткові означення особи при імені. Напр., 1449: Benko et Johannes *Manyo* – с. Ороска (Nagy II 445); пор. ще 1649: козак Брацлавського полку *Мань* Званєцков зят (РВЗ 245); 1715: кріпак Jacsko *Manyo* – с. Сойми на Міжгірщині; кріпак Rhihor *Mancsa* – м. Рахів (Bélay 220, 182).

МАНЬКО. Укр. іменний дериват із формантом *-ко* від давнього слов'янського імені зразка *Манимиръ*, *Маниславъ* або від календарного імені староєврейського походження *Емануїл* (Трійняк 209). Найдавніший запис імені походить із м. Зудечів. Пор. 1411: панъ *Манько* Ардєєвичь (ССУМ I 574); 1565: *Манько* Перелешенко (ОКЗР XII 170); 1600: *Манько* Федоренко – м. Харків (ХП 147).

МАНЮК. Укр. здрібніло-пестливе утворення з суфіксом *-'ук* від усіченого слов'янського двоосновного імені моделі *Маниславъ* або від календарного імені староєврейського походження *Емануїл*. Найдавніший укр. запис походить із 1552 р.: *Maniuk* Belikowicz (ОЖЗ 149). Пор. запис козака Кропивнянського полку *Манюк* Бартошєнко (РВЗ 359).

МАСЛО. На перший погляд, ім'я походить від слов'янського апелятива *масло*. Однак не виключено, що воно є усіченим варіантом котрогось із давніх слов'янських двоосновних імен зразка *Масломет*, *Маслобог*, відтворюваних професором Г. Бучком та доцентом Г. Бучко на підставі давньоукр. компо-

зитних імен (Бучки 6). Найдавніші укр. письмові згадки імені походять із XVI – XVII ст. Напр., 1565: імена кметів староства Хмельницького: Denis, Marko, *Masło*, Maxim, Steczko (ЛСХ 145); 1620: *Масло* Бондар – м. Берездів (ВКО 210). Починаючи з XVI ст., антропонім *Масло* в Україні та в Білорусі вживається також як додаткова ідентифікація особи при її імені. Напр., 1552: Богданъ *Масло* – мозирський міщанин (Туп 245); 1563: Андрей *Масло* – кременецький селянин (Арх ЮЗР VII/2 198); 1653: Василь *Масло* – каменецький селянин (Арх ЮЗР VII/2 213). 1552 р. в місті Мозир зафіксовано навіть особове ім'я *Маслюк*: *Маслюкъ* Калениковичъ (ОМЗ 638). Пор. ще запис імені *Mazlan* із закарпатського села Чинґава за 1574 р. (Szabó 388).

МЕДВІДЬ, род. – МЕДВІДЯ. Особове ім'я *Медвідь* походить від давньої форми слов'янської назви звіра *медвѣдь* 'ведмідь'. Лексеми *медвідь* у ролі особового імені укр. писемні пам'ятки вже не виявляють, але її мадяризовані еквіваленти в басейні Тиси фіксуються ще з Середньовіччя. Напр., 1214: *Medve* castrensis – комітат Бігар (Reg Var 187, 225); 1567: прізвище *Medve* – с. Велятино на Хустщині (Szabó 537). На території Польщі антропонім *Medwed* згадується 1275 р. (SSNO III/3 469). Австрійський дослідник О. Кронштайнер установив, що давнє слов'янське ім'я *Medvědь*, поряд із іншим «тваринним іменем» *Jelenь*, належало до найпопулярніших особових імен альпійських слов'ян VII – XIV ст.ст. (Kronsteiner 12), а П. Мерку показав, що у словенців м. Трієст ім'я *Medved* уживаним було ще в XIV ст. (Merkú 452). Принагідно згадаймо тут назву села *Медведже* у Свидницькому окрузі на Пряшівщині, зафіксовану 1527 р. і пізніше (Краєзн. словн. 445).

У новітній період антропонім *Медвідь* уживається вже тільки як прізвище. Пор. 1578: Лавринъ *Медведь* (Арх ЮЗР VI/1 172); 1630: Осипъ *Медвѣдь* – м. Лебедин (Туп 246); 1648: *Medvedi* Simon – с. Голубине на Свалявщині (Maksay 526). У Росії антропонім *Медвѣдь* часто вживаний у XV, а в Білорусі – з XVI ст. (Туп 246; Арх ЮЗР VII/1 628). Дохристиянське ім'я *Медвідь* чи співзвучне з ним прізвисько щедро представлене в слов'янській топонімії, напр., назва села *Медведівці* на Мукачівщині.

МЕЖАМИР. Слов'янське ім'я антського вождя, вбитого аварським ханом у середині VI ст., що походить від основ **Межє + мир*, а в інших інтерпретаціях – від **Мезамиръ, *Междомѣръ* (Купч Двочл 102).

МЕНЄН. Чол. ім'я *Менєн* представлене серед козаків Ніжинського полку 1649 р. в найменуванні *Мєнєнъ* Кузмєнъко (РВЗ 469). Однак з точністю визначити його доіменну семантику не вдалося. Те ж саме стосується імені козака Брацлавського полку *Мєнко* Рудчєнъко (РВЗ 244), хоча демінутивний суфікс антропоніма та препозитивне місце у двослівному іменуванні носія однозначно вказують, що мова йде про ім'я.

МЕНШИК. Слов'янське чол. ім'я, утворене за допомогою суфікса пестливості *-ик* від прикметника вищого ступеня порівняння *менший*. У Росії XV – XVII ст. було багато людей з іменем *Меншой*, а в Чехії побутує прізвище *Menšik*.

МЕРКО. Ім'я походить від слов'янського двоосновного імені *Merislav* (Majtán Chronológia 177). Найперша згадка імені *Merc* походить із с. Руска, що в комітаті Абауй з 1221 р. (Reg Var 263), а наступні згадки у формі антропоніма *Merche* походять із закарпатських сіл Нове Барово та Уґля за 1542 та 1550 рр. (Bélay 210, 216). Особове ім'я *Мерко* згадується також 1620 р. (ВКО 256). Див. ще ім'я **МИРЧА**, яке подається нижче.

МЕЧИСЛАВ. Вважається, що ім'я *Мечислав* – це давній витвір польських іс-

ториків, який постав унаслідок помилкового прочитання польського середньовічного написання імені *Mecisław*. Кінцева етимологія препозиційного компонента спірна, але з іменником *меч* ім'я однозначно не пов'язана (Bubak 228 – 229). Первісне значення препозиційного компонента імені, тобто *мечи-*, імовірно, було *метати* 'кидати' (Rospond 62). Ім'я *Мечислав* серед українців належить до рідкісних: активно його використовували в Україні також у XV ст. Напр., 1489 р. запис іменування Nicolaus *Mieczsław* (AGZ XIX 609). У Міжвоєнні роки ім'я *Мечислав* було популярним у м. Ярослав серед учнів тамтешньої укр. гімназії, однак за його вживання українці, напевно, за словами Є. Грицака, забов'язані полякам (Грицак 240).

Ім'я *Мечислав* подають також укр. словники імен (ВІЛ 67; Белей 69). Деякі видавці (напр., Л. Махновець) в імені *Мечислав* схильні вбачати особу галицького князя XII ст. Олега-Мстислава Ярославича (ЛР 305, 345, 501). В XX ст. ім'я *Мечислав* популяризувалося в м. Луцьк та Хмельницький (Горобець 263, 264).

МЕШКО. Вважається, що чол. особове ім'я *Мешко* виникло внаслідок видозміни давнього польського імені *Miecisław*. Найдавнішим носієм з-поміж відомих осіб у цього імені був перший польський князь *Mieszko I* (рік його смерті припадає на 992 р. – Lecįewicz 233). Не виключене й те, що в українців ім'я *Мешко* є наслідком фонетичної видозміни календарного імені грецького походження *Мефодій* через проміжний етап *Мехтодій*. В Україні з часом ім'я Мешко почали пов'язувати з *Мишком*, тобто з *Михайлом*.

Серед 40 тисяч козаків війська запорозького 1649 р. лише один із хлопців Корсунського полку зареєстрований під іменем *Мешко,* а саме як *Мєшъко* Тєрєтинъский (РВЗ 135). Нині антропонім *Мешко* в Україні функціонує тільки на Закарпатті, причому перші згадки антропоніма Мешко там припадають на XIII ст. Пор. запис 1214 р.: «iudice *Mesku* comes de Beregu» – с. Береги (Reg Var 75; Чу Прізв. 377).

МИЗИН. Імовірно, ім'я прізвиськового походження і йде воно від діалектного апелятива *мизин* 'мізинець'. Ім'я згадується 1649 р., а записані під ним козак Кальницького полку *Мизин* Костючєнъко (РВЗ 287), козак Уманського полку *Мизинъ* Волошинъ (РВЗ 214) та козаки Корсунського полку *Мизинъ* Мазъничєнко і *Мизынъ* Брытнєнко (РВЗ 144, 165). Представлене ім'я також серед прізвищ XVII ст. Напр., козак Черкаського полку 1649 р. Васко *Мизинъ* (РВЗ 86); козак Корсунського полку Данило *Мизын* (РВЗ 165). Про основний варіант імені *Мізин* та про його дериват *Мізинець* див. далі.

МИЛ. Давнє слов'янське ім'я, що виникло внаслідок усічення котрогось із двоосновних імен зразка *Милонѣгъ* або моделі *Добромилъ*, у якому коренева морфема *Мил(о)-* виражала ідею 'милий, дорогий' (Svob 79). Однак воно могло постати також у результаті субстантивації прикметника *милий*. Перша письмова згадка особового імені *Mil*, яка стосується українця, походить із 1221 р. з комітату Сіладь у Затиссі (Reg Var 258), а друга – звідти ж за 1226 р. представлені записами антропонімів Visan, Vyrsint et *Mil* (Reg Var 258). Далі слідують записи з 1565 р. Напр., *Mil* Proskurnicz, Hawriło *Mił* (ОКЗР І 183). У ті часи ім'я *Мил* уживалося також у Білорусі. Пор. *Mil* Radziew (ПКГЭ І 348) та в Чехії (Svob 43). Правда, у XV – XVII ст. частішими є випадки утворення патронімів від антропоніма *Мил*. Пор. 1565: патронім *Milowicz* (ОКЗР ІІ 182); 1649: козак *Миленко* (РВЗ 175); 1565: Андреєцъ *Миловичъ* – ратненський селянин (Арх ЮЗР VII/2 278).

МИЛАЙ. Ім'я утворене від слов'янської антропооснови *Мил-* 'любий' за допомогою суфікса *-ай*. У 1649 р. ім'я *Милай* носив один із козаків війська запорозького. Антропонім *Милай* вишкрябаний також у стіні Софії Київської (СНСК 197).

МИЛАН. Слов'янське особове ім'я, утворене від антропооснови *Мил-* за допомогою суфікса *-ан*. Нині ім'я *Милан* відоме усім слов'янам, передусім західним та південним (Грк 120). Наприкінці XX ст. серед учнів укр. гімназії м. Пряшева було близько 10 хлопців з іменем *Милан*. Напр., Коблик *Милан*, Манько *Милан*, Симанчик *Милан*, Сопко *Милан*, Дудик *Милан* і т. п. (Краєзн. словн. 165 – 166). У м. Луцьк чол. ім'я *Милан* набуло популярності з кінця XX ст. (Скорук 48), а на Наддніпрянщині воно дотепер сприймається як західне. Довго вважалося, що воно є калькаю з лат. імені *Amandus*, *Amatus* або *Gracian* 'улюблений' (Knappová 135).

У поляків ім'я значиться з 1416 р. (SSNO III/3 506). В угорському селі Комлошка також зафіксовано антропонім *Milan* János, однак *Мілан* у цьому найменуванні треба кваліфікувати як *Омелян*. Адже по-угорськи його звуть *Emil* (Балецкий 539). В українців уперше його фіксує патронім Карп *Миланевичъ* – київський селянин 1552 р. (Арх ЮЗР VII/1 149). У сербів ім'я Миланъ засвідчується з XV ст. (Грк Реч 120).

МИЛАШ. Слов'янське чол. ім'я, утворене від прикметникової основи *Мил-* 'милий' за допомогою суфікса пестливості *-аш*. Найдавніший перелік особових імен, серед яких згадується також ім'я *Милаш*, називаються Lawrin, *Myłasz* та Myszka, що походить із 1565 р. (ЛСХ 146). З 1600 р. йде також згадка про козака *Милаша* Иваненка з Харкова (ХП 171). У 1609 р. згадується *Милашъ* Васютинський (Арх ЮЗР VIII/8 11). У Реєстрі війська запорозького 1649 р. називається 13 козаків на ім'я *Милаш*: напр., козак Чигиринського полку *Милашъ* Пєтрєнко (РВЗ 44), козак Корсунського полку *Милашъ* Усатий (РВЗ 147), козаки Брацлавського полку *Милашъ* Арсенъ і *Милашъ* Ющенки (РВЗ 237), козак Канівського полку *Милашъ* Бут (РВЗ 122) та ін.

Досить рано від цього імені утворюються патроніми. Напр., козак Брацлавського полку 1649 р. Лукян *Милашєнко* (РВЗ 254), козак Корсунського полку Ничыпоръ *Милашєнъко* (РВЗ 131). Ім'я *Милаш*, крім українців, з XIV ст. і дотепер уживають серби (Грк Реч 121).

МИЛГОСТЬ. Праслов'янське двоосновне ім'я, складене з прикметника *мил* та іменника *гость* у значенні 'чужинець, купець'. Найдавніший запис цього імені походить із сіл Лесна та Микута, розташованих поблизу м. Ужгорода у СР, з 1226 р.: дворянин filiarum *Mylgozt*... (Nagy I 10; Дэже Оч 48). У XIV ст. ім'я *Милость* згадується у сербів (Грк 124). У XII ст. ім'я *Milgozt* уживали також словаки, причому Ян Station Станіслав вважає це ім'я словакізмом, але Л. Деже не погоджується з ним (Дэже 48).

МИЛЕН. Слов'янське ім'я *Милен* використано у драмі О. Духновича «Добродѣтель превышаетъ богатство».

МИЛЕНКО. Це здрібніло-пестливий варіант чол. імені *Милен*, яке у югославських русинів та українців виконує функцію офіційного імені у повоєнні роки. Пор. імена учнів середньої школи у м. Шид *Миленко* Надь, *Миленко* Бобалїк (Мудри – Саламон 256, 261).

МИЛЕЦЬ. Укр. здрібніло-пестливе утворення від базового імені *Мил* із суфіксом *-ець*. Суфіксальне утворення *Милець* в Україні фіксується з 1552 р. Напр., вінницький міщанин *Милець* Сербинъ (ОВЗ 606); 1649: козак Корсунського полку *Милєцъ* Милашєнъко (РВЗ 136). Пор. ще антропонім 1620 р. *Милець* – с. Медведівка (ВКО 306). Ім'я *Милецъ* значиться також у білоруському Мозирі: селянин *Милец* Черневич (ОМЗ 292).

За межами України та Білорусі імені не виявлено. 1437 р. в Україні засвідчено здрібніло-пестливе ім'я *Mileczko* (AGZ XIII 156).

МИЛЕШКО. Ім'я утворено від антропооснови *Мил-* у значенні 'милий' за допомогою форманта пестливості *-ешко*. Перші записи імені з укр. земель приносять писемні пам'ятки XV – XVII ст. Пор. 1443: антр. *Mileszko* (AGZ XII 1109); 1563: *Милешко* Куличъ – кременецький селянин (Арх ЮЗР VII/2 100); 1649: козак Волинцевої сотні Канівського полку *Мелешко* Іванович (РВЗ 103). Імена *Милешко, Милеш, Милета* уже з XIV ст. значаться в Сербії (Грк 121 – 122).

МИЛИВОЙ. Ім'я *Миливой* побутує нині серед югославських русинів та українців, а початки свої бере з міжвоєнних років. Пор. ім'я учня руської основної школи м. Шид з 1939 р. *Миливой* Югас (Мудри – Саламон 250).

МИЛИК. Ім'я утворено від базового слов'янського імені *Мил-* 'милий, любий' за допомогою квалітативного суфікса *-ик*. Перша відома нам письмова згадка цього імені походить із 1649 р. У наші дні здрібніло-пестливий варіант імені *Милик* українці вживають стосовно *Милослава*. За ним стояв козак Брацлавського полку війська запорозького *Милик* Мєщєнко (РВЗ 245) та патронім козака Уманського полку 1649 р. Процикъ *Миличєнко* (РВЗ 218). У поляків 1136 р. значиться ім'я *Milic* (SSNO III/3 509).

МИЛИШ. Давньослов'янське здрібніле іменне утворення, відоме старосербській та старочеській антропонімним системам (Мор 123). Однак його знали й українці, доказом чого є укр. патронім 1421 р. Станиславъ *Милишєвъ* (ССУМ I 591; Богдан 267).

МИЛІЙ. Перша відома нам особа, що жила під іменем *Милѣй* – це боярин, галицький посадник Данила Романовича в Бакоті 1252 р. (Крип'як ГВК 103; ЛР; Р 496). Антропонім *Мілій* згадується під 1574 р.: Юрій *Мілій*, але у сполуці з особовим іменем Юрій (ЦДІА 323). Від імені *Милій* утворювалися патроніми. Напр., 1413: пан Ивашко Дѣдошицкий *Милѣйчичъ* – м. Зудичів (ССУМ I 593). Ім'я *Милій* відоме також у Білорусі (Бір 120). Л. Скрипник та Н. Дзятківська припускають, що ім'я *Милій* походить від назви давнього племені *Миляй*, яке населяло Лікію, тобто країну на півд.-зах. узбережжі Малої Азії або ж від апелятива *mēlea* 'яблуня' (ВІЛ 78).

МИЛІСТЬ, род. – МИЛОСТИ. Особовим іменем став праслов'янський іменник **milostь*. Перші письмові фіксації імені походять із Закарпаття XIII ст.

Пор. 1213: судовий пристав *Milosth* – с. Боржава на Іршавщині (Reg Var 168); 1248: воїн Ужгородського замку Valentino filio *Myluzth* – с. Тибава (Nagy I 30). Пор. ще болг. ім'я *Милостив* (Илчев 334), хорв. *Milostislav* (Šim 231). У Польщі слов'янське ім'я *Miłost* значиться вже 1204 р. (SSNO III 514). А утворене ім'я семантичним способом від апелятива *милость* 'милість, дарунок'.

МИЛКО. Ім'я утворено як здрібніло-пестливе від антропооснови *Мил-* у значенні 'милий, любий' за допомогою форманта *-ко*. Поштовхом до його утворення могли послужити такі двоосновні імена, як *Богумилъ, Братомилъ, Дорогомилъ, Радомилъ* та інші.

Найдавніші записи цього імені походять із південної Буковини та з центральних областей України. Напр., 1421: «Иванко Левич и братаничи єго Федора и *Милка*...» – м. Сучава (ССУМ I 591); 1552: *Милко* Перковичъ – м. Київ (ОКиЗ 116); 1565: *Myłko* Hołowczak (ОКЗР II 105); 1649: козак Корсунського полку *Милко* Павлєнъко (РВЗ 157). Ім'я вживалось також у Білорусі. Пор. 1552: Иванъ Чернишевичъ, *Милко* брат его – м. Мозир (ОМЗ 635). Ім'я *Милко* в польському записі XVI ст. (власне *Milko*) ще нотують пам'ятки з дав-

ньої Галицької та Львівської земель (Szulowska 19). Від імені утворювалися патроніми. Напр., 1692: Янъ *Милкевич* – київський землевласник (Арх ЮЗР III/2 248).

МИЛОБОР. Загальнослов'янське двоосновне ім'я, яке на території України фіксується з XV ст., утворене від прикметникової основи *Мил-* та дієслівної основи *-бор* 'боротися'. Напр., 1437: Johannes *Miloborius* (AS I 91).

МИЛОВАН. Іменем став пасивний дієприкметник *милован* – 'улюблений, коханий'. На укр. землях ім'я згадується вперше 1630 р. Напр., *Миловань* Єлистратовъ – лебединський стрілець (Туп 250). Відоме воно українцям Сербії та Хорватії. У поляків ім'я *Miłowan* значиться вже 1136, 1206, 1395 та в інші середньовічні роки (SSNO III/3 515 – 516). Ім'я *Милован* має тривалу традицію вживання у сербів, хорватів і болгар (Грк; Šim 232; Илчев 334). Було воно в росіян у XV ст. (Вес 198) та в чехів (Svob 282; Pleskalová 53).

МИЛОДАН. Ім'я складено з прикметникової основи *Мил-* 'милий, любий' та пасивного дієприкметника *дан* 'даний', що від *дати* або ж від серб. *дан* 'день'. Ім'я декілька разів згадується серед козаків війська запорозького 1649 р. Напр., козак Брацлавського полку *Милоданъ* Цапєнъко (РВЗ 242). Воно послужило твірною основою для патроніма *Милоданєнко* (РВЗ 136), а також – базою для утворення співзвучного з ним прізвища. Пор. ще двослівні іменування: козак Лукьян *Милодан* (РВЗ 274) та козак Мартинъ *Милоданъ* (РВЗ 69). Крім українців, ім'я *Милодан* відоме хорватам (Šim 229), а споріднене йому ім'я *Myłowit* з XII ст. фіксується у поляків (Bubak 232).

МИЛОДУХ. Давньослов'янське особове ім'я *Милодухъ* відтворюється нами на підставі патронімічного прізвища запорозького козака 1649 р. *Милодушенко* (РВЗ 149), препозиційною частиною якого є прикметник *милий*, а постпозиційною – іменник *дух* 'душа'.

МИЛОЛЮБ. Давнє слов'янське особове ім'я *Милолюб*, яке лінгвісти відтворюють на підставі назви старовинного села *Милолюб*, розташованого поблизу укр. міста Путивля та зафіксованого в топонімі *Milolubl*. Цей топонім у писемних пам'ятках постійно фіксується з XV ст. (Купч Двочленні 118).

МИЛОСЛАВ. Праслов'янське особове ім'я, утворене шляхом складання з прикметникової основи *Мил-* 'милий, любий' та іменника основи *слав(а)*. Для українців це сучасне актуальне ім'я: на Закарпатті воно актуалізувалося в перші повоєнні роки під впливом мов сусідніх слов'янських народів. Те ж саме стосується й українців Пряшівщини. У м. Луцьк чол. ім'я *Милослав* дають дітям з початку XX ст. (Скорук 148).

На території України та Білорусі вже з XV ст. вживаються ойконіми *Милославичі* (Купч Давні 225). У поляків особове ім'я *Miłosław* має неперервану традицію використання з XII ст. (SSNO III 513), а у сербів ця традиція засвідчується з XIV ст. (Грк Реч 129), всупереч тому, що ні православна, ні католицька церква імені *Милослав* дотепер не канонізувала.

МИЛОТА. Давньослов'янське ім'я *Милота* утворене від антропоосновиви *Мил-* 'милий, любий' за допомогою форманта *-ота*, тобто як і імена зразка *Доброта*, *Людота*, *Радота*... На укр. землях чол. ім'я *Милота* вперше засвідчене 1379 р. в с. М. Добронь, що на Ужгородщині: *Milota* fia Lőrinc, тобто син *Милоти* Лаврентій (Leh Ber 231). У Середньовіччі ім'я було популярним у хорватів, сербів, чехів, поляків (Šim 232; Pleskalová 81; Грк 123; SSNO III 515) та в інших слов'янських народів Дунайського басейну. Навіть закарпатські угорці дотепер зберігають його у фольклорі. У сербській антропонімії XIV ст. патронім *Милотичь* та-

кож є часто вживаним (Грк 123). Чол. ім'я *Милота* у Сербії фіксується вже з XII ст. (Жел 67).

МИЛОТАН. Рідкісне чол. особове ім'я, утворене від базового імені *Милота* за допомогою атрибутивного суфікса *-ан*. Воно засвідчене 1649 р. як ім'я козака Кальницького полку *Милотан* Лукянєнъко (РВЗ 277) та козака Брацлавського полку – *Милотанъ* Малый (РВЗ 245).

МИЛОТИШКО. Рідкісне слов'янське особове ім'я, яке, правдоподібно, складене з антропооснови *Милота* та форманта *-ишко* (Šim 232). Менш імовірно, що воно утворене від андроніма *Милотиха* (дружина *Милоти*). Нам відомий лише один запис цього антропоніма, а саме: запис 1620 р. *Милотишко* – з с. Кривін на Волині (ВКО 154). Пор. ще назву села *Милотинещіи*, згадувану 1442 р. в Молдавському князівстві – м. Сучава (ССУМ I 359).

МИЛОХ. Правдоподібно, праслов'янське усічено-суфіксальне утворення від імені *Miloxvalъ*. У найдавнішому записі імені *Miluch*, який походить із села Янк, що в комітаті Сатмар (Mak Sza 151), суфіксальний голосний імені /*о*/ передано літерою /*и*/, що пояснюється змінами давньої угорської орфографії. У наступних записах на місці літери /*и*/ фігурує вже літера /*о*/. Пор. 1429: кріпаки *Miloch*, Sinko – с. Витка в комітаті Сатмар (Mak Sza 325). У Польщі ім'я *Miłoch* значиться вже 1136 р. (SSNO III/3 512).

МИЛОХА. Чол. ім'я *Милоха* утворено від слов'янської антропооснови *Мил-* 'милий, любий' за допомогою форманта *-оха*. Найдавніший відомий нам запис цього імені походить із середини XVII ст., а саме з 1648 – 1651: Petro *Miłocha* (МІГ II 252). У Польщі чол. ім'я *Miłocha* значиться вже в 1389 та 1494 роках (SSNO III/3 512).

МИЛОШ. Давньослов'янське особове ім'я, утворене від продуктивної антропооснови *Мил-* (можливо, шляхом усічення імені зразка *Милославъ*, *Милогость*, *Милострый*, *Миловуй*...) за допомогою квалітативного форманта *-ош* (Rospond 162). Найдавніші записи імені *Милош* походять із 1221 р. з с. Руска, що в комітаті Абауй (СР): імена Merc, Michael, Buda, *Milos* (Reg Var 263). Пор. також 1481: пан *Милош* – с. Торговище в південній Буковині (ССУМ I 593).

Упродовж Середньовіччя ім'я *Милош* було вживаним у всіх старописемних слов'янських мовах, передусім у південнослов'янських (Грк 123), польській та чеській (SSNO III/3 514; Knappová 136). У деяких із них ім'я дотепер зберігає давню популярність (Grzenia 246). У новітні часи воно знане також серед учнів Пряшівської гімназії наприкінці XX ст. Напр., його носив гімназист *Мілош* Халахан (Краєзн. словн. 178). Пор. також запис імені учня укр. середньої школи у м. Шид за 60-ті роки XX ст.: *Милош* Барна (Мудри – Саламон 260).

МИЛУШ. Слов'янське особове чол. ім'я, утворене від тої ж прикметникової основи, що й *Милославъ* та суфікса *-уш*. У східних слов'ян ім'я *Милуш* письмово засвідчене в XVI ст. Напр., 1569: антропонім Іван *Милушъ* (ЦДІА 319). У Польщі ім'я *Milusz* значиться вже в 1265 та 1496 роках (SSNO III/3 516), а у Сербії ім'я *Милоушь* іде з XIV ст. (Грк 124). Ім'я *Милуш* понині зберігають болгари, серби, хорвати, чехи та деякі інші слов'янські народи (Илчев 335; Грк 135; Šim 233; Knappová 137).

МИЛЬКО. Напевно, це здрібнілопестливе утворення від імені *Мильо*, властивого сербам і болгарам як відповідник повним іменам *Милован*, *Добромил* і т. п. (Грк 135), хоча могло утворитись так само і від календарного імені *Еміль*. Перші згадки імені *Милько* походять із Галичини XVI ст. (Szulowska 19), а далі – також із інших регіонів України. Напр., 1552: *Милько* Лучникъ – м. Київ (ОКиЗ 115); 1620:

Милько Отаман – тягла людина з с. Нетищин на Волині (ВКО 150). 1552 р. під патронімом Мафтей *Милькович* фігурує київський церковний слуга (Арх ЮЗР VII/1 122).

МИЛЮТА. Давнє слов'янське чол. особове ім'я, утворене від антропооснови *Мил-* 'милий, любий' за допомогою форманта *-ута*. Найдавніші записи імені з території України походять з XVI ст. Напр., 1563: Jaszko, Waszko a *Miluta* – імена зайшлих кременецьких селян (Арх ЮЗР VII/2 96), а 1649 р. в Кальницькому полку називається козак Жадан *Милюта* (РВЗ 283). Болгари по цей день уживають ім'я *Милютин* (Илчев 334), а хорвати – чол. ім'я *Miljutka* (Šim 235).

МИЛЯН. У імені можливі дві інтерпретації: а) від слов'янської антропооснови *Мил-* 'милий, любий', представленої в іменах зразка *Милострый, Добромил* (Šim 234) або б) від календарного імені *Еміліан*, тобто *Омелян*. В Україні ім'я згадується вже з середини XV ст. Пор. 1465: кметі Kanyko et *Milyan* (AGZ XIII 5708); 1552: *Mylyan* Korczio (ОКЗР II 281); 1646: кр. *Milyan* Janos – с. Комлошка (Бал Ком 39). 1570 р. на Волині згадується патронімічне іменування Юрий Щастнович *Милянович* (Вол. грам. XVI ст. 89).

МИЛЯТА. Особового імені *Милята* в укр. текстах не виявлено, але 1162 р. в Києві засвідчено патронім Степанъ *Милятичъ* у формі «*брат Янука Милятича*», київського боярина, який був прихильником Ізяслава Давидовича (ЛР 283; Туп 645; ИЛ 354).

Ім'я утворено від тої ж антропооснови *Мил-*, що й *Милославъ, Милонѣгъ* чи *Добромилъ*, та форманта недорослості *-'ата*. Пор. ще *Милята, Милятич* (Купч 24). У Польщі ім'я *Milęta* засвідчується з XVII ст. (SSNO VII 154).

МИНЕЦЬ. Ім'я *Минець* у 1649 р. носили два козаки війська запорозького, а один мав ім'я *Мѣнецъ* (Осташ Інд. 515). Ім'я *Miniecz* популярним було також у середньовічній Польщі (SSNO III/3 518).

МИНКО. За Р. Керстою та за М. Грковичем, у імені можливі щонайменше дві інтерпретації: а) це суфіксальний дериват від слов'янських імен *Миладин, Милан* чи *Милорад* або б) це суфіксальний дериват від календарного імені грецького походження *Мина* (Керста 120; Грк 136) чи навіть від грецького календарного імені єврейського походження *Минько, Minczuł* (Керста там же).

Перші фіксації імені *Минко* в Україні походять із середини XVI ст. Напр., 1562: *Минко* Кобылка – м. Вінниця (ОВЗ 605); 1552: *Минко* Шило – м. Черкаси (ОЧеркЗ 591). Пор. ще патронім 1565 р.: *Минчук* – м. Бар (Арх ЮЗР VII/2 222) та патронім 1675 р.: Грицко *Минченко* – запорозький посол (Туп 645).

МИНЬО. Ім'я відтворюється на базі закарпатських антропонімів XVI – XVIII ст. *Миневʼят, Минько, Миньо* (Чу Прізв. 382). У сербів розмовні імена *Мињо, Мињa* співвідносяться з повними іменами *Миладин, Милан* і т. п. (Грк 136).

Пор. також написання укр. патронімічного прізвища 1575 р. Lad. *Meneviat* із с. Верб'яж на Воловеччині (Чу Прізв. 382). Аргументом, який підтверджує реальність такого імені в Карпатах, можуть бути особові імена типу *Minědragъ* у словаків кириломефодіївської доби (Majtán Osobné 120), а також назва села *Минівці* (слц. *Miňovce*) в окрузі Стропків на Сх. Словаччині (Краєзн. словн. 447). Ім'я з антропоосновою *Minecz* і *Miniez* уживаними були також у середньовічній Польщі (SSNO III/3 518).

МИР. Ім'я *Мир* постало внаслідок усічення котрогось із таких двоосновних слов'янських імен, як *Миронѣгъ, Мирогой* чи *Скоромиръ, Творимиръ*, у яких компонент *-мир-* спочатку означав 'слава', а пізніше – 'спокій' (Svob 79). Воно засвідчене у козаків Полтавського пол-

ку війська запорозького 1649 р., напр., козак *Миръ* (РВЗ 418), козак Уманського полку Жаданъ *Мѣра* (РВЗ 228), в патронімах *Миренко* (РВЗ 45), *Mirow* (МІГ II 213), у патронімічному прізвищі переясловського полковника 1606 р. *Мировичъ* (Туп 645) та козака Черкаського полку 1649 р. Олєкса *Мировичъ* (РВЗ 68). Ім'я *Мир* раніше вживали майже всі слов'янські народи. Напр., 1571: *Миръ* Гамовъ сынъ (Вес. 199); 1214: пол. *Mir* de Sudisow (SSNO III/3 519) і т. п.

МИРАШ. Дериват із суфіксом здрібнілості *-аш* від антропооснови *-мир-*, представленої у повних іменах зразка *Мирославъ* та *Станимиръ*. На укр. землях ім'я *Мираш* засвідчене 1565 р.: Kyszka *Myrasz* (ЛРС 289).

МИРИЛО. Ім'я утворено на базі котрогось із двоосновних імен, що містять антропооснову *-мир-*, як *Миролюб, Любомир*. Самого імені в сучасних укр. текстах не виявлено, але 1606 р. засвідчено патронім: солтис Алексій *Мирилович* – с. Фольварок (ЛелПам 225). Пор. ще патронім *Мирилович* у закарпатському селі Широке (Чу Прізв. 383), прізвище козака Ніжинського полку 1649 р. Иванъ *Мирилєнко* (РВЗ 468), а також назву гори *Миріля* в с. Копашнові на Хустщині (ПетровКарп 184). Нині особове ім'я *Мирило* вживане сербами (Грк 136).

МИРКО. Український здрібніло-пестливий варіант імені *Мирко* виник усічувально-суфіксальним способом на базі котрогось із двоосновних слов'янських імен зразка *Мирослав* чи *Славомир*. На теренах України ім'я *Мирко* фіксується з середини XV ст. і дотепер. Напр., 1460: *Mirko* Mircza (AGZ XIII 4481); 1565: каменецький селянин *Мирко* (Арх ЮЗР VII/2 184). Тоді ж фіксуються також імена на *-ко Любко, Милко, Славко, Радко* на лемківсько-бойківському пограниччі (Wolnicz-Pawłowska 60 – 61) та імена *Staszko, Wojtko, Sobko*.

Від імені *Мирко* рано утворюються патроніми та прізвищеві назви. Напр., 1556: *Мирчичъ* (Туп 701); 1649: козак Кропивнянського полку Савъка *Мирчєнко* (РВЗ 361), козак Брацлавського полку Васил *Мирчєнъко* (РВЗ 242) та козак Білоцерківського полку Лєско *Мирчєнко* (РВЗ 197); 1666: *Мирковъ* (ПК 393); 1773: *Merko* Ivan – с. Часлівці на Ужгородщині (Пе Пред 322). Відновлене вживання імені *Мирко* на Закарпатті почалося лише після Першої світової війни. Однак Словник ВІЛ наводить ім'я *Мирко* тільки в Покажчику скорочених та здрібніло-пестливих варіантів імен (ВІЛ 199).

Поза Україною ім'я *Мирко* часто вживається в Болгарії, Македонії, Сербії, Хорватії, Чехії, Польщі та деяких інших слов'янських країнах як емоційно-нейтральне (Илчев 337; Грк 128; Šim 240; Knappová 137; SSNO III 521). У Сербії ім'я *Мирко* фіксується з XIII ст. (Жел 45).

МИРО. Якщо цей запис не є спотвореним варіантом особового імені *Мирон*, то перед нами виступає усічений варіант імені *Мирослав*. До думки, за якою в записі 1696 р. *Миро* треба бачити саме усічений варіант імені *Мирослав*, спонукає і те, що антропооснова *Миро-* та її розширені варіанти в Карпатах XVII ст. справді побутували у слов'янській ономастиці. Згадаймо назву укр. села *Мироля*, яка значиться вже на початку XVII ст. (Краєзн. словн. 448). Безперечно слов'янського походження усічене ім'я *Миро* або *Мира* вжито при патронімічному імені Nelubics 1696 р. в закарпатському селищі Рахів (Bélay 181). Однак установити, якою саме була флексія цього імені (*-а* чи *-о*), не дозволяють особливості угорського алфавіту, яким записано згадане ім'я.

МИРОГОСТЬ. Праслов'янське чол. особове ім'я *Мирогость*, засвідчене в назві волинського села XV ст. *Мирогощъ*, яка становить закономірний

рефлекс давнього присвійного прикметника з суфіксом **-jь* від імені *Мирогость*. Пор. «въ *Мирогощи* не надобе давати мыта» – с. Степань (ССУМ I 596).

МИРОСИК. Сучасний укр. пестливий варіант від усіченого слов'янського двоосновного імені *Мирослав* чи *Миросьо*, що фіксується в Україні з початку XX ст. (див. нижче).

МИРОСЛАВ. Неканонізоване чол. ім'я *Мирослав* належить до праслов'янського фонду і нині вживане всіма слов'янськими народами (Грк 127 – 128). Його утворено складанням двох іменних основ *мир* – 'спокій' та *славъ* (Жел 201). На Русі ім'я починає фіксуватися вже з XII ст. Напр., 1146: *Мирославъ* Андреевичъ – боярин київський, посол Всеволода Ольговича з Києва до Ізяслава Мстиславича (ЛР 200, 496; Туп 251); 1207: «княгиня же Романова посла *Мирослава* ко Лєстькови» – м. Галич (Купч 236); 1210: *Мирослав* – боярин галицький, Романа Мстиславича дядько і вихователь Данила та Василька Романовичів, воєвода Мстислава Мстиславовича (ЛР 496, 370 – 376, 384 – 391). Пор. запис імені шляхтича *Myruslaw* із села Вільхівці за 1349 – 1360 роки (Bélay 142). 1358 р. ім'я православного священика *Mirozlou* засвідчується в закарпатському селі Солотвина (Mihályi 61); 1413: «dali jesmo panu *Mirosławowi* list swoi» – м. Галич (ССУМ I 596); 1495: патронім *Мирославичъ* (ССУМ I 595).

На початку XX ст. ім'я *Мирослав* у Зх. Україні дістало друге життя. Так, серед 509 учнів Перемиської укр. гімназії в Польщі 30-х років навчався 31 хлопець, а поміж 320 учнями укр. гімназії в м. Ярославі було 10 хлопців на ім'я *Мирослав* (Грицак Особові 227; Грицак Імена 237). В українців Боснії та Сриму ім'я *Мирослав* дотепер не втратило популярність (Мудри – Саламон 252).

МИРОСЬО. Сучасне актуальне здрібніло-пестливе утворення від повного чол. імені *Мирослав*, уживане переважно в західних областях України.

МИРОТА. Чол. особове ім'я *Мирота*, яке утворене від антропоснови *Мир-* у значенні 'спокій' за допомогою форманта *-ота*, як і ім'я *Доброта*, *Милота*. На укр. землях ім'я починає фіксуватися з кінця XV ст. Напр., 1500: *Myrotha* (AGZ XVIII 2799). У Польщі ім'я «*Mirota* de Cirsouic» згадується вже 1288, а Andree *Myrotha* – 1265 р. (SSNO III/3 526). У давньосерб. мові XIV ст. вживалося ім'я *Миротъва* (Грк 128).

МИРОШ. Слов'янське чол. ім'я *Мирош* виникло як похідне від базового імені *Мирослав* шляхом усічення постпозиційного компонента *-славъ* і доданням до нього суфікса *-ош*, усталенню якого сприяла ініціальна фонема компонента *-славъ*. У писемних пам'ятках карпатського ареалу воно фіксується вже з 1214 р. Напр., 1214: «impetitor *Miros* de villa Dereg, *Miros* portato ferro» – комітат Клуж (Reg Var 128). Пор. також 1649 р. *Мирошъ* Семеновъ, *Мирошъ* Яковлевъ (ПК 323). Ім'я *Мирош* нині вживане у сербів, чехів та поляків, причому вже з Середньовіччя (Грк 128; SSNO III/3 525). А біля м. Свидника, що на Сх. Словаччині, з 1567 р. понині фіксується укр. ойконім Вишній *Мирошів* (Краєзн. словн. 408).

МИРУН. Ім'я може бути інтерпретовано двояко: а) як похідне від слов'янського двоосновного імені зразка *Мирославъ*, *Миролюбъ*, *Миронѣгъ* і б) як фонетична видозміна календарного імені грецького походження *Мирон*. Перші письмові фіксації імені *Мирун* в Україні походять із XVII ст. Напр., 1649: козак *Мирунъ* Супруновъ зять (РВЗ 11); 1660: козак *Мирунъ* Лаврѣнєнко (ХП 167); 1660: *Мирунъ* Лазоренко (ХП 168).

МИРУТА. Слов'янське чол. ім'я *Мирута* утворено від котрогось повного двоосновного імені моделі *Мирослав* за доопомгою суфікса *-ута*. Перші його

фіксації з земель України сягають кінця XVI ст. Напр., 1596: «подданных... на имя Олешка, Левка, *Мируту*, Яцка, Ивана» (Арх ЮЗР VI/1 254); західний селянин *Мирута* (Туп 251). Пор. 1649 р. в Канівському полку називається козак Юско *Мирутишинъ* (РВЗ 125). Ім'я *Мирута* було також у білорусів (Туп 307 – 308). У поляків антропонім Joan *Miruthа* згадується вже 1453 р. (SSNO III 527). У сербів, натомість, у Середньовіччі вживалося ім'я *Мироутъ*, яке так само утворене від імені *Мирослав*, але за допомогою суфікса *-ут*, як і імена *Драгутъ*, *Милутъ* (Грк 128).

МИРУША. Укр. чол. усічено-суфіксальне ім'я, утворене за допомогою форманта *-уша* від двоосновного особового слов'янського імені зразка *Мирослав*, а засвідчене в функції імені 1649 р. як козак Полтавського полку *Мируша* Павлєнъко (РВЗ 423).

МИРЦА. Слов'янське ім'я *Мирца* пам'ятки української писемності виявляють лише один раз, а саме 1649 р.: козак Полтавського полку *Мирца* Волошинъ (РВЗ 426). Функціонально воно тотожнє варіантові імені *Мирча*, а отже, і варіантові повного імені *Мирослав*.

МИРЧА. Давнє слов'янське суфіксальне ім'я, утворене від усіченої основи *Мир-* за допомогою давнього здрібніло-пестливого форманта *-ęt-a*, тобто у вигляді *-ча(т)*, який представлений також у інших антропонімах і топонімах України, як, напр. *Більча*, *Гольча*, *Данча*, *Любча*, *Липча*, *Станча*, *Тараща*, *Яремча* і т. п. Найдавніші письмові згадки імені *Мирча* походять із XIV – XV ст.ст. Напр., 1390 р.: *Мирча* – молдавський воєвода Угровласької землі (Гр. XIV ст. 104); 1428: ім'я *Мирча* (Богдан 261); 1470: шл. *Mirche* – с. Вонігово (Mihályi 540); 1490: «Мърина и Федка, дочки *Мирча* Чоучєскоула и сынове» – м. Сучава (ССУМ II 551); 1499: «...братаничи Настини *Мирча* и сєстра єго Стана» – м. Сучава (ССУМ I 595); 1498: співвласники «Ivasko, *Myrche*, Maruska consors» – с. Леурдина в Мараморoші (Bélay 171); 1649: козак Брацлавського полку *Мирча* Овчаръ (РВЗ 246). Пор. ще запис 1680 р.: шл. *Mirtsa* Dumitru – с. Леурдина (Bélay 171). У XIV ст. ім'я *Мирча* вже часто виступає у ролі прізвищевої назви, але ще зберігає деякі риси відмінювання іменникових основ на *-jo-*, напр.: «стояли за *Мирчом*» (до речі, село *Мирча* на Закарпатті згадується вже 1214 р. – Дэже Оч 261). Напр., 1322: Йоанъ *Мирча* воєвода – с. Чжюрзев (ССУМ I 596); 1502: шл. Lazar *Myrche* – с. Сирбі (Bélay 196). Від імені *Мирча* утворюються патронімічні прізвища. Напр., 1649: козак Брацлавського полку *Мирчєнко* (РВЗ 243).

Крім українців Правобережжя та Молдови, особове чол. ім'я *Мирча* з Середньовіччя і дотепер уживають болгари, серби, хорвати (Илчев 337; Грк 137; Šim 237), навіть поляки (SSNO III 520). Пор. 1427: *Mirzantha* Kaczkowski (SSNO II 156). Крім українців та поляків, ім'я *Mircea* має давню традицію вживання серед румунів.

МИРЯН. Ім'я представлене серед козаків Кальницького полку війська запорозького 1649 р. всього один раз, а саме: *Мирян* Мосур (РВЗ 269). А утворено його від антропооснови *Мир-* за допомогою суфікса *-'ан*.

МИСКО. Чол. ім'я *Миско* кілька разів згадується у Реєстрах війська запорозького 1649 р., а саме: козак Полтавського полку *Миско* Олхович, козаки Миргородського полку *Миско* Мамчєнъко, *Миско* Павлович, козаки Кропивнянського полку *Миско* Буряк, *Миско* Чорный, козак Уманського полку *Миско* Чорного сын та козак Брацлавського полку *Миско* Ляхъ (РВЗ 248, 386, 391, 358, 362). Ім'я згадується також у Харківському переписі 1660 р.: козак *Миско* Омельченъко (ХП 164).

Ім'я *Миско*, правдоподібно, є усіченим варіантом давньоєврейського

особового імені *Мисаїл*, хоча з таким же успіхом можна його виводити від котрогось слов'янського двоосновного імені, яке містить основу *-мысл-* типу *Добромыслъ*.

МИСЛА. Імовірно, усічене слов'янське особове ім'я від котрогось із композитних імен зразка *Мыслиборъ* чи *Яромыслъ*. Ім'я засвідчене 1234 р. біля м. Вац, напр., «mulierec scilicet *Mizla* et Vtalou; praenominatum *Mislam*» (Reg Var 304). Пор. ще прізвище *Мысла* на Мукачівщині та Іршавщині (Чу Прізв. 384), а також запис антропоніма 1720 р. Const. *Mislas* – с. Керецькі на Іршавщині (Bélay 163).

МИСЛЕЙ. Усічено-суфіксальне утворення від слов'янського особового імені, яке містило дієслівну основу *-мысль-* на зразок *Годемыслъ*, *Добромыслъ*, *Перемыслъ*, *Яромыслъ*, що від *мыслити* 'думати', за допомогою форманта *-ей*. Імена з антропоосновою *Мисла-* в Карпатах називається вже в XIII ст. Напр., 1234: scilicet *Mizla*... praenominatum *Mislam* (Reg Var 304). З XV ст. антропонім *Мислей* виступає вже в ролі прізвищевої назви: селянин Paulus *Mysley* – с. Ороска (Nagy II 445); 1691: *Misley* Mihály – м. Ужгород (Hod Ad 40).

МИСТИША. Давньослов'янське двоосновне особове ім'я, що виникло внаслідок усічення повного імені зразка *Мьстислав* та форманта *-ша*. Ім'я згадується під 944 р.: «воєвода был Свѣнельдъ тоже отец *Мистишинъ*» (ПСРЛ I 55). 1469 р. серед козаків Брацлавського полку згадується іменування Малик *Мистковский*, основа якого нагадує ім'я *Мистиша* (РВЗ 253).

МИТУС, МИТУСА. За Л. Махновцем, *Митуса* – це календарне ім'я *Дмитро* (ЛР 494). Антропонім *Митуса* ховає в собі ім'я славетного співака-дружинника 1241 р. *Митусу* з Перемишля (Крип'якГВК 158; ИЛ 528). Другий раз це ім'я згадується 1495 р.: холоп Андрѣйко *Митусъ* (Туп 252).

МИЦКО. Можливо, ім'я *Мицко* є здрібніло-пестливим варіантом розмовно-побутового імені *Мица*, який у народних говорах означає 'товстощоке дитя' (Гр II 241), а в інших виступає як укр. карпатська пестлива назва кішки *мыца*, *мыцка* (Гр II 421; Он I 441 – 442). Пор. 1649 р.: козаки Кальницького полку *Мицъко* Нєстєренко (РВЗ 266) та *Мицъко* Прокоп (РВЗ 269).

МИШКА. Напевно, особове ім'я прізвиськового типу від діалектного апелятива *мышка*. Таке припущення будуємо на тому, що в усіх письмових фіксаціях XV – XVII ст. кореневий голосний цього імені передають через літеру /ы/. Пор. 1438: «даємъ... пану Петроу инак *Мышце* Кухмистру» – м. Луцьк (ССУМ I 626); 1552: *Мышка* Щуровъ – м. Черкаси (ОЧеркЗ 88); 1680: Яцко *Мышка* – селянин Луцького повіту (ЮЗР VI/1 129). Однак не виключено, що ім'я ховає в собі народний варіант календарного імені давньоєвр. пох. *Михайло*.

МІЗИН. Родинно-побутове ім'я від застарілого слов'янського апелятива *мізин* 'мізинець'. Ім'я *Мізин* давали найменшій дитині (СУМ IV 731). За підрахунками Р. Осташа, серед 40 тисяч козаків війська запорозького було сім осіб із іменем *Мѣзинъ* чи з його варіантами: *Мѣзынъ*, *Мизинъ*, *Мизынъ*, а саме: козак Корсунського полку *Мѣзинъ* Вѣхторенко, козак Уманського полку *Мѣзинъ* Рєвєнко (РВЗ 213), козак Кальницького полку *Мѣзин* Гринєц (РВЗ 280), козак Корсунського полку Конон *Мѣзинъ* (РВЗ 154) та ін.

Від імені утворювалися також деривати. Напр., 1649: козаки Брацлавського полку Прокопъ *Мѣзинєнко* (РВЗ 241) та Жаданъ *Мѣзинєнко* (РВЗ 237); 1691: Иванъ *Мѣзиной* – запорозький отаман (Туп 263); 1648 – 1651: *Miziniak* (MIГ 213); 1649: Дємян *Мизинка* (РВЗ 185); 1565: *Mizinkowicz* (ОКЗР III 170); 1666: *Мизинко* (ПК 277).

МІЗИНЕЦЬ. Іменем стала назва найменшого пальця на руці *мізинець*, переносним значенням якого є 'наймолодша дитина' (Гр II 242; СУМ IV 731). Ім'я згадується з XVI ст. Напр., 1565: міщанин хмельницький *Мызенецъ* Дрончилъ (Арх ЮЗР VII/2 136); 1565: *Mizinіecz* Tarassicz – м. Хмельницький (ЛСХ 136). У пізніших документах антропонім *Мізинець* виконує вже роль прізвища. Напр., 1627: *Мѣзинецъ* Григорій (Арх ЮЗР I/11 369).

МІХИР. Чол. ім'я прізвиськового типу, що походить від діалектного апелятива *міхир* 'пухир', 'щось надуте' (Он I 445). У ролі особової назви, за нашими даними, воно згадується всього один раз, а саме 1552 р.: *Михиръ* Захаричъ – м. Мозир (ОМЗ 201).

МОВЧАН. Ім'я утворено від загальнонаціонального апелятива *мовчан* 'мовчазна, неговірка людина', 'мовчун' (ЕСУМ III 493). Найдавніша згадка цієї лексеми (але вже в ролі прізвищевої назви) походить із села Ладомирово на Пряшівщині. Напр., 1618: Danko *Malchan* (Marsina 58). Пор. ще запис 1678 р.: Федоръ *Мовчан* – прилуцький полковник (Туп 254). Подібного типу іменування засвідчені також у м. Сваляві 1699 р.: *Molcsan* Vaszil (Maksay 569).

У ролі власного особового імені лексема *Мовчан* виступає лише з 1674 р. Цією особою був запорозький полковник *Молчанъ* Черемисовъ (Туп 254). Однак із кінця XVI ст. походять записи, в яких дериват від імені *Мовчан* виступає вже в ролі патронімічних прізвищ. Так, 1590 р. згадується вже Симонъ *Молчанович* – острозький селянин (Арх ЮЗР I/1 280), а 1649 р. серед козаків Корсунського полку згадується Иванъ *Мовчанєнко* (РВЗ 152).

На давність імені *Мовчан* у Карпатах указує також наявність назви поля *Мовчан* у кадастрі села Смерекова, що на Великоберезнянщині, хоча у закарпатських українців лексеми *Мовчан* не було, а поняття *мовчати* там витіснене калькою з угорського виразу *csendbe lenni* – дослівно – 'тихо бути'. У XIV – XV ст. особове ім'я *Мовчан* уживалося також у Росії (Wojtowicz 40).

Чол. ім'я *Мовчан* в Українських Карпатах упродовж століть мало 5 угорськомовних графічних варіантів. Так, у с. Олешник Виноградівського р-ну лише в угорськомовних записах виступало в таких варіантах: 1574: *Moczian*; 1575: *Mochan*; 1667: *Moczan*; 1668: *Muchan* і 1690: *Mulcsan* (Szabó 325).

МОВЧУН. Особове ім'я реконструюється на підставі ойконіма 1219 р. *Mulchun villa* – комітат Боршод, що у Північній Угорщині (Reg Var 236). Від загальнонаціонального укр. апелятива *мовчун* 'мовчазна людина' (СУМ IV 772).

МОГИЛА. Від апелятива *могила* 'курган', 'надмогильний насип', 'купа' (Гр II 438). Майже в усіх записах цього антропоніма лексема *Могила* виконує роль прізвища. Напр., 1491: пан *Могила* чашник – м. Сучава (ССУМ I 604); 1598: Еремія *Могила* – господар молдавський (Туп 253); 1684: Андрей *Могила* – козачий гетьман у Немирові (Туп 253). У Польщі антропонім *Mogila* значиться вже 1372 р. (SSNO III/3 544).

МОГУТА. Походження імені не зовсім ясне. Імовірно, ім'я утворене від дієслова *могти*. Пор. запис 1008 р.: «славный розбійник нарицаемый *Могута*» (Туп 253).

МОГУЧ. Імовірно, від слов'янського прикметника *могучий*, співвідносного з 'могутній', 'міцний', який зберегли українці (Чопей 187), росіяни, серби та хорвати. 1613 р. в с. Лецовиця на Мукачівщині кенезом записано особу, яку офіційно по-угорськи називали *Mohics* Sándor (Leh Ber 384). Дехто припускає також, що слов'янське ім'я *Могучій* є своєрідною трансформацією монгольського імені воєводи *Муджі Яя* чи *Мауці* (ЛР 497).

МОЙКА. Усічено-суфіксальне чол. особове ім'я, утворене від давнього слов'янського імені, препозиційним компонентом якого був присвійний займенник *мой* 'мій', як *Моймиръ*, *Мойславъ* і т. п., а словотворчим формантом – морфема *-ка*. Препозиційний компонент імені повторює особове ім'я альпійських слов'ян VII – XIV ст. *Moimir* (Kronsteiner 299), що вказує на давні зв'язки з Великою Моравією. Ім'я згадується в м. Сучаві під 1415 та 1467 роками (ССУМ I 606). 1443 р. у с. Васлуй називається «пан *Мойка* дворник и брат его Косте» (ССУМ I 606).

МОЙКО. На думку Д. Богдана, – це усічено-суфіксальне слов'янське ім'я від котрогось із двоосновних імен зразка *Моймиръ*, *Мойславъ*, *Немой* + формант здрібнілості *-ко* (Богдан 67 – 68). Менш імовірна інтерпретація, яка пов'язує цей антропонім із іменем давньоєврейського походження *Мойсей*. Найдавніші укр. записи цього особового імені походять із XV ст. Так, у 1415 р. згадується ім'я *Мойко* (Богдан 261), а у записі 1442 р. читаємо: «а на то єст вѣра пана *Мойка* и брата єго Тадора» – м. Сучава (ССУМ I 607). Під 1448 р.: пан Тадор *Мойчинъ* – м. Хотин (ССУМ I 607); а під 1466 р. читаємо, що «продали слоугам нашим *Моикови* и брату єго» – с. Дольний Торг (там же).

МОЙС. Правдоподібно, усічений варіант слов'янського двоосновного особового імені зразка *Мойсинъ*, *Мойславъ* або, що менш імовірно, від календарного імені староєврейської етимології *Мойсей*. Найдавніша з українських відомих нам згадок, суміжних із колишніми етнічними землями, є згадка з 1215 р.: pristaldus *Moys* – комітат Солнок (Reg Var 204). Пор. також запис 1696 р.: кріпаки *Mois*, Nic. Ochvath – с. Косівська Поляна (Nagy II 373), а ще запис 1720 р.: діакон Іона *Мойс*, у якому антропонім *Мойс* виконує роль прізвища (Гаджеґа 177).

МОЙСА. Особове ім'я морфологічного способу творення від антропоніма *Мойс* (див. вище). Перші згадки цього імені походять із притисянських районів Північної Угорщини, у яких раніше жило слов'янське населення. Напр., 1215: «*Moysa* pater pristaldi» – комітат Бігар (Reg Var 205); 1691: антр. *Mojsza* – с. Турц (Szabó 524, 525); 1715: кріпак *Mojsze* – с. Косівська Поляна (Bélay 162). Ім'я могло виникнути також як усічений варіант імені *Мойсын*.

МОЙСИН. В імені дві прийнятні інтерпретації: а) це присвійний прикметник від імені *Мойса* (див. вище), що, правдоподібно, з календарного імені *Мойсей* (Думбр Мик 108) та б) це складення зі слов'янських основ *мой* 'мій' та *сынъ*. Пор. запис 1149 р. новгородського боярина *Моиславъ* Поповичъ (Туп 253) та середньовічну назву села *Мойсин* (по-угорськи *Mojszén*), що на території румунського Мармароша (Bélay 175).

Антропонім *Мойсин* у Карпатах згадується з середини XV ст. і дотепер. Напр., 1445: «*Mayzin* et Benedictum» – м. Михайлівці на Сх. Словаччині (Nagy II 373); 1542: вл. *Maoyzin* Weres – с. Джулешті в Марамороші (Bélay 142); 1605: кр. Szap *Moyszyn* – с. Hărniceşti в Марамороші (Bélay 145); 1678: кр. *Mojszinnes* Nikita – с. Косівська Поляна (Bélay 162); 1705: свідок *Majszin* Lupul – с. Бирсана (Hod Okm 449).

МОЙСЛАВ. Слов'янське двоосновне особове ім'я, яке відтворюється на підставі давньої патронімічної назви села *Moisławice* (Купч Найд 63), складеного з присвійного займенника *мой* 'мій' та іменникового компонента *слава*.

МОЛИБОГ. Слов'янське двоосновне ім'я, утворене від дієслівної імперативної основи *молити* 'просити, благати' та іменникової основи *-бог*. Ім'я декілька разів повторюється серед прізвищ козацьких реєстрів 1649 р. Напр., козак Миргородського полку Гордѣй

Молибог (РВЗ 396), козак Уманського полку Савъка *Молибог* (РВЗ 223) та козак Кропивнянського полку Васко *Молибогъ* (РВЗ 368).

МОЛИБОГА. Давнє слов'янське особове ім'я, побудоване на імперативі дієслова *молити* 'просити' та іменника *Бог* у формі знахідного відмінка однини. Пор. старочеське ім'я *Modľiboga* (Pleskalová 41). Не виключено також, що ім'я походить від укр. діалектного апелятива *молибога* 'польовий жайворонок' (ЕСУМ III 501), який одержав свою назву за манеру свого щебетання. Антропонім *Modlibog*, *Modliboga* упродовж XIII – XV століть часто повторюється у польськолатинських пам'ятках писемності (SSNO III/3 542). Укр. ім'я прізвиськового типу реставрується на підставі патроніма Иворъ *Молибожичъ* (*Молибоговичъ*) – галицький боярин, який походив із смердів (ЛР 387, 391, 394, 399, 486; ИП 252). За І. Крип'якевичем, *Молибоговичі* – це галицькі бояри (Крип'як 158, 124). Підтвердженням сказаного може бути і наявність в українців патронімічного прізвища *Молибоженко*. Пор. козак Кропивнянського полку 1649 р. Иван *Молибожєнко* (РВЗ 369).

МОЛОДАН. Це фонетичний відповідник сербського неповноголосного імені *Младан* (Грк 139) чи хорватського *Mladan* (Šim 242), яке розвинулося з давнішого варіанта імені *Младьнъ*, в основі котрого лежить прикметник *млад* 'молодий' та суфікс *-ьнъ*. В Україні ім'я *Молодан* починає засвідчуватися з XVII ст. Напр., у 1649 р. в Брацлавському полку значаться козаки *Молодан* Настєчко та *Молоданъ* Цапєнъко (РВЗ 236, 242). Прикметникове ім'я *Mlád* відоме було також чехам (Knappová 138), а його рефлекси відомі всім слов'янським мовам. Напр., укр. патроніми 1565 р. хмельницький міщанин Андрей *Молодченя* (Арх ЮЗР VII/2 137); 1564: любомський селянин *Молодейко* (Арх ЮЗР VII/2 336). Ім'я *Молодан* мало своїх носіїв також на території середньовічної Польщі.

МОЛОДИК. У словацькому місті Нітра 1262 р. згадується русин *Maladik* (Hodinka. A Munkácsi g.-k. püsp. története 64).

МОЛОДИЛО. Ім'я відтворюється на підставі покутського ойконіма *Молодилів* та польського його відповідника *Molodyłow*, який фіксується з 1669 р. Можна стверджувати, що твірною основою для цього імені послужив прикметник *молодий*, до якого приєднався формант *-ило*. Пор. ще особові назви *Молодко*, *Молодюк*, утворені від тієї ж основи.

МОЛОДКО. Це східнослов'янське іменне утворення, засвідчене прізвищевою назвою 1565 р. Andreiko *Molodko* (ОКЗР II 219) та підтверджується назвою села Богородчанського р-ну, що на Покутті, *Молодків* (Бучко 90). Від імені утворювалися також споріднені патронімічні прізвища. Напр., 1565: прізвище хмельницького міщанина Андрей *Молодченя* (Арх ЮЗР VII/2 137) та прізвище козака Полтавського полку 1649 р. Анъдрушко *Молодчєнъко* (РВЗ 410).

МОЛОДЯ, род. – МОЛОДЯТИ. Східнослов'янське особове ім'я відтворюється на підставі коломийського ойконіма *Молодятин* (Бучко 90 – 91) шляхом усунення з нього посесивного суфікса однини *-ин*.

МОЛОХ. Східнослов'янське особове ім'я, про що свідчить повноголосся **tolot*, однак визначити його первісну семантику не вдається. Ім'я вперше фіксується 1649 р. Під ним криється козак Київського полку *Молох* Тєтєренко (РВЗ 303).

МОМОТ. Підставою для виникнення особового імені *Момот* послужило індивідуальне прізвисько *Момот*, яке понині вживається в народних говорах із значенням 'заїка', 'бормотун' (Гр II 443). Ім'я *Момот* уперше письмово засвідчується 1620 р. у с. Ст. Остро-

піль (ВКО 348). 1649 р. у Брацлавському полку війська запорозького називається козак *Момотъ* Старикъ (РВЗ 240). В Чигиринському полку лексема *Момот* править за прізища кількох козаків, напр., Миско *Момот* (РВЗ 42) та Дмитро *Момотъ* (РВЗ 52), а у Брацлавському, Канівському та Черкаському полках тричі представлене прізвище *Момотєнко* (РВЗ 91, 119, 241).

МОН(И)ВИД. Вважається, що це литовське особове ім'я *Mañ(i)vydas*, хоча в другому компоненті його можна вбачати також слов'янський іменник *вид*. Антропонім *Монивид* на укр. землях уперше фіксується 1430 р.: пан *Монивид* – староста подольський і кременецький м. Луцьк (ССУМ I 615). 1604 р. антропонім *Монивид* уже виступає як додаткове означення при імені Павел: Павелъ *Монивидъ* Дорогостайский (Арх ЮЗР VIII/3 495), а 1433 р. від імені *Монивид* утворено вже по-батькові: пан Ивашко *Монивидовичь* – м. Київ (ССУМ I 613).

МОНЧУК. Можливо, це усічено-суфіксальне утворення від давньослов'янського двоосновного чол. імені моделі *Monoslavъ* (Majtán Chronlógia 177) за допомогою укр. суфікса *-чук*. Єдина згадка цього імені походить із 1202 р.: Мьстибогъ и *Мончукъ* – володимир-волинські бояри, прихильники Володимира Ігоревича, противники Анни та її дітей Данила й Василька Ростиславичів (ЛР 370, 498).

МОР. Ім'я відтворюється на підставі давньоукр. патронімів 1495 р. *Моревич* (ССУМ I 613), патронім 1545 р. *Моричъ* (Арх ЮЗР IV 43), патр. 1649 р. *Моренко* (РВЗ 81), а також інших споріднених слов'янських іменувань (див. Демчук 59), у тому числі й таких, як старопол. двоосновне ім'я *Morzysław* (Mal Star 71). Воно береже у своєму складі однозначну віддієслівну основу *moriti* 'морити, мучити, вбивати' (Svob 95).

МОРА. Правдоподібно, це усічений варіант давнього укр. імені *Морислав*. Уперше засвідчений у польському композиті XII – XIV ст. *Morzysław* (SSNO III 558) у галицькому антропонімі 1442 р. *Mora* (PdLw IV 589), а також в укр. ойконімі *Морислав* (АТП 791). У XV ст., а точніше, 1587 р., антропонім *Mora* вже править за прізвище в закарпатському с. Чепа (Szabó 313), а до кінця століття згадуються антропоніми *Moryk* – с. Шаланки, Jo. *Morych* – с. В. Руна (Szabó 463, 185). Пор. ще укр. прізвище козака Корсунського полку 1649 р. Васил *Морєнко* (РВЗ 134) та двослівне іменування 1620 р. Andr. *Moril* – с. Керецькі (Bélay 163) та польські прізвища *Morylak*, *Morylko*, *Morylo*, *Moryll* (Rymut II 116). В основі імені лежить дієслово *морити* 'убивати, мучити, нищити' (Svob 95).

МОРГУН. Укр. чол. особове ім'я прізвиськового типу, в основі якого лежить укр. апелятив *моргун* 'той, що моргає'. Єдиний надійний запис на вживання цього особового імені походить із 1565 р.: *Моргунъ* Левковичъ – ратненський міщанин (Арх ЮЗР VII/2 274).

МОРДАС. Укр. особове ім'я прізвиськового типу, утворене від індивідуального прізвиська *Мордас* 'ляпас, поличник' (Гр II 444). Ім'я *Мордас* уперше засвідчене 1583 р. при повному іменуванні берестейського міщанина *Мордасъ* Васюковичъ (Туп 255), а також при патронімічному прізвищі Чагадаєвича у м. Луцьк 1609 р.: *Мордасъ* Чагадаєвичь (там же).

МОРИСЛАВ. Слов'янське особове ім'я, яке відтворюється на підставі назви колишнього хутора *Морислав*, який знаходився біля с. Ластівка Турківського р-ну на Львівщині, а письмово засвідчений у XVIII та XIX століттях: *Moryslaw* (Купч Стат 220; Купч Двоосновні 126).

У польській мові чол. ім'я *Morzysław*, що від основи інфінітива *morzy-ć* 'морити, вбивати' + *slaw* 'слава', засвідчується з XIII ст., але пізніше його не помічено (Bubak 235; Mal Bud 98).

МОРОЗ. Від східнослов'янської назви явища природи *мороз*. Найдавніші свідчення цього імені приносять писемні пам'ятки із затисянських районів Угорщини, зокрема з комітату Саболч, та з Румунії. Пор. 1226: «Petrus, filium *Moraz* de villa Kad» (Reg Var 286); 1530 р. кріпаки Ge., Lad., Laur. *Moroz* – с. Терново (Bélay 166). Пор. також іменування кременецького міщанина 1563 р. *Moroz* Kalika (ЛК 54). З-поміж 40 тисяч реєстрових козаків 1649 р. війська запорозького лише один мав ім'я *Мороз* – це *Мороз* Голубецький (РВЗ 172). 1666 р. у Полтаві називається *Морозъ* Кованко (ПК 269).

Від імені *Мороз* досить рано почали утворюватися патроніми. Напр., 1552: Мацко *Морозевичъ* – луцький селянин (Арх ЮЗР VII/1 182); 1565: кріпак *Морозовичь* (Арх ЮЗР VIII/4 448); 1626: Евсютка *Морозко* (ПК 356); 1649: козак Марко *Морозко* (РВЗ 27); 1651: Hryszko *Morozenia* (Арх ЮЗР VI/1 578).

МОРОЧКО. Антропонім, напевно, від дієслова *морочити* або від іменника *морок* 'туман' чи *морока* (Гр II 446). Ім'я *Морочко* вперше засвідчується 1648 р.: Федоръ *Морочко* (Арх ЮЗР I/1 262). 1649 р. вже фіксується патронім *Мороченко* (РВЗ 96).

Пор. також ім'я губернатора з Берегівщини за 1353 р. *Morochok* / *Morochuk*, ім'я якого під 1365 р. записане як *Morocha* (Leh Ber 93). Пор. також суч. закарпатське прізвище *Морочило* (Чу Прізв. 398).

МОХ. Зазначене особове ім'я використано 1214 р. для ідентифікації юриста *Мох* у комітаті Бігар: iudice *Moch* (Reg Var 187). На перший погляд, цей антропонім асоціюється з апелятивом *мох* 'пух', 'спорова рослина', але більш імовірно, що це усічено-суфіксальний варіант чол. особового імені *Моймир* або *Мойсей* (Сім Чол 105; Svob 110; Чу Прізв. 399).

МОЯН. Імовірно, що це укр. ім'я, як і старосерб. та болг. *Моян*, є наслідком усічено-суфіксального творення від таких двоосновних імен, як *Мојмир*, *Мојислав*, чес. *Mojtěch* і т. п. (Грк 130; Илчев 345). Єдиний відомий нам приклад на антропонім *Моян* походить із 1439 р.: пан Жоурж *Моянъ* – м. Сучава (ССУМ I 618), але у ньому *Моян* виступає вже як прізвищева назва.

МОЯТА. Особове ім'я закладене в назві села *Моятини*, що в молдавському князівстві. Пор. 1437: «...єще селищє поу(д) *Мъятинами*, гдє роужи(ч) сиди(т)» – м. Сучава (ССУМ I 618). Можливо, кореневу частину імені становить присвійний займенник *мой* 'мій' з формантом *-ата*.

МРОЧКО. Слов'янське особове ім'я з польським неповноголоссям, яке сягає давньопольських особових імен *Mroczesław* чи *Mroczysław*. Найдавніша його фіксація походить із Берестейщини за 1401 р.: «...панъ Михайло Дробиш *Мрочко*» – м. Кобринь (ССУМ I 618). У наступному записі, що йде з 1487 р., фігурують особи «Сєнко Простоупчичь, Пронко, а *Мрочко*» – с. Дубучини (там же). У наші дні на Дрогобиччині наявне прізвище *Мрочко* (Редько 713) і похідні від нього на Волині та на Львівщині.

МСТИБОГ. Давнє слов'янське складення з дієслова *мьстити* 'помстити' та іменника *бог*, як і у імен зразка *Мьстиборъ*, *Мьстигнѣвъ*, *Мьстивуй* і т. п. (Svob 81). На Русі ім'я засвідчується вже з XIII ст. Напр., 1202, 1207: *Мьстибогъ* – боярин володимир-волинський (Крип'як 88; ЛР 370; ИП 481).

МСТИБОР. Давній слов'янський композит, складений з дієслова *мьстити* 'помстити' та дієслівної основи *бор-* 'боротися, воювати' (Svob 71). Найдавніша давньоруська письмова фіксація імені походить із 1353 р.: па(н) *Мстибо(р)* – м. Перемишль (Мовозн. 1986 №1, с. 62; Купч 62). У пол. мові того часу поширеним було аналогічне складення *Mściwoj* (Bubak 236).

МСТИГОЙ. Давнє слов'янське складення з дієслова *мьстити* 'помстити' та дієслівної основи *гои-* у значенні 'гоїти', 'здоров'я' (Svob 75; Грк 64). На укр. теренах ім'я *Мстигой* фіксується з кінця XV ст. Пор. 1492: антропонім *Msczyg(o)ius* (AGZ XVIII 2217).

МСТИСЛАВ. Ім'я утворене з дієслова *мьстити* 'помстити' та іменника *слав(а)*, як і пол. імена *Mścigniew*, *Mściwoj* (Rospond 162). За літописами, це давньоруське ім'я вперше згадується на Русі 1069 р.: *Мьстиславъ* – син великого князя Ізяслава (ЛЛ 230), а 1096 р. уже згадується *Мьстиславъ* – син Володимира Мономаха (ЛЛ 230). Пор. також 1226: *Мстислав* Ярославичъ Німий – луцький князь, син Ярослава Ізяславича (Крип'як 17, 24, 93). Серед князів на Русі, за Літописами, було 18 *Мстиславів* (Роспонд, Летопись 10).

Друге життя ім'я *Мстислав* дістало на початку XX ст. 1938 р. в Перемиській укр. гімназії навчалися два хлопці з іменем *Мстислав* (Грицак Особові 232), а наприкінці XX ст. відновилося на Хмельниччині (Горобець 265).

На території України збереглося немало топонімів, пов'язаних із особовим іменем *Мстислав*. Напр., 1156: ойконім *Мстиславль* на р. Сож, що походить від династійного імені *Мстислава* Володимировича (Роспонд, Структура 64).

МСТИУЙ. Слов'янське складення з дієслова *мьстити* 'помстити' та іменника *уй* 'вуйко, тобто мамин брат' (Svob 90). Перша відома згадка цього імені з укр. земель припадає на 1229 р.: «прислав до них Пакослава и *Мстися*» – каштелян вислоцький (ЛР 285).

МСТИША. Чол. ім'я *Мстиша* – це регресивно-суфіксальне утворення від двоосновного імені *Мьстиславъ*. Найдавніша давньоруська згадка цього імені походить із 945 р.: *Мьтиша* – син Свенельда, воєводи київського (ЛЛ 54). У XV ст. на Волині згадується село *Мстишино* (ССУМ I 618). А загалом ономасти зазначають, що формант *-ша* – це продуктивний постфікс спільнослов'янського походження (Роспонд, Летопись 94).

На польських землях особові імена *Mścisz*, *Mściszo*, *Mściszko* згадуються з XIII ст. (SSNO III/3 579), а в Галичині 1491 р. згадується латинізоване ім'я *Mscius*, тобто *Мстій* (AGZ XVIII 2058). Пор. також польськолатинський запис імені *Msczyschek* (Szulowska 19).

МСТИШКО. Чол. здрібніло-суфіксальний варіант імені *Мстислав*, власне, від імені *Мстиша*. Найдавніша письмова його фіксація в Україні припадає на 1433 р.: *Mszczyszko* (AGZ XIV 628). Пор. також пол. антропоніми *Mścich*, *Mścisz* (SSNO III/3 572 – 580).

МСТЬО. Усічено-суфіксальне утворення зразка *Володьо*, *Костьо*... від давнього слов'янського імені з компонентом *мьсть* 'помста'. Перша письмово засвідчена фіксація імені припадає на 1494 р.: *Mszcyo* (AGZ XVIII 136). Багато усічених та усічено-суфіксальних утворень від двоосновних імен з препозиційним компонентом *Мьсть-* містять середньовічні пам'ятки пол. мови (Mal Bud 98 – 99).

МУДРА, род. – МУДРИ. Усічено-суфіксальне чол. ім'я від слов'янського двоосновного чол. імені *Мудрославъ*. Похідні утворення від цього імені в українців збереглися у таких прізвищах українців, як *Мудра*, *Мудрак*, *Мудрейко*, *Мудрик*, *Мудричка*, *Мудрій* і т. п. Найдавніші утворення від імені *Мудра* в Україні припадають на XVI ст. Напр., 1565: *Modra* (!) – с. Фанчиково, с. В. Ком'яти на Закарпатті (Szabó 382). У поморських говорах старопол. мови композити з компонентом *Мудр-* представлені вже в XIV ст. (Bańkowski 140; SSNO III/3 245). Особові імена з основою *Мудр-* побутують нині у болг. мові (Илчев 346). У хорв. мові ім'я *Mudro* дотепер уживається як розмовний варіант повного імені *Mudroslaw* (Šim 235,

241), а серб. ономасти кваліфікують ім'я *Мудре* як таке, що постало з прикметника *мудар* 'мудрий', 'розумний' (Грк 142).

МУДРИК. Давнє слов'янське чол. особове ім'я, утворене за допомогою демінутивного суфікса *-ик* від двоосновного імені *Мудрослав* (Šim 235, 241). Нині лексема *Мудрик* як особове ім'я вже не використовується, але вона широко використовувалася при творенні прізвищевих назв на галицькій Бойківщині (Чу Прізв. 401). У XV ст. на південній Буковині вживаним було прізвище *Мудричка*, утворене від нього. Пор. 1428: «а на то єсть вѣра пана *Мудричкы*» – м. Сучава (ССУМ I 618).

МУДРИЧКА. Слов'янське чол. особове ім'я прізвиськового типу, утворене від імені *Мудрикъ* за допомогою форманта *-ка*. Вперше згадується 1403, а вдруге – 1428 р. в м. Сучава: пан Балиця *Мудричка* (ССУМ I 618). Серед румунів та молдован, а нерідко і серед карпатських українців цей антропонім зберігає ще рефлекс носового голосного і вимовляється як *Мандрик* чи *Мындрик* (Богдан 261).

МУЖИК. Іменем став давньоукр. апелятив *мужик* 'селянин'. В Україні ім'я фіксується з початку XV ст. Напр., 1415: пан *Мужикъ* з Дубровы – м. Медика (ССУМ I 618). Пор. старопол. антропонім XIV – XV ст. *Mężyk* (SSNO III 446).

МУЖИЛО. Ім'я утворене від антропооснови *муж-* 'чоловік, муж', 'селянин' за допомогою квалітативного суфікса *-ило*. В Україні особове ім'я фіксується з XV ст. Пор. 1454: «панъ *Мужыло* боучацский староста» – м. Снятин (ССУМ I 618); 1453: Michael alias *Mużilo* (AGZ XII 2548); 1462: «...пєрєд паном *Моужилом* старостою снятинским и коломыйским» – м. Сучава (ССУМ I 618). Ім'я *Мужило* досить рано почало використовуватися для творення патронімічних прізвищ та нових експресивних варіантів. Напр., 1649 р. в Черкаському полку значиться козак Андрей *Мужилєнко* (РВЗ 74).

У Білорусі ім'я *Мужило* вживалося до XVI ст. Пор. запис 1539 р.: Радюкъ *Мужило* (Бір 237), а в Сербії патронім *Мужилович* фіксується вже з XIII ст. (Грк 131).

МУТ. Давньослов'янське особове ім'я прізвиськового типу від дієслівної основи *мутити* 'каламутити', 'баламутити', яка представлена в кількох слов'янських двоосновних та простих особових іменах XVI – XVII ст. Напр., ім'я *Mut* (Balzer 164); 1565: патронім *Mutenko* (ЛКС 212). Пор. старосерб. композит *Мутивода* (Грк 132), суч. хорв. ім'я *Mutimir* (Šim 245).

Від імені *Мут* походить також бойківське особове ім'я *Mutko*, засвідчене 1607 р. (Balzer 113).

МУТИЖИР. Слов'янське особове ім'я *Мутижир*, відтворюване на підставі назви поселення в Київській землі на лівому березі В. Бучі – нині с. *Мотижин* Макарівського р-ну. Назва письмово засвідчена 1162 р. у формі: *на Мутижиръ* (ПСРЛ, Ип 517; ЛР 259). Пор. ще 1602: *Mutyżyn*, *Motużyn* (ŻD XXI 68, 75). Препозиційним компонентом імені послужило дієслово *мутити* 'каламутити', а постпозиційним – іменник *жир* у значенні 'багатство'.

М'ЯСОПУСТ. Ім'я походить від діалектної назви першого дня великоднього посту, тобто від назви говіння *м'ясопуст*. На території України ім'я фіксується з середини XVI ст. Напр., 1565: *Miesopust* Konarotowski (ЛКС 168). На пол. землях ім'я *Mięnsopust* значиться вже з XIV – XV ст. (SSNO III 481).

Н

НАВИШКО. Імовірно слов'янське утворення від особового імені *Вышко* за допомогою префікса *На-*, як і в осо-

бових імен моделі *Навой, Наславъ, Насон*; пор. ще серб. прислівник *навише* 'більше'. Перші фіксації імені припадають на середину XVI ст. Пор. 1552: *Навишко* Каневець – київський міщанин (ОКиЗ 314).

НАВОЙ. Правдоподібно, ім'я *Навой* прізвиськового типу походить від давньої назви деталі ткацького верстату *навой* (суч. *навій*), на який навивають основу ниток перед тканням (Гр II 470; СУМ V 33).

У писемних пам'ятках це метафоричне ім'я засвідчується з XIV та пізніших століть. Напр., 1366: панъ *Навоуй* Стоянъскии – м. Перемишль (ССУМ I 11); 1565: антропонім *Nawoj* (ОКЗР I 57). Більше фіксацій цього імені містять старопол. писемні пам'ятки XII – XV ст. зі східних окраїн Польщі. Напр.: *Navoj, Nawój, Nawoja, Nawojka, Nawojko*, патроніми *Nawojowicz, Nawojowski* (SSNO IV 24 – 26). Вживалося ім'я також у інших слов'ян (див. Мор 133; Svob 93, 99, 101 – 102).

НАВОЙКО. Ім'я є здрібніло-пестливим дериватом від базового імені *Навой*. Пор. 1366: панъ *Навойко* Насяновъ братъ – м. Перемишль (ССУМ II 11); 1485: *Nawojka* (AGZ XVIII 2014); 1552: Семенъ *Навойко* (ОКиЗ 113).

НАГЛОД. Особове ім'я могло постати на базі дієслова *глодати* 'гризити, облизувати' (Гр II 219) внаслідок додавання префікса *На-*, як і в імен *Нагой, Нагор, Намир*. В українців уперше ім'я засвідчене у XV ст.: «*Нагло(д)* кмет(т) жаловал…» (ССУМ II 11).

НАГОЙ / НАГУЙ. Давньослов'янське особове ім'я *Нагой* сучасні словники не фіксують, але його похідні дозволяють убачати в ньому східнослов'янське походження. Ім'я містить слов'янську антропооснову *-гой-* 'мир', 'здоров'я, гоїти' (Svob 75), ускладнену префіксом *На-*. Вона закладена також у традиційній місцевій назві галицького села *Нагуєвичі* (суч. назва – *Івано-Франкове*), первісний вигляд якої був *Нагоєвичі*, що в пам'ятках писемності згадується вже з XV – XVI ст. (Х – Д 133; Купч Давні 241).

НАДІЙ. Чол. особове ім'я *Надій* – це похідний іменник від дієслова *надѣятися* з первісним значенням 'сподіватися, мати надію на краще' (ЕСУМ IV 26; Machek 387), співвідносне з жін. іменем *Надія*. Однак не виключено й те, що воно містить у своєму складі прийменник *на-*, як і в іменах *Нажиръ, Наславъ* (Skulina II 17).

Перші фіксації чол. імені *Надій* в Україні припадають на XVII ст. Напр., у 1618 р. згадують західного селянина *Надей* (Арх ЮЗР III/1 247). У Польщі XI – XV ст. відповідниками цього імені часто виступають антропоніми в такому графічному вигляді, як *Nadej, Nadzej*… (SSNO IV/1 6; Mal Bud 99).

У середньовічній Сербії відомим було чол. ім'я *Надѣй*, але з заперечною часткою *Не-*, тобто *Ненадѣй* (Грк 134). Чол. ім'я *Надѣй* у формі родового відмінка – *у Надѣя* згадується з XIII ст. (Skulina II 200). У Росії XVII ст. це ім'я ще належало до популярних. Пор. записи 1642 р.: *Надѣй* Свѣтєшниковъ; 1648: *Надѣйко* Ивановъ, *Надѣйко* Стефановъ (Туп 265). Просте чол. слов'янське ім'я *Naděj* не один раз засвідчено на території Чехії (Svob 36; Мор 133). А загалом у Чехії засвідчено 6 ойконімів з основою *Naděj*, у тому числі й *Naděj*, деривати зразка *Nadějka, Nadějkov, Nadějkovčěk* (Olivová – Matúšová 140). Чол. ім'я *Naděj* у 30-х роках XIII ст. засвідчують також кашубські документи та слов'янські пам'ятки з території Німеччини (Жел 66; Schlimpert 92). Усі ці факти є незаперечним доказом того, що чол. ім'я *Надѣй* уже в Середньовіччі мало загальнослов'янську поширеність.

Доказової сили цьому твердженню додають і факти з топонімії. Так, напр., у Галичині 1399 р. вже згадується село *Надѣєво* (ССУМ II 114), яке тепер знахо-

диться на території Долинського р-ну Івано-Франківської обл. (Х – Д 135). Така назва з посесивним суфіксом *-ов* означала, що денотат був особою чол. статі. У Чехії 1375 р. згадується ойконім *Nadejkov* (Profous III 171). Присвійно-прикметниковий суфікс *-овъ* усіх перерахованих вище утворень, як і морфологія узгоджуваних із ними іменників, є незаперечним виразником того, що антропонім *Надѣй* був уже особовим іменем чол. роду для позначення особи чол. статі, тоді, коли жіночого імені *Надія* ще не існувало, бо праслов'янський апелятив **naděja* однозначно був іменником жін. роду.

М. Худаш та М. Демчук не приймають твердження, за яким між іменем *Надія* та галицьким ойконімом *Надіїв* є щось спільне (Х – Д 135), а правильність своєї думки хочуть підтвердити традиційними записами галицького ойконіма *Надіїв*, та польськими записами 1469 і 1515 рр. *Nadzeow* та *Nadzejow* (Х – Д 135).

НАЖИР. Давнє північнослов'янське особове ім'я, утворено від антропоосснови *-жир-* 'життя', 'багатство', 'корм' (Svob 93; Mal Bud 131) за допомогою префікса *На-*. Препозиційним компонентом двоосновного імені могла послужити дієслівна основа *нача-* 'почати'. В Україні ім'я фіксується вже з давньоруських часів. Пор. 1162: *Нажиръ* Переяславичъ – боярин київський, прихильник Ізяслава Давидовича (ЛР 283, 500). Пор. також патроніми. Напр., 1147: Жирославъ *Нажировичъ* – боярин київський (ЛР 216, 227, 265 та ін.); 1235: Данило *Нажировичь* – боярин київський, воєвода Володимира Рюриковича (ЛР 391, 482). Окрім східних слов'ян, особове ім'я *Нажир* знали також поляки (SSNO IV/1 26).

НАЙГАР. Походження особового імені не зовсім зрозуміле. Воно згадується лише 1649 р.: козак *Найгаръ* Сушєнко (РВЗ 106).

НАЙДА. Укр. чол. особове ім'я *Найда* є морфологічною видозміною чол. імені *Найден*, яке спочатку давалося дітям із запобіжних мотивів або ж є наслідком перейменування позашлюбних чи підкинутих дітей, тобто *байстрюків* (Он І 467). Від антропооснови *Найда* в укр. мові утворено багато дериватів, у тому числі й таких прізвищ, як *Найда*, *Найдаш*, *Найдюк*, *Найдич*, котрі з часом могли стати прізвищами. Напр., 1565: Максимъ *Найдачичъ* – міщанин хмельницький (Арх ЮЗР VII/2 137); 1649: козак *Найденко* (РВЗ 41); 1631: Гаврило *Найдунъ* – селянин західний (Арх ЮЗР VI/1 468).

НАЙДЕН. Базою для чол. імені послужила нечленна форма пасивного дієприкметника *найден(ий)* від діалектизма *найти* 'знайти', як і у імен моделі *Куплен*, *Продан*...

Іменування *Найден* в українців, як і в інших народів Карпатського ареалу, довго було особовим іменем охоронного типу, смисл котрого був спрямований на збереження життя підкинутої 'знайденої' дитини. У ньому втілювався давній слов'янський звичай «купівлі-продажу» кволої дитини з метою обманути нечисту силу (Чу Антр 43 – 45; Budziszewska 242). Особове ім'я *Найден* дало декілька прізвищ. Пор. 1649: козаки Чигиринського полку Лєско *Найдєн* та Куц *Найдєн* (РВЗ 41, 43); 1654: Карпъ *Найденовъ* – ніжинський козак (Туп 650). Українці Пряшівщини для такої дитини мають прізвиськову назву *Найдух* (Дуйчак 184). У поляків таку дитину називали *Naleziony*, *Nalezionek* (Budziszewska 242). Пор. 1499: найменування Andreas dictus *Naleziony* (SSNO VII 162).

За свідченням С. Ілчева, ім'я *Найден* болгари давали підкинутій дитині, за здоров'я якої вболівали рідні та батьки, віручи в те, що нові батьки підібраної дитини дадуть їй здоров'я та кращу долю (Илчев 353).

НАЛИВАЙКО. Особове ім'я *Наливайко* є однозначно іменем прізвиськового походження. Воно постало внаслідок переосмислення апелятива *наливайко*, який в одних місцевостях означає 'наливальник', а в інших – 'хлібний жучок, що з'являється під час наливання жита' (Гр II 498). В укр. Карпатах, починаючи з XVII ст., постійно повторюється антропонім *Наливайко.* В інших регіонах України це ім'я фіксується з XV ст. Напр., 1495: «люди наши... на имя Зенко а *Наливайко*» – м. Кам'янець (ССУМ II 18); 1597: *Наливайко* – козацький гетьман; Северин *Наливайко* – козацький старшина (Туп 266); 1618: кріпак *Nalivajko* Hricz – с. Розтока (Marsina 76). Пор. ще 1649: козаки Черкаського та Канівського полків Кондрат *Наливайко*, Миско *Наливайко* (РВЗ 64, 80), а також прізвище козака Полтавського полку Лаврин *Наливайченъко* (РВЗ 414).

НАМАЧАЛО. Рідкісне особове ім'я прізвиськового типу від дієслова *намачати* 'намочити, замочити'. У нашій картотеці антропонім представлений лише записом 1481 р.: Andreas alias *Namaczało* (AGZ I 742).

НАРАД. Рідкісне ім'я спірної етимології. Можливо, це видозміна слов'янського композитного імені *Naczęrad* (пор. імена *Bogurad, Domarad, Radomir* і т. п.) з усіченим препозиційним складом (Mal Bud 167; Svob 285). У реальному префіксованому латинографічному вигляді на території України ім'я засвідчене лише один раз, а саме 1620 р.: «iobbagionis Mikou scilicet Jacobum et *Narad* de latrocinio» – комітат Береґ (Reg Var 248; Györfy 514). Правда, воно повторюється також на півдні Угорщини 1219 р.: Demetrius et *Narad* et Toul (Reg Var 230).

НАРКО. Імовірно, болг. особове ім'я *Нарко* або *Наро*, яке виводять із назви ботанічного номена чи його плода *нар* у значенні 'гранат'. В укр. пам'ятках писемності ім'я *Нарко* фіксується з XIV ст. Пор. 1352: «Микоула съ чєлѣдєю и *Нарко* съ чєлѣдєю» (ССУМ I 24); 1649: козак Білоцерківського полку *Нарко* Скоракъ (РВЗ 185) та козак Кальницького полку *Наръко* Бѣличєнъко (РВЗ 267).

НАРОД. Слов'янське ім'я *Народ* утворено, як і особові назви *Навой, Нажир, Намир, Насон, Наслав,* за допомогою префікса *На-* (Купч Давні 237; Купч Найд 62), тобто від іменникової основи *-род-* (пор. імена *Нірода, Неродич*). У селі Марк, що на Берегівщині біля містечка Вашарош Намень, 1220 р. згадуються три кріпаки з іменами Turhus, Jacob et *Narad* (Györffy 544).

НАСЛАВ. Імовірно, це праслов'янське ім'я, яке постало внаслідок часткового стягнення препозиційного компонента двоосновного імені *На(чя)славъ* (Mal Bud 167). На теренах України ім'я фіксується з XII ст. Пор. 1125: *Наславъ* – тивун великого князя Мстислава Володимировича (Туп 267). Ім'я *Nasław* у вигляді *Nazlau, Naslav, Nazlaus...* засвідчуються у старопол. писемних джерелах XII – XV ст. (SSNO IV/1 19 – 20) та у старочес. текстах (Svob 284). У Молдові засвідчено ойконіми *Наславча.* Пор. 1437: «єще сєло на *Наславчиоу* млина» – м. Сучава (ССУМ II 25).

НАСОН. Паралелей цьому імені в інших слов'янських мовах не виявлено, але записи імені *Безсонъ* та *Безсонко* на території Росії в XVI – XVII ст. дозволяють припустити, що ім'я *Насон* постало на базі іменника *сон.* Носіями власного особового імені *Насон* у білоруському м. Мозир 1552 р. були дві різні особи, а саме: *Насонъ* Онисимовичь та *Насонъ* Пронцовичь (ОМЗ 633, 642). 1580 р. іменування *Насон* Остапович засвідчене у м. Могильові (Бір 239); 1660 р. в Харківському переписі серед боярських дітей називається козак *Насон* Дрокин (ХП 173), а в XVII ст. – *Насон* Редька (АКПГУ 118). Під 1495 р. похідне ім'я *Насоник* фіксує М. Морошкін (Мор 134), а 1609 р. в м. Житомирі за-

свідчено патронім Семен *Насонович* (ДМВН 130). Пор. ще суч. рос. п-ще *Насонов.*

НЕБАБА. Припускаємо, що укр. прізвиськове ім'я, утворене від апелятива *баба* 'жінка взагалі' за допомогою заперечної частки *Не-*, як і рос. імена *Некрас, Неждан, Неудача, Несупокой.* У 1609 р. в м. Житомирі вже називаються патронімічні прізвища Мишко *Небабич* та Юско *Нєбабич* (ДМВН 130), а в 1649 р. згадується чернігівський полковник війська запорозького Марътинъ *Нєбаба* (РВЗ 177). Нині на Чернігівщині побутує прізвище *Небаба* (Редько 729).

НЕБОЙША. Це сербське або хорватське з походження особове ім'я *Небойша* (Грк 144; Šim 249), споріднене з пол. прізвищем *Nieboj*, яке пізніше було перенесено в Україну. Пор. видозмінений його варіант *Невойса*, який нині править за прізвище у Дніпропетровській обл. (Редько 73). На Закарпатті з цим іменем пов'язана одна з веж Нялабівського замку, який знаходиться в кадастрі села Королево. За народними переказами, походження вежі пов'язане з віддієслівним іменем сміливого повстанця *Ne bojsa*, отже, може, й справді ім'я складено з наказової форми дієслова *боятися* 'не бійся' + заперечна частка *не-*. У Польщі з XVII ст. побутує прізвище *Nieboj*, яке так само походить від апелятива *nieboj* 'сміливець, безстрашний' (Rymut II 147).

НЕБОЛА. Давнє родинно-побутове укр. особове ім'я, яке відтворюємо на підставі закарпатських гуцульських прізвищ *Небела* та *Небола*, фонетична варіантність яких пояснюється різною рефлексацією давньої фонеми */ы/*. Ім'я походить від дієслова *быти* 'бути' у формі минулого часу (Mal Star 66) та заперечної частки *не-*. Первісним призначенням імені було 'називати особу, якої, мовляв, не було, тобто не існувало, взагалі'. Пор. пол. прізвище 1601 р.: *Niebyła*, що від *niebyły* 'той, кого не було' (Rymut II 148). Див. також досить вдалу спробу витлумачити генезис імені *Небил* та похідного від нього галицького ойконіма XV ст. *Небилів* у М. Худаша та М. Демчук (Х – Д 139).

НЕВГОД. Первісне значення слов'янського імені **Neugodъ* – це 'той, що не годиться, непридатний' (Svob 75) або 'той, що комусь не вгодив'. Пор. ще записи відпризвіськових прізвищ запорозьких козаків 1649 р. *Нєвгадъ, Нєугадъ, Невгодєнко*, які ономастами кваліфікуються як прізвища відапелятивного походження (Осташ До пох. 593; Демчук 118).

НЕВДАЛКО. Ім'я прізвиськового типу, складене з прикметника *невдалий* та субстантивуючого форманта *-ко*. Напр., 1565: *Niewdałko* (ОКЗР III 250). Пор. пол. антропонім 1204 р. «hospes *Neudal* filius Zdui» (SSNO IV/1 58) та антропонім 1136 р. «Bescorist cum possessoribus... Blis, *Neudas*, Radost» (SSNO IV/1 58).

НЕВДАХ. Особове ім'я *Невдах* співвідноситься з укр. апелятивом *невдаха* 'невезучий'. Перший запис імені *Невдахъ* у сполуці з патронімом Будьковичъ сягає 1633 р. і стосується людини київського архімандрита (Туп 323). У козацьких реєстрах 1649 р. фіксуються споріднене іменування *Невдашъ* та патронім *Невдашєнко* (РВЗ 119, 150, 227).

НЕВИД. Особове ім'я *Невид* відтворюємо на підставі назви села Ужгородського р-ну *Невицько* (чи її варіанта *Невицькой)*, припускаючи, що засновником поселення чи першим власником замку була людина на ім'я *Невид*, яке утворено від основи дієслова *не видіти* 'не бачити'. Особова назва *Невида* наявна також у Волинській обл. (Шульгач 116) та в Чехії (Profous III 222). Перша згадка про село *Невицьке* йде з 1364 р. – castrum *Nyuicche* (Sztáray I 336; Дэже 203; Х – Д 140 – 141). На словацьких теренах особова назва *Nevid* засвідчується вже 1113 р. (Majtán Z najstár. 140).

НЕВІР. Ім'я прізвискового типу від дієслова *вѣрити* з заперечною часткою *не-* О. Купчинський вважає, що ім'я *Невір* хоч і вживається в кількох мовах, але це новіше слов'янське утворення (Купч Давні 244).

Найдавніші згадки імені походять із 1219 р. з комітату Сатмар (нині Північна Румунія та Угорщина), що територіально межує з Закарпатською обл.: «*Never* fideiussor; frater eorum nomine *Neuer*» (Reg Var 226). Далі йдуть згадки з XV ст., а саме 1463 – 1478: «как и *Неверъ* намъ служилъ» – м. Берестя (ССУМ II 32); 1498: «а в *Невѣра* зъ братиею его» (там же); 1477: *Нєверъ* Волчкевичъ (AS I 73).

НЕВІРКО. Ім'я похідне від імені *Невір* (див. вище). Воно згадується в XV – XVI ст. Напр., 1442: *Newirko* (PdLw 776); 1556: Iwan *Niewerko* (ОКЗР I 1).

НЕВСТУП. Ім'я, очевидно, пов'язане з дієсловом *не вступати*. Пор. ще аналогічне ім'я пол. воєводи 1266 р.: «*Нєвъступъ* Столпувъскии пан брат Станислава» (ЛР 426). Воно представлене вже у Грамоті 1366 р., де фігурує згадана вже вище особа *Нѣвступъ* Столпувский (Гр. XIV ст. 40). На території Польщі ім'я дворянина *Newstamp* згадується наприкінці XIV ст., а саме 1399 р., як nobili... *Newstamp* (SSNO VII 165).

НЕГОЛ. Чол. особове ім'я *Неголъ* утворено від слов'янського нечленного прикметника *гол-* 'голий' за допомогою неґації *не-* (пор. ще антропоніми XIV – XV ст.ст. *Нѣгои* та *Нѣгоул* з молдавських грамот – ССУМ II 59, 60). Пор. також суч. укр. прізвище *Неголюк* на Вінниччині (Редько 731). Ім'я згадується також у Варадинських реєстрах 1219 р. серед селян Johannes, *Nehol*, Bensa de villa Neugij (Reg Var 218).

НЕҐРИЛАШ. Від слов'янського гіпокористичного імені чи прізвиська з румунською твірною основою *Неґрил(о)*, ускладненого демінутивним суфіксом *-аш*, як і в імен *Білаш, Данилаш, Худаш*... Ім'я *Неґрилаш* уперше згадується в грамоті в 1437 р. у с. Васлуй: «вѣра пана *Нєгрилаша*» (ССУМ II 34) та в грамоті 1472 р.: «пис(а) *Нєгрилаш* у Васлоуи» (там же). За румунську належність кореневої частини особового імені *Неґрилаш* промовляють, крім іншого, сучасні споріднені ойконіми із Закарпаття, засвідчені в живому мовленні закарпатських українців з проривною формою /ґ/, як *Неґрово, Неґровець* та вимова місцевих прізвищ *Неґр'а, Неґрич, Неґр'о* і т. п. (Чу Прізв. 407).

НЕҐРИЛО. На нашу думку, це укр. іменне утворення, у якому до освоєного румунського імені *Negra* додано ще укр. ауґментативний формант *-ило*. Пор. запис 1403: «вѣра пана *Негра* дворника» – м. Сучава (ССУМ II 34) та запис імені *Неґрило*, який у Карпатах засвідчується з XV ст. дотепер. Пор. ще записи 1427 р.: «вѣра пана *Негрила* Чашника» – м. Сучава (ССУМ II 34); 1500 р.: пан *Нєгрило* Чашник – м. Ясси (там же). У реєстрі війська запорозького 1649 р. один із козаків має ім'я *Неґрило*. Це козак Корсунського полку *Негрыло* Дємъчєнъко (РВЗ 158). За С. Илчевом (Илчев 356) *Неґрил* – це румунське ім'я *Negril*, що від *Negro* + *-il*, хоча дехто, без достатніх підстав, пов'язує з укр. особовим іменем *Некраш* (Осташ, Українські власні... 122 – 123).

НЕДАН. Ім'я утворено від пасивного дієприкметника *дан* за допомогою заперечної частки *не-*, як і імена *Немир, Нерад, Несул* і т. п. За С. Илчевим (Илчев 356), болг. ім'я *Недан* походить від імені *Недо*, яке він кваліфікує як усіченням від імені *Неделя* + суфікс *-ан*.

Ім'я *Недан* на Русі згадується з початку XIII ст. Напр., 1201: боярин галицький у посольстві від Романа Мстиславича до Константинополя у складі Твердяти Остромировича, *Нєдана*, Домажира і посла Негвара (ЛР 369, 500); 1437: Alexandroni alias *Nyedan* (AGZ XIII 7228). Ім'я *Niedan* у варіантах *Nedan, Nyedan, Niedaniec* кілька ра-

зів згадується в старопол. пам'ятках XIII – XV ст. (SSNO IV/1 37). Напр., 1437: *Nyedan* de Byrcza (там же).

НЕДБАЙЛО. Ім'я *Недбайло* прізвиськового походження. Воно утворене на базі укр. розмовного апелятива *недбайло* 'недбайливець, нехлюя' (СУМ I 282), що з частки *не-* + *дбати* 'піклуватися'. Пор. пол. антропонім 1459 р. *Nyedbaly* (SSNO IV/1 37) та запис 1488 р. Johannes dictus *Neythbala*, а також запис 1498 р. *Nyedbala* (SSNO VII 164). В українців антропонім *Недбайло* та похідні від нього вживаються з XVII ст., але вже у ролі прізвищевих назв. Напр., 1649: козак Київського полку Богдан *Нєдбайло* (РВЗ 310) та козак Черкаського полку Сєливонъ *Нєдбалєнъко* (РВЗ 76). Пор. ще суч. прізвище *Недбайло* у Вінницькій обл. (Редько 732).

НЕДІЙ. Ім'я *Недій* зафіксовано усього один раз у XVI ст. на Підляшші: *Niedziej* z Dorożkow (Citko – Dacewicz 84). А утворено його від дієслівної основи *діяти* за допомогою неґації *не-*.

НЕДІЛКО. Як вважає словінський лінгвіст Й. Кебер, особове ім'я *Nedelka* – це калька з давньогрецької назви вихідного дня тижня, тобто лексеми *неділя* (Keber 307). Пор. також пол. ім'я з 1387 та 1410 р. *Nedzalko* (SSNO IV/1 39). Це ім'я могло народитися тільки в християнський період, коли вже усталилося поняття *неділя*, яке співвідносилося з грецькою лексемою *χυριαγή* або з грецькою назвою неробочого дня тижня *Κυριακός*.

На час повного освоєння імені *Неділко* укр. мовою лексема *Неділко* в українців виступала не лише власним особовим іменем, але й прізвищевою назвою. Напр., 1649: козак Мартинъ *Недѣлко* (РВЗ 187), козак Кальницького полку *Недѣлъка* з Нового мѣста (РВЗ 274); 1666: *Недѣлко* (ПКК 223). У сербів особове ім'я *Недељко* значиться вже з XV ст. (Жел 45), а від нього вже утворюються патронімічні іменування на зразок козака Уманського полку Конъдрат *Недѣлчєнъко* (РВЗ 227) чи прізвищева назва козака Білоцерківського полку Луцикъ *Недѣлєнъко* (РВЗ 193).

НЕДІЛЬКА. Слов'янська (але не російська) калька з грецької лексеми *Κυριακός*, тобто *неділя* 'неробочий день тижня', яка в середині XVII ст. серед українців виконувала вже функцію прізвищевої назви. Напр., 1649: козак Корсунського полку Иванъ *Недѣлка* (РВЗ 162), козак Черкаського полку Петрикъ *Недѣлка* (РВЗ 53), козак Чигиринського полку Леско *Недѣлка* (РВЗ 53), козак Чернігівського полку Пархомъ *Недѣлка* (РВЗ 478).

НЕЖДАН. Слов'янське особове ім'я *Неждан*, яке засвідчене тільки в Росії (Туп 209). Його утворено за допомогою префікса *не-* від дієприкметникової моделі імені *Ждан*. Отже, сприймається як 'неочікуваний'.

НЕЖИВИЙ, род. – НЕЖИВОГО. Особове ім'я прізвиськового типу від прикметника *неживий*. Ім'я згадується 1759 р. в іменуванні *Неживой* Марченко (Арх ЮЗР III/3 647). Правдоподібно, прикметник *неживий* при наданні імені використано у значенні 'нежвавий, немоторний'.

НЕЗВАД. Давнє слов'янське особове ім'я *Незвад*, яке лежить в основі топоніма *Незвадъ*, а відтворюється на підставі патронімічного ойконіма *Незвадичи*, засвідченого 1545 р. (Купч Найд 62). Твірною основою імені *Незвад* був, очевидно, іменник *звада* 'сварка', до якого додавалася неґація *не-*.

НЕЗГОДА. Слов'янське особове ім'я *Незгода* походить від апелятива *незгода* у значенні 'суперечка, розходження в поглядах'. У наші дні засвідчено антропонім *Незгодя* у функції прізвища в закарпатському селі Клячаново, що біля м. Мукачева (Чу Прізв. 407). У середньовічній Польщі лексема *Незгода* ще використовувалася як додаткове означення при особовому імені. Напр.,

1372 р.: «Nicolaus dictus *Nyezgoda* de Sandomiria» (SSNO VI 104); 1473: «Pauli in domo olim *Nyezgoda*» (AGZ VI 104). Але в сучасній Польщі вона вживається тільки в ролі прізвища (Rymut II 157). Пор. ще 1565: Marczin *Niezgoda* (ОКЗР II 262).

НЕЗДИЛО. Давньоукр. утворення з гіпокористичним формантом *-ило* від двоосновного праслов'янського імені **Nezda*, у якого, крім заперечної частки *не-*, представлена також двокомпонентна основа **zdi* (*<sъdi-*), що й у пол. композитних імен моделі *Zdisław*, *Zdistryj*, *Zdiwoj* і т. п. (Mal Bud 181). Отже, це власне дієслівна основа *sъde-* 'складати, компонувати, будувати'. Є й інші погляди на доіменне значення антропооснови *-зд-* (Svob 84).

На Русі ім'я *Нездило* фіксується з XI – XII ст. Напр., 1232: *Нездило* – боярин галицький, кормилець Данила і Василька Романовичів (ЛР 388). Пор. також патронім 1185 р. Романъ *Нєздиловичъ* – боярин київський, воєвода Святослава Всеволодича (ЛР 336, 341, 346).

НЕЗНАН. Ім'я відтворюється на підставі укр. ойконіма *Незнанів*, уперше зафіксованого 1476 р. на Львівщині у формі *Nieznanow* (Х – Д 143). Як переконливо доводять автори згаданої праці, особова назва *Незнанъ* відома також у інших регіонах Славії (напр. у Росії XIV – XV ст. – Wójtowicz 41), а становить вона закостенілу форму пасивного дієприкметника *незнан*, тобто 'незнаний, невідомий'(Х – Д 143), аналогічно до укр. імен *Бажан, Ждан, Познан* і т. п. Пор. також патронімічне прізвище козака Черкаського полку 1649 р. Мартин *Нєзнанскии* (РВЗ 64).

НЕКРАС. Основа імені *Некрас-* (*-крас-*) указувала на привабливість, на вроду дитини. А неґація *не-*, заперечуючи ознаку краси, покликана була відвертати увагу недоброго ока, навколишнього середовища від дитини, як і в імен зразка *Нелѣпъ, Немилъ, Нерадъ, Несулъ*... Отже, ім'я дитини, крім номінативної функції, покликано було вберегти іменованого від зурочення, заздрощів та інших бід (Svob 103). Пізніше такі імена нерідко ставали прізвищами і прізвиськами, як *Некрас, Некрасов* та деякі інші.

Ім'я *Некрасъ* наявне вже у Новгородських берестяних грамотах XIII ст. (НГБ гр. 218). В Україні ім'я *Некрас* фіксується ще з XV ст. Напр., 1461: *Нєкрасъ* – тивун київського митрополита (Туп 271). У XV – XVII ст. ім'я *Некрасъ* згадується в Пом'янику Києво-Печерської Лаври (Демчук 30 – 31); пор. ще 1563: патронім Томило и Трохимъ *Некрасовичи* – м. Кременець (Туп 395).

Крім України, Білорусі та Росії, ім'я *Некрас* засвідчене також у Чехії. У Росії, як і в Білорусі, засвідчуються не лише прізвища, але й топоніми, утворені від імені *Некрас* із заперечною часткою *не-*. О. Купчинський вважає це ім'я загальнослов'янським (Купч Давні 243).

НЕКРАШ. Ім'я *Некраш* – це наслідок регулярного фонетичного розвитку особового імені *Некрас* після приєднання до нього посесивного суфікса **-jь* на укр. ґрунті. Найдавніші фіксації цього імені припадають на початок XV ст. Пор. 1401: *Нєкраш* намѣстник Кобринский – боярин м. Кобринь (ССУМ II 37); 1477: *Нєкрашъ* Зборомирский (AS I 73); 1497: «сє Я *Нєкраш* Колчєєвич из братьєю своєю» – м. Кременець (ССУМ I 491). Пор. ще 1565: імена кметів за 1565 р. Chwedor, Griga, Daniło, *Niekrasz*, Andrusko (Арх ЮЗР VII/2 265); а також запис селянина з м. Бар *Niekrasz* за 1565 р. (там же). Пор. ще записи іменувань козака Кальницького полку 1649 р. *Нєкраш* Прокопъ (РВЗ 268), козака Корсунського полку того ж року *Нєкраш* Микитенко (РВЗ 134) та козака Канівського полку Федоръ *Нєкраш* (РВЗ 86). Того ж року називаються козаки Канівського полку Омелко *Нєкрашєнко*, Процыкъ *Нєкрашєнко* (РВЗ 125, 126),

козак Корсунського полку Сємєнъ *Нєкрашєнко* (РВЗ 147) та козак Уманського полку Иван *Нєкрашєнко* (РВЗ 211).

Від імені *Некраш* так само утворювалися деривати, у тому числі й патроніми. Пор. 1563: *Niekraszowicz* (ЛК 80; Керста 14); 1590: *Нєкрашєвичъ* (Арх ЮЗР I/1 283). Ім'я *Некраш* у XVI ст. поширеним було і в Білорусі. Пор. запис 1568: *Некраш* Романович (Бір 182).

НЕКРАШКО. Ім'я утворено від *Некраш* за допомогою форманта демінутивності *-ко*. Найдавніша з відомих нам фіксацій імені припадає на 1649 р.: козак *Нєкрашъко* Сеницький (РВЗ 16).

НЕЛІП. Пізнє праслов'янське особове ім'я захисного типу, складене з прикметникової основи *лѣп-* 'гарний', 'розумний' (Svob 95) та заперечної частки *не-*, тобто як і в імені *Некрас*. Ім'я мало захищати денотата від злих сил. Не виключено також, що воно постало на базі усічення котрогось із двоосновних слов'янських імен зразків *Лѣпославъ* чи *Боголѣпъ*.

Ім'я *Nielep* ще час від часу фіксується серед селян XV ст. Галицької та Львівської земель (Szulewska 19), а прізвище *Нелѣпа* – відоме в кількох областях Придніпров'я (Редько 734).

Від імені *Неліп* утворено декілька прізвищ XVI – XVII ст., як *Неліпенко*, *Неліпович*, *Неліпов*. Пор. також прізвища козаків Чигиринського полку 1649 р. Тимошъ *Нелѣпа* і Костя *Нелипа* (РВЗ 37) та прізвище козака Переяславського полку Максим *Нелѣпєнко* (РВЗ 335). На Свалявщині з XV ст. фіксується ойконім *Неліпино* (Дэже 263), який так само передбачає твірну основу *Неліпа*.

Можливо, з особовим іменем *Неліп* пов'язана й угорська назва замку *Nyaláb*, що на території закарпатського села Королево (Чу Дві зак 64). Поза Україною особове ім'я *Nielep* побутувало також на східних теренах Польщі (Mal Bud 195).

НЕЛІПЕЦЬ. Ім'я прізвиськового типу, утворене від базового імені *Неліп* за допомогою суфікса *-ець*. Перша його фіксація на укр. теренах засвідчена в 1445 р.: Danil alias *Nyelepyecz* (AGZ XIV 1416).

НЕЛІПКА. Чол. особове ім'я, утворене від базового імені *Нелѣпа* за допомогою демінутивного форманта *-ка*. Найдавніший відомий нам запис імені походить із 1393 р., напр.,: Ruteno *Nelepka* (SSNO IV/1 43). Пор. ще 1437: *Nielepka* (AGZ XI 1002). На Закарпатті дотепер уживаною є кличка вівці *Неліпка*, яку дають овечці, котра окотилося надто молодою. Отже, до значення 'негарна' додалося ще і значення 'нерозумна'. На Бойківщині дотепер існує апелятив *неліпка* – 'корова, що передчасно отелилася' (Он I 484).

НЕЛІПКО. Слов'янське чол. особове ім'я, утворене від базового імені *Неліп* за допомогою форманта *-ко*. Найдавніші згадки імені *Неліпко* походить із XV ст. Напр., 1447: *Nyelepko* de Hluchowicze (AGZ XIV 1870); 1463 – «слуги королеви Илья Гоущичь и *Нєлѣпко*» (ССУМ II 38); 1565: *Нелѣпко* – каменецький міщанин (Арх ЮЗР VII/2 204). Пор. також дериват від цього імені ойконім *Неліпковичі* (Х – Д 145).

НЕЛЮБ. Давньослов'янське ім'я *Нелюб* утворено від антропоосснови *Люб-* 'любий, милий, дорогий' шляхом приєднання до неї заперечної частки *не-*; правдоподібно, за анологією до особового імені *Некрас* (Svob 103), котра мала виконати застережну роль стосовно денотата. Як власне особове ім'я, лексема *Нелюб* у пам'ятках укр. мови засвідчується в XV – XVI ст. Напр., 1463: свідок панъ *Нелюбъ* (ССУМ II 38); 1547: *Нелюбъ* – монастирський слуга (Арх ЮЗР I/6 48); 1565: *Nielub* Wierchniak (ОКЗР I 121).

Від імені *Нелюб* рано почали утворюватися патроніми. Пор. 1675: Іосифъ *Нелюбовичъ* Токальський – київський митрополит (Туп 664) та прізвища. Напр., 1678: *Neylyubić* Miron та Juras

Nelubić, Mich. *Nelyubicz* – с. Рахів (Bélay 181 – 182). На теренах середньовічної Польщі чол. особова назва *Nelubić* значиться з XIV ст. (Mal Star 57). А прізвище *Нелюбий* і тепер уживається у Вінницькій обл. (Редько 734).

З XVI ст. ім'я *Нелюб* починає фіксуватися також на території Білорусі. Напр., 1528: *Нелюб* Щербович; 1567: *Нелюб* Коробка (Бір 239).

НЕЛЮБЕЦЬ. Ім'я є похідним від базового імені *Нелюб.* Воно засвідчене серед польськолатинських записів укр. селян Галичини XV ст. (Szulowska 19). Суч. словники імен цього імені не фіксують, але антропооснови *Нелюб-*, *Нелюбець*, *Нелюбич* широко представлені в давніх прізвищевих назвах, де суфікс *-ець* виконує вже не демінутивну, а патронімічну функцію.

НЕМИЛ. Ім'я відтворюється на підставі назви села *Немилів*, яка поперемінно з назвою *Немилов* фіксується на Львівщині з 1493 р. і дотепер (Х – Д 145). Пор. ще помилкове написання з 1286 р. Petro filio *Nemul* (Sztáray I 33). Воно утворене з нечленного прикметника *мил* 'милий' та заперечної частки *не-*. А у болгар ім'я *Немил* дотепер дають неочікуваним, небажаним дітям, доіменний зміст якого в даній ситуації дорівнює змістові імені Доста, тобто 'досить'!.

Особове ім'я *Немил* та його посесивна форма *Немилов* відома у слов'янському світі (Вес 217; Svob 79). У словаків ім'я *Nemil* засвідчується вже 1225 і 1261, а *Nemyl* – 1274 р. (Majtán, Z najstar. 140), а у поляків воно фігурує аж до XV ст. (Malec 58).

НЕМИР. На думку укр. антропоністів, давньослов'янське ім'я *Немир* утворене з іменникової основи *мир* 'спокій' та заперечної частки *не-*, але при тому часом наголошують, що воно є наслідком усічення трикомпонентного імені зразка *Не[зна]миръ*, *Не[да]миръ* (Демчук 93 – 94; Осташ 553). Найдавніші записи укр. селян з іменем *Nyemyer* припадають на Галичину XV – XVI ст. (Szulewska 19; Туп 273). Напр., 1450: «u pana *Nemiry* Hrymayłowicza» – с. Тришин (ССУМ I 263); 1552: *Немиръ* Янцовичъ (ОВЗ 626).

У записах XVII та пізніших століть антропооснова *Немир-* усе частіше виступає прізвищевою назвою. Пор. прізвище козака *Немиръ* у 1649 р. (РВЗ 180). Пор. також патронім 1605 р. *Немировичъ* (Арх ЮЗР VII/1 10); 1514: *Немиричъ* (Арх ЮЗР VI/1 7); 1616: *Нємиричъ* Стефанъ – київський підкоморій (АКЖГУ 369); 1683: «панъ Еліяшъ Александръ *Немиричъ*» (Арх ЮЗР III/2 31) та інші. Напр., із 1651 р. походить запис ойконіма «писан у *Невмиричох*» (Купч Найд 62), а 1649 р. згадується козак Уманського полку Павло *Нємировскии* (РВЗ 230).

Ім'я *Niemir* та його варіант *Niemier* поширені були переважно у середньовічній Польщі (SSNO IV/47 48). Особове ім'я вживалося також у давньополабській мові (Forster, O staropolabskich 138). Вони закріпилися також у багатьох патронімах, прізвищах та ойконімах Славії (Х – Д 146).

НЕМИРА. Чол. особове ім'я *Немира* є морфологічною видозміною імені *Немир.* Перші згадки цього імені з укр. земель походять із XV ст. Напр., 1444: пан *Нємира* – староста луцький (ССУМ II 39); 1445: *Нємира* РЂзановичъ (Арх ЮЗР VIII/4 22); 1472: *Немѣра* Богдановичъ (Арх ЮЗР VIII/3 3); 1481: пан *Нємєра* Полтыжинский – м. Острог (ССУМ II 346); 1598: *Немѣра* Лебедский (Арх ЮЗР I/6 220); 1649: суддя Кальницького полку Филон *Немира* (РВЗ 267). Крім українців, ім'я *Niemira* відоме було й полякам (SSNO IV/1 48). У XV – XVI ст. ім'я *Немира* могло вже виконувати роль додаткового іменування, як наприклад, 1483 р. в латиномовному записі Zachariam alias *Nyemiera* (AGZ XV 4152) або 1590 р. пан Єсиф *Немирич* – м. Житомир (АКЖГУ 59).

НЕМИРКА. Чол. ім'я *Немирка* є здрібніло-пестливим утворенням від *Немира* (див. вище). Майже всі записи на це ім'я походять із XV – XVI ст. Пор. 1347: *Нємирка* (Богдан 241); 1433: пан *Нємирка* – м. Сучава (ССУМ II 39); 1439: вѣра пана *Нємиркы* (там же); 1461: Petrus alias *Nyemyrka* (AGZ XII 2976); 1485: Fedka olim *Nyemyerka* (Арх ЮЗР XIX 1036). Більше прикладів на це ім'я із чес. та пол. пам'яток писемності наводить М. Морошкін (Мор 135).

НЕМИРКО. Ім'я утворене за допомогою здрібніло-пестливого суфікса *-ко* від імені *Немир*. Прикладів на це ім'я менше, і всі вони походять із XV – XVI ст. Напр., 1431: «от *Нѣмирка* коупилъ» – м. Сучава (ССУМ II 61); 1545: *Немирко* Чоботар (Арх ЮЗР IV/1 43); 1565: *Немерко* – каменецький селянин (Арх ЮЗР VII/2 183).

НЕМИРЯ. Чол. особове ім'я *Немиря* є видозміною варіанта *Немира*. Воно згадується 1473 р. в іменуванні *Нємиря* Богдановичъ (Арх ЮЗР IV 103), а в м. Луцьк у 1444 р. двічі згадується воно в написанні *Нємиря* (ССУМ II 39).

НЕМ'ЯК. Зазначене особове ім'я двічі називається у Варадинських реєстрах 1219 р. при їх локалізації в притисянському комітаті Бігар: *Nemek* joubagio та *Nemek* reus (Reg Var 220, 224). На нашу думку, наведене слов'янське ім'я з заперечною часткою *не-* потрібно читати *Нем'як*, тобто 'нем'який'.

НЕНАД. Чол. ім'я *Ненад* утворено від серб. дієслівної словоформи *надати се* 'надіятися, сподіватися, чекати' за допомогою заперечної частки *не-*. Ім'я *Ненад* давалося дитині як захисне, а одержувала його дитина, яка виявилася для батьків неочікуваною чи навіть зайвою (пор. М. Грковић, Имена у Дечанским хрисовуљима с. 61: Ненад, НенадѢй).

Більшість згадок особового імені *Ненад* походить з XVI та XVII століть. Напр., 1595: «Василь Лелетович сыновъ мае два: Кузма а *Ненадъ*» (Арх ЮЗР VI/1 249 – 252); 1595: «Трохимъ Гавриловичъ сыновъ мае шесть: Ралко, Исай, Онопрей, Иванъ, *Нєнадъ*, Пилип» (Арх ЮЗР VI/1 250); 1649: козаки Кропивнянського полку *Нєнадъ* Миколаєнко, Иванъ *Нєнадєнко*, Богдан *Нєнадєнко*, Степан *Нинаденко* (РВЗ 358, 350, 365) та козак Київського полку Данюкъ *Ненадъ* (РВЗ 311). Один раз антропонім *Ненад* виступає з флексією *-а*: це козак Полтавського полку Федоръ *Нєнада* (РВЗ 414). На нашу думку, словоформа *Ненада* тут – закостенілий родовий відмінок однини, який виражає присвійність. Крім українців, імена *Ненад, Ненада, Ненадѣй*, патронім *Ненадович* відомі були також білорусам та південним слов'янам (Илчев 358; Грк 145; Šim 252).

На думку Р. Осташа (До пох 553), імена *Надъ* і *Ненадъ* після поширення в народному антропоніміконі могли зберігати відповідні містичні номінаційні мотиви при називанні новонароджених, відповідно; *Надъ*: 'бажаний, очікуваний у сім'ї'; а *Ненадъ* – 'неочікуваний у сім'ї' (докладніше див. Х – Д 149 – 150).

НЕНАДІЙ. Слов'янське чол. особове ім'я, дериват від імені *Надій*, розширене за рахунок заперечної частки *не-* (див. **НАДІЙ**). У XV ст. особове ім'я *Nenadej* засвідчене в Польщі (SSNO IV/1 50). Ойконім *Ненадова* у 1464 р. згадується в написанні *Nyewnadowa* (Х – Д 149).

НЕНАШ. Чол. особове ім'я *Ненаш* утворено від присвійного займенника *наш* шляхом додавання до нього заперечної частки *не-*, яка покликана була відвертати увагу злих духів і всякі біди від пойменованої здорової дитини. Самого імені в номінативній його формі писемні пам'ятки не засвідчують, але воно зафіксоване в дериватах та посесивах XVII ст. Напр., 1625: Минка *Ненашего* – оскольський стрілець (Туп 274); Минко *Ненашев* (там же), як видно з

прикладів, захисне ім'я *Ненаш* відомим було також у Росії.

НЕПОКІЙ. Особове ім'я прізвиськового типу, яке згадується в Україні в XV ст. Ім'я утворене від укр. діалектного іменника *непокій* 'неспокій'. Напр., 1460: *Niepokoy* (ОКЗР II 259); 1471: Martinus alias *Nyepokoy* (SSNO IV 52). Ім'я було відоме також у Чехії (Svob 284) та в Польщі (SSNO IV 52).

НЕПОРАДА. Ім'я *Непорада* відтворюємо на підставі суч. укр. прізвищевої назви *Непорада*, вживаної в центральних областях України (Редько 736), а також у ролі прізвищевої назви *Нєпорада* з семантикою 'особа, яка не може дати чомусь ради', засвідченої 1649 р. найменуванням козака Уманського полку Прокопъ *Нєпорада* (РВЗ 218). Твірною основою для імені послужила особова назва *Порада* (див. далі).

НЕПУТЬКО. Ім'я утворене від усіченої форми двоосновного чол. імені зразка *Путимиръ* чи *Путиславъ* за допомогою неґації *не-*, тобто від здрібніло-пестливого варіанта *Путько*, використовуючи заперечну частку *не-*. Письмово засвідчене ім'я 1572 р. у закарпатському селі Неліпино в ролі прізвища Mich. *Neputko* (Чу Прізв. 408), а під 1570 р. він же записаний як *Nepucko* (там же).

НЕРАД. Слов'янське чол. особове ім'я, утворене за допомогою заперечної частки *не-* від антропооснови *-рад-* 'радий, радіти', представленої у таких слов'янських двоосновних іменах, як *Радомиръ*, *Радославъ*, *Милорадъ*. На укр. землях ім'я *Нерад* фіксується з XVI ст. (ОКЗР III 268). Середньовічні записи імені *Нерадъ* походять переважно з Сербії, Чехії та Польщі (Грк 134; SSNO IV 53; Svob 103). В Україні від цього імені фіксуються похідні прізвища. Напр., 1649: козак Білоцерківського полку Иванъ *Нерадєнко* (РВЗ 171); 1669: Андрей *Нерада* – сотник Переяславського полку (Туп 330) та ін.

НЕРОДА. Ономасти виводять назване ім'я з дієслова *родити* та заперечної частки *не-* і вважають, що через такі імена батьки дитини висловлювали своє небажання, аби в їхньому домі народжувалося більше дітей. Подібне побажання вони висловлювали також через жін. ім'я *Nerodimka* (Šim 252). В Україні антропонім *Нерода* фіксується лише з XVI ст., коли вже воно виступало в ролі прізвища або прізвищевої назви. Напр., 1665: *Нерода* – західний селянин (Арх ЮЗР VI/1 85). Особові імена *Нерод* та *Нерода* у пам'ятках укр. мови фіксує також В. Шульгач (Шульгач 163). Патроніми та андроніми від цього імені в країні фіксуються раніше. Напр., 1565: Domian *Nierodicz* – селянин м. Бар (Арх ЮЗР VII/2 221); 1620: вдова *Неродиха* – с. Борисів (ВКО 146). А 1649 р. фіксуються вже патронімічні прізвища з формантом *-енко*. Так, у Київському полку називається Мартин *Нєродєнко*, а у Полтавському – Костя *Нєродєнко* (РВЗ 294, 414). На Міжгірщині вживаним є традиційне прізвище *Нірода* (Чу Прізв. 410).

На території Польщі антропонім *Nieroda* у функції власного особового імені засвідчений ще в XIII ст. (SSNO IV/1 54), а у функції прізвища цей антропонім уживається дотепер (Rymut II 153).

НЕРЯДЕЦЬ. Це пізнє слов'янське (давньоруське) префіксально-суфіксальне відіменне утворення, яке походить від антропооснови *-ряд-*, імовірно, у значенні 'порядок'. Префіксальна частина імені покликана була заперечувати зміст твірної основи. Під цим іменем 1087 р. згадується вбивця Ярополка Ізяславича – *Нєрядьць* (ЛР 126). Пор. споріднене патронімічне прізвище козака Корсунського полку 1649 р. Степан Нєрядєнко (РВЗ 156). С. Роспонд передає це ім'я через тверде /р/: *Нерадєц* і пов'язує його з прикметниковою основою *Нерад* (Роспонд Летопись 14).

НЕСИН. Пізнє слов'янське чол. ім'я т. зв. охоронного призначення, утворене від іменника *син* та заперечної частки *не-*. Ім'я мало відвертати увагу недобрих сил від дитини. Майже всі засвідчені випадки вживання цього імені походять із теренів України та Білорусі XVI – XVII ст. Напр., козак Миргородського полку 1649 р. Анъдрушко *Нєсын* (РВЗ 397). В інших слов'янських мовах ім'я *Несин* є рідкісним (Купч 242; Шулгач 108 – 109). Напр., запис XVI ст. з м. Мозир *Несынъ* Гушанинъ (Арх ЮЗР 27/1 628); 1552: *Несынъ* Зеленович – м. Мозир (Арх ЮЗР VII/1 636); 1666: Ивашко *Несынъ* (ПК 382); 1666: патронім *Несыновъ* (ПК 356). У XVI ст. в Бельзькій землі згадується село *Несиничі* (Х – Д 152).

НЕСЛУХ. Особове ім'я відтворюємо на підставі ойконіма Львівської обл. *Nesluchow*, який уперше засвідчено 1466 р. (AGZ V 62). Див. ще Х – Д 152 – 153. У Польщі назва місцевості *Niesłuchowo* письмово зафіксована тільки в XVI ст. (Mal Staropol. 76).

Ім'я *Неслух* могло утворитися як усічувальним способом від дієслівної словоформи *не слухати* 'бути неслухняним', подібно до укр. іменників зразка *нелюд, нероба, несмак, нечесть*, так і від співзвучного апелятива 'неслух' (СУМ V 384).

НЕСТАН. Особове ім'я *Нестан* відтворюється на підставі географічної назви *Nyesthanicze*, письмово засвідченої 1412 р. (Купч Найд 63). Препозиційним компонентом у імені стала заперечна частка *не-*, а постпозиційним – *стан* 'сталий, стабільний' (Svob 86) або календарне ім'я *Стан*, тобто *Станислав*.

НЕСТУК. Ім'я *Нестук* серед українців згадується 1649 р. Його носієм був козак Чигиринського полку *Нєстукъ* Голубичєнко (РВЗ 56). На території Польщі 1475 р. згадується кметь *Nestuk* (SSNO IV/1 56), а на сході Словаччини в с. Ластомир 1340 р. згадується nobilis domine *Nesthe* (Nagy I 369).

НЕСУЛ. Чол. ім'я *Несул* становить усічений варіант давнього слов'янського двоосновного імені зразка *Sulibrat, Sulivuj* або *Samosul* чи *Všesul* (Svob 87), у яких основа компаратива *-sul-* – 'здібніший', що з *сулити* 'обіцяти' (Svob 87). Пор. давньоруське ім'я *Нєсулъ* (Черн 32). У сусідніх слов'янських народів основа *Sul-* була продуктивнішою (Шульгач 106). Особове ім'я *Nesul* уживалося також на теренах середньовічної Польщі (Mal Staropol. 64).

НЕСУХ. Чол. особове ім'я *Несух* утворено від прикметникової основи *сух-* 'немокрий', 'худий' та заперечної частки *не-*, тобто так само, як і в імен *Некрас, Неліп, Немир*. Пор. запис 1684 р.: найменування кріпака з закарпатського села Теребля *Neszuk* (!) Simon, а з 1715 р. – *Neszuk* Alexa (Bélay 204). У наші дні його повторює прізвище *Несух*, яке побутує у трьох селах Закарпаття – Теребля, Розсішка, Худльово (Чу Прізв. 408). Україномовні записи, як і сама місцева вимова цього антропоніма, завжди передає звук */х/*.

Однак не виключено, що це ім'я мусульманського походження; конкретніше – воно могло піти від арабського *Nezuh* 'щирий', вживаного в Боснії XVI – XVII ст. (Smailović 54).

НЕТЕРП. Твірну основу давньослов'янського імені відтворюємо на підставі назви села *Neterpińcze*, засвідчуваної з 1649 р. в Зборівському р-ні Тернопільської обл. та заперечної частки *не-*, використання яких у слов'янській ономастиці не є рідкісним. Пор. укр. прізвища *Терпило, Терпилюк, Терпляк, Терпеливець* (Редько 1046) та хорв. імені *Trpilo* і т. п.

НЕТРЕБА. Особове ім'я *Нетреба* відтворюється шляхом елімінації форманта *-івка* з ойконімів моделі *Нетребівка*, який функціонує, напр., у назві хутора біля с. Обертин на Покутті (Бучко Пох 93). Про інші дві можливі етимологічні версії цього іме-

ні див. статтю V. Blažek у журналі Acta onomastica R. I, 2009.

Префікс *Не-* додавався до давнього слов'янського чол. імені *Треба*, лексичне значення якого безпосередньо пов'язане з давнім слов'янським словом *треба* 'поганська жертва' (Svob 89). Споріднені прізвища та ойконіми зразка *Требуш, Требушани, Требішов* і т. п. дотепер уживаються по всьому слов'янському світу. Пор. давні слов'янські імена *Trebko, Trebaslaus, Trebiebor, Trebiemir, Trebiemysł, Trebisz, Trebowit* (SSNO V 477 – 480; Мор 194).

Ім'я *Нетреба* та похідні від нього особові назви в Україні засвідчуються з XVII ст. Напр., 1649: запорозький козак *Нєтрєба* Шишъчєнко (Р 162); 1649: козак Корсунського полку Сємєнъ *Нєтрєба* (РВЗ 142); 1651: Алексѣй *Нєтрєба* (Арх ЮЗР VI/1 577). Від цього імені досить рано почали утворюватися патроніми. Напр., 1649: патронім козака Полтавського полку Опанас *Нєтрєбенко* (РВЗ 410), козака Черкаського полку Сємєн *Нєтрєбенко* (РВЗ 30) та козака Уманського полку Савъка *Нєтребинъ* (РВЗ 208).

НЕУКА. Серед представників привілейованих класів у ближньому Затиссі XIII ст. фігурують такі однозначно слов'янські імена, як *Neuka*, Beda, Tupa, Scuca (Reg Var 212, 119, 176, 287). Пор. запис 1219 р.: «cum *Neuca* Vajvoda dixerisset» – комітат Бігар (Reg Var 217). Припускаємо, що згадане прізвиськове ім'я могло виникнути на підставі укр. розмовного апелятива *неук* 'нетямуща, мало знаюча людина' (СУМ V 398).

НЕУСТРОЙ. Слов'янське чол. особове ім'я віддієслівного походження, утворене за допомогою заперечної частки *не-*. Уперше засвідчується в похідній від нього формі 1603 р. *Неустройко* – селянин дорогобузького повіту (Туп 276). Пор. також суч. рос. прізвище *Неустроев*.

НЕХАЙ. Можливо, ім'я утворено від діалектного дієслова *хаяти* 'безпідставно обмовляти, критикувати' за допомогою заперечної частки *не-*. Перші записи імені засвідчують писемні пам'ятки XVI ст. Напр., 1568: *Нехай* Андреєвъ сынъ Фотѣєва (Туп 277); 1626: Иванъ *Нехай* (ПК 266). Пор. також іменування запорозьких козаків 1649 р. *Хай* (РВЗ 277), козака Полтавського полку Игнат *Нехаико* (РВЗ 416) та козака Черкаського полку Иван *Нєхайский* (РВЗ 92).

НЕХВАЛЪ. Особове ім'я *Нехвал* відтворюємо з офіційної назви укр. села *Нехваль-Полянка* (розм. *Нехвальова Полянка*), що в Гуменському окрузі СР. Найдавніша письмова згадка села – Polyanka походить із 1547 р., з 1567 його називали *Polyanka Nechwal*, а з 1808 – *Nechwal Polanka* (Краєзн. словн. 450).

Ім'я прізвиськового типу *Нехвал* виникло на базі усіченої форми наказового способу дієслова *хвалити* 'хвали!' та заперечної частки *не-* (місцева розмовна форма назви – *Не хваль!*). Можливо, прохання «Не хваль!» застерегти присутніх, аби ті хвальбою не зурочили, часом, дитину.

НЕХОДКО. Укр. особове ім'я префіксально-суфіксального способу творення. Засвідчується 1563 р. в функції прізвищевої назви кременецького міщанина Klimko *Niechodko* (Арх ЮЗР VII/2 48). Саме ім'я без заперечної частки *не-*, тобто *Ходко*, зафіксоване в Реєстрах війська запорозького 1649 р. (Осташ Інд. 516). Підставою для такого іменування служило означення 'особа, яка не ходить'. А прізвище *Нехода* нині побутує на Харківщині (Редько 738).

НЕЧАЙ. Давнє слов'янське утворення з заперечною часткою *Не-* від архаїчного дієслова *чаяти* 'очікувати, сподіватися', як і пасивний дієприкметник *нечаяний* 'нежданий'. Отже, первісним значенням цього імені було, напевно, те саме, що й у імені *Неждан* 'неочікуваний, несподіваний'. Польські ономасти етимологію цього антропоніма ви-

водять із назви рослини *nieczaj* «nawłoć pospolita» – 'золотушник' (Rymut 148).

Писемні пам'ятки фіксують згадане ім'я уже з XIII ст. Напр., 1213: *Netha* (!) reus – комітат Земплин (Reg Var 227); 1595: «Давидъ Гринчинъ… сыновъ мае чотыры: Яцко, Данило, *Нечай*, Иванъ» (Демчук 25); 1649: запорозькі козаки Переяславського полку *Нєчай* Юрчєнко, *Нєчай* Любячанинъ та *Нєчай* Ящєнко (РВЗ 342, 344). З XV – XVI ст. дохристиянське ім'я *Нечай* в українців починає виконувати функцію додаткових особових іменувань при власному імені. Напр., 1552: Максим *Нечай* – вінницький міщанин (Арх ЮЗР VI/1 606); 1565: Мартыненко *Нечай* (ПК 387); 1643: пан Йоан *Нечай* Грузєвич – Київське воєводство (ДМВН 220); 1651: Данило *Нечай* – полковник брацлавський (Туп 279).

Від імені *Нечай* досить рано починають утворюватися патроніми та прізвищеві назви. Напр., 1565: *Nieczajak* (ЛСХ 148), 1649: козаки Уманського полку Иванъ *Нєчаєвъ*, Васил *Нєчаєнко* (РВЗ 227), козак Київського полку Демко *Нєчаєнко* (РВЗ 304), козак Чернігівського полку Иванъ *Нєчаєнъко* (РВЗ 478) та ін. Ім'я *Нечай* поширеним було також у Росії (Туп 277 – 279) та у Білорусі XVI – XVII ст. Напр., 1567: *Нечай* Тишевич (Бір I 182), а споріднені з ним двоосновні імена, як *Bolečaj*, *Dobročaj*, – у чехів (Svob 73).

НЕЧУЙ. Ян Свобода, який убачає основу *Чу-* у серб. прізвищі *Čujić*, виводить ці антропоніми від дієслів *чути* 'відчувати' та *чуяти* 'чути' і відносить їх до новіших слов'янських двоосновних утворень (Svob 94). В українців носієм псевдоніма *Нечуй* був письменник *Іван Нечуй-Левицький*, але він не був першим носієм цього імені. Ім'я *Нечуй* було відоме українцям уже в XV ст. Напр., 1442: Prokopio alias *Nyeczuya* (AGZ XIV 343). В українців опорою для утворення таких імен як *Нечуй* міг служити прикметник *нечуйний* 'нечулий', 'той, що погано сприймає зовнішні фізичні подразнення' (СУМ V 405).

На теренах Польщі ім'я *Нечуй* засвідчується з XIV ст. Напр., 1391: Johannes *Neczuy* (SSNO IV/1 35); 1450: Paulo *Nieczuja* (SSNO VII 164), а ім'я *Neczuja* вживається впродовж XIV – XV ст. (SSNO IV/1 35 – 36).

НИНЕЦЬ. Чол. ім'я *Нинець* в Україні засвідчене у XV – XVI ст.ст. у польських записах з Галицької та Львівської земель. В. Шуловська вбачає в ньому рефлекс імені *Ninogniew* (Szulowska 19).

НИНКО. Це вторинне (усічено-суфіксальне) слов'янське утворення від котрогось із двоосновних імен зразка *Нинославъ*, *Ниномыслъ*, *Ninomer*, *Ninogniew* і т. п., у яких антропооснова *Нин-* виражала значення 'новий, молодий' (Грк 136; Svob 82; Mal Bud 101), а суфікс *-ко* – демінутивність. Це рідкісне ім'я значиться також у Реєстрах війська запорозького 1649 р.: козак *Нинко* Товстичєнко (Осташ Інд. 515).

НІГ, род. – НІГА. Давньоукраїнське особове ім'я *Нѣгъ* могло постати внаслідок аферези таких двоосновних слов'янських імен, як *Добронѣгъ*, *Миронѣгъ*, *Незнанѣгъ* чи *Нѣгославъ*, *Нѣговой* і т. п. (Mal Bud 101), у яких антропооснова *нѣг* – це праслов'янська лексема *něga* 'ніжність, ласка, пестощі, турбота' (Svob 82).

Словник староукраїнської мови XIV – XV ст. охоплює 104 записи цього імені, але переважна більшість їх походить із українсько-молдавського прикордоння. Саме ця обставина спричинила появу великої кількості фонетичних та графічних варіантів цього імені, як *Нѣгъ*, *Нѣгь*, *Нѣг*, *Няг*, *Нягь*, *Nyh* (ССУМ II 60). Напр., 1426: «гдє єст *Нѣгъ* Барбоси» – м. Сучава (там же).

НІГА. Усічено-суфіксальне утворення від слов'янського двоосновного імені зразка *Нѣгомиръ*, *Нѣгославъ* чи *Добронѣгъ*, *Милонѣгъ*…, у яких основа

-нѣг- – це 'ніжність', 'любов', 'кохання' (Svob 82). Напр., 1472: пан *Нѣга* и пан Ивашко – м. Васлуй (ССУМ ІІ 59); 1491: Мара, дочка *Нѣгина* – м. Сучава (ССУМ ІІ 575). Крім українців, чол. ім'я *Niega* функціонувало також серед поляків у XV ст. Напр., 1475: Albertus *Nega*, Woytek *Nega* (SSNO IV/1 40). Вживалося ім'я *Нѣга* також у сербів, а жін. ім'я *Нега* – і у болгар (Илчев 355). Антропооснова *Нѣг* лежить у давній назві укр. міста *Ніжин* (до 1147 р. – *Уненѣжь*) та в назві закарпатського села *Вонігово* (що з імені *Войнѣгъ*).

НІГОЙ. Особове ім'я *Нігой* функціонувало щонайменше в трьох фонетичних чи графічних варіантах, а саме: *Нѣгой*, *Нягой* та *Нєгой*. Етимологія цієї антропооснови та ж сама, що і в імені *Ніга*. Майже всі письмові фіксації особового імені *Нѣгой* походять із молдавського князівства XV ст. Пор. 1424: «слоузѣ нашему вѣрномоу *Нѣгоєви* граматику» – м. Сучава (ССУМ ІІ 59).

НІГОМИР. Ім'я *Нігомир* складене з праслов'янської основи *něg-* 'розкіш' та *-mir* 'спокій' (ЕСЛГНПР 93). Ім'я повторює препозиційну основу молдавського ойконіма 1433 р. *Нѣгомирещи* (ССУМ ІІ 59).

НІГОСЛАВ. Чол. особове ім'я, утворене від праслов'янської основи **něga* 'розкіш', 'шляхетність' та кореня *slaw* 'слава', перенесеної на мужчину. Пор. суч. чес. *Něhoslav* (Knappová 141). Пор. 1491: «брат єго Колин... и сестра их *Нѣгославъ*» – м. Сучава (ССУМ ІІ 59). У Польщі згадане ім'я приймало латинізовані форманти. Пор. 1409: *Negoslao*, а 1423 – *Niegoslaus* (SSNO VII 164).

НІГОТА. Ім'я утворене за моделлю імен *Доброта*, *Малота*, *Милота* від праслов'янської лексеми **něga* 'розкіш', а реставрується на підставі назви села *Нѣготинъ*, згаданого 1428 р. в молдавському князівстві (ССУМ ІІ 59).

НІГОШ. Усічено-суфіксальне утворення від давнього двоосновного слов'янського чол. імені *Нѣгославъ*, яке в препозиційній частині містило той же корінь, що й імена *Ніг*, *Ніга*, *Нігой*. Усі приклади на вживання цього імені походять із південної Буковини та Молдови. Пор. 1409: «... и *Нѣгъ*, гдѣ єст *Нѣгъшъ* Жудѣ» – м. Сучава (ССУМ ІІ 60). Упродовж Середньовіччя ім'я *Нѣгошъ* побутувало в Чорногорії та в Македонії (Грк Реч 133), а його відповідник *Niegosz* – у Польщі (SSNO IV/1 42).

НІГУЛ. Ім'я утворене від антропооснови *Нѣг-* з апелятивним значенням 'розкіш', 'краса', 'ласка' та демінутивного форманта *-ул*. Усі приклади на це ім'я походять із XV ст. Пор. 1458: «паноу *Нѣголоу* и паноу Татоулоу» – м. Сучава (ССУМ ІІ 60); 1497: пан *Нѣгоул* Кълмъцоую – м. Ясси (там же). Ім'я *Нѣгоулъ* уживалося також у середньовічній Сербії (Грк 138), а його регулярний фонетичний відповідник *Негул* нині вживають болгари та серби (Илчев 356; Грк 144).

НІГША. Усічено-суфіксальне утворення від слов'янського двоосновного імені зразка *Нѣгославъ* + демінутивний формант *-ша*. Пор. 1491 р.: *Нѣгшє* (!) Таоурол – м. Сучава (ССУМ ІІ 60). Пор. також присвійний прикметник від цього імені в записі 1493 р.: сынъ *Нѣгшинъ* (там же), а з 1497 р. – сыну *Нѣгшину* (там же).

НІЖАН. Укр. особове чол. ім'я, утворене від антропооснови *Нѣг-* 'турбота, догляд' (Svob 82) за допомогою суфікса пасивного дієприкметника *-ан*. Антропооснова засвідчена в укр. ойконімах *Nezankowice* та у формі *w Nieżankowiczach* за 1450 і 1691 роки (Купч Найд 71). Пор. також прізвище відомого укр. композитора *О. Нижанківського*.

НІЖАТА. Ім'я реставрується на базі запису ойконіма Переяславської землі *Нѣжатинъ* з 1078 р. (Роспонд Структ 45), запису антропніма 1138 р. *Нѣжата* Твердятичь, а також іменування новгородця 1200 р. Ратьмира

Нѣжатинича. Усі наведені антропоніми – це усічено-суфіксальні утворення від двоосновного імені *Нѣгомиръ* або *Нѣгославъ* (ЕСЛГНПР 93).

НІЖИН. Ім'я похідне від *Нѣга* (див. вище) або суфіксальний дериват імені *Нѣжа,* який у XIV ст. згадується в Сербії (Грк 138; див. також Роспонд Структ 45 та Богдан 256). Пор. також середньовічній запис імені *Нѣжьнъ* у патронімі *Нѣжьнович* з м. Києва (СНСК табл. 25). Пор. ще назву XV ст. озера *Нѣжєнъ,* що біля м. Овруча (ССУМ II 60) та козацьке прізвище 1649 р. *Нѣжинєцъ* (Осташ До пох. 533).

НІЗДИЛО. Ім'я реставрується на підставі патроніма 1185 р. Романъ *Нѣздиловичъ* – воєвода київський (ИЛ 430; Туп 670). Це фонетичний варіант імені *Нездило,* у якого основою виступає дієслово **-zьd-* (пор. рос. *создавать,* чес. *zeď* 'стіна', словін. *zida* – 'т.с.'). Морфемний аналіз назви натякає, що первісним значенням розглядуваної лексеми могло бути 'будівельник'.

НІМЕЦЬ. Ім'я прізвиськового типу походить від етноніма *німець.* З XIV ст. лексема *niemiec* уже виконує функцію особового імені також у Польщі. Напр., 1434: «Stanislaus et *Nyetyecz* kmetones, Andreas dictus *Nemecz* і т. п.» (SSNO IV/1 45) та в Словенії (Merkú 453).

Посереднім доказом того, що етнонім *німець* у цих випадках справді виконував роль особового імені, є те, що він стоїть у тому ж синтаксичному ряду, що й імена *Васко* та *Игнат.* Пор. 1491 р.: панове цеценовскии на имя *Васко* а *Нѣмец* а *Игнат* – м. Луцьк (ССУМ II 61). І тут же поряд із ним стоїть патронім *Нємцевич.* Пор.: «тых цеценевских пытали Ондрѣя *Нємцевича* а Васка Игнатовича» (там же).

НІНЧУЛ. Слов'янське чол. ім'я утворене від імені *Нинко* за допомогою демінутивного суфікса *-'ул.* Усі приклади на використання цього імені походять із м. Сучави XV ст. Пор. 1443: *Нѣнчюл* Жюде (ССУМ II 61); 1487: єдин циганин на имя *Нѣнчюл* (там же).

НІНЮЛ. Правдоподібно, це утворення з демінутивним суфіксом *-ул,* яке у болгар співвідноситься з календарним іменем *Никола* (Илчев 361). Однак воно могло утворитися також від котрогось із слов'янських двоосновних імен зразка *Нинослав* (див. **НИНКО**). Підтвердженням правильності цього припущення можуть служити записи патроніма 1413 та 1421 рр.: пан Прокоп *Няневич* (ССУМ II 62), якщо останній запис не пов'язаний з закарпатським діалектизмом *няньо* 'тато'.

Прикладів на використання згаданого імені в українських грамотах дуже мало. Напр. 1497 р.: «слоугам нашим Іоноу папи и братоу єго *Нѣнюлоу*» (ССУМ II 61) є варіантне написання імені *Нѣнолъ* і *Нѣнюулу* (там же).

НІРОДА. Особове ім'я *Нірода* відтворюється завдяки традиційному закарпатському прізвищу *Нірода* (Міжгірщина) та пол. прізвища *Nieroda, Nierodka* (Rymut II 153). Якщо наше припущення достовірне, то ім'я *Нерода* утворене від давньослов'янського імені **Neroda,* пов'язаного з такими іменами, як *Родомисл, Родослав* (Чу Прізв. 410). Пор. також прізвище козака Переяславського полку 1649 р. Трохим *Нєрода* (РВЗ 340).

НОСКО. Правдоподібно, особове ім'я *Носко* походить від двоосновного давньослов'янського імені *Nosislav* (Svob 48). Воно двічі, власне у двох словоформах, засвідчене всередині XVI ст. Пор. 1552: *Носко* Кравець та *Носка* Кравця дом (ОКиЗ 117); 1565: *Nosko* (ОКЗР III 148). У XVII та подальших століттях лексема *Нос* та її деривати уже виступають тільки у функції прізвищевих назв чи навіть у ролі повноцінних прізвищ. Найдавніша фіксація особової назви з основою *Нос-* у басейні Середньої Тиси походить із 1213 року. Пор. мешканців села Бан: «Duh, *Nusata* et omnes» (Reg Var 180; Дэже 45), які були підданими

замку Красна. Пор. також запис 1229 р. з комітату Бийкеш: «Lench, cum duabus filiabus suis, scilicet Beda et *Nuz*» (Reg Var 290). Пор. іменування козака Полтавського полку 1649 р. Лєско *Носъ* чи козака Переяславського полку Андрѣй *Носъ* (РВЗ 417, 331), прізвище козака Уманського полку Уласъ *Носєнко* і козака Канівського полку Трохим *Носєнко* (РВЗ 225, 80). Пор. ще 1696 р.: городянин St. *Nosz* – с. Кимпулунг (Bélay 149).

НЯҐ. Це якавський (напевно, болгарський) відповідник давньої слов'янської антропооснови *Нѣг-* із кореневим голосним */'a/* на місці */ѣ/* та збереженням зімкненої приголосної фонеми */ґ/* в корені цієї основи. Отже, ім'я бере початок у котромусь із таких двоосновних слов'янських імен, як *Нѣгомиръ*, *Нѣгославъ*, *Добронѣгъ*, *Милонѣгъ*. У такому ятевому звучанні ім'я фіксують карпатські та надпрутські писемні пам'ятки XV та подальших століть. Пор. 1414: кріпаки «*Neg* et Ivan filiis Sandrini» – с. Підгородь, що біля м. Михайлівці (Nagy II 142); 1458: *Nyagh* – м. Виноградів (Szabó 421); 1542: шл. El. *Nagh* – с. Н. Барово (Bélay 210). Пор. також ойконім *Няґово* Тячівського р-ну на Закарпатті, який уперше згадується вже в XIV ст. (суч. назва Добрянське – Дэже 263), та село *Няґів* на Пряшівщині (Краєзн. словн. 454).

О

ОБУХ. Ім'я прізвиськового типу, що походить від апелятива *обух* 'тупа частина сокири або молотка'. Напр., 1221: *Obusc* reus – с. Руска в комітаті Абауй (Reg Var 203); 1592: *Обухъ* Вощатинский (Арх ЮЗР VI/1 219). У Польщі антропонім Petrus *Obuch* згадується 1448 р. (SSNO IV/1 88).

ОВСЯНИК. В Україні ім'я *Вівсяник* нині не вживане, але вживається прізвище *Вівсяник* та апелятив *вівсяник* 'вівсяний хліб' (Гр I 203). Прізвищева назва згадується вже 1470 р.: Онос да *Овсяникъ* (ССУМ II 74). Пор. ще 1552: *Овсяникъ* Дерколовский – землянин кременецький (Арх ЮЗР VII/2 24). Пор. також 1618: Iuan *Owsanik* – с. Цернина під словацькими Татрами (Marsina 86); 1680: особа, названа як Олекса *Восяник*, уже згадується як церковний староста в с. Осій (Чу Прізв. 117), а 1773: Йоан *Вусяник* фігурує в с. Холмовець на Виноградівщині (Szabó 293); 1803 р.: Michael *Vüszanik* уже записаний як греко-католицький священик у містечку Марія-Повч – Угорщина (Ud Ad II 384).

Упродовж XV – XVI ст. ім'я *Овсяник* часто згадується також у Росії. Напр., *Овсяникъ* Омеляновъ, *Овсяникъ* Мохначевъ, *Овсяникъ* Кириловъ... (Туп 285).

ОГАРОК. Ім'я походить, імовірно, від укр. апелятива *огарок* 'недогарок', а утворено його від основи *Огар-* за допомогою суфікса *-ок*. У м. Стародуб холоп на ім'я *Огарок* згадується вже 1539 р. (Туп 286), а на території Польщі Nobilis Nicolaus *Ogarek* значиться 1453 р. (SSNO 101). Пор. ще споріднену прізвищеву назву 1496 р. з м. Сучави Степан *Огорилко* (ССУМ I 74).

ОГНЯНИК. Нині в Україні (на Закарпатті) вживане лише прізвище *Огняник* (Чу Прізв. 414), що походить від слов'янського імені *Огнян*, співвідносного з укр. апелятивом *(в)огонь/огень*, від якого й утворене згадане ім'я. У 1649 р. в Білоцерківському полку згадується козак Ярема *Огнєнъко* (РВЗ 180). А у болгар дотепер функціонують захисні імена *Огнен*, *Огньо*, *Огнян*, а у сербів та хорватів імена – *Огњан*, *Огњен*, призначенням яких було захистити дитину від вогню та від блискавки (Илчев 366; Грк 150; Šim 259). Нині співзвучне прізвище побутує на Іршавщині (Чу Прізв. 414).

ОДИНЕЦЬ, род. – ОДИНЦЯ. Укр. відапелятивне особове ім'я, утворене від загальної назви *одинець* 'єдиний син, одинак' (Гр III 39) та 'старий вовк', 'ка-

бан', якому в сербів та в хорватів відповідає ім'я *Jedinko* (Грк 105). В українців антропонім *Одинець* фіксується тільки з кінця XVI ст., та й то тільки в функції прізвищевої назви. Пор. 1596: Андрей *Одинець* (Арх ЮЗР III/1 115); 1598: Василь *Одинецъ* (Арх ЮЗР I/10 501); 1611: в актах згадуються рожівський міщанин *Одинець* Хома (АКЖГУ 369); 1649: запорозькі козаки *Одинець* та *Одинченко* (РВЗ 65, 67); 1720: кріпак Mich. *Odinecz* – с. Сойми на Закарпатті (Bélay 220).

ОДУД / УДУД. Укр. особове ім'я *Одуд* походить від назви лісового птаха *одуд* (СУМ V 642). Укр. писемними текстами його зафіксовано вже тільки на етапі, коли лексема *Одуд* уживалася в функції уточнення при особовому імені Григорій. Напр., 1572 – 1575 рр.: кріпак Gr. *Odod* – с. В. Бичків (Bélay 128).

ОЖЕГ. Новіше слов'янське особове ім'я прізвиськового пох. від апелятива *ожег*, що від дієслівної основи *-žьg-* 'пекти, палити' (Svob 98), тобто від тої ж основи, що й бойківське *ожіг* 'рожен, коцюба, палиця для розгрібання жаринок у вогнищі' (ОН II 16; Гр III 44), пол. *ożeh* 'головня, кочерга' (SW III 932). У ролі особового імені лексема *Ожег* на укр. землях уживається з XIV ст. Напр., 1366: пан *Ожегъ* Солнячкович – м. Перемишль (ССУМ II 77), а у XVII ст. вона вживається тільки в ролі прізвищевої назви, напр., козак Білоцерківського полку 1649 р. Калєникъ *Ожогъ* (РВЗ 184), козак Черкаського полку Зѣнецъ *Ожыгъ* (РВЗ 88). Пор. ще укр. лемківське прізвище 1787 р. *Ożoga* (Красовський 113) та суч. закарпатське прізвище *Ожоганич* (Чу Прізв. 414). У Польщі прізвища *Ożeg* та *Ożog* згадуються з XV ст. (SSNO IV 166).

ОЗИМОК / ОЗИМКО. Очевидно, утворення з субстантивуючим формантом *-ок* (рідше *-ко*) від прикметника *озимий* 'істота, народжена напередодні зими', 'посіяна під зиму рослина', 'молодий бичок' (Піпаш-Галас 124; Редько 176). Пор. ще пол. апелятив *ozytek* 'т. с.' (Rymut II 192). На території України антропонім *Ozimka* фіксується тільки 1787 р. на Лемківщині (ЙМ), а патронімічна назва Більського селянина Волосъ *Озимковичъ* – 1506 р. (Туп 677).

У Росії та в Польщі в ту пору також уживалися антропніми *Озимъ* та *Озимко*, утворені від основи *Зим(а)* (Туп 343; Вес 229). Пор. ще пол. антропоніми 1458 р.: Jocobus *Ozimek* та Michaelis *Ozymek* (SSNO IV 164).

ОЗЯБКО. Власне укр. іменне утворення, що походить від діалектного дієслова *зябнути* 'мерзнути' або від *зяб* 'земля зорана під озимину' (Онишкевич I 333). Антропонім *Озябко* вперше зафіксовано 1573 р. в с. Рипинний: кріпак Nic. *Ozabko* (Bélay 184).

ОКУЛА. Можливо, від назви риби *акула*. Перші фіксації імені *Окула* та патроніма *Окоуличь* походять із м. Мозир, тобто з укр.- білор. прикордоння. Пор. 1525 р.: іменування *Окула* Мартинович та *Окула* Прихожий (ОМЗ 291, 636). Пор. також патронім, записаний 1458 р. Василь *Окоуличь* (ССУМ II 80).

ОКУНЬ. Очевидно, від назви прісноводної хижої риби *окунь*. На пол. теренах особове ім'я *Okiń / Okoń* фіксується з XIII ст. (SSNO IV/1 106), а в Україні споріднені з нею антропоніми – лише з XV та подальших століть. Пор. 1440: *Okunyo* (AGZ I 19); 1649: запорозький козак Иванъ *Окунь* (Р 77) та патронім *Окуненко* (Р 109).

ОКУНЬКО. Здрібніло-пестливе утворення від нейтрального щодо експресії особового імені *Окунь*. 1545 р. під написанням *Окунько* Свистовичов фігурує овруцький міщанин (ОМЗ 291).

ОКУШКО. Ім'я згадується 1437 р. в м. Острог, а носієм його виступає свідок *Окушко* Толкачевич (ССУМ I 80). Очевидно, воно утворене за допомогою пестливого форманта *-ушко* від іменника *око*.

ОЛЕЙКО. 1552 р. під цим іменем у поєднанні з патронімом Рудакович виступає черкаський селянин *Олейко* Рудакович (ОЧеЗ 590). Мало ймовірне, що згадане особове ім'я пов'язане з іменником *олія*. Більш правдоподібно, що в Описі замку писар перекрутив це ім'я, записавши замість імені *Ілейко*, нереальну його форму *Олейко*.

ОЛЕНЬ. Ім'я прізвиськового типу, що виникло на базі назви звіра *олень*, а відтворюється воно на підставі патронімічного прізвиська 1603 р. *Оленят* Игнат – с. Кайданово на Закарпатті (Чу Прізв. 416), а також на підставі назви закарпатського села Свалявського р-ну *Оленьово*, яке вперше згадується 1600 р. (Дэже 268). На території Польщі антропнім *Olen* значиться вже 1423 р. (SSNO IV 115), а в альпійських слов'ян VII – XIV ст. ім'я *Jelenь* належало до найпопулярніших. Цим особовим іменем там записано 12 осіб (Kronsteiner 298).

ОЛОВІНКА. Правдоподібно, фонетично видозмінена форма імені *Олов'янка* 'олов'яна булава'. Перша фіксація імені походить із 1458 р. із м. Сучави: «вѣра пана *Оловѣнки*» (ССУМ II 82). Пор. також запис антропоніма 1413 р. *Ołowiany* (SSNO IV/1 124) та ім'я *Олов'янка* серед монастирських і софійських міщан 1552 р. (ОкиЗ 116).

ОЛОВ'ЯНЕЦЬ. Ім'я утворене суфіксом *-ець* від назви легкого металу *олово*, власне від прикметника *олов'яний*, за допомогою суфікса *-ець*. 1288 р. цим іменем названо боярина Володимирського і Берестейського князя Володимира Васильовича, якого той разом із *Олов'янцем* направляє до Луцького та Дубенського князя Мстислава Даниловича (Купч 308). Серед поляків особова назва *Ołowiany* згадується 1402 р. (SSNO IV 124).

ОЛОДАР. Угорська спонтанна видозміна укр. імені *Володар* шляхом усунення початкового */В/*, внаслідок чого укр. утворення *Володар* (див. вище) в устах угорців змінилося на *Aladár*. Найперший запис імені, але без ініціального */В/*, у цьому імені припадає на 1214 р.: «impetierunt duos servos *Olodari*, ...seilicet Sudam et Volcu...» – комітат Borsod (Reg Var 186). Пор. ще 1215 р.: «impetierunt duos servos *Olodarii*» – комітат Боршод (Reg Var 166); 1215: селянин *Olodaro* – комітат Боршод (Reg Var 193); 1220: «*Olodarius* curialis comes de Zemlun» (Reg Var 258); XII ст.: Микула і *Олодар* – Ужгородщина (Грушевський Історія України Руси III 502). М. Майтан та М. Поважай вважають, що ім'я *Aladar* до угорців прийшло з турецької мови з первісною семантикою 'тілоохоронець' (Majtán – Považaj 40).

ОЛУЙ. Відпрізвиськове ім'я реставрується на базі патронімічної назви 1218 р. Семенъ *Олуйовичъ* – боярин володимир-волинського воєводи Данила Романовича (ЛР 375, 381). Етимологія імені сягає, імовірно, діалектного апелятива *олуй* 'олія'.

ОЛЬСТИН. Функцію власної особової назви *Ольстин* при патронімі Олексичь виконує, як нам здається, назва міста *Ольштин*, що у Півн.-Сх. Польщі. Цим іменем 1185 р. названо Прохорового внука, боярина чернігівського воєводи Ярослава Всеволодовича (ЛР 335, 336, 338, 502). До такої думки спонукають нас два документальні свідчення, почерпнуті з письмових джерел XIV ст., а саме 1471: «domini Pauli *Olstinski* consorti» та 1482: Paulus de *Olschthyn* (SSNO IV 121).

ОНАЦКО. Укр. утворення з демінутивним суфіксом *-ко* від молдавського чи румунського імені *Ona*, що з офіційного імені *Ананій* (Чу Прізв. 417). Ім'я засвідчують козацькі реєстри 1649 р. із Білоцерківського полку напр., *Онацъко* Волошинъ (РВЗ 173).

ОНУК / ОНОК. Зазначене особове ім'я відтворюється на підставі закарпатських ойконімів *Онўк* (Виноградівщина) та *Оноківці* (Ужгорожщина), які сягають давнішої форми *онук*, *внук*.

Пор. також словенське особове ім'я XIV ст. *Unika / Unicho*, яке побутувало в м. Трієст (Merkù 453).

ОПАЧКО. В Ужгороді та в с. Порошкові Перечинського р-ну прізвище *Опачко* засвідчено 1750 р. (Чу Прізв. 418), а на Пряшівщині і в Польщі антропоніми *Opačak* та *Opaček* значаться вже з XIV ст. (SSNO II 150). Їх утворено від дієслова *opačať* 'обмацувати' або від дієслова *opákovať* 'повторювати'.

ОПРІШ. Укр. особове ім'я *Опріш* пов'язане з апелятивом спірного походження *опришок*, первісне значення якого, мабуть, 'розбійник, бешкетник, злодій' (ЕСУМ 4 204). М. Гркович пов'язує ім'я з серб. дієсловом опришити 'вкритися прищами' (Грк 151). З 1649 р. в Україні серед запорозьких козаків нерідко фіксується прізвище, утворене від апелятива *Опріш* за допомогою форманта *-ко*. Напр., козаки Канівського полку Хведор *Опришко*, Иванъ *Опришко* (РВЗ 80, 83, 116, 126), патроніми від зазначеної особової назви, напр., козак Чигиринського полку Миско *Опришъковичъ* (РВЗ 65) та козаки Канівського полку Хведор і Хведко *Описчєнки* (РВЗ 116, 117).

ОРЕЛ. Давнє слов'янське побажальне ім'я від назви птаха *орел* (Svob 45). На укр. землях ім'я згадується з XVI ст., але тільки в ролі прізвищевої назви, напр., 1585 р.: Олексей *Орелъ* (Арх ЮЗР III/1 16); 1601: Игнатко *Орелъ* (Арх ЮЗР I/11 32), а з часом – і в ролі прізвищ (Редько 768). На Пряшівщині укр. село *Orlou* згадується вже 1349 р. (Краєзн. словн. 456). На пол. землях антропонім *Orzel* значиться вже в XIV ст. Напр., 1396: Andreas *Orzel* (SSNO IV 143); 1412: Nicolaus dictus *Orzel* (там же).

ОРІШКО. Давнє укр. особове ім'я, яке батьки надавали дитині за її твердість чи впертість, прирівнюючи її до твердості плода *оріха* 'горіх'. 1227 р. в літописах згадується княжий воїн Олекса *Оришко*, який узяв у полон князя Ярослава (Крип'як ГВК 40). Ім'я *Орешко* фіксує серед графіті на стінах Софії Київської також О. С. Висоцький (Висоцький 142). 1649 р. під цим іменем згадується козак Чернігівського полку війська запорозького *Орѣшъко* Бгидєнъко (РВЗ 478).

На пол. землях особове ім'я *Orziszko* згадується з XV ст. Пор. 1443: *Orzi(s) chko*... de Hlebowycze (SSNO IV 144).

ОРЛИК. Це укр. особове здрібніло-пестливе утворення від особового імені *Орел*. Воно кілька разів згадується в XVI та XVII ст. Напр., 1565: *Orlik* (ОКЗР II 20); 1648 – 1652: Lawer *Orlik* (МІГ I 275); 1649: *Orlyk* (AGZ XVI 603). У Старолюбовнянському окрузі СР в 1349 р. фіксується ойконім *Orlov*, а 1357 р. вже згадується назва нинішнього села *Нижній Орлик* у Свидницькому окрузі на Пряшівщині (Краєзн. словн. 456, 450), по-угорськи – *Orlykvágása*, а пізніше, зокрема після 1618 р. – *Alsó Orlich* (там же).

ОРОГОСТЬ. Це власне особове ім'я переяславського боярина, воєводи Володимира Всеволодовича з 1600 р. (ЛР 155, 502). Воно належить до праслов'янських двоосновних чол. імен, постпозиційним складником якого є, ймовірно, іменник *гость* 'чужинець, купець' (Svob 76), видозмінений під впливом давнього посесивного суфікса **-jь*. Препозиційна ж частина імені непрозора, хоч фонетикою нагадує ім'я слов'янського вождя VI ст. *Ардагоста* (Третьяков 168, 179).

ОСМОМИСЛ. Давньоруське двоосновне особове ім'я, складене з числівника *-осм-* 'вісім' (пор. пол. ім'я XV ст. *Ostmorog*) та іменникової основи *-мысл-* (пор. ім'я *Добромыслъ*). Ім'я утворено за аналогією до слов'янського іменного зразка *Sěmimyslъ*, бо станом на кінець XII ст. останнє у слов'ян уже швидше всього пов'язувалося з магічним числом *сім*, ніж із іменником *сім'я*. Пор. також пол. ім'я XIII ст. *Siemimysl* (SSNO V 59).

Очевидно, компонент *осм-* у імені *Осмомисл* – це релікт індоєвропейської

осьмини (octo), первісним значенням якої було 'дві четвірки сумарно'. Пор. також укр. топонім Осьмиловичі з 1555 та 1605 років, основою якого також є числівник **Osm-* (Купч Найд 69).

Перший із відомих нам *Осмомислів* (роки життя 1130 – 1187) був Ярослав Володимирович *Осмомыслъ*, син Володимирка Володаревича, князь галицький (ЛР 226, 228, 259, 512 та ін.; Німчук: Укр. мова 4 100). *Осмомыслом* називає його автор «Слова о полку Ігоревім», напевно, за те, що він має «вісім смислів», тобто, що він був дуже розумний, мудрий (ЕУ 3988). Із сучасних антропонімів числівникова основа *вісім* представлена лише в кількох прізвищах, як *Осьмак*, *Осьмачка* та окремі інші.

ОСТРОМЕТ. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі назви села *Остромеч* біля м. Кобринь на Берестейщині. Пор. с. *Остромечь* 1563 р. (Купч 118) чи *Остромеча* (1567 – РИБ XII, 33). Препозиційним компонентом імені виступав прикметник *остр-* 'гострий', а постпозиційним – дієслово *метати* 'кидати'. Перехід фонеми */т/* в */ч/* зумовлений давнім посесивним суфіксом **-jь*.

ОСТРОМИР. Рідкісне праслов'янське двоосновне ім'я, препозиційним компонентом якого є прикметник *остр-* 'гострий', як і в пол. та інших слов'янських середньовічних іменах *Ostrobąd*, *Ostrogniew*, *Ostrołow*, *Ostrowod* (Mal Bud 101; Svob 92; Schlimpert 97), що виражав значення 'лютий, жорстокий, рішучий', а постпозиційний, тобто *-мир*, містив поняття 'спокій'.

Найдавніші східнослов'янські письмові фіксації імені *Остромир* та патроніми від нього припадають на XI – XII ст. Пор. записи XI ст.: *Остромиръ-Йосиф* – новгородський боярин та воєвода Ізяслава Ярославича (ЛР 175, 183, 214, 503); 1200: патронім Твєрдята *Остромиричъ* – посол до Царгорода (Туп 1200). На Русі відомим був *Остромир* посадник (ПВЛ I 110; Роспонд 10). У суч. укр. ономастиконі антропооснову *Остр-* представляє прізвище 1683 р. *Остренко* (Туп 60) та прізвище *Острий* (Редько 774).

ОСТРОРОГ. Праслов'янське двоосновне складення з прикметникової основи *Остр-* 'гострий, лютий' та іменникової основи *-рог* 'багатство', які хоч і не часто, але повторюються в слов'янських ономастиконах. Як композитне ім'я антропонім *Остророгъ* уперше згадується в Україні 1648 р. (Арх ЮЗР I/1 399). Починаючи з XV ст., ім'я *Ostrorog* часто фігурує в Польщі. Напр., 1426: «dominus *Ostrorog* de Zeleny Dvor» (SSNO IV/1 152); 1493: «De manibus Dobrogostii *Ostrorog*» (SSNO IV/1 153).

ОСТРЯН. Рідкісне давньослов'янське особове ім'я від антропооснови *Остр-* 'гострий, лютий' та суфікса *-'ан*. Найдавніший із відомих нам записів імені припадає на 1666 р. Це – *Острянъ* Михайло (ПК 60). Пор. також прізвища відомих укр. осіб *Острянин* та *Остряниця* (Редько 775).

ОСТРЯТА. Слов'янське іменне утворення з продуктивним на той час формантом *-'ата* від котрогось із двоосновних імен зразка *Остророгъ*, *Остромиръ*. Пор. давньорус. антропонім *Острята* Доможировичъ (Туп 293) та патронім 1666 р. *Острятов* (ПК 60) та ін.

ОСЬМАК. Цим іменем на Русі називали восьму дитину за часом її народження у сім'ї. Як власне особове ім'я лексема *Осьмак* фігурує ще 1666 р. у вигляді *Осмакъ* Харитоновъ (ПК 110).

ОЦІЛЬ. Це призабуте слов'янське «металеве» особове ім'я, утворене шляхом метафоризації назви сталі чи загартованого заліза, криці, тобто переведенням апелятива до класу особових імен із побажанням новонародженому хлопчикові міцного здоров'я, сили, твердості. Раніше лексема *Оціль* та її споріднені, як *оцілок*, *оцілка*, *кресало* вживаними були в більшості слов'янських мов (див. ЕСУМ 4 242; Machek 408), навіть у сусідніх неслов'янських

(AMNTESz I 93), як угорська та румунська. А загалом апелятив *оціль* для слов'ян – це раннє запозичення з північної Італії (Machek 408).

Як особове ім'я українці використовували лексему *оціль* до кінця Середньовіччя. Пор. 1436: «*Оцєль* пи(с) оу Васлуй» – м. Васлуй (ССУМ II 418). Пор. також 1463: пан *Оцєл*... – м. Сучава (там же); 1500: сын Михайла *Оцела* граматика (там же); 1468: «от єго оурика *Оцєлова*» – м. Сучава (ССУМ II 118). Уживаним воно було також у Польщі (SSNO IV 89), у Румунії та Угорщині. Згадаймо прізвище угорського письменника *Acél* Endre, а також назву селища *Оцелово* з 24 квітня 1434 р. (Богдан 258).

ОЧКАН. Укр. особове ім'я призвиськового типу, яке давали людині за її великі очі. Нині лексема *Очкан* та *Очканик* уживається як прізвище на Хустщині та на галицькій Бойківщині (Чу Прізв. 421). Її давнім фонетичним варіантом є прізвище *Вучкан* (Чу Прізв. 128). У Польщі лексема *Oczko* в цій ролі виступає вже з XV ст. Пор. 1498: Iohannes *Oczko* (SSNO VII 169). У Болгарії базове ім'я цієї ж етимології *Око* використовується як заклинальне з настановою «берегти дитя як своє око» (Илчев 367).

ОЩИПОК. Укр. особове ім'я, що належить до імен прізвиськового типу. Воно походить від укр. діалектного апелятива *ощипок* 'прісний хліб', 'вівсяний коржик' (СУМ V 840; Онишкевич II 32). Ім'я *Ощипок* у поєднанні з посесивним прізвиськом Качурів засвідчено 1618 р. в лемківському селі Бистра на Маковиці під словацькими Татрами: кріпак *Osczipok* Koczurow (Novák 61).

П

ПАВУК. Це загальнослов'янське іменування родинно-побутового типу, що надавалося дитині як особове ім'я захисного призначення. На території України воно вперше згадується 1151 р. у вигляді *Паукъ*, цим іменем називається боярин шумський, вихователь Володимира Андрійовича (ИЛ 373; ЛР 245, 296, 503). У Польщі особова назва *Pająk* значиться з 1455 р. (SSNO IV 177); 1492: «Nicolao... dicto *Payąk*» (SSNO VII 176). Ім'я *Паукъ* уживалося також у Сербії та в Росії (Грк 142; Вес 240).

ПАЗУХА. Родинно-побутове ім'я, яке походить від апелятива *пазуха* 'простір між одежею та грудьми, що прилягає до них' (СУМ VI 15). У латинопол. джерелах антропонім «*Johannes dictus Pazucha*» засвідчується з 1411 р. (SSNO IV/2 207). На східній Волині у с. Титків тяглий селянин *Пазоха* Іван значиться 1620 р. (ВКО 382). На Закарпатті антропонім *Пазуха* вперше засвідчується 1673 р.; напр., демінутив *Pazuska* – м. Виноградів (Szabó 424). Звідси походить також укр. прізвище *Пазуханич* (Чу Прізв. 424).

ПАК. Усічений варіант давньослов'янського особового імені зразка *Пакославъ*, *Пакомиръ*, які на Русі вживалися у XIII ст. (Мор 147), а у західних слов'ян, зокрема у чехів, – ще раніше. Семантику антропооснови *Пако-* 'сильно, більше', розкриває кілька лінгвістів (Svob 82; Moldanová 163; Bubak 249). У поляків ім'я фіксується з 1444 р., а повна форма імені *Pakoslaw* – 1206 р. (SSNO IV/1 177, 178). В українців, зокрема на Закарпатті, прізвища *Пак*, *Паканич*, *Пакич* значаться тільки з XVIII ст. (Чу Прізв. 425).

ПАЛИЦЯ. Найдавніша згадка антропоніма походить із м. Мозир, а під назвою фігурує селянин Мозирського замку *Палица* Кузевич (ОМЗ 367).

ПАЛЬЧИК. Родинно-побутове ім'я з первісним метафоричним значенням 'мізинець, малий палець'. В укр. пам'ятках писемності здрібніло-пестливий ім'я *Пальчик* фіксується з початку XVI ст. Напр., 1509: Мишко *Пальчикъ* – м. Луцьк (Туп 295); 1547: Зинецъ

Пальчикъ – зах. селянин (там же); 1570: кріпак Jan. *Palczik* – с. Пістрялово на Закарпатті (Чу Прізв. 427); 1649: запорозький козак Олешко *Пальчик* (РВЗ 308); 1590: *Пальчик* – підданий Оличанки – м. Житомир (АЖГУ 200). У пол. джерелах антропоніми *Palczyk* і *Palczik* згадуються з XV ст. (SSNO IV/1 181). Напр., Stanislao alias *Palczik* (там же).

ПАРОБКО. Давнє особове ім'я прізвиськового типу, утворене від слов'янського апелятива *паробокъ* 'парубок, хлопець, юнак, нежонатий чоловік', або архаїзм 'наймит'. Антропонім згадується з початку XVII ст. Напр., 1607: кріпак Hrecz *Paropko* – с. Мирча на Закарпатті (Чу Прізв. 431). Ім'я *Паробокъ* уживане також у давньосерб. та пол. мовах. Пор. старосерб. *Парабокъ* (Грк 141) чи старопол. антропонім 1488 р. Johannes *Parobey* (SSNO IV/1 190).

ПАСІКА. Ім'я походить від карпатського апелятива *пасіка* 'вирубана ділянка лісу' (ОН II 43). На заході України антропонім *Пасіка* фігурує з XVI ст. Пор. 1552: Гринецъ *Пасѣка* – вінницький міщанин (Арх ЮЗР VII/1 605). У польськомовних джерелах антропонім Johannes *Paszeka* згадується в 1399 р. (SSNO IV/1 193).

ПАСКО. Особове чол. ім'я *Паско* часто згадується в документах з наддніпрянської України XVII ст. Напр., 1606: харківський міщанин *Паско* Коханенко (ХП 140); 1649: козак Корсунського полку *Паско* Нагнойнєнко (РВЗ 159), козак Чернігівського полку *Паско* Уюнъчик (РВЗ 486). Правдоподібно, це особове ім'я, генетично пов'язане з демінутивним апелятивом *паска*, що йде від лат. *passus* 'страдник'.

ПАСКУДА. Слов'янське відстрашувальне ім'я, основою якого послужив укр. апелятив *паскуда* 'потвора', 'гидка людина' (Он II 43). Пор. 1498 р.: Nicolaus *Paskuda* (SSNO VII 178).

ПАЦКО. Можливо, ім'я є похідним від середньовічного двоосновного слов'янського імені *Пачеслав*, у якому основа *Паче-* виражала значення 'більше' (Svob 82). Пор. 1552: *Пацко* Батуричь – м. Мозир (ОМЗ 636). У латиномовних джерелах Польщі мешканці м. Сянок Iwan *Pacz* згадується 1429 р., а Paulus *Paczko* – 1488 р. (SSNO IV/1 174). Пор. ще запис Petrus *Paczslawski* (там же) та запис з 1441 р. de *Paczlaw* (Купч Стат 219). Безпосередній стосунок до імені *Пацко* має також прізвищева назва ковельського намісника князя Юрія *Пацевича* з 1492 р. – м. Вільна (ССУМ II 130). Пор. також білорус. ім'я XVI ст. *Пацюк*, засвідчене 1580 р. як *Пацук* Федевич (Бір 243).

ПАЦЮТА. Як і попередні імена, *Пацюта* походить від котрогось із двоосновних слов'янських імен зразка *Пакославъ*, *Пачемилъ* (Svob 82). У писемних пам'ятках згадується з 1577 р.: «*Пацюта* Маленкович з братією» (Вол. грам. 174).

ПАЧКО. Давньослов'янське особове ім'я, яке відтворюємо на підставі середньовічного закарпатського ойконіма *Пачков/Пачковці* (тепер частина села В. Лази Ужгородського р-ну – див. Петров 60). Пор. також назву села *Пачковичѣ* в Перемиській землі, зафіксовану 1631 р. в м. Судомир (ССУМ II 130), а на території Словаччини з XIV ст. функціонує ойконім *Pača* (Краєзн. словн. 459). Твірна основа імені сягає таких праслов'янських двоосновних імен, як *Пакомиръ*, *Пакославъ*, *Пачемилъ*, які містять препозиційний елемент *Паче-* 'більше' (Šim 264).

ПЕЛЕХ. Правдоподібно, укр. ім'я-прізвисько пішло від апелятива *пелех* 'хлопець з розкуйовдженим волоссям' (СУМ VI 114). Найдавніший запис імені виявлено нами в закарпатському селі М. Мартинка з 1570 р.: кріпак Mich. *Pelich* (Чу Прізв. 435). 1649 р. під іменем Григорій *Пелех* фігурує запорозький кошовий (Туп 298) та козак Уманського полку Пєдашєнко *Пєлєхъ* (РВЗ

216). А 1715 р. в с. Липча на Хустщині – кріпак *Pelech* Iwan (Bélay 172).

ПЕРВАК. Існування особового імені *Первак* передбачає твірна основа прізвища козака Корсунського полку 1649 р. Романъ *Пєръваченъко* (РВЗ 132), а нею могла служити тільки особова назва *Первак* 'перша дитина в родині'.

ПЕРВЕН. Напевно, болг., макед. або серб. чол. ім'я *Първан* чи хорв. *Prven*, що від порядкового числівника *prven* 'перший', яке батьки давали первісткові (СУМ VI 118). Пор. лат. *Primus*, болг. особове ім'я *Първан*, старосерб. імена *Прьванъ*, *Прьвота*, *Прьвославъ* (Илчев 413; Грк 150) чи старопол. ім'я XV ст. *Pierwusz* (SSNO IV/2 241). Пор. також укр. прізвища *Первак*, *Первачко*, *Перваченко*, *Первик*, *Первуша*..., які на допрізвищевому етапі були ще іменами, які вказували на черговість народження дитини в родині (Демчук 114; СУМ VI 118). Чи не першою згадкою імені *Первен* із земель Потисся, які ще задовго до татарського нашестя населяли східні слов'яни, є запис 1219 р. pristaldo *Peruen* (*Perven*) – комітат Солнок (Reg Var 224, 228). Ім'я *Prvin* у словенців м. Трієст зафіксоване ще у XIV ст. (Merkú 453).

ПЕРВИК. Слов'янське особове ім'я, основою якого послужив порядковий числівник *пьрвъ-* 'перший', а словотвірним формантом – субстантивуючий суфікс *-ик*. Ім'я вказувало, що названа цим іменем дитина була першою за народженням у сім'ї.

ПЕРВУЛ. Напевно, болг. чол. ім'я з суфіксом здрібнілості *-ул*, в основі якого закладено порядковий числівник *пьрвъ-* 'перший' (Илчев 409). Пор. пол. антропонім 1411 р.: Martian alis *Perwusz* (SSNO IV/1 241). Прикладів на ім'я *Прьвулъ* дуже мало, і всі вони йдуть із так званих молдавських грамот XV ст. Пор. 1445: *Прьвулъ* дворник – с. Дял (ССУМ II 269); 1455: «Барбу(л) банъ и *Прьвул* дворник» – с. Дял (там же).

ПЕРЕДМИР. Східнослов'янське особове ім'я *Передмир* реконструюється на підставі назви села *Передмир*, засвідченої 1463 р. у Волинській землі (м. Вільна) (ССУМ II 135), а також на підставі польськолатинського запису антропоніма 1431 р. *Przedmirus* de Lyssowo (SSNO IV/2 361). Ім'я складено з іменникового компонента *-мир* та префікса *перед-*, як і відповідні пол. імена *Przedbor*, *Przedmir*, *Przedpelk*, *Przedsław*, *Przedwoj*, *Przedwuj* і т. п. У сербів йому відповідають *Предимир*, *Предислав* (Грк 160).

ПЕРЕКСТА, рідше – ПЕРЕСТА. Новіше укр. ім'я прізвиськового типу, утворене усічено-суфіксальним способом від діалектного дієслова *перекстити* 'перехрестити з однієї віри на іншу'. Пор. 1680 р.: кр. *Pereszta* Demko – с. Лисиче (Bélay 183); 1699: кенез *Pereszta* János – с. Облаз (Leh Ber 639). У поляків йому відповідають подібні утворення *Przekrzta* і *Przechrzta*, які фіксуються середньовічними пам'ятками писемності (Rymut II 305 – 306).

ПЕРЕМИЛ. Особове ім'я *Перемил* відтворюється на підставі традиційного ойконіма *Перемилів*, який згадується вже 1097 р. у Волинській землі (ЕСГНПР 97), а також на Тернопільщині, де, починаючи з 1564 р., воно кілька разів засвідчується пол. писарями в таких варіантах, як *Przemiłow*, *Przemiłów* (SSNO IV 369). Ім'я *Перемил* було вживане в Росії (Туп 357), у Польщі (SSNO IV 369) та в Чехії (Svob 100). З формальної точки зору, укр. ім'я *Перемил* мало б виражати поняття 'перелюб', що в дійсності мало ймовірне. Більш правдоподібно, що ім'я виникло в середовищі західних чи південних слов'ян, де прикметникові форми з префіксом *пре-* передають не надмірно високу міру ознаки, виражену коренем, а – тільки вищу її міру, як це, напр., у словацькій мові: *premilý* чи у серб. *премио*, де *premilý* не 'перекоханий', а тільки – 'дуже милий, сильно коханий' (Грк 160).

ПЕРЕМИСЛ. Укр. чол. особове ім'я пізньослов'янської доби відтворюється на підставі співзвучної назви галицького міста *Перемишль* (по-польськи *Przemysl* – давнє місто на річці Сян), яке у IX ст. було столицею удільного руського князівства. Уперше згадується 981 р., про що сказано в літописі: «лѣто 981 р. Володимеръ... зая... *Перемышль*» (ИпатЛ 54). В усіх давніх записах назва міста зберігає повноголосся та рефлекс посесивного суфікса **-jь*, і тільки через 400 років у польськолатинському написанні її передають як *Przemysl*. Найбільш імовірно, що особове ім'я *Перемисл* є усіченим варіантом давнішої назви *Пере(ими) мысль*, що мало б означати 'той, хто все добре продумає' (Knappová 151; Бучко. Назви найдавніших поселень 48 – 49). За це ім'я слов'яни мали б бути вдячними засновникові королівської династії *Přemysl*, згадуваної в польсколатинських джерелах XIII – XV ст. як *Przemysl* (SSNO IV/2 369 – 371). Подібні, але неповноголосні ойконіми повторюються на західно- та південнослов'янських землях періоду Середньовіччя.

Ім'я *Перемыслъ*, як і чес. *Přemysl* чи пол. *Przemysl*, крім префіксального елемента *пере-*, подібно до імен зразка *Болемыслъ*, *Домамыслъ*..., містить також давню іменну основу *мисль* 'думка' чи дієслово *мыслити* 'думати'. Отже, в кінцевому рахунку, особове ім'я *Перемисл* на його Батьківщині могло мати значення 'роздуми, обдумування, обмірковування, передумування'.

ПЕРЕМИСЛАВ. На думку Й. Бубака (Księga 259), ім'я *Перемислав* (власне *Przemysław*) – це секундарне утворення, яке постало на базі двокомпонентного імені *Перемисл* (пол. *Przemysl*) та третього компонента *-слав*. Перша письмова згадка імені *Przemisław* припадає на 1489 р. (Х – Д 172 – 173). Пор. суч. нормативний ойконім *Перемиславичі* (Сокільський район Львів. обл.).

ПЕРЕНІГ. Давньоруське особове ім'я, яке Ян Свобода кваліфікує як префіксальне утворення від антропооснови *-пěg-* 'турбота, догляд', 'краса', 'ніжність', 'розкіш' (Svob 102). На Русі носієм цього імені був, напр., київський боярин *Перенѣгъ*, який згадується 1054 р. (Срезн 29). У латинопольських джерелах антропонім *Переніг* 1388 р. фігурує у сполонізованій або у спотвореній формі «Contra dominam *Przeniczonis*» (SSNO IV/2 371).

ПЕРЕНІЖКО. Ім'я утворене від слов'янського префіксованого імені *Перенѣгъ* за допомогою здрібнілого-пестливого форманта **-ько*. Пор. давньоруські імена *Перевитъ*, *Пережиръ*, *Перемислъ* (Купч Давні 238). У 1219 р. під іменем *Переніжко* згадується воїн Данила Романовича (ЛР 376, 503).

ПЕРЕРОСЛЬ. Особове ім'я *Перерось* відтворюється на підставі назв двох географічних об'єктів, а саме: а) на підставі назви села *Перерось* Іваничівського р-ну Волинської обл., яка згадується в документах з 1565 р. (Шульгач 106), та б) на підставі назви надвірнянського села *Перерось*, засвідченої 1475 р. у вигляді «Olexa et Vasil de *Pereroslya*» (Бучко Пох 98). До речі, як зазначає Д. Бучко, останнє було спалене татарами (там же). Щодо першої, то ця назва часто фігурує в географічних найменуваннях України (див., напр., Купч Стат 220; Купч Двочленні 123, 124; Х – Д 173 та ін.).

ПЕРЕСЛАВ. Давньоруське особове ім'я, відтворюване на підставі назви села *Переславичи*, письмово зафіксованої 1570 р. (Купч Найд 63).

ПЕРЕСУД. В укр. ономастиконі дотепер виявлено лише одне утворення з антропоосновою *Пересуд*. Це в «Описах королівщини в землях руських XVI в.» так називається один із власників маєтку за 1565 р., а саме: Ihnat *Peresud* (ОКЗР III 51). Однак установити, як саме назва абстракції *пересуд* 'поговір,

плітки' чи 'повторний судовий процес' могла стати власною особовою назвою, – нині вже важко. Правдоподібно, підставою для називання послужило якесь інше значення цього полісемантичного слова, напр., 'забобон' (СУМ VI 292). З 1605 р. на території Білорусі уживається споріднений ойконім *Пересудовичи* (Купч Давні 241).

ПЕРЕСУЛ. Особове ім'я *Пересул* відтворюється на підставі пол. та укр. записів двоосновної назви того самого галицького села за 1578 р. *Przsułowice* та з запису за 1676 р. *Peresołowice* (Купч Найд 63). Назву села утворено від особового імені з прикметниковою основою *-сул-* 'сильніший, кращий' за допомогою префікса *пере-*, який виражав підвищену міру виявленої ознаки. Пор. чес. імена *Nesul*, *Samosul*, *Všesul* (Svob 63).

ПЕРЕЦ. Особове ім'я *Перец* могло постати внаслідок усічення двоосновного слов'янського імені *Передслав* та збігу звуків */д/* і */с/* на стику двох морфем. Пор. польськолатинські записи імені *Przec* та *Przecz* із записами *Przedsław* та *Przec(s)law* (SSNO IV/2 356, 362).

ПЕРЕЧИН. Оскільки нинішня назва районного центру Закарпатської обл. *Перечин* більш відома в Україні, ніж призабута назва колишнього маєтку, який знаходився біля м. Михайлівці (СР), то, звісна річ, особове ім'я *Перечин* закарпатці схильні виводити з ойконіма *Перечин*, а сам ойконім пояснювати, як такий, що виник, мовляв, на підставі того, начебто на місці колишнього села люди *перечинили*, тобто 'загатили', річку Уж.

Насправді ж антропонім *Перечин* у Карпатах давніший: 1444 р. у сусідньому румунському комітаті Сатмар (по-румунськи Satu mare) в селі Борзова згадується шляхтич на ім'я *Perechen* (Mak Sza 119). Пор. також 1720 р.: кріпаки Jo., Mich. *Perechen* – с. Сокирниця (Bélay 195). Є також польськолатинські записи антропонімів XV ст.: Johannis *Przeczen* та Nicolaum *Przeczin* (SSNO IV/2 359).

Назва селища *Перечин* також давня. Вона згадується вже 1427 р. (Дэже 265). А що найголовніше, так це те, що в сусідньому східнословацькому місті Михайлівці, тобто недалеко від нинішнього українського селища *Перечин*, 1266 р. згадується антропооснова *Переча* як «terra domini *Perecha*» (Стрипський I 28), тобто «земля чи володіння Ужгородського жупана пана *Перечі*». Згадана основа особового імені *Переча* містила корінь *Перед-* (пор. давні слов'янські імена *Передслава*, *Передмиръ*) та демінутивний суфікс *-ча(т)*. Отже, первісний вигляд антропооснови був однозначно повноголосним, тобто східнослов'янським, – *Передчат-*.

ПЕРЕЯСЛАВ. Чол. особове ім'я *Переяслав* відтворюється на підставі патронімного іменування руського воїна 1162 р. Нажира *Переяславича* (ЕСЛГНПР 100; Туп 321) та на базі особового імені княжни Данила Романовича *Переяслави* (ЛР 375, 431). Легенда, за якою особове ім'я *Переяслав* начебто одержав руський воїн князя Володимира Святославича (а за ним, мовляв, і нинішне місто *Переяслав-Хмельницький*, що на Київщині), за те, що той воїн у змагальному двобої при злитті річок Трубежа та Альти 992 р. здолав богатиря печеніжина, чим перейняв його славу (ЕСЛГНПР 99), відкидається як наївна. Як показав Олексій Стрижак (там же), давньоруське місто *Переяславъ* згадується ще 907 та 945 року в договарах Русі з греками, а печеніги з'явилися на Русі лише 968 р.

Назву *Переяславль* місту могла дати особа на ім'я *Переяславъ*, але не за те, що, мовляв, вона перейняла славу у когось, а тільки тому, що та особа була засновником або власником відповідного населеного пункту. На це вказує, передусім, східнослов'янський рефлекс праслов'янського суфікса присвійнос-

ті *-jъ, власне фінальне *-вль* в назві *Переяславль* (Нерознак 134 – 135), як і в ойконімів *Любомль, Путивль, Радомль* (Роспонд Структура 36). А місто *Переяслав-Рязанський* згадується 1300 р. (Нерознак 135).

Морфемний аналіз імені *Переяслав* показує, що воно є трикомпонентною структурою. Препозиційним компонентом є східнослов'янський (повноголосний) дієслівний префікс *пере-* (як і в антропонімів *Перегуд, Перемысл, Пересуд, Перехрест*...), друга складова частина становить дієслівну основу *-я-* (з *-ję- < jęti 'взяти', 'брати'), як і в імен *Ізяслав, Явид, Яволод* (Skulina II 10), а третя – це найпродуктивніша слов'янська іменна антропооснова *-слав*. За словами С. Роспонда, праслов'янський корінь *-я-* властивий, передусім, східнослов'янській антропонімії: пор. руські імена *Яволод, Ізяслав, Переяслав* (болг. ойконім *Преслав(ль)* та *Преславці* на Дунаю) – (Роспонд Структура 36).

ПЕРУН. Чол. ім'я *Перун* реконструюється на підставі запису посесивної назви 1648 р. білгородського станичника Самошка *Перунова* (Туп 690) з галицького лемківського прізвища 1783 р., що в селах Ждиня та Морохів нині фігурує, як *Perun* (Красовский 120), а також на базі кількох польсколатинських записів XIV – XV ст. Напр., Boguslai dicti *Piorun* та Nicolao *Piorun* (SSNO IV 256). Ім'я походить від праслов'янської назви язичницького божества грому і блискавки *Перун*, котра кілька разів згадується в давньоруських літописах (ЛР 503). До речі, прізвище *Перун* дотепер побутує в кількох укр. закарпатських селах, як *Торун, Присліп* (Чу Прізв. 439), на Пряшівщині функціонує прізвище *Перунський* (Дуйчак 196). Жін. ім'я *Perunka* вживане в Хорватії (Šim 269). У закарпатському селі Буківцьова є гора, що називається *Перунка*, а біля укр. села Полата Земплинського округу Словаччини є гора *Перунова*.

ПЕРШКО. Укр. особове ім'я утворене від укр. порядкового числівника *перший* за допомогою субстантивуючого форманта *-ко,* яке вказувало на послідовність народжуваності дітей у родині. Отже, ім'я за первісним значенням є своєрідним відповідником загальноукраїнської лексеми *первісток.* Перша фіксація особового імені припадає на 1214 р. і в латиномовному записі має вигляд такий: «iudice Pers, curiali comite de Zounok» – комітат Сіладь (Reg Var 189). На теренах України ім'я вперше засвідчене 1595 р., як *Першко* (Арх ЮЗР VI/1 251).

Імовірно, відлуннями цього імені є і прізвищеві назви землевласників 1600 р. Jo. *Perse* і Kenderes *Perse* з сіл Трансільванії Giuleşti та Harniceşti (Bélay 134, 144). У функції повноцінних прізвищ зазначене ім'я представлене вже 1649 р. в іменуваннях козаків Брацлавського полку: Стєпанъ *Першко* та Андрушко *Першко* (РВЗ 236).

ПЕЧИРІГ, род. – ПЕЧИРОГА. Вважають, що прізвисько складене з дієслівної основи *пекти* та іменника *ріг,* а згадується 1446 р. в м. Сучаві: «шєсть чєлѣдъ циганских на имѣ Брълада и Доумитра и *Пичорога* съ женами» (ССУМ II 150). Не виключене й те, що зазначене іменування є перекрученим варіантом котрогось із пол. антропонімів XIV – XV ст. таких, як *Pieczygroch, Pyeczygrochowie* (SSNO IV/2 234), яке настало при фарингалізації чи повній редукції зімкненого */g/.*

ПИРІГ, род. – ПИРОГА. Слов'янське особове чол. ім'я, яке відтворюється на підставі таких укр. та пол. записів упродовж XVI – XVII ст., як *Pirohow, Pyrog* (ОКЗ II 98, 130). Пор. 1567: селянин *Pyroha* Zen – с. В. Ворота; 1772: присяжний Georgius *Piroha* (Чу Прізв. 448), а також прізвище *Пероганич, Перогович, Пережук* (там же). Прізвище *Пиріг* та його пол. відповідник *Pirog* часто згадуються упродовж XV – XVII ст. (РВЗ

156; SSNO IV 276). Ім'я походить від апелятива *пиріг*, але точно встановити його семантику заважає те, що на різних землях України він дотепер уживається в кількох значеннях: у східних регіонах України *пиріг* – це 'печиво', а в західних *пироги* – це 'вариво, вареники'.

ПИРІЖОК. Суфіксальне утворення від імені *Пиріг*, засвідчене 1649 р. в прізвищевій назві запорозького козака *Пирожокъ* (Р 169). Пор. також варіант цього прізвища з 1649 р.: козак Чигиринського полку Пархом *Пиругъ* (РВЗ 38).

ПИРОГОСТЬ. В історії давніх слов'ян *Пирогост* – це антський вождь, який 597 р. загинув у бою на Дунаї (Третьяков 180, 193). Якщо виходити з того, що праслов'янське *pirъ* – це 'гостина, бенкет', а *гость* – це 'купець, чужинець', то антропонім *Пирогость* міг означати 'гостинний купець'.

ПИРХАЙЛО. Укр. відпрізвиськове іменне утворення, яке постало за допомогою форманта *-айло*, від дієслова *пирхати* 'чхати', 'кашляти' (ЕСУМ IV 374). Ім'я вперше письмово зафіксоване між 1482 і 1491 рр.: «київський боярин *Пирхайло*» (ССУМ II 146). Пор. також пол. записи антропонімів з 1420 р.: «dicto *Pirchaly*, *Pirchal* і *Pirchal*» (SSNO VII 189).

ПИСАН. Слов'янське розмовно-побутове ім'я, утворене від пасивного дієприкметника *писан-* 'розфарбований, розкрашений орнаментом' (Гр III 152); пор. закарпатський укр. діалектизм *писана квасоля* 'розмальована квасоля'. Пор. серб. і болг. чол. ім'я *Писан* (Илчев 397). Найдавніша фіксація укр. імені припадає на 1552 р. і стосується особи *Писанъ* Панькович – мозирський селянин (Арх ЮЗР VII/1 73). Пор. ще 1649 р.: козак Корсунського полку Иванъ *Писанка* (РВЗ 85) та козак Миргородського полку Васко *Писанка* (РВЗ 395). У селі Пеніслек, що в комітаті Сатмар (Угорщина), 1715 р. засвідчене прізвище, похідне від *Писан* – *Piszánko* (Пе Пред 319), а в окрузі Свидник, що на Пряшівщині, з 1600 р. дотепер функціонує село *Вишня Писана* (Краєзн. словн. 409).

ПИСК. Чол. ім'я *Писк* могло постати на базі віддієслівного іменника *писк*, але могло утворитися також від апелятива *писок* 'паща'. Пор. давньосерб. особове ім'я XIV ст. *Пискотичь* (Грк 147).

Писемні пам'ятки засвідчують ім'я *Писк* 1465 р.: вѣра пана Радоула *Писка* – м. Васлуй (ССУМ II 149). Пор. також запис патроніма з 1411 р.: «тягалъ... на Соулка и дворище *Пысковича*» (ССУМ II 280).

ПИСКАЧ. Ім'я прізвиськового типу, що походить від закарпатського діалектизма *пыскач* 'язиката, сварлива людина'. Пор. також суч. закарпатське укр. прізвище *Пискач* (у діалектній вимові – *Пыскач*) (Чу Прізв. 448). Пор. ще 1649 р.: козак Чигиринського полку Иван *Пыскачовъ* зятъ (РВЗ 40). До речі, у селі Прислiп, що на Міжгірщині, 1715 р. кріпака Ладислава *Пыскача* при переписі засвідчено, як Lad. *Poszkas* (Bélay 181). Перша письмова фіксація іменування *Piskacs* Olexa походить із с. Стричава з 1682 р. (Чу Прізв. 448).

ПИШКО. Це родинно-побутове чол. ім'я *Пишко* (в аутентичній місцевій вимові *Пышко*) утворене формантом *-ко* від діалектного дієслова *пыхтіти* 'важко дихати' або від дієслова *пышатися* чи прикметника *пишний*. Пор. ще укр. діал. *пышка* 'пампушок'. Найдавніші укр. письмові фіксації імені походять із середини XV ст. Напр., 1453: «купилъ от пана Ваны *Пышка*» – м. Сучава (ССУМ II 280). Приблизно тоді ж засвідчують це ім'я і польськолатинські записи. Пор. 1446: *Pyssz* Cwyrnar – м. Перемишль (Smołka II 114); 1467: cum *Pyszkone* (SSNO IV/2 403). 1649 р. в Київському полку особове ім'я *Пишко* вже однозначно виконує функцію прізвища: козак Богдан *Пишко* (РВЗ 310).

ПИЩАН. Саме так підписався на стінах Софії Київської один із відвіду-

вачів храму. Словотвірний аналіз цього імені підказує висновок, що зазначене ім'я є похідним утворенням від імені *Пишко* + суфікс *-'ан*.

ПІВТОРАК. Ім'я відтворено на підставі назви хутора *Півтораки*, що належить до села Живачів біля м. Тлумача на Покутті (Бучко Пох 99). Імовірно, іменування *Півторак* надавали людині надмірно високого зросту.

ПІДКОВ'ЯТ. Укр. власне особове ім'я, утворене від основи іменника *підкова* за допомогою суфікса *-'ат*, яке виражав значення недорослості, як і в укр. прізвищах типу *Баранчат, Волошинчат, Оленят* і т. п. (більше прикладів див. Чу Прізв. «Інверсійний словник»).

ПІЗНЯК. Від староукр. апелятива *поздняк* 'пізно народжена дитина'. В укаючих говорах укр. мови етимологічне */о/* в закритому складі рефлексується як */у/*. Пор. 1649: кріпак *Piznyak* Laszló – с. Кальник (Пан По I 165); 1672: *Puznyák* Istvan – с. Пузняківці (Leh Ber 665, 666). Пор. прізвище козака Канівського полку Грицко *Позняк* (РВЗ 123) та патронімічне прізвище козака Черкаського полку Грицко *Познякович* (РВЗ 81). Пор. також назву закарпатського села *Пузняківці*, яка вперше згадується 1600 р. (Дэже 266).

ПІНКО. Етимологія імені темна. Воно згадується 1369 р.: «тягалъ ся *Пѣнко* Коунашєвичь ис Верещакомъ Бутєвичьм о гай» (ССУМ II 280). Укладачі ССУМу пов'язують його з іменем грецького походження *πιων* – укр. *півонія* (там же). На нашу думку, це давнє особове ім'я, яке закладене в ойконімі *Pińkovce*, що розташоване за словацько-українським державним кордоном. Перша згадка села припадає на 1427 р. (Дэже 264).

ПЛАСТУН. Укр. особова назва *пластун* з'являється в укр. діловодстві, коли вона вже фігурує в функції прізвищ у офіційних документах. Так, у реєстрах війська запорозького 1649 р. під назвою *Пластун* записані вже козак Білоцерківського полку Стєпанъ *Пластунъ* та козак Корсунського полку Стєха *Пластунъ* (РВЗ 182, 149). Допрізвищевим значенням апелятива *пластун* було, напевно, 'козак-розвідник' (Редько 831). Прізвище *Пластуняк* уживається й понині (Дуйчак 201).

ПЛАЧЕНДА. Антропонім *Плаченда*, за нашими даними, вперше згадується 1671 р. в с. Завадка Міжгірського р-ну в антропоформулі *Placsenda* Kozma (Bélay 221). Правдоподібно, воно є фонетичним різновидом апелятива *плачинда* 'плакса, рюмса', утвореного від дієслівної основи *плак-ати* за допомогою ауґментативного форманта *-инда*.

ПЛЕША. Імовірно, давньослов'янське ім'я прізвиськового типу, співвідносне з укр. *плешивий* 'лисий' та з давнім серб. іменем *Плѣша* 'лисий'. Антропонім *Плеша* в різних його фонетичних та мофологічних видозмінах у Карпатах значиться упродовж останнього півтисячоліття. Пор. 1499: Данчюл *Плеша* – м. Сучава (ССУМ II 153); 1548: кріпак Ge. *Plesse* – с. Горінчово (Bélay 144); 1648: кріпаки *Plessa* Mihaly та *Plessa* Hricz – с. Н. Ворота (Maksay 540); 1684: кр. *Plesa* Sztanko – Мукачівщина (Hod Okm 256). Аргументом на користь того, що іменування *Плеша* справді генетично пов'язане з прикметником *плешивий*, може служити прізвищева назва 1607 р. *Plesaueth* Vaszely у с. Костьова Пастіль на Закарапатті (Чу Прізв. 455).

ПЛЕШКО. Давній укр. дериват із формантом *-(к)о* від словацького, чес. чи пол. прикметника *plešivý* 'лисий' або від румун. апелятива *pleş* 'лисий'. Найдавніші фіксації цього антропоніма засвідчують письмові пам'ятки XVI – XVII ст. Пор. 1578: кріпак To. *Plesko* – с. Горінчово (Bélay 144); 1699: кріпак *Plesko* Simon – с. Підгоряни (Maksay 555).

ПЛОВАЙКО. Правдоподібно, слов'янське ім'я прізвиськового типу, що

утворене від пол. неповноголосного прикметника *płowi* 'білявий', 'половий', 'блондин' та укр. поліморфемного форманта *-айко*. Пор. 1753: кріпак Пловайко Алексій – с. Заричово (Пан По II 31). Пор. також польсьолатинський запис антропоніма 1452 р. з прикметниковою основою *płow-*: *Płowy* Mathias (SSNO IV 293), а також хорв. особове ім'я *Plavko* (Šim 272).

ПЛОСКИНА. Напевно, укр. побутове ім'я від прикметника *плоский* 'неглибокий, сплющений' + укр. діалектний формант *-ына*, як у прізвищ *Довгыня*. У давньоруських пам'ятках писемності антропонім *Плоскына* / *Плоскыня* фігурує вже 1223 р. як керівник бродників (ЛЛ 482; Чу Істор 596). 1649 р. кенез *Ploszkina* Ivan згадується в с. Плоскановиця, що на Свалявщині (Leh Ber 652), а в XVIII ст. у цьому ж селі кілька разів згадується суддя *Ploskina* (Dezső Kárp 70).

У польськолатинських письмових джерелах антропоніми з основою *płosk-* значаться з XV ст. Напр., «Waschyl *Płosky*, Wadium inter *Ploskye*, Phalislaum *Plosky*» (SSNO IV 293). У м. Вільнюс 1495 р. засвідчено антропонім Сємєнъ *Площєвичъ* (ССУМ II 154). А рос. дослідники під 1227 р. виявляють антропонім *Плоскина* (Туп 306; Мор 152), чим підтримують думку М. Фасмера, що укр. назва комахи *блощиця* раніше звучала як *площиця*, бо була *плоскою*.

ПЛОТУН. Давньоукр. особове ім'я прізвиськового типу з агентивним суфіксом *-ун* від іменника *пліт* 'гребля, загата' (ССУМ II 154). Отже, первісне значення цього доіменного утворення могло бути 'плотар', 'той, що збиває і сплавляє плоти дерева по воді'. Найдавніша згадка антропоніма *Плотун* припадає на 1411 р. Пор. боярин нашъ *Плотоунъ* (ССУМ II 154); пор. також 1499: Лука *Плотун* – с. Гирлів (там же).

ПЛЮТА. Ім'я походить від апелятива *плюта* 'вітряна погода з опадами' (Гр III 126). В укр. текстах антропонім *Плюта* згадується 1565 р.: Chwedor *Pluta* (ОКЗР III 155). У польськолатинських джерелах антропонім Iacobus *Pluthа* згадується вже 1445 р. (SSNO IV 289).

ПОБРАТЯН. Слов'янське особове ім'я *Побрятян* відтворюється на підставі запису антропоніма 1437 р.: пан Тодєръ *Побрътѣноулъ* – м. Сучава (ССУМ II 157). Воно утворене як особове ім'я від базового імені *Побрат*, уживаного сербами, македонцями XIV ст. та іншими слов'янами, подібно до особових імен із префіксом *по-*, напр., *Пожар*, *Пожит*, *Помир* (Грк 158; Илиевска 161; Svob 102). Базою імені послужив той же іменник *побрат*, що й укр. апелятив *побратим* 'названий брат' або чес. особове ім'я *Pobrat* (Skulina II 17). Пор. ще серб. антропоніми *Побратовић*, *Побратаць* (Грк Реч 143).

ПОБУК. Нині антропонім *Побук* у частини закарпатських українців сприймається ще як лексема з коренем *-бук-* 'бік' і асоціюється з боковою прибудовою до клуні. Однак більш правдоподібно, що особова назва *Побук* насправді походить від імені *Побог*, яке після повного оглушення */г/* повністю втратило зв'язок із коренем *-bog-*, (пор. старопол. іменування *Bog*, Joannem *Pobog*, Nobili *Pobodze*, *Pobogowie*... – SSNO IV 295), у яких ініціальне *po-* генетично є префіксом (Svob 102). У функції прізвища антропонім *Побук* нині відомий тільки в селі Кушниця, що на Іршавщині.

ПОВЧ. Припускаємо, що слов'янське особове ім'я *Повч* постало внаслідок субстантивації давнього посесива *полчь* (< *пълкъ* + **-jь*) від котрогось скороченого двоосновного імені зразка *Яропълкъ*, *Святопълкъ* та подальшої лабіовеляризації */л/* > */в/* (див. **ПОЛК**). Пор. старопол. імена *Pełcz(ek)*, *Połcz(ek)*, *Pełczka*, *Połczka*, *Pełczko*, *Polczko* (Mal Star 72). Найдавніші записи імені *Повч* за 1214 р. походять із комітату Саболч,

що на півночі суч. Угорщини: reus *Poth* (Reg Var 12). Пор. ще запис кріпака 1410 р. *Pochyk* – с. Тросник (Szabó 470). З початку XVII ст. прізвище *Повч* безперервно фіксується на Закарпатті, напр., 1607: *Pochj* Istvan – с. Горяни (Чу Прізв. 457); 1651: крайник *Pócs* Lukacs – м. Мукачів (Leh Ber 512).

ПОВЧА. Особове ім'я відтворюється на підставі ойконіма *Повча*, що у Дубнівському р-ні Ровенської обл.; нині вона вживається як назва села *Повча*. У польськомовних записах XVI ст. ойконім графічно позначається як *Pełcza* (Пура 16). Пор. також назву містечка *Повча* (по-угорськи *Mária Pócs*), що в Саболч-Сатмарському комітаті нинішньої Угорщини.

Походження ойконіма *Pócs* угор. ономасти пов'язують із особовим іменем *Pócs*, але кваліфікують як угорське календарне особове ім'я *Павло* (Kis 406). На нашу ж думку, етимологія імені пов'язана з тою ж лексемою *пълкъ*, що й особове ім'я *Повча*.

ПОҐАН. Польсколатинські записи XIV ст. засвідчують антропонім *Pogan* 1381 р.: Nicolaus dictus *Pogan* та запис 1450 р.: Michaele *Pohan* (SSNO II 304, 306). У чехів прізвище *Pohan* зберігається дотепер, а інтерпретується як 'язичник', 'не віруючий'. В укр. говорах Закарпаття іменник *поґан*, як і в угорській загальнонаціональній мові *pogány*, дотепер уживається у значенні 'язичник', що з лат. paganus 'селянин'. У ролі прізвищевої назви антропонім *Поґан* на Закарпатті вперше письмово засвідчено 1572 р.: землевласник *Pogány* Laszló – с. Заріччя (Szabó 275).

ПОЖАР. Це пізня східнослов'янська особова назва, яка співвідноситься з префіксальним апелятивом *пожар* 'пожежа' (Svob 44; Демчук 116; Чопей 38). Нині антропонім *Пожар* уживається на Закарпатті тільки як прізвище. Однак у минулому, принаймні у XV ст. (напр., 1472 р.), лексема *Пожарь* ще могла виступати власним особовим іменем. Наприклад, у виразі «пан Тъбоуч... и брат єго *Пожарь*» – м. Сучава (ССУМ II 172). Проте невдовзі антропонім *Пожар* виступає вже тільки як засіб розрізнення осіб при власному особовому імені. Напр, 1491 р.: «слоузѣ нашємоу, Михоулоу *Пожароу*» (там же). 1688 р. лексема *Пожар* має вже й інші ознаки прізвища. Пор. офіційне угорське написання кріпак *Pazsar* Ferencz – с. В. Бистрий (Bélay 127). Аналогічну зміну лексема *Pożar* у XIV – XVI ст. пережила також у пол. та румун. мовах (SSNO IV 336; Iordan 373).

ПОЖАРКО. Суфіксальне слов'янське особове ім'я утворене від імені *Пожар*. В укр. середовищі це ім'я вперше засвідчується в XVI ст. Напр., любомильський міщанин *Пожарко* (Арх ЮЗР VII/2 322). Пор. ще чес. антропонім *Požarek* (Svob 290).

ПОЖДИМИР. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі кількох написань назви поселення Радомишльського р-ну Львівської обл. *Пождимир* чи *Поздимир*, а саме: 1531 р.: *Pozdzimierz* (ŻD 18/1 240; Ж III 229). Ім'я складено з імперативної форми дієслова *пождати* 'зачекати' та іменника *мир*.

ПОЖОГ. Ім'я *Пожог* відтворюємо на підставі топоніма Любешівського р-ну Волинської обл., утвореного семантичним способом від давньоруського апелятива *пожегъ* 'пожежа', відомого також іншим слов'янським мовам (Шульгач 111).

ПОЖОГА. Давнє слов'янське особове ім'я, яке містить слов'янський корінь *-жьг-*, представлений в укр. імені *Ожог* та в болг. імені *Жего*, співвідносних із іменником *жега* 'жара, спека' та дієсловами, що означають 'горіти, палити'. Пор. також назву хорв. міста *Požega*. В укр. мові особова назва *Пожога* збереглася лише у функції прізвища. Напр., 1552 р.: черкаський міщанин Жадко *Пожога* (Арх ЮЗР VII/1

88). Пор. ще пол. антропонім з 1469 р. *Pożega* (SSNO IV 2) та суч. румун. і молд. прізвища *Pojog*, *Pojoagă*, *Пожог*, які містять давній слов'янський корінь *-жьг-* (Const. 350).

ПОЗВИЗД. С. Роспонд вважає, що на Русі жив лише один літописний *Позвиздъ*, але кваліфікувати це ім'я польським не можна (Роспонд, Летопись 10). Єдина згадка імені *Позвиздъ* походить із кінця X ст., а саме з 980 – 988 років: *Позвиздом* Володимировичем названо десятого сина Володимира Святославича, який став Волинським князем (ЛЛ 118; ІЛ 83; ЛР 49, 67). Пізніше (XIV – XVI ст.) у польськолатинських джерелах також фігурує цей антропонім, але вже у вигляді *Pogwizd*, що, правдоподібно, пов'язане з дієслівною основою *hvizd* – 'свист' (SSNO IV 305).

ПОЗДИК. Усічено-суфіксальне утворення від двооснвоного імені *Поздимиръ*, пам'ять якого з 1531 р. береже вже назва села *Поздимир* на Львівщині (Х – Д 83). На Закарпатті антропонім кріпак *Pozdik* згадується 1775 р. в с. Рокосово (Szabó 454). У польськолатинських джерелах імена *Pozdek*, *Pozdech* згадуються з XIII ст. (SSNO IV 334).

ПОЗДИМИР. Новіше слов'янське двоскладове ім'я *Поздимир* відтворюється на підставі назви села *Поздимир* (по-польськи *Posdzymer* – ŻD XVIII/I 240) Радехівського р-ну Львівської обл., яка вперше згадується в 1531, 1565 та в інші роки – (Ж III 229; Х – Д 83; Купч Двоосновні 106). Пор. також назву села *Pozdišovce* Михайлівського р-ну СР (Majtán 337). Споріднене ім'я *Pozděrad* відоме було так само чехам (Svob 96).

ПОЗДЯК. Давньослов'янське особове ім'я, утворене від укр. діалектної дієслівної основи *поздити* (пор. рос. *опоздать, опаздывать*) 'запізнюватися'. Найдавніша відома нам згадка імені *Поздяк* походить із 1539 р.: *Поздякъ* Василевъ – стародубський селянин (ОМЗ 641). Споріднений із укр. іменем білорус. відповідник *Пуиздилъ* Козейкович у м. Мозир згадується 1552 р. (ОМЗ 641). Обидві згадки пов'язані з двоосновним слов'янським іменем *Поздимиръ*. До особового імені *Поздяч* має і прямий стосунок назва села *Поздяч*, що на річці Вишня басейну Верхнього Сяна на пн.-сх. від м. Перемишля (ПР), яка виникла у XV ст., а вперше згадується 1515 р. (ŻD XVIII/1, 2 124). Назву села утворено від особового імені *Поздякъ* за допомогою давнього посесивного суфікса *-*jь*.

ПОЗДЯЧ. Особова назва відтворюється на підставі імені *Поздяк*, яка постала внаслідок поєднання його з давнім посесивним суфіксом *-*jь*. Особова назва *Pozdziacz* фіксується в документах XV – XVI ст. на правому березі річки Вишня, яка є правою притокою р. Сян. (Детальніше див. Бучко Д. Назви найдавніших поселень ... 52-53).

ПОЗНАН. Давньослов'янське чол. особове ім'я у формі пасивного дієприкметника з суфіксом *-ан* від дієслова *познати* 'упізнати'. Найдавніша відома нам згадка цього імені походить із 1214 р. в записі: «scilicet Villam Chyan Bezegu, *Poznan* Retztel» – комітат Земплин (Reg Var 227). У польськолатинських джерелах ім'я *Poznan* фіксується впродовж XIII – XIV ст. (SSNO IV 335). З цим іменем у Польщі пов'язана також назва міста *Poznań*. Уживаним було це дієприкметникове ім'я також на території Трансільванії (Reg Var 182), а ономасти співвідносять його з повним двоосновним іменем *Позномиръ* (Svob 47). Нині особове ім'я *Познан* уживають так само серби і хорвати (Грк 158; Šim 247), які кваліфікують його як дієприкметникове утворення від дієслова *познати* 'впізнати'. На Тернопільщині 1590 р. засвідчується назва поселення *Poznań*, а 1650 р. та пізніше там фігурує ця назва у вигляді *Poznanka* (Х – Д 175).

ПОЗНИК. Ім'я утворене від прикметника *поздьнъ* 'пізній', що й ім'я *Поздняkъ*, але за допомогою субстантивуючого су-

фікса *-ик*, як і імена моделі *Голик, Добрик, Світлик* і т. п. Найдавніша серед відомих нам фіксацій імені припадає на мешканця Вінницького замку 1552 р.: *Позныкъ* Криводрыстовъ – м. Вінниця (ОВЗ 605). 1649 р. воно вже повторюється у функції імені козака Кропивнянського полку Грыцъко *Позникъ* (РВЗ 364).

ПОЗНЯК. Новіше популярне слов'янське ім'я утворене від прикметника *поздьнъ* 'пізній'. За словами М. Демчук, ім'я відапелятивного походження, яке вказувало на пізно народжену в сім'ї дитину (Демчук 115). В Україні ім'я фіксується з середини XVI ст. Напр., 1552: *Познякъ* Буба – м. Черкаси (ОЧеркЗ 89); 1610: *Познякъ* Семиковичъ (Туп 205); 1616: київські земляни *Pozniakowie* (Арх ЮЗР VII/1 373); 1649: козаки Черкаського полку *Познякъ* Лєщєнко (РВЗ 80), Грицко *Познякович* (РВЗ 81), козак Київського полку Матвѣй *Познякъ* (РВЗ 304) та козак Брацлавського полку Остапъ *Пузнячєнъко* (РВЗ 241).

Рівночасно з цими фактами прізвищева назва *Пузняк* згадується також на Закарпатті. Пор. 1649: кенез *Puznyák* László, а 1672 р. – *Puznyak* Pankó – с. Пузняківці на Мукачівщині (Leh Ber 665, 666). Ім'я *Поздняк* нині відоме також у Білорусі, а назва села *Pozdešovce* – на Сх. Словаччині.

ПОЛК. Давньослов'янське чол. ім'я *Полк* відтворюється на базі патроніма *Полковичь*. Воно постало внаслідок усічення препозиційного компонента *-пълкъ-* 'натовп' котрогось із таких двоосновних імен, як *Святополкъ, Ярополкъ* і т. п. Українськомовні записи засвідчують названу основу особового імені тільки в патронімі. Пор. 1482 – 1491 роки: Юшку *Полковичу* волость... (ССУМ II 182). У Польщі ім'я *Połk* та його споріднені згадуються з XV ст. (Mal Star 72; SSNO IV 313). Пор. ще суч. прізвище *Повч* (див. вище).

ПОЛОВЕЦЬ. Особове ім'я походить від етноніма *половець* 'куман', який, у свою чергу, постав на базі східнослов'янського прикметника *половий* 'світлий, білявий', 'блондин' (пор. ще дієслово *половіти* у виразі *жито половіє*, тобто 'жовкне'). З ним пов'язане також сучасне закарпатське прізвище *Половко* (див. далі). Пор. серб. чол. ім'я тієї ж основи *Плавко* (Грк 158) та хорв. *Plavk* (Šim 272).

На Закарпатті особове ім'я *Половець* уперше згадується 1220 р. Напр., імена кріпаків Zoboslou, Utesam, Bogdanum, *Polouc*... – с. Тросник (Reg Var 224); 1586: Онофрейко *Половецъ* – м. Мозир (Туп 312); 1649: козак Канівського полку Мартин *Половчєнко* (РВЗ 125) і козак Переяславського полку Остап *Половъчєнко* (РВЗ 337)1654: Ондрей *Половецъ*, Федоръ *Половецъ*, Семенъ *Половецъ* – білоцерківські козаки (Туп 312).

ПОЛОВКО. Ім'я *Половко*, напевно, утворено від прикметника *половий* у значенні 'жовтуватий, блідожовтий', 'той, що має колір спілого жита', (СУМ VII 87), тобто того ж кореня, що й давній укр. етнонім *половець* (Гр III 285 – 286). Упродовж XVII – XVIII та подальших століть антропонім уживаний тільки в ролі прізвища. Пор. 1659: запис прізвища *Paloka* (Szabó 375) та 1720: кріпак *Paloka* (Szabó 459), суч. закарпатські прізвища *Половка, Половко, Половій* (Чу Прізв. 460), словац. *Plavko*.

ПОЛОЖИХВІСТ. Це пізнє слов'янське ім'я-прізвисько, складене з дієслова *положити* та іменника *хвіст*. Єдина згадка цього антропоніма датована 1563 р. Вона позначає кременецького міщанина Сенка *Положихвоста* (Арх ЮЗР VII 50). У Польщі імена-прізвиська подібної структури, як *Poruczyradło* і *Poruciwoł*, фіксуються з XV ст. (SSNO IV 327).

ПОЛОЖИШИЛО. Ім'я-прізвисько, складене з дієслова *положити* 'покласти' та іменника *шило*. Аналогічний антропонім згадується також у

Польщі з XV ст. *Poruciszydło* (SSNO IV 327). В україномовних текстах останнє фіксується з XIII ст., а конкретніше – з 1257 р.: Костянтин, рекомый *Положишило* – посол галицького князя (ИЛ 553), боярин Костянтин холмський, посадник Данила Романовича у Холмі (ЛР 415, 422, 492).

ПОЛОЗ. Слов'янське особове ім'я прізвиськового типу, яке кілька разів згадується на київському Поліссі в період пізнього Середньовіччя. Напр., Федко *Полоз* – м. Овруч (Сухомлин 187, 188). Основою для згаданого метафоричного антропоніма послужила назва частини саней або одна з назв змія – *полоз*. Від цього імені утворювалися також посесиви та патроніми, напр., Микита *Полозовъ* (Сухомлин 187, 188). Пор. також 1517 р.: пан Сємен *Полозович* староста Вруцкий (Арх ЮЗР VIII 165).

ПОЛУДЕНЬ, род. – ПОЛУДНЯ. Подібні іменування осіб, первісним змістом яких було часове поняття, в Україні XV – XVI ст.ст. не були рідкісними. Пор. прізвищеві назви козаків війська запорозького 1649 р.: Тимко *Полудень*, Иванъ *Полудень* (РВЗ), такі особові назви, як *Południe*, у латинографічних документах Речі Посполитої XV – XVII ст.ст., напр., Nicolai *Południe* (SSNO IV 315), що від іменника *полудень* 'середина світлої частини доби'.

ПОЛУСИН. Власним особовим іменем в українців могла служити також трохи несподівана лексема *полусин*, доіменною семантикою якого було, мабуть, поняття 'напівсин'. Однак хронологічно ця лексема для української мови є вже досить пізньою. Її засвідчено тільки 1755 р., тобто в період активної стабілізації прізвищ в Україні, напр., селянин *Polusin* Vaszil – с. Латірка (Leh Ber 381).

ПОЛУЯН. Імовірно, ім'я *Полуян* є наслідком дії наївної етимології щодо календарного імені грецького походження *Поліен* (Керста 124), яке в перекладі українською означає 'багатохвальний', 'звеличуваний' (Трійняк 300). З укр. джерел ім'я *Полуян* чотири рази згадують Реєстри війська запорозького 1649 р. Напр., козак Корсунського полку *Полуян* Анъдрѣєнъко (РВЗ 150), Переяславського полку *Полуянъ* Бычєнъко (РВЗ 330) та Чигиринського полку *Полуян* Сидорєнко (РВЗ 42).

ПОЛЮБ. Особове ім'я відтворюється на підставі укр. ойконіма 1503 р. *Полюбичи* (Купч Найд 62) та ойконіма 1699 р. *villis Polubicze*, у якому О. Купчинський убачає давньослов'янське ім'я, котрого в інших слов'янських мовах не було (Купч Давні 239, 245).

ПОЛЮД. Східнослов'янське особове ім'я *Полюд* відтворюється на підставі білоруського патронімічного іменування Веприша *Полюдович* (Купч Давні 238), твірною основою якого є іменник *люд-* 'народ'. Наявність антропоніма *Полюд* у давньоруській мові підтверджує також Т. Скулина (Skulina 117).

ПОЛЯК. Особове ім'я, напевно, походить від етноніма *поляк*. У польськолатинських джерелах антропонім *Поляк* фігурує з XIV ст. Напр., 1371: «*Polak* famulus domini Dirsconis Kawercian» (SSNO IV 307). В укр. джерелах він значиться лише з 1505: шл. Jo. *Polyak* – с. Миково (Bélay 214).

ПОЛЯН. Давнє слов'янське односкладове особове ім'я. Доіменне значення лексеми *Полян* пов'язане, мабуть, з *поляною* або *полем*, але не виключено, що воно зберігає пам'ять про середньовічну назву південноруського племені *поляни* чи навіть одну із племінних назв поляків. Особове ім'я *Полян*, крім українців, уживають також поляки та болгари (Илчев 402). У польськолатинських джерелах антропнім *Полян* масово фіксується з XIV ст. Напр., 1387: Miczo *Polan* (SSNO IV 308).

На теренах України ім'я *Полян* чи не вперше засвідчують латиномовні пам'ятки пізнього Середньовіччя, пи-

сані лат. мовою на південних схилах Карпат. Пор. запис 1358 р. із комітату Земплин: *Polyan* filio Synka (Nagy I 293) та *Polyan* procurator (Sztáray 293). В україномовному тексті, писаному у м. Львів 1399 р., лексема *поляни* ужита вже в етнічному значенні *поляк*: «много было при томъ добрыхъ люди(и) *полянъ* и руси» (ССУМ II 189). А 1448 р. в староукр. тексті «панъ Михаилъ... и Стан *Полѣна* тягалися за два села», писаному в м. Сучаві (ССУМ II 188), лексема *Полян* має неоднозначну семантику: з ним може бути пов'язаний також антропонім у записі 1715 р.: кр. Laur. *Polyanka* – с. Довге (Bélay 136).

ПОЛЯНА. Правдоподібно, іменник *поляна* в давніші часи, окрім значення географічного номена 'невеликий луг на узліссі або серед лісу' (СУМ VII 106) в українців, як і в болгар, уживався також у ролі особового імені (див. Илчев 402). Однак у XV ст. та пізніше його вживали тільки в ролі додаткового означення особи при власному імені. Напр., 1448: пан Михилъ... и Стан *Полѣна* (ССУМ II 188); 1478: оуйко их *Полѣна* Дан (там же).

ПОМАЗАН. Особове ім'я прізвиськового типу у формі нечленного пасивного дієприкметника *помазаний*, що від дієслова *помазати*. Правдоподібно, цим словом називали людину, яка прилюдно пройшла церковний обряд миропомазання. У нашій картотеці особова назва представлена у двох варіантах, а саме: у формі нечленного прикметника *Помазан* та у формі членного прикметника *Помазаний*. У обох випадках вони вже виступають не іменами, а означеннями до особових імен. Пор. записи 1649 р.: козак Корсунського полку Василь *Помазанъ* та козак Полтавського полку Лаврин *Помазаныи* (РВЗ 140, 417).

ПОМИЛ. Давньоруське особове ім'я *Помилъ* (Туп 314; Мор 153), яке відоме було також давньосерб. мові (Грк 144). Його утворено від прикметникової основи *мил-* у значенні 'милий' за допомогою префікса *по-*, як і в іменах зразка *Потихъ* та ін. (Svob 102); він виражав неповну міру виявленої ознаки чи поблажливість.

ПОМСТА. Ім'я відтворюється на базі патроніма *Помостичь* (ССУМ II 190). Пор. 1447: «...пулъ гаю за монастыремъ *Помостича*» – м. Луцьк (Арх ЮЗР VIII/4 10). У пол. джерелах ім'я *Pomsta* фіксується з 1497 р. (SSNO IV 319). Його утворено від антропооснови *помста*, яка містить корінь *мьсть*. Від неї утворено також ряд інших двоосновних імен, зразка *Помстиборъ* (там же).

ПОНЕДІЛОК. Укр. побутове ім'я від назви дня тижня, яке давали хлопчикам за часом їх народження. Пор. 1649 р.: козак Леско *Понедѣлокъ* (Р 332); 1666: Ефремко *Понеділок* (ПК 366).

ПОПІЛ. Побутове ім'я, утворене від апелятива *попіл*. В україномовних джерелах цей антропонім засвідчено тільки в ролі прізвища. Пор. 1658 р.: Савѣ *Попилу* – чигиринський ігумен (Туп 314). У польсколатинських джерелах антропонім *Popiel / Popil* згадується вже з XII ст. (SSNO IV 322).

ПОПУД. Імовірно, ім'я утворене від дієслівної основи *пуд-*, що й у діалектних дієслів *напудити*, *спудити*, *перепудити* 'налякати, настрашити'. Напр., 1682 р. антропонім *Попуд* виступає вже прізвищевою назвою при особовому імені Даник у закарпатському селі Ставне (Чу Прізв. 463). Пор. також поширене на Закарпатті прізвище тієї ж твірної основи *Напуда*.

ПОРАД. Особового імені *Порад* у наші дні українці вже не дають. Відомо тільки прізвище *Порада*, яке вони здебільшого сприймають як слово з семантикою 'консультація, рада'. Насправді давнє ім'я *Порад* утворено від основи нечленного прикметника *рад-* 'радий, веселий', тобто того, що й імена зразка *Радомисл*, *Радослав*, *Непорад*,

та префікса, який виражав неповну міру виявленої ознаки (Mal Bud 102 – 103). Пор. давньосерб. ім'я *Порадъ* (Грк Реч 145; Грк 196), пол. ім'я *Porad* (SSNO IV/2 324). М. Худаш та М. Демчук у серб., білорус. та чес. імені *Порад* убачають приховане відображення трикомпонентного давнього імені *Pozděrad* (Х – Д 180; Svob 83). Посереднім доказом реального функціонування чол. особового імені *Порад* серед українців можуть бути такі записи кріпаків XVII – XVIII ст.ст., напр., 1673 р.: *Parada* Daniel, Marton – с. Іза (Bélay 156); 1715: кр. St. *Porada* – с. Горінчово (Bélay 144), запис білорус. патроніма XVIII ст. *Порадовичі* (Купч Давні 239) чи укр. посесиви зразка *Пораж* (що з *Порадж*) + **-jь* (Х – Д 181).

ПОРАДА. Імовірно, це новіша видозміна імені *Порад*, яке у сербів, поляків та деяких інших слов'ян уживалося до XIV ст. (Грк Реч 145; SSNO IV 324). Генетично, *Порада* – це закостеніла форма вищого ступеня порівняння нечленного прикметника *радъ*. Антропонім *Порада* згадується також 1783 р. в с. Дальова на Галицькій Лемківщині (Крас 125). Присвійно-прикметникова форма назви присілка *Порадова* засвідчена у Золочівському р-ні на Львівщині (Х – Д 180), а також – назва *Пораж* (імовірно, з *Порадж*) над Сяном (Купч Двочленні 125; Х – Д 181).

ПОРАЧ. Ім'я відтворюємо на підставі назви сучасного села *Порач*, яка вперше згадується 1277 р. в окрузі Спіська нова весь на Східній Словаччині, а повторно називається там 1744 р. як *Poracz* (Краєзн. словн. 461). В основу ойконіма закладено особове ім'я *Порад*, яке під впливом давнього посесивного суфікса **-jь* змінилося на Порадж, а фінальне *дж* зазнало оглушення до ступеня *ч*.

ПОРІЙ. Можливо, особове ім'я походить від давньоруської форми назви рослини *пырѣй* 'пирій, бур'ян' (Фасмер III 419), у якої кореневе */ы/* зазнало сильної лабіалізації. Ім'я *Порій* уперше фіксується 1064 і 1078 роках. Ним називається київський боярин, воєвода Ярославича *Порѣй* (ЛЛ 194; ИЛ 116; ЛР 100, 122). 1680 р. антропонім *Parej* Janos згадується також у с. Лисичові на Закарпатті (Bélay 183). У польськолатинських джерелах ім'я *Porej* згадується в XV ст. (SSNO IV 325).

ПОРОШКО. У польськолатинських джерелах 1427 р. зафіксовано антропонім Niclos *Porosz* (SSNO IV 326), який можна кваліфікувати як твірну основу для згаданої вище особової назви *Порошко*. Назва закарпатського села *Порошково* Перечинського р-ну вперше письмово засвідчується 1552 р. (Дэже 266). Пор. запис антропоніма 1720 р.: кр. Andr. *Poroszko* – с. Ремета (Bélay 183). Її можна виводити як з апелятива *порох* 'пил', так і з антропоніма *Порошок*. Пор. ще назву поля *Порошковець*, що у с. Кобиляри на Ужгородщині чи загальновідомі укр. прізвища *Порошенко, Порошковський*.

ПОСИПАНКО. Ім'я прізвиськового типу, утворене від пасивного дієприкметника *посипаний* за допомогою форманта *-ко*. В місцевих документах як прізвище кріпака *Poszipanko* вперше фіксується у с. Сторожниця XVIII ст. на Ужгородщині (Пе Урб 125). Конкретні умови виникнення імені встановити важко.

ПОСКРЕБТА. Родинно-побутове ім'я постало, імовірно, як і укр. діалектний апелятив *пошкрябок* 'вишкребок', тобто із значенням 'остання, слабка дитина в родині' (Он II 130). Найдавніша згадка імені – це 1545 р.: *Поскребта* Василь – овруцький слуга (Арх ЮЗР IV/1 48).

ПОТІХА. Ім'я *Potěcha* було і в старочес. мові, а, за словами Я. Свободи, воно, як і імена типу *Pomil, Poněg, Poběh, Pochval, Posluch, Postoj...*, могли постати не тільки шляхом антропонімізації відповідних апелятивів (на цей раз антропоніма *потіха* – 'той, хто при-

носить втіху, відраду'), але також шляхом префіксації (Svob 102). Антропонім *Потіха* та його похідні в Україні фіксуються з XVI ст., але здебільшого вже як додаткове означення при імені. Напр., 1565: *Potheska* (ОКЗР III 122); 1649: козак Василь *Потѣха* (РВЗ). Імовірно, до зазначеного етимологічного гнізда особових назв належить також спотворений угорським писарем запис імені кріпака *Potika* (Szabó 325).

ПОТРЕБА. Імовірно, ім'я утворено за допомогою префікса *по-* від переосмисленого імені *Треба* (подібно до *Нетреба*) (Svob 89). Серед українців ім'я вперше фіксується з другої половини XVII ст. Пор. 1670: панъ Федоръ *Потреба* – мозирський міщанин (Туп 319); 1687: козак *Потреба* у війську запорозькому (там же). Пор. ще патронім у Черкаському полку Прокопъ *Потрєбычъ* (РВЗ 65).

ПОХИЛ. Утворення прізвиськового типу з префіксом *по-* від тої ж основи *-хил-* 'хилий, похилий, згорблений', що й у прізвищ *Хила, Хиля*. Пор. 1570: кріпак Nic. *Chela* – с. Іванівка; 1567: *Chylicz* Sztanko – с. Н. Ворота (Чу Прізв. 585). Патронімічні прізвища, утворені від основи *Похил-*, рясно представлені серед запорозьких козаків XVII ст. Напр., 1649: козак Канівського полку Ониско *Похылъко* (РВЗ 123), козаки Білоцерківського полку Михайло *Похилчєнко* (РВЗ 169), козаки Корсунського полку Артюх та Иванъ *Похылєц* (РВЗ 176) і т. п. Пор. ще старочес. імена *Chylek, Chylik, Chylka* (Svob 270).

ПОЧАЙ. Особове ім'я відтворюється на підставі ойконіма Дрогобицького району Львівської обл. *Почайовичі*, який там письмово фіксується вже 1409 р. (AGZ IV 73), а нині офіційно називаються *Почаєвичі*. За припущенням М. Худаша (Х – Д 182 – 183), твірну основу цього ойконіма становило трикомпонентне особове ім'я на зразок **По[зна]чай* або *По[здѣ]чай*, у якого другий компонент з часом редукувався, внаслідок чого постав двокомпонентний антропонім *Почай* (див. Мор 155). Якщо припущення М. Худаша відповідає дійсності, то після усічення залишився тільки корінь дієслова *чаяти* 'чекати'.

ПОЧЕКАЙ. Укр. ім'я прізвиськового типу, утворене від дієслова *почекати* за допомогою форманта *-ай*. Письмово ім'я засвідчується з XVII ст. Пор. 1623: козак Федка *Почекай* – м. Новгород Сіверський (Туп 320); 1650: Алексѣй *Потчекай* – м. Луцьк (Туп 302).

ПОЧУЙКО. Особове ім'я *Почуйко* відтворюється на підставі назви села *Почуйково* Київської землі, яка згадується 1441 р. (ССУМ II 218). Імовірно, твірною її основою стала віддієслівна форма *почуй*, подібно до того, як і в імені *Нечуй*. Пор. також прізвищеву назву 1611 р.: орендар *Почуйковский* Иван (АКЖГУ 116).

ПОЯНА, род. – ПОЯНИ. Молдавська видозміна слов'янської особової назви *Поляна* (див. вище). Пор. запис 1448 р. з м. Сучави: «коли бы оусталъ *Пояна* Стан… или Боуд» (ССУМ II 296).

ПРАВДА. У предків українців, які ще в домонгольський період жили на півночі суч. Угорщини, особове ім'я *Правда* згадується вже 1213 р.: discutiens ad *Praudam* – комітат Бігар (Reg Var 158). Антропонім *Правда* вживається у слов'ян і пізніше, але вже у функції прізвищевої назви. Напр., 1683: селянин Иванъ *Правда* (Арх ЮЗР III/2 28). У польськолатинських джерелах антропонім *Prawda* значиться з 1407 р. (SSNO IV 340). У хорватів навіть нині вживається жін. ім'я *Pravda* (Šim 274).

ПРАЗНИК. Особове ім'я *Празник* від церковнослов'янського апелятива *праздник* 'свято', 'порожній від роботи день'. Перші укр. фіксації цього антропоніма припадають на середину XVII ст., а саме 1565: Jaczko *Praznik* (ОКЗР III 239).

ПРЕБОР. Імовірно, це давнє слов'янське віддієслівне утворення від основи

-бор- 'боротися' за допомогою префікса *пре-*, що виражав збільшену міру виявленої ознаки, тобто 'дуже, надто' (Mal Bud 103), як і в словоформах *предобрий, прекрасний, превеликий, премилий*. Серед українців ім'я було вживаним у XIII ст. Напр., 1262: *Прѣиборъ* сынъ Степана Родинича – воїн волинський Василя Романовича (Туп 566). Особове ім'я *Przebor* та *Přebor* у XII – XIII ст. уживалися в пол. і чес. мовах (SSNO IV 355).

ПРЕВОР. Особове ім'я *Превор* могло постати на базі того ж антропоніма, який закладено також у основі давнього надсянського сполонізованого ойконіма *Przewórsk*, що функціонує над річкою Сян. Особове ім'я *Превор* засвідчене в антропонімних формулах XVI – XVII ст. у вигляді *Преворъ* Василевъскии, Грицко Преворовичъ (Арх ЮЗР 7/11 31 та Керста 136).

ПРЕДБОР. Етнічна належність носіїв імені, як і деякі фонетичні ознаки останнього, свідчать, що зазначена назва є назвою пол. походження. Імена з префіксом *Przed-*, як *Przedpelk, Przedpolk*, та фонема */rz/* на місці м'якого */r'/*, властиві польській мові. Постпозиційною частиною у них виступає дієслово *боротися*. Найдавніші українськомовні тексти з цим іменем походять із південної Буковини середини XV ст. Напр., 1456: *Предбор* с Конецполя – пан судомирський і староста перемиський – м. Сучава (ССУМ II 226). У польськолатинських джерелах ім'я *Przedbor* значиться вже з XIII ст. (SSNO IV 359 – 360).

ПРЕДО. Вторинне слов'янське (південне або західне) іменне утворення, яке постало у сербів, чехів та у поляків унаслідок апокопи котрогось із таких двоосновних імен, як *Предивой, Предидраг, Предислав, Предполк*... Ініціальна частина імені сягає ще праслов'янського іменника **perdъ* 'перед' (див. Svob 90; Mal Star 72; Mal Bud 104; Šim 406). В українців ім'я *Предо* відтворюється на підставі прізвища 1682 р. *Predovits* Jaczko – с. Ставне (Чу Прізв. 466).

ПРЕМИСЛАВ. Це польський відповідник української форми особового імені *Перемислъ* (див. Wolnicz 38).

ПРЕСЛАВ. Цей іменний варіант постав унаслідок апокопування давнього слов'янського імені *Преслав* 'преславний', як і словінський варіант *Presla* (Bezlaj II 120) чи болг. *Преслав* (Илчев 407). Препозиційний компонент імені – це прикметниковий префікс *пре-*, що виражав високу міру виявленої ознаки, тобто 'дуже' (напр., *превеликий, предобрий, премилий*), а постпозиційним складником виступає усічений варіант іменника *слава*. Єдиний засвідчений випадок уживання імені, що зберігся в ареалі укр. мови, – це запис 1428 р.: шл. Dan. *Preszla* – с. С. Водяне (Bélay 121), який можна порівнювати з укр. прикметником *преславний*.

ПРИБЕҐА. Локальне укр. ім'я з експресивним квалітативним суфіксом *-еґа* (пор. суч. варіанти імен *Василеґа, Іванеґа, Юрцеґа*...) від усіченого слов'янського імені *Przyb* чи *Przyba* (≤ пол. *Przybyslaw, Przybywuj*...), не один раз цей варіант імені представлений у поляків (Мор 157; Mal Star 72; SSNO IV 378) та у чехів (Svob 125). Не виключаємо також, що це видозміна праслов'янського імені **Pribygoj*. Пор. прізвище козака Корсунського полку 1649 р. Фєдор *Прибекга* (РВЗ 134). На початку XVIII ст. антропонім *Прибеґа* кілька разів значиться у с. Кобилецька Поляна. Напр., 1715 р.: кр. Juras *Pribega*, який у 1720 р. записано як *Pribega* Jur (Bélay 159).

ПРИБЕК. Усічено-суфіксальне (імовірно, пол.) утворення з суфіксом *-ек* чи *-ик* від давньослов'янського двоосновного імені *Прибыслав*. Найдавніший кириличний запис імені *Прибєкь* походить із м. Львів за 1412 р.: «Хмѣль крщенє имя *Прибєк* добывал на Войтку Сулимовскомъ половины Сулимо-

ва» (ССУМ II 233). Дуже показовим у цьому записі є те, що писар документа прагнув підкреслити, що лексема *Прибєкь* у цьому випадку справді є хресним іменем. Інші українськомовні записи антропоніма походять із с. Кобилецька Поляна XVII ст. Напр., 1632: кріпак *Pribek* Jeremie, *Pribek* Joanichka (Bélay 159); 1684: кріпак *Pribek* Demian (там же). На території Польщі ім'я *Прибик* фіксується вже з XV ст. Напр., 1478: Swass *Przibyk* (SSNO IV 381).

ПРИБИЛА. Слов'янське чол. особове ім'я *Прибила* відтворюємо на підставі покутського ойконіма XIV ст. *Przybyłow* чи *Przybyłowa* (Бучко Пох 103), утвореного за допомогою дієслівного форманта *-л-а* від котрогось із давніх слов'янських двоосновних імен моделі *Прибыславъ, Прибыгнѣвъ, Přibyčest, Přibydruh* і т. п. Ойконім Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл. *Przybylow* уперше засвідчено 1492 р. (AGZ XV 2119), а прізвище *Прибило* дотепер зберігають українці (Редько 854). Пор. ще прізвища закарпатських українців *Прибеґа, Прибик, Прибич, Прибыш, Прибош, Прибула* (Чу Прізв. 467). А на теренах Польщі особове ім'я *Przibilko* фіксується вже з 1372 р. (SSNO VII 200).

ПРИБИСЛАВ. Праслов'янське ім'я, утворене від дієслова **pribyti* 'прибути' та іменника *слав(а)*. Отже, воно виражало побажання 'прибуваюча слава' (Pleskalová 19). Ім'я популярне у хорватів, сербів, словаків та поляків (Šim 275; Грк 161; Majtán Znajstar 141; SSNO IV 382; Bubak 260). В альпійських слов'ян VI – XIV ст. засвідчено чотири випадки вживання давнього імені *Pribyslavъ* (Kronsteiner 298). На укр. теренах ім'я значиться з XIV ст. Напр., 1334: *Pribyslao* (AGZ VII 5). Ім'я *Przybysław*, як і *Przybyrad, Przybygniew, Przybywoj*, дуже поширені в Польщі, а перші його фіксації там значаться з XII ст. (див. вище).

ПРИБИШ. Це вторинне слов'янське усічено-суфіксальне ім'я, що йде від двоосновоного імені зразка *Прибыславъ*. В українців антропонім *Прибиш* фіксується тільки як прізвище. Напр., 1649: козак Педоръ *Прибыш* (РВЗ 138). Прізвище *Прибиш* (власне *Прибыш*) є й на Закарпатті, але 1775 р. воно в с. М. Копаня вже записане під впливом угорської вимови як *Prebus* (Szabó 393). Останній запис можна інтерпретувати і як такий, що співвідноситься з укр. діалектним апелятивом *прибыш* 'зайда, прийшляк, прибулець' (Редько 857). А на Пряшівщині понині зберігаються традиційні прізвища *Прибиш, Прібыш, Прібула* (Дуйчак 204). У сербів уживане як ім'я *Прибиш*, так і варіант *Прибош* – обидва від *Приба*, які співвідносяться з повним двоосновним іменем зразка *Прибыславъ* (Грк 161). А у Польщі перші записи імені *Прибиш* фіксуються з початку XIII ст. Напр., 1204: piscator *Pribis*. 1398 р. уже значиться запис *Pribisz*, а 1405 – Johannes *Przybysz* (SSNO IV 384).

ПРИБКО. Усічено-суфіксальне утворення від котрогось із двоосновних імен зразка *Прибигой, Прибынѣгъ, Прибыславъ* (Грк 160) з формантом здрібнілості *-ко*. На укр. теренах іменний варіант засвідчується з XV ст. Напр., 1412: «пани Ядвига Хмєлєвая съ сыномъ *Прибкомъ*» – м. Львів (ССУМ II 233); «с *Прибковою* сестрою с Алжкою» (Р 44); «за обоу сторону и *Прибковоу* и Войтковоу» – м. Львів (там же); 1565: Chwedko *Prybko* (ОКЗР III 88). Напевно, до словотвірних варіантів цього імені слід віднести також найменування козака Канівського полку 1649 р. Миско *Прибошъ* (РВЗ 145). На пол. землях іменні варіанти *Przybek, Przybko* згадуються вже 1250 р. (SSNO IV/2 378).

ПРИБУЛА. Особове ім'я відтворюється на підставі суч. закарпатського прізвища, наявного в с. Баранинці, *Прибула* (Чу Прізв. 467), лемківсько-

го прізвища XVIII ст. *Pryby*ł*a* (Крас 176) та серб. антропонімів XV ст. *Прибылъ*, *Прибыловић* (Грк 148). Це усічено-суфіксальне утворення від імені тої ж основи, що й *Прибко*.

ПРИГАРА. Укр. особове ім'я прізвиськового типу, що походить від апелятива *пригара* 'те, що пригоріло' (Гр III 410). Ім'я давали темношкірим дітям. З XVII ст. воно вже виконувало тільки функцію прізвища. Напр., 1659: Иванъ *Пригара* – отаман козачий у Переяславі (Туп 321); 1720: кріпак Mich. *Prehara* – с. Н. Селище (Bélay 195). З ономасіологічної точки зору до цього імені близьким було ім'я *Pryzcornycza*, яке згадується 1571 р. у с. В. Бичків (Bélay 128).

ПРИГОДА. Від апелятива *пригода* 'випадок' (Гр III 412). В україномовних джерелах прізвище *Пригода* фіксується аж із 1787 р. в с. Поляни на Лемківщині, а в польськолатинських документах прізвище *Przygoda* значиться вже в 1490 р. (SSNO IV 385).

ПРИЙМА. У XV – XVI ст. антропонім *Прийма* в Україні виконував уже роль прізвища як додаткового ідентифікатора при імені. Напр., 1552: Федко *Прийма* – мозирський селянин (Арх ЮЗР I/1 641); 1656: Олекса *Прийма* – м. Хмельницький (Арх ЮЗР VII/2 146). Для окремих осіб цей антропонім виступав ще особовим іменем, апелятивним значенням якого було 'приймак, пристая'. Із 40 тисяч запорозьких козаків 1649 р. лише в одного було особове ім'я *Прийма*. Це у козака Переяславського полку: *Прийма* Дубницькои (РВЗ 345).

ПРОДАН. Упродовж Середньовіччя особове ім'я *Продан* широко використовувалося в українців Карпатського регіону, у болгарській, македонській, сербській, словенській та навіть румунській мовах (Грк Реч 149; Šim 276; Merkù 453). Напр., 1219: «impetitor Philippus, *Predan* et mater eorum de villa Pabay» – комітат Бігар, а раніше – комітат Саболч (Reg Var 226); «Pinna centuriones et *Paradan* (читай: *Prodan*) ciues eiuesdem castri» – комітат Сіладь, кріпак замку Красна (Reg Var 239); 1421: шляхтичі Mate., *Prodan* Mihallyjko – с. С. Водяне (Bélay 121); 1697: кріпаки Jur, Miklos, Miron, *Prodan* – с. Вільхівці (Bélay 154); 1720: кр. *Prodan* Dubovics – с. Крива (Bélay 164); кр. *Prodan* Udics – с. Ґаничі (Bélay 141), а 1447 р. уже вжито посесив Тоадер *Проданов* (Богдан 269).

Давня традиція вживання імені *Продан*, як заклинального, котре мало відвернути хворобу чи смерть від кволої дитини, довго трималася у болгар (Илчев 408; Budziszewska 242). Середньовічне слов'янське ім'я *Продан* – це пасивний дієприкметник від дієслова *продати*. Звичай фіктивного продажу кволої дитини на Закарпатті з метою обдурити злі сили детальніше описано у праці П. Чучки «Антропонімія Закарпаття» (Ужгород – 2008, 76 – 78). Він довго тримався також на Південному Бузі. Пор. 1649 р.: козак Брацлавського полку *Продан* Самовскии (РВЗ 259).

Ім'я *Продан* – це одне із найдавніших праслов'янських імен, котре у частини слов'янських народів, у тому числі й у карпатських українців, зберігалося до недавнього часу і в якому вбачали магічну силу. Суть продажу дитини її рідною матір'ю полягала в тому, що остання, уболіваючи за життя дитини, у секреті від інших людей умовно продавала своє дитя якійсь довірливій жінці (за якісь монети), передаючи його серед темної ночі крізь вікно, щоб та виконала з дитиною затаємничений ритуал.

ПРОЗОР. Ім'я походить від нечленного прикметника *прозор* 'прозорий'. Укр. пам'ятки писемності засвідчують це ім'я 1652 р. на укр.-білорус. пограниччі, а конкретніше в м. Мозир: *Прозоръ* Драбович (ОМЗ 643). У XVI ст. антропонімом Демко *Прозоръ* позначають білоцерківського козака (Туп 323). 1649 р.

серед запорозьких козаків Білоцерківського полку називаються Процикъ *Прозоръ*, Яцко *Прозоръ*, Демко *Прозоръ* (РВЗ 175), а в Черкаському полку того ж року вже фігурує патронімічне утворення Грицко *Прозорєнъко* (РВЗ 76).

У Польщі 1437 р. значиться антропонім *Prozor* Wolczisczowski (SSNO IV 532). Пор. ще болг. прізвище *Прозоров*, яке, на думку С. Ілчева, походить від апелятива *прозоръ* 'вікно' (Илчев 408).

ПРОСЕЛКО. До слов'янських імен XV ст. належить також особове ім'я не зовсім зрозумілої мотивації *Проселко*. Напр.: «тую землю *Проселкову* а Мартинцову, що отець его Остафий далъ тому *Проселку*, присудили єсмо Богдану Остафиєвичу» – м. Вільна (ССУМ II 262).

ПРОСЦА. Особове ім'я *Просца*, імовірно, з первісною семантикою 'прохач' у пам'ятках писемності виявлено лише один раз, а саме 1552 р.: Матвеевич *Просца* (ОКиЗ 114). Пор. чес. ім'я *Prosimir* (Svob 96).

ПРУДИВУС. Ім'я походить від апелятива *прудивус*, інкаше – 'крутивус', 'вусань' (Гр III 493; ЕСУМ 4, 616). Серед 40 тисяч запорозьких козаків лише один мав ім'я *Прудиус* (Осташ Інд. 515).

ПУГА. Імовірно, до імен слов'янської етимології треба віднести ім'я *Пуга*, доіменною семантикою якого було 'сова', 'пугач' (Гр III 493) чи 'сова' (ЕСУМ 4, 868). У с. Чинадьово, що біля м. Мукачова, прізвищева назва кріпака *Пуга* значиться вже 1570 р. (Чу Прізв. 471), а 1715 р. в с. Колодне, що на Тячівщині, згадується кр. Gr. *Puhacs* (Bélay 134). Пор. ще старопол. антропонім *Puha* з 1498 р. (SSNO IV 396).

ПУЗДРО. Ім'я прізвиськового походження від укр діал. *пуздро* 'сечовий міхур', 'калитка' (ЕСУМ 4, 628) чи західнослов'янського апелятива *puzdro* 'чохол'. В україномовних джерелах антропонім пан Нємиря *Пуздро* згадується вже 1445 р. в м. Сереті (ССУМ II 275). У польськолатинських джерелах це прізвисько згадується на століття раніше, а саме в 1385 р.: «Johanne dicto *Pusdro* de Radslauicz, a 1393 – Stanislau dicto *Pusdro*» (SSNO IV/2 401).

ПУЗИК. Особове ім'я *Пузик* утворене від апелятива *пузо* 'живіт' за допомогою суфікса здрібнілості *-ик*. Пор. запис 1616 р. із Білорусі, в якому наводиться перелік особових імен: Антипъ, Иванъ и *Пузикъ* Вограновичи – мінські селяни (Туп 35).

ПУЗИЛО. Це, напевно, дериват із відтінком згрубілості від імені прізвиськового типу *Пузо* + формант *-ило*. Напр., 1463: «князь Глѣб Иванович, князь Юрьєвъ слоуга из Головчи *Поузило*» (ССУМ II 275); тут же також патронім *Пузовский* – м. Берестя (там же). Не завадить нагадати, що 1541 р. серед білоруських документів згадується також запис особової назви *Пуз* Микевич (Бір 249).

ПУЗНЯК. – див. ПОЗНЯК.

ПУКАЛО. Дериват, імовірно, від апелятивної особової назви за дією *пукати* 'тріскати' (ЕСУМ 4, 630). Антропонім *Пукало* вперше засвідчується, мабуть, 1629 р.: напр., західний селянин Федоръ *Пукало* (Туп 325); під 1715 р. у с. Сопунка, що в Марамороші на лівому березі Верхньої Тиси, згадується кріпак El. *Pukalo* (Bélay 193). У Польщі з 1488 р. походять записи *Pęnkala* та Nicolai *Pánkala* (SSNO VII 182). У комітаті Бігар (Пн. Угорщина) в 1229 р. згадується ім'я *Puk* (Reg Var 292), а в латинопольських джерелах називаються особові імена Sulirad та *Puca* ще 1136 р. (SSNO IV 396). Якщо наше припущення правильне, то звідти походять також прізвища *Пукас*, *Пукій*, *Пуканич*, *Пукман* та деякі ін.

ПУНЕЦЬ, род. – ПУНЦЯ. Можливо, особове ім'я *Пунець* виникло внаслідок метафоричного використання назви жаби-джерелянки *пуня* (ЕСУМ 4, 634) чи маленької рибки *пунь* (Гр III 499). Особове ім'я засвідчене в Реєстрі козаків війська запорозького як козак *Пунєцъ* Мєлникъ (Р 160).

ПУПЕЦЬ, род. – ПУПЦЯ. Правдоподібно, ім'я походить від анатомічного терміна *пупець* 'пуп' або бот. терміна *пупець* 'молодило, живучка' (ЕСУМ 4, 635). Серед 40 тисяч запорозьких козаків 1649 р. ім'я *Пупець* припадає лише на козака Брацлавського полку *Пупєцъ* Мєлникъ (РВЗ 240). Пор. ще укр. прізвища XVII – XVIII ст. з основою *Пуп-*: *Пуп, Пупина, Пупинович, Пупко, Пупош* (Чу Прізв. 473).

ПУТ. Це наслідок усічення слов'янського особового імені моделі *Путимир, Путислав* чи моделі *Путята*, у яких коренева частина – це іменник *путь* 'дорога, шлях', а постпозиційна – *мир* 'спокій'. Напр., 1485: антропонім *Путъ* (Туп 383). Пор. також патронім 1565 р. *Puticz* (ОКЗР III 268).

ПУТИЛО. Східнослов'янське іменне утворення з аугментативним формантом *-ило* від усіченого двоосновного імені моделі *Путивой, Путиславъ* чи усічено-суфіксального *Путята*, зі збереженням препозиційного компонента *путь* 'дорога'. Пор. укр. іменне утворення 1563 р.: *Путило* Вакуличъ (Туп 377); 1552: Карпъ *Путиловичъ* – м. Мозир (Арх ЮЗР VII/1 714); 1565: Prokop *Putyło* (ОКЗР II 91); пор. також патроніми 1273: Андрѣй *Путивличъ* – воєвода галицький (ИЛ 576); 1596: *Путиловичъ* (Арх ЮЗР III/1 103); запис 1528 р. із Білорусі: *Путило* Мартин а Юнец (Бір 249). Пор. також ойконім *Путилівка* у Ковельському р-ні Волинської обл. (Шульгач 114). У XVI – XVII ст. ім'я *Путило* частим було у Росії.

ПУТКО. Здрібніло-пестливе утворення з формантом *-ко* від усіченого східнослов'янського імені зразка *Путивой, Путислав*... Пор. 1564: Гаврило *Путко* – любомльський селянин (Арх ЮЗР VII/2 337); патронім 1468 р.: «коупили от *Пътькова*» – м. Сучава (ССУМ II 279); 1649: козак Черкаського полку Федоръ *Путчєнко* (РВЗ 83).

ПУТЬКО. Укр. здрібніло-пестливе утворення з формантом *-ко* від східнослов'янських імен зразка *Путимиръ, Путята*. Ім'я *Путько* двічі засвідчене серед графіті СНСК (табл. 117, 203; Висоцький 142) у формі *Путъко* і *Путькови*. Пор. також запис 1715 р. із закарпатського села Сокирниця: кріпак Ре. *Putyiko* (Bélay 195).

ПУТЬША. Здрібніло-пестливе утворення з формантом *-ша* від двоосновного імені зразка *Путиславъ*. Зазначене ім'я *Путьша* на укр. землях уперше згадується 1015 р. як особове ім'я серед убивць Бориса Володимировича, боярин вишгородський (ЛЛ 129; ИЛ 92, 94).

ПУТЯТА. Східнослов'янське ім'я з формантом *-ята* від усіченого двоосновного імені зразка *Путимиръ, Путиславъ*. Найдавніші згадки імені походять із кінця XI ст. Напр., 1097: «*Путята* Вышатичь» – боярин київський, син Вишати Остромировича (ЛР 154, 155, 160, 171, 504); 1113: *Путятин* дворъ – м. Київ (ЕСЛГНПР 112); 1437: князь Иван *Поутята* – м. Київ (ССУМ II 278); 1483: князь *Путята* Ивановичъ – м. Острог (там же); 1609: пан Щасный *Путята* – м. Житомир (ДМВН 169, 180). Пор. також запис 1648 р. Иванъ *Путятинъ*, а прозвище Орѣшенка – білгородський боярський син (Туп 680).

Антропооснова *Пут-* справді праслов'янська: вона має відповідники в більшості слов'янських мов. Пор. пол. антропонім *Pęcisław*, що з праслов'янського *pǫtь-* (Роспонд Летопись 14).

ПУХ. Правдоподібно, особове ім'я пішло від апелятива *пух* 'дрібне, ніжне пір'я птаха' (СУМ VIII 406). Найдавніші записи антропоніма *Пух* походять із території Польської держави XIV ст. Напр., 1381: Mathias *Puch* (SSNO IV 392). Укр. записи йдуть із середини XVII ст., але й у них лексема *Пух* уже виконує функцію прізвищевої назви. Пор. 1676: Алексѣй *Пухъ* – козак Харківського полку (Туп 327).

П'ЯТКО. Антропонім П'ятко кілька разів згадується в документах XV – XVII ст., але щоразу як додаткове означення при особовому імені. Напр., 1444: *Phyatko* Jary (AGZ II 69); 1662: Федор *Пятко* (Туп 385). Ім'я утворене від порядкового числівника *п'ятий* за допомогою субстантивуючого форманта *-ко*, як і особові імена *Першко, Шестійко*... Воно вказувало на послідовність народження дитини в родині (Демчук 114 – 115).

П'ЯТНИЦЯ. Це слов'янське особове ім'я, власне сама ідея відзначати п'ятницю, яка до українців прийшла від народів, котрі вже з давніших часів сповідували християнство. У літературі ім'я пояснюється як калька з грецького імені *παραςκήνα* 'п'ятниця'. У хорв. мові вже у XIII ст. фігурують імена *Petka, Petko*, а на півночі Греції у XII ст. апокрифічне житіє про святу *Параскеву* (Слапщак Св. Петка и Недеља...). Нині відповідники грец. імені *Параскева* чи лат. імені *Quintus* популярні у всіх слов'янських народів.

Р

РАБЕЙ. Можливо, це діалектний відповідник прикметника *рябий*, але припустимі й інші пояснення. Перші укр. записи імені походять з-під м. Кракова з XV ст. Напр., 1489: «отец дей мой *Рабей* сховал» (ССУМ II 283). В інших регіонах Польщі антропонім *Рабей* фіксується з XIV ст. Напр., 1381: Petro *Rabe* (SSNO IV 407). На Закарпатті, зокрема в Мараморощі, антропонім *Раба* засвідчується з XVIII ст. (Bélay 135).

РАБОТ. Правдоподібно, це болг. похідне особове ім'я, утворене від базового імені *Раб* із первісним значенням 'раб божий' (Илчев 415) + постпозиційний артикль *-от*. Перші укр. записи імені походять з кінця XV ст. із південної Буковини. Напр., 1493: «слоузѣ нашємоу *Роботъ* и сєстры єго Соръ» – м. Сучава (ССУМ II 283).

РАБУШКА. Ім'я *Рабуш* нині функціонує у болгар, яке С. Ілчев виводить із імені *Раб* 'раб' (Илчев 415). Вживалося воно і в поляків. В україномовних записах ім'я фіксується з XVI ст.: Петръ *Рабушка* – хмельницький міщанин (Арх ЮЗР VII 43). Серед козаків війська запорозького служила одна особа, що мала ім'я *Рабушка* (Осташ Інд. 515).

РАВ'ЯТА. Ім'я засвідчене в середньовічних записах на стінах Софії Київської (СНСК 415, табл. 452). Це патронімічне утворення з формантом *-'ата*, може, й іменування *Рава*, однак достовірне апелятивне значення її не встановлено.

РАҐУЙЛО. Найдавніша згадка імені *Рагуйло* походить із 1147 р.: *Рагуйло* Добрыничъ – син боярина київського, тисяцького Володимира Мстиславича (ЛР 212, 214, 291, 292, 504). Можливо, ім'я *Раґуйло* має стосунок до антропооснови *Рогъ* (Грк 166).

РАД. Твірною основою особового імені Рад послужив короткий відповідник слов'янського членного прикметника *радий* 'радий, веселий, жвавий', як напр., у імен *Радомилъ, Радославъ* чи *Милорадъ, Поздѣрадъ* (Купч Найд 69). Перші записи імені *Рад* походять із XIV – XV ст. Пор. 1346: шл. *Rad* – с. Сурдок у Трансільванії – брати Negh і *Road* (Mihályi 21); 1393: «in qua *Rad* gener Mykoch habitaret...» – с. Часлівці Ужгородського р-ну (Zsigmondkori okl. I 312); 1408: шл. Iwan f. *Rad*, f. Stanislai, f. Leu – с. Бирсана (Bélay 123); 1424 р. в с. Олтушків говориться про сина *Радевича* (ССУМ II 284).

Ім'я *Радъ* із варіантом *Радь* щедро представлене в пам'ятках Галичини та Волині XV – XVI ст.ст. Напр., *Rad* Puhało (ОКРЗ 111, 161); дал *Радови* из братом *Радєм* (Юр 9); 1443: *Rad* et Iwan (AGZ XI 1715); 1565: «*Rad* Suchorebri, *Rad* Russanowicz, *Rad* Predowicz» (Демчук

63); 1570: Joan. *Rad* visitator – с. Лохово (Чу Прізв. 475); 1600: власник Lad. *Rad* – с. Діброва (Bélay 120); 1715: *Rad* Gavrilo – с. М. Бичків (Bélay 130). Пор. ще село *Rad* у комітаті Саболч. 1784 р. в галицьких лемківських селах Чорна Вода, Кам'янка і Тилява згадуються прізвища *Радик*, *Радич*, *Радьо* та ін. (Красовський 129). Ім'я *Рад* не раз служило основою для патронімічних прізвищ, як у козака Білоцерківського полку Ивана *Радюка* (РВЗ 174).

Від імені *Рад* рано почали утворюватися патроніми зразка *Радич*, *Радович*, *Раденко*, *Радюк* (Демчук 63); пор. також антропонімне словосполучення 1476 р. Брян *Радовицкий* (ССУМ II 286). Пор. ще назву села *Радівці* на Буковині з 1415 р. (ССУМ II 286) та назву села *Радовичі* Іваничівського р-ну Волинської обл., яка вперше згадується 1444 р. (Шульгач 115).

Ім'я *Рад* удавнину було відоме майже всім слов'янським мовам (Илчев 415; Грк 164; Демчук 63), а з-поміж неслов'янських також румунській.

РАДВАН. Слов'янське ім'я *Радван* відтворюється на підставі назви села *Радвань*, що на річці Лаборець Меджилабірського округу СР, котре вперше згадується 1379 р. (Краєзн. словн. 465), та урбоніма *Радванка* (нині район м. Ужгорода); угор. відповідник *Radvanc* ойконіма *Radvánc* значиться в 1427 р. (Дэже 206). Ойконім *Радванів* згадується також у Рогатинському р-ні Ів.-Франківської обл. до 1947 р., поки село не об'єднали з селом Явче. А загалом антропонім *Радван* – це застаріла форма слов'янського особового імені з ускладненою основою *радован* 'радий, веселий'. Пор. чес. ім'я *Radvan* (Svob 239; Knappová 153), пол. *Radwan* (SSNO IV 427), які мотивовані дієсловом *радуватися* 'радіти' (СЛИ 448). У поляків антропонім Johanne *Radwanek* уперше значиться з 1387 р. (SSNO VII 205).

РАДЕХ. Особове ім'я *Радех* відтворюється на підставі назви укр. містечка *Радехів*, що на Львівщині. Саме ж ім'я утворене від прикметникової основи *рад-* 'радий' за допомогою суфікса *-ех*.

РАДЕЦЬ. Особове ім'я *Радець* утворено від усіченої прикметникової основи *рад-* за допомогою суфікса здрібнілості *-ець*. Антропонім представлений уже як особове ім'я в Галичині XV ст. (Szulowska 19). Згадується ім'я 1565 р. у вигляді *Radecz* (ОКЗР III 365), та у 1620 р. – як *Радець* у с. Ст. Полонне (ВКО 249), а також у формі патроніма – 1565 р. *Radczow* (ОКЗР III 171). Пор. прізвище козака Брацлавського полку 1649 р. Федор *Радєченко* (РВЗ 241). У польськолатинських джерелах особове ім'я *Radecz* значиться з 1467 р. (SSNO IV 429). Властиве було це ім'я і давньосербській мові (Грк 162). Пор. також суч. укр. прізвище *Радецький* (Редько 887).

РАДЕЧКО. Це похідне особове ім'я від *рад-* або від основи деривата *Радець*. Перша згадка імені *Радечко* походить із 1666 р. (ПК 229).

РАДЗЬ. Правдоподібно, це полонізована форма слов'янського скороченого імені *Радь* < *Radj* + **-jь* (див. нижче). Ім'я згадується також 1620 р. в с. Остропіль: *Радзь* Яловий (ВКО 350).

РАДЗБОР. Усічений варіант особового імені *Радибор*, позначений впливом пол. вимови. 1619 р. під цим іменуванням виступає запорозький козак *Радзбор* Боровский (Туп 332).

РАДИВОЙ. Праслов'янське двоосновне ім'я, складене з основи прикметника *рад-* 'радий, веселий, жвавий' та імені *Вой* 'воїн'. Пор. давньосерб. ім'я *Радивоj* (Грк 155) та суч. чес. і словац. *Radivoj* (Knappová 152). Серед українців уперше згадується 1623 р. священик *Radivoj* Marinicz – приходько в с. Кіральтелек, що біля м. Гайдудороґ (Hod Okm 72). Пор. також антропонім 1780 р. *Radywoj* Maniukiewicz (Арх ЮЗР V/I 441).

РАДИК. Здрібнілий варіант із суфіксом *-ик* від імені *Рад*, *Радь* або *Радьо*. В Україні вперше згадується 1565 р.: Iwan

Radik (ЛБС 241) та барський селянин Иванъ *Радикъ* (Арх ЮЗР VII/2 241). У поляків подібні утворення фіксуються з XIII ст. Напр., запис 1265 р.: Christina et *Radic* (SSNO IV 430). Пор. ще споріднене з ним патронімічне прізвище козака Брацлавського полку 1649 р. Фєдор *Радєчєнко* (РВЗ 241).

РАДИЛО. Це усічено-суфіксальне розмовно-побутове ім'я з ауґментативним формантом *-ило* від двоосновного слов'янського повного імені моделі *Радомир* чи *Радослав* або від моделі зразка *Милорад*. В Україні перші записи цього імені походять із XII та подальших століть. Напр., 1147: *Радило* – київський боярин, посол Ізяслава Мстиславича (ЛР 211; ЛЛ 300); 1167: Давидъ *Радило* – боярин вишгородський (ЛР 291, 481; ИЛ 366); 1375 р. у документах згадується ойконім *Radyłowice* (Купч Найд 70). Містечко *Радиловъ* (двір), що належало тисяцькому *Радилові*, згадується 1425 р. (ИЛ 534; ЕСЛГНПР 114). На закарпатській Гуцульщині 1787 р. згадується фонетичний варіант прізвища *Раделів* (Чу Прізв. 476), а на галицькій Бойківщині це патронімічне прізвище *Раделів* уживається дотепер. У сербів та у поляків ім'я *Радило* так само засвідчується з XV ст. (Грк 155; SSNO IV 431).

РАДИМ. Це усічений варіант слов'янського двоосновного імені *Радимир*, який наводять так само суч. словники імен (ВІЛ 94; Majtán – Považaj 206). На Русі ім'я *Радимъ* згадується з IX ст. як легендарний родоначальник *Радимичів* брат В'ятка (ЛР 7, 504). Ім'я вживане також сербами (Грк 165) та росіянами (Петровский 186). У поляків особове ім'я *Радим* згадується з 1204 р.: Troscha filius *Radim* (SSNO IV 431).

РАДИМИСЛ. Укр. двоосновне особове ім'я *Радимисл* відтворюється на підставі ойконімів О. Купчинський (Купч Найд 69).

РАДИНЯ. Вторинне слов'янське утворення з формантом *-ыня* від двоосновного імені, яке в препозиційній або постпозиційній частині містило компонент *-рад-* 'радий, веселий'. В Україні ім'я засвідчується з 1672 р. Georgius *Radima* (AGZ XVI 2054).

РАДИСЛАВ. Ім'я утворено від слов'янського дієслова *радити* та іменника *слава*. Особове ім'я киянина *Радислава* згадується 1166 р. (ЛР 281). Один із козаків під особовим іменем *Радиславъ* називається серед запорожців козаків 1649 р. Це козак Білоцерківського полку *Радиславъ* Мунтяничъ (РВЗ 189). У м. Луцьку чол. особове ім'я *Радислав* наприкінці XX ст. знову почали давати дітям.

Особове ім'я *Радислав* популярним було також у сербів (Грк Реч 156) та у болгар (Илчев 416). Його наводить уже загальновідомий Славянский именослов М. Морошкіна (Мор 162). У Галичині з 1578 р. зберігається ойконім *Радиславичі* (Х – Д 83).

РАДІСТЬ. Особове ім'я відтворюється на підставі ойконіма *Радость*, який згадується 1471 р. в Київській землі: сєло *Радостов* (ССУМ II 286). Формант ойконіма *-ов* свідчить, що засновником чи власником села була особа чоловічої статі.

РАДКО. Укр. особове ім'я *Радко* утворено усічено-суфіксальним способом від слов'янської антропооснови *рад-* (див. вище) або від календарного імені *Радивонъ* (< *Радіон*) за допомогою форманта *-ко*. Першим відомим мужчиною на Русі, який носив ім'я *Радъко*, був молодий дружинник Ярополка Ізяславича 1086 р. (ЛР 126; ЛЛ 200; ИЛ 145; Туп 322). З XV ст., а точніше з 1421 р., згадується антропонім *Радко* Чижевский – м. Перемишль (Арх ЮЗР VI 332), з 1577 – дворовий чоловік *Радко* (ВГ XVI ст. 174) та патронім *Радкович*, який згадується 1589 р. (Арх ЮЗР I/1 211).

У XVI ст. в Україні зростає частотність уживання імені *Радко*, причому не тільки на Заході. Напр., 1577 р. *Радко*

Горбикъ (Арх ЮЗР VI 103); 1567: *Радко* Гнѣвошевич Бытенскии (Вол. грам. 23, 38, 39); 1561: *Radko* Kudelczyk (Арх ЮЗР VI/1 469). Вона зростає також у східних регіонах України. Так, у харківському переписі 1660 р. у списках знаходимо шість громадян на ім'я *Радко*, напр., *Радко* Болоховец, *Радко* Кушнір, *Радко* Марченко, *Радко* Левченъко (ХП 140, 142, 156, 170); 1609: *Радко* Коростєл – м. Житомир (ДМВН 13); 1620: тяглі піддані із с. Кривін Волинської обл. *Радко* Колибабеня та *Радко* Гавриленя (ВКО 154, 366). Але кульмінація частотності особового імені *Радко* в Україні, правдоподібно, не без впливу втікачів із Сербії, припадає на XVII ст. Так, з-поміж 40 тисяч козаків війська запорозького 1649 р. особове ім'я *Радко* носили 103 мужчини.

За ареалом використання ця мода охопила переважно полки Лівобережної, меншою мірою – Правобережної України. Напр., козак Корсунського полку *Радко* Богдарєнко (РВЗ 133), козак Чигиринського полку *Радко* Гайдуковъ (РВЗ 29), козак Полтавського полку *Радко* Костырко (РВЗ 429), козак Прилуцького полку *Радко* Каневець (РВЗ 459), козак Ніжинського полку *Радко* Косач (РВЗ 471), козак Кропивнянського полку *Радко* Рудый (РВЗ 365); а у м. Гадяч на Полтавщині отаман городовий *Радко* Петрович згадується ще 1660 р. (Лохвицька кн. 116). Пор. також особові імена харків'ян із 1666 р.: *Радко* Шевченко, *Радко* Глущенко, *Радко* Левчик, Радко Безбородчєнко (ПК 250 – 349). Від нього утворено чимало патронімічних прізвищ. Пор. прізвища запорозьких козаків 1649 р.: козак Черкаського полку Феско *Радковичъ* (РВЗ 75), козаки Уманського полку Пєтро *Радчєнъко*, Карпъ *Радчєнъко* (РВЗ 224, 227) та козак Брацлавського полку Федор *Радчєнко* (РВЗ 241).

РАДНО. Під цим іменуванням значиться харківський міщанин 1600 р. *Радно* Яхненко (ХП 140). Імовірно, це ім'я належить до групи імен прізвиськового типу, що виникло з діалектного апелятива *радно* 'рядно', 'простирадло з цупкого домотканого полотна' в якомусь переносному значенні.

РАДОВАН. Вважається, що ім'я виникло як пасивний дієприкметник від укр. архаїчного дієслова *радовати(ся)* 'радіти, радувати, тішити' (Грк Реч 157; Knappová 153), отже, 'потішений, зраділий', тобто як і імена зразка *Милован*, *Кохан*, *Познан*, *Продан*... Серед українців наших днів ім'я *Радован* час від часу подибується ще на Пряшівщині.

З часом суфіксальне /*о*/ редукувалося, внаслідок чого ім'я набуло вигляду *Радван*, *Радванко* і т. п. Ім'я наводять деякі суч. словники укр. імен (ВІЛ 94), однак нині воно популярне як традиційне ім'я лише у південних слов'ян (Грк 417). Із західних слов'ян воно знане у чехів та поляків (Knappová 153), у яких має також фонетичні варіанти *Radvan* та *Radan*.

Цікаво, що в українському с. Герцівці Мукачівського р-ну, де імені *Радован* уже не пам'ятають, але дотепер зберігаються назви місцевих полів *Радовин* та *Радовинчик*.

РАДОГОСТЬ. Ім'я складене з основи прикметника *рад-* 'радий' та іменника *гость* 'гість, купець, чужинець' (Bubak 262; Грк 157). Це одне з найдавніше засвідчених слов'янських імен. Наприкінці VI ст. його носієм був вождь *Ардагост*, який воював проти візантійців (Третьяков 168, 192). В Україні пам'ять про його нащадків ще зберігає запис 1393 р. з Волинської землі (ССУМ II 286): нині це село *Радогоща* на Житомирщині. Пор. також записи цієї назви села *Radohoszcz* за 1618 р. та запис 1663 р. *Радогощ* (Пура 17).

РАДОГОЩ. Чол., власне особове ім'я відтворюється на підставі назви волинського села *Радогоща*, яке вперше згадується 1396 р. біля м. Луцьк (ССУМ

ІІ 286). Ойконім утворено на базі особового імені *Радогость* за допомогою присвійноприкметникового форманта **-jь*, що й спричинив фонетичну зміну кінцевого */-сть/* на */щ/*. За словами О. Купчинського, особова назва *Радогость* є загальнослов'янською. Пор. також мікротопонім *Радожич* у кадастрі с. Відрань Земплинського комітату у СР (Петров 198).

РАДОЛ. Ім'я властиве болгарській мові (Илчев 417). Частіше виступає у первісному вигляді *Радул*, а фінальне *-ул* виконувало у нього роль суфікса. Антропонім уперше згадується 1420 р. як ім'я шляхтича Dragh *Radol* у с. Чумальово на Закарпатті (Bélay 133); а 1565 р. згадується *Radol* wataman – каменецький селянин (Арх ЮЗР VII/2 171).

РАДОМ. Рідкісне слов'янське особове ім'я, яке постало внаслідок апокопи повного двоосновного імені зразка *Радомилъ* чи *Радомыслъ*. Перша згадка імені кріпака *Radom* походить із села Пенеслек, що в комітаті Саболч (Mak Sza 194). У Польщі ім'я фіксується 1218 р. (Bubak 262). Продовженням цього імені є топонім *Радомль* в Україні та в Польщі (ССУМ ІІ 286), який постав унаслідок приєднання до імені присвійноприкметникового суфікса **-jь*.

РАДОМЕТ. Власне особове ім'я *Радомет* відтворюється на підставі суч. назви озера *Радомеч*, котре знаходиться біля с. Тур Волинської обл. Твірною основою для імені послужив прикметник *рад-* 'радий' та дієслово *метати* 'кидати'.

РАДОМИЛ. Особове ім'я відтворюється на підставі давнього присвійного прикметника *Радомиль*, який постав завдяки приєднанню посесивного суфікса **-jь* до колишнього особового імені *Радомил* (Пура 17). Серби, хорвати, чехи та словаки дотепер уживають згадане ім'я (Грк 167; Knappová 152; Majtán – Považaj 206).

РАДОМИР. Особове ім'я утворено від прикметникової основи *рад-* та іменникової основи *-миръ*, поєднаних інтерфіксом */о/*. Найдавніша укр. фіксація імені походить із грамоти 1401 р. з закарпатського села Королево: «и за душу... *Радомира*» (ССУМ ІІ 286), а у м. Хмельницькому наприкінці ХХ ст. ім'я *Радомир* відновило своє життя. У селах Богдан та Луги Рахівського р-ну на Закарпатті нині вживається давня назва потока *Радомир* (Петров 3). Пор. також запис 1435 р.: шл. Petrus *Radomer* – с. Сопунка, що на лівому березі Верхньої Тиси (Mihályi 397).

Крім українців Карпатського регіону, особове ім'я *Радомир* здавна вживають болгари, серби, чехи та поляки (Илчев 417; Грк158; SSNO IV 421).

РАДОМИСЛ. Давнє слов'янське особове ім'я відтворюється на базі ойконіма *Радомишль*, дотепер уживаного у Волинській та Житомирській областях. Ім'я складене з прикметникової основи *рад-* та іменникової основи *-мысль* 'думка'.

РАДОСИН. Слов'янське особове ім'я *Радосынъ* відтворюється на підставі урочища *Радосинь*, що біля м. Києва: *на...Радосъни* за 1146 р. (ПСРЛ 312), препозиційна частина якої становить прикметникову основу *рад-* 'радий', а постпозиційна – іменникову *-сын* (ЛР 567). Пор. ще слов'янські особові імена *Радомилъ*, *Radowan* (Rospond 162).

РАДОСЛАВ. Спільнослов'янське особове ім'я *Радослав* відтворюється на підставі давньокиївського урбоніма *Радославъ*, який засвідчено 1161 р.: *дворъ Радславль* у м. Київ (ИЛ 353; Туп 332), тобто у формі посесивного прикметника на **-jь*, отже, 'Радославова садиба'. Аргументом правильності такого відтворення є реальний давньоукр. патронім *Радславич* із 1164 р.: Иванъ *Радославичь* – боярин курський та чернігівський (ЛР 286, 486). Ім'я *Радослав* засвідчене також у Росії XIV – XV ст.

(Skulina II 210). Ім'я *Радослав* дотепер протрималося у чехів, словаків, сербів та болгар (Knappová 152 – 153; Majtán – Považaj 207).

У середовищі українців сучасної Пряшівщини ім'я *Радослав* знову входить до активного вжитку. Так, у 1986 р. *Радославом* офіційно називався учень Пряшівської гімназії *Радослав* Джуґан (Краєзн. словн. 178). Те саме стосується імені Радослав серед югославських русинів і українців Воєводини та Сриму, зокрема у міжвоєнні роки, напр., 1938 р. в руській середній школі м. Шид навчався учень Данчо *Радослав* (Мудри – Саламон 239), а 1960 – *Радослав* Митров (Мудри – Саламон 260). На американському контененті успішно працює українець архітектор *Радослав* Жук, про творчу діяльність якого пише Юрій Шерех у тритомнику «Пороги і Запоріжжя» (т. III, ст. 286 – 295).

РАДОШ. Відприкметникове особове ім'я відтворюється на підставі ойконіма *Radoszycz*, зафіксованого в окрузі Сянік 1565 р. (Ж I 228); рідко вживають його понині також серби (Грк 167) та чехи (Pleskalová 28). 1570 р. ім'я кріпака *Rados* засвідчено в с. Шаланки на Закарпатті (Szabó 463).

РАДСЛАВ. Власне особове ім'я, яке відтворюється на підставі ойконіма XV – XVII ст. *Радслав'я* (Купч Стат 219).

РАДУК. Ім'я утворено за допомогою суфікса *-ук* від базового слов'янського імені *Рад*, як і болг. ім'я *Радук* (Илчев 418). У пам'ятках писемності ім'я виступає досить рідко. Так, воно один раз згадується в реєстрах війська запорозького в ролі особового імені козака Черкаського полку *Радука* Жаданєнка (РВЗ 92). 1620 р. прізвище *Радук* занотоване на Виноградівщині (Szabó 375).

РАДУЛ. Особове ім'я утворене від прикметникової основи *рад-* 'радий, веселий, жвавий' за допомогою демінутивного суфікса *-ул* (Богдан 262). На теренах України ім'я фіксується з початку XIV ст., напр., 1404: «*Радуль* вицишпань марамурєшскии» – м. Сучава (ССУМ II 286); 1420: шл. Drag. f. Stan f. *Radul* – с. Чумальово на Закарпатті (Bélay 133; Mihályi 253); 1428: шл. Jo. Thiwadar *Radul* – с. С. Водяне (Bélay 121); 1567: кріпак *Raduly* – с. Турц на Виноградівщині (Szabó 523); 1613: *Радул* (Арх ЮЗР III 365); 1649: козак Полтавського полку *Радуль* Олексѣєнъко (РВЗ 410), козак Корсунського полку *Радуль* Мєталчєнъко (РВЗ 148), козак Брацлавського полку *Радул* Марьчєнко (РВЗ 255) та козак Уманського полку Михайло *Радулєнъко* (РВЗ 220).

Ім'я *Радул* характерніше для південних слов'ян, передусім для болгар та сербів (Илчев 418; Грк 161).

РАДУЛЕЦЬ. Демінутивне утворення від особового імені *Радул*, ускладнене суфіксом *-ець*. В українських пам'ятках писемності ім'я згадується всього один раз, а саме 1411 р.: до хутора *Радулєцова* (ССУМ II 286).

РАДУН. Ім'я похідне від базового імені *Рад*. Воно засвідчене в іменуванні козака Черкаського полку 1649 р. як *Радун* Жданєнко (РВЗ 92). Нині ім'я *Радун* використовують серби, хорвати та болгари (Грк 68; Šim 284; Илчев 418), причому у хорватів ім'я згадується вже в XII ст. (Šim Čak 192). Воно засвідчене також у патронімі козака Уманського полку 1649 р. як Михайло *Радунєнъко* (РВЗ 220).

РАДУХА. Рідкісне особове ім'я утворене від базового імені *Радо* або *Рад* за допомогою форманта *-уха*. Пор. 1565: антропонім *Raducha* (ОКЗР I 115). Пор. також запис 1664 р. *Радушка* – селянин західний (Арх ЮЗР VI/1 69). У поляків 1265 р. фіксується споріднене ім'я *Raduch* (SSNO IV 426).

РАДЦЬО. Власне особове ім'я, утворене від базового імені *Рад* за допомогою локального демінутивного форманта *-цьо*, що виражав пестливість. Напр., 1359: «Ана продала Петрашкови

Радъцѣовскому свою дѣднину» – м. Перемишль (ССУМ II 286).

РАДЧА, род. – РАДЧАТИ. Ім'я відтворюється на підставі патронімів *Радчич* та *Радчинич* шляхом усунення з них патронімічного суфікса *-ич*. Пор. 1620 р.: *Радчич* Силеня Голеня (ВКО 152); 1490: Микула *Радчиничъ* – писар королівський півд.-зах. (Туп 719). Отже, особове ім'я *Радча* утворене від імені *Рад* за допомогою суфікса недорослості *-ча(т)*. Патронімічні суфікси *-ча(т)* та *-еня(т)* на Покутті, як і на Волині, в XVII ст. були досить продуктивними при творенні прізвищевих назв. Напр., у записі 1620 р. панцирні стрільці в с. Плужне на Волині: Махно Куриленя, *Радченя* Степан, Степан Приходченя (ВКО 143). Пор. також запис 1670 р. *Radcze* ad Uscie (Бучко Пох 104).

РАДЧИК. Це здрібніла форма з демінутивним суфіксом *-ик* від імені *Радко* чи *Радцьо* (див. вище). Пор. 1637 р.: Stephan *Radczyk* (Арх ЮЗР I/10 548).

РАДЬ. Чол. особове ім'я *Радь* відтворюється на підставі імені Рад та патроніма *Радєвич*, засвідченого в с. Олтушків на Буковині 1424 р. (ССУМ II 284). Останній засвідчується у ті ж роки. Напр., 1445: «и с того *Радєви*... служити» – с. Ольховець (ССУМ II 287); 1565: кріпак *Ragy* – с. Фанчиково (Szabó 328). У поляків відповідний антропонім *Radz* фіксується з XV ст. (Rymut II 321); 1442: Clisch cum *Radz* de Dobra (SSNO IV 433). Тих часів сягають і перші фіксації імені *Рад* у сербів (Грк 161). На Сх. Словаччині дотепер уживані мікротопоніми типу *Радьов*, напр., в українському селі Убля, що біля М. Березного (Петров 198).

РАДЬКО. Похідне іменне утворення з демінутивним суфіксом *-ько* від усіченого імені *Рад* або *Радьо*. Найбільше фіксацій імені *Радько* припадає на козаків 1649 р. Напр., *Радько* Карпенко, *Радько* Скидан, *Радько* Радко (РВЗ). Поза військом запорозьким ім'я вживане рідко. Напр., 1683: *Радько* Павленко (Арх ЮЗР VII/1 536).

РАДЬО. Розмовний варіант імені з формантом *-ьо* від імені *Рад*. Перші укр. його фіксації припадають на XVI – XVII ст.ст. Напр., 1577 р.: прізвище *Ragia* – с. Фанчиково (Szabó 228); 1620: прізвище *Ragio* – с. Боржавське (Szabó 406); 1787: *Ragy* – м. Виноградів (Szabó 425). Пор. аналогічні укр. варіанти розмовних календарних імен *Ваньо, Лесьо, Федьо*. На теренах Польщі подібні антропоніми фіксуються з XV ст. Напр., *Radzio* (SSNO IV 433), *Radyo* (Rymut 334). Від таких імен утворювалися патроніми. Напр., 1649: козак Кальницького полку Иляш *Радєнъко* (РВЗ 257) та козак Білоцерківського полку Иванъ *Радюка* (РВЗ 174).

РАДЬСЛАВ. Двоосновне слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі київського урбоніма *Радьславль*, засвідченого пам'ятками 1161 р. (ЕСЛГНПР 114).

РАДЮК. Укр. секундарне утворення з демінутивним суфіксом *-'ук* від антропоніма *Рад* чи *Радьо*. Пор. 1552 р.: *Радюк(а)* Голубанич – м. Черкаси (ОЧеркЗ 88); 1720: прізвище *Ragyuk* – комітат Уґоча (Szabó 375). Пор. також білорус. розмовне ім'я *Радзюк*, яке дехто пов'язує з повним календарним іменем *Радзівон* (Суднік 39).

РАЙ. Особове ім'я *Рай* відтворюється на підставі прізвища 1682 р. *Rajowicz* Jaczko та *Rajowicz* Ihnad – с. Н. Ворота (Maksay 539 – 540). У Сербії, а також у Польщі, ім'я *Рай* та його похідні виводять із двоосновного імені *Радослав*, а згадуються вже в XIV ст. (Грк 162; Rymut 334). Про можливу доіменну семантику особового імені *Рай* див. ЕСЛНПР с. 114.

РАЙДКО / РАЙТКО. Припускають, що *Райдко* – це фонетична видозміна імені *Радко* або *Радько* (Knappová 154). Ім'я відтворюється також на підставі іменних варіантів півдворищних селян

у с. Купчинці на Волині, засвідчених 1620 р., *Райдко* и *Райтко* Швець (ВКО 280, 287). Особове ім'я *Райдко* письмово засвідчене 1620 р., напр., *Райдко* з Васьком – с. Старе Полонне (ВКО 225).

РАЙКО. Південно- та західнослов'янські ономасти кваліфікують особове ім'я *Райко* як дериват від імені *Рая*, що з *Радомир* або з *Радослав*, чи навіть безпосередньо як фонетичну видозміну імені *Радько* (Грк 169; Majtán – Považaj 208; Илчев 419). Не менш переконливою етимологічною інтерпретацією імені *Райко* є та, яка ім'я виводить із дієслова *раїти* 'радити' (Шульгач 116). В укр. середовищі ім'я *Райко* вперше фіксується 1629 р. Напр., *Райко* Макарович – селянин західний (Арх ЮЗР IV/1 77). На Закарпатті патронім *Райкович* з початку XVII ст. виконує вже роль додаткового іменування при особовому імені. Напр., 1602: кріпак *Rajkowicz* Maxim – с. Туричкн (Чу Прізв. 477). У центральних районах України антропонім Райко уже з початку XVII ст. часто виконує функцію прізвищ. Пор. 1649: козак Київського полку Петръ *Райко* (РВЗ 311). Від нього утворюються посесиви чи навіть патроніми, напр., козак Миргородського полку Хвєско *Раиковъ* зят (РВЗ 378) та козак Брацлавського полку Васил *Раичєнъко* (РВЗ 243).

У сербів ім'я *Раико* значиться вже з XII ст. (Жел 44). А у поляків ім'я *Rajko* фіксується 1371 р. (Rymut II 334; SSNO IV 437). Нині ім'я *Райко* побутує у сербів (Грк 169), болгар (Илчев 419), чехів (Knappová 154) та в угорських циган.

РАЙЧА. Укр. ім'я *Райча* є дериватом із суфіксом *-ча(т)* від основи усіченого імені *Рай*. Пор. давньосерб. імена *Райче*, *Рая* (Грк 162). Найдавніша укр. фіксація антропоніма *Райча* припадає на 1672 р. Під іменуванням *Райча* виступає переяславський полковник Думитрашко *Райча* (Туп 333). Зазначене ім'я має безпосередній стосунок до закарпатоукраїнських патронімічних прізвищ XVII ст. *Райчин*, *Райчич* та *Райчинець* (Чу Прізв. 477). Пор. 1682 р.: *Rajcsin* Andriy – с. Сухий (там же); 1699: *Rajcsics* Stephan – м. Свалява (Maksay 509).

РАК. Ім'я могло постати на базі назви тваринки *рак* 'прісноводна членистонога тварина', але воно могло піти так само від слов'янського імені *Радослав*. Писемні пам'ятки кінця XVI ст. залишили нам свідчення, за якими назва *Рак* уже однозначно виступає як особове ім'я поряд із календарним іменем *Іван*. Пор. 1595 р.: Туровецъ сынов мае два Ивана, *Рака* (Арх ЮЗР VI/1 252). Але у XV ст. лексема *Рак* виступає вже як додаткове означення при власному особовому імені. Напр., 1474: Joannes *Rak* – с. Раковець (Гаджеґа Уґ 41); 1649: козак Климко *Ракъ* (Р 171) та козак Уманського полку Данило *Ракъша* (РВЗ 227). Упродовж останніх століть ім'я *Рак* дало десятки дериватів, як *Рачко*, *Раченя*, *Рачик*, *Раченко* і т. п. А закарпатське село *Раківчик* та *Раковець* у окрузі Свидник згадуються вже 1572 р. (Краєзн. словн. 465).

У поляків імена *Rac* та *Chrust* фіксуються вже 1275 р. (SSNO IV 438), у білорусів лексема *Рак* ще в XVI ст. вживалася як власне особове ім'я при патронімі. Пор. *Рак* Колачевич (Бір 250), а у сербів та болгар ім'я *Рако*, яке вони виводять із двоосновного імені *Радослав*, також є давнім (Грк 163; Илчев 419). У чехів ім'я *Rak* та похідне від нього *Raček* уживалися ще у старочеський період (Pleskalová 43).

РАКИТА. Імовірно, власним особовим іменем стала назва одного з видів верби – *рокита* (СУМ VIII 874). У народі за витривалість цієї рослини українці вважають її символом живучості. Найдавніша згадка лексеми *Ракита* у функції особової назви в українців припадає на 1649 р. Левка *Ракита* – чернігівський селянин (Туп 333). Пор. та-

кож пол. антропонім 1369 р. Petro dicto *Rockita* та запис 1399 р. Staniec *Rokyta* (SSNO IV 478). Цікаво, що у болгар лексема *Ракита* так само використовується у функції особового імені, але імені жіночого (Илчев 419, 424).

РАЛИК. Похідне утворення з суфіксом *-ик* від давнього захисного імені *Рало*, що від назви частини дерев'яного плуга *рало*. Особове ім'я з суфіксом згадується всередині XVIII ст., а саме 1758: *Ralik* Jamilkowski (Арх ЮЗР III/3 700).

РАЛКО. Похідне утворення з формантом *-ко* від імені *Рало*, яке у болгар дотепер править за захисне ім'я. Доіменне значення слов'янської лексеми *рало* – це 'примітивне знаряддя обробки ріллі' (СУМ VIII 446). Одна з найдавніших згадок імені *Ралко*, в якій поіменно перераховуються сини однієї родини, 1595 р. звучить так: «сынов мае шесть: *Ралко*, Онопрей, Исай, Иванъ, Ненадъ, Пилипъ» (Арх ЮЗР VI/1 250). У XVII ст. в Україні воно виконувало ще функцію офіційного імені. Напр., запис 1649: козак Чигиринського полку *Ралько* Жаданєнко (РВЗ 33). Пор. також патронімічні прізвищеві назви козаків Білоцерківського полку 1649 р. Иванъ *Ралчєнко* та Васко *Ралчєнъко* (РВЗ 92). За М. Гркович, серб. ім'я *Ралко* – це дериват від двоосновних слов'янських імен *Радомир* чи *Радослав* (Грк 169).

РАНЕЦЬ. Правдоподібно, це дериват із суфіксом *-ець* від давнього слов'янського двоосновного імені *Ранимир*. Пор. середньовічні пол. імена *Ranimir*, *Ranisz*, *Ranko*, *Ranoch*, *Ranomudr*... (SSNO IV 444), а також старочес. ім'я *Raňa*, що від іменника *ráno* 'ранок' (Svob 96; Knappová 155) чи 'ранній', 'ранковий' та суч. болг. імена *Ране*, *Рано* (Илчев 421). В Україні вже з Середньовіччя антропонім *Ранець* виконує як функцію власного особового імені, так і роль прізвищевої назви при ньому. Пор. 1552: Марко Игнатович, *Ранець* брат его – м. Мозир (ОМЗ 632). Пор. ще запис 1552 р. *Ранецъ* Паршутичь – м. Мозир (ОМЗ 627).

РАНЯК. Дериват від новішого слов'янського особового імені *Ранок*, який міг означати 'ранок' або 'народжений вранці'. Пор. слов'янські особові імена *Рано*, *Раник* (Мор 67). Посереднім доказом того, що особове ім'я *Раняк* справді існувало реально, може служити укр. патронімічний ойконім, зафіксований 1409 р. *Raniewicze* (AGZ IV 74).

РАС. На думку М. Демчик, – це усічений варіант давнього слов'янського імені *Радислав* (Демчук 87). В Україні його засвідчують писемні пам'ятки XIII, XVI та подальших століть. Напр., 1565: *Ras* Kondratowicz (ОКЗР I 206). У болг. мові його відповідником є ім'я *Расо* (Илчев 421).

РАСИК. Укр. дериват із суфіксом *-ик* від скороченого варіанта імені *Рас* (< *Растимиръ*). На теренах України ім'я *Расик* фіксується з середини XVII ст., напр., 1649 р.: козак Чигиринського полку *Расикъ* Рєзничєнко (РВЗ 35).

РАСКО. Писемні пам'ятки укр. мови засвідчують ім'я *Раско* з середини XVI ст., а саме з 1565 р. (див. Арх ЮЗР VI/1 57). Пор. ще 1565: *Rasko* Hlibkowicz (ОКЗР III 171); 1591: *Расько* Михновичъ (Арх ЮЗР I/1 297); 1649: козак Переяславського полку *Раско* Сиромолотъ, козак Канівського полку *Раско* Ивашчєнко, козак Прилуцького полку *Раско* Хитричєнко та козак Переяславського полку *Раско* Санъковєць (РВЗ 343, 122, 452, 318). Пор. також 1565: Hricz *Rasko* (ОКЗР I 102). Правда, патронім *Раскан* засвідчують пам'ятки писемності з XV ст. (ССУМ II 289). Рівночасно з цими записами фіксуються також патроніми від згаданого імені. Напр., 1565 р.: *Raskowicz* (ОКЗР I 209); 1565: *Raskowiata* (ОКЗР I 190); 1649: козак Чернігівського полку Костюк *Расчєнко* (РВЗ 484).

Особове ім'я *Раско* знають також серби та хорвати, але вони його квалі-

фікують як видозміну особового імені *Растко*, тобто *Растислав* (Грк 170).

РАСЛАВ. Правдоподібно, це фонетично видозмінене слов'янське двоосновне ім'я *Радослав* чи *Растислав* (Bubak 265). Перші фіксації імені *Растислав* серед українців стосуються записів галицького герцога *Razlavus'a*, зокрема його перебування в комітаті Береґ (Györffy 524). У середині XIII ст. угорський король Бейла IV передав Березько-мукачівське володіння своїй дочці Анні та її чоловікові *Раслаусові* – галицькому герцогові (Györffy 524 – 547). У ті часи особове ім'я *Раслав* поширене було також у Польщі. Пор. 1239 р.: dominus *Razlaus* (SSNO IV 444); 1269 – 1273: comes *Rasclauus* (SSNO IV 445).

РАСПОП. У Румунському Марамороші та в Болгарії серед православних віруючих від Середньовіччя дотепер побутує прізвище *Роспопа*, котрим називали священика, якого *розпопили*, тобто 'позбавили духовного сану', 'розстригли його' (Илчев 418; див. ще Чу Прізв. 490). Пор. 1442 р.: Микълоушъ *Распопъ* – м. Сучава (ССУМ II 289). У середньовічній Польщі та Молдові серед руських священиків поширений був і генітивний антропонім *Rozpop(a)*. Напр., 1455: Chodonis *Rospope* (SSNO IV 501).

РАТ. Особове ім'я *Рат* постало внаслідок усічення котрогось із двоосновних слов'янських імен, що містили основу на *-і-* дієслова *рат-* 'воювати', як напр., *Ратислав*, *Ратмир*, *Ратибор* чи *Доморат*. Інша можливість пояснити появу цього імені зводиться до фонетичної видозміни імені *Рад* через оглушення кінцевого приголосного */д/*. Основа *рат-* притаманна була всім слов'янським народам. Напр., 1406: особове ім'я *Rat* (PdLw II 30). Пор. також 1406: *Rat* Niclos (SSNO IV 448); 1715: кріпак Fr. *Rath* – с. Колодне (Bélay 134). Від цієї основи утворювалися ойконіми. Напр., назва закарпатського села *Ратівці*, яка згадується вже у XIII ст. (Дэже 267).

РАТАЙ. Згадане особове ім'я прізвиськового типу могло постати з апелятива *ратай* 'орач' (СУМ VIII 453), але могло утворитися також за допомогою суфікса *-ай* від котрогось із імен, які містять антропооснову *рать* 'війна' (див. **РАТ**). Перша укр. згадка про антропонім *Ратай* сягає 1479 р.: *Rathay* (AGZ XIX 187). Пор. також патронім 1450 р. *Rathayowicz* (AGZ XIII 4231); 1565: Chwedecz *Rataiko* (ОКЗР II 360).

РАТИБОР. Давнє загальнослов'янське особове ім'я, складене з дієслова *ратити* 'воювати', 'війна' та основи *-бор-* 'боротися', 'боротьба'. Перший *Ратиборъ* на Русі знаний з 1079 р. як київський тисяцький (ЛЛ 198; ИЛ 143; Туп 334); 1081: *Ратибор* Климент – боярин переяславський, воєвода Володимира Всеволодовича (ЛР 125, 502). Крім України, ім'я *Ратибор*, власне *Racibor*, популярним було з XI по XVII ст.ст. у Польщі, в Новгороді та в Чехії (Bubak 261; Туп 334; Knappová 155). Від нього утворено ойконім *Ратиборовичі* (Купч Найд 63).

РАТИМИР. Давнє слов'янське двоосновне особове ім'я, засвідчене 1127 р. у вигляді посесивного прикметника *Ратьмьрь* у словосполученні: *Ратьмиря дуброва*, тобто 'Ратмирова діброва' у Чернігівській землі (ЕСЛНПР 115; ЛР 566).

РАТИСЛАВ. Давньослов'янське двоосновне складення з основи *рат-* 'битва' та *-слав* 'слава' (Bubak 260). Найдавніша укр. згадка імені *Ратислав* походить із 1232 р.: *Ратиславъ* Юриевичь – син Юрія Вітановича, боярин галицький у Данила Романовича (ЛР 396; ИЛ 531; Туп 334). У XIV – XV ст. ім'я *Racisław* відоме було також у Польщі (SSNO IV 414).

РАТИСЛАВКО. Здрібніло-пестливе особове ім'я похідне від *Ратислав*. Перша згадка про ім'я *Ратиславко* походить із 1271 р.: *Ратиславко* – боярин луцький, слуга Мстислава Даниловича (ЛР 431).

РАТКА. Це морфологічний варіант особового імені *Ратко*. Перша письмова згадка імені походить із 1666 р.: *Ратка* Борисовець, *Ратка* Кондрашевъ, *Ratka* (ПК 348, 349, 350).

РАТКО. Укр. усічено-суфіксальне утворення від котрогось із двоскладових імен зразка *Ратислав* чи *Ратмир*. Під цим іменем 1552 р. слуга Луцького замку *Ратко* (Арх ЮЗР VII/1 177); 1666 р. – *Ратко* Бокаченко та *Ратко* Ортемовъ сынъ (ПК 367, 369, 391), а 1783 р. в галицькому лемківському селі Завадка згадуються три родини на прізвище *Ratko* (Красовський 129). Пор. також 1520 р. ім'я *Rathko* у галицьких лемків (Wolnicz-Pawłowska 59). Пор. ще найменування учнів руської середньої школи в м. Шид за 1950 та 1961 рр. *Ратко* Ґоч та *Ратко* Канюх (Мудри – Саламон 256, 260). У поляків особове ім'я *Ratko* значиться вже з XIII ст. (SSNO IV 449), а у сербів воно вже сплутується з іменем *Радко* (Грк 164). А на Ужгородщині з XIII ст. існують два села з опорною назвою *Ратівці* (Дэже 267).

РАТЬМИР. Ім'я відтворюється на підставі мікротопоніма *Ратьмирова дуброва*, яка 1127 р. згадується в Літописі руському (ЛР 183; ЕСЛГНПР 115) у Переяславській землі, але тепер уже не простежується. У цьому випадку *Ратьмир*, очевидно, це боярин вирський (ЛР 504). Ім'я складене з антонімічних основ *рать-* 'війна' та *-мир* 'спокій'. Ім'я відоме чехам, але там воно нині кваліфікується вже як застаріле (Knappová 155).

РАТЬША. Слов'янське чол. особове ім'я, утворене від антропооснови *рать-* за допомогою суфікса *-ша*. Найдавніша письмова згадка антропоніма *Ратьша* на Русі стосується київського боярина тивуна Всеволода Ольговича і припадає на 1146 р. (ИЛ 229; Туп 335; ЛР 199). Друга по порядку згадка антропоніма *Ратьша* стосується слуги володимир-волинського князя і припадає на 1288 р. У 1210 р. згадується вже патронім меченоша Кузма *Ратьшич* (ПСРЛ I 130).

РАХ. Це загальнослов'янське особове ім'я, яке виникло внаслідок усічення котрогось із двоосновних особових імен на *Ра-*, можливо, навіть із *Рахославъ* чи *Радославъ* (Грк 164). Особове ім'я *Рахъ* на укр. землях згадується вже 1283 р. як сынъ боярский Михайловичъ именемъ *Рахъ* у Володимир – Волинській обл. (Туп 335). За Л. Махновцем, його носій помер навесні 1283 р.

У XIV – XV ст. на Закарпатті (у басейні верхньої Тиси) також уживана була усічена прізвищева назва *Рах*. Пор. 1406 р.: *Rach* – с. Вертеш (Mak Sza 234). На Виноградівщині в середині XVI ст. дуже популярним було прізвище *Rach* (Szabó 343, 497, 540), а 1447 р. вже фіксується ойконім *Рахів*, який є посесивом від імені *Рах* (Худаш Укр Карп 174). У поляків ім'я *Rach* значиться з XIII по XV ст. (SSNO IV 409). Ім'я *Рах* популярним було впродовж Середньовіччя у сербів (Грк 164).

РАХНО. Особове ім'я можна ставити у зв'язок із календарним іменем *Рафаїл* (*Рахваїл*). Однак більш імовірно, що воно репрезентує укр. іменне утворення з формантом *-хно* (подібно до імен *Дахно*, *Махно*, *Сахно*), які йдуть від слов'янських двоосновних імен з ініціальним *Ра-*, як *Радобрат* чи *Ратислав*... Антропонім Nicolaus *Rachna* 1413 р. згадується також у Польщі (SSNO IV 40). 1649 р. в Прилуцькому полку називається реєстровий козак *Рахно* Лукянєнко та ряд інших подібних утворень (РВЗ 446), а в Уманському полку вже фіксується козак Павло *Рахнєнко* (РВЗ 223).

РАЦ. Напевно, це ім'я від етноніма *рац*, яким угорці та їх сусіди здавна прозивають сербів (MNTESz III 326). Кінцева етимологія лексеми *рац* – однозначно слов'янська: ім'я є усіченим фонетичним варіантом слов'янського двоосновного імені зразка *Радослав*

або *Ратислав* (Knappová 153). Сингулятивний дериват цього етноніма *Рацин* у ролі прізвища в м. Сваляві значиться вже 1570 р. (Чу Прізв. 479), а прізвище демінутивного типу *Raczko* у с. Колодному засвідчується 1605 р. (Bélay 134). Пор. ще запис імені козака Полтавського полку *Рацко* (виступає як однослівна особова назва) з 1649 року (РВЗ 401). Найдавніший запис антропоніма *Racz* Miklós в Україні походить із м. Мукачова, де іменування угорського звучання *Рац* на той час не було рідкістю, а під цим прізвищем виступає комендант Мукачівського замку (Leh Ber 77). З 1472 р. походить антропонім Iwan *Racz* (AGZ XVII 240). У Польщі антропонім Michaelis *Racz* de Suha значиться вже 1458 р. (SSNO IV 114).

РАЧКО. Особове ім'я *Рачко* в українців уперше засвідчено 1495 р. Напр., «пан Якубъ с паномъ *Рачком*», де антропонім *Рачко*, без сумніву, виконує роль особового імені – м. Вільна (ССУМ II 290). Однак через півстоліття антропонім *Рачко* виконує вже роль прізвищевої назви. Пор. 1616: шляхетний Яковъ *Рачко* Кладненский (АКЖГУ 54).

РАЧША. Слов'янське демінутивне утворення з формантом *-ша* від антропоніма *Рак*, перед яким фінальне */к/* змінилося на */ч/*. Найдавніша письмова фіксація імені *Рачша* засвідчена 1288 р., і вона називає володимирволинського боярина, слугу Володимира Васильовича (ЛР 442).

РАШ. На думку М. Демчук, ім'я *Раш* походить від іменної морфеми *Рах*, що з повного двоосновного імені *Радослав* (Pleskalová 59; Демчук 88). Перші укр. записи імені *Раш* походять із кінця XV ст. Пор. 1491: Kosko alias *Rasz* (AGZ XVIII 2490); 1565: *Rasz* (ОКЗР I 152). Пор. також запис прізвища *Raszik* у сполученні з особовим іменем Ilko за 1565 р. (ОКЗР I 7). Аналогічні записи антропонімів *Raszek* та *Raszko* є також у поляків (SSNO IV 445 – 446).

РАШКО. Це укр. здрібніло-пестливе особове ім'я від омонімічного імені *Рах*. Ім'я *Рашко* в Україні фіксується упродовж XV – XVII ст. Напр., 1490: *Raszko* (ОКЗР I 152); 1577: Курило Морозовичь сыновъ має два: Васко а *Рашко* (Демчук 25); 1620: *Рашко* Маленя – с. Свинна (ВКО 309). Серед 40 тисяч козаків 1649 р. четверо мали ім'я *Рашко*. У Чигиринському полку – це були *Рашко* Гулачєнко (РВЗ 33), у Київському – це *Рашко* Жулжєнко (РВЗ 293), у Миргородському – це *Рашко* Шєрстюк (РВЗ 401), а в Переяславському – *Рашъко* Дѣцъковичєнко (РВЗ 118). Пор. ще посесивну назву села *Рашків* з 1765 р., що біля м. Городенка на Покутті.

Від імені *Рашко* вже утворювалися патроніми, напр., прізвище козака Миргородського полку 1649 р. Ярошъ *Ращєнъко* (РВЗ 376), *Raszkowicz* (МІГ I 155). У Польщі ім'я *Raszko* фіксується з XIII ст. (SSNO IV 446), а у Сербії – так само (Грк 164). Було воно також у болгар та в росіян.

РАШУН. Дериват із атрибутивним суфіксом *-ун* від слов'янського особового імені *Раш*. Найдавніша відома згадка імені походить із 1552 р.: *Рашунъ* Слобоженикъ – м. Остер (ООЗ 597).

РЕВА. Це слов'янське автохтонне чол. ім'я відапелятивного походження. Ім'я *Рева* носив сотник Чигиринського полку з Реєстру війська запорозького та козак Чигиринського полку Грицко *Рева*. На думку Р. Осташа, доіменним значенням імені *Рева* було 'плаксій'. На Закарпатті з XVII ст. і дотепер уживаються прізвища *Ревай*, *Ревак*, *Ревало*, *Ревачко* (Чу Прізв. 480). Висловлюються також думки, за якими ім'я *Рева* могло постати із календарного імені *Ревокат* (Трійняк 311). На користь другої версії промовляють писемні записи XVI – XVII ст., у яких згадане ім'я має декілька різних варіантів. Так, із 1552 р. зберігся запис Iwan *Rewak* (МІГ I 309); 1618: Pawel *Rewak* – с. Гута (Marsina

86); 1649: козак Миргородського полку Иванъ *Рева* (РВЗ 400); Семенъ *Ревака* (Р 194), Гринько *Ревко* (Р 232); 1649: Петро *Ревеня*; Петро *Ревика* (Р 312); 1648 – 1651: Петро *Ревач* (ОКЗР III 123).

РЕДКО. Слов'янське особове ім'я, яке могло утворитися від серб. іменника *ред* 'ряд, порядок' (Грк 166). Переконливими прикладами на користь існування особового імені *Редко* в укр. середовищі XVI – XVII ст.ст., є запис 1600 р.: *Редко* Григоренко (ХП 143) та запис козака Прилуцького полку *Редко* Токаренко з 1649 р. (РВЗ 442); 1649: козак Корсунського полку Петро *Редъчєня* (РВЗ). Пор. також давньосерб. ім'я того ж кореня *Редило* (Грк 166) та давні прізвища закарпатських українців *Реда*, *Редей*, *Редник* (Чу Прізв. 480 – 481). Та найбільш інтригуючим припущенням може бути те, коли ім'я *Редко* виявиться рефлексом антропооснови *Redea*, згадуваної серед кріпаків 1213 р. в с. Бан маєтку Красна (Reg Var 186).

РИДЗКО. Правдоподібно, за особове ім'я *Ридзко* править індивідуальне прізвисько від пол. апелятива *rydz* 'рижок, рижик'. Напр., 1620 р.: *Ридзько* Левкович – с. Плужне (ВКО 143); 1620: *Ридзко* Климкович – с. Бражинці (ВКО 289). У поляків антропонім *Rydzko* значиться з 1414 р. (SSNO IV 503).

РИЖКО. Це укр. особове ім'я, утворене від прикметника *рижий* 'рудий'за допомогою форманта *-ко*. Напр., 1649 р.: козак Брацлавського полку Ва̂ско *Рижко* (РВЗ 235).

РІШКО. Етимологія особового імені спірна: а) найбільш імовірно, що воно пішло від атрибутивної особової назви *рижко* 'руда особа'; б) воно могло бути утворене від котрогось із таких західноєвропейських імен, як *Рихард*, *Фрідріх*, *Дітріх* (Суднік 39; Knappová 156). На Закарпатті антропонім *Рішко* фіксується з XV ст., 1485: шл. Sandr., Sym. *Rysko* – с. Драгово (Bélay 108); 1693: кріпак «Jo. *Risko* alias Ivan Fegyanyin» (там же). У Польщі антропонім *Riszko/Ryszko* простежується з XV ст. (SSNO IV 535).

РОГ. Особове ім'я *Рог* – це наслідок повного усічення одного з компонентів таких двоосновних імен, як *Рогволодъ*, *Рогдай* або *Рогоухъ* (Грк 165; Демчук Прасл. 108), у яких антропооснова *-рог-* асоціювалася з поняттям 'багатство', 'достаток', 'влада'. Ім'я засвідчується вже 1481 р. (Туп 393). 1485 р. в Києві згадується городянин *Рог* (Туп 337). Упродовж XVI – XVII ст. в Україні функціонувало багато патронімів від антропооснови *Рог*, напр., *Рогович* (ОКЗР II 151), *Роженко* та інші.

Антропооснова *Рог* щедро представлена в суч. укр. прізвищах, як *Рогаль*, *Роган*, *Рогач*, *Рогашко*, *Рогович*, *Рогулич* (Чу Прізв. 486). Пор. також прізвищеву назву козака Черкаського полку 1649 р. Стєцко *Ругъ* (РВЗ 89). У поляків антропонім *Rog* фіксується з XV ст. (SSNO IV 470).

РОГАТА. Ім'я відтворюється на підставі записів XII – XV ст. *Rohatyn* і *Rohatin*. Прізвиськове ім'я утворене від антропоніма *Рогата*, похідного від усіченого імені *Рогъ* (Мор 168, 184), яке становить повні двоосновні імена зразка *Рогволодъ*, *Рогнѣдь*, за допомогою суфікса *-ата* (Габорак 143). Пор. також прізвищеву назву козака Черкаського полку 1649 р. Андрєй *Рогуля* (РВЗ 49) та закарпатські прізвища *Рогаль*, *Рогач*, *Рогулич* та ін. (Чу Прізв. 486).

РОГВОЛОД. На Русі згадуються 2 літописні особи з іменем *Рогволодъ* (Роспонд 10). На перший погляд, ім'я генетично слов'янське, але більшість славістів дотримуються погляду, за яким воно походить від давньоскандинавського імені *Rag(n)valðr* (Фасмер III 490; Skulina I 111). Отже, їхні імена лише фонетично пристосовані до слов'янських імен. Перша згадка особового імені *Рогволодъ* походить із 1192 р. і стосується торчського боярина, посла Ростислава Рюриковича (Туп 393; ЛР 351). Ім'я було популярним го-

ловним чином серед полоцьких князів (ЛР 505). Суч. словники імен кваліфікують його як застаріле (ВІЛ 260).

РОД. На думку Р. Осташа, ім'я пішло від календарного християнського імені *Родіон* чи *Іродіон* (Осташ Прилож 64; див. також Трійняк 313). На нашу думку, більш правдоподібно, що це ім'я є наслідком усічення двоосновоного імені *Родославъ*, яке містить корінь *род* 'рід' (Svob 96). У деяких народів, напр. у болгар, воно сприймалося як побажальне новонародженому з тим, щоб його носій підтримував і продовжував свій рід (Илчев 427).

Найперша згадка особового імені *Родъ* походить із 1169 р. і стосується київського боярина, тивуна Мстислава Ізяславича (ЛР 295). 1171 р. ім'я *Родъ* фіксується в Києві серед інших імен XII ст.: «схопили вони Дмитра Хороброго и Олексу, Здислава Жирославича, Иванка Творимирича, *Рода*, тивуна його та багатьох інших» (ЛР 295). Воно згадується також у комітатах північної Угорщини Бігар та Бекень, у яких донедавна жили українці: «*Rodum* et Stanum; *Roda*, *Rodam* combustus est, *Rodus* civis» (Reg Var 181 – 182, 208). Ім'я *Род* закладене в патронімі 1262 р. Степанъ *Родовичь* – боярин володимир-волинський (ЛР 424). Воно наявне в іменуванні козака *Родов* Шокалєнко (Осташ Інд. 215) та у складі прізвища козака Уманського полку 1649 р. Грицко *Родинєнъко* (РВЗ 223). Нині серед українців побутують прізвища *Родак*, *Родачок*, *Родинець*, *Родич*, *Родович*, *Родовський* та ін. (Чу Прізв. 486 – 487).

РОДКО. Ім'я Родко, що є дериватом від котрогось із двоосновних слов'янських імен зразка *Родомиръ*, *Родославъ*, називається вже 1552 р.: Сопиганин *Родко* (ОЧоЗ 591). Пор. ще прізвище *Родко* в с. Пантна на Лемківщині з 1787 р. (Красовський 131).

РОЖЕН, род. – РОЖНА. Ім'я відтворюється на підставі назви села *Рожнів* Косівського р-ну Ів.-Франківської обл. Найдавніша згадка назви с. *Rożniow* припадає на 1424 р., а друга – на 1579 р. (ŻDz 18 1). Ойконім є посесивним утворенням на *-ів* від антропоніма *Рожен* (пор. пол. *Rożen* – SSNO IV 506). Первісне значення антропоніма, імовірно, 'палиця з гострим кінцем'. У суч. укр. антропонімії збереглися тільки прізвища *Рожен* та *Роженко* (Редько 899).

РОЖКО. Укр. особове ім'я, утворене від *Рог* за допомогою демінутивного суфікса *-ко*. Напр., 1437: антропонім *Rożko* (AGZ III 679); 1559: *Rożko* Olenin (Balzer 107); пор. прізвищеві назви козаків Білоцерківського полку 1649 р. Климъ *Рожко*, Конъдрат *Рожъко* (РВЗ 177) та козака Миргородського полку Хома *Рожко* (РВЗ 383). Досить рано від імені *Рожко* утворюються патроніми зразка *Рожковичъ*, *Рожченко* (Арх ЮЗР VI/1 282; Осташ До пох. 557).

РОЖНЯТ. Ім'я відтворюється на підставі ойконіма Ів.-Франківської обл. *Рожнятів*, який уперше згадується 1437 р. (AGZ XIII 11) в написанні *Rosnyatow* (Худаш Укр. Карп. 178; див. також написання *Rożnet* – Skulina II 213). Отже, первісний вигляд розглядуваного особового імені, імовірно, був *Рожьнята* і пов'язаний він з основою *рожьн-* 'довга палиця з загостреним кінцем' (СУМ VIII 600), тобто, як і в імен *Гостята*, *Путята* і т. п.

Від антропооснови *Рожен* утворювалися й інші укр. патроніми пізнього Середньовіччя. Напр., прізвищева назва козака Канівського полку 1649 р.: Богданъ *Рожєнъко* (РВЗ 118).

РОЗКА. Правдоподібно, ім'я прізвиськового типу від апелятива *різка* 'тонкий прутик', 'лозина'. Ім'я згадується 1649 р. в Реєстрах війська запорозького, напр., козак Брацлавського полку *Розка* Гордѣєнъко (РВЗ 251). У поляків 1484 р. значиться антропонім *Roszga* de Poltowsko (SSNO IV 498).

РОЗМИСЛ. Це слов'янське автохтонне ім'я утворене за допомогою префікса *роз-* (Svob 102 – 103) від дієслівної основи *-мысл-* 'мислити, думати' (Mal Bud 98 – 99). Ім'я *Розмыслъ*, а також андронім *Розмислиха* поряд із такими жін. іменуваннями, як Радючиха, Хориха, які згадуються в описі Вінницького замку 1552 р. (ОВЗ 606), 1649 р. згадується козак *Розмыслъ* Цирулик (РВЗ 235). У Польщі це ім'я значиться з 1447 р.: «Stanislai dicti *Rozmisł* de Colechowicze» (SSNO IV 17).

РОЗУМНИК. Сучасні укр. словники особових імен (напр., ВІЛ 261) кваліфікують ім'я *Розумник* як застаріле. У списку суч. прізвищ українців із антропоосновою *Розум-* нараховується 9 таких, що утворені від цієї антропоосновн, а саме: *Розум, Розуменко, Розумець, Розумійко, Розумнюк, Розумняк, Розумник, Розумович, Розумовський* (Редько 901).

РОЙ. На думку Р. Осташа (До пох 558), ім'я *Рой* пішло від давнього апелятива *рой* 'бджолиний рій'. Ім'я відбите в патронімах *Роєвич*, в іменуванні 1587 р. Жданъ *Роєвичъ* – західний селянин (Арх ЮЗР VI/1 184) та в іменуванні козака Кальницького полку 1649 р. Данило *Рой* (РВЗ 274). Лексема *Рой* у ролі прізвищевої назви згадується вже в Кальницькому полку 1649 р.: Иванъ *Рой* (РВЗ 279), а утворені від цієї антропооснови прізвища цього ж року називаються в кількох полках. Напр., козаки Корсунського полку Лукянъ *Роєнъко* та Грицъко *Роєнъко* (РВЗ 143). У Польщі споріднене утворення *Roywicz* фіксується 1450 р. (SSNO IV 477). Пор. болг. ім'я *Ройо*, яке кваліфікують як видозміну імені *Родьо*, а останнє виводять від імені *Род* (Илчев 427 – 428).

РОЙША. Напевно, ім'я утворене від антропоніма *Рой* за допомогою форманта *-ша*. Із 40 тисяч козаків Реєстра війська запорозького лише один козак мав ім'я *Ройша* (Осташ Інд. 515).

РОЛЯ. Імовірно, особове ім'я *Роля* пов'язане з апелятивом *роля* 'рілля'. В українців ім'я *Роля* виринає вперше лише 1649 р. Ним називається козак Брацлавського полку *Роля* Ямполский (РВЗ 245). У поляків іменування *Rola* значиться з початку XV ст. Напр., 1402: Jacobo dicto *Rola*; 1420: Lexandr dictus *Rola* (SSNO IV 480).

РОМАШКО. Можливо, укр. ім'я *Ромашко* пов'язане з назвою квітки *ромашка*, але не виключено й те, що воно є усічено-суфіксальним утворенням від імені *Роман*. Як власне особове ім'я лексема *Ромашко* в українців уперше виступає серед запорозьких козаків 1649 р. Напр., козак Брацлавського полку *Ромашко* Чорнавъский (РВЗ 245) та козак Корсунського полку *Ромашко* Носалский (РВЗ 149). Узагалі ім'я *Ромашко* популярним було головним чином у східних областях України. Пор. ще козака Уманського полку 1649 р. *Ромашко* Ярещєнъко (РВЗ 226).

РОСА. Латинографічне прочитання антропоніма *Rosa* дозволяє щонайменше трояку інтерпретацію існуючих записів XV – XVI ст. Так, запис 1465 р. Nicolai alias *Rosza* (AGZ XIII 5839), здійснений у Галичині, передбачає пол. читання цього антропоніма як *Роша*. Угорський запис антропоніма *Rosa* Istvan (Bélay 189) з 1520 р. з с. Данилово, що на Хустщині, так само спонукає читати його як *Роша*. Однак польськомовний запис антропоніма *Rosa* Alba, засвідчений у XV ст. (SSNO IV 488), спонукає читати його як *Роза*, тобто 'біла троянда' або навіть як *Роса* 'краплинки води, що осідають на ґрунті'.

РОСПОП. Згадане іменування прізвиськового типу у народів карпатобалканського ареалу впродовж останніх століть уживалося стосовно тих священиків, які своєю аморальною поведінкою скомпрометували звання духовної особи, тобто *розстриг*. Отже, їх 'роспопили'.

Найдавніша з відомих нам письмових згадок цього антропоніма в україномовних текстах походить з 1437 р.: село, где *Роспопъ* – м. Сучава (ССУМ II 303); 1442: Миклоушъ *Распопъ* (ССУМ II 289); 1551: *Roz pap* – с. Н. Вишава, нині Румунія (Bélay 219). У Польщі іменування *Rospopa* значиться так само з XV ст. (SSNO IV 501).

РОСТИК. Нове для українців усічено-суфіксальне здрібніло-пестливе слов'янське утворення від повного двоосновного слов'янського імені *Ростислав*, препозиційним складником якого є дієслово *рости* 'зростати'.

РОСТИМИР. Чол. особове ім'я *Ростимир* відтворюється на підставі назви поля *Малый Ростиміръ*, що розташоване в межах кадастру села Копинівці Мукачівського р-ну та с. Бобовище того ж р-ну назви *Ростимир* (Ядор Стрипский 14). Препозиційний компонент особового імені *Ростимир* безпосередньо пов'язаний із дієсловом *ростити* 'вирощувати'. Найновіші словники укр. імен вносять особове ім'я *Ростимир* до своїх реєстрів і рекомендують його до вжитку (Трійняк 317).

РОСТИСЛАВ. Ім'я слов'янської етимології від основи дієслова *рости* 'зростати, розмножуватися' та іменника *слав(а)*. Ім'я було побажальним. На Русі воно не належало до популярних. За словами Л. Успенського (Успенський 624), воно виражало ідею «хай зросте твоя слава!». Дехто вважає, що воно є калькою латинського імені *Krescencius* (Knappová 159). У Польщі особові імена від дієслівної основи *rost-* фіксуються з XIII – XIV ст. (Mal Star 74).

Після кількасотлітньої перерви у зв'язку зі слов'янським національним відродженням у середині XIX ст. ім'я *Ростислав* знову ожило. Так, напр., серед 509 учнів Перемиської укр. гімназії були вже два *Ростислави* (Грицак 232), а у XX ст. ім'я *Ростислав* стає популярним у м. Тернопіль та Луцьк (Свистун 9; Скорук 149) та в деяких інших містах України.

Початки імені *Ростислав* в українців сягають XI ст. Найдавнішим документально засвідченим *Ростиславом* (власне *Rastislavom*) був великоморавський князь (846 – 870), який запросив на Моравію з Візантії солунських місіонерів – братів Кирила та Мефодія (Valčáková 25). Пор. ще 1064: «*Ростиславъ* сынъ Володимирь внукъ Ярославль» (ЛЛ 159); 1070: *Ростиславъ* сынъ Всеволода (ЛЛ 169); 1112: *Ростиславъ* сынъ Давида Святославича (ЛЛ 275); 1152: *Ростиславъ* Володаревич – князь перемиський (ЛЛ 257).

Загалом на Русі було щонайменше 15 князів на ім'я *Ростислав* (Туп 338). Крім цього, ім'я *Ростислав* було улюбленим у Білорусі, Росії, Моравії (ЛР 506 – 507) та в інших слов'янських країнах. Так, у Польщі воно фіксується з 1241 р. (Bubak 270), а в деяких слов'янських народів воно має вигляд *Rastislav* чи *Rastisław* (Knappová 159).

РОСТКО. Ім'я утворилося усічено-суфіксальним способом із двоосновного імені *Ростиславъ* або від якогось іншого імені цієї ж структури, як і серб. ім'я *Растимир*, пол. *Roscigniew* і т. п. (Грк 170; Bubak 269), але могло утворитися так само завдяки звичайній суфіксації від готового усічення *Rost*, яке у поляків фіксується з XIV ст. Пор. 1303: Hermano dicto *Rost*; 1416: Joannis *Rost* – м. Каліш (SSNO IV 490). У західних слов'ян українському імені *Ростко* частіше відповідають імена *Rostek*, *Rosta*.

РОТ. Можливо, це демінутив від укр. апелятива *рот* 'уста'. Підставою для такого припущення є поширеність лексеми *Рот* серед прізвищевих назв XIV – XVI ст. в Україні та в Польщі. Напр., 1462: «на имѣ татаром... Щефан *Рот*» – м. Сучава (ССУМ II 304); 1666: ieronim *Rot* (Арх ЮЗР II/2 192); 1680: кріпак Jo. *Roth* – с. Річка (Bélay 183).

Пор. також приклади з Польщі 1403 р.: Hanus *Roth* (SSNO IV 493), хоча в цьому випадку, якщо врахувати етимологічну належність особового імені Hanus при антропонімі *Roth*, то напрошується висновок, що *Рот* – це скоріше германізм, ніж слов'янізм, як це вважає і румун. ономаст у зв'язку з антропонімом *Roth* (Iordan 391).

За слов'янську етимологічну приналежність імені *Рот* більшою мірою промовляють похідні XV – XVI ст. від нього, зокрема: антропонім запису 1565 р. *Rotko* Klymicz (ОКЗР III 148); 1600: Иванъ *Ротко* – Пересопницький повіт (Арх ЮЗР І 299); 1600: *Ротка* Романов (ПК 224) та ін.

РОХ. Пол. лінгвіст Ян Ґрженя пов'язує появу цього імені з культом святого *Роха*, який у Польщі поширився після 1327 р. (Grzenia 281). У поляків цей антропонім справді фіксується з XV ст. Напр., 1448: Johannes *Roch* (SSNO IV 468). Думку про пол. вплив на усталення цього імені в українців міг би підримати західноукр. запис 1629 р. Василь *Рох* – селянин західний (Арх ЮЗР IV/1 77). Але на перешкоді пол. інтерпретації стоять записи антропонімів XIII ст. з території північної Угорщини, зокрема протоколи так званих божих судів із комітату Саболч. Пор. 1222: *Rochus* portate ferro, nomine *Rochum* (Reg Var 278). Тому не виключено, що ім'я *Рох*, як це припускає також Ян Свобода (Svob 32), могло утворитися шляхом видозміни імені *Ростислав*.

РОШКО. Походження імені має щонайменше чотири прийнятні пояснення: а) це наслідок асимілятивного оглушення давньослов'янського імені *Рожко*, що кінець-кінцем виводиться зі слов'янського особового імені *Рогъ*; б) це укр. суфіксальне утворення від румун. прикметника *roş* 'рудий, червоний'; в) третє пояснення базується на серб. імені *Рошко*, яке виводять із повного імені *Урош* (Грк 174). І нарешті г) ім'я *Рошко* могло бути продовженням розвитку імені *Рох*, що є усічено-суфіксальним варіантом імені *Ростислав*.

Найдавніші згадки особового імені, а з часом і прізвища *Рошко* приносять пам'ятки писемності XV ст., а саме 1450: *Roschko* navigator – м. Перемишль (Smołka II 76); 1576: прізвище *Rasko* – с. Нове Село (Szabó 170). Пор. також запис 1439 р. пан Оана *Рошка* граматикъ – м. Васлуй (ССУМ II 304). У XVI – XVII ст.ст. антропонім *Рошко* та його похідні виступають вже тільки в ролі прізвищ. Напр., 1704 р.: кр. *Roskovics* Hricz – с. Верб'яш (Hod Gens 4); 1720: кр. Lad. *Rosko* – Ужанщина (Пе Урб 125). Пор. ще назву укр. села *Рошківці*, яке на Пряшівщині згадується вже з кінця XVIII ст. (Краєзн. словн. 469).

РУБЕЦЬ. Наявність прізвищ зразка *Рубан*, *Рубанюк*, *Рубій*, *Рубіш* в Україні, як і наявність апелятива *рубець* 'складка на одязі', 'шрам на тілі', схиляють до думки О. Селищива, за якою *Рубець* – це суфіксальне утворення від дієслова *рубати* чи *рубити* (Селищев 37).

Однак нам здається більш правдоподібним припущення, за яким особове ім'я *Рубець* – це давня слов'янська видозміна імені *Грубець*, яка дотепер зберігається в сербів у вигляді *Грубац* (Грк 69). А отже, утворилося воно від прикметника *грубий* з первісним значенням 'товстун' (Грк 167; Rymut II 368). Щодо втрати ініціального */h/* у звукосполученні */hr/*, то вона є наслідком відомого впливу сусідніх мов, передусім угорської, для якої така звукова трансформація є типовим явищем. На території України та Білорусі ім'я *Рубець* значиться досить пізно. Напр., 1552 р.: *Рубецъ* Маркович – м. Мозир (ОМЗ 627); 1715: кріпаки *Rubecz* Iwan та *Hrubecz* Iwan – с. Міжгір'я (Bélay 178).

РУБІШ. Особове ім'я *Рубіш*, імовірно, постало внаслідок зовнішньої аналогії до слов'янського утворення *Грубіш* 'товстун', яке втратило ініціаль-

не щілинне */h/*, напевно, під впливом угор. або пол. мов. Найдавніша згадка імені *Рубіш* походить із північноугорських комітатів Бігар та Саболч. Напр., 1219 р.: *Rubizo* ioubagio (Reg Var 220). 1308 р. ім'я *Rubisz* згадується також у Польщі (SSNO IV 509). Цікаво, що у писемних пам'ятках пол. мови варіанти прізвища *Rubieszewski / Hrubieszewski* вживалися рівночасно (див. SSNO VII 213). 1649 р. в м. Черкаси називається козак *Рубышъ* Кислєнко (РВЗ 77). З XVIII ст. антропонім *Рубіш* фіксується на Закарпатті та на Подгаллі (Bubak II 46), а в Сербії дотепер вживаними є імена *Грубаш, Грубеша, Грубиш*, які виводяться з прикметникової основи *груб-* 'товстий' (Грк 60).

РУДИК. Як особове ім'я *Рудик*, так і прізвище *Рудик*, успішно виводиться з укр. прикметника *рудий* 'рудоволосий'. Ім'я *Рудик* уперше засвідчується 1620 р. в с. Лабунь (ВКО 377). А невдовзі воно вже виконує роль прізвищевої назви. Пор. 1649: козак Корсунського полку Євъхимъ *Рудыкъ* (РВЗ 149), козак Полтавського полку Сємєнъ *Рудыкъ* (РВЗ 415); 1750: донька Маріѣ *Рудик* – м. Михайлівці (ГаджеґаУж 75). Пор. також патронімічні утворення від імені *Рудик*, а саме прізвищеву назву козака Білоцерківського полку 1649 р. Павло *Рудычєнко* (РВЗ 375) та прізвище козаків Корсунського полку Малєц та Грицько *Рудєнко* (РВЗ 133).

РУДКО. Особове ім'я *Рудко*, як і його варіант *Рудько*, могло утворитися за допомогою субстантивуючого суфікса *-ко* від антропооснови *Руд-*, що пов'язана з кольоровим значенням 'рудий'. Однак воно могло постати також унаслідок усічено-суфіксального способу творення від котрогось із давньослов'янських двоосновних імен зразка *Rudomysl, Rudomir, Rudoslav* (Svob 96; Грк 167; Šim 296). Укр. особове ім'я *Рудко* у пам'ятках писемності згадується вже з XVI ст. Напр., 1565: *Rudko* Mołotiło, *Rudko* Warkołup (ОКЗР II 112 та ОКЗР III 307). Пор. також записи співзвучних прізвищ з 1565 р.: Маркъ *Рудко* – м. Бар (Арх ЮЗР VII/2 24) та Иванъ *Рудька* – львівський православний священик 1590 р. (Туп 341). Пор. також ім'я запорозького козака Брацлавського полку 1649 р. *Рудко* (без прізвища – РВЗ 248). В XVII ст. і пізніше лексема *Рудко* в українців уже виступає тільки в ролі прізвищевої назви. Пор. 1649: козаки Уманського полку Данило *Рудко* та Юрко *Рудчєнко* (РВЗ 228, 220).

У поляків імена *Rudko* і *Rudek* простежуються з XIV ст. Напр., 1375: *Rudcone* de Strachon (SSNO IV 511); 1416: Petrus dictus *Rudek* (там же). Від імені *Рудко* та *Рудько* утворювалися патроніми. Напр., 1654: Стенка *Рудченко* – білоруський козак (Туп 729).

РУКОМИР. Рідкісне слов'янське двоосновне особове ім'я, відтворюване на підставі середньовічних сполонізованих записів укр. села Бучацького р-ну Тернопільської обл. *Rukomecz, Rukomysz* та суч. укр. спотворення *Рукомиш* (AGZ V 18; AGZ XII 2562; Х – Д 84; див. також Бучки 6). Спотворення відбулося після приєднання до імені *Рукомир* давнього посесивного форманта **-jь*, який на укр. мовному ґрунті рефлексувався як м'яке */р'/*, а на польському – як */rz/*.

РУС. На теренах України особове ім'я *Рус* починає фіксуватися з XV ст. Напр., 1408 р.: *Русъ* Никель, *Русъ* Ганко – м. Львів (ССУМ II 309). Пор. також 1672 та 1678: кріпаки *Rusz* Lazar та *Rusz* Havriscsuk – с. В. Бичків (Bélay 129); 1720: *Rusz* Bilas – с. Борша в Мараморoші (Bélay 131). На території Польщі ім'я *Рус* згадується ще раніше, а саме 1136 р.: Stari Biscupici cum Zlauos, *Ruz*, Sul (SSNO IV 517).

З XVI ст. лексема *Рус* у Марамороші вже починає виконувати роль додаткового означення при власному календарному імені. Напр., 1525: крі-

пак Laz. *Rusz* – с. С. Водяне (Bélay 122); 1604: власник El. *Ruz* – с. Будешті (Bélay 131); 1678: кріпак Ge. *Rusz* – с. Данилово (Bélay 189); 1678: кріпаки *Rusz*, Ivan, Stepan, Vaszil – с. В. Бичків (Bélay 128); 1689: кріпак *Rus* Paraska – с. Шуґатаґ (Bélay 191). На території України нині функціонують три ойконіми *Русів* – у Ів.-Франківській, Волинській та Чернігівській областях (УРСР АТД 835).

Як особове ім'я лексема *Рус* нині відома лише сербам, а вони його співвідносять із композитом *Русимир* (Грк 174). На підставі сказаного підсумовуємо, що в антропооснові *Рус* збіглися дві давні семи: а) нечленний прикметник *рус* 'русий, русявий, світлокоричневий', тобто зі значенням кольоровим (Pleskalová 70) та б) іменникова сема *русин* 'східний слов'янин', тобто зі значенням етнічним. Друга ознака є спільною для українців, румунів (Панькевич Укр.-болг. 216) та для чехів (Pleskalová 70).

РУСАК. Це іменне утворення з атрибутивним суфіксом *-ак* від етноніма *рус* або від прикметника *русий*. Перші фіксації з укр. етнічної території походять із XV – XVI ст. Пор. 1552: Весчий *Русакъ* – мозирський селянин (Арх ЮЗР VII/1 143); 1600: Федоръ *Русакъ* (Арх ЮЗР I/6 289); 1620: *Русак* Швець – с. Підлужжя (ВКО 271); 1650: *Русачекъ* – селянин західний (Арх ЮЗР VI/1 560) та запис XVII ст. *Русачок* (ДМВН 296). У Польщі та в Росії ім'я фіксується на ціле століття раніше. Пор. 1427: Jan *Russak* (SSNO IV 518); 1495: *Русакъ* Ларкинъ – дворянин (Туп 352).

РУСАЛКА. За власне особове ім'я українці, як і більшість слов'янських народів, взяли давню назву міфологічної істоти *русалка*. У нашій картотеці немає прямих свідчень того, що лексема *Русалка* в українців виконувала роль власного особового імені. Однак посереднім доказом того, що названа лексема пізніше справді виконувала в них цю роль, може служити багаторазове використання лексеми *русалка* в ролі повноцінного прізвища. Напр., серед козаків Миргородського полку 1649 р. прямо називаються такі двослівні іменування, як Хвєдор *Русалка* та Мануило *Русалка* (РВЗ 388), а в Брацлавському полку згадується патронімічне прізвище Максим *Русалєнко* (РВЗ 250).

РУСАН. Ім'я утворено за допомогою атрибутивного суфікса *-ан* від прикметникової основи *рус-*, як і імена зразка *Білан*, *Довган*, а первісним доіменним значенням цього утворення було, очевидно, 'русоволосий хлопець' (Илчев 432). Ім'я письмово засвідчується з 1388 р.: «мы, князь *Русанъ* Плаксич» – с. Лучиця (ССУМ II 307). Починаючи з XVII ст., лексема *Русан* та її деривати в Україні виконують лише роль додаткового ідентифікатора при особовому імені. Напр., 1604: шляхтич Jo. *Ruzan* – с. С. Водяне (Bélay 121); 1635: *Русановски* Сємєн – підданий Лаша (АЖГУ 210); 1665: кріпак Csubirka alias *Russzan* Ricz – с. Тюшка (Bélay 209). Від неї утворюються патроніми на зразок 1666: *Русановъ* (ПК 8); 1671: *Русановичъ* – любенський монах (Туп 730). Пор. також серб. чол. ім'я *Русан* (Грк 174) та хорв. ім'я *Rusan* (Šim 297). Хорватські ономасти ґенезу слов'янського антропоніма *Rusan* також виводять із прикметникової основи *rus-* 'рум'яний, червоний' + суфікса *-an* (Šim 297).

РУСИЛО. Особове ім'я утворено від антропооснови *Рус-* із первісним кольоровим значенням за допомогою іменного форманта *-ило*, як і імена *Братило*, *Будило*, *Гостило*, *Добрило*, *Радило*, *Станило*... Особове ім'я *Русило* та його похідні на укр. землях засвідчуються з XVII ст. Напр., 1618: кріпак *Rusila* Iwan – с. Собош (Marsina 91); 1681: кріпак *Rusilo* – с. Чепа (Szabó 314). Пор. також патронім 1473 р. панъ Олехно *Русиловичь* (ССУМ II 308). У болгар дотепер уживається ім'я *Русил* (Ковачев 444). У Польщі антропонім *Rusilo* фіксується вже 1339 р. (SSNO IV 214).

РУСИН. Давньослов'янська особова назва з суфіксом одиничності *-ин* від етноніма *рус* 'східний слов'янин, українець'. Найдавніші згадки з укр. теренів припадають на XIII ст. За законами називання, природним є те, що переважна більшість подібних записів походить із таких земель, на яких українці межували або жили впереміш із представниками неукраїнської людності. Напр., 1213: «se esse liberos et genere *Rutenos*» – с. Бан у комітаті Красна (Reg Var 180); 1387: село *Rusen* поблизу м. Шариша (Дэже 59). У писемних пам'ятках XIV – XV ст. антропонім *Русин* ще сприймається як власне особове ім'я або як етнонім. Напр., 1390: *Русинъ* Плаксичъ – литовський пан (Туп 342); 1450: наш богомолебник поп *Русин* – м. Сучава (ССУМ II 308); 1466: кріпак Danielis *Ruteni* filio – с. Страбичово (LehAd II 475); 1552: *Русинъ* Якубович – м. Мозир (ОМЗ 637). У XVI ст. особове ім'я *Русин* уживаним було також у Білорусі. Напр., 1528: *Русин* Чаринович (Бір 253); 1545: To. plebanus *Ruthenus* – с. Чумальово (Bélay 133); 1585: кріпак Nic. *Ruzyn* – с. Колочава (Bélay 155).

У XVII ст. за лексемою *Русин* уже була закріплена функція прізвища. Пор. запис козаків Корсунського полку 1649 р. Иванъ *Русинєнъко* та Мартынъ *Русинєнъко* (РВЗ 131).

На теренах Польщі антропонім *Русин* значиться з XIV ст. Пор. 1386: Nicolaus dictus *Rusin* (SSNO IV 519); 1394: Pessiconi dicto *Russzyn* (там же). Давнім є також особове ім'я *Русин* у сербів, хорватів та у болгар (Грк 168; Šim 297; Илчев 432), однак там воно однозначно пов'язувалося із значенням *русий* 'блондин'.

РУСКО. Особове ім'я *Руско* – це укр. утворення з субстантивуючим формантом *-ко*, як і утворення типу *Величко, Вишко, Милко, Радко*..., а первісним його значенням було 'блондин, світловолоса, руса людина'. На укр. та прилеглих до неї сусідніх теренах особове ім'я *Руско* письмово засвідчується вже з початку XIII ст. Напр., 1221: «*Ruska* reus de villa Simon» – комітат Ґемер (Reg Var 272). З самого початку XIV ст. походить запис «Mathe filii Balazs et *Rusco*» – с. Грабарово (Györffy 540); 1495: и братанича их *Роуска* – м. Сучава (ССУМ II 308). Пор. також запис 1676 р., в якому кріпак *Ruszko* Szil – с. Миково (Bélay 214) ще виступає власним особовим іменем, з записом 1671 р. антропоніма Pe. *Ruszko* з с. Нанково (Bélay 153), де антропонім *Руско* вже однозначно виконує роль прізвищевої назви. Починаючи з XVI ст. від імені *Руско* вже утворюються тільки патроніми. Пор. 1565: *Ruskowicz* (ОКЗР I 199); 1649: козаки Київського полку Микита та Стецко *Русчєнко* (РВЗ 295), але у функції особового імені вже не вживається; на відміну від болгар, сербів та хорватів, у яких особове ім'я *Руско* вживається дотепер (Ковачев 445; Грк 174; Жел 45; Šim 297).

РУСОНІҐ. Слов'янське двоосновне особове ім'я відтворюється на підставі назви села *Русонѣгъ*, розташованого у Південній Буковині. Пор. 1446 р.: «дали єсми нашємоу монастирю... сєла на имѣ Рєпчичани и *Роусонѣгъ*» – м. Сучава (ССУМ II 309). Ім'я складене з основ *рус-* 'русий' та *-нѣг* 'турбота'.

РУСУЛ. Рідкісне особове ім'я від атрибутивної назви *рус* 'русий, блондин' чи етноніма *рус* 'руський' із суфіксом або постпозиційним артиклем *-ул*, яке вживалося упродовж XV ст. на території Молдавського князівства. Напр., 1472: у дом *Роусоула* – м. Сучава (ССУМ II 309).

РЯБЕЦЬ. Особове ім'я прізвиськового типу, яке походить від апелятива *рябець*, котрий в одних регіонах позначає 'вид шуліки' (Гр IV 91), у інших – 'горобину' (Он II 198), а ще в інших – рибу 'форель' (Чопей 354). Напр., 1282: посла *Рябця*, де іменем *Рябець* названо воєводу галицького (ИЛ 586; Туп 346).

С

САМБОР. Праслов'янське особове ім'я, утворене від займенникової основи *сам(о)-* та дієслівної основи *-бор* 'боротися', яке донедавна вживалося українцями, поляками, чехами, сербами, а також слов'янами на території Німеччини (Rymut II 394; Schlimpert 227 та ін.). Напр., 1424 р.: антропонім *Sambor* (AGZ XI 57); XIV – XV ст.: «nobilis Drobisz alias *Sambor*» (SSNO V 8); 1464: nobilis Iwanko *Sambor* de Horbacze (там же); 1412: патронім Nicolaus *Szamborowicz* (SSNO VII 220); 1593: Андрій *Самбор* (Купч 940; Svob 97). З XIV ст. згадується галицький ойконім *Самбір* (Х – Д 84), прізвища *Самбор*, *Самбір*, *Самбур*, *Самбірський* чи видозмінене на угорський лад прізвище *Зомбор*.

САМОДАЙ. Слов'янське особове ім'я, утворене з займенникової основи *само-* та дієслівної основи, подібно до імен *Богдай*, *Самодерж* і т. п. Перші згадки антропоніма *Самодай* сягають пізнього Середньовіччя і походять із Холмщини. Напр., 1434: «Iohannes episcopus Chelmiensis *Samoday*» (SSNO II 220); 1431: Petro dicto *Samoday* (там же). 1473 р. засвідчується запис *Самодєржа* у такому контексті: «а при том боули свѣдоци панъ Татомир Балицкий, панъ Ивашко Гололешевски… *Самодєржко* Ляховицки» (ССУМ II 317). На Закарпатті з кінця Середньовіччя засвідчуються прізвища *Самодай* та аналогічні прізвищеві структури *Саморига* і *Самохват* (див. Чу Прізв. 502).

САМОТА. Імовірно, це семантичне утворення від апелятива *самота* 'самотність'. Як особове ім'я його вжито тільки на півночі королівської Угорщини 1215 р.: *Samota* reus – комітат Абауй (Reg Var 193). Нині навіть серед угорців побутує прізвище *Szamota.*

САМОТЕЧА. Особове ім'я прізвиськового типу, що виникло на базі слов'янського словосполучення *само тече*. Пор. укр. аналогічні антропоніми з XV – XVI ст., зокрема антропонім 1473 р. *Самодержа* (ССУМ II 317), запис антропоніма 1565 р. Андрей *Самофалъ* (Арх ЮЗР VII/2 178), запис козака Уманського полку 1649 р. Панасъ *Самохвалєнко* (РВЗ 210) чи суч. закарпатське прізвище *Самодейко* або прізвищеву назву кріпака 1676 р. з с. Вонігова Jo. *Szamokwat* (читай: *Самохват* – Bélay 112).

САМОХВАЛ. Особове ім'я відтворюється на підставі п-ща *Самохвал*, уживаного нині на півдні України (Редько 927). Допрізвищевим значенням композита було 'хвалько'.

САНИСЛАВ. Це слов'янське особове чол. ім'я *Станислав*, що зазнало фонетичної мадяризації (пор. суч. угор. *Szaniszló*). Найдавніша згадка цього варіанта імені походить із м. Ужгорода. Пор. 1363: розбійник «Dragomir filium *Zanyzlai* woywode» (Nagy I 332). Мадяризований варіант імені *Zanizlo* 1498 р. згадується також у селі Тросник на Виноградівщині (Szabó 470).

САС. Ім'я *Сас*, як і *Сасин*, окрім українців, вживали також серби. Походить воно від давнього етноніма *сас* 'саксонець', але на Сході України його ставлять у зв'язок із календарним іменем грецького походження *Сасоній* (Керста 125; Бір 144; Петровский 195; Трійняк 324). Перші згадки імені на теренах України датуються із XIV – XV ст.ст. Напр., 1388: князь Русанъ Плаксич, *Сасъ* Горбачєвич – с. Лучиця (ССУМ II 319); 1424: *Сас* Данъ – м. Сучава (там же). У Польщі ім'я *Sas* значиться з 1478 р.

САСИН. Давнє особове ім'я утворене від нім. адаптованого етноніма *Sax* 'саксонець, саксонський німець' за допомогою слов'янського сингулятивного суфікса *-ин*. Особове ім'я в такому його вигляді у сербів згадується вже в XIV ст. (Грк 169). Ім'я *Сасин* значиться в Білорусі з XV по XVIII ст.ст., але М. Бі-

рило співвідносить його з християнським іменем *Сасоній* (Бір 144).

СБИСЛАВ. Давніший фонетичний варіант слов'янського імені *Zbysław* (Bubak 326). Особове ім'я на укр. землях згадується вже з XII ст. Напр., 1171 р.: *Сбыславъ* Жирославичь – руський воїн (ИЛ 372; Туп 406); 1209: *Сбыславъ* Станиславовичь – боярин галицький (ИЛ 487; Туп 816); 1470: *Sbislaus* (AGZ XIII 3502).

СВАТ. Слов'янське ім'я прізвиськового типу, яке походить від терміна свояцтва *сват* 'невістчин батько', 'зятів брат'. У пам'ятках писемності ім'я засвідчується 1337 р.: «domus Johannes dicti *Zuuat*» – м. Михайлівці на Сх. Словаччині (Nagy I 150). У трансільванському с. Őr, що в комітаті Сатмар, 1549 р. називається кріпак *Zouath* (Mak Sza 188). У XVIII ст. на Ужанщині і Перечинщині так само, як і тепер, значиться прізвище *Свадеба* (Чу Прізв. 504).

СВЕТКО. Слов'янське чол. особове ім'я, яке співвідноситься зі словацькою основою *svet-* 'світло' та з омонімічною основою *svetý* 'святий'. Воно згадується серед мешканців села Коромля біля Ужгорода на словацько-українському державному кордоні. Пор. 1437 р.: «kenez Zan dictus *Zwethko*, Wano, Synko» (Sztáray 341).

СВИНКА. Особове ім'я прізвиськового типу виводиться з полісемантичної назви *свинка* (СУМ IX 71). Найдавніша відома нам згадка імені походить із села Банилів за 1455 р.: «пана Штибора..., пана *Свинки* ис Поморян» (ССУМ II 322). Пор. також старочеське гіпокористичне ім'я *Sviňka* (Pleskalová 44).

СВІТЛИК. Давньослов'янське ім'я, яке надавали дітям за зовнішньою кольоровою ознакою шкіри; тепер воно функціонує тільки в ролі прізвищ (Чу Прізв. 506). Раніше воно вживалося в українців. Пор. патроніми 1552: Акула *Свѣтликовичъ* – вінницький міщанин (Арх ЮЗР VII/1 607); 1649: козак Уманського полку Иванъ *Свѣтличенко* (РВЗ 226) та козак Кропивнянського полку Яцко *Свѣтличеня* (РВЗ 269). Пор. ще запис прізвищевої назви з 1659 р. *Svitlik* – с. В. Раковець (Szabó 458), а також запис 1751 р.: парох Федор *Світлик* – с. Н. Село в Уґочі (Гаджеґа-Уґ. – Просвіта, V, 19). Ще раніше воно засвідчене у поляків. Напр., 1370: *Swetlik* pistor (SSNO V 382).

СВІТЛАН. Слов'янське особове чол. ім'я, на думку Г. Півторака, утворене за зразком жін. імені *Світлана*, що від прикметника *світлий,* + субстантивуючий суфікс *-ан*. У східних слов'ян воно згадується вже в давньокиївський період (Півторак 68; Илчев 442; Šim 329; ВІЛ 97). У містах Луцьк, Хмельницький та деяких інших чол. ім'я *Світлан* почали надавати новонародженим з 80-х років XX ст. (Скорук 149; Горобець 265).

СВІТЛОСЛАВ. Ім'я наводять деякі суч. словники українців, помилково пов'язуючи його з іменником *світ* (напр. Белей 76). Більш імовірно, що воно є дериватом давнього слов'янського апелятива *світло* та компонента *-слав*. Ім'я *Світлослав* в Україні згадується 1583 р., але не в укр. рефлексації ѣ, а саме: *Светославъ* Липскій (Арх ЮЗР VIII/3 1).

СВІТОЗАР. З-поміж укр. культурних діячів під псевдонімом *Світозар* виступали деякі культурні діячі кінця XIX ст., напр., М. Драгоманов (О. Дей 466). Особове ім'я *Світозар* та його фонетичні відповідники мають тривалу традицію вживання у південнослов'янських народів (Ковачев 455; Грк 177; Šim 330). У 70-ті роки XX ст. в м. Хмельницькому знову відновлено чол. ім'я *Світозар* (Горобець 265). А пестливе утворення *Світозарко* засвідчено лише у гуцулів (Павелко 127).

СВОБОДАН. Чол. відповідник до південнослов'янського жін. імені *Свобода*. Услід за болгарами та хорватами (Илчев 443; Šim 311) ім'я *Свободан* уживають також українці, що живуть у південнослов'янських країнах.

СВЯТИНЯ. Давньослов'янське чол. особове ім'я, відтворене на підставі суч. закарпатського прізвища *Сятыня* (Чу Прізв. 543) та давніх слов'янських двоосновних імен зразка *Святыня, Борыня, Добрыня* (Чу Прізв. 506).

Прізвище *Святиня* в його діалектному звучанні та написанні нині реалізується у варіанті *Сятыня* в кількох селах Міжгірського та Тячівського районах Закарпаття. Його утворено усічено-суфіксальним способом від препозиційного компонента котрогось із таких імен, як *Святополк, Святослав, Святомир, Святовид* за допомогою форманта *-ыня* так само, як і імена *Борыня, Добрыня, Драгыня*...

СВЯТКО. Це розмовний відповідник таких офіційних особових імен, як *Святополк, Святогор, Святослав* і т. п. Його вживають українці, що живуть у Сербії та Хорватії. Варіант цього імені у вигляді *Zwetko* у XV ст. вживали також на Ужгородщині. Напр., 1437 р. в укр. с. Коромля (СР), що біля Ужгорода, записано ім'я *Zwethko*: «Kenez Zan dictus *Zwethko*» двічі записане в с. Коромлі (Nagy II 341). Однак в усному мовленні ім'я *Святко* на Закарпатті звучить як *Сятко* (тобто без *в*). Прізвища *Святко* і *Святилик* у XVIII ст. були в укр. селі Вислік Великий, що на Галицькій Лемківщині (Красовський 135). 1649 р. його носієм був козак Прилуцького полку Пархомъ *Святка* (РВЗ 439). А в альпійських слов'ян VI – XIV ст.ст. споріднене з ним особове ім'я належало до найпопулярніших: воно мало там 10 носіїв (Kronsteiner 208).

СВЯТОБУД. Давнє слов'янське особове ім'я відтворюване на підставі назви урочища *Святобуж*, що біля Ушомора Коропського р-ну Житомирської обл., фінальний компонент якого */д/* змінився на */ж/* у зв'язку з поєднанням його із давнім суфіксом присвійності **-jь*. Препозиційний компонент імені, тобто *Свят-*, виражав ідею 'святий, міцний' (Svob 87), а постпозиційний – ідею 'будити' (Svob 77).

СВЯТОПОЛК. Праслов'янське чол. особове ім'я, складене з прикметникової основи *свят-* 'святий', 'сильний' та основи *полк* 'військо, полк', 'натовп' (Роспонд, Летопись 11; Bubak 293). На Русі *Святопълкъ* Володимировичь – це старший син Володимира Великого згадується 980 р. (ЛЛ 77; Туп 354; ЕУ 7 2732). Пор. також запис 980 р.: *Святополк* – Петро Ярополкович Окаянний – князь туровський і великий князь київський (ЛР 46, 48, 67); 1095: «*Святополкъ* же повелѣ рубити городъ на Вытечевѣ холму и своє имя нарекъ *Святополжь* городъ» (ПСЛР I 229); 1171: *Святополкъ* – боярин галицький Ярослава Володимировича (ЛР 305); 1640: «єго мл. Стефана *Сватополка* Четвертенского, подкоморного Браславского» – Київщина (ДМВН 240).

Ім'я відоме й іншим слов'янам, напр., чехам, але тільки з XII ст. (Pleskalová 17). В Україні ім'я *Святополк* відновлено тільки 1968 р. (Див. СВІЛ, а також ж. Мовознавство за 1967 р., №5. – с. 88).

СВЯТОСЛАВ. Давнє слов'янське особове ім'я, складене з основи прикметника *свят-* 'сильний', 'святий' та основи *-слав*. На Русі ім'я мало 16 носіїв (Роспонд 10). На думку Г. Півторака, чол. ім'я *Святослав* створила давньоруська княгиня Ольга (дружина Ігоря Рюриковича) для свого сина, бажаючи підкреслити свою руську етнічну належність у тодішньому її варязькому оточенні. За словами Г. Півторака, Ольга скалькувала руською мовою варязькі (англо-норманські) імена двох попередніх київських князів, а саме – Олега (*Helgi* – 'святий, священний') та Ігоря (*Ingvar*, що з *Ingvio* 'бог достатку' та *varr* 'охороняти') і в такий спосіб склала з них двоосновне слов'янське ім'я *Святослав*. Поволі з часом весь слов'янський світ прийняв ім'я *Святослав* за своє (Півторак З історії 64).

Отже, *Святослав* Ігоревич (942 – 972) був першим серед київських князів, який мав слов'янське ім'я (ЛР 509; ЕУ 7 2733). Після цього чужомовний вплив у ділянці власних особових імен на Русі почав слабшати (Strumiński 311).

У 1115 р. згадується *Святославъ* Володимировичъ як п'ятий син Володимира Святославича – князь деревлянський (ЛР 509); 1176: *Святослав-Андріян* Ігоревич – князь новгород-сіверський і перемиський (ЛР 322, 332, 355); 1583: *Светославъ* Липкий (Арх ЮЗР VIII 386). Загалом до середини XIII ст. на Русі було близько 20 князів з іменем *Святослав* (ЛР 521 – 522; Туп 352).

Пізніше ім'я почало відходити в забуття, але на початку XX ст. прийшло його відродження. Так, напр., серед учнів Перемиської укр. гімназії міжвоєнних років було вже 7 хлопців на це ім'я (Грицак Особові 230), а серед 320 учнів укр. гімназії в м. Ярославі їх було вже 8 (Грицак 238). Ім'я відновило своє життя у м. Тернопіль (Свистун 52). Отже, ім'я *Святослав* – це східнослов'янський витвір, що став загальнослов'янським. З XIV ст. його вживають чехи, серби та поляки. 1986 р. носіями цього імені були троє учнів Пряшівської гімназії (Краєзн. словн. 150, 161, 164). Ім'я *Святослав* відбите в давній топонімії України (Купч Двочленні 127).

СВЯТОША. Слов'янське усіченосуфіксальне особове ім'я, засвідчене 1095 року в словосполученні *Святоша* сынъ Давидовъ Святославича (ПСРЛ I 272). Від нього утворено назву поселення *Святоша* – Святошино, яке з часом стало частиною Києва.

СДИБОР. Слов'янське особове чол. ім'я, яке 1235 р. у латинографічному написанні вжито у варіанті nomine *Sedebor*, а занотоване також у варіанті *Scedebur* – м. Орадя (Reg Var 304, 305). Отже, обидва написання належать до середньовічних графічних варіантів особового імені **Zidiborъ*, складеного з дієслівної основи **zьdi-ti* 'творити, будувати (напр., стіну)' (Фасмер II 89) та основи **bori-ti* 'боротися' (Šim 379).

СДИСЛАВ. Чол. слов'янське особове ім'я, зазначений варіант якого вживається поперемінно з графічним варіантом **Zьdislavъ*. Пор. запис 1180 р.: *Сдеславъ* Жирославичъ – воєвода руський (ИЛ 442); 1217: *Sidizlou* pristaldus – комітат Саболч (Reg Var 214). Обидва записи є графічними варіантами праслов'янського чол. імені **Zьdislavъ*, складеного з дієслова **zьdi-ti* – 'мурувати стіну' та основи *slav(a)*; пор. ще чес. *zeď* 'стіна', *zedník* 'муляр', рос. *зодчий*.

СЕЛ. Результат повного усічення постпозиційного компонента двоосновного слов'янського імені зразка *Селимиръ*, *Селиславъ*, у якому препозиційна основа *сел-* означала 'село, поселення', 'садиба'. Ім'я відтворюється також на підставі посесива, засвідченого 1666 р. *Селов* (ПК 73). Реальне вираження особового імені *Сел*, у якому чітко проглядається також функція цього антропоніма, наявне в записі козака Полтавського полку 1649 р. *Сєл* Подолный (РВЗ 434). Пор. ще патронім 1649: *Селенко* (РВЗ 117) та андронім *Селишинъ* (РВЗ 184), а також та білорус. особові назви *Насел*, *Посел* (Купч Найд 62).

СЕЛАНКО. Правдоподібно, це ім'я того ж походження, адже воно містить кореневу морфему *сел-*. Пор. запис 1565 р.: Proczik *Selanko* (ОКЗР III 326); 1565 р.: *Selankowicz* (ОКЗР I 63). Пор. ще запис 1648 – 1651 рр.: *Selan* (ОКЗР I 39).

СЕЛЕШКО. Слов'янське особове чол. ім'я, утворене усічено-суфіксальним способом від котрогось із давніх двоосновних імен моделі *Селиборъ* чи *Селимиръ* (Грк 178; Илчев 446) або вже від похідного *Селеш* чи *Селех* за допомогою форманта *-ко*. Ім'я кілька разів згадується впродовж XVI – XVII ст. Пор. 1565: Iwan *Selesko* (ОКЗР III 43); патро-

нім *Seleskowicz* (ОКЗР III 101); 1649: *Сєлєшко* Лєбєдинчєнко (РВЗ 105), патронім *Сєлєшєнко* (РВЗ 114).

СЕЛИК. Особове ім'я відтворюється на підставі запису патроніма 1565 р. *Selikow* (Арх ЮЗР I/1 705), який містить східнослов'янський демінутивний варіант імені *Селик*, похідний від антропоснови *Сел-*, що і в повних іменах зразка болг. *Селимир* чи імен моделі *Новосел, Добросел*.

СЕЛИЛО. В Україні цього імені не виявлено, але воно засвідчене в Новгороді 1313 р.: *Селило* Олексининъ (Туп 409). Ім'я утворено від тої ж антропоснови, що й попередні, але з формантом *-ило*, як і *Гостило, Добрило* і т. п.

СЕЛИМ. Правдоподібно, це усічений варіант давнього двоосновного слов'янського імені *Селимиръ*, яке дотепер зберігають південні слов'яни (Грк 178; Šim 302). Пор. також аналогічні скорочення *Будим, Вадим, Сулим*, що з *Будимиръ, Вадимиръ, Сулимиръ*, котрі понині зберігають болгари, серби та хорвати (Илчев 446; Грк 178; Šim 302).

СЕЛКО. Слов'янське особове ім'я від тої ж антропооснови, що й укр. усічені та усічено-суфіксальні іменні утворення *Селян, Селик, Селим* чи хорв. імена *Selo, Selko, Seljo, Selimir* (Šim 302), серб. *Селко, Селибор* (Грк 178), + форманта *-ко*. Пор. 1552 р.: ім'я *Sełko* – м. Житомир (ОЖЗ 127) та патронім козака Переяславського полку 1649 р. Гапон *Силчєнъка* (РВЗ 335).

СЕЛЯН. Апелятивне значення антропооснови *-сел-*, власне *se(d)l*, пов'язане з дієсловом *селити(ся)* 'заселяти, населяти'. Пор. рос. патронім билинного персонажа Микула *Селянинович*. У західних слов'ян йому відповідають антропоніми зі звукосполученням *dl*, як *Sedlák, Sedleta, Dobrosiodł* і т. п. (Svo Sta 97). Майже всі записи антропоніма *Селян* походять із XVI – XVII ст.ст. Пор. 1565 р.: *Selan* (ОКЗР I 39). Пор. також болг. імена *Село, Сельо, Селче*, які С. Илчев зіставляє зі старовиними двоосновними іменами, зокрема з *Селимир* (Илчев 445 – 446). Пор. також патроніми 1565 р. *Seliow* (ОКЗР III 324) та хорв. *Selimir* (Šim 302).

СЕЛЯТА. Чол. ім'я *Селята* засвідчене тільки в новгородських берестяних грамотах XIII ст. (Skulina II 215). Однак похідні від нього, напр. ойконім *Селятин*, є і в Україні, зокрема в Чернівецькій обл. (Укр. РСР Адм. 2 147).

СЕМАК. Давньослов'янське чол. ім'я, яке давали синові, котрий народився сьомою дитиною за черговістю в сім'ї. Менш імовірно, що ім'я утворено від котрогось слов'янського композита зразка *Sěmibor, Sěmirad, Sěmislav, Siemimysl, Semigněv*..., де основа *sěть* співвідноситься зі значенням *sěmja* 'родина, челядь' (Svob 85). Пор. 1449 р.: городянин Damiani *Zemak* – м. Михайлівці (Sztáray 433); Записи укр. імені *Семак* фіксуються пам'ятками XVI ст. Напр., 1565 р.: *Siemak* Haniow, *Semak* Kunatowski (ЛБС 216, 169); 1565: *Syemak* Araszimowicz (ОКЗР III 90); 1648 – 1651: *Semak* Tymkow (МІГ I 235). На Закарпатті антропонім *Семак* фіксується з XV ст., але вже у функції додаткового означення особи при її імені. Пор. 1443 і відповідно 1449 рр.: городяни Damiani *Zemak*, Ladislai *Zemak* – м. Михайлівці (Nagy II 442, 443); 1649: козак Уманського полку Иванъ *Сіомакъ* (РВЗ 226); 1720: кр. Jo. *Semak* – с. Горінчово (Bélay 144). У Польщі антропонім *Siemak* засвідчується вже з XIII ст. (SSNO V 55).

СЕМАШКО. Особове ім'я *Семашко* утворено за допомогою демінутивного форманта *-ко* від імені *Семаш*, яке в Україні згадується вже 1565 р. як *Semasz* (ОКЗР I 268). У Польщі найдавніший запис цього імені походить із 1430 р. Пор. Johanne *Semach* (SSNO V 54). Первісне значення імені *Семаш*, очевидно, таке, як і в імені *Семак*.

Найдавніша укр. згадка антропоніма *Семашко* походить із 1434 р.: пан *Се-*

машко – м. Луцьк (ССУМ II 336); 1478: пан *Сємашко* Єпифанович – м. Львів (там же). 1649 р. серед 40 тисяч козаків лише один мав ім'я *Семашко* (Осташ Інд. 515). У XVI ст. і пізніше лексема *Семашко* та *Сьомашко* все частіше виступають прізвищевими назвами. Напр., 1542: Petro *Siomaszko* (ОЛЗ 161).

СЕМЕРКО. Імовірно, зазначене особове ім'я утворено від збірного числівника *семеро* + пестливий формант *-ко*, як і в імені *Семко*. Ім'я дано за порядком народження дітей у родині. Найдавніша з відомих нам фіксацій антропоніма *Семерко* припадає на 1567 р.: Курило *Семерко* – селянин хмельницький (ЛХС 154); Арх ЮЗР VII/2 154). Пор. також запис антропоніма 1597 р.: *Семерый* Наливайко – козацький старшина південний (Туп 354). Пор. ще 1649: козак Игнатъ *Семерня* (Р 232); 1699: *Szemercsek* Olexa – с. В. Ворота (Maksay 597).

СЕМИР. Найдавніші записи імені *Семир* чи *Семер*, зокрема їх графіка та географія побутування (а це переважно райони середньовічних українсько-болгарських та українсько-сербських поселень у Трансільванії), свідчать, що це слов'янський композит із другим складником – іменниковим *-мир*, причому, він, може, й усічений до ступеня *-р-* від імен зразка *Семирад*, який на теренах Польщі 1252 р. засвідчений як *Siemiradus* (SSNO V 61; Bubak 280). Першим же складником цього імені, як і в імен зразка *Sebor*, *Sedobr*, *Sedrag*, *Selub*, *Semil*, *Seslav*, – займенниковий (Svob 84). Однак котрий саме займенник (вказівний *сь*, зворотний *ся* чи означальний *вьсе*) тут діяв, залишається дискусійним (там же). Угор. славісти записують цей антропонім та відповідні ойконіми через літеру /e/ (Дэже 269), а нерідко й інтерпретують його по-іншому (Kálmán 92).

Перші записи імені *Семир* приносять письмові пам'ятки пізнього Середньовіччя. Напр., 1219: «*Semer* reus; Praedictus fur *Zemer* Varadini» – комітат Саболч (Reg Var 237); 1520: *Zemere* Andras – комітат Береґ (LehLel 17); 1592: кріпак Makszimo *Semere* – с. Уґля (Bélay 110); 1565: Kurilo *Semerko* (ЛХС 154). У Польщі запис антропоніма *Siemieres* фіксується 1448 р. (SSNO V 59).

СЕМИРОД. Антропонім *Семирод* представлений у нашій картотеці всього одним прикладом, та й то таким іменуванням, у якому лексема *Семиродъ* виступає вже прізвищевою назвою при особовому імені, а саме: козак Канівського полку 1649 р. Стєпан *Сємиродъ* (РВЗ 415).

СЕРБИН. Особовим іменем став етнонім *сербин* 'серб', який у болгар, хорватів та деяких інших слов'янських народів дотепер виконує також роль власного особового імені. Пор. хорв. ім'я *Srbin* (Šim 315), болг. ім'я *Сръбин* (Илчев 472) та серб. *Србин* (Грк 183). Серед українців етнонім *сербин* виконує роль власного особового імені з XV ст. Пор. 1488: пан Нѣгой… и пан *Сръбин* постєлник – м. Сучава (ССУМ II 376).

З XVI ст. лексема *сербин* в Україні виконує вже роль прізвища. Напр., 1552: Цветко *Сербинъ* – м. Вінниця (Арх ЮЗР VII/1 607); 1675: архімандрит Михаил *Сербин* – м. Мукачів (Чу Прізв. 510).

СЕРДЯТА. Особове ім'я відтворюється на підставі назви давнього села *Сердятичи* у Волинській землі (ССУМ II 339). Ім'я *Сердята* утворене за допомогою форманта *-ята* (як і *Велята*, *Голята*, *Гусята*, *Добрята*) від іменникової або дієслівної основи *сьрд-* 'сердитися', 'серденько' (пор. давньосерб. імена *Срьдак*, *Срьдан*, *Срьдоје*, *Срьдило* – Грк 183), тобто ім'я було своєрідним антонімом щодо таких, як *Радко*, *Веселин*.

СЕРЕДА. Слов'янське особове ім'я, дане за назвою третього календарного дня тижня. Імовірно, його давали, враховуючи день народження дитини. Наші записи походять із тих років, коли лексема *Середа* уже виконувала

роль прізвищевої назви при власному імені. Напр., 1649 р.: козак Миргородського полку Роман *Сєрєда* (РВЗ 378), козак Корсунського полку *Сєрєда* Игнат (РВЗ 146); 1773: кр. *Szereda* – с. Ботар у комітаті Уґоча (Пе Пред 313). Пор. також патронімічне прізвище козака Полтавського полку 1649 р. Стєпанъ *Сєрєдєнко* (РВЗ 410).

СИЛКА. Імовірно, ім'я походить від давньослов'янського усічення *Силко*, що йде від двоосновного імені *Буйсилъ* (Грк 170) або від усічення календарного імені грецького походження *Силантій* (ВІЛ 99) чи навіть від імені *Василько* (Илчев 449). У білорусів XV – XVII ст. ім'я *Сила* в ті часи було популярним (Бір Бел 148).

Укр. писемні пам'ятки засвідчують ім'я *Силка* тільки з середини XVII ст. Пор. 1649: козак Черкаського полку *Силъка* Дємчєнко (РВЗ 63). Невдовзі лексема *Силка* в Україні вже виступає в ролі прізвища. Напр., 1653: Иванъ *Силка* – козачий полковник південний (Туп 355).

СИМИР. Слов'янське чол. особове ім'я відтворюють на підставі назви села Перечинського р-ну Закарпатської обл. *Сімирь*, яка в народі при відмінюванні тепер поводиться як іменник жін. роду з кінцевим м'яким приголосним */р'/*, тому нині намагаються поставити його у зв'язок із слов'янським двоосновним чол. іменем *Всемиръ* (Купч Найд 67).

СИНА. Можливо, до особових імен слов'янської етимології належить також ім'я *Сина* (адже прізвище Уманського полковника 1675 р. Микити *Синенка* справді записували *Синенко*, а не *Сыненко* – Туп 745), зокрема якщо врахувати, що лише в окремих випадках його основу записували через літеру */ы/*. Напр., 1418 р.: ...съ Козмою и *Сыною*... (ССУМ II 409), оскільки в більшості випадків кореневий голосний цього чол. імені писарі XV ст. передають буквою */и/*. Напр., 1403: пан *Сина* Бырличь – м. Сучава (ССУМ II 345). У такому випадку антропонім *Сина* можна б виводити від назви спорідненості *син*. Але воно могло бути утворене також від прикметника *синій*. Однак, на думку укладачів ССУМ'у (т. II 409), укр. особова назва *Сина* – це молдавське ім'я грецького походження *Синезіос*, *Синетос*.

СИНЄВОЛОД. Особове ім'я відтворюється на підставі назв сіл *Верхнє* і *Нижнє Синьовидне* Сколівського р-ну Львівської обл., які засвідчені 1240 та 1515 років у формі *въ Синеволодьско* (ПСРЛ Ип 787) та *Szynowezko Inferior*, *Szynowezko Superior* (ŻD 18/1 143). Суттєве розходження між давньоруським і польським написанням назви зумовлене, очевидно, намаганням пол. адміністрації усунути з укр. назви українське повноголосся.

СИНКО. Давнє слов'янське ім'я *Сынко* співвідносне з антропонімом *Сина*, терміном спорідненості *син*, серб. іменем *Сина*, що з *Радосин* (Грк 179), хорв. *Siniša* (Šim 308) та з болг. іменами *Сино*, *Синко*, які давали дітям з побажанням «нехай буде справжнім сином своїх батьків!» (Илчев 451).

На південній Буковині ім'я *Синко* згадується вже з самого початку XIV ст. Напр., 1303: вѣра пана *Сынкова* Бырлича – м. Сучава (ССУМ II 409); 1404: пан Балица Бырличь и братъ єго *Синько* – м. Кам'янець (ССУМ II 345); 1437: Wayzo *Synko* filius – с. Коромля біля Ужгорода (Nagy II 340); 1437: Paulus *Synka* – с. Войнятино (там же); 1422: Степанъ *Сынко* (Богдан 262); 1475: кріпак *Synko* – с. Холмовець (Szabó 365); 1648: *Szinko* Borycz – с. Підполоззя (Maksay 259). Пор. також патронім 1552 р. Ходко *Синковичъ* (ОЧЗ 87); 1666: *Синченко* (ПК 75); 1672: метронім *Szinkulits* Vaszil – с. Буківцьова (Чу Прізв. 515). Пор. ще множинний патронім 1496 р.: єсми закоупил оу *Сынковичов* – с. Боковичі (ССУМ II 409), а також ойконім 1478 р. *Сынковичи*

(там же). У Польщі 1439 р. фіксується навіть антропонім Chodor *Synowko* (SSNO V 267).

СИНЬКО. У Карпатах чол. ім'я *Синько* могло співвідноситися як із слов'янською назвою спорідненості *син*, так із календарними іменами грецького походження *Семен*, *Арсен*, *Сенько* чи навіть із укр. прикметником *синій*. Найдавніша із відомих нам фіксацій імені засвідчена 1552 р. як ім'я канівського міщанина *Синько* (Арх ЮЗР VII 104). Через століття, а точніше 1682 р., зафіксована особова назва *Szinku* Mattyi (очевидно, під першим її компонентом іменування треба розуміти місцеву діалектну форму присвійного прикметника 'Синьків') – с. Буківцьова (Чу Прізв. 509). Пор.також прізвищеву назву кріпака 1715 р. з сіл Тюшка та Новоселиця Міжгірського р-ну: Lad. *Szinjak* (Bélay 209).

За словами пол. історика-медіавіста Б. Струмінського, в середньовічній Русі був ще інший *Sinьko* – це болгарин *Синько*, який служив речником у посольстві князя Ingorra при укладенні мирової угоди з Візантією (Strumiński 310). За словами того ж Струмінського, ім'я *Синько* є болг. демінутивною формою з християнського імені (гебрейського походження) *Симеон*, а отже, це був перший відомий християн на Русі, але ще не руський християнин. Що ж до самого імені речника *Синька*, то в нього тільки суфікс *-ко* слов'янський. А взагалі серед імен руської еліти IX ст. було 73% германських імен, а руських – тільки 7, 4% у часи Ingorra, тобто Ігоря. Отже, кількісна перевага германських імен була суттєвою (там же).

СИРОШ. Етимологічна належність імені спірна. Вона може бути пов'язана з іменником *сир*, з прикметником *сирий* та прикметником *сірий* (пор. антропоніми XV – XVI ст. *Сирота*, *Сироватка*, *Сироватич*), у тому числі також із іменами зразка болг. *Сиро*, *Сирко*, які С. Ілчев пов'язує із значенням *сирота*, *сіромаха* (Илчев 451) та іменем *Сирак* 'дитина, яка народилася услід за смертю батька'. Перше письмове свідчення імені Сирош припадає на 1552 р.: Сенько Хилькевич, *Сирошъ* брат его – м. Мозир (ОМЗ 636). У поляків XIV ст. також значиться антропонім *Sirosz*, яке дехто пропонує читати як *Żyrosz* (SSNO V 80).

СИТКО. Імовірно, ім'я прізвиськового типу від апелятива *сита* 'медовий відвар' (Skulina II 48) або від *сито* 'густа сітка для просіювання борошна' (СУМ IX 207 – 208) чи діалектне 'ручний бубон' (Он II 216). Перші записи імені походять із середини XVI ст. Пор. 1565 р.: *Sythko* Kulbajowicz – ратненський селянин (Арх ЮЗР VII/2 291); 1565: патронім Сачко *Сытковичъ* – ратненський селянин (Арх ЮЗР VII 278; Туп 384); 1648: *Sitko* Mihaly – с. Бистра (Maksay 523).

СІДКО. Правдоподібно, це укр. чол. ім'я утворене від прикметника *сідий* за допомогою субстантивуючого форманта *-ко*, як і *Білко*, *Сірко* від *білий*, *сірий*. Пор. також закарпатські прізвища XVI – XVIII ст. *Сідак*, *Сідей*, *Сідин*, *Сідич* (Чу Прізв. 517) та пол. прізвища *Sidok*, *Sidko*, *Sido*, *Sidowicz*, *Sidun*, *Sidak* (Rymut II 415). 1649 р. називається козак Черкаського полку *Сѣдко*Берекетъ (РВЗ 67).

СІДУН. Ім'я прізвиськового походження, яке одержав денотат за якусь його кольорову сіду, тобто власне сіру, ознаку. Однак не можна заперечувати, що в час появи імені воно пов'язувалося з агентивною назвою *сідун*, що від *сѣдати*. Пор. такі віддієслівні особові іменники з суфіксом *-ун*, як *бігун*, *літун*, *моргун*, *скакун* і т. п. Найдавніший запис антропоніма належить до 1213 р. і стосується підсудної людини *Седун*: «impetiit conwillanum suum *Sedun* de combustione domus; *Sedun* itaque portato ferro» – с. Бан у комітаті Красна (Reg Var 163), тобто в Затиссі неподалік від сучасного українсько-угорського дер-

жавного кордону; 1495: Якушъ *Сѣдунъ* – селянин (Туп 385); 1552: *Сѣдунъ* и Несторъ – луцькі селяни (Арх ЮЗР VII/1 138). Нині прізвище *Сідун* наявне на закарпатській та на галицькій Бойківщині (Чу Прізв. 512, 517)

СІМИР. Особове ім'я відтворюється на підставі прізвищ та ойконімів. Пор. суч. закарпатське прізвище *Сімирь* (Чу Прізв. 518) та закарпатські прізвища XVII ст. *Сімирчак* і *Сімерчанський*. Пор. 1648 р.: кріпак Pavel *Szimirchak* – с. В. Ворота (Maksay 540); 1692: *Szimircsinski* Alexius (Лучкай Іс 296). Крім цього, ім'я *Сімир* зберігають закарпатські ойконіми *Сімир* (род. відм. *Сімери*) та *Сімирки* (Перечинський район), які угорські службовці записували як *Ó Szemere* та *Uj Szemere* (Дэже 269).

Найбільш правдоподібно, що ім'я *Сімер* є наслідком апокопи котрогось із таких двоосновних слов'янських імен, як *Sěmirad* чи *Sěmirod* (Svob 85), у яких препозиційним членом був іменник *sěmьja* 'особа, сім'я', а постпозиційним – іменник *mir*, як і в інших місцевих ойконімів та мікротопонімів зразка *Ждимир*, *Ластомир*, *Ростимир* і т. п. Вагомим аргументом на користь давності особового імені *Сімир* в українців може служити також те, що 1252 р. це ім'я засвідчене біля прибалтійського міста Росток (Schlimpert 125).

СІРИК. Ім'я утворене від прикметникової основи *сѣр-* 'сірий'за допомогою субстантивуючого форманта *-ик*. Пор. 1662 р.: *Сѣрикъ* – полковник запорозький (Туп 385).

СІРКО. Правдоподібно, ім'я утворене від давнього слов'янського усіченого двоосновного імені *Сѣрославъ* за допомогою субстантивуючого форманта *-ко*. У середині XVII ст. особове ім'я *Сірко* завдяки відомому кошовому отаманові війська запорозького вже стало прізвищем Івана *Сірка*. 1587 р. згадане ім'я засвідчується вже в патронімі південно-західного селянина Тишка *Сѣрковича* (Туп 385), а 1687 р. прізвище *Szirko* вже фігурує у с. В. Копаня на Закарпатті (Szabó 548).

СІРОСЛАВ. На нашу думку, препозиційний компонент давньоукр. імені *Сірослав* становить собою прикметник *сірий* у його кольоровому значенні, тобто той самий, що й у прізвищах *Сірий*, *Сірик*, *Сірко*, *Сіренко*, *Сірак*, *Сірканич*, *Сіркулич*, *Сірoштан* і т. п.

Найдавніші письмові згадки імені *Сірослав* припадають на середину XII ст. Пор. 1156: батько Коснятина *Сѣрославича* – боярина галицького, воєводи, прибічника Ярославича Осмомисла (Крип'як ГВК 76; ЛР 269, 278, 297, 305, 492). Упродовж XII – XV ст. на польських та лужицьких землях засвідчено понад десять латинографічних записів імені *Siroslav*, напр., 1136: «*Siroslaw* filius Wloscibori» (SSNO V 79; Schlimpert 125). Однак більшість полоністів і деякі богемісти схильні вбачати в ініціальному */S/* фонему */Ж/*, а звідси – прочитувати препозиційний компонент цього двоосновного слов'янського імені як *Жирослав* (Mal Bud 112; Svob 97). Інші ономасти читають запис цього імені як *Сирослав*, убачаючи в його основі лексему *сир*, як і в старосерб. імен *Сирогој*, *Сирак*, не розкриваючи семантики основи *сір-* (Грк 170) або ж пропонують таке незвичне значення для імен, як 'позбавлений чогось' (Mal Bud 112).

СІЧКО. Ім'я *Сечко* носив один із запорозьких козаків 1649 р. (Осташ Інд. 515). Нині ім'я *Сечко* відоме в Болгарії. Його дають як захисне дитині, що народилася в лютому, який болгари понародному називають ще *сечко* (Илчев 448).

СКОР. Ім'я відтворюється на підставі укр. патроніма 1699 р. *Скоричъ* (Арх ЮЗР III/2 343), що від скорий чи інших давніх відповідників, як напр., прізвище *Скорик*, *Скорина* (Демчук 60). Пор. ще реєстровий козак 1649 р. *Скорикъ* (РВЗ 119).

СКОРА. Похідне ім'я могло утворитися від двоосновної моделі зразка болг. імені *Скоромир* (Илчев 453) чи серб. *Скоровој* (Грк 170), у яких препозиційний компонент *Скоро-* – це прикметник із значенням 'скорий, бистрий, швидкий' (Svob 85; Mal Bud 133). Підставою для виникнення імені *Скора* міг служити так само діалектний іменник *скора* 'шкіра'. За С. Ілчевим, *Скоромир* – це побажальне ім'я зі значенням «хай швидше настане мир!» (Илчев 453).

Найдавніший запис імені *Скора* походить з 1341 р. зі Львова: *Скора* Яковъ – напис на дзвоні (ССУМ II 349); 1616: Андрій *Скора* – м. Каліш (Арх ЮЗР VII/2 391). Від антропооснови *Скора* в українців багато похідних, які збереглися у прізвищах, напр., 1565: *Skorka* (ОКЗР III 228); 1649: козак *Скоракъ* (Р 119); козаки Микита *Скорина*, Васко *Скорина* (Р 48, 74) та інші.

СКОРЕЦЬ. Усічено-суфіксальне особове ім'я від котрогось із двоосновних імен зразка *Скоромир*, *Скорислав*, *Скоровой*... У писемних пам'ятках зазначене ім'я з'являється тільки в середині XVII ст., а саме 1643 р.: Маркъ *Скорецъ* – західний селянин (Туп 358); 1649 р.: козак Брацлавського полку Бажанъ *Скорецъ* (РВЗ 246).

СКОРИК. Усічено-суфіксальне утворення від двоосновного імені моделі *Скоромир* (Илчев 453), *Скоровой* або *Скорослав* (Грк 180). Уперше ім'я фіксується 1649 р. в іменуванні козака Канівського полку Васко *Скорик* (РВЗ 123); 1666 р.: Андрѣй *Скорикъ* (ПК 113). Але патронім від нього фіксується трохи раніше, а саме 1649: *Скорыковъ* (Р 81). Пор. також суч. прізвище *Скорик* (Редько 970).

СКОРОБАГАТКО. Укр. дериват із субстантивуючим формантом *-ко* від словосполучення *скоро богатий*, хоча основа *-богат-* відома також у класі імен, напр. серб. (Грк 38). У функції особового імені лексема *Скоробагатко* не засвідчена, але представлена в ролі прізвища при особому імені. Напр., 1587 р.: Федоръ *Скоробагатко* – селянин західний (Туп 358).

СКОРОБОР. Особове ім'я відтворюється на підставі мікротопоніма *Скоробор*, що засвідчене біля с. Диканьки Полтавської обл. 1632 р.: u *Skorobora* (Арх ЮЗР VI/1 486). Словотвірна модель, як і її компоненти, в слов'янській ономастиці відома. До неї прилягає також іменування королівського посла в Затиссі XIII ст. Ladislaus *Scorcomer* (Reg Var 225 – 226). Пор. ще давньослов'янські імена цього ж типу *Skorogost*, *Skoromir*, *Skorowoj*, *Skorol'ub* (Mal Bud 113).

СКОРОМИСЛ. Ім'я відтворюється на підставі суч. закарпатського прізвища *Скоромыслей*, представленого в селах Гукливий та Білки (Чу Прізв. 520). Структура імені прозора: вона відповідає живій моделі слов'янських особових назв *Скоропад*, *Скороход*, *Скоробреха* та старовинним особовим іменам типу *Starogost* (Mal Bud 173).

СКОРУТА. Імовірно, ім'я від антропооснови *Скор-* + формант *-ута*. Воно засвідчене 1491 р.: панъ Олехно *Скорута* – м. Київ (ССУМ II 349). Пор. типологічно схожі старосерб. імена *Скорота*, *Скориш* та ін. (Грк 170).

СКОРУШ. Усічено-суфіксальне особове ім'я від антропооснови *Скор-* (див. вище) + суфікс *-уш*. Ім'я засвідчене 1565 р.: *Skorusz* (ОКЗР II 156).

СКУКА. Рідкісне особове ім'я від апелятива *скука* 'нудьга'. Засвідчене 1226 року в басейні Верхньої Тиси: *Scuca* impetitor (Reg Var 287); 1552 р.: *Скука* Овъдеевичъ – м. Кременець (ОКЗ 31).

СКУЛА. Особове ім'я апелятивного походження, пов'язане з анатомічним номеном *вилиця*. В Україні вперше фіксується 1213 р.: Михалко *Скула* – воїн руський (Туп 416). У Польщі антропонім Mathias *Skuła* згадується лише 1497 р. (SSNO V 104).

СЛАВ. Ім'я постало внаслідок усічення котрогось із двоосновних імен зразка *Святослав* чи *Славомир* (Bubak 281). Найдавніші укр. записи імені *Слав* походять із Закарпаття. Пор. 1406: шл. Vancha f. *Slavi* – с. С. Водяне (Bélay 121); 1420: Petrus f. *Zlaw* – с. Діброва (Bélay 120; Mihályi 286). У деяких латиномовних документах XV ст. із Закарпаття ім'я записували ще на латинську манеру як *Sclavus* – с. Чорнотисово (Szabó 338); 1431: шл. *Zlaw* Byro dictus – с. Діброва (Bélay 120); 1434: «три челя(д) цигански на имя *Славъ* Хрълов‍ѣнъ и Костє Чрънїславовъ зять» – м. Сучава (ССУМ II 371); 1440: кріпаки Iwol, *Zlaw* (Bélay 146); 1481: «Микоула съ чєлѣдєю и *Славъ* съ чєлѣдєю» (там же).

Крім українців, ім'я *Слав* у такій його формі понині властиве також болгарам і сербам (Илчев 454; Грк 171). Раніше, зокрема у XVII ст., його вживали також поляки. Напр., 1217: «canonico Cracowiensi *Slauo*» (SSNO V 106). Морфема *-слав-* була дуже продуктивною: вона стала компонентом близько сотні слов'янських особових імен, напр., *Slavomir*, *Miroslav* і т. п. (SSNO V 107), а доіменне її значення – 'слава' (Svob 85).

СЛАВА. Упродовж останніх ста років ім'я *Слава* вживається стосовно всіх осіб, ім'я яких кінчається на *-слав-*, тобто і *Борислав*, і *Ярослав*, і *Славомир*... На західноукр. землях ім'я *Слава* вживається вже з XVI ст. Напр., 1562 р.: Станиславъ *Слава* – урядник радошинський (Арх ЮЗР VI 38) або 1705 р.: *Slawa* Ferencz – с. Золотарьово (Hod Ad 428); 1775: прізвище *Szláva* – с. Велятино (Пе Пред 315). Пор. також 1403 р. ойконім *Слава* в Молдавському князівстві (ССУМ II 351).

На пол. землях антропонім *Sława* фіксується з 1255 р. (SSNO V 106 – 107). У Хорватії кількість повних імен, які співвідносяться з компонентом *Slava*, перевищує суму 200 (Šim 453). Чол. ім'я *Слава* реєструється багатьма слов'янськими ономастиконами.

СЛАВЕН, род. – СЛАВНА. Нечленний якісний прикметник від антропооснови *слав*. На Русі ім'я засвідчується вже у XII ст. Напр., 1188: *Славьнъ* Борисович – воєвода руський (ИЛ 445); 1241: Иоану *Славновичю* – київський тисячний (ЛЛ 457).

У поляків ім'я *Slawen* фіксується з XVст.: Jaschek et *Slawen* (SSNO V 110). Давнім є ім'я *Славен* та його здрібнілий варіант *Славенко* і в болгар (Илчев 454).

СЛАВЕЦЬ. Нині в Україні вживане тільки прізвище *Славець*, напр. у закарпатських селах Пилипець та Н. Студений. Воно утворене від усіченого імені *Слав* за допомогою демінутивного суфікса *-ець*. На території України ім'я *Славець* значиться вже 1408 р.: *Sławiec* (AGZ III 83). У Польщі ім'я *Sławiec* згадується 1388 р. (SSNO V 110).

СЛАВИК. Менш популярне здрібніло-пестливе утворення від скороченого імені *Слава*, яке понині зберігає відтінок демінутивності. В укр. писемних пам'ятках засвідчується лише з 1750 р.: «Анна *Славиковоѣ* из Кривоштян» – с. Стразьке (Гаджеґа 3 78). У поляків ім'я *Sławik* фіксується з XII ст. (SSNO V 111). У Словаччині його часто пов'язують з апелятивом *slavik* 'соловей'.

СЛАВІТА. Укр. утворення з формантом *-іта* від антропооснови *-слав-*, яка нині вживана тільки в ролі марамороського прізвища. Пор. 1720 р.: кріпак Fr. *Szlavita* – с. Діброва (Bélay 120).

СЛАВКО. Це розмовне укр. утворення з формантом *-ко* від будь-якого композита, що містить антропооснову *-слав-*. На укр. землях ім'я *Славко* значиться вже з 1520 р.: *Славко* Будянський (ПК 156). Пор. також патронім 1565 р. *Sławkowicz* (ОКЗР I 187). Ім'я дотепер уживане в Україні, Болгарії, Сербії та Хорватії як гіпокоризм (Илчев 454; Грк 180; Šim 310). У Сербії ім'я *Славко* значиться вже з XII ст. (Жел 44),

а на Словаччині – з XII – XIII ст. (Majtán Z najstar 138). У Польщі ім'я *Sławko* фіксується з XIII ст. (SSNO V 107).

СЛАВКУЛ. Гіпокористичне утворення з суфіксом *-ул* від імені *Славко* вживане на укр.-румунському прикордонні пізнього Середньовіччя. Пор. запис 1454 р.: вѣра пана *Славкоула* – м. Сучава (ССУМ II 351).

СЛАВН, род. – СЛАВНА. Іменем стала нечленна форма якісного прикметника *славний*. Найдавніші фіксації цього імені припадають на 1170 р.: *Славнъ* Борисович – боярин дорогобузький, воєвода Володимира Андрійовича, а потім – тисяцький і воєвода Рюрика Ростиславича (ЛР 297, 345, 347). У XII ст. засвідчені також патроніми від цього імені. Напр., 1177: Іоанъ *Славнович* – тисяцький київський (ПСРЛ I 382); 1231: Иванъ *Славновичь* – київський тисяцький (ЛЛ 487).

СЛАВОМИР. Особове ім'я функціонує головним чином серед українців балканських країн. Напр., у с. Дюрдьово (Воєводина) наприкінці XIX ст. дали ім'я *Славомир* трьом хлопчикам, батьки яких трималися української національної орієнтації. Первісна семантика імені спірна: одні вчені вважають, що спочатку воно означало 'Прославляй мир', тоді як інші вбачають у ньому констатацію 'Слава мирові!' (Pleskalová 19).

Перші випадки фіксації імені *Славомир* (рідше *Славмир*) припадають на XV ст. Напр., 1430: *Slavomiri* (AS I 74). На теренах України воно поширилося лише в післявоєнний період (Скорук 149). Ім'я утворено від іменних основ *слава* та *мир*. З-поміж слов'янських країн воно популярніше в Сербії та Хорватії, менш уживане в інтелігентських родинах Словаччини. Нині у Загребі живе єпископ греко-католицької церкви *Славомир* Міклош.

СЛАВУН. Особове ім'я *Славун* утворене від іменного варіанта *слава* за допомогою атрибутивного суфікса *-ун*. До того воно було представлене тільки у прізвищі *Славуник* (Міжгірщина).

СЛАВУТА. Ім'я утворене від антропооснови *слав-* за допомогою форманта *-ута*. Не виключено, що ім'я є відголоском на давню назву річки Дніпро чи на назву міста *Славута* Хмельницької обл., хоча в ролі антропоніма лексема *Славута* значиться в Україні лише з XVI ст. Напр., 1529: *Славута* (Туп 417); 1648 – 1649: Vasil *Sławuta* (МІГ II 5). У XVII ст. від нього вже утворюються патроніми. Напр., 1665: *Sławutyn* (ОКЗР I 193).

СЛАВ'ЯТА. Давнє слов'янське утворення з формантом *-ęta* від антропооснови *Слав-*. Найдавніший укр. запис цього чол. особового імені припадає на 1094 р.: *Славята* – боярин київський, посол Святополка Ізяславича до Володимира Всеволодовича (ЛЛ 227; ЛР 137); 1095: «в ту ноштъ посла Володимеръ *Славяту*...» (ПСРЛ I 227).

СЛИВКА. Антропонім *Сливка* вживаний у кількох слов'янських народів, а походить від назви відомого фруктового дерева чи від назви його плода. У функції антропоніма на території України *Сливка* значиться з середини XVI ст. Напр., 1442: *Slywka* (PdLw IV 792); 1565: Iwan *Slivka* (ОКЗР I 31).

СЛИЖ / СЛИШ. Напевно, ім'я походить від назви риби *слиж* 'коблик' з оглушеним кінцевим */ж/* на */ш/*. Пор. запис 1565 р.: *Szlysz* Hawrilow (ОКЗР II 105). Пор. також закарпатські прізвища тої ж основи *Слыґан, Слыжук* (Чу Прізв. 523).

СЛІПКО. Середньовічне ім'я прізвиськового типу, утворене від прикметника *сліпий* за допомогою форманта *-ъко*. Воно представлене як *Слѣпъко* серед графіті Софії Київської (табл. 231 с. 452).

СЛОВ'ЯН. Власним особовим іменем став етнонім *слов'ян* 'слов'янин', який під кінець Середньовіччя на південних схилах Укр. Карпат виражав уже значення 'словак, належний до

словацького етносу'. Найдавніший запис антропоніма *Zoloven* (читай: *Словен!*) походить із с. Доманинці (тепер район м. Ужгорода) (Nagy I 332). У XVIII ст. цей же антропонім на Ужгородщині записують то як *Szlovjan*, то як *Szlovianin* (ПеУрб 125).

СМЕРЕКА. Правдоподібно, чол. особовим іменем стала назва вічнозеленого шпилькового дерева *смерека*. У нашій картотеці це ім'я засвідчене тільки одним записом, а саме: 1556 р. в книзі, купленій у Стрию, яка тепер зберігається в бібліотеці УжНУ, називається *Смерека* Костев сынъ (Явор 198).

СМОЛИҐА. Ім'я відтворюється на підставі прізвиська *Смолыґа* (Дуйчак 222), традиційного галицького ойконіма *Смолиґовичі* (Роспонд Структура 48), закарпатського ойконіма *Смолыґовиця* (УРСР АТП 844) і луцького топоніма *Смолиґів* (Шульгач 128). Правдоподібно, особове ім'я прізвиськового типу утворене від імені *Смола* + згрубілозневажливий формант *-ыґа*.

СМОЛКА. Особове ім'я, правдоподібно, походить від здрібнілого апелятива *смолка* 'смола'. Найдавніші відомі нам фіксації імені *Смолка* припадають на середину XVI ст. Пор. 1565 р.: *Смолка* Воютинский (Арх ЮЗР VII/1 220); 1565 р.: Иванко *Смолка* – м. Бар (Арх ЮЗР VII/2 216).

СНИТКО. Ім'я згадується 1552 р.: *Снитко* Вовкович – м. Вінниця (ОВЗ 607). Воно могло утворитися від укр. діалектної назви рослини *снітій* чи від назви її паразита. Пор. ще укр. прізвище *Снітко* (Редько 988).

СНІЖКО. Власне особове ім'я прізвиськового типу, утворене від іменника *сніг* за допомогою форманта *-ько*. У функції особового імені вживається серед українців з XV ст., а з XVII ст. виконує вже роль прізвища. Напр., 1464: *Снѣжко* – слуга князя Острозького (Туп 365). Того ж року письмово засвідчено і рос. запис: а писал лист *Снежко* – слуга князя Острозького (ССУМ II 364); 1500: «radcy mista beresteyskoho Danko a *Snezko*» – с. Тришин (ССУМ II 364); 1609: пан *Снѣжко* Куземка – м. Житомир (ДМВН 128). 1552 р. від нього засвідчено патронім Сенько *Снежкович* – м. Мозир (Арх ЮЗР VII/1 626). Особове ім'я *Sneško* наявне також у хорватів (Šim 313), а в Середньовіччі ім'я *Snyeżek* значиться також у поляків (SSNO V 371).

СНОВИД. Ім'я складене від іменникової основи *сънъ-* 'сон' та дієслівної основи *-вид* (від діалектного *видіти*). Доіменна семантика цього композита була 'сновидіння' або 'марево' (СУМ IX 428). Найдавніший запис імені походить із 1097 р.: *Сновид* Изечевич – конюх Святополка Ізяславича (ЛР 148); 1158: патронім Кузьма *Сновидичь* (там же); пор. ще 1442: *Snowidow* (AGZ XII 997). Пор. також запис із Тернопільщини середини XV ст., який засвідчує ойконім *Snowidhow* у формі присвійного прикметника (AGZ XII 772; Х – Д 88). Пор. ще запис 1454 р. з назвою млина в галицькій землі: млинъ *Сновидовскии* (ССУМ I 602) та назву села *Сновидовичі* на Рівненщині. Прізвища *Сновида* і *Сновидович* дотепер зберігаються в українців (Редько 985). Ім'я *Snouid* та його похідні у Середньовіччі значаться також у поляків (SSNO V 134).

СНОПКО. Імовірно, іменування походить від давнього апелятива *снопъ* 'сніп'. Напр., 1401: пан *Снопко* – м. Галич (ССУМ II 364). У ту пору іменування популярним було також у Польщі. Пор. запис 1398 р.: Jacus *Snopko* (SSNO V 133 – 134).

СОБЕНЬ. Усічено-суфіксальне особове ім'я з суфіксом *-ень* від двоосновного імені *Собѣславъ*. Ім'я значиться 1383 р.: *Собень* – м. Львів (PdLw I 73). У поляків ім'я *Soben* значиться вже 1204 р. (SSNO V 136). Можливо, його відголоском 1648 р. є також закарпатські записи з с. Голубиного, як *Szobin* Vaszil

(Maksay 526; Чу Прізв. 526). Пор. також укр. прізвище *Собенко* на Львівщині (Редько 986).

СОБІСЛАВ. Давнє слов'янське двоосновне ім'я, складене із зворотного займенника *собі* в давальному відмінку та іменника *слав(а)*. У наші дні ім'я зберігає популярність головним чином у Польщі (Bubak 382) та в Чехії як *Soběslav* (Knappová 166), а найдавніші записи українців із цим іменем походять із Верхнього Затисся. Пор. 1220 р.: імена замкових кріпаків *Zoboslou*, Utesam, Bagdanum із замку Красна (Reg Var 220; Дэже 46) та прилеглих теренів із 1250 р.: Petrus filius *Zoboslou* – Ужгородщина (Nagy I 8); 1357: ім'я *Sobeslao* (AGZ IV 1).

СОБКО. Ім'я є суфіксальним дериватом від таких слов'янських двоосновних імен, як *Собѣславъ*, *Собѣмыслъ*, *Собѣрадъ*, *Собѣборъ*... Найдавніші записи імені *Sobko* походять із Перемишлянщини (Rieger Imiennictwo, мапа № 6). Напр., 1565: *Sobko* Woytkowicz (ОКЗР III/1 15); 1577: *Собко* (Арх ЮЗР VI/1 101). У козацьких реєстрах 1649 р. записано кілька осіб на ім'я *Собко*, а саме: козак Полтавського полку *Собко* Голуб (РВЗ 408), козак Кальницького полку *Собъко* Пороховъник (РВЗ 283), козак Канівського полку *Собко* Адамєнко (РВЗ 116) та ще кілька прізвищевих назв, як *Собчєнко*, *Собкович* та інші. Пізніше популярність імені зростала, але тільки у розмовно-побутовій сфері. Сфера побутування прізвищевої назви з часом розширюється. Пор. 1715 р.: кр. *Szobko* Luka (Bélay 173).

Крім України, здрібніле ім'я *Собко* з XV ст. простежується в Білорусі (Бір 144 – 145), а ще раніше – у Польщі (Bubak 282). Воно дало ряд прізвищ, як *Собков*, *Собкович*, *Собченко*, *Собчак* та ін.

СОБРАН. Давнє слов'янське просте ім'я від пасивного дієприкметника *събрати* 'зібрати', що відповідає чес. імені *Sebran* (Х – Д 127; Svob 71) чи пол. середньовічному імені *Zebran* (SSNO V 309). В Україні воно відтворюється на підставі давнього буковинського ойконіма 1435 р. *Собранєцъ* (ССУМ II 365), а на Покутті 1886 р. на підставі ойконіма *Собранівка*. Пор. ще запис східнословацького ойконіма *Собранці*, який засвідчено вже 1419 р. в угорському записі *Szobránc* (Дэже 270), а також назву покутського села *Зібранівка*, котре поляки передають як *Zebranówka* (Бучко Пох 75).

СОКІЛ, род. – СОКОЛА. Давнє загальнослов'янське особове ім'я за назвою хижого опоетизованого птаха *сокола*. Українці, як і більшість слов'ян, полишили це ім'я ще в Середньовіччі, але зберегли його у прізвищах. Пор. 1649 р.: козак Канівського полку Андрей *Соколєнко* (РВЗ 110), козак Корсунського полку Иванъ *Соколєнко* (РВЗ 148), козак Білоцерківського полку Богданъ *Сокол* (РВЗ 174). А південні слов'яни зберігають його як особове ім'я дотепер (Илчев 457; Грк 182; Šim 313). Воно є також у поляків 1275 року: «*Sokol* et filius eius Nedamir et Miłuj» (SSNO V 144). Пор. також покутський ойконім *Соколівка* (Бучко Пох 110), ойконім *Sokoliki* біля м. Самбора, та потік *Соколовець*, що протікає через закарп. с. Тересва.

СОНЕЧКО. Особове ім'я *Сонечко* відтворюється на підставі патроніма 1366 року панъ Ожєгъ *Солнячкович* (м. Перемишль) та ойконіма 1404 р. Костко *Солнєчкович* із с. Медика (ССУМ II 367). Відповідні метафоричні назви з основою *сонце* дотепер зберігають болгари. Пор. суч. та застарілі болг. імена *Слонко*, *Слънко*, *Слънчо* (Илчев 455) та суч. хорв. імена *Suncomir*, *Suncoslav* (Šim 327).

СОРОКА. Особове ім'я дано за назвою хижого птаха *сорока*. У функції особового імені зоологічний номен *сорока* засвідчено вже 1565 р.: *Soroka* Jackiewicz (ОКЗР III 74). Пізніше воно вживається тільки у функції прізвища.

СОЧИК. Правдоподібно, це дериват від антропоніма *Сокъ*, що від апелятива *сокъ* 'сік' + суфікс здрібнілості *-ик*. Найдавніший запис цього імені на південнокарпатській території походить із с. Бан, що в комітаті Красна: filios *Sacicu* (Reg Var 180). Цей антропонім повторюється також пізніше, напр., 1427 р.: Joannes filii dicti *Zochyk* – с. Н. Німецьке (Nagy II 266), 1649: запорозький козак Канівського полку *Сочык* Пєрсчитый (РВЗ 125). Пор. також патронім 1369 р.: Кость *Сокович* (ССУМ II 367).

Споріднені імена з основою *Сок-/Соч-* фіксуються в Карпатах досить часто. Пор. 1418 – 1420: шл. *Zothka* – с. Бедевля (Bélay 126); 1393 р.: Ladislaus filius *Zochuk* – комітат Земплин (Nagy II 266).

СПИТКО. Словотвірний варіант слов'янського особового імені *Спиток*. Він відомий на Гуцульщині (Vincenz 258) та на Галицькій Лемківщині (Красовський 143). Там же представлений також апокопований його варіант з переходом ініціального */с/* у */ш/*: *Шпитко*. Пор. ще суч. укр. прізвища *Шпитько, Шпитко, Шпітько* (Чу Прізв. 632 – 633).

СПИТОК. Пол. ономасти кваліфікують це ім'я як суфіксальний дериват від композита *Spytigněvъ* чи *Spytimirъ*, у якого препозиційний компонент *spyti-* був виразником значення 'даремно' (Mal Star 74). Однак є й інші думки з цього приводу (див. Knappová 167). Одним із найдавніших записів імені *Srytigněv* був чеський князь кінця IX – початку X ст. дядько святого Вацлава (Валчакова 26). Майже всі носії імені *Спиток* в Україні перебували в тісних родинних зв'язках із поляками. Напр., 1394 р.: пан *Спытокъ* – воєвода краківський (ССУМ II 372). У Польщі ім'я *Spytek* та *Spitko* фіксується, починаючи з XIV ст. (SSNO V 158 – 160).

СТАВКО. Особове ім'я однозначно слов'янської етимології, однак первісного значення його не встановлено. Імовірно, воно утворене від дієслова *ставати*. Перші записи цього імені походять із 1069 р.: *Ставко* Гордятичъ – боярин київський, воєвода Ізяславича (ЛР 458); 1096: «*Stawk* Skordjatič» (Skulina II 218). Пор. також новіші латинопол. записи його споріднених 1369 р.: Lassotha dictus *Stavisina* – м. Київ (SSNO V 204); 1361: панъ Вербота *Ставишинъ* у Судомирѣ (Туп 760). Більше прикладів приносять уривки текстів, вміщені у Словнику старопольських особових імен (SSNO V 202 – 204).

СТАН. Ім'я *Стан* виникло внаслідок усічення постпозиційного компонента котрогось із таких двоосновних чол. імен, як *Станислав, Станимир* і т. п. Семантика основи *Стан-* – це 'сталість, постійність, певність, твердість'. Найперші фіксації особового імені *Стан* походять із південних схилів Карпат. Напр., 1216 р.: Rodum et *Stanum* – комітат Бігар на півночі суч. Угорщини (Reg Var 208). У Київській Русі був один літописний князь *Станислав* (ЛЛ 465, 988; Роспонд 10); 1360: шл. *Staan*, а 1388 – шл. *Stan* – с. Сарвасово на верхній Тисі (Bélay 193); 1407: вѣра *Стана* постельника – м. Сучава (ССУМ II 380); 1413: Stephanus et *Sthan* voivode – с. Порубка (Nagy II 125); 1415: шл. Stanislaus f. *Stan* – с. Руське Поле (Bélay 211); 1420: шл. *Stan* filii Radul – с. Чумальово (Mihályi 251); 1425: *Стан* Оурмєзєвъ (Богдан 270); 1435: Woloz f. *Stan* – с. Уґля (Bélay 209). У районі міста Сянік ім'я *Стан* починає фіксуватися з XV ст. (Rieger Imien mapa 44); 1539: *Станъ* Фальчевский (Арх ЮЗР I 203). Особова назва *Стан* у функції прізвища дотепер уживається в Укр. Карпатах, на Сх. Словаччині та в прилеглих до України р-нах Румунії (Чу Прізв. 531).

Ім'я *Стан* уже в 1364 р. послужило твірною основою для закарпатського ойконіма *Станово*, що в Мукачівському р-ні (Дэже 270) та співзвучні ойконіми в Молдавському князівстві (ССУМ II 380). Це ім'я здавна вживається та-

кож у сербів, болгар, македонців, чехів і поляків (Илчев 463; Грк 185; SSNO V 170 – 173).

СТАНЕЦЬ, род. – СТАНЦЯ. Ім'я утворено шляхом додавання здрібніло-пестливого суфікса *-ець* до усіченого імені *Стан*. Серед польсько-латинських записів чол. імен укр. селян Галичини XV ст. наявне вже ім'я *Stanyecz* (Szulowska 19). 1546 р. ім'я *Staniecz* засвідчують також інші латинографічні пам'ятки (Арх ЮЗР VI 177).

На пол. землях ім'я *Staniec* часто фіксується з XIV ст. (SSNO V 176 – 177). Давніми є також фіксації імені *Станьць* також у сербів (Грк 175).

СТАНИҐА. Укр. утворення ойконіма з формантом згрубілості *-иґа* від усіченого імені *Стан* або від усіченого серб. чи хорв. імені *Stanigoj* (Šim Nepozn. 111). Писемні пам'ятки починають фіксувати це ім'я з XV ст. Напр., 1424: «до потока, що идетъ на Радешан подли *Станигы*» – м. Сучава (ССУМ II 378); 1445: пан Костє викупил от *Стъниговых* сынов – м. Сучава (ССУМ II 397); 1445: «близ бани, где бы(л) *Стънига*» – м. Сучава (ССУМ II 396). Пор. також села *Стънижанї* та *Стънижєщи* в Молдавському князівстві XV ст. (там же).

СТАНИК. Здрібніло-пестливе чол. ім'я утворене за допомогою суфікса *-ик* від імені *Стан*, *Стано* чи *Станьо*. Напр., 1635 р.: староста Гаврило *Станикъ* – с. В. Ком'яти на Закарпатті (Пан По I 157).

СТАНИЛО. Згрубіле утворення з формантом *-ило* від чол. усіченого імені *Стан*. Найдавніший запис імені походить із 1223 р.: «Микифоръ прирокомъ *Станило*» – митрополит володимирволинський (ИЛ 491; Туп 371); 1482: ім'я *Stanyło* (AGZ XIX 1996).

Імена *Станилъ* і *Станель* у XV та XVII ст.ст. уживалися також у Білорусі (Бір 156). У сербів та поляків воно фіксується з XII – XIV ст.ст. (Грк Реч 174; Жел 74; SSNO V 178), а як розмовне воно дотепер уживається хорватами (Šim 319).

СТАНИМИР. Ім'я складене з основи дієслова *стани-* 'стань' та іменникової основи *-мир* (Жел Типи 207). З-поміж інтерпретацій доіменного значення імені *Станимир* найближчою до дійсності є, мабуть, та, що ім'я виражає побажання 'хай установить мир!', або 'той, що зміцнює мир' (Илчев 463; Knappová 167). Адже й дієслово *стати* вжито у ньому в формі наказового способу.

На теренах України чол. ім'я *Станимир* починає фіксуватися з середини XV ст. Напр., 1453: *Stanimiro* (AGZ XIV, MC X); 1457: вѣра пана *Станимира* – с. Бистриця (ССУМ II 376); 1486: Stephan *Stanymyr* (AGZ XIX 2045). Серед середньовічних графіті Софії Київської один напис має такий вигляд: «господи помози рабоу своємоу Костѣнтину *Станимирину*» (СНСК табл. 199, с. 452). З 1440 р. дотепер на Львівщині фігурує ойконім *Stanymir* та *Stanymirz* (Х – Д 88 – 89), а в кадастрі села Зелена Надвірнянського р-ну Ів.-Фр. обл. є полонина (гірський хребет довжиною в 9 км) під назвою *Станимир* (Габорак 155).

СТАНИСЛАВ. Особове ім'я з секундарною дієслівною основою на *-и*, ідентичної імперативу, утворене із наказової форми дієслова *стати* (по-пол. *stanić*) та іменника *слав(а)*. За С. Ілчевим, іменодавці через це ім'я висловлювали бажання, щоб пойменована особа встановила славу (Илчев 463). Сполучувальним голосним у перших записах імені виступала фонема */и/*; отже, ім'я по-українськи звучало як *Станислав*. Пор. 1468 р.: пана *Станислава* с Панчина – м. Сучава (ССУМ II 304); 1590 р.: *Станислав* – слуга Богдана Стрибла (АЖГУ 200). Пізніше, коли ім'я поширилося на всіх теренах України, його не без впливу пол. вимови та й польського написання почали передавати як *Станіслав*. Адже колишня на-

зва галицького міста *Stanisławów* (тепер Івано-Франківськ), якою назвав місто в середині XVIII ст. його засновник Анджей Потоцький на честь свого сина *Станіслава*, по-польськи так само писалася через /*i*/. З такою вимовою і з таким написанням згадане ім'я та його похідні з часом поширилися по всій Україні. Пор. також звучання назви гори і назви потока *Станислав* у закарпатському селищі Ясіння (Петров 205).

За письмовими свідченнями, першим *Станиславом* на Русі був *Станислав* Володимирович – дев'ятий син Володимира Святославича (ЛР 48, 49, 67 та ін.). При Володимирові Мономаху у XII ст. популярність здобув *Станиславъ* – переяславський тисяцький (Руська правда 11). 1136 р. в літописах згадується *Станиславъ* Тудковичъ Добрий – боярин київський, воєвода Ярополка Володимировича (ЛР 189; Туп 372); 1229 р. згадується *Станислав* Микулич – боярин володимир-волинський (ЛР 385); 1368 р. в с. Солотвина, що на Тячівщині, згадується священик Мирослав із сином Драгомиром, а 1398 р. – *Stanislai* de Hozyumezew (Mihályi 61, 121); 1375: шл. Jo. Crich. *Stanislaus* – с. Кричово (Bélay 170); 1383: шл. *Stanislaus* fiai Jo., Sandr., Steph. – с. Довге (Bélay 136); 1393 р. називається вѣра пана *Станислава* Єловського – м. Сучава (ССУМ II 379); 1401 р. згадується *Станиславъ* граматикъ у с. Королево на Закарпатті (ССУМ II 378); 1408: Bogdanus Ge., Jo., *Stanislaus* – с. Довге (Bélay 136); 1471: князь *Станиславъ* – м. Володимир-Волинський (ССУМ II 379); 1415: шл. Nic. (Myk.) f. *Stanislav* – с. Руське Поле (Bélay 211); 1498: кріпак *Zanislo* – с. Тросник (Szabó 470); 1552: *Станислав* Белоус – м. Черкаси (Очерк 3 88); 1609: пан *Станислав* Пупковский – м. Житомир (ДМВН 162); 1649: козак *Станислав* Иванович (Осташ 134).

Ім'я Станислав – це праслов'янська спадщина, але найпопулярнішим із відомих причин воно стало лише в Польщі, Чехії та Словаччині. Носіями його були святий *Stanisław* Szczepanowski XI ст. та *Stanisław* Kostka (Bubak 283). На теренах середньовічної Польщі ім'я зафіксовано вже 1072 р. (Taszickzy 97), а католицька церква прийняла згадане старожитнє ім'я, яке впродовж XVI – XVII ст.ст. засвідчене було 225 разів (Бір 155). Нині ім'я *Станислав* є загальноєвропейським ім'ям (Słownik imion 160), а в самій Польщі живе 890 545 осіб на ім'я *Stanisław* (Grzenia 296).

СТАНКО. Ім'я Станко утворено за допомогою форманта *-ко* від двоосновного імені *Станислав* або *Станимир*. До середини XIX ст. закарпатські *Станки* навіть не підозрювали, що вони є *Станиславами*, бо ім'я *Станко* сприймали як окреме самостійне. Тому іменний варіант *Станко* часто потрапляв у документи громадян, а були випадки, за яких навіть учителя в Ужгороді офіційно називали і його колеги, і його учні – *Станком Станковичем*. Навіть у офіційних документах 1653 р. записували сѣлский биров Кумятскїй *Станко* Удян (Пан По I 157); Найдавніші записи імені *Станко* на теренах України походять із південно-західного наріччя укр. мови, де воно фіксується в писемних пам'ятках із кінця Середньовіччя. Напр., 1418 – 1436 рр.: шл. *Sztanko* (*Stanislaus*) – с. Бедевля на Закарпатті (Bélay 126). Поблизу м. Перемишля імена *Stańko* (*Ztanko*) та *Stanio* також фіксуються з XV ст. (Rieger mapa 4; Wolnicz-Pawłowska 59). Пор. також у Галицькій та Львівській землях XVI ст. ще фіксується у пол. записах ім'я Stanyko (Szulewska 19). Пор. ще 1579 р.: кріпак *Ztanko* – с. Міжгір'я (Bélay 178); 1592: кенези Urbano et *Stanko* filiis – с. Пасіка (Leh Ad III 55); 1608: *Stanko* Byczko – м. Сянік (Balzer 120). Серед козаків 1649 р. лише один козак Білоцерківського полку Омєлчєнко мав ім'я *Станко* (РВЗ 177); 1685: «Маґил *Стан-*

ко взялъ» – с. Кам'янське (Лел Пам 228). У гірських р-нах Закарпаття та Сх. Словаччини ім'я *Станко* донедавна зберігалося як базове, стилістично нейтральне. Зберігається воно так само у білорусів, поляків, чехів, хорватів та болгар. Від нього утворюються патроніми. Напр., 1482: *Stanczyk* (AGZ XIX 969); 1567: Jurko *Stancza* (ОКЗР II 242); 1618: Lukacs *Sztankowiat* – с. Грабівчик на Маковиці (Marsina 85). Пор. також патронімічні назви козаків Білоцерківського полку з 1649 р. Олєкса *Станчєнъко*, Васко *Станчєнъко* та Мартин *Станчєнъко* (РВЗ 195, 241).

Аналогічна картина з уживанням імені у Середньовіччі та й пізніше спостерігалася також у білорусів, поляків, словаків, чехів, хорватів та болгар. Так, напр., на Словаччині ім'я *Stanko* засвідчують пам'ятки ще з XII – XIII ст. (Majtán Z najstar 138 – 141), у сербів так само (Жел 44).

СТАНКУЦ. Чол. особове ім'я утворене шляхом усічення повного двоосновного імені *Станислав*, а точніше усічено-суфіксального його варіанта *Станко*, за допомогою додавання до нього демінутивного суфікса румунського походження *-уц*, напр., 1426: сєло гдє єст *Станкоуцъ* – м. Сучава (ССУМ II 182). Пор. ще давнє п-ще *Станковці* у с. Баранинці (Чу Прізв 531).

СТАНО. Чол. ім'я *Стано* відтворюємо на підставі запису прізвищевої назви 1520 р. Андрій *Стано* (ЦДІА 180), а також назви закарпатського села *Станово*, яку письмово засвідчено вже 1364 р. (Дэже 270) та назву села *Станово* в Молдавському князівстві (ССУМ II 380). У 1566 р. від імені *Стан* чи *Станов'ят* засвідчений навіть множинний патронім *Stanowięta* – м. Сянік (Грушевський Джерела II 87, 270). Ім'я *Stano* нині вживається словаками, південними слов'янами та поляками. В останніх воно фіксується з XIV ст. (SSNO V 171). А в деяких із них воно дало цілий ряд дериватів, як *Станош*, *Станча*, *Станчик*, *Станчул*, *Станша* та деякі інші.

У ролі офіційного особового імені *Стано* в українців фіксується з XVI ст. (Wolnycz-Pawłowska 52). Те саме стосується пом'якшеного варіанта імені *Sthanyo* (Wolnycz-Pawłowska 55).

СТАНЧА, род. – СТАНЧАТИ. Укр. особове ім'я із суфіксом недорослості *-ча(т)* від повного двоосновного імені *Станимир* чи *Станислав*. Ім'я засвідчене 1638 р. у трансільванському селі Драгомирешті (Bélay 137).

СТАНЧЕНЯ, род. – СТАНЧЕНЯТИ. Укр. здрібніло-пестливе іменне утворення з формантом *-еня(т)* від імені *Станко*. Напр., 1565 р.: Dudka *Stanczenia* (ОКЗР III 57). На теренах Польщі в 1477 р. фіксується також ім'я *Stańczuk* (SSNO V 188), яке нині українцями сприймається як патронімічне утворення, що виражає недорослість. Пор. також назву поля *Станчійова* у закарпатському селі Пістрялові Мукачівського р-ну.

СТАНЬО. Це слов'янське розмовне чол. ім'я *Станьо*, яке відповідало повному двоосновному імені Станислав в Укр. Карпатах (Wolnycz-Pawłowska 55). Уперше воно засвідчується як прізвищева назва кріпака 1437 р. в антропоформулі Valentinus *Stanyo* у с. Поростов Земплинського комітату на Словаччині (Sztáray II 340). З ним перегукується також прізвищева назва *Stanczy* за 1572 р. при особовому імені Nykyffor у с. Уйфалу (Bélay 211) та антропонім кріпака *Stanio* за 1685 р. у с. Чепа на Виноградівщині (Szabó).

СТАНЯ. Укр. розмовно-побутова форма особового імені, утворена від базового чол. імені *Станислав* або *Станимир* шляхом їх усічення та приєднання до препозиційної частини форманта *-'а*. Ім'я *Станя* засвідчено тільки на південній Буковині. Пор. XV ст.: «слоуга нашъ *Станя* дали єсми єму єдно сєло» – м. Сучава (ССУМ II 380).

СТАСЬ. Чол. ім'я *Стась* в Україні фіксується з середини XVI ст. Напр., 1542: *Statho* Orosz – с. Луг (Bélay 133); 1620: *Стась* Великий – с. Губин (ВКО 464). Біля м. Перемишля ім'я *Стась* значиться вже з XV ст. (Rieger mapa 4), а у поляків так само (SSNO V 197). Пор. також 1649 р.: козак Київського полку *Стас* Павлович (РВЗ 308), козаки Брацлавського полку *Стас* Войтєнко та *Стас* Крамар (РВЗ 245, 253).

У Білорусі ім'я *Стась* уживалося впродовж XV – XVII ст., але *Стасями* там часто записували *Станиславів* (Бір 156). Дослідниця укр. імен XVI ст. Р. Й. Керста навіть не намагається розмежовувати особові імена *Stasko*, *Stan*, *Stasz*, *Stachno*, *Stasieczko* за їх етимологічною належністю (Керста XVI ст. 14).

Генетично ім'я *Стась* – це слов'янське суфіксальне утворення, яке постало на базі календарного імені грецького походження *Євстахій* (через стадію варіантів *Остап*, *Стах*). Функціонально ж зближення (чи навіть ототожнення) імені *Стась* із омонімічним йому іменем *Станислав* настало тільки з часом, головним мотивом їх розмежування послужила звукова подібність їх ініціальних частин.

СТИБОР. Це праслов'янське двоосновне ім'я, складене з двох основ, ініціальною частиною якого було **čьstiti* 'поважати, шанувати', а постпозиційною – *-bor* 'боротися'. Отже, доіменною семантикою цієї композити могло бути 'той, хто шанує боротьбу' (Bubak 74). Складна для вимови група приголосних на початку імені була однією з причин того, що ім'я стало непопулярним після занепаду зредукованих голосних. Більшість записів імені припадає на XIV – XVI ст. і фіксується в ареалі південно-західного наріччя укр. мови. Серед північнолемківської шляхти ім'я *Стибор* (власне, його фонетично видозмінений варіант *Цтибор*) протримався до XVII ст. (Wolnycz-Pawłowska 38). Напр., 1359 р.: воєвода *Цтибор* писар Яшко – м. Перемишль (ССУМ II 387); 1461: городянин Mich. *Sthibor* – м. Сигіт (Bélay 197); 1488: оунуки *Щибора* старого – м. Сучава (там же). Кириличні перераховані варіанти найчастіше мають такий вигляд: *Здеборъ*, *Стиборъ*, *Сциборъ* (Мор 89, 186, 190), *Штиборъ* (ССУМ II 322). Пор. також латинографічний варіант патронімічної назви 1446 р. *Sciborowicz* (AGZ XI 2121). З часом антропонім *Стибор* уживається тільки як прізвище. Напр., 1751: грішник Григорій *Стибор* – с. Студений (Гаджеґа М 207).

На Львівщині з 1576 р. нотується ойконім *Стиборівка* (в написанні *Szcziborowka*), який зберігає ім'я свого засновника *Стибора* (Х – Д 89).

СТИПКО. Припускаємо, що це один із фонетичних варіантів чол. імені **Чьстибъко*, який походить від повного імені *Чьстиборъ*, тобто *Стиборъ* з оглушеним передсуфіксальним */б/*. Пор. ще запис усіченого імені з кінця Середньовіччя *Стипъко* (СНСК, табл. 25).

СТОГНІВ, род. – СТОГНІВА. Імовірно, це усічений варіант слов'янського двоосновного імені *Стойгнѣвъ* (Šim 323; див. ще Мор 186).

СТОЙ, род. – СТОЯ. Чол. ім'я *Стой* відтворюється на підставі суч. прізвища *Стой* (м. Мукачів) на підставі закарпатського ороніма *Стой* (Воловеччина) та на підставі антропооснови *-стой-*, представленої у деяких інших сусідніх мовах. Напр., суч. ім'я *Стој* у сербів (Грк 188), суч. ім'я *Стойко* у болгар (Илчев 466) чи запис 1399 р. з Польщі: *Stoy* de Mroszkowo (SSNO VII 240). Прізвища *Стой* та *Стояк* нині функціонують серед українців Пряшівщини (Дуйчак 226), а власне особове ім'я *Стой* постало внаслідок усічення котрогось із двоосновних імен моделі *Стоймир*, *Стойслав* або моделі *Домостой*, *Собѣстой*, які містять дієслівну основу *стояти* (Mal Bud 115); пор. ще назву полонини

Стой у кадастрі села Тибава на Свалявщині. А на Словаччині вже з XI – XIII ст. уживаними були такі письмові варіанти двоосновного слов'янського імені *Stoj(i)slav*, як *Stouzlov*, *Stoyslou*, *Stayslaus* (Majtán Z najstar 141).

СТОЙГНІВ, рідше – СТОГНІВ. Ім'я складене з дієслова *стой-ати* у формі імператива *стой-* та іменника *гнів*. Імовірно, первісною семантикою цього імені було 'стійкий гнів' або 'зупини гнів!'. Найдавніші записи імені походять із середини XV ст. Напр., 1442 р.: *Stojgniew* (PdLw III 72); 1443: Johannes dictus *Stogniew* (AGZ XIII 2083); 1567: Валентин *Стогнѣвъ* (ЦДІА 305); 1623: Николай *Стогнѣвъ* (Арх ЮЗР VIII/2 57). У середньовічній Польщі ім'я *Stoygniew* було популярним (SSNO V 210). Ім'я було відоме також чехам. На теренах Словенії, зокрема в м. Трієст, ще в XIV ст. письмово засвідчується слов'янське двоосновне ім'я *Stojgrad* (Merkù 452).

СТОЙКА. Чол. ім'я *Стойка* – це середньовічний варіант слов'янського розмовного імені *Стойко*, який усталився в Укр. Карпатах під впливом румунського імені *Stoica* або прізвища *Stoica* (Iordan 426). Отже, до румунів ім'я *Стойко* прийшло від болгар (Vincenz 265), де воно і понині функціонує у вигляді *Стойко* (Илчев 466). Для Укр. Карпат чол. ім'я *Стойка* слід розглядати як колишнє здрібніло-пестливе утворення з демінутивним формантом *-ка*, що від західноболгарського чол. імені *Стоя*, котре відповідає загальноболгарським *Стойо*, *Стойко* (Илчев 467). Правда, деякі вчені розглядають гуцульські та румунські імена *Стоя*, *Стойка* як безпосереднє продовження двоосновних слов'янських імен *Стоимир*, *Стоислав*. Перші записи імені *Стойка* в районі Східних Карпат припадають на кінець XIV ст. Напр., 1386 р.: жупан *Стойка* Русин – м. Брашов (Пан Бол 223); 1398: шляхтичі Ge., Jo., To., *Ztoyka* f. Ztoya – с. Кричово (Bélay 170); 1498: и брат єго *Стойка* (ССУМ II 389). Пор. також ім'я Жупана із Волощини – *Стойка* Русин (Па Урб 223).

Починаючи з XIV ст., антропонім *Стойка* по всьому Закарпаттю, Трансільванії та Молдові виступає прізвищевою назвою. Напр., 1467 р.: Йосиф *Стойка* – м. Бирлад (ССУМ II 388); 1550: вдова Sim. *Zthoyka*, а 1600 – Ge. *Ztoyka* – с. Драгово (Bélay 168); 1605: кр. Lad. *Ztoyka* – с. Золотарьово (Bélay 179).

СТОЙКО. Чол. ім'я *Стойко* могло постати внаслідок усічено-суфіксального способу творення від давніх слов'янських двоосновних імен моделі *Стоимир*, *Стоислав* чи *Dobrostoj* (Svob 86), але тоді суб'єктивно-емоційної оцінки воно ще не виражало, як і серб. *Стојко*. Однак воно могло утворитися так само від усічень на зразок *Стойо* чи *Стой*, коли ті ще виражали здрібнілість чи пестливість (напр., як у болгар варіант *Стойко*).

В Україні антропонім *Стойко* з кінцевим */о/* згадується серед козаків 1649 року: козак Яцко *Стойко* (РВЗ 261), а патронім *Stoykowicz* – у XVII ст. (ОКЗР I/12 120).

У чехів, напр., ім'я *Stojko* кваліфікується як розмовний варіант імені *Stojmir* (Knappová 168). На острові Рюґен та у східних регіонах середньовічної Німеччини також поширеним було ім'я *Stoizlaus* (Schlimpert 227).

СТОМА. Припускаємо, що це або фонетичний варіант чол. імені *Истома*, уживаний у грамотах Новгорода та Пскова (Skulina II 147), або усічений варіант слов'янського імені *Стомиръ*, відомий полякам XII ст. (SSNO V 213). Якщо перше наше припущення правильне, то ім'я спочатку означало 'втома'. Ім'я *Стома* кілька разів згадується в укр. пам'ятках XVI – XVII ст.ст. Пор. 1552 р.: *Стома* Трубач – м. Остер (ОСЗ 597); 1620: *Стома* Ридко – с. Кривін (ВКО 154).

СТОРОД. Антропонім засвідчено 1609 р. в м. Житомирі: Павел *Сто-*

род (ДМВН 130). Його утворено з двох основ – числівника *сто* та усіченої дієслівної основи *родити* 'народжувати'.

СТОРОЖ. Ім'я прізвиськового походження йде від укр. апелятива *сторож* 'вартовий'. Однак не виключено, що воно сягає двоосновного імені зразка болг. чи хорв. *Stražo* або повних їх відповідників зразка *Stražimir* (Илчев 467; Šim 326, 458). У 1654 р. лексема *Сторож* виступає вже прізвищем білоцерківського козака Сидоръ *Сторожъ* (Туп 474).

СТОЯН. Це традиційне слов'янське ім'я, найбільш улюблене та опоетизоване македонцями, сербами та болгарами (Илчев 467). Його походження виводять із дієслова *stojati* та суфікса *-anъ*. А первісна семантика імені, яку в ньому вбачають, – це побажання в охоронних цілях 'Нехай зостанеться живим!' (Knappová 168). Сама ідея наділити ім'я захисною функцією, за В. Будзішевською, до балканських слов'ян прийшла від тюркських чи монгольських народів, а завдяки болгарам вона поширилася на всю слов'янську північ (Budziszewska 239, 240). Найдавніші записи цього імені на укр. теренах сягають XIV ст. Напр., 1370 р.: шл. «Jo. dictus *Stoyan* kenesius» (Bélay 170); 1404: пан Прочелник *Стоянъ* – м. Кам'янець (ССУМ II 391); 1420: шл. *Stoyan* de Krichfalva (Mihályi 251); 1442: панъ Сава *Стоянъ* (Туп 474). Пор. ще патронім 1366 року: панъ Навоуй *Стояньский* – м. Перемишль (ССУМ II 391). У подальших століттях антропонім *Стоян* уже однозначно виступає прізвищем. Напр., козак Миргородського полку 1649 р. Сємєнъ Стоян (РВЗ 380).

СТРАЖИНА. Ім'я утворене, напевно, від тої ж дієслівної основи, що й болг. чол. ім'я *Стражо* (Илчев 467) або від серб. чол. імені *Стража* (Грк 189). Обидва походять від двоосновного імені моделі *Стражемир*. Ім'я *Стражина* в укр. пам'ятках зафіксовано лише один раз, а саме 1620 р.: *Стражина* і Грицько Іван – с. Рівки (ВКО 213).

СТРАХ. Ім'я *Страх* могло постати внаслідок повного усічення одного з двох таких давніх слов'янських двоосновних імен, як серб. чи хорв. *Ljubostrach*, пол. *Strachomir*, *Strachoslav* (Šim 325). Одна з найдавніших укр. фіксацій імені *Страх* у функції прізвищевої назви припадає на 1565 рік: Vasko *Strach* (ЛБС 131) та на 1618 р.: кріпак Jasko Strach – м. Зборов на Сх. Словаччині (Marsina 101). Ім'я *Страх* представлене в пам'ятках укр. мови 1601, 1616 та 1649 рр. У 1649 р. під найменуванням Антон *Страхъ* виступає вже козак війська запорозького (РВЗ 116), 1667 р. згадується запорозький козак *Страх* (Туп 374), а в с. Мирошів на Пряшівщині з 1618 р. значиться прізвищева назва *Нестрах* Іван (Novak 81).

З кінця XV ст. походять записи, в яких фігурує вже патронім *Страхович*, причому більшість їх представлена з повною редукцією фонеми */х/*, чим повторюють відоме явище серб. мови. Напр., 1403: вѣра Братоула *Страовича* (!) – м. Сучава (ССУМ II 393). Пор. також укр. записи патронімів кінця XIV – початку XV ст. Братоулъ *Стравич*, Костє *Стравич* із Молдови (там же), у яких відбулася південнослов'янська фонетична зміна */х/ > /в/*, тобто з повною редукцією кореневого */х/* та суфіксального */о/*, що представлене також у сучасному закарпатському ойконімі *Страбичово* (< *Стравичово* < *Страхичово*). З кінця XIII по XVI ст. імена *Strach*, *Strachomir*, *Strachota* уживаними були також у Польщі (SSNO V 216 – 217). Було воно і в Росії та в Болгарії (Демчук 64).

СТРАХОТА. Особове ім'я *Страхота* утворено від імені *Страх* за допомогою того ж форманта *-ота*, що й давні слов'янські імена моделі *Глухота*, *Голота*, *Доброта*, *Красота*, *Любота*, *Милота* і т. п. Ім'я відтворюється на під-

ставі назви потока *Страхотин* та назви *Страхотинская дорога*, які 1400 р. згадуються в Молдавському князівстві (ССУМ II 393).

СТРАШ. Напевно, усічений варіант болг. двоосновного імені моделі *Страшимир* (Илчев 468) чи хорв. *Strašimir* (Šim 325), у яких препозиційним компонентом виступало дієслово *страшити* в усіченій формі наказового способу. Доказом того, що розглядуване ім'я є давнім, доводять середньовічні записи антропонімів у чехів, поляків та українців (Svob 87, 104; SSNO V 218; Демчук 60). Письмово засвідчені фіксації імені *Страш* приносять укр. пам'ятки XVI – XVII ст.ст., а саме 1561: *Strasz* (ОКЗР III 81); 1583: Иванъ *Страшъ* (ЦДІА 431). Пор. також патронімічне прізвище козака 1649 р. *Страшєнко* (Р 106) та укр. топонімну форму XVI ст. *в Страшєвичєх* (Купч Найд 67).

СТРАШКО. Як гіпокоризм особове ім'я *Страшко* нині уживають болгари (Илчев 468), серби (Грк 190) і хорвати (Šim 325). Воно могло утворитися внаслідок прямої суфіксації від імені *Страх* або від імені *Страш*, могло постати в результаті усічувально-суфіксального способу безпосередньо від композита *Страшимир* чи *Страхомир* (як ім'я Славко від Ярослав), могло виникнути фонетичним шляхом від імені *Straško* (Šim 326) і, нарешті, могло постати лексико-семантичним шляхом із укр. апелятива *страшко* 'страхопуд, боягуз'.

Особова назва *Страшко* чи не вперше згадується 1470 р. в контексті: свѣтки: владыка володимєрский Порфирєй... а пан *Страшко* – м. Володимр (ССУМ II 393). Пор. також 1620 р.: укр. антропонім *Страшко* (Демчук 31). Починаючи з XIV ст., аж до кінця XV ст., ім'я *Straszko*, як і *Strasz*, уживалося також у Польщі (SSNO V 218 – 219).

СТРЕТ. Імовірно, особове ім'я пов'язане з дієсловом *стріти* 'зустріти' або назвою свята Стрітення. Пор. 1484 р.: «*Стрета* послали были єсте» (ССУМ II 394). Пор. також патронім 1486 р. пан Иван Олександрович *Стретович* – с. Березовець (там же). Можливо, сюди належить і прізвищева назва власника *Ztrithei* Pál 1523 р. з закарпатського села Зняцева: (Leh Ber 309).

СТРИБОГ. Особовим іменем стала назва давньоруського божества *Стрибогъ*. За М. Фасмером, *Стрибог* – це запозичення з давньоіранської мови **Srībāγa* – 'піднесений бог' (Фасмер III 777), споріднене з назвою села *Стрибіж* Житомирської обл. (УРСР АТП 850) та суч. укр. прізвищем *Стрибіж* (Редько 1018).

СТРИЄЦЬ. Ім'я походить від давньої слов'янської назви спорідненості *стрый* 'батьків брат' або від катойконіма *стриєць* 'мешканець м. Стрий'.

В українців основу *стрый*, ускладнено різними формантами. Час від часу вона реалізується у прізвищах *Стрийко*, *Стричко* і т. п. Лексема *Стриєць* в укр. пам'ятках писемності чи не вперше фігурує в ролі особового імені 1409 р.: пан *Стриєць* воєвода галицький – м. Галич (ССУМ II 394). У поляків антропонім *Stryecz* у функції особового імені кілька разів згадується упродовж XIV – XV ст. (SSNO V 227).

СТРИЙ. Ім'я відтворюється на підставі патроніма 1564 р. Гринь *Стрыєвичъ* (*Stryowicz*) – любомильський селянин (Арх ЮЗР VII/2 343). А походить ім'я від традиційної назви спорідненості *стрый* 'батьків брат' або ж від котрогось із двоосновних імен зразка *Строимиръ*, *Строиславъ* і т. п. (Svob 87). Пор. ще 1591 р.: шл. *Sthryka* Janos – с. Солотвина (Bélay 201).

СТРОЇН, род. – СТРОЇНА. Слов'янське особове ім'я утворено від усіченого імені *Строя* (див. далі) за допомогою посесивного форманта *-ин*. Ім'я *Строя* засвідчене в с. Коромля під Ужгородом (тепер СР) 1362 р і 1365 років (Чу Прізв. 537).

СТРОЙ. Особове ім'я *Строй* постало внаслідок усічення двоосновного імені моделі *Строимиръ* чи *Строиславъ*, у якому дієслівний компонент *строй-* означав 'шикувати', 'будувати' (Svob 87; Илчев 469) чи 'готувати' (Mal Bud 116). Найдавніший запис особового імені *Строй* письмово засвідчено 1400 р.: «то сєло далъ воєвода *Строєви* и Иванови» (ССУМ II 394); 1436: «ємоу и братїамъ єго Малятоу и *Строи* и дѣтємъ их» – м. Васлуй (там же). Пор. також патронім 1539 р. Бориско *Строєвъ* – м. Стародуб (Туп 764). Нині на Мукачівщині наявні прізвища *Строй* і *Строїн*, на Берегівщині – прізвище *Стройчак* (Чу Прізв. 537), а в Свалявському р-ні – село *Стройно*.

Особове ім'я *Stroy* упродовж XIII – XV ст. вживалося також у Польщі (SSNO V 221), було воно в чехів як *Strojek* (Svob 87), у росіян (Туп 374), у сербів (Грк 190), у хорватів (Šim 326) та в інших слов'янських народів (Мор 188; Богдан 257). Пор. чол. ім'я *Строє* у сербів XII ст. (Жел 68) та прізвища *Stroja*, *Strojik* у поляків (Rymut II 560).

СТРОМИЛО. Укр. іменне утворення з формантом *-ило* від усіченої антропооснови *Стром-*, яка, на думку М. Малець, постала зі *Stro(go)n*, котре вона виводить із імені *Strogomir* (Mal Star 75). Пор. також пол. прізвище XV ст. *Stromiło* ~ *Strumiło* (SSNO II 495). Усі записи цього імені походять із середини XV ст., однак вони могли утворитися також від дієслова *стромити* 'вставляти, вклинювати'. Напр., 1445 р.: пан Григор *Стромило* – м. Львів (ССУМ II 394); 1477: Петрушка *Стромила* – кухмістер короля польського (SSNO V 222).

СТРОЯ. Давнє ім'я слов'янського походження (Грк 190; Šim 458; Богдан 257), утворене шляхом усічення від двоосновного імені зразка *Стројимир*, *Стројислав*, у яких *stroj-* – це 'ряд, порядок' або від дієслова *строїти* (Svob 86, Илчев 469). Перші письмові свідчення імені охоплюють ареал південно-західної України. Напр., 1362, 1365: волох Johannes dictus *Stroya* – с. Коромля біля Ужгорода (Nagy I 333 – 345); 1404: «то сєло дал воєвода *Строєви*» (ССУМ II 394); 1436: «ємоу и братїам єго Малятоу и *Строи*» – м. Васлуй (ССУМ II 394). Пор. ще 1649 р.: козак Кальницького полку *Строя* Волошинъ (РВЗ 267). Пор. також прізвище *Строїн* та назву закарпатського села *Стройно*, яке на Свалявщині згадується вже 1430 р. (Дэже 270).

СТРОЯН. Укр. суфіксальне утворення від імені *Строй* або *Строя*. Пор. хорв. чол. ім'я XII ст. *Strojan* (< *Strojimir* – Šim Čak 193) + суфікс *-ан*. Перша фіксація антропоніма *Строян* припадає на 1772 р.: присяжний Jahannes *Sztroyan* – с. Боґиревиця на Іршавщині (Чу Прізв. 358).

СТРОЯС. Особове ім'я відтворюється на підставі запису посесива 1453 р.: *Строясова* Марушка – м. Сучава (ССУМ II 345), а утворилося воно від імені *Строя* за допомогою рідкісного іменного суфікса *-ас*.

СТРУК. Ім'я прізвиськового походження. Очевидно, пов'язане з апелятивом *струк* 'стручок квасолі чи кукурудзи'. Пор. 1552 р.: *Струк* Слабощик (ООЗ 597); 1563: *Struk* Ondzijewicz (ЛК 108); 1649 р.: козак *Струкъ* Читканєнко (Демчик 130); *Струк* Боднар (МІГ І 285); 1720: Alexand., Dem., Jo., Lad., *Struk* – с. Ясіння (Bélay 167).

СТУП. Особове ім'я відтворюється на базі патроніма 1649 р. *Ступєнко* (РВЗ 132), закарпатського прізвища *Ступак* (Чу Прізв. 538), польських прізвищ *Stępak* із 1456 р. (SSNO V 207) та *Stęp* (Mal Star 74).

СУБОТА. Можливо, особовим іменем стала назва передвихідного дня тижня. Пор. перелік імен кріпаків із угорського містечка Hajdu-Böszörmény: Batyka, *Zobota*, Karasun (Reg Var 219). Пор. ще сучасне укр. прізвище *Субота*, що побутує на Наддніпрянщині (Редько 1023) та на Закарпатті та деяких інших облас-

тях України (Редько 1023). Пор. також прізвище козака Миргородського полку Дахно *Суботєнько* (РВЗ 380).

СУДА. Усічений варіант двоосновного слов'янського імені зразка *Судивой* або *Судимир*. Уперше засвідчується особове ім'я *Суда* 1214 р. в закарпатському селі Шом, що в комітаті Береґ: «pristaldo Horogus, filio *Suda*» (Reg Var 179). Того ж 1214 року зафіксовано запис у комітаті Боршод: scilicet *Sudam* et Volku (Reg Var 186). Пор. також 1221 р.: *Suda* impetitor – с. Геваш (Reg Var 179) та лемківське прізвище 1787 р. *Suda* (Красовський 146).

СУДАШ. Похідне утворення з демінутивним суфіксом *-аш* від усіченого варіанта імені *Судивой* або *Судимир*. Пор. 1565: *Sudasz* (ОКЗР І 134).

СУДИБОР. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі співзвучного йому топоніма XVIII – початку XX ст. *Судибор*, що в с. Турів (Купч Стат 219), а утворене від основ дієслів *судити* та *боротися*.

СУДИВОЙ. Найперші записи імені *Судивой* приносять писемні пам'ятки середини XIV ст. Напр., 1349 р.: «панъ Петръ и панъ *Судивой*» – м. Казимир (ССУМ II 398); 1451: панъ *Судивой* – м. Вільна (там же); 1492: панъ Виленский, панъ *Судивой* (там же). З-поміж усіх слов'янських народів особове ім'я *Судивой* (по-пол. *Sędziwoj*) найпоширенішим було у поляків (SSNO V 37 – 39), а утворено його від дієслова *судити* та іменника *вой* 'воїн'.

СУДИЛО. Утворення з формантом *-ило* від усіченої основи імен зразка *Судивой*, *Судимир*. Його вишкрябано серед давньоруських середньовічних графіті Софії Київської (зокрема в табл. 112, 452). Воно добре вписується в споріднені давньоруські імена, засвідчені там же у вигляді написань *Судивой*, *Судимир*, *Судислав*, *Судко*..., від яких утворені перераховані розмовні варіанти імен (Мор 180). Пор. давньоруську антропонімну формулу *Судило* Нѣжатичъ (Туп 434) та патронім 1213 р. Глѣбъ *Судилович* (Туп 163).

СУДИМИР. Ім'я складене з дієслова *судити* та іменника *мир*. Найдавніший запис цього імені походить із 1147 р.: *Судимиръ* Кучебичь – боярин новгород-сіверський, воєвода Святослава Ольговича (ИЛ 242; ЛР 208). Ім'я перегукується з суч. п-щем та давнім ос. іменем Судомир (Редько 1024) та з укр. назвою міста *Судомир* (по-польськи *Sądomir*), що в Малопольщі (ЛР 570).

Ім'я *Судимиръ* у XIII ст. відоме було в Росії (ЛЛ 510) та в Сербії (Грк 193), а також – у Польщі (SSNO V 35).

СУДИСЛАВ. Давнє слов'янське особове ім'я, відтворюване на підставі посесива *Судиславль*, яким 1229 р. названо *двір Судислава* (ПСРЛ 169). Препозиційним компонентом цього імені виступає дієслово *судити*. Ім'я вживалося у кількох слов'янських народів (Svob 87). Найдавніший запис імені походить із 988 р.: *Судиславъ* Володимировичь – одинадцятий син Володимира Святославича (ЛР 49, 67; Туп 378); 1209: *Судиславъ* Бернатовичь Великий – боярин галицький, противник Данила Романовича, прихильник угрів (ЛР 372, 373 і далі); 1235: *Судиславъ* Ильичь – боярин галицький (ЛР 391). Антропооснова *Суддя-* декілька разів повторюється в укр. антропонімії. Пор. суч. укр. прізвища *Судденко*, *Суддя*, *Судець*, *Судій* (Редько 1024; Чу Прізв. 538) та давні укр. прізвища, як прізвище козака Черкаського полку 1649 р. Иванъ *Судєнко* (РВЗ 67). Ім'я *Судислав* представлене також в топонімії України X – XIV ст. (Купч Стат 218). У Польщі з XIII ст. фіксується відповідник цього імені *Sędzisław* (SSNO V 30). Уживаним воно було також у інших слов'янських народів.

СУДОБИТ. Давнє слов'янське особове ім'я, яке відтворюється на підставі патронімної назви села Дубнівського р-ну Рівненської обл. *Судобичі*. Пор. записи

1747 р.: *Sudobycz* (Купч 110); 1753 р.: *Судобичі* (Бучки 13). Чергування фінального /т/ з /ч/ зумовлене давнім посесивним суфіксом *-jь.

СУКА. Правдоподібно, ім'я прізвиськового типу, утворено від назви самки свійського собаки або від іменника *сук* 'відросток від стовбура дерева' (СУМ IX 830). Найдавніші записи імені походять із північноугорського комітату Бігар. Пор. 1215 р.: «*Suka* portate ferro» (Reg Var 200); 1417: «*Szuka* Rutenus resignavit ortum»; 1429: Veniens Mathyas *Suka* (SSNO V 246). До речі, на території Польщі з XIII ст. вживаним було також ім'я *Suczka* (там же).

СУКАЛО. Ім'я прізвиськового типу пізньої доби, утворене від дієслова *сукати* 'плести, терти'. Воно представлене 1649 р. серед козаків Корсунського полку: *Сукало* Браславєцъ (РВЗ 136).

СУЛА. Усічений варіант давнього слов'янського двоосновного імені моделі *Сулимир*, *Сулирад* чи імені зразка *Самосул*, у яких основа *-сул-* виражала значення 'ліпший, сильніший, здібніший' (Svob 87) або – ідею 'обіцяти', 'передвіщати'. Найдавніші записи імені *Сула* походять із території Сх. Словаччини. Напр., 1221 р.: «pristaldo *Sula* de villa Cheb» – комітат Земплин (Reg Var 264). Пор. також назву укр. села *Сулин* в окрузі Стара Любовня на Пряшівщині, яка згадується 1600 р. (Краєзн. словн. 482). У поляків імена *Suła*, *Sul*, *Suł* фіксуються з XII – XIII ст. (SSNO V 253).

СУЛИМ. Ім'я постало внаслідок усічення праслов'янського двоосновного імені *Сулимир*, подібно до імен *Білим*, *Борис*, *Гудим*... (про семантику твірної основи імені див. **СУЛА**). Найдавніші записи імені *Сулим* належать до XVII ст. Напр., козак Кальницького полку 1649 р. *Сулимъ* Сємєнєнъко (РВЗ 275). Однак у більшості записів лексема *Сулим* на ту пору вже виконувала функцію прізвищевої назви. Пор. 1649 р.: козак Білоцерківського полку Федоръ Сулимъ (РВЗ 188), козак Черкаського полку Пєтро Сулимъ (РВЗ 69); 1666: Гаврилко *Сулимъ* (ПК 362). На Галицькій Лемківщині прізвища з основою *Сул-*, як *Sulyk*, *Sulym*, *Sulymczyk*, *Sulicz*, *Sulko*, солідно представлені вже 1783 р. (Красовський 183). У поляків ім'я *Sulim* значиться вже 1065 р. (SSNO V 248).

СУЛИМА. У ряді випадків функцію називного відмінка особового імені *Сулим* виконує словоформа родового відмінка на *-а*, напр., 1440 р.: ім'я *Sulima* (AGZ XIV 14); 1605: Андрій *Сулима* (КЗС II 178).

СУЛКО. Це усічено-суфіксальне утворення від давнього слов'янського двоосновного імені зразка *Сулимир*, *Сулирад*, *Сулислав* або імен зразка *Несул*, *Самосул* і т. п., основа яких виражала ідею *сулити* 'обіцяти', 'передбачати, передвіщати'. Перші записи цього імені на території України походять із початку XV ст. Напр., 1411 р.: «тягалъ на войта Зудечовьского на *Сулка*» – м. Зудечів (ССУМ II 401); 1565: Klimko *Sułko* (ОКЗР II 212). У Польщі ім'я *Sulco* згадується з XIII ст. (SSNO V 225).

СУМОРОК. Ім'я прізвиськового типу, яке походить від апелятива *суморок* 'сутінок, присмерк' (СУМ IX 841). Найдавніша згадка імені *Суморок* походить із 1495 р.: боярин Дуденко *Сумарокъ* – м. Вільна (ССУМ II 402); 1517: пан *Суморокъ* Ивановичъ Радогощанинъ (Арх ЮЗР VIII/4 165).

СУРИН. Етимологія імені спірна. Його твірною основою міг бути антропонім, що пов'язаний з прикметником *сур* 'світловолосий, світлорудий' (Илчев 471) або від румунського прикметника *sur* 'сивий'. Майже всі фіксації імені припадають на XV – XVI ст.ст. Напр., 1444 р.: пан *Сурин* писарь – м. Луцьк (ССУМ II 402); 1510: *Суринъ* Путятинъ – королівський дворянин (Туп 769); 1552: *Суринъ* Лобковичь – м. Мозир (ОМЗ 635).

СУРКО. Укр. іменне утворення, яке відтворюється на підставі патроні-

ма 1371 р. *Сурчук*. Пор. Jacobus filius *Zurchuk* (Nagy I 379) та болг. імена *Сурко*, *Суро*, *Сурчо*, які походять від болг. прикметника *сур* 'світловолосий, світлорусий' (Илчев 471).

СУСЛО. Напевно, родинно-побутове ім'я від апелятива *сусло* 'рідина з рослинної сировини' або 'відпресований сік винограду' (СУМ IX 858). Найдавніші випадки метафоричного вживання імені *Сусло* українцями в ролі особового імені припадають на пізнє Середньовіччя. Напр., 1631 р.: *Сусло* Жеребило – м. Київ (Арх ЮЗР VII/1 379). У XVII – XVIII ст. лексема *Сусло* в Україні виконує вже тільки роль прізвищевих назв чи прізвищ або патронімів і в усіх цих випадках вона стоїть у постпозиції відносно справжнього імені. Пор. 1631 р.: Федор *Сусло* – м. Дорогобуж (Туп 381).

СУХАН. Напевно, давньослов'янське особове ім'я з продуктивним атрибутивним суфіксом *-ан* від нечленної форми прикметника *сухъ* 'сухий, худий', як і імена *Білан*, *Довган*, *Світлан* і т. п. Особових назв, із твірною основою *сух-*, напр., *Сухина*, *Сухідра*, *Суховія*, багато в Карпатах, є вони в Росії XVI – XVII ст.ст. (Туп 381) та в Польщі (SSNO V 242), але досить рано лексема *Сухан* узяла на себе функцію виконувати функцію прізвища. Напр., 1743 р.: кріпак *Szuhan* – с. Гетеня (Szabó 373).

СУХАЧ. Напевно, від прикметника *сухъ* 'сухий, худий' + *-ач*, як і *Добрач*, *Ногач*, *Носач* і т. п. Ім'я *Сухач*, за нашими відомостями, вперше фіксується 1552 р.: *Сухачь* Глушанинъ (ОМЗ 638).

СУХЕЙ. Особове ім'я могло постати на базі прикметника *сухий* 'худий', як це сталося у випадку з пол. іменуванням 1466 р. Anna *Sucha* (SSNO 242), але могло утворитися також за допомогою суфікса *-ей* від антропооснови *Сух-*, подібно до імен *Малей*, *Милей*, *Сідей* (Mal Star 109 – 110). Надійним підтвердженням того, що лексема *Сухий* здатна виконувати роль прізвища, є антропонімне словосполучення 1552 р.: *Suchey* Maximowicz (ОЖЗ 182).

СУХИНА. Ім'я прізвиськового типу *Сухина* утворено від прикметника *сухий* 'худий' + суфікс *-ина*, тобто, з можливою семантикою 'худорлявий, худяк' (Редько 1028). Пор. аналогічні утворення XVI – XVIII ст.ст. Напр., 1552 р.: *Сухина* Лѣскинъ – м. Черкаси (ОЧеркЗ 88); 1649: козак Черкаського полку *Сухина Догтяръ* (!) (РВЗ 83); 1651: Игнатъ *Сухина* – ніжинський полковник (Туп 382). Пор. козака Корсунського полку 1649 р. Сидоръ *Сухинненъко* (РВЗ 144) та Уманського полку Яцко *Сухиненъко* (РВЗ 220), а також прізвища *Suchyna*, *Suchynia* та *Suchyniak* на теренах Польщі (Rymut II 505).

СУШКО. Власним особовим іменем стала атрибутивна апелятивна назва *Сушко*, утворена від прикметника *сухий* 'худий' за допомогою суфікса *-ко*. Прикладів на вживання імені *Сушко* упродовж XVI – XVIII ст. багато по всій Україні. Напр., 1552 р.: *Сушко* Безхлебичъ (ООЗ 597); *Сушко* Причолковичъ (ОМЗ 626); 1618: *Suszko* Balint – м. Зборів (Marsina 101); 1620: міщанин *Сушко* Кушнір – с. Старе Полонне (ВКО 239); 1649: козаки Уманського полку *Сушко* Пєтрєнко (РВЗ 232) та Леско *Сущєнко* (РВЗ 221). У XVIII ст. прізвище *Сушко* вживалося ще на Лемківщині (Красовський 147), а нині є також на Закарпатті (Чу Прізв. 542).

Т

ТАЛЕЦЬ. Під цим іменем виступав вишгородський боярин – один із убивць Бориса Володимировича (ЛР 78). За С. Роспондом (Летопись 13), антропонім походить від давньоруського *талець*, що з апелятива *таль* 'заложник' (ЕСУМ 5 509).

ТАТКО. У румунському Мараморощі, зокрема в с. В. Селище, 1542 р. за-

свідчено прізвище кріпака Ре. *That* (Bélay 196), а 1600 р. в с. Луг на Рахівщині – патронім Jo. *Tathyth* (Bélay 173). Ім'я відоме також болгарам, у яких воно, як і його варіанти *Тато*, *Тaтьо*, *Татул*..., співвідноситься з повним двоосновним іменем *Татомир* (Илчев 478), препозиційний компонент якого – це слов'янська назва 'рідного батька'. Отже, ім'я утворено за допомогою форманта демінутивності *-ко* від усіченого варіанта імені *Татомир* або безпосередньо від здрібніло-пестливого апелятива *татко*.

ТАТОМИР. Ім'я складене з апелятива *тато* 'батько' + *мир*. Найдавніші з відомих нам записів імені стосуються особи волоського власника *Tatamer* fia Makszim (Leh Ber 818) із Мукачівщини за 1331 р. та особи filius *Tattamer* Olachj із закарпатського селища Іршава за 1341 р. (Leh Ad 155). Після цього іде ще кілька записів названого імені з XIV та XVI ст. (у тому числі і з Закарпаття). Напр., 1398 р.: шл. *Tatamer* – с. Кричово (Bélay 170); 1401: за душу *Татомирову* – с. Королево на Закарпатті (Мик Чу 68); 1404: шл. Ge. f. *Thatomer* – с. Уґля (Bélay 209); 1410: шл. *Thathomir* filius Michaeli – с. Вільхівці (Bélay 154). Із території тодішньої Польщі походять записи XV ст., зокрема запис 1411 р.: панъ *Татомиръ* Балицкии – м. Зудечів (ССУМ II 423); 1413: pana *Tatomira* Balickoho (SSNO V 431); запис 1515 р.: Iszay *Tatomyr* (Х – Д 90); 1668: Hrehorium *Tatomir* (Арх ЮЗР I/10 268). У XVI ст. на Бойківщині було село *Татомир* (Купч Двочленні 14). А на Покутті в с. Ісаків навіть корчму називали *Tatomirowka* (Бучко Пох 115). Поза землями України та Польщі ім'я *Татомир* відоме болгарам, сербам та хорватам (Илчев 478; Грк 192; Šim 335).

ТАТОШ. Ім'я утворене за допомогою гіпокористичного суфікса *-ош* від антропооснови *Тато* (див. вище). Не виключене й те, що це угорський апелятив *tátas* 'баский кінь'. Посереднім аргументом на користь того, що ім'я *Татош* могло послужити основою для імені, є наявність прізвища *Татош* у селі Довге Іршавського р-ну (Чу Прізв. 546).

У XV ст., а точніше 1479 р., прізвище *Татош* зафіксоване в Польщі, як Homo dictus *Thathos* (SSNO V 431). У Болгарії функціонує ім'я *Татуш* та його демінутив *Татушко* (Илчев 478).

ТАТУЛ. Це усічений варіант особового імені *Татомир*, утворений за допомогою демінутивного суфікса *-ул*, а вживаний він у мовах карпатобалканського регіону (Илчев 478). Напр., 1410: шл. «Tatomer alio nomine *Thathol* f. Michaelis» – с. Терново (Bélay 166); 1422: «где осадиль *Татул* мечник» – м. Сучава (ССУМ II 423); 1475: шл. Mich. *Thathol* – с. Крива (Bélay 164); 1488: *Thathul* de Irholz (Mihályi 335); 1495: «братовє його Вьсїю и *Татоул*» – м.Васлуй (там же).

ТАТУР. Ім'я утворено за домопогою суфікса *-ур* від імені *Тато* (див. *Татомир*). Напр., 1409: шл. *Thathur* – с. Вільхівці (Bélay 154). В Україні нині вживане лише прізвище *Татура*, напр., 1648 – 1651: прізвище *Tatura* (МІГ I 175). А раніше ім'я *Татур* подибувалося на теренах Польщі (Mal Star 76).

ТВЕРДИСЛАВ. Ім'я *Твердислав* наводять окремі суч. словники імен українців (напр., ВІЛ 261), але вони відносять його до застарілих та рідковживаних. Слов'янське ім'я *Твердислав* утворене від прикметника *твердий* та антропооснови *-слав*.

ТВЕРДУШКО. Ім'я відтворюється на підставі суч. прізвища *Твердушка* (м. Мукачів) і споріднених антропонімів України та сусідніх країв. Пор. пол. прізвища *Twardosz*, *Twardusz* (Rymut II 630 – 631), які відповідають старопол. та середньовічним двоосновним іменам *Twardomir*, *Twardosław*, *Twardostoj*, *Twardosz* (SSNO V 494). Пор. також серб. ім'я XII ст. *Тврьтко* (Жел 45) і *Тврьдко*

XIV ст. (там же), ім'я XIV ст. *Тврьдиша* (Грк Реч 179), суч. хорв. ім'я *Tvrdislav* (Šim 347) та укр. прізвища середини XVII ст. *Твердоусъ*, *Твердохлѣбъ* (Туп 388; Арх ЮЗР I/6 761). Отже, ім'я утворено від препозиційного компонента двоосновного імені зразка *Твердомир*, *Твердослав* + суфікс *-ушко*.

ТВЕРДЯТА. Ім'я утворено за допомогою форманта недорослості *-ят(а)* від котрогось із таких двоосновних імен, як *Твердомир*, *Твердомысл*, *Твердополк*, *Твердослав* (Svob 90; Грк 312), тобто у яких препозиційним компонентом виступав прикметник *тверд-ий*.

Перша письмова згадка імені *Твердята* на Русі походить із 1200 р. і стосується київського боярина Романа Мстиславича – *Твердяти* Остромирича, який був посланцем до Царгорода (Туп 444; ЛР 513). Ім'я *Твердята* та інші імена з основою *Тверд-* раніше вживалися також у Новогороді (Skulina II 224).

ТВОРИМИР. Праслов'янське особове ім'я **Tvorimirъ* відтворюється на підставі патроніма 1043 р. боярина київського воєводи Ярослава Володимировича – Іоанъ *Творимиричь* (ЛЛ 150; ИЛ 108; ЛР 295, 486). Постало ім'я на базі словосполучення «*творити мир*». Суч. словники імен українців відносять ім'я *Творимир* до застарілих і рідковживаних (ВІЛ 261). Ім'я *Творимир* уживалося в росіян, поляків (SSNO V 500), є воно у хорватів (Šim 347). На Тернопільщині у XVII ст. біля с. Гарбузів згадується ойконім *Творимірка* (Х – Д 90 – 91), а у Польщі XIV ст. – особове ім'я *Tworzislao* (SSNO V 500).

ТВОРІЯН. Ім'я становить своєрідну кальку латинського імені *Florianus*, а останнє, у свою чергу, – іде від *Florus*, апелятивне значення якого – 'квітучий, шляхетний'. Культ мученика святого *Флоріана* в Польщі почав поширюватися з кінця XII ст. (Bubak 112). Ім'я *Творіян* серед українців поширилося в XIII – XV ст.ст. Напр., 1221 р.: *Творьянъ* Войтиховичь (ИЛ 494); 1386 – 1418: пан староста *Творъян* (ССУМ II 425); 1404: пан *Твориян* – м. Медика (там же).

ТЕЛЮК. Правдоподібно, ім'я походить від апелятива *телюк* 'річне телятко'. Найдавніший запис імені *Телюк* засвідчено в с. Холмовець, що на Виноградівщині, ще у 1217 р.: «*Telic* reus; Predictus *Teluc* portato ferro» (Reg Var 216). Наступний запис містять грамоти графа Старої з с. Переча, що біля м. Михайлівці (Сх. Словаччина) за 1358 р.: «vulgo *Teluk* dictas» (Nagy I 301). У XIV – XV ст. подібне прізвиськове ім'я було й у поляків. Пор. 1498: Joannis dicto *Czelątko* (SSNO I 366). В XVI – XVII ст.ст. споріднені з ним прізвищеві назви значаться на Поділлі та на Поліссі, а саме 1552 р.: Богданець *Тельний* – м. Вінниця (Туп 389) і Василій *Телятичь* – м. Мозир (Туп 779), а 1649 р. в Полтавському полку служили козаки Миско *Тєлючєнко* та Павєл *Тєлюччєнко* (РВЗ 420).

ТЕРП. Іменування князя *Терпъ* Максакъ засвідчене вже 1388 р. в м. Лучиця (ССУМ II 429), а особові імена з антропоосновою *Терп-* побутують у сербів, хорватів та словенців. Пор. *Трпимир*, *Трпко*, *Трпомир*... (Грк 197 – 198; Šim 346). У росіян було ім'я *Терпигорь* (Туп 446), а з часом – прізвисько та прізвище *Терпило* (Туп 390), на Закарпатті з XVII ст. поширилося усічено-суфіксальне прізвище *Терпак* (Гаджеґа-Уж 60). Пор. запис 1751 р.: кр. Александр *Терпак* – с. Дравці (Наук. зб. «Просвіта» II 60), а в с. Баранинці за 1773 р. – кр. *Tirpak* Joannes (Пе Пред 321). У болгар функціонують побажальні імена *Тъпко*, *Трпъчо*, *Търпо* (Илчев 496 – 501), які дають хлопчикові з настановою 'хай терпить, але нехай живе!'.

ТЕРПАН. Від цієї ж дієслівної її основи *Терпан* утворено також особове ім'я, яке з часом стало прізвищем, пор. іменування кріпака 1720 р. Lad. *Terpan* – с. Драгово (Bélay 169).

ТЕРПИЛО. Усічено-суфіксальне утворення від двоосновного імені зразка *Терпимир* чи *Терпислав* за допомогою форманта *-ило*. Пор. 1582 р.: шл. *Терпило* Михайло – м. Житомир (АЖГУ 26). Воно закладене у прізвище реєстрового козака 1649 р. Иванъ *Терпѣло* (РВЗ 221). Його нагадує також андронім літературного персонажа *Терпилиха*, яким І. П. Котляревський назвав матір Наталки-Полтавки.

ТИХОМИР. Давнє слов'янське двоосновне ім'я, складене з препозиційного компонента *Тих-*, що виражав таку рису поведінки, як 'мовчазний', 'спокійний' (Богдан 265), та постпозиційного компонента *-мир*. В українців ім'я тепер належить до рідкісних, але воно є традиційним і широковживаним у південних слов'ян (Илчев 485; Грк 194; Šim 338). Пор. 1649 р.: козак Білоцерківськового полку Матяшъ *Тихомѣрныи* (РВЗ 184). Саме від них, а конкретніше – від хорватів, це ім'я перейняли також угорці, субституювавши слов'янське */ch/* на */h/*.

ТИХОНЯ. Ім'я кваліфікуємо як відлуння слов'янських композит моделі *Тихонѣгъ*, однак воно могло постати також на базі календарного імені грецького походження *Тихон.* Ім'я *Тихоня* засвідчене в нашій картотеці всього один раз, а саме 1565 р.: *Tychonia* (ОКЗР III 106).

ТИШКО. У особового імені *Тишко* можливі дві етимологічні інтерпретації: а) воно могло утворитися усічено-суфіксальним способом від слов'янських двоосновних імен зразка *Тихомир* та б) від усіченого календарного імені грецького походження *Тихон* чи *Євтихій* за допомогою суфікса *-ко*.

Найдавніші письмові фіксації імені *Тишко* походять із XV ст. Пор. 1452 р.: idem *Thisco* – м. Перемишль (Smołka II 124); 1552: Бобъко *Тишъко* (ОКиЗ 115); 1620: *Тишко* Черняк – с. Старе Полонне (ВКО 242); 1649: козаки Миргородського полку *Тышко* Фесъчєнко та Сакунъ *Тышко* (РВЗ 381, 396), козак Прилуцького полку *Тышко* Шєрємєтєнко (РВЗ 448), козак Корсунського полку *Тышъко* Вершута (РВЗ 150); 1635: жіночий патронім *Тишкєвичовна* Хрыстина (АЖГУ 211); 1649: козак Київського полку *Тишко* Таран (РВЗ 295), козак Уманського полку *Тишко* Панчєнко (РВЗ 225); 1660: харківський городянин *Тишко* Жаданенко (ХП 168). У Польщі ім'я *Tyszko* згадується з початку XV ст. (SSNO V 511).

ТОЛИГНІВ. Ім'я відтворюється на підставі патроніма 1228 р. Юрий *Толигнѣвичь* – боярин чернігівський, посол князя Михайла Всеволодовича (ИЛ 503; ЛР 385). Ім'я *Толигнѣвъ* уживалося також у Росії та Польщі (Skulina II 216; SSNO V 446). Його складено з дієслівної основи *толити* 'заспокоювати, вгальмовувати, задовольняти' (Svob 18) та іменника *гнѣвъ* 'гнів'.

ТОЛИМИР. Ім'я походить від того ж дієслова *толити*, що й *Толигнів,* + іменник *мир.* Перша фіксація імені походить із південнокарпатського ареалу. Напр., 1221 р.: *Tholomer* reus (Reg Var 221). Ім'я *Tolimir* відоме південнослов'янським мовам (Šim 342; Грк 195).

ТОМА. У імені можливі щонайменше дві інтерпретації: а) від дієслівної антропоосновни *томити* 'утомлювати', що й у слов'янських імен *Томила*, *Томислав* та б) іменем могло стати календарне ім'я давньоєврейського походження *Тома*, тобто *Фома* чи *Хома*. Пор. запис 1547 р.: кріпак *Thoma* з затисянського села Ботарч (Szabó 292) та запис кріпака 1679 р. із закарпатського села Тюшка: *Thoma* Osztasovics (Bélay 209).

ТОМАН. Особове ім'я *Томан* (див. вище) від імені *Тома* + суфікс *-ан*. Пор. 1363 р.: злочинець *Thoman* filii Barathna – Ужанщина (Nagy I 331); 1479: *Thoman* de Uglya (Гаджеґа-М 156).

ТОМЕЦЬ. Утворення з суфіксом *-ець* від імені *Тома* (див. вище). Напр.,

1665: запорозький козак *Томецъ* Козыревский (Туп 394).

ТОМИЛО. Особове ім'я *Томило* утворено усічено-префіксальним способом за допомогою форманта *-ило* від двоосновного імені *Томиславъ*, препозиційний компонент якого – дієслово *томити* 'втомлювати, дрочити, мучити' (Svob 88; Mal Star 76). Прикладів на це ім'я в укр. пам'ятках писемності багато, але майже всі вони почерпнуті з XVI – XVII ст.ст. Напр., 1552 р.: *Томило* Севърукъ – м. Київ (ОКиз 116); *Томило* Кузьминичъ и Войно *Томиловое* (ОЧеркЗ 88 – 89); Яцко и *Томило* Вороничи, *Томило* Швецъ – м. Луцьк (Арх ЮЗР VII/1 157, 175); 1563: *Томило* и Трохимъ Некрасовичи, *Томило* Гончаръ – м. Кременець (Арх ЮЗР VII/2 49); 1569: *Томило* Степанович – м. Луцьк (Арх ЮЗР VII/1 16); 1582: пан *Томило* Манцевич – м. Житомир (АЖГУ 3) та багато інших. Пор. ще 1649 р.: козак Корсунського полку *Томило* Павловичъ (РВЗ 147), козак Київського полку *Томило* Сємєнєнко (РВЗ 309), а також прізвища козака Канівського полку Лєско *Томилєнко* (РВЗ 117) та козака Корсунського полку Остап *Томилєнъко* (РВЗ 145). Та чи не найпопулярнішим ім'я *Томило* було серед козаків Харківського перепису 1650 р. Напр., *Томило* Андреенко (ХП 139).

ТОМИСЛАВ. Ім'я утворено від слов'янської дієслівної основи *томити* 'втомлювати, мучати' та антропооснови *слав(а)*. Ім'я побутує серед сербів та хорватів (Грк 196; Šim 344). На початку XX ст. ім'я поширилося також серед українців Сербії, зокрема в м. Шид. Пор. імена школярів Преґуш *Томислав*, Орос *Томислав* (Мудри – Саламон 248, 252).

ТОМКО. Усічено-суфіксальне утворення від слов'янського двоосновного імені *Томислав* або від розмовної його форми *Томило* (відомого полякам, сербам і хорватам) за допомогою форманта здрібнілості *-ко*. В укр. писемних пам'ятках ім'я починає фіксуватися лише з 1459 р. Напр., панъ *Томко* – м. Луцьк (Туп 396); 1584: *Томко* Хомич – возний Київського повіту (АЖГУ 58); 1620: *Томко* Скрипич – с. Новосілки (ВКО 184). Серед запорозьких козаків 1649 р. було 8 козаків з іменем *Томко*. Напр., козак Черкаського полку *Томко* Ласчєнко (РВЗ 64); козак Черкаського полку *Томко* Єрчєнко (РВЗ 67); козак Кропивнянського полку *Томъко* Собъчєнъко (РВЗ 359); козак Полтавського полку *Томъко* Стрѣлєц (РВЗ 416) і т. п. Не виключено, що серед названих є також імена, похідні від календарного імені *Тома*, тобто *Хома*.

ТОРЧИН. Основою для утворення особового імені *Торчин* послужив давній східнослов'янський етнонім *торчин* із слов'янським сингулятивним суфіксом *-ин*. Цим іменем у Київській Русі називали частину своїх тюркських сусідів. Найдавніша згадка цього відпрізвиськового імені походить із початку XI ст. Напр., 1015 р.: повар же Глѣбовъ именемъ *Торчинъ* (ИЛ 95; ЛЛ 433; Туп 398); 1100: *Торчинъ* – боярин чернігівський Давида та Олега Святославича (ЛЛ 264; ИЛ 180; Туп 398; ЛР 155).

ТРЕБА. Зіставлення антропонімних фактів показує, що ім'я *Треба* – це а) усічено-суфіксальне утворення з формантом *-а* від котрогось із композит групи *Требислав*, *Требемисл*, *Требемир* і т. п., доіменна семантика яких, напевно, 'поганська жертва' (Svob 89), або б) це предикативний прислівник зі значенням 'потрібний, бажаний' (Svob 89; Х – Д 154; Осташ До пох. 553). В укр. пам'ятках писемності ім'я *Треба* фіксується з 1648 р.: Paweł *Treba* (МІГ II 286); 1649: козаки *Трєба*, *Трєбчєнко*, *Трєбѣкєвичъ* (Осташ До пох. 561). Пор. прізвище козака Кропивнянського полку 1649 р. Сємєнъ *Трєбка* (РВЗ 349). Пор. також закарпатські антропоніми в записах 1493 та 1586 років *Threbel* (с. Ілова – Mak Sza 150) та Andr. *Tribus* (с. Драгово – Bélay 168).

Антропоніми з основою *Треб-* повніше представлені в Польщі. Напр., 1293: Paulo, filio *Trebe*; 1313: Paulo dicto *Treba*; 1317: «Paulo... iudice dicto *Trebicz*» (SSNO V 477). Фіксуються там і деривати *Trzebala, Trzebawski, Trzebko, Trebisz* та композити *Trebiebor, Trzebiemysl, Trzebieslao* (там же). На словацьких теренах імена з антропоосновою *Treb-*, як *Trebodid, Trebogost...*, значаться з XIII ст. (Majtán Z najstar 140). У словінців згадуються композити *Trebebor, Trebegoj* і *Trebibrat* (Svob 89), М. Морошкін наводить також антропоніми *Требимиръ, Требимыслъ, Требомыслъ* (Мор 194), а чеський лінгвіст В. Блажек розглядає розвиток усіх значень антропоосновИ **třěb-* в історії чеської мови (див. Acta onomastica Ročnik L. Praha 2009. – V. Blažek. Český onom. zaklad 48).

ТРЕБУШ. Особове ім'я відтворюється на підставі давньої назви села *Требушани* Рахівського р-ну Закарпатської обл., яке вперше згадується в XVI ст. як *Tribusa*, а 1946 р. переіменоване чомусь на Ділове (Дэже 272), а також східнословацьке містечко *Trebišov*.

ТРЕТИК. Можливо, первісною функцією антропоніма *Третик*, що від апелятива *третик*, було вказувати на черговість народження дитини в сім'ї (Svob 89; Илчев 493; Mal Bud 119), тобто як і в імені *Третяк*. Перша згадка імені припадає на 1649 р.: козак Мисько *Третикъ* (Ф 334).

ТРЕТЯК. Ім'я *Третяк* походить від апелятива *третяк*, доіменна семантика якого 'третя дитина в родині' (Демчук 114). В Україні особове ім'я *Третяк* фіксується з початку XV ст. Напр., 1605 р.: справа пана *Третяка*; Станіслав *Третяк* (ДМВН 61 – 62); 1635: *Трєтяк* Станиславъ шляхтич (АЖГУ 211); 1649: козак Прилуцького полку *Трєтякъ* Ван (РВЗ 442); 1654: *Третякъ* Федоровъ – полковник запорозький (Туп 401). З середини XVII ст. антропонім *Третяк* усе частіше виступає в ролі прізвища або додатковим означенням при імені. Напр., 1649 р.: козак Канівського полку Марътин *Трєтякъ* (РВЗ 124), козак Миргородського полку Микита *Трєтякъ* (РВЗ 396), козаки Уманського полку Уласъ *Трєтякъ* і Борисъ *Трєтячєнко* (РВЗ 222, 208) та козак Переяславського полку Паръхомъ *Трєтячєнко* (РВЗ 333).

ТРИГУБ. Особове ім'я утворене від нечленної форми субстантивованого прикметника *тригубий* у значенні 'людина з трьома губами'. Так називали в Україні людину з заячою губою (Гр IV 282). Нині лексему *Тригуб* українці вживають не тільки як прізвище (Редько 1067), але й у функції прізвиська.

ТРИЗУБ. Особовим іменем став укр. двоосновний нечленний прикметник *тризубъ*, тобто *тризубий*, який повторює структуру таких апелятивів, як *Тригуб, Трикоз, Трикур, Трирог...*, що з часом стали прізвищами. Пор. ще прізвище запорозького гетьмана 1678 р. Михайла *Трилітовича* (Туп 788) та суч. прізвища *Трирога, Тройніщак*.

Перші записи імені *Тризуб* походять із укр. Надсяння з початку XV ст. Пор. 1416: «Byali Iwan resignavit agrum ultra Szan Iwanowo *Trysubowi*» (!); 1424: «Ihnathko resignavit Iwoni, dicto *Trisub* agrum situm retro San» (SSNO V 475).

ТРОЯ. Антропонім *Троя* нині в Україні вживається тільки в ролі прізвища (напр. Ужгород). Однак у середньовічній Польщі він уживався також як особове ім'я. Напр., 1498 р.: «Nobilis *Troya* de Zarogow heres» (SSNO V 467). А у хорватів дотепер уживається розмовне ім'я *Troja*, співвідносне з повним іменем *Trojan*.

На думку М. Шімундича, ім'я є слов'янським, а походить воно від дієслова *trojiti* 'троїти, примножувати' (Šim 346).

ТРОЯН. Праслов'янське ім'я утворене від дієслова *троїти* (див. **ТРОЯ**) за допомогою суфікса *-ан*, як і імена

типу *Боян* (Svob 32; Moldanová 254; Грк 196; Šim 346). Не виключено, що ім'я пішло від назви стародавнього міста *Троя*, власне від катойконіма *троян* 'троянець'. За іншою версією, *Троян* – це видозміна середньовічної особової назви *Траян*, згадуваної у «Слові о полку Ігоревім». У пол. джерелах XIII – XV ст. ім'я *Trojan* поширеним було також серед селян (Bubak 302). Нарешті у болгар ім'я *Троян* донедавна давали третьому хлопчикові із близнюків (Илчев 495).

Схоже на те, що роль особового імені виконує запис запорозького козака 1649 р. *Троян* Ивахно (Осташ Інд. 516). У переважної більшості укр. записів антропонім Троян виступає вже не особовим іменем, а додатковим означенням при ньому. Напр., 1570 р.: Marc. *Trajan* – с. Келечин (Bélay 162); 1570: Paul. *Trojan* – с. Бистриця та інші (Чу Прізв. 560). У праці Gens fidelissima згадується кріпак *Trojan* Istvan (Hod Gens). У Польщі ім'я *Troian* починає фіксуватися з XIII ст., воно має багато дериватів і не втрачає популярності до кінця Середньовіччя. Напр., 1224: *Troian Troianouic* (SSNO V 467); 1482: *Troyan* de Drohoyow (там же).

ТРУС. Словацькі ономасти квалфікують ім'я *Трус* як слов'янське, що походить від композита *Trusimir* (Majtán – Považaj 15), однак доіменної семантики його вони не розкривають. Припускаємо, що ім'я могло постати на базі апелятива *трус* 'боягуз', або 'кролик. Найдавніша надійна згадка імені *Трус* походить із 1620 р. Напр., *Трус* Вахонченя – м. Бераздів (ВКО 209). Однак на 20 років давнішим є запис, у якому антропонім *Trus* уже виконує роль прізвища. Пор. 1600: городянин St. *Trus* – с. Вишково на Закарпатті (Bélay 216). А 1704 р. в с. Пасіка на Свалявщині згадується *Trusz* Roman (HodGens 6).

ТРУШ. Можливо, до слов'янських особових імен потрібно віднести ім'я *Труш,* якщо воно справді походить від дієслова *трусити, трусилися* але більш правдоподібно, що воно є похідним від календарного імені грецького походження *Трохим* (Керста 128), власне від його розмовного варіанта *Труш, Трушак* чи *Трушко* (Трійняк 366). На Перемишлянщині ім'я *Труш* та його деривати часто згадуються упродовж XV ст. Напр., 1417 р.: *Trusz* dyak (SSNO V 472); 1434: «*Trusz* et Hnatko, Ihnat et *Trusz*» – городяни Перемишля (там же); 1448: Syenko *Truszowicz,* Rutenus (там же); 1421: «Hricz Rutenus... contra Georgium, patrum *Trussonis*» (там же). Інші факти з лексемою *Труш* у нашій картотеці походять із козацьких реєстрів 1649 р.: козаки Корсунського полку *Трушъ* Пистрайлєнко та *Трушъ* Левъковичъ (РВЗ 150), козак Київського полку *Трушъ* Бобыличєнъко (РВЗ 325).

ТРЯСКО. Особове ім'я прізвиськового типу від дієслова *трясти* у значення 'трусити', як і в композитів *Трясигузка, Трясихвіст*... Найдавніше з укр. фіксацій імені походить із східної Волині за 1620 р.: *Траско* Комар – с. Волиця (ВКО 281).

ТУЖИЛО. Особове ім'я *Тужило* виводиться з дієслова *тужити* 'сумувати' та префікса *-ило*. Функціонування особового імені підтверджує запис ойконіма *Тужилов* у Коломийському р-ні Ів.-Фр. обл. 1578 р. *Thussilow* та 1785 – 1788 років *Tużyłów* (Х – Д 200).

ТУКИ. Морфологія імені *Туки* не типова для імен слов'янського походження, хоча слова семантичної групи '*жир*' у слов'янській антропонімії не належать до рідкісних. Імовірно, з цим іменем пов'язане і прізвисько 1418 р. з Галича Иванко *Тучнякъ* (ССУМ II 452) та прізвище білоцерківського козака 1654 р. Стенка *Тученко* (Туп 793). Давньоруське ім'я *Туки* декілька разів згадується упродовж XI ст. Пор. 1068 і 1078: *Тукы*, брат Чюдинъ – дружинник київський (ЛЛ 167, 194; ИЛ 120, 140).

У Польщі XV ст. кілька разів згадується прізвищева назва *Тук*. Пор. 1400: Martinus *Thuk* (SSNO V 487); 1476: Mathis *Thuk* (там же).

ТУМА. Правдоподібно, ім'я пов'язане з укр. апелятивом *тума* 'похмура, мовчазна людина' (Гр IV 294). Під цим іменем 1649 р. фігурує козак Кропивнянського полку *Тума* Дєнисєнко (РВЗ 365).

ТУМИР. На перший погляд, це ім'я складено з діалектного прислівника *ту* 'тут' + іменник *мир*. На думку М. Худаша та М. Демчук, *Тумир* – це усічений варіант двоступеневого антропонімного утворення моделі імені *Ту[го]мир* або *Ту[ли]мир* з редукованим центральним компонентом. За О. Купчинським, – це здеформоване слов'янське ім'я **Tuchomirъ* (Купч Давні 223; Mal Star 76). Семантика препозиційного компонента цього імені пов'язана з іменником *tucha* 'відвага' (Svob 89). Пор. ще суч. укр. прізвище *Тумир* у с. Лубня на Великоберезнянщині (Чу Прізв. 561). Ім'я в написанні *Thumyrz* згадується 1443 р. в Галичі Ів.-Фр. обл. (AGZ XIII 118). Під назвою *Тумировци* (*Tumirzowcze, Thumirowcze*) до середини XV ст. виступало й село Галицького р-ну Ів.-Франківської обл., але з XVI ст. воно зветься вже *Темирівці* (Габорак 165). Пор. також лімнонім *Тумир* на Київщині (Шульгач 164).

ТУМКО. Особове ім'я *Тумко* є похідним від базового імені *Тума* або *Тумир*. Уперше згадується *Тумко* 1649 р. в Реєстрі війська запорозького серед трьох однойменних козаків, один із яких виступає під варіантом імені *Тумко*. Пор. козаків Канівського полку *Тумъко* Бєлєтчєнъко та *Тумко* Вулшанский (РВЗ 117, 127). Натяки на можливу семантику для антропооснови *Тумащь* див. ЕСЛГНПР 160.

ТУПИЦЯ. Особове ім'я прізвиськового типу, яке походить від укр. апелятива *тупиця* 'тупак'. Перша згадка імені походить із 1208 р. з північно-угорського комітату Бігар: «*Tumpaica*(!) curias comes» (Reg Var 156). Пор. також запис 1217 р.: «*Tupa* curialis comes de Krasna» (Reg Var 175 – 176). Пор. ще запис 1565 р.: Семенъ *Тупица* – м. Бар (Арх ЮЗР VII/2 253). Пізніше, фактично аж дотепер, антропонім *Тупиця* фіксується тільки в ролі прізвищевої назви. Напр., 1604 р.: прізвище *Tupiczia* – с. Надьґийрче (Szabó 418); 1666: Федор *Тупиця* (ПК 213); 1705: *Tupica* Luka – с. Карачин (Hod Okm 453), 1715: кр. St. *Tupicza* – с. Крачуново (Bélay 169). У наші дні прізвище *Тупиця* побутує на Виноградівщині, напр. у селі Онік (Чу Прізв. 561). А у Польщі антропонім *Tępica* значиться вже 1494 р. (SSNO V 440).

ТУР. Особове ім'я *Тур* відтворюється на підставі середньовічних антропонімів *Тур*, *Тура*, *Турак*, *Турачко*, *Турій*, *Турко* та інших іменувань, засвідчених на Закарпатті в ролі особових назв наприкінці Середньовіччя (Чу Прізв. 561 – 562; ЕСЛГНПР 161). Крім закарпатських антропонімів, цю назву вимерлої вже породи диких биків підтверджують також прізвища козаків Брацлавського полку 1649 р.: Васил *Тур* та Василъ *Турєнъко* (РВЗ 241 – 242). Воно засвідчене великою кількістю топонімів із різних регіонів України, як давньоруське місто *Туровъ* у Київській землі, м. *Туров* у Гомельській обл. (Нерознак 177), с. *Туровичі* Волинської обл. (Шульгач 139) та ін.

ТУРКО. Ім'я відтворюється на підставі особового імені *Турко* (Мор 195), що від назви тварини *туръ* 'вимерла порода диких биків' + суфікс *-ко* (Габорак 168). Пор. 1525 р.: шляхтичі Koztha Teod. *Thurka* – с. С. Водяне (Bélay 122). Пор. ще прізвище козака Київського полку 1649 р. Радко *Турєнко* (РВЗ 302) та прізвище козака Білоцерківського полку Герасимъ *Турєнъко* (РВЗ 192).

ТУРЯК. Давньоукр. особове ім'я, яке носив володимир-волинський боярин (ЛР 514), а саме ім'я його похо-

дить від назви звіра *туръ* 'бізон' або, як припускає С. Роспонд, від дієслова *турить* 'гнати' (Роспонд Летопись 13), що менш імовірно.

ТУСКО. Етимологія імені неясна, хоча прізвище, вжите при ньому, є однозначно продуктом слов'янського словотворення. В укр. пам'ятках писемності ми його виявили всього один раз за 1620 р.: *Туско* Герасименя – с. Лабунь на Волині (ВКО 380). Прізвище *Tusk* побутує і в Польщі (Rymut II 630)

ТУСТАНЬ. Це давня слов'янська особова назва, яка відтворюється на підставі галицького ойконіма *Тустановичі* (тепер село перебуває у складі міста Борислав на Львівщині), а згадується як villam *Thusthanowicze* в 1387 та 1438 роках (Х – Д 202; Купч Найд 63). Особова назва *Тустань* – це, очевидно, давній посесив на **-jь*, складений із прислівника *ту* 'тут' або синкопованого варіанта прислівника *туго*, до якого приєднано дієслівний компонент *стануmu* 'стати' (Габорак 169; пор. ще чес. назви *Nestan*, *Přestan* Svob 86). Рівночасно з цією думкою, висловлюється погляд, за яким *Тустань* – це стягнений варіант котрогось із таких двоосновних імен, як **Тулистань*, **Туристань*, **Тухостань*.

У

УГРИН. Особовим іменем став етнонім, яким упродовж Середньовіччя і донедавного часу українці називали угорців. Пор. 1649 р.: козак Брацлавського полку *Угринъ* Малєнєнко (РВЗ 254). На Закарпатті особова назва Угрин фіксується ще перед татаро-монгольською навалою. Пор. 1221 р.: Pristaldo *Ugrun* (!) – с. Руска в комітаті Абауй (Reg Var 263; Чу Прізв. 564); 1378: Kollós Mihaly fia *Ugrin* – с. Дравці біля Берегова (Leh Ber 211). Прізвищева назва *Ugrinus* фігурує 1291 р. в Семигороді (Пе Урб 220); 1470: кріпак *Ugrinn* – с. Підвиноградів (Szabó 490). Антропоніми і топоніми від особової назви *Угрин* з давніх часів фіксуються також у інших регіонах України, напр. на Волині (Шульгач 140).

УҐЛЯ. Особове ім'я *Уґля*, як і похідне від нього *Уґлеша*, за твердженням серб. та хорв. ономастів, виникло на базі сербського прикметника *угљен* з семантикою 'чорний, темний' і було захисним іменем, подібно до імен *Мркоје*, *Мркша* (Грк 200). Від цього особового імені походять також мараморські ойконіми *Уґля* та *Уґолька* (Тч.), які згадуються з середини XIV ст., та прізвища *Уґля*, *Уґляй*, *Уґлян*, які в закарпатських писемних пам'ятках фігурують з XVI ст. (Чу Прізв. 564). Пор. ще 1542 р.: шл. Laz. *Uglya*; село *Уґля* (Bélay 209); 1550: шл. Petro *Uglean* – с. Добрянське (Bélay 177).

УҐОДЧА, род. – УҐОДЧАТИ. Можливо, саме в такому вигляді уживалося в давньоруській період особове ім'я та назва жупного центру комітату *Ugocsa* у басейні Середньої Тиси упродовж Середньовіччя. Тут погоджуємося з О. Купчинським та з К. Галасом у тому, що реконструйований варіант власної назви мав вигляд **Ugod*, твірна основа якого *-god* означала 'принада, краса'. А засвідчений суфікс *-ча(т)*, як у кількох слов'янських іменах, напр., подібно до укр. *Семигод*, чес. *Brzhod*, пол. *Mirogod*, білорус. *Скорогод* і т. п. (Купч Давні 242), виражав значення недорослості.

УДОБА. Можливо, це наслідок фонетичної видозміни кореневої морфеми *Худоба* в польсько- чи угорськомовному оточенні. У нашій картотеці наявний лише один приклад на це ім'я прізвиськового типу. Це запис 1499 року: «заплатилъ сыном Жоуржа *Оудоба*» – м. Сучава (ССУМ II 465). Пор. записи XV ст., напр., 1446 р.: «Dedimus *Chudobie* II grossos» (SSNO I 346); 1459: Hannos

Chudobka (там же). Пор. також запис спорідненого імені з 1629 р. *Chudosław* (там же).

УЛІБ. Походження імені неясне. Найдавніші письмові згадки про нього ідуть із X – XII ст.ст., а саме 945 р.: *Улѣбъ* Володиславль – онук Ігоря Рюриковича (Туп 408; ЛР 514); 1146: *Улѣбъ* (*Глѣбъ*) – боярин, тисяцький київський (ИЛ 231).

УНУК. Особове ім'я становить фонетичний варіант терміна спорідненості *внук*, який розвинувся у результаті вокалізації початкового *въ-*. Таку інтерпретацію імені *Унук* розділяє також Ян Свобода (Svob 309). Найдавніші записи цього імені припадають на XIII – XIV ст.ст. Напр., 1220 р.: «nomine *Vunicam* de combustione domus; Praefatus *Unuka*» – комітат Бігар (Reg Var 242). Правдоподібно, до згаданого іменного гнізда належить також запис антропоніма 1519 р. *Unoka* із с. Туртеребеш (Szabó 528). Пор. також запис антропоніма «*Unuca* filio Forkos» за 1234 р. із комітату Земплин (Sztárai II 298). Не виключено, що це ім'я повторюється також у таких закарпатських ойконімах, як *Оноківці* та *Онік*.

УПИР. Напевно, з давньоруського апелятива *упыръ* – 'вампір'. Перші згадки імені припадають на давньоруський період. Напр., 1043 р.: *Upor* Laszló – м. Тиса-Адонь у комітаті Береґ (Leh Ber 9); 1047: *Упирь* Лихый (Туп 1047).

УСТРАШ. Правдоподібно, особове ім'я походить від діалектного дієслова *устрашати* 'лякати'. Ім'я згадується 1220 р. в с. Гонґ, що в комітаті Уґоча: «*Uztras* frater Tubul de villa Hongum» (Reg Var 220, 244); «homo praedicti *Uztras*, portato ferro iustificatus est» (Reg Var 244).

УТІХ(А). М. Худаш вважає, що походження цього імені пропріальне, яке складене з препозиційного компонента *У-*, а постпозиційний його компонент *-не-* опущено, і тільки після нього вже слідував компонент *-тѣхъ*. На підтвердження свого припущення вчені наводять чес. ім'я *Unětěch* (Х – Д 206).

Ім'я *Утіх* (рідше *Утіха*) реконструюється з патроніма *Утіхович*, закладеного в ойконімі Бойківщини *Утіховичі*, який згадується 1447 р. в пол. написанні *Uciechowice* (AGZ XVI 1526). Ім'я *Утіха* та патронім *Утіхович*, крім української, в Середньовіччі вживалося також у чес., пол., серб. та словінській мовах (Svob 88; SSNO V 3; Грк 200; Мор 198). Пор. ще суч. рос. прізвище *Утешев*. Нам здається, що в українців воно могло постати також із апелятива *втіха* 'задоволення, радість, розвага' (СУМ X 531).

УТІША. Давньоруське особове ім'я *Утіша*, споріднене з іменем *Утіха*, первісним значенням якого було, напевно, 'задоволення' (див. **УТІХА**). Найдавніший запис цього імені у латинізованій формі знахідного відмінка однини походить із закарпатського села Тросник, що в комітаті Уґоча за 1220 р.: замкові кріпаки Zoboslou, *Utesam*, Bagdanum… (Reg Var 224; Дэже 46). Ім'я *Утіша* та його похідні відомі іншим давньописемним слов'янським мовам (Грк Реч 209; Svob 88).

УТІШКО. Особове ім'я відтворюється на підставі посесивного ойконіма *Утішков* (Львівщина), згадуваного 1476 р. у пол. написанні *Uczeeskow* (AGZ I 1436). Воно є пестливим варіантом власного особового імені *Утѣхъ* (див. **УТІХА**).

Ф

ФАЛЕЦЬ. Здрібніло-пестливий варіант слов'янського особового імені *Хвалець* з суфіксом *-ець*, що від дієслова *хвалити*, фонетично видозміненого на гіперкоректну форму *Фалець* чи *Фалц*. Напр., 1552 р.: *Falec* Stepanowicz (ОЛЗ 179); 1565 р.: Luczka *Falcz* (ОКЗР II 264).

ФАЛИМ. Особове ім'я *Фалим*, рідше – *Фалем* (< *Хвалимъ*), відтворюється

на підставі ойконіма кінця XIX ст. *Фалемичи* (Купч Найд 67), що з етимологічно правильного *Хвалимичі*, яка могла бути утворена тільки з усіченого двоскладового імені зразка *Хвалимиръ* (пор. серб. ім'я *Хвалимир* – Грк 204).

ФАЛИСЛАВ. Саме так записано галицького селянина XV ст. в тогочасних польськолатинських актах: *Falisalaus* (Szulewska 19). Запис відтворює тогочасне змішування звукосполучення */хв/* і перетворення його в гіперправильний відповідник */ф/* у двоосновному слов'янському іменні *Хвалиславъ* (Мор 200).

ФАЛЬ. Власне укр. особове ім'я *Фаль* виникло з усіченого двоосновного імені *Хваль* (< *Хвалимиръ* чи *Хвалиславъ*), яке в процесі тривалого пристосування до нових «більш культурних» вимог вимови змінило традиційне звукосполучення */хв/* (як і в дієслові *хвалити*, в іменнику *хвала* та ще в кількох словах грецького, латинського та німецького походження зразка *Хведір, хвабрика, хвіртка*, а також у кількох словах слов'янського походження, як *хвалитися, хвалько, хватить* на вимову *фалитися, фалько, фатить*). Пор. запис 1429 р. патроніма Иван *Фалєвич* (Богдан 270), запис козака Білоцерківського полку *Фалько* Павлєнко (РВЗ 171) та записи суч. укр. прізвищ *Фалькевич, Фальковський* та ін. (Редько 1088).

ФАЛЬКО. Гіперкоректний фонетичний варіант укр. розмовного особового імені *Хвалько*, яке утворилося з двоосновних слов'янських імен зразка *Хвалимиръ, Хвалиславъ* або з діалектного апелятива *хвалько*. Пор. запис козака Білоцерківського полку 1649 р. *Фалько* Павлєнко (РВЗ 171).

Х

ХАЦИНА. Це слов'янське чол. особове ім'я *Хотина* у північноукраїнському діалектному його звучанні. Пор. запис 1649 р. козака Кальницького полку *Хацына* Волошинъ (РВЗ 267), акання і цекання якого прив'язує ім'я до Полісся. А етимологічно ім'я тяжіє до вихідної форми *Хотина*.

ХАЦЬКО. Особове ім'я становить північноукр. фонетичний варіант слов'янського з походження імені *Хотько*, що виражається в обниженій артикуляції кореневого голосного */о/* до ступеня */а/* та в цеканні. Перші записи цього іменного варіанта походять із середини XV ст. Напр., 1430: «мы послалы вижа до замку Браславского пана *Хацка*» – с. Новоселиця (ССУМ II 506); 1577: «пан *Хацко* Чуватович, возный повету Володимерского» (ВГ 24). Пор. також 1620: *Хацько* Мельник – с. Тиранівка (ВКО 293); *Хацько* Хайдушин – с. Ничпали (ВКО 278) та запис 1649 р. козака Ніжинського полку *Хадко* Тупалский (РВЗ 469).

ХВАЛ. Особове ім'я становить собою усічений варіант праслов'янського двоосновного імені моделі *Богухвал* або, що менш імовірно, – *Хвалимир*. Найдавніші фіксації імені походять ще з давньоруської доби. Пор. 1258 р.: воєвода литовський *Хвалъ* (ЛР 417); 1436: *Chwal* (AGZ XIII 267); 1546: патроніми Юрій *Хвалевич* – єпископ луцький (Арх ЮЗР IV/1 28); 1649: козак Білоцерківського полку Хуръса *Хвалєнко* (РВЗ 191); 1649: козак Миргородського полку Ивашко *Хвалєнъко* (РВЗ 383).

ХВАЛИБОГ. Особове ім'я *Хвалибог* відтворюється на підставі назви села *Хвалибог* Житомирської обл. (УРСР АТП 862) та документально засвідчується в 1785 – 1788 роки (пор. Мор 199; Х – Д 93; Купч Двоосновні 110), а також на підставі патроніма 1459 р. *Хвалибогович* (ЦДІА 103). До речі, у поляків так само, як і в українців, вживаними були на початку XV ст. іменні варіанти *Chwalibog* і *Falibog* (SSNO I 348 – 349; Mal Bud 157).

ХВАЛИБОГА. Укр. особове ім'я, яке становить собою застиглу форму знахідного відмінка імені *Хвалибог* (див. вище). Нині лексема *Хвалибога* використовується як звичайне прізвище тільки в Тернопільській обл., а на Бойківщині апелятивом *хвалибіг* називають пташку 'жайворонок' (Он II 338), за особливу манеру її співу.

ХВАЛИМ. Особове ім'я відтворюється на підставі назви села *Хвалимичі* та укріплення, яке згадується у Волинській землі 1495 р. (ССУМ II 506; ЛР 574). Ім'я утворено шляхом усічення композитного імені *Хвалимиръ* або *Хвалимыслъ*. Пор. у поляків подібне усічене ім'я *Chwalisz* (SSNO I 353). Пор. також прізвище суфіксального творення *Chwalik*, засвідчене 1783 р. в лемківському галицькому селі Бортне (Красовський 157).

ХВАЛИНА. Особове ім'я утворене за допомогою суфікса пестливості *-ина* від імені *Хвал*, подібно до імен типу *Иванина, Федина* (SSNO I 348).

ХВАЛІЙКО. Здрібніло-пестливе утворення з формантом *-ко* від імені *Хвалій* засвідчено того ж року від імені *Хвалѣевъ* (ПК 401). Саме ж ім'я *Хвалій*, правдоподібно, апелятивного походження, як і загальні назви моделі *водій, крадій, носій, плаксій*... В Україні ім'я фіксується з середини XV ст. Напр., 1466 р.: *Хвалѣйко* Филиповъ (ПК 362); 1666 р.: *Хвалѣйко* Литвин (ПК 362, 397).

ХВАЛЬКО. Особове ім'я походить від укр. апелятива *Хвалько*, подібно до апелятивів *плачко, скачко, сміщко*... або утворене від двоосновного імені моделі *Хвалимир*. Як особове ім'я лексема *хвалько* в Україні фіксується з початку XV ст. Напр., 1475 р.: пан *Хвалко* – с. Хвалимичі (ССУМ II 497); 1620: тяглий підданий *Хвалько* Малещеня – с. Юськівці (ВКО 231); 1649: патронім козака Черкаського полку Дмитро *Хвалковъ* зят (РВЗ 73) та патронімічні прізвища козаків того ж полку *Хвалченко, Хвалковъ* (Р 5, 44). Ім'я *Хвалько* упродовж Середньовіччя уживалося в Сербії (Жел 45) та у Польщі (SSNO I 354).

ХВАЛЯТА. Ім'я того ж походження, що й імена *Хвалим, Хвалимир*, але утворене за допомогою суфікса *-ęta*. Пор. особове ім'я 1412 р. зафіксоване в Польщі *Chwalantha* Lubiczki (SSNO VII 31).

ХВАСТКО. Особове ім'я *Хвастко*, імовірно, становить демінутив із формантом *-ко* від прізвиська *Хваст* або *Хваста* 'хвастун'. Воно вперше згадується 1565 р.: *Chwastko* Tereskowicz (ОКЗР III 166).

ХИЛА. У імені *Хила* можливі дві етимологічні інтерпретації: а) це дериват від прикметникової основи *хил-* 'хилий, в'ялий, кволий' та б) від календарного імені грецького походження, яке містить корінь *-філ-*, напр., *Філімон, Теофіл*. До речі, в укр. мові XVI ст. імена *Хилъ* і *Филъ* виступали варіантами того ж самого імені (Керста 130 – 131).

Ім'я відтворюється на підставі суч. прізвищ, давньоруських патронімів та давньопол. особових імен. Пор. суч. прізвища *Хила* (розм. – *Хыла*) на Закарпатті та *Chela* – с. Іванівка (Чу Прізв. 575). Пор. також 1146 р.: давньоруський патронім Мирославъ *Хиличь* – боярин чернігівський, воєвода Святослава Ольговича (Туп 307; ЛР 200). Пор. ще пол. антропонім 1380 р.: «Nicolao dicto *Chyla*» (SSNO II 359).

ХИЛКО. Ім'я має двояке пояснення: а) воно є здрібніло-пестливим варіантом від календарного імені грецького походження *Філ* чи *Філімон, Філіп* або б) суфіксальним дериватом від діалектного прикметника *хилий* 'в'ялий'. Найдавніші фіксації особового імені *Хилко* походять із 1649 р. Пор. козаки Прилуцького полку *Хилко* Сєнчєнко, *Хилко* Воронєнко, *Хилко* Богачєнко, *Хилко* Донъчєнъко (РВЗ 442, 443, 447) та козаки Полтавського полку *Хилко* Сушко і *Хилко* Москал (РВЗ 415, 429). Однак патроніми від цього імені фіксуються раніше.

ХІРА. Ім'я походить, імовірно, від основи *хір-* або *хир-*, від якої утворювалися як антропоніми, так і топоніми (напр., с. *Хирів* під Львовом, с. *Хирово* в Молдові), та все ж походження імені залишається спірним. Можливо, воно не є слов'янським, а походить від імені грецького походження *Ischiros*, що від співзвучного апелятива 'сильний, могутній, сміливий' (Трійняк 152) або від рідкісного календарного імені грецького походження *Хера* (Грк 203). Однак найбільш правдоподібно, що ім'я пішло від апелятива *хира* 'хвороба' (Rymut I 91), співвідносної з дієсловом *хиріти* – 'бути кволим' (СУМ XI 60).

Перші згадки імені *Хіра* приносять записи XVI ст. Напр., 1535 р.: *Хира* Ивашков – учасник судового процесу (Туп 414); ім'я *Хѣра* 1539 р. згадується в Росії (там же), а 1412 р. його споріднене *Chyrzyna* – у Польщі (SSNO I 360). Однак найбільше фіксацій імені припадають на Східні Карпати XVII – XX ст.ст. Пор. 1605: *Chira* Lazar – с. Слатинка (Bélay 202).

ХІТЧА. Слов'янське особове ім'я, співвідносне з давньою іменною основою *хотѣти*, а засвідчене в суч. назві укр. села *Хітча* Стропківського р-ну Східнословацького краю. Перша згадка села походить із 1408 р. як *Hothcha*, а друга у формі *Hothcza* – 1430 р. (Краєзн. словн. 487 – 488). Див. ще імена **ХОТИМИР, ХОТИН.**

ХМІЛЬ. Розмовно-побутове ім'я *Хміль*, напевно, походить від назви рослини *хміль*. Найдавніша з відомих нам укр. згадок імені *Хміль* походить із 1412 р.: *Хмѣль* крщенє имя Прибєкъ – м. Львів (ССУМ II 508); 1413: ...Chodor Poczuthy *Chmiel* – м. Галич (ССУМ II 508); 1649: козаки *Хмиль* Антроповичъ (Р 72), Андрушко *Хмѣль* (Р 49), Грицько *Хмеликъ* (Р 179).

ХОВОТА. Імовірно, особове ім'я *Ховота* утворене від дієслівної основи *хов-* 'ховати' за допомогою суфікса *-ота*, як і *Ходота*... Напр., 1552 р.: *Ховота* сынъ Ленцовъ – м. Вінниця (ОВЗ 605).

ХОДКО. Особове ім'я *Ходко* (рідше *Ходько*) пішло від дієслова *ходити*, а первісна його семантика – 'той, що ходить'. На сході України його нерідко сприймали як демінутив від календарного імені *Ходор, Хведір*, тобто *Федір*. Від імені *Ходко* у XV ст. вже утворювали патроніми, напр. *Ходкевич* (ССУМ II 509) та шляхтич *Ходковскии* Войтєх (АЖГУ 211).

Перші записи особового імені *Ходко* приносять писемні пам'ятки XIV, а останні – XVII ст. Напр., 1359: панъ *Ходько* Быбєльскии – м. Перемишль (ССУМ II 510); 1370: пану *Ходьку* – м. Луцьк, от... *Ходка* Костича – м. Сучава (там же); 1552: *Ходко* Нехолодко, *Ходко* Жало, *Ходко* Синкович, *Ходко* Подгулкович – м. Чорнобиль (ОЧЗ 87). Серед запорозьких козаків 1649 р. був лише один *Ходко* (Осташ Інд. 516).

ХОЛОД. Лексема *Холод* в укр. антропонімії частіше виступає в функції прізвищ при особових іменах. Напр., 1676: Стефанъ *Холодъ* (Арх ЮЗР I/12 104); 1715: *Cholod* Ihnad, Ivan – с. Липча (Bélay 172), але в окремих випадках, у середині XVII ст. за лексемою *Холод* ще можна вбачати функцію власного особового імені. Напр., 1649 р.: козак *Холодъ* Писар (РВЗ 225).

ХОРОБР. Особове ім'я *Хоробр* відтворюється на підставі назви міста Чернігівської обл. *Хоробъръ*, згадуваної 1153 р.: «Святослав Ольговичь скупяся съ Изяславомъ Давыдовичемъ оу *Хоробря*» (ПСРЛ 465). А назва міста походить від прикметника *хоробрий* 'відважний' (Срезн III 1386; ЕСЛГНПР 171; Фасмер ЭСРЯ IV 264).

ХОРОБРИТ. Іменування однозначно є іменем прізвиськового типу (Skulina 113). Прізвисько утворено від укр. прикметника *хоробрий* за допомогою рідкісного суфікса *-ит*, як у слів зразка *ворожбит, наймит*..., а первісною се-

мантикою воно перегукувалося з чес. *Chrabroš* (Knappová 107). Уперше ім'я згадується 1248 р.: «князь Михайло, нарицаемый *Хоробритъ*, сынъ Ярославль» (Туп 415).

ХОРОШКО. Особове ім'я утворено за продуктивною моделлю з формантом *-ко* від прикметника *хороший*, тобто як і імена *Величко*, *Глушко*, однак ім'я з самого початку було тільки родинно-побутовим. Отже, шукати в ньому якийсь відголосок імені давнього божества *Хорос*, здається, немає достатніх підстав, хоча найдавніша його письмова фіксація має вигляд *Хороско*. Так називали 1600 р. луцького намісника Константина *Хороска* (Арх ЮЗР V/1 97; Туп 416).

Інші записи з іменуванням *Хорошко* приносять писемні пам'ятки XVII ст. Напр., 1603: Іван *Хорошко* (КЗС II 103); 1649: козак Білоцерківського полку Антипъ *Хорошъко* (РВЗ 70), козак Черкаського полку Сємєнъ *Хорошъко* (РВЗ 92), козак Уманського полку Гаврило *Хорошко* (РВЗ 220), козак Черкаського полку Семенъ *Хорошєнко* (РВЗ 69). Цікаво, що патронім від цього іменування засвідчено вже раніше, а саме – 1552 р.: Єско *Хорошенко* – київський міщанин (Арх ЮЗР VII/1 115).

ХОТ. Ім'я *Хот* виникло внаслідок усічення котрогось із таких двоосновних імен, як *Хотимир*, *Хотислав* чи *Доброхот*, які містили у своєму складі основу *-хот-* від дієслова *хотѣти* 'бажати'. На території України засвідчуються спочатку патроніми. Напр., 1170 р.: Коснятин *Хотович* – воїн (Туп 865); 1137: Григорій *Хотовичь* – боярин київський, тисяцький Гліба Юрійовича (ЛР 297, 308, 492); 1552: Станко *Хотевич* – луцький селянин (Арх ЮЗР VII/1 182).

Частішим було ім'я в Новгороді, напр., 1228: *Хотъ* Станимировичь, *Хотовъ*, *Хотовичь* (Skulina II 154). Воно подибувалося в Польщі (SSNO I 335) та в Чехії (Svob 270).

ХОТА. Особове ім'я похідне від *Хот* або усічений варіант із формантом *-а* від двоосновного імені *Хотимир* чи *Хотин*. Пор. 1666 р.: особове ім'я *Хота* (ПК 6). Пор. також патронім 1565 р.: *Choticz* (ОКЗР I 100), серб. ім'я XIV ст. *Хотило* (Грк 187).

ХОТЕВИД. Давнє слов'янське особове ім'я складене з дієслівної основи *хотѣти* 'бажати' та основи *-вид*, яке відтворюється на підставі посесивної назви села *Хотевиж* – тепер *Фотевиж* Глухівського р-ну Сумської обл. Ойконім письмово засвідчено 1779 – 1781 рр. (Купч 113).

ХОТЕН. Особове ім'я *Хотен* утворено від пасивного дієприкметника дієслова *хотѣти* 'бажати' (Mal Star 140). Уперше зафіксоване воно 1284 р. серед імен кріпаків Ужгородського замку: *Hothen*, Hustugk, Domozlo, Doruzlai... (Nagy I 30). Пор. також запис 1464 р.: *Choten* (AGZ XV 3280). Запис імені *Choteyn* представлений також у пол. середовищі серед селян Галичини XV ст. (Szulewska 200; SSNO I 335). Воно відзеркалене також у середньовічній ойконімії румун. Марамороша, зокрема в назві села *Hoteni* (Дэже 253) та в топонімії Чернівеччини – в назві м. *Хотин*, яку виводять із особової назви *Хота*, співвідносної з іменем-композитом *Хотимиръ* (там же).

ХОТЕНЯ, род. – ХОТЕНЯТИ. Напевно, особове ім'я первісно становило іменник середнього роду з основою на *-еня(т)* від дієслова *хотѣти*. Воно засвідчене 1552 р. в ойконімі «*z Chotenowicze*» (Купч Найд 71).

ХОТЕСЛАВ. Давнє слов'янське двоосновне ім'я, яке відтворюється на підставі записів топоніма *Хотєславль* XV – XVII ст.ст. (Купч Стат 219 – 220). Отже, препозиційним компонентом імені є дієслово *хотѣти*. Окрім українців, віддієслівне ім'я *Chotěslavъ* знали також давні чехи, а первісним значенням його було 'той, що хоче слави' (Pleskalová 18).

ХОТИЛЮБ. Слов'янське ім'я відтворюється на підставі назви села *Chotylub* Любачівського повіту і вперше згадується в XVII ст. Отже, це ім'я двоосновне. Його складено з дієслівної основи *хот-* (хотѣти) та основи *люб-* (любити). У документах згадується з XVII ст. Детальніше див. Д.Бучко Назви найдавніших поселень ... 53-54).

ХОТИМ. Особове ім'я становить усічений варіант загальнослов'янського двоосновного імені *Хотимир*, препозиційним компонентом якого був пасивний дієприкметник *хотим* 'бажаний, жаданий', тобто як і у імені *Вадим*. Найдавніша укр. згадка імені походить із 1565 р.: *Chotim* (ОКЗР II 105). Пор. також мікротопонім *Хотим'ят* із затопленої частини Старинської долини на Пряшівщині, описаний у статті М. Дуйчака (Н зб. МУК у Свиднику 12, 528).

ХОТИМИР. Ім'я відтворюється на підставі покутського ойконіма *Хотимирь* (Кобилянський Культура і побут... 275; Х – Д 93; Бучко Пох 120), письмово засвідченого 1437 р. (AGZ XII 25; Мор 201; Бучки Давньоукр 13) та 1443 р. А становить воно неусічений варіант слов'янського двоосновного імені *Хотимир* (Демчук 44), складеного з дієслова *хотѣти* та іменника *миръ*. Наявність такого імені у слов'ян підтверджується пол. записами XIII – XIV ст.ст.: *Chocimir*, *Choceimir* та іншими (SSNO I 321). Пор. ще пол. запис посесивної назви 1443 р.: *Hocimirs* – с. Галич (AGZ XII 110). Перша письмова згадка імені *Хотимир* узагалі стосується карінтійського князя *Хотимира*, який охрестив словенців у другій половині VIII ст. н. е.

ХОТИМИСЛЬ. У фінальній частині другого компонента *мысл-* проглядається рефлекс посесивного суфікса **-jь*.

ХОТИМКО. Здрібніло-пестливий варіант із формантом *-ко* від слов'янського особового імені *Хотим*, яке становить усічену форму праслов'янського імені *Хотимир*. Засвідчується в пам'ятках XVI ст. в латинографічній формі *Chotimko* (Керста 14), а також патронім 1565 р.: *Chotimkowicz* (ОКЗР II 87).

ХОТИН. Ім'я відтворюється на підставі укр. прізвища *Хотин* та давнього ойконіма *Хотин*, представленого в кількох областях Західної України (УРС АТП 864). Пор., напр., 1557 р.: ойконім *Chotyń* і *Choteń* – Березнівський р-н на Ровенщині (Пура 75). Пор. також прізвище *Хотин* у іменуваннях 1689 р.: *Hotin* Fedor і *Hotin* Anuce в марамороських селах Хотені та Десешті (Bélay 149), а в Харківській обл. – суч. прізвище *Хотенко* (Редько 1132).

ХОТИСЛАВ. Давнє слов'янське ім'я, яке відтворює О. Купчинський (Купч Найд 71), передбачаючи в основі дієслово *хотѣти,* та іменник *слав(а)*. Пор. ойконім *Хотислав* Малорицького р-ну в Білорусі.

ХОТКО. Здрібніло-пестливе ім'я утворено усічувально-суфіксальним способом від двоосновного слов'янського імені моделі *Хотимир*, *Хотислав*. Укр. писемними пам'ятками ім'я засвідчується з XV ст. Напр., 1469 р.: *Хотко* (Туп 473); 1564: *Хотко* Зарубичъ – любомильський селянин (Арх ЮЗР VIII/2 238); 1564: *Chotko* Layowicz (ЛРС 280); 1565: *Хотко* Махновичъ – ратненський селянин (там же). Пор. також патронім 1484 р.: панъ Ивашко *Хотковичъ* – воєвода київський (Туп 809) та суч. прізвище *Хоткевич* на Харківщині (Редько 1132). Пор. також назву укр. села *Хітча* (по-словацьки – *Chotča*), яка у Пряшівському окрузі СР згадується вже 1408 р. (Краєзн. словн. 486).

У Польщі ім'я *Хотко* значиться з кінця XIV ст. Напр., 1399 р.: «Stanislaus, kmetho dictus *Chotko* de Strzelce» (SSNO I 335).

ХОТЯН. Слов'янське особове ім'я, утворене від антропооснови *Хот-*. Отже, ім'я пов'язане з дієсловом *хотѣти* (див. **ХОТИМИР**), правдоподібно, через антропонім *Хота* (див. вище).

Пор. ще пол. ім'я *Chocian* (Mal Bud 157) та назву села *Хоцєн* біля м. Луцьк із 1487 р. (вихідна форма – *Хотень*).

Більшість записів цього імені походить із півночі України XVI – XVII ст.ст. Напр., 1552 р.: *Хотянъ* Сирот – м. Вінниця (ОВЗ 627); 1596: патронім Ермола *Хотянович* (Арх ЮЗР VI 252). Пор. ще запис 1620 р. *Хатян* (*Chatyan*) Полущеня – с. Воля Дубровна (ВКО 188); 1649: козак Київського полку Нестор *Хотянєнко* (РВЗ 293).

ХОТЯНКО. Слов'янське ім'я утворене від *Хотян* (див. вище) за допомогою форманта *-ко*. Пор. запис 1666 р.: *Хотянко* Захожей (ПК 365).

ХОЦ. Усічений варіант котрогось із двоосновних імен типу *Хотимир*, *Хотислав* з пол. асибіляцією */т/* > */ц/*, як напр., пол. *Chociebor*, *Chociemir*, *Chocsław* і т. п. (Mal Bud 157). Єдиною ілюстрацією цього імені в нашій картотеці є запис антропоніма 1620 р.: *Хоц* Михненя – с. Новичі (ВКО 320).

ХОЦКО. Фонетична видозміна укр. особового імені *Хотько*, що кінецькінцем пов'язане з дієсловом *хотіти* (Єфименко 110). Наявність асибіляції в імені *Хоцко* (із *Хотько*) зумовлена білорус. або пол. впливом. Найдавніша згадка імені походить із 1552 р.: *Хоцко* – м. Чорнобиль (ОЧЗ 87). Пор. білорус. ойконім *Хоцiслаў* Малорицького р-ну.

ХОЦЬКО. Фонетично-полонізований або білорусизований відповідник укр. імені *Хотько*. Найдавніші укр. записи імені походять із XVI ст. Напр., 1552 р.: *Хоцько* Рубенькович – м. Остер (ООЗ 596). У Польщі ім'я *Choczko* значиться вже 1385 р., пор. «Wencone Pay dicto *Hoczkone*» (SSNO I 323).

ХРАН(А). Це наслідок усічення південнослов'янського імені зразка *Хранимир* або *Хранислав*, у якого препозиційним компонентом виступала неповноголосна форма дієслова *хранити* 'охороняти, оберігати' (Илчев 521; Грк 204) або серб. апелятив *храна* 'їжа, страва, корм'. Ім'я *Chran* нині вживають також чехи та словаки, як розмовний варіант повного імені *Chranislav* (Knappová 107; Majtán – Považaj 125). На укр. теренах ім'я *Хран* значиться з другої половини XV ст. Напр., 1479 р.: вѣра пана *Храна* дворника – м. Сучава (ССУМ II 517).

ХРЕЩЕН. На теренах середньовічної Польщі ім'я *Chrsczon* записувалося в кількох варіантах (SSNO I 342), а в структурному плані становить пасивний дієприкметник від дієслова *хрестити*. Найдавніший запис імені походить із 1394 р.: пан гофмистръ *Крщнъ* – м. Краків (ССУМ II 372). Пор. ще запис імені 1399 р.: панъ *Хрщєнъ* Судомирски (ССУМ II 245), а також запис 1394 р. із Білорусі: *Хрищон* Сарнавский (Бір 269).

ХРОМИБОГ. Особове ім'я, яке відтворюється на підставі назви села *Хромибог*, що біля м. Хмельницького (тепер уже не існує). Ім'я складене з відомих слов'янських основ, а саме з прикметникової основи *хромий* 'кульгавий' та іменника *бог*. У пам'ятках писемності назва фіксується як *Chromiboh* 1565 та 1578 років (SG XV/1 328, 347).

ХУБА. В акті 1443 р. від 6 лютого наводиться ім'я *Хуб*, яке перегукується з південнослов'янським прикметником *хубав* 'гарний' (див. Мор 86, 87).

ХУДА. Чол. ім'я *Худа*, як і болг. *Худо*, котре співвідносять із старовинним прикметником *худ* 'бідний, бідолашний, нещасний', нині кваліфікується як гіпокоризм від двоосновного імені *Худислав*, згаданий уже в латинській пам'ятці XIII ст. (Грк 205). Чол. ім'я *Chudoslaw*, як і жін. ім'я *Chuda*, засвідчене в Середньовіччі також у Польщі (SSNO I 346). Твірна основа імені в наступні століття виявила високу продуктивність при творенні прізвищевих назв. Пор. прізвища *Худан*, *Худанич*, *Худик*, *Худинець*, *Худович* і т. п. (Чу Прізв. 589). Перші згадки антропоніма *Худа* на укр. землях приносять пам'ятки пи-

семності XV – XVIII ст.ст. Напр., 1566 р.: Mikita olim *Huda* (Арх ЮЗР VIII/3 366); 1649: козак Брацлавського полку Василь *Худа* (РВЗ 262), козак Уманського полку Кость *Худик* (РВЗ 216); 1667: пр-ще *Chuda* – с. Раковець, м. Виноградів (Szabó 458, 424).

ХУДИМ. Ім'я можна кваліфікувати як усічення двоосновного імені *Худимиръ*. Правдоподібно, саме так треба читати поодинокі записи імен на галицькій Лемківщині кінця XVIII початку XIX ст., засвідчених у Йосифінській та Францисканській метриках. Однак не виключено, що подібні записи могли з'явитися також унаслідок спотворення імені *Гудимир* під рукою пол. писаря, який у мовленні не розрізнював звуків */Г/* та */Х/*.

ХУДКО. Імовірно, саме так (з глухою приголосною */Х/*) треба читати польськолатинські записи із Сх. Галичини 1416 р.: «*Hudko* debet dare Martino» (SSNO II 321 – 322); 1427: Stephanus *Hutko* de Wischaw (там же). У кириличних пам'ятках укр. писемності ім'я *Худко* згадується з XVI ст. Напр., 1565 р.: *Худко* Завада (ОКЗР III 160). Того ж року згадується також латинографічний запис *Chudko* Duma (ЛХС 161). У XVIII ст. на Лемківщині вживаними були укр. прізвища в записі *Chudio*, *Chudko* і т. п. (Крас 159).

Слов'янське ім'я *Худко* утворено шляхом усічення двоосновних імен *Худимир* чи *Худислав* та додавання до них форманта *-ко*.

ХУЄЦЬ. Особова назва прізвискового типу *Хоуєцъ*, якою писар 1468 р. називає власника маєтку та його «млинъ на Сєрєтѣ, гдє єст *Хоуєцъ*» (ССУМ II 521), а 1433, а 1468 року в тій же Сучаві фіксується назва села *Хоуєцѣни*, що в Молдавському князівстві (там же). Укладачі ССУМ'у вокабулу *Хуєць* пояснюють як «особова назва молдавська *хуец*» – 'гуцул' (там же). У той же час румунський лінгвіст Д. Богдан у праці «Связь между ономастикой молдавських и украинских актов», що вийшла 1961 р. в м. Києві, стверджує, що *Хуєцъ* 1433 р. – це «русское прозвище, соответствующее румынскому микфутилъ» (Богдан 259). До речі, 1363 року на Ужанщині також засвідчено подібну назву одного з розбійників, а саме: «Andream quondam famulum Pauli dicti *Chue*» (Sztáray I 332).

Ц

ЦАНЬКО. Це південнослов'янське здрібніле ім'я *Цаньо* або *Цано*, яке постало внаслідок фонетичної видозміни повних особових імен зразка *Станьо*, *Стано*, *Станимир*, *Стамен*, *Стоян* чи якогось іншого імені з ініціальним звукосполученням */СТ/* (Илчев 225 – 226; Грк 206; Šim 402). Найдавніші випадки письмової фіксації цього імені припадають уже на період становлення прізвищ як окремого антропонімного класу. Напр., 1450: *Chanko* – села Вербовець, Веряця (Szabó 527, 545); 1570: Lad. *Caniko* – с. Лохово (Чу Прізв. 589); 1682: *Cianko* Ivan – с. Бистра (Leh Ber 163).

ЦВІТАН. Фонетичний відповідник цього імені *Цветан* нині вживаний болгарами, сербами та хорватами (Илчев 527; Грк 206; Šim 57). Ім'я утворене від апелятива *цвѣт*. Перша згадка імені *Цвітан*, як і кількох інших особових імен згаданої слов'янської етимології, напр., Kraznet, *Cvetan*, Visata, називають замкових слуг 1220 р. із с. Дравці комітату Уґоча (Reg Var 244).

ЦВІТКО. Очевидно, південнослов'янське з походження ім'я *Цветко*, похідне від *Цвет*, *Цвijет* або утворення від котрогось із двоосновних імен зразка *Цветозар*, *Цветомил* (Илчев 527; Грк 206; Šim 59). Найдавніший запис антропоніма *Цвѣтко* Сербинъ залишив

нам опис Вінницького замку з 1552 р. (ОВЗ 607), а перші серб. записи цього імені походять уже з XII ст. (Жел 45).

ЦЕНЬКО. Південнослов'янське здрібніло-пестливе ім'я *Ценко*, як і його розмовний відповідник *Цено*, походять від повного імені *Цветан* (Грк 207; Илчев 528). Перші записи імені на укр. теренах походять із Закарпаття. Напр., 1484 р.: *Cynko* – с. Петрово (Szabó 450); 1567: Rayttko *Czenko* – с. В. Ворота (Чу Прізв. 591). Пор. ще патронім 1605 р. *Cenkowics* – с. Келечин (Bélay 162).

ЦЕХ. Ім'я *Цех* пол. походження. Воно постало як *Ciech* із двоосновного імені зразка *Ciechoslaw* або *Dobrociech*, тобто з антропооснови **těch*, наявної в українських словах *утіха, потіха, тішити* та імені *Войцех*. У Польщі антропооснова *Ciech* та *Ciecho* з асибіляцією */t/ > /ć/* фіксується з XIV ст. (SSNO I 361).

Перші записи антропоніма *Ceh* походять із території Трансільванії, а саме з с. Паньола (комітат Сатмар) за 1325р. (Mak Sza 191). 1600 р. в м. Хуст називається городянин Val. *Ceh* (Bélay 151). Не виключено, що ім'я *Цех* є наслідком аферези пол. імені *Wojciech*.

ЦИБАН. На думку Д. Богдана, *Цибан* – це 'син Циби' (Богдан 271). Напр., 1400 р.: вѣра пана *Цибана*, дочки старого *Цибана* (ССУМ II 526); а в Україні прізвисько *Циба* дають довгоногій людині (Гр IV 428). Пор. ще 1689 р.: пр-ще *Cziba* – с. Боржавське (Szabó 416) та запис антропоніма 1229 р. *Cibik* (Györffy 536).

ЦИБОР. Давнє слов'янське особове двоосновне ім'я *Чьстиборъ* у пол. його звучанні *Czścibor*, у якого препозиційний компонент – це іменник *чьсть*, а постпозиційний – дієслово *бор-*, тобто 'боротися'. У нашому розпорядженні є записи, в яких зазначене особове ім'я виконувало вже функцію прізвища. Пор. 1567 р.: Paul *Czybar* – с. Мартинка (Чу Прізв. 591); 1704 р.: *Czibor* – с. Дубове (Bélay 136). Пор. ще запис *Ścibor* із галицької Лемківщини XVI – XIX ст.ст. (Woln – Pawł 38). А доіменним значенням його було, імовірно, 'шануй, поважай боротьбу' (Majtán – Považaj 75).

ЦИГАН. Антропонімом став відомий етнонім *циган*. Напр., 1437 р.: «гдє *Циган* сидит» – м. Сучава (ССУМ II 52). У Польщі антропоніми на базі етноніма *Czigan* так само починають фіксуватися з початку XV ст. (SSNO I 389).

ЦІЛУЙКО. Укр. віддієслівне утворення прізвиськового типу з формантом *-ко* від дієслівної основи теперішнього часу *цілуй-*, як і в аналогічних утвореннях типу *всезнай, наливай, роздавай*... Найдавніша фіксація антропоніма походить із м. Овруч за 1600 р.: Иванъ *Цѣлуйко* (Арх ЮЗР I/6 289).

ЦОЛАН. Напевно, усічене південнослов'янське ім'я *Цолан, Цола* чи *Цоле*, співвідносне з такими повними особовими іменами, як *Стојадин, Стојан* і т. п. (Грк 207; Илчев 530; Колесник 8), тобто імен, у яких початкове звукосполучення */ст/* змінилося на звук */ц/*. Перші записи антропоніма *Цолан* походять із Закарпаття, але вони фіксують уже той стан, при якому лексема Цолан виконувала в них функцію прізвища. Напр., запис 1570 р.: Joan *Czolan* – с. Колодне на Іршавщині (Чу Прізв. 596); XVII ст.: кенез *Czolan* Gergely – с. Цолановиця (Leh Ber 206). Пор. 1743 р.: кріпак *Czola* (Szabó 334); патронім 1455 р. Костє *Цолич* – м. Ясси (ССУМ II 527). Пор. також патронімічний ойконім *Цолановиця* на Свалявщині, заснований 1649 р. (Дэже 248).

ЦТИБОР. Давнє слов'янське двоосновне ім'я, яке постало внаслідок звукових змін із первісного варіанта *Чьстиборъ*. Нині ім'я *Ctibor*, як і *Ctirad, Ctislav*, зберігають чехи та поляки (Knappová 82; див. ще **ЦИБОР**). Найдавніший запис особового імені *Цтибор* походить із XIV ст. Напр., 1359 р.: воєвода *Цтибор* – м. Перемишль (ССУМ II 387).

ЦЬОКА. Імовірно, хорв. усічене ім'я *Coka*, співвідносне з повними

іменами *Stojan, Stojko* (Šim 403). Найдавніші записи особового імені *Цьока* приносять свідчення з притисянських сіл Виноградівщини та Тячівщини. Напр., 1571 р.: Петр *Цока* – с. Нересниця (Гаджеґа-М 180); 1577 р.: *Cioka* – с. Туртеребеш (Szabó 527); 1602: *Czoka* – с. Фанчиково (Szabó 328). Пор. також патронім 1605 р. Jo. *Cziokan* (Bélay 130).

ЦЬОМА. Це родинно-побутове ім'я, що виникло шляхом усічення укр. дитячого дієслова *цьомати* 'цілувати'. Ім'я вперше засвідчено в XVI ст., а саме 1570 р.: кр. *Цьома* – с. Холмовець (Szabó 265).

Ч

ЧАЙКА. Особові імена *Чайко* і *Чайо* є також у болгар, а на думку С. Ілчева, вони походять від старовинного дієслова *чаяти* 'чекати', 'очікувати' (Илчева 354). За словами Я. Свободи та М. Гркович, *Чайка* – це не назва відомого птаха, а здеформоване давнє слов'янське ім'я з препозиційним дієслівним компонентом *чаяти* 'чекати', як і в іменах зразка *Милочай, Радочай, Нечай* (Svob 73, 131; Грк 209).

Ім'я *Чайка*, як і *Чайко*, в Україні починає фіксуватися з XV ст. Напр., 1437 р.: Iwan *Czayko* (AGZ XI 104); 1552: *Чайка* (ОКЗ 103); 1552: *Чайка* – київський боярин (Арх ЮЗР VII/1 104); 1649: козак Полтавського полку Богданъ *Чайка* (РВЗ 407), козак Кропивнянського полку Костюк *Чайка* (РВЗ 355); 1666: Романъ *Чайка* (ПК 221); 1681: кр. Csajke Istvan – с. Ґаничі на Тячівщині (Bélay 147). Пор. також патронім 1565 р. *Czayczyn* (ЛСХ 135); 1638: Янъ *Чайковичъ* (Арх ЮЗР III/1 374); 1649: козак Уманського полку Васил *Чайковскии* (РВЗ 227); 1715: кр. Mati *Csajka* – с. Ґаничі (Bélay 147). На укр. землях є немало давніх топонімів, які містять у своєму складі антропооснову *-чай-*, напр., *Почаїв, Почайна, Почаєвичі*. У Польщі антропоніми *Czayca* та *Czaja* засвідчуються з XIV – XV ст.ст. (SSNO I 397).

ЧАК. За Я. Свободою (Svob 462), особове ім'я *Чак* походить від дієслова *чекати* 'чекати', власне, від *čakat'*. На Русі ім'я *Чак* згадується вже з XIII ст. Напр., 1233: *Чакъ* – боярин ярославський, воїн Данила Романовича (ЛР 338, 516). У комітаті Береґ ім'я *Чак* згадується 1273 р.: de genere *Chak* (Györffy 530), а в с. Шаланки, що на Виноградівщині дериват *Chakky* фіксується з 1509 р. (Szabó 462).

ЧАКАН. Особове ім'я *Чакан* є новішим фонетичним варіантом імені *Чекан*. Воно продовжує форму пасивного дієприкметника *чекан*, тобто 'очікуваний', 'жданий' (ЭССЯ 4 36). У XV ст. в закарпатському селі Петрово вже називається шляхтич *Csakan* (Szabó 449), а 1605 в с. Драгово зафіксовано кріпака Jo. *Cziokan* (Bélay 168); 1618 в с. Капішова біля Пряшева засвідчено антропонім *Csakan* Fedur (Novak 69); 1648 в с. Жденьово засвідчено антропонім *Csakan* Jaczko (Maksay 608); 1649: козак Київського полку Тимош *Чекановскии* (РВЗ 298), а 1699 р. в м. Свалява засвідчено фонетично мадяризований антропонім *Csakany* Mikita (Maksay 570).

ЧАРНАТ. Ім'я-прізвисько становить один із середньовічних слов'янських еквівалентів імені *Чорнат* із первісним значенням 'чорний, темношкірий' (Богдан 258). Найдавніша укр. фіксація імені *Чорнат* походить із м. Сучава, а саме з 1445 р.: вѣра… Костына *Чарната* (ССУМ II 530).

ЧАСКО. Ім'я, напевно, є усічено-суфіксальним відповідником двоосновного імені *Часлав* (див. далі). Найдавніша його фіксація походить із м. Луцьк за 1552 р.: *Часко* (*Czasko*) Мартинович (Арх ЮЗР VI/1 179). Від таких імен утворювалися також патроніми. Напр., козак Кальницького полку 1649 р. Трохим *Часченко* (РВЗ 267).

ЧАСЛАВ. За словами С. Ілчева, *Часлав* є двоосновним слов'янським іменем, первісним значенням якого було 'той, що очікує славу' або 'той, на кого чекає слава' (Илчев 536). Отже, у препозиційній частині цього імені давнє слов'янське дієслово *чаяти* 'чекати', а в постпозиції – іменник *слава*. Найдавніша письмова фіксація особового імені припадає на 1221 р.: «iudicibus Banko et Benedicto, pristaldis Myska et *Shazlou*» – комітат Саболч (Reg Var 265 – 267). У XV ст. ім'я *Czasław* / *Czasłaus* уже фіксується серед галицьких селян (Szulowska 19). Ім'я *Czasław* часто вживане у Польщі (SSNO I 407). Чол. ім'я *Часлав* понині зберігає свою популярність у деяких р-нах Сербії (Стијовић 48, 69, 80 та ін.).

ЧАСЛО. Ім'я відтворюється на підставі закарпатського ойконіма *Часлівці*, наявного на Ужгородщині з 1393 р. в його угорському написанні *Császlóc* (Дэже 248). Первісно ойконім *Часловці* – це патронім на *-івці* (*-овці*) від особової назви *Часло* із значенням 'сини або піддані Часла'. Сама ж особова назва *Часло* – це складноскорочене слов'янське ім'я, препозиційним компонентом якого була дієслівна основа *чаяти* 'чекати', а постпозиційним – формант *-слава*. За словами М. Гркович, особове ім'я *Часлов* – це варіант імені *Часлав* (Грк 209). На території Чехії з Середньовіччя і дотепер функціонують аж три населені пункти з назвою *Čáslav* (Profous I 298 – 299).

ЧЕДРИК. – див. ЩЕДРИК.

ЧЕКАН. Особове ім'я *Чекан* є локальним еквівалентом до наддніпрянського імені *Ждан*. Його засвідчено в ту пору, коли особове ім'я *Чекан* та його похідні вже виконували функцію прізвищевої назви. Напр., 1606 р.: Иванъ *Чеканякъ* – с. Фольварок (Лел Пам 226); 1649: козак Канівського полку Иванъ *Чеканєнко* (РВЗ 124); 1650: Трохимъ *Чеканенко* (Арх ЮЗР VI/1 570); 1699: *Csekan* Stephan – с. Ялове (Maksay 607).

ЧЕКЕТА. Антропонім *Чекета* понині вживаний у басейні річки Латориці в ролі прізвища, а базою цього антропоніма могла служити основа етноніма *чех* в угор. субституйованій огласовці (*č* > *k*), який на території Закарпаття засвідчується вже з XIV ст. Напр., 1357 р.: *Cseh* Jakob (Leh Ber 28). Антропонім *Чекета* вперше засвідчується 1570 р. (Чу Прізв. 600). Слов'янське іменникове утворення *Чекета* з іменним формантом *-ета* (як і *Білета*, *Добрета*, *Малета*...) утворилося від антропоніма *Chek*, котрий уже з XIII ст. згадується в комітаті Бігар. Пор. 1214 р.: «pro *Cheka* stetit dominus suus» (Reg Var 190).

ЧЕМЕР. Особове ім'я *Чемер* відтворюється на підставі ойконіма *Чемеринці*, який на Львівщині згадується 1383 р. в написанні *Ciemierzyncе*, а 1469 – в написанні *Czemerincze* (Х – Д 211). За М. Худашем та М. Демчук, особова назва *Чемер* походить від апелятива *чемера* 'біль голови' (там же). Однак вважаємо правдоподібнішою версію, за якою давній волинський антропонім *Чемерь* походить від апелятива *чемер* 'отруйна рослина' (Срезн III 1498). Пор. запис антрпоніма 1404 р.: мы... Ходко *Чемерь* – с. Медика (ССУМ II 534) та патронім 1399 р. пан Ходко *Чемєревич* – м. Львів (там же).

ЧЕРВЕН. Погоджуємося з думкою, що назва давньоруського міста *Червенъ* у Галицькій землі, яка в літописах уперше згадується 981 р. (ПСРЛ I 81), так само виникла на базі нечленного прикметника *чьрвенъ* 'червоний' чи з назви місяця *червень* (Нерознак 185). Отже, нечленний прикметник *чьрвенъ* 'червоний' став особовим іменем. Підсилюючим аргументом на користь такого припущення може служити закарпатський ойконім *Червеньово*, що на Мукачівщині, який у місцевих угорськомовних пам'ятках згадується вже 1500 р. в формі *Cserlenó* (Дэже 248), а також запис кріпака 1715 р. з с. Чумальово Ре. *Cserveni* (Bélay 133).

ЧЕРЕСКО. Власне укр. особове ім'я прізвиськового типу від апелятива *черес* 'шкіряний поясок'. Перша згадка антропоніма припадає на 1552 р.: *Череско* Тарасович (ОВЗ 605).

ЧЕРМАК. Правдоподібно, дериват від прізвиська *Чєрмний*, тобто 'чорний', який у Києві та Галичині згадується вже з початку XIII ст. (ЛЛ 405; ИЛ 499; ЛР 382, 386). Антропонім згадується 1498 р.: «а в *Чермака* зъ братею...» (ССУМ II 536). На території Польщі антропонім *Czermak / Czyrmak* згадується на сто років раніше (SSNO I 438).

ЧЕРМНИЙ. 1443 р. засвідчена особова назва *Чєрмныи* Юга – с. Нямц (ССУМ II 536), первинним значенням якого було, імовірно, 'чорний'.

ЧЕРН, род. – ЧЕРНА. Особове ім'я *Черн* у формі нечленного прикметника *Чернъ* раніше вживалося майже в усіх слов'янських народів, а давали його темношкірим або темноволосим дітям. Напр., 1076 р.: «наректъ имя ємоу Исакии, бѣ бо имя ємоу *Чєрнъ*» (ЛЛ 192; Туп 66); 1472: *Чєрнъ* и Ромънєл – м. Сучава (ССУМ II 537). По-польськи воно традиційно записувалося як *Czern* (SSNO I 420). Від цього імені утворювалися патроніми і прізвища. Напр., 1378 р.: Игнатко *Чєрнєвич* – м. Перемишль (ССУМ II 536); 1648: *Cherna* Bronecz – с. Чинадьово (Maksay 521).

ЧЕРНАТ. Особове ім'я *Чернат* усього два рази представлене в т. зв. Молдавських грамотах, а саме за 1443 р.: пан *Чєрнат* Плоскар – с. Нямц (ССУМ II 536) та 1663 р. в формі давального відмінка: паноу Щєфоулоу *Чєрнатоу* – м. Сучава (там же). Щодо фінального *-ат*, то воно, імовірно, становить залишок редукованого форманта *-ата* або рефлекс постпозиційного артикля, що вказувало б на його болг. походження.

ЧЕРНАТА. У ролі називного відмінка закріпилася форма болг. імені *Чернат* у родовому відмінку приналежності з флексією *-а*. Єдиний приклад на ім'я *Черната* походить із Брацлавського полку 1649 р., що по сусідству з Молдовою: козак *Чєрната* Янєнко (РВЗ 252) та прізвищева назва козака Уманського полку 1649 р. – Панасъ *Чєрната* (РВЗ 228).

ЧЕРНЕЦЬ, род. – ЧЕРНЦЯ. Очевидно, ім'я прізвиськового походження *Чернець* пішло від апелятива *чернець* 'монах'. Перші фіксації цього антропоніма (але вже у функції прізвищевої назви) приносять писемні пам'ятки XV – XVI ст.ст. Напр., 1449 р.: городянин Petri *Chernecz* – м. Михайлівці (Nagy II 442); 1570: Jo. *Czernecz* – с. Росвиґово; Helias *Czernecz* – с. Балашівці (Чу Прізв. 603) та ін. У XVII ст. від цього антропоніма вже засвідчуються патроніми. Напр., 1673 р.: осавул у війську запорозькому Алексій *Черненченко* (Туп 823). А з XIV ст. чол. похідне ім'я *Črnec* засвідчується також у словінців м. Трієст (Merkú 453).

ЧЕРНИК. Особове ім'я *Черник* походить від давньої форми субстантивованого прикметника *чьрн-* 'чорний', а утворено його за тою ж словотвірною моделлю, що й імена *Білик, Добрик, Довжик, Милик, Світлик, Щедрик* і т. п.

Найдавніші укр. записи цього слов'янського імені походять із XV ст. Напр., 1451 р.: кріпак *Czernyk* – м. Виноградів (Szabó 420); 1565: *Czernik* (ОКЗР III 247); 1600: *Черникъ* (Арх ЮЗР I/3 787); 1648: *Czernyk* Ivasko – с. Ізки (Bélay 155). У XVI та XVII ст. засвідчені вже патроніми від цього антропоніма. Напр., 1520 р.: Мацко *Черниковичъ* – боярин у Литві (Туп 821); 1649: козак Білоцерківського полку Семен *Чєрничєнъко* (177); 1654: білоцерківський козак Васко *Черныченко* (там же). Ім'я *Czernik* та *Czernek* поширеними були також у середньовічній Польщі (SSNO I 400 і далі). А за популярність цього імені серед простого люду говорять також закарпатські топоніми: *Черник* – гора біля с. Стройно (Петров 214; Дэже 248).

ЧЕРНИСЛАВ. Слов'янське ім'я *Чернислав* закладене у прізвищевій посесивній назві Костє *Чрънїславовъ* зять, засвідченій 1434 р. в м. Сучаві (ССУМ II 550), причому всі три особи за етнічною належністю віднесено до циган, а саме: «три челяд цигански на имя Славъ, Хръловҍн и Костє *Чрънїславовъ* зять». Структура прізвищевої назви *Чернислав* однозначно слов'янська, апелятивне значення обох її компонентів цілком зрозуміле, однак їх поєднання трохи незвичне, хоча у хорватів XII ст. згадується ім'я *Črnoslav* (Šimčak 193).

ЧЕРНИЧКО. Слов'янська особова назва *Черничко* – це укр. утворення з формантом *-ко* від особового імені *Черник*, яке словаками та угорцями сприймалося як */e/*. Єдине, що можна з певністю сказати про запис антропонімів Georgi *Chernethko* та Matie *Chernethko* (Nagy I 445) у цьому випадку, це те, що його здійснював не українець, а словак або угорець, у письмі яких немає графічних засобів для розрізнення укр. звуків */Е/* та */И/*.

ЧЕРНИШ. Давнє слов'янське особове ім'я, яке щедро представлене серед укр. особових імен XV – XVI ст.ст., особливо на Поділлі. Пор. 1444 р.: *Czernysz* (AGZ XIV 948); 1552: *Черныш*ъ – сынъ Гришинъ – вінницький міщанин; *Черныш*ъ Унучковичъ; *Черныш*ъ Степановичъ (Арх ЮЗР VII/1 607, 606, 604); 1649: козак Корсунського полку *Черниш* Нєчипорєнъко (РВЗ 138). Від імені *Черниш* здавна утворюються патроніми. Напр., 1572: Васко *Черныш*евичъ – селянин південно-західний (Арх ЮЗР VI/1 93); 1649: козак Уманського полку Пєдор *Чорънищєнко* (РВЗ 220); 1669: Сава *Черныш*енко – запорозький козак (Туп 823).

У Польщі тих часів так само засвідчено антропонім *Czernusch* (SSNO I 421), щоправда у XV ст. там уживалися також імена *Czernoch*, *Czernosz*, *Czarnosz* та *Czarnusz* (SSNO I 403, 421, 426).

ЧЕРНІГ. Особове ім'я відтворюється на підставі давнього ойконіма Сіверської землі на річці Десна – *Чернігів*, який уперше згадується 907 р. (ЕСЛГНПР 173). Утворено ойконім від особового імені *Чьрнҍгъ*, тобто від двоосновного імені, препозиційним компонентом якого був *чьрн-* 'чорний', а постпозиційним – *-нҍг-* 'дбайливість, любов' (ЕСЛГНПР 174; Купч Найд 62). Підтвердженням прийнятності такої інтерпретації можуть бути укр. антропоніми, зафіксовані пам'ятками наступних століть. Напр., 1445 р.: *Czernyegow* (AGZ XII 1501; Демчук 38); 1445: «Dominus Nicolaus *Cernyegow*» (SSNO I 421). Пор. ще запис антропоніма 1552 р. Туношко *Черниговъ* – вінницький міщанин (Арх ЮЗР VII/1 605), та патроніма 1648 – 1651 рр.: *Czernichow* (МІГ II 173). Пор. ще суч. українські прізвища *Чорниґій* та *Черне́ґа* (Чу Прізв. 611; Редько 1163), а також топоніми України *Черніж*, *Чорніж* та ін. (Купч Найд 62). А у словенців, зокрема в м. Трієст, слов'янське ім'я *Černogoj* функціонувало вже XVI ст. (Merkú 452).

ЧЕРНОТА. Слов'янське особове ім'я, утворене за допомогою форманта *-ота* від імені *Чьрнъ*. Найдавніша фіксація імені походить із 1565 р.: *Чернота* – м. Бар (Арх ЮЗР VII/2 226; Туп 426).

ЧЕРНОШ. Особове ім'я, утворене від тієї ж антрпооснови, що й ім'я *Чернота*, + суфікс *-ош*. Найдавніша фіксація імені походить із 1423 р.: *Czernos* (PdLw III 104).

ЧЕРНОУС. Укр. особова назва прізвиськового типу утворена шляхом поєднання прикметникової основи *чьрнъ-* 'чорний' та іменної основи *-ус-* 'вус'. Найдавніша фіксація походить із 1412 р.: Иванъ *Чєрноусъ* – м. Львів (ССУМ II 537).

ЧЕРНУХ. Слов'янське особове ім'я, утворене від прикметникової антропоосновИ *чьрнъ-* 'чорний' за допомогою суфікса *-ух*. Найдавніші записи цього

імені походять із XIV – XVI ст. Напр., 1337 р.: кріпаки «*Chernuch* et Peter vocorum» – с. Винне на Сх. Словаччині (Nagy I 132); 1552: Иванъ *Черноухъ* – боярин остерський (Арх ЮЗР VII/1 597). Пор. також патронім 1589 р. Богданъ *Чернушичъ* – західний селянин (Арх ЮЗР VI/1 201).

ЧЕРНЬ. Імовірно, укр. монаше ім'я, утворене від антропооснови *чьрнь*. Письмово засвідчене воно вже в XI ст., а конкретніше – 1074 р.: бѣ бо имя ѥму Исаакии *Чернь* – монах києво-печерський (ПСРЛ I 191 – 198).

ЧЕРНЯ, род. – ЧЕРНЯТИ. Укр. особове ім'я утворено від прикметникової основи *чьрнъ-* 'чорний' за допомогою суфікса *-ят*. Ілюстрацією реального вживання цього імені може бути запис 1649 р. козака Черкаського полку *Чєръня* Пєтрєнъко (РВЗ 89). У Польщі подібні антропонімні утворення, як «Jan *Czarnię* de Nissankowicz Russie», значаться вже 1491 р. (SSNO I 401).

ЧЕРНЯК. Укр. неофіційне особове ім'я від антропооснови *чьрнъ-* 'чорний' за допомогою суфікса *-'ак*. Однак, правдоподібно, у названих випадках ім'я вже виконувало функцію родового прізвиська. Найдавніші записи цього імені походять із XVII ст. Напр., 1654 р.: Грицко *Черняк* – білоцерківський козак (Туп 427); 1649: козак Полтавського полку Васил *Черънячєнъко* (РВЗ 408), козак Кальницького полку Иван *Чєрънячєнъко* (РВЗ 257); 1659: *Черняк* Григорій Семеновъ (там же).

ЧЕРНЯТА. Укр. особове ім'я, утворене від антропооснови *чьрнъ-* 'чорний' за допомогою суфікса *-'ат*. Переважна більшість записів цього імені бере початок із середини XVII ст. Пор. 1649 р.: козак Корсунського полку *Чєрънята* Чєчєлєнъко (РВЗ 162). Пор. також іменування козаків, у яких антропооснова *Чернята* вже виступає у формуванні прізвищевих назв чи навіть прізвищ. Пор. 1649: козак Чигиринського полку Иван *Чернята* (РВЗ 27), козак Кропивнянського полку Васил *Чєрнята* (РВЗ 368); козак Корсунського полку Грыцко *Чєрнятєнко* (РВЗ 161). Пор. ще патронім 1649 р. козак Брацлавського полку Ярош *Чєрнятин* зят (РВЗ 256), а також назву села *Чернятин* Городенківського р-ну з 1649 р. на Покутті.

ЧЕСЛАВ. Рідкісне слов'янське ім'я, яке становить звукову видозміну давнього двоосновного імені *Чьстислав*, нині вживане у чехів, поляків та сербів (Knappová 83; Rospond 161). У містах Луцьк та Хмельницький особове ім'я *Чеслав* набуло друге життя вже у міжвоєнні роки (Скорук 149; Горобець 269), правдоподібно, під впливом пол. антропонімікону.

ЧЕХ. У імені можливі щонайменше дві етимологічні інтерпретації: а) від етноніма *чех*; та б) від композитного імені моделі *Чеслав*, *Чедомир*. Першу версію частково підтримує також наявність прізвища *Чегіль*, яке на Закарпатті вживається з XVII ст. (Лел Пам 228), та зафіксоване в Польщі прізвище *Czechel* 1476 р. (SSNO I 413). Напр., 1357 р.: *Cseh* Jakob – с. Дравці на Виноградівщині (Leh Ber 28); 1369: Андрѣй *Чехъ* (ССУМ II 541); 1563: *Czech* – кременецький міщанин (Арх ЮЗР VII/2 43); 1649: козак Полтавського полку Лавринъ *Чехъ* (РВЗ 413). Пор. також 1631: патронім панъ Юрій *Чехович* – м. Київ (Арх ЮЗР VII/1 399).

ЧЕХОСЛАВ. Це – новіше двоосновне особове ім'я, складене з етноніма *чех* та іменника *слава* або фонетично спотворений варіант пол. імені *Cichosław*, тобто *Тихослав*. У єдиному прикладі, що містить наша картотека, це ім'я, записане у вигляді *Czechoslaw* (AGZ XIX 151).

ЧИБОР. Очевидно, це – фонетична видозміна давнього слов'янського двоосновного імені *Чьстиборъ*. У давніх закарпатських латинографічних пам'ятках угор. мови цей антропонім уже виконував роль прізвища. Напр.,

1641: *Csibor* Laszlo (читай: *Чибор* Василь) – с. Ромочевиця (Hod Okm 87).

ЧИЖ. Особове ім'я пішло від назви птаха *чиж*. У латиномовних записах Затисся ім'я *Чиж* фіксується вже з 1221 р., напр., *Chiz*, Petrum et Dumasa (Reg Var 272). У пол. транслітерації 1461 р. цей антропонім має вигляд: pan Jussko *Cziżь* (SSNO I 444). Крім наведеного запису, пол. письмові джерела з укр. земель XII – XV ст.ст. наводять ще декілька записів, у яких лексема *Чиж* та її дериват *Чижик* мають однозначно укр. графічний вигляд. Пор. також запис 1136 р.: посесори «*Ciz* i Sostros, advocatus *Cziszik* Soczewca de Sambor» (SSNO I 444 – 445).

ЧИКУТ. Див. **ЩИКУТ.**

ЧОКАН. Це фонетичний варіант імені *Чекан*. На укр. землях ім'я *Чокан* письмово фіксується з кінця XV ст. Напр., 1495 р.: Влашинь и нєпот єго *Чокан* – м. Сучава (ССУМ II 545); 1489: Михоул *Чокан* (там же); 1605: Paul *Cziokan* – с. Драгово (Bélay 168).

ЧОЛАН. Імовірно, особовим іменем виступає прізвисько високочолої особи, яке укр. писемними пам'ятками засвідчене на Іршавщині вже 1570 р.: кріпак Ioan *Cholan* – с. Колодне (Чу Прізв. 609). Ім'я *Čolan* дуже популярне серед хорватів пізнього Середньовіччя (Šim Nepozn. 156 – 157), а в наші дні лексема *Чолан* уже виступає у функції прізвищ на Хустщині, де початки її фіксації сягають XVI ст. (Чу Прізв. 609).

ЧОЛОС. Особова назва *Чолос* засвідчена вже у латинографічній пам'ятці, писаній 1217 р., відомій під назвою Варадинські реєстри, а саме – в записі: «ut unus ilorum nomine *Choloz*» – комітат Бігар (Reg Var 214).

ЧОП. Слов'янське особове ім'я *Чоп* від давнього апелятива *чоп* – 'чіп, чопик, затичка'. Найдавніші записи імені *Чоп* походять із Берегівщини XIII ст., а саме з 1220 р.: pristaldo *Czyob* de villa Tumpa – комітат Береґ (Reg Var 248). Пор. також 1415: кр. *Chap* – с. Самошсеґ (Maksay 209). Пізніше лексема Чоп виступає вже тільки в ролі прізвищевих назв (Чу Прізв. 610), а також у ролі ойконімів, як напр., назва м. *Чоп*, с. *Чопівці*. Пор. також прізвище козака Кропивнянського полку 1649 р. Грыцъко *Чопєнко* (РВЗ 355) та прізвище козака Полтавського полку 1649 р. Хома *Чопєнъко* (РВЗ 412). Пор. також запис 1720 р.: кріпаки Dem., Pe. *Csopik* – с. Теребля (Bélay 204).

ЧОПЕЙ. Іменний дериват від назви прізвиськового типу *чоп* 'затичка'. Ім'я вперше фіксується на території Молдови 1451 р.: «вѣра пана *Чопея*» – с. Дольний Торг (ССУМ II 547); 1475: соулжаръ наш, и єго братїя *Чопєю* Сима – м. Сучава (там же). Закарпатські приклади від антропооснови *Чоп-* у XVIII ст. вже виступають у ролі звичайних прізвищ. Напр., 1720 р.: Fr. *Csap* – с. Стеблівка (Bélay 192); Dem., Pe. *Csopik* – с. Теребля (Bélay 264).

ЧОРНА. Особове ім'я, співзвучне з прикметником *чорна*, згадується 1221 р. як «*Churna* de villa Umany» у комітаті Боршод (Reg Var 272).

ЧОРНАТА. Це – слов'янське особове ім'я від антропооснови *чорн-* 'чорний', + формант *-ат-* якої сприймається як суфікс недорослості *-'ат* або як болг. постпозиційний артикиль. Серед реєстрових козаків Брацлавського полку війська запорозького 1649 р. називаються дві особи з цим іменем, а саме: козаки Брацлавського полку *Чорната* Пєчєрскии та *Чорната* Старый (РВЗ 239, 249).

ЧОРНИСЛАВ. Іменуванням Костє *Чрънїславовъ* зятъ, писар сучавської грамоти 1434 р. називає одного з учасників угоди між монастирем і віруючими в с. Поляна: «три чєляд циганскы на имя Славъ Хрълов̂ѣнъ и Костє *Чрънїславовъ* зятъ» (ССУМ II 550). Якщо вірити писареві, то названий антропонім *Чорнислав* становить рідкісну слов'янську комбінацію компо-

нентів імені, а саме: прикметникову основу *чорний* та компонент *-слав*.

ЧОРНИШ. Слов'янське особове ім'я, утворене від антропооснови *Чорн-* 'чорний' за допомогою атрибутивного суфікса *-иш* (< *-ышь*). Напр., 1620: *Чорниш* Петреня, *Чорниш* Войтеня – тяглі люди с. М'якоти на Волині (ВКО 171; 215); 1620: гайдук *Чорниш* Петрушеня – с. Рівки на Волині (ВКО 214); 1649: козаки Корсунського полку *Чорныш* Лохвицкий, *Чорънышъ* Берестѣєнко, *Чорнишъ* Рящєнко (РВЗ 400, 190, 140). У XVII ст., зокрема серед козаків 1649 р., антропооснова *Чорниш* виступає вже тільки в ролі прізвищ. Напр., козак Миргородського полку Иванъ *Чорнышъ* (РВЗ 384).

У XVI ст. особове ім'я *Чорниш* актуальним було в Білорусі. Пор. особові імена в записі 1570 р.: «а в того Гануса были три сыны – Максим, *Чорныш* и Ян» (Бір 271).

ЧОРНІЙ. Укр. ім'я прізвиськового типу, яке давалося смуглявій дитині за аналогією до таких прізвиськ, як *Красій, Ребрій, Чолій* і т. п. Найдавніша згадка імені походить із 1448 р. – Тодор *Чорній*; а 1571 р. – Петр *Чорній* із с. Стеблівка (Год. Мар. 192).

ЧОРНОБИЛЬ. Слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі ойконіма Чорнобиль Київської обл., який згадується 1193, 1493 та в інші роки аж дотепер (ПСРЛ 677). За припущенням Т. Б. Лукінової (див. колективну монографію «Київське Полісся». – Київ 1989, с. 175 – 181), ойконім *Чорнобиль* міг утворитися із особової назви *Чьрнобылъ* аналогічно до слов'янських особових імен *Radobyl, Drahobyl, Nedabyl* шляхом додавання до неї давнього посесивного суфікса **-jь*, з чим погоджуються також інші ономасти (ЕСЛГНПР 174).

ЧОРНОГОЛОВ. Укр. особове ім'я відтворюється на базі закарпатського ойконіма *Чорноголова* (традиційний розмовний варіант – *Чорноголовля*), який уперше згадується у Великоберезнянському р-ні 1552 р. (Дэже 249). А походить ім'я від прикметника *черноголовый* – 'той, що має чорну голову, тобто чорне волосся' (СУМ XI 358; див. ще X – Д 95). У сербів особове ім'я *Чрноглав* згадується вже в XIV ст. (Грк Реч 192), а в Чорногорії ім'я Crnoglav фіксується вже з XV ст. (Folia on. Croatica kn. 4 156).

ЧОРНОМАЗ. За даними Р. Осташа, з-поміж 40 тисяч запорозьких козаків 1649 р. лише один мав ім'я прізвиськового типу *Чорномазъ* (Осташ Інд. 516). Ім'я утворено від прикметника *чорномазий* 'чорний від бруду', 'вимазаний у грязь' (СУМ XI 359).

ЧОРНОТА. Особове ім'я прізвиськового типу, утворене від антропооснови *чорн-* 'чорний' за допомогою форманта *-ота*, як і апелятиви *доброта, милота, теплота*... Найдавніша з відомих нам фіксацій імені походить із 1454 р.: Ilconem alias *Czarnota* (AGZ XIX 2717).

ЧОРНУХА. Оказіональне укр. утворення з формантом *-уха* від прикметника *чорний*, імовірно, за кольоровою ознакою. Найдавніший із відомих нам записів походить із XVI ст. Напр., 1556 р.: *Czornucha* (ЛСХ 136).

ЧОРНЯТА. Особове ім'я утворено від антропоніма *Чорн-* за допомогою форманта недорослості *-'ат(а)*. На сорок тисяч запорозьких козаків 1649 р. припало лише одне ім'я *Чорнята*: козак Брацлавського полку *Чоръната* Кононовъ зят (РВЗ 264).

ЧОРТ. Ім'я прізвиськового типу відтворюється на підставі ойконіма Тернопільщини *Чортків* (перша згадка міста з 1522 р. – УРЕ 16 221) та апелятива *чорт* 'диявол', який в Україні фіксується вже з XII ст. (ЕСЛГНПР 174). У ролі прізвищевих назв антропонім *Чорт* на теренах України засвідчується з середини XV ст. Напр., 1445 р.: Мишко *Чертъ* – м. Брацлав (Арх ЮЗР VI/1 26); 1570: Joan *Czort* – м. Свалява (Чу Прізв.

612); 1715: To. *Chort* – с. Тересва (Bélay 204). Від антропоніма *Чорт* уже в XV ст. утворюються похідні. Напр., 1448 р.: пана Ивашко *Чортана* – м. Коломия (ССУМ II 548); 1466: *Chyorthyan* – с. Самошсеґ (Mak Sza 210).

На теренах Польщі ім'я *Czart* фіксується з 1394 р. (SSNO I 406).

ЧОРТКО. Ім'я прізвиськового типу утворено від антропоніма *Чортко*, правдоподібно, того ж самого, що й назва міста *Чортків* Тернопільської обл. Найдавніша укр. згадка про антропонім *Чортко* походить із 1587 р.: західний селянин Игнат *Чортко* (Арх ЮЗР VI/1 185). Пор. також 1667: Иванъ *Чортко* – ніжинський райца (Туп 427). А патронім *Чорткович* у південно-західній Русі згадується вже 1404: пан Васко *Чертковичъ* – південно-західний селянин (Туп 823).

ЧУДАН. Ім'я відтворюється на підставі назви села 1322 р. *Чуданово* у Волинській землі (ССУМ II 550), а саме ім'я *Чудан* є дериватом від двоскладових імен зразка *Чудимилъ*, *Чудимиръ* (від основи *Чудо-*), які дотепер зберігають серби та болгари (Грк 210; Илчев 547). У сербів особове ім'я *Чудан* уживалося ще у XIV ст. (Грк Реч 192), у поляків ім'я *Czudzin* – до XV ст. (SSNO I 434), а в білорусів ім'я *Чудин* значилося до XVI ст. (Бір 272).

ЧУДО. Особове ім'я *Чудо* вживане у болгар (Илчев 547), а ім'я *Чуда* – у сербів (Грк 210). Обидва вони є гіпокоризмами від композити *Чудомиръ* або *Чудомилъ*. Ім'я *Чудо* відтворюється на базі укр. патронімічного прізвища козака 1649 р. Яско *Чудєнко* (РВЗ 124) та посесивного мікротопоніма 1322 р. *Чу́дова могила* – урочище у Волинській землі (ССУМ II 550).

ЧУЙКО. Ім'я утворене від тієї ж основи, що й псевдонім *Нечуй-Левицький*. Пор. 1649 р.: козак Київського полку Игнат *Чуйченко* (РВЗ 308) та козак Корсунського полку Петро *Чуєнько* (РВЗ 131). Пор. ще п-ще козака Брацлавського полку Костя Чуй (РВЗ 257) та суч. укр. п-ще *Чуйко* (Редько 1176).

ЧУЛЕЙ. Особове ім'я утворене за допомогою суфікса *-ей* від клички *Чуля*, вживаної до корновухого собаки. Перша згадка цього імені походить із Варадинських реєстрів 1214 р.: Petrus filii *Chuley* (Reg Var 178). Продовженням цього імені є суч. прізвища українців Тячівщини та Хустщини, напр., 1715: кріпак *Csuley* Laszlo – с. Нанково (Bélay 154); 1730: *Чулей* Гаврило – с. Буштино (Чу Прізв. 613).

У Польщі антропонім *Czula*, який служить твірною основою патроніма *Чулей*, уживаний із XV ст. (SSNO I 434).

ЧУМА. Особове ім'я *Чума́*, що походить, імовірно, від назви інфекційної хвороби *чума*, нині вживається на Великоберезнянщині, в укр. районах Сх. Словаччини та на Львівщині (Редько 1177). У Середньовіччі воно було вживане також у Затиссі, зокрема в комітатах Ваш та Бігар. Напр., 1221 р.: «*Czuma* cum consortibus suis» (Reg Var 271); 1229 р.: антропонім *Chuma* et Azarias (Reg Var 293).

ЧУНАК. Етимологія імені непрозора. За нашими даними, його вперше вжито 1443 р. в тексті: «… от татар, на имя Иванчоук и съ братом своимъ… *Чоунак* съ чєлѣдми своими» – м. Сучава (ССУМ II 551).

ЧУЧКАН. Від прізвиська *Чучко* 'соня' за допомогою атрибутивного форманта *-ан*. Пор. 1649 р.: козак Корсунського полку Матвѣй *Чучъканъ* (РВЗ 138), а також козак Миргородського полку Тимко *Чучя* (РВЗ 383).

Ш

ШАШКО. В укр. пам'ятках писемності ім'я *Шашко* засвідчується з се-

редини XVI ст. Напр., 1565 р.: *Шашко* Сухоносовичъ – м. Кременець (Арх ЮЗР VII/2 46). Наприкінці XVI ст. лексема *Шашко* вже виступає прізвищем. Пор. 1590: пан Василій *Шашко* – браславський хорунжий (Арх ЮЗР I/1 268), а 1571 р. вже засвідчений патронім від цього імені – Василій *Шашковичъ* (Туп 835).

На теренах Польщі ім'я *Szaszko* значиться вже 1405 року, а ономасти пов'язують його з давньою лексемою *szaszok 'блазень'* (Rymut II 524). Не виключено, що українське ім'я **ШАШКО** зобовязане польській мові. Пор. пол. апел. szaszek *'блазень'* і прізвище Szaszko (Rymut III 524).

ШВАРН. Особове ім'я походить від пол. або словацького германізма *szwarny* 'гарний, чистий'. Напр., 1146: *Шварнъ* – воєвода київський (ЛЛ 298); 1211: *Шварно-Юрий* Данилович – князь холмський, белзький, червенський... (ЛР 375, 414 та ін.). В Україну ім'я *Swarno* прийшло, мабуть, із Польщі або зі Словаччини. Пор. 1412: «Jaszconem *Swarno*...de Kossicze» (SSNO V 261).

ШЕЛВ. Особове ім'я відтворюється з назви сільця 1425 р. *Шелвово*, що на річці Суха Либідь у передмісті давнього Києва: «бо стояше оу *Шелвова* сѣльца» (ПСРЛ II 1962; ИЛ 512). Пор. ще ойконім *Шельвів* (1562) – Локачинський р-н Волинської обл., по-пол. *Szelwow* (1765). Найперша згадка про антропонім закладена в посесиві на *-овъ*, тобто *Шєлвовъ* (1227 р.), який позначає галицького воєводу *Шєлва*, але етимологія імені темна (ЕСЛГНПР 175).

ШЕМЕТ. Очевидно, від дієслова *шеметатися* 'метушитися' (СУМ XI 439). Особове ім'я засвідчується з XV ст.: продала пану *Шемету* – м. Вільна (ССУМ II 556); 1552: *Шемет* – боярин остерський (Арх ЮЗР VII/1 597). У XVIII ст. прізвище *Шемет* значиться в кількох селах Закарпаття (Чу Прізв. 622). У 1645 р. засвідчено патронім *Шеметенко* – м. Біла Церква (Туп 837).

А у XV – XVI ст.ст. антрополексему *Шемет* кілька разів засвідчено в Росії (Туп 440).

ШЕПЕЛЯ. Правдоподібно, особове ім'я утворено регресивним способом від дієслова *шепелявити* 'сюсюкати'. З-поміж 40 тисяч запорозьких козаків 1649 р. лише один *Шепеля* Лукашєнко мав таке ім'я (РВЗ 225). Але патронімічне прізвище Федко *Шепелич* у м. Мозир згадується вже 1552 р. (Арх ЮЗР VII/1 639).

ШЕПІТКО. Особове ім'я прізвиськового типу *Шепітко* утворено від апелятива *шепіт* 'шептання, шепотіння' (СУМ XI 440 – 441), гуцул. *шепетіння* 'т. с.'. Найдавніші письмові фіксації цього імені походять із середини XVI ст. Пор. 1550 р.: кріпак Mich. *Sypitke* – с. Липча, а 1605 – To. *Sepitka* – с. Кошельово (Bélay 172, 163); 1552: *Шепетко* Угловичъ – м. Мозир (Арх ЮЗР VII/1 643). Пор. ще 1698: антропонім *Шепета* Алекса – с. В. Бистрий (Bélay 145).

ШЕРБА. Фонетично видозмінене ім'я *Щерба*, що в перекладі сучасною літературною мовою – 'щербина'. Найдавніша згадка припадає на 1407 р.: панъ *Шєрба* – м. Львів (ССУМ II 556); 1493: оноуки *Шерба* – м. Сучава (ССУМ II 557). Пор. 1653: *Шерба* Іван – с. Кум'ята (Стрипський 64); 1550: шл. Jo. *Serba* – с. Калінешті (Bélay 159).

ШЕРБАН. Атрибутивне утворення з суфіксом *-ан* від ос. імені *Шерба*. Напр., 1494 р.: слоуга наш *Шєрбан*... (ССУМ II 556).

ШЕРШУН. Ім'я прізвиськового типу від діалектної назви *шершун* 'шершень'. На лівобережжі Тиси ім'я фіксується з XIII ст. Пор. 1215 р.: *Sceresun* – комітат Сіладь (Reg Var 194, 195); а в Росії – 1593: Курянъ *Шершунъ* – смоленський селянин (Туп 441).

ШЕСТАК. Напевно, родинно-побутове ім'я, яке давали дитині за черговістю її народження в сім'ї. Найдавніша надійна фіксація цього імені походить

із кінця XVI ст., а звучить вона так: «сыновъ має два – Тимошь а *Шестакъ*» (Демчук 25). З часом називаються антропонімні сполучення, у яких лексему *Шестак* треба вже кваліфікувати як прізвищеву назву. Напр., 1552 р.: Степанъ *Шестак* – м. Житомир (Арх ЮЗР VII/1 148); 1648: *Sestak* Hricz – с. Пересира (Maksay 545); 1775: кр. *Seszták* – с. Сасово (Szabó 482).

У Росії XVII ст. лексема *Шестак* та її похідні досить часто вживалася в ролі власного особового імені також пізніше. Напр., 1610 р.: *Шестакъ* Григорьевъ сынъ Поросёнков (Туп 442); 1613: *Шестачко* Павловъ (там же).

ШИЗКО. Очевидно, укр. ім'я утворено від архаїчного варіанта прикметника *шизий* 'сизий' за допомогою здрібніло-пестливого форманта *-ко*. Напр., 1437 р.: єшє село, гдє *Шизко* бил – м. Сучава (ССУМ II 558).

ШИЛКО. Укр. розмовно-побутове ім'я з демінутивним формантом *-ко* від назви шевського знаряддя *шило*. Найдавніший запис походить із 1561 р., а записано антропонім у пол. правописній традиції: *Szyłko* Dołhinowicz (Арх ЮЗР VII/1 469).

ШИЛО. Укр. розмовно-побутове ім'я походить від відомої назви шевського знаряддя *шило* (СУМ XI 542). Найдавніша згадка імені значиться 1565 р.: *Sziło* Pawlikowicz (ОКЗР III 220).

ШИП. Укр. розмовно-побутове ім'я від апелятива *шип* 'гострий твердий виступ на стеблі деяких рослин та предметів' (СУМ XI 454) або в якомусь іншому його значенні. Найдавніші випадки вживання імені походять із кінця XV та XVI ст. Напр., 1498 р.: *Шипъ* холоп (Туп 448); 1570: Luc. *Sip* – с. Н. Ворота (Чу Прізв. 626). На пол. землях антропонім *Szyp* фіксується з XIV ст. (SSNO V 355).

ШИРАЙ. Фонетичний варіант особового імені *Ширяй*. Найдавніші його записи походять із м. Чорнобиля з 1552 р.: *Ширай* Козак та *Ширай* Кушнеръ (ОЧЗ 88).

ШИРКО. Напевно, укр. іменне утворення від прикметникової основи *широкий* за допомогою форманта *-ко*. Найдавніші укр. записи імені походять із Полісся та Поділля середини XVI ст. Пор. 1552 р.: *Ширко* Лучникъ та *Ширко* Клиповець – м. Мозир (ОМЗ 626, 631); 1552: Митко Бобровникъ *Ширко* – м. Вінниця (ОВЗ 606).

З названим іменем перегукується закарпатоукраїнська прізвищева назва *Ширило*, зафіксована 1648 р. в с. Чинадьові: *Sirilo* Ferencz (Maksay 521).

ШИРЯЙ. Напевно, родинно-побутове ім'я, утворене від дієслова *ширяти* 'повільно кружляти, тримаючись у повітрі' (СУМ XI 462). Ім'я вживалося на початку XVII ст. Напр., 1611 р.: *Ширяй* Захарьевъ сынъ Єлчанинов; Матвеи *Ширяй* – запорозький полковник (Туп).

ШИШКА. Укр. родинно-побутове ім'я або прізвисько, що походить від співзвучного апелятива у значенні 'суцвіття хвойних рослин', 'булочка' або в якомусь іншому його значенні (СУМ XI 466). У писемних пам'ятках укр. мови ім'я фіксується з XVI по XVIII ст. Напр., 1564 р.: *Шишка* Невгадъ (Арх ЮЗР III/2 257); 1765: *Szyszka* Jarochowicz (Арх ЮЗР V/1 100).

ШИШКО. Морфологічний варіант укр. імені *Шишка*. У офіційних документах значиться з 1552 р.: *Шишъко* Гиринич (ОЧЗ 87).

ШИШЛО. Правдоподібно, від особового імені прізвиськового типу *Шишло*, що пов'язане зі східнослов'янським *шишлати* 'повільно працювати', прізвищами *Шишла*, *Шишлов* (Rymut II 572) та з закарпатським ойконімом *Шишловці*. В Україні ім'я *Шишло* згадується 1620 р. – с. Голуче (ВКО 283), а на території Польщі прізвиська *Szyszlow* та *Szyszlowski* фіксуються вже 1477 і 1392 рр. (SSNO V 359).

ШИЯ. Ім'я прізвиськового типу від анатомічного номена *шия*. Напр., 1552: *Шия* Кончичъ – м. Остер (ООЗ 597).

ШКОДА. Напевно, від укр. апелятива *шкода* 'збитки', 'втрати'. Перші свідчення вживання імені *Шкода* в Україні походять із середини XVI ст. Напр., 1552 р.: Машко и *Шкода* Северуки (ОКиЗ 114). Пізніше, а точніше XVII ст., антропонім *Шкода* виконує вже функцію прізвищевої назви. Пор. 1678 р.: вдова *Skoda* Feduszie – с. Косівська Поляна (Bélay 162). У закарпатських селах Олешник, Кушниця та В. Копаня прізвище *Шкода* значиться вже упродовж усього XVIII ст. (Szabó 325, 549; Bélay 170). У Польщі антропонім *Szkoda* фіксується XIV ст. (SSNO V 306).

ШОКА. Від укр. апелятива *щока* 'частина обличчя' (СУМ XI 604). Фонетична видозміна імені *Щока* на ґрунті мов, які спонтанно уникають звукосполучення */шч/*, замінюючи його звуком */ш/* або */ч/*. Напр., що → шо, щука → чука і т. п. Найдавніша фіксація імені *Шока* припадає на 1462 р.: *Шока* съ чєлѣдъю – м. Сучава (ССУМ II 561).

ШОСТАК. Укр. особове ім'я, яке давали дитині, що народилася шостою по порядку у батьків. Напр., 1460 р.: *Szostak* et Jakowiec (AGZ XII 387); 1552: *Шостак* Пострыгачъ – м. Київ (ОКиЗ 115); 1651: *Sostak* Socky (Арх ЮЗР VI/1 578), 1649 р. реєстровий козак Черкаського полку *Шостак* Савъчєнъко (РВЗ 88) та козак Переяславського полку *Шостакъ* Ивахънєнъко (РВЗ 337). Пор. ще прізвище козака Київського полку 1649 р. Яковъ *Шостакъ* (РВЗ 413). А в Білорусі ім'я *Шостак* уживалося ще у 1567 р.: *Шостак* Семенович (Бір 276).

ШОЯ. Можливо, від пол. діалектної назви птаха *szoj* 'сойка' (Rymut II 547). Пор. 1552 р.: *Шоя* Величкович – м. Мозир (ОМЗ 634).

ШПИРКА. Можливо, це родино-побутове ім'я, яке утворилося від давньоруської назви страви *шпырь* (Гумецька 26). Однак не виключаємо й того, що ім'я пішло від словацького *šperk* 'дорогоцінна коштовна прикраса' або від імені грецького походження *Спиридон*. Пор. 1419: *Шпырка* Нораевскии (ССУМ II 562). У Польщі антропонім *Szperka* згадується 1491 р. (SSNO V 321).

ШТИБОР. Польський варіант давнього слов'янського імені *Чьстиборъ* згадується 1455 р.: то єст пана *Штибора* из Вышнєва – с. Банилів (ССУМ II 322).

ШУБА. Укр. розмовно-побутове ім'я, утворене від метафоричної назви шерстяного покриву у тварин. Найдавніша згадка імені гор. *Suba* походить із румунського села Кимпулунг за 1456 р., що на лівому березі Тиси (Bélay 148); 1567: *Suba* – с. Сасово (Szabó 480). Як прізвище лексема *Шуба* вживана також у Білорусі.

ШУЛЬГА. Антропоніма *Шульга* в староукр. текстах не виявлено, але засвідчено патронім від нього. Так, 1366 р. у м. Перемишль називається патронім *Шюлжич* (ССУМ II 567), який однозначно підтверджує, що таке ім'я мусило існувати. Посереднім доказом того, що іменник *шульга* 'лівша' у слов'ян справді використовувся в функції власного особового імені, може служити запис із Білорусі 1541 р. *Шульга* Адреевич (Бір 279).

ШУМ'ЯТА. Слов'янське особове ім'я, утворене від назви акустичного терміна *шум* за допомогою форманта недорослості *-'ат(а)*. Переконливим аргументом на користь того, що таке утворення, як *Шум'ята*, справді могло виконувало роль особового імені, може служити запис 1552 р. з м. Мозир: Яков Куземчичь, *Шумята* брат єго (ОМЗ 637).

Споріднені утворення від антропооснови *Шум-* рясно представлені в Україні й пізніше. Напр., патронім 1570 р. Иванъ *Шумовичъ* із м. Луцька (Арх ЮЗР VII/2 281); патронім 1659 р. Лёшка *Шумов* з м. Путивля (Туп 848)

чи патронім 1672 р. з м. Києва Иван *Шуменко* сотник (там же).

ШУСТ. Ім'я прізвиськового походження, яке у Польщі понині вживається в значенні 'трепет, шелест, шум' (Rymut II 561). В Україні воно вперше згадується 1585 р., але вже в ролі прізвищевої назви: Marcus *Sust* – с. Кричово (Bélay 170) або 1592 р.: Hel. *Süzt* (Bélay 133); 1707: Герасим *Шустяк* – с. Драгово (Пан По II 14). Доказову силу на користь того, що лексема *Шуст* в Україні справді вживалася в ролі особової назви, може служити також закарпатський запис XVIII ст. Напр., 1682 р.: *Susta* Prokup – с. Сімирки (Чу Прізв. 637).

Антропонім *Szust* з 1303 р. згадується також у Польщі (Rymut II 561), а в Сербії XV ст. згадується ім'я *Нєшуст* (Грк 141).

ШУТ. Ім'я прізвиськового типу від локального нечленного прикметника *шутъ* 'шутий', 'безвухий, безрогий...', тобто 'той, що має якийсь тілесний ґанч'. Уперше антропонім *Suta* засвідчено 1602 р. в с. Горяни (Чу Прізв. 637); 1648: патронім *Sutouicz* Fedor – с. В. Бистра (там же); 1660: *Sutko* Demeter – с. Ізки (Bélay 155).

Аргументом на користь того, що в антропонімії справді представлене було ім'я *Шут*, є й те, що у сербів XIV ст. широко використовувалося *Шоутъ* як захисне ім'я (Грк 195).

ШУШМАН. За С. Ілчевим, *Шушман* – це фонетичний варіант імені середньоболг. верхівки династії *Шишман* (Илчев 557, 562), а утворено його за допомогою рідкісного суфікса *-ман* (як і імена *Вукман*, *Радман*) від серб. дієслова *шишмати* 'стригти', 'мчати' (Грк 194). Найдавніші свідчення імені *Шушман* припадають на XV – XVI ст.ст. Напр., 1470 р.: «и братоу єго *Шоушманоу*» – м. Сучава (ССУМ II 567); 1548: Dem. *Susman* – с. Уґля (Bélay 210). Пор. ще патронім 1459 р. Исая *Шоушмановичь* – м. Сучава (ССУМ II 567).

Щ

ЩАДА. Слов'янське особове ім'я *Щада* відтворюється на підставі укр. прізвищ *Щадин*, *Щадович*, *Щадей*, *Щадак*, *Щадов* (Чу Прізв. 638). А утворено ім'я за допомогою суфікса *-ей* (як і прізвища *Головей*, *Довгей*, *Добей*...), від дієслівної антропооснови *Щад-*, співвідносної з дієсловом *щадити* 'берегти', жаліти', 'не чіпати' та з серб. іменником *штеда* 'охорона'.

Ім'я *Щада* та його споріднені засвідчуються в найдавніших південнокарпатських писемних пам'ятках. Пор. 1215 р.: «per pristaldum nomine *Scaden*» (Reg Var 203); 1437: Valentinus *Sthedak* – с. М. Поруба (Nagy II 324); 1649: Ivan *Sczadowicz* – с. Тюшка; 1715: Gr. *Stadey* – с. Студений (Bélay 209). Нині прізвище *Щадей* побутує в центральних районах Закарпаття (Чу Прізв. 638).

ЩАСНИЙ. Зразком для українського імені *Щасний* послужило пол. особове ім'я *Szczęsny* у XV ст. при перекладанні середньовічного лат. імені *Beatus* або *Felix* (Bubak 290 – 291; Knappová 170). Отже, первісним його значенням у пол., чес. та укр. мовах було значення 'щасливий'. Найдавніший укр. запис цього імені походить із 1565 р.: *Щасний* Ляхъ – м. Кременець (Арх ЮЗР VII/2 175); 1567: солдати *Щасной* Матвѣевичъ, *Щасной* Юрша (Туп 542); 1577: пан *Щастный* Мухавецкий (Вол. грам. 109); 1584: Зєбранский *Щастний* – м. Житомир (АКЖМУ 173). Можливо, особове ім'я *Щасний* слід убачати уже в записі кріпака 1261 р. *Schecni*, що з комітату Бігар (Reg Var 208). Пор. також патронімічні прізвища козаків Черкаського та Корсунського полків 1649 р. Богдан *Щаснєнко*, Тимко *Щаснєнъко* (РВЗ 145), Жадан *Щаснєнко*, Яско *Щаснєнко* (РВЗ 91, 141, 143) та ін.

ЩЕДРИК. Давнє слов'янське особове ім'я відтворюється на підставі укр. середньовічної назви притисянського

села, яке з 1229 р. згадується в комітаті Сатмар як *Chedreh* villa (Reg Var 196), а пізніше значиться в угорських адаптованих записах, як *Csedrek* та *Csedreg*. Село знаходиться на угорському боці українсько-угорського державного кордону в комітаті Саболч-Сатмар (Дэже 248; Vályi I 391; Kázmér 224).

Прізвище *Чедрик* з 1775 р. фіксується в закарпатоукр. селах Іршавщини, Виноградівщини та Мукачівщини (Чу Прізв. 600), а в деяких селах воно виступає у формі угорськомовного відойконімного прикметника *Csedreki* (там же).

Давні записи слов'янського особового імені *Щедрик* та записи його дериватів приносять матеріали також із Польщі XIII ст., де вони оформлені то як патронім *Szczedrzykowic* (1367), *Szczedrzych* (1469), то як демінутиви *Szczedryk, Czedrzyk* (SSNO V 281 – 282). На думку К. Римута, назване ім'я становить сполонізовану форму латинського імені *Theodoricus* або *Dietrzych*, наближену до пол. *щедрий* у формі *Szczedry* 'щедрий'.

Насправді описуване давньоукраїнське особове ім'я утворене на укр. ґрунті за допомогою субстантивуючого суфікса *-ик* (як і імена зразка *Білик, Добрик, Милик, Світлик, Черник*...) від слов'янської прикметникової основи *щедр-* 'багатий, урожайний, не скупий', отже, вона виражала ту ж саму ідею, що й приспів до укр. щедрувальної пісні «Щедрик». Спрощення ініціального звукосполучення */шч/* > */ч/* є наслідком дії закону угорської фонетики, як і в словах типу *шчука* > *csuka*. У Польщі ім'я *Sczedrzyk* засвідчується з XIV ст., напр., 1392 р.: «*Scedrzik* de Vałow» (SSNO V 281); 1469: nobilis Petrus *Sczedryk* (там же).

ЩЕДРОГОСТЬ. Слов'янське особове ім'я *Щедрогость* відтворюється на підставі назви села Ратненського р-ну Волинської обл. *Щедрогоща* (суч. назва *Щедрогір*), зафіксованої 1537 р. в AS IV с. 107. Пор. також чес. та словац. прізвище *Štedroń*.

ЩЕРБ. Основа імені відворюється на підставі прізвищ *Щерба, Щербак, Щербан, Щербей* і т. п., які здавна побутують майже в усіх слов'янських народів. Первісне значення цього розмовно-побутового імені чи прізвиська було 'щербина, щербатий, вищерблений' (Грк 195).

ЩЕРБАК. Укр. особове ім'я *Щербак* утворене за допомогою субстантивуючого суфікса *-ак* від антропоосновищ *Щерб-*. Найдавніша відома нам згадка цього антропоніма походить із 1654 р.: Шеметовъ *Щербак* – білоцерківський козак (Туп 453). Пор. також запис 1216 р.: Andreas filius *Scerben* (Reg Var 203).

ЩЕРБИНА. Укр. особове ім'я *Щербина* походить від апелятива *щербина* 'зазублина, заглибина на чому-небудь' (СУМ XI 582). Воно відоме здавна. Напр., з 1216 р. походить запис Andreas filius *Scerben* (Reg Var 210). Серед 40 тисяч реєстрових козаків 1649 р. ім'я *Щербина* мали двоє, а саме: козак Корсунського полку *Щєрбына* Подсудчєнъко (РВЗ 146) та козак Переяславського полку *Щєрбына* Янчєнъко (РВЗ 327). Для деяких козаків власне особове ім'я *Щербина* 1649 р. уже виконувало функцію прізвища при конкретному особовому імені. Напр., у козаків Канівського полку Васко *Щеръбина*, Грицко *Щеръбина* (РВЗ 126) і Сємєн *Щєрбина* (РВЗ 122) та у козака Білоцерківського полку Миско *Щербына* (РВЗ 191). Пор. також прізвищеву назву 1715 р.: кр. *Scerbanik* Simon – с. Бедевля (Bélay 126).

ЩИБОР. Укр. особове ім'я *Щибор*, як і *Штибор*, є наслідком регулярної фонетичної еволюції праслов'янського імені **Čьstiborъ*. Пор. 1488 р.: оуники *Щибора* старого – м. Сучава (ССУМ II 387). Воно ніколи не належало до популярних в Україні, але від нього вже в XVI ст. утворювалися ойконіми, як напр., назва села 1524 та 1542 років *Scziborowicze* (Купч Давні 236).

ЩОДРИК. Фонетичний варіант укр. імені *Щедрик* засвідчене в прізвищі козака Миргородського полку 1649 р. Харко *Щодрикъ* (РВЗ 198).

ЩОКА. Імовірно, від назви анатомічного номена *щока* 'частина обличчя від вилиці до нижньої щелепи' (СУМ XI 604). Антропонім *Щока* справді був власним особовим іменем, що підтверджують і тексти XIII та подальших століть. Напр., 1226 р.: *Sceca* impetitor та *Sceka* reus – комітат Békés (Reg Var 227, 219); 1462: *Щока* и съ чєлѣдъю – м. Сучава (ССУМ II 561); 1582: на имя Андроса, Ермола, Чижа, Окла, *Щоку*, Кузьму Лучника (Арх ЮЗР I/1 155); 1715: кр. *Szcsoka* – комітат Сатмар (Пе Пред 318).

Ю

ЮҐА. Рідкісне слов'янське особове ім'я, можливо, від апелятивної основи *юг-* 'південь', хоча висловлюється також думка, що воно є фонетичною видозміною давньогрецького імені *Георгій*. На теренах України ім'я *Юґа* вперше засвідчується 1392 р.: «...вѣра жупана *Юги* Жюркєвича» – с. Роман у Молдавському князівстві (ССУМ II 573). На території Закарпаття і Трансільванії ім'я *Юґа* вживаним було у XV ст. Напр., 1442 р.: *Juga* Kostha f. St. Pap (Bélay 140); 1452: Dyak *Juga* – с. Йовд (Bélay 157); 1648: шл. Jo. *Juga* – с. В. Селище (Bélay 219). У Польщі найдавніші записи імені *Jugo* походять із XIV ст., а окремі з них, напр. запис 1398 р. «Nicolaus et *Jugo* fratres Germani» (SSNO II 497), підтверджують думку, що *Jugo* є окремим особовим іменем.

ЮНАШКО. Укр. особове ім'я, утворене від антропоосновн *Юн-* за допомогою двоморфемного суфікса *-ашко*. Під цим іменем виступає реєстровий козак Прилуцького полку 1649 р. *Юнашько* Мартынєнко (РВЗ 451). Пор. також прізвище козака Брацлавського полку 1649 р. Сєверин *Юньчєнко* (РВЗ 242). Пор. ще серб. чол. імена *Јунак*, *Јунота*, *Јунош* (Грк 109). А ім'я *Yuna* вперше згадується в комітаті Бігар у сполуці з соціальним терміном iobagio 1220 р.: *Yuna* iobagio (Reg Var 244).

ЮНЕЦЬ, род. – ЮНЦЯ. Рідкісне укр. особове ім'я утворено від прикметника *юний* 'молодий', 'юнак' за допомогою суфікса *-ець*. У 1552 р. в м. Мозирі під цим іменем записано дві особи, а саме: *Юнец* Босарович та *Юнец* Давидович (ОМЗ 641); 1649 р. серед козаків Корсунського полку називається *Юнєцъ* Трохимєнъко (РВЗ 157), а 1618 р. у с. Рівному на Маковиці антропонім *Junecz* виконує вже функцію прізвища при особовому імені Waszil (Marsina 80).

Я

ЯВІРКО. Слов'янське особове ім'я з формантом демінутивності *-ко* від антропоосновн *Явір-*, для якого доіменним значенням було назва 'відомої породи дерева'. У нашій картотеці ім'я *Явірко* представлено лише один раз серед імен інших кметів із с. Пакошівки за 1481 р.: Wasil, Sienko et *Jaworko* (AGZ XVI 1493). Про продуктивність антропоосновн *Явір-* говорить також закарпатське прізвище 1687 р. *Javorinka*, вживане у селі В. Копаня (Szabó 548).

ЯВОЛОД. Давнє східнослов'янське двоосновне особове ім'я, препозиційний компонент якого спочатку, очевидно, мав вигляд *Я-* і становив архетип *Яро-* (Роспонд Летопись 10 – 11). За давність імені промовляє рідкісна його фіксація під 1209 р., за якою під іменем *Яволодъ* виступає галицький боярин, брат Ярополка, прихильник Романа Мстиславича та Анни (ИЛ 484; ЛР 373, 374). Особове ім'я *Яволод* згадується також у давньому Смоленську

(Skulina II 181). На Русі був один літописець *Яволод* (Роспонд Летопись 10).

ЯР. Ім'я походить від нечленного прикметника *яръ* 'лютий, агресивний' (Svob 77). Це також літературний псевдонім (*Яр* Славутич), прибраний укр. письменником Григорієм Михайловичем Жученком, що народився 1918 р. на Херсонщині, але працював у Німеччині та в США. Із цим іменем, очевидно, споріднене також прізвище козака Брацлавського полку 1649 р. Гринь *Ярєнко* (РВЗ 242).

ЯРГОР. Слов'янське особове ім'я, відтворюване на підставі назви села Монастириського р-ну Тернопільської обл. *Яргорів*, яке згадується вперше 1515 р. (ŻD 18/1 170). Морфемна структура імені досить прозора.

ЯРЕЦЬ. Правдоподібно, це фонетична видозміна лат. антропоніма *Horaciy*, який на теренах Польщі відомий з XIII ст. (Rymut I 311). Пор. запис 1408 р.: *Jarec* (AGZ XII 851), а також іменування 1471 р. Andreas *Jarzec*, яке значиться у Польщі (SSNO II 451). Можливо, з цим іменем пов'язані прізвища, які згадуються серед козаків війська запорозького 1649 р., а саме козак Київського полку Богдан *Ярчєнко* (РВЗ 310).

ЯРЕШКО. Слов'янське чол. особове ім'я, що утворене від *Яромир* чи *Ярослав* за допомогою форманта *-ешко*. Серед реєстрових козаків війська запорозького 1649 р. під цим іменем згадується козак *Ярєшко* Волосєнъко.

ЯРИЛО. Слов'янське особове ім'я *Ярило* відтворюється на підставі назви укр. поселення *villa Jarilowice*, засвідченої 1390 р. (Купч Найд 70), іменування укр. теоніма *Ярило*, а також рос. іменування 1605 р. Ивашко *Ярило* (Туп 531).

ЯРИНА. Чол. усічено-суфіксальне відіменне утворення з формантом *-ина*, похідне від імені *Ярослав*. На пол. землях воно фіксується в XIV ст. Пор. 1384 р.: *Jarzyna* de Zagoric (SSNO II 452).

ЯРКО. Слов'янське двоосновне ім'я утворене усічено-суфіксальним способом від *Ярослав*, *Яромир* чи *Ярополк*. Окрім України, воно вживане так само у Чехії та в Польщі.

ЯРЛА. Правдоподібно, це фонетична видозміна давнього слов'янського імені *Ярило*, яке утворено на базі імені *Ярослав* за допомогою форманта *-ило*. Ім'я представлене серед реєстрових козаків війська запорізького 1649 р., зокрема: козаки Корсунського полку *Яръла* Ясєнєнъко (РВЗ 138) та *Яръло* Ивановичъ (РВЗ 139).

ЯРМОШ. Можливо, це усічено-суфіксальне утворення від слов'янського імені *Яромир* або від календарного імені грецького походження *Єрмолай* чи *Ярмолай*. Зафіксовано 6 осіб із цим іменем у козацьких реєстрах 1649 р., а саме: козак Прилуцького полку *Ярмошъ* Тризнєнко (РВЗ 444).

ЯРОМИР. Слов'янське особове ім'я, складене з основ *яр-* 'буйний, дикий' та *-мир* 'спокій'. У чехів та словаків ім'я дотепер належить до улюблених (Knappová 112). Його наводять сучасні словники українців (ВІЛ 113). Ім'я можна вбачати також у львівському написанні 1414 р.: Niclos *Jermir* (PdLw III 12 – 13). У словаків ім'я *Jaromir* письмово фіксується з XV ст. (Majtán Z najstar. 140).

ЯРОМИС. Ім'я відтворюється на підставі назви гори *Яромиска*, що знаходиться у кадастрі с. Новеселиця Тч. р-ну (Петров Карпаторус. 19). Припускаємо, що в основі ороніма лежить двоосновне слов'янське ім'я *Яромыслъ*. Пор. також запис 1732 р.: єрей Михаил *Яромисъ* – с. Блажів (Пан По I 194).

ЯРОН. У імені можна шукати дві етимології: а) це дериват від слов'янського двоосновного імені зразка *Яронѣгъ* або б) це фонетична адаптація календарного імені давньоєврейського походження *Аарон*. На Русі воно ніколи не належало до популярних. Перша згадка імені походить із 1219 р.: *Яронъ* – боя-

рин перемиський, тисяцький Мстислава Мстиславича (ЛР 375); 1685: кріпак *Jaroni* Mikula – м. Ужгород (Hod Ad 26).

ЯРОПОЛК. Давньослов'янське династійне двоіменне складення, препозиційною основою якого послужив прикметник *ярий* 'жорстокий, крутий, гнівний' (ЭССЯ 78), а постпозиційною – іменник *полк* 'військо, дружина, натовп'. На Русі ім'я *Ярополк*, як і *Святослав*, належало до перших княжих слов'янських імен. Напр., у 970 р. його мав *Ярополкъ* – син Святослава, великий князь київський ... (ЛЛ 67; ЛР 11, 38 – 40 та ін.); 1078: *Ярополк* – син Ізяслава (ЛЛ 193); 1103: *Ярополк* – син Володимира Мономаха (ЛЛ 307; Туп 458) та ін. У давній Русі було 5 літописних *Ярополків* (Роспонд 10). Пор. також патронім 1102 р. Ярославъ *Ярополчичъ* – князь Берестейський (ПСРЛ 275). Пор. ще ойконім Київської обл. *Ярополч*, який згадується 1160 р. (Роспонд 65).

ЯРОСЛАВ. Загальнослов'янське двоосновне чол. ім'я, яке упродовж Середньовіччя вживалося на всіх слов'янських землях, у тому числі і в пол. Помор'ї та навіть на острові Рюґен (Schlimpert 55, 227 та ін). Воно складене з двох іменних основ *яр-* 'буйний, різкий, міцний' та основи *-слав*. Першою письмово засвідченою особою з іменем *Ярослав* за 980 р. був (пізніше він став *Ярославом* Мудрим) син Володимира Великого (ЛЛ 78; Туп 458); 1096: *Ярослав-Георгій* Володимирович (Мудрий) – великий князь ·київський (ЛР 11, 13, 45, 48 та ін). З часом, а саме 1149 р., (1019 – 1054), на Русі згадується *Ярослав* Володимирович Осмомисл – князь галицький (ЛР 226, 228 та ін); 1173: *Ярослав-Іван* Ізяславич – князь володимир-волинський, великий князь київський (там же). Усіх руських князів на ім'я *Ярослав* до середини XIII ст. було 17 осіб (ЛР 520 – 522). З часом поза княжою династією ім'я давали не часто. Напр., 1491 р. ім'я *Ярослав* значиться в м. Володимирі (ССУМ II 585). 1219 р. в с. Вамош, коло міста Гайду Бесермень (Північна Угорщина), згадується вже кріпак *Iroslou* (Reg Var 229).

З кінця XIX ст. в Галичині поширилася мода надавати ім'я *Ярослав* на честь руських князів, передусім на честь *Ярослава* Мудрого та *Ярослава* Осмомисла (Грицак. Яких-то князів... 91 – 92). 1939 р. серед 509 учнів Перемиської української гімназії було 38 *Ярославів* (Грицак Особові 227). У інших західних областях України та у західних слов'ян ім'я *Ярослав* зберігає високу популярність дотепер.

Ім'я *Ярослав* належно представлене і в топонімії трохи не всієї України, навіть у мікротопонімії. Так, із XI ст. на річці Сян весь час згадується місто *Ярославль* (Д. Бучко. Назви найдавніших... 48 – 49); на території закарпатського села Рокосово один із потічків називається *Ірослув* чи *Іросла* (Петров 69) і т. п.

ЯРОХВАЛ. Особове ім'я відтворюється на базі козацького прізвища 1649 р. *Ярохваленко* (Р 96). Ім'я складено з прикметникової основи *яр-* 'буйний, сильний' та іменникової *-хвал(а)*.

ЯРОШ. Це розмовний варіант давнього двоосновного офіційного слов'янського імені *Ярослав* або *Яромир* (див. вище), розширений за рахунок кореневого */с/* усічувально-суфіксальним способом за допомогою новоствореного суфікса *-ош*. Найдавніші записи імені на укр. землях походять із XVI ст. Напр., 1573 р.: *Ярош* сын Шафарєв – с. Одрехова (АСО 48); 1583: *Ярош* Семашко (Арх ЮЗР I/1 182); 1593: *Ярошъ* Хребтовичъ (Арх ЮЗР I/1 353). У XVII ст. засвідчені такі випадки вживання імені *Ярош*: *Jarosz* Bielinsky – с. Климківка (Łysiak 114); *Ярош* Семенович – підсудок панів Проскур із с. Корнин (ДМВН XVII 203); 1605: пан *Ярош* Зуб – м. Житомир (ДМВН 67, 68).

Однак ім'я *Ярош* з давніх-давен уживається не тільки на Правобережній

України, але й у Польщі, Чехії та Словаччині як усічений відповідник імені двоосновного імені *Ярослав*. Напр., 1384 р.: *Jaros* de Stognowicz; 1398: «*Jarosz* de Dzirzbantowo, *Jaroch* de Sulenczyno» (SSNO II 448).

У чехів та словаків ім'я *Jaroš*, як і *Jara*, *Jarda*, *Jarek*, *Jarka*, *Jaroušek*, дотепер правлять за розмовні відповідники повних імен *Jaroslav* та *Jaromír* (Knappová 112). Розмовну функцію ім'я *Jaroš* виконує і у хорватів (Šim 119). Варіант *Яраш* уживають так само білоруси, але вони вважають його варіантом офіційного грецького імені *Єрафей* (Суднік 26, 47; Бір 81).

На Наддніпрянщині початку XVII ст. ім'я *Ярош*, як і в Білорусі, іменний варіант *Ярош*, так само кваліфікують як еквівалент календарного православного імені *Єрофей* чи *Ярохвей* (Керста 585), що в перекладі з давньогрецької означає 'освячений Богом' (ВІЛ 59). Напр., 1620 р.: *Ярош* Великий, *Ярош* Кравець (ВКО 245, 250); 1649: козаки Переяславського полку *Ярошъ* Шєвъчєнъко, *Ярошъ* Заболотный (РВЗ 339, 323), козаки Миргородського полку *Ярошъ* Ращєнъко, *Ярошъ* Тищєнъко (РВЗ 376, 374), козак Кропивнянського полку *Ярошъ* Дружина (РВЗ 363) та козак Черкаського полку *Ярошъ* Жадчєнко (РВЗ 65). Воно продовжує вживатися й у II пол. XVII ст. Напр., 1660 р.: *Ярош* Яненко, *Ярош* Трохименко, *Ярош* Калачник (ХП 140, 141, 143). Пік використання імені *Ярош* для позначення *Єрофея* в Україні припав на середину XVII ст. Серед 40 тисяч реєстрових запорозьких козаків 114 осіб мали ім'я *Ярош* (Осташ Інд. 516).

ЯРОШЕНЯ. Ім'я утворено від імені *Ярош* (див. вище) за допомогою форманта недорослості *-еня*. Напр., 1620 р.: *Ярошеня* Клубаленя – с. Крупець (ВКО 157).

ЯРОШКО. Ім'я *Ярошко* вживалося також у Польщі XV ст., але сам його запис «Nobilis Iaroslaus alias *Iaroszco* de Crzepernecz» (SSNO II 449) однозначно вказує на етимологічну належність до іменного гнізда *Ярослав*. 1649 р. та на ім'я *Ярошко*, яке є здрібнілим утворенням від *Ярош*, у козацьких реєстрах записано дві особи (Осташ Інд. 516).

ЯРУН. Усічено-суфіксальний варіант із суфіксом *-ун* від особового імені *Ярослав*. Найдавніша письмова його фіксація на Русі припадає на 1170 р.: *Ярунъ* – брат Коснятина Васильовича, сідельника Ярослава Ізяславича (ЛР 293). 1136 р. літописи згадують патронім Давыдъ *Яруновичъ* – київський тисяцький (ЛЛ 228; ЛР 189, 482).

ЯРУТА. Слов'янське чол. особове ім'я, утворене усічено-суфіксальним способом від імені *Ярослав* за допомогою форманта *-ута*. У давньоукр. пам'ятках писемності ім'я згадується упродовж XVI – XVII ст.ст. Напр., 1565: *Jarutha*, *Jaruthka* (ОКЗР III 220, 226; Керста XIV 14); 1649: сотник Корсунського полку *Ярута* (РВЗ 156). Пор. ще пол. ім'я XIII ст. *Jarota* (SSNO II 450).

ЯРУШ. Усічено-суфіксальне слов'янське ім'я кінця XVI – початку XVII ст. утворене від імені *Ярослав*. Найдавніша відома нам його згадка припадає на 1595 р.: *Яруш* Суєтич (Арх ЮЗР III/1); 1660: *Яруш* Гребенник (ХП 145); 1666: *Ярушъ* Мозоль (ПК 229). Ім'я *Jarusz* в XIV ст. вживалося також у Польщі (SSNO II 451).

ЯРУШКО. Здрібніло-пестливе утворення від імені *Яруш*, тобто *Ярослав*. Усі письмові свідчення походять із XVII ст. Напр., 1631 р.: *Jaruszka* (Арх ЮЗР VI/1 478); 1666 р.: *Ярушко* Єремченко (ПК 229).

ЯСЕН. Нове слов'янське чол. ім'я, яке в містах Луцьк та Хмельницький почали давати дітям з кінця XX ст. (Скорук 149; Горобець 266). До того лексема *Ясен* уживалася на різних теренах України тільки в ролі прізвища (Чу Прізв. 646; Редько 1257).

ЖІНОЧІ ІМЕНА

Б

БАЖАНА. Сучасне слов'янське жін. ім'я, яке в Україні та в Болгарії (Ковачев 65) з'явилося лише упродовж XX ст. Утворено його від чол. імені *Бажан*. І. Трійняк рекомундує його до вжитку, але з позначкою *рідкісне*. За значенням, ім'я співвідносне з чол. іменем *Бажан* (Трійняк 48). Історія його входження в сучасний укр. іменни́к така ж, як і історія відповідного болг. імені.

БАЙКА. Слов'янське жін. родиннопобутове ім'я *Байка*, яке в Україні тепер уже не вживається. Але письмові згадки про нього у східних слов'ян збереглися. Такими є, напр., укр. чол. ім'я *Байко* (див. вище), укр. прізвище *Байко* та рос. прізвиськове іменування XV ст. *Байко* (Вес 20). У свідомості батьків, які відважувалися надати своїй дочці ім'я *Байка*, воно асоціювалося, мабуть, із назвою невеликого літературного твору алегоричного змісту – *байка*.

У хорватів та македонців ім'я *Bajka* вживається понині як дериват від імен *Baja*, *Bajica*, *Bajislava*, що утворені від двоосновного імені *Bajislav*, і пов'язують це ім'я з дієсловом *bajati* 'ворожити' (РСХКНЈ I 248; Илиевскa 166). У болгар жін. ім'я *Байка* виводиться з чол. імені *Байко*.

БАНИЦЯ. Укр. жін. ім'я *Баниця* – це відповідник до чол. імені *Бан* (див. вище), яке згадується 1490 р. в м. Сучаві: «а Дрьгоушоу и сєстрам єго *Баници* и Армѣнки да єст им сєло» (ССУМ I 86).

БЕЗРУЧКА. Староукр. жін. ім'я побутового типу, яке батьки давали дівчинці за її тілесну ваду. Пор. запис 1623 р.: «Белая голова Таца, прозвиском *Безручка*» (Арх ЮЗР I/6 537).

БІЛА, род. – БІЛИ. Жін. ім'я *Біла* відтворюється на підставі наявності укр. чол. прізвищ *Білин*, *Білинець*, *Білич*... Посереднім доказом функціонування жін. імені *Біла* в українців може служити також наявність ойконімів *Білин* чи *Біличі*, які в Карпатах, а також на Наддніпрянській Україні вживаються вже з XVI – XVII ст.ст. (Чу Прізв. 66; Худаш Укр 31). Доіменна семантика особового імені *Біла*, безсумнівно, пов'язана з кольоровою ознакою особи. Словенці вживають ім'я *Bela* вже з IX ст. (Жел 78; Merkù 458).

БІЛКА. Давнє особове ім'я, яке слов'яни вживали для називання білявих дівчаток (Мор 203). Південно- і західнослов'янські народи дотепер використовують кілька варіантів цього імені, як болг. *Белка* (Илчев 70; Pleskalová 79), серб. імена *Белка* і *Беља* (Грк 221, 222) та хорв. *Belka*, *Bijelka*, *Bjelka* (Šim 31, 34, 35). Отже, *Білка* спочатку було здрібніло-пестливим варіантом імені *Бѣла* (Илчев 70). Менш імовірно, що воно пов'язане з назвою тварини білої масті чи з *білкою* (Срезн I 218).

БІЛУХА. Ім'я *Бѣлуха* згадується 1486 р., як жінка пана Івашка Охрімовича (Туп 461). Корінь імені однозначно виражає кольорову ознаку особи, а формант *-уха* вказує на її стать та належність імені до розмовного стилю.

БІЛЯВКА. Ім'я *Білявка*, як і апелятив *білявина*, дотепер є часто вживаним у пісенному фольклорі західних українців при позначенні світловолосої дівчини.

БЛАГА, род. – БЛАГИ. Жін. особове ім'я *Блага* дотепер зберігають усі південнослов'янські народи (Илчев 76; Грк 223; Šim 35, 398). Як неофіційні відповідники до повних імен *Blahomira*, *Blahoslava* його вживають також чехи та словаки (Knappová 205; Majtán – Považaj 64). В українців жін. ім'я *Блага* могло постати на базі нечленного прикметника *благ* 'благий, мирний', аби шляхом усічення уникнути омонімії таких імен, як *Благомира*, *Благослава* і т. п. Однак більш імовірно, що воно запозичене в готовому вигляді з котроїсь слов'янської мови.

БЛАЖЕНА, род. – БЛАЖЕНИ. Правдоподібно, це давньочеська калька з лат. імені *Beata* чи *Beatrice*, тобто 'дуже щаслива' (Knappová 206). На теренах України ім'я подибується тільки в західних її областях.

БЛАЖЕНКА. Колишній здрібнілопестливий варіант слов'янського імені *Блажена* (див. вище). Нині виконує роль офіційного імені тільки у югославських русинів та українців. Пор. запис учениць руської середньої школи в м. Шид *Блаженка* Гнатко, *Блаженка* Митерко, *Блаженка* Крайцер 1942 р. (Мудри – Саламон 251, 256, 257).

БОГДА. Це розмовний варіант імені *Богда,* що виник шляхом усічення повного жін. імені *Богдана*. Такої думки щодо болг. іменного варіанта *Богда* дотримується також С. Ілчев (Илчев 78). У Польщі жін. ім'я *Bogda* (разом із варіантом *Bohda*) нині нараховує 300 носіїв (Grzenia 77), а всі ономасти кваліфікують його як усічений варіант жін. імені *Bogdana*.

БОГДАНА. Жін. ім'я *Богдана* утворене від чол. імені *Богдан* (див. вище) за допомогою фемінізуючого форманта -*а*. В Україні, передусім на її західних теренах, ім'я вживане безперервно, але рідко. Пор. 1529 р.: *Богдана* Величковна (AS III 345); 1552: *Богдана* Шипиная (ОЧЗ 3604); 1564: *Богдана* – жінка Андрея Сангушка (Туп 460); 1571: «понял єсми за сєбє в малжєнство дочку...*Богдану*» (ВГ 88); 1571: *Богдана* Заяцовая (Арх ЮЗР VIII/4 181); 1584: пани *Богдана* Кисєлєвна – м. Житомир (АЖГУ 56); 1596: *Богдана* Филоновна (Арх ЮЗР VIII/4 181); 1605: *Богдана* Лацкая Пельгримовская (AS III 149); 1635: Стєцкая *Богдана* Митковичовна Криштофовая (АЖГУ 210).

А серед дівчат укр. гімназії м. Ярослав (нині Польща) у 1942 р. на 153 студенток припадали тільки дві *Богдани* (Грицак Імена 240). У м. Луцьку жін. ім'я *Богдана* в 60-ті роки XX ст. одержало друге життя (Скорук 147).

На території Білорусі впродовж XVI ст. засвідчено сім осіб із іменем *Богдана*. Напр., *Богдана* Грышковая Яковлевича (Бір 175). Улюбленим було ім'я *Bohdana* у чехів (Knappová 206) та в деяких інших слов'ян, зокрема у південних (Karpluk 11). У Польщі ім'я *Bogdana* засвідчується вже з XIII ст. (Grzenia 78). Поляки дотепер розрізнюють два офіційні варіанти цього особового імені, а саме – *Bogdana* з проривним */g/* та *Bohdana* з щілинним */h/* (Grzenia 80), причому початки такого розрізнення сягають ще епохи Середньовіччя (Bubak 59 – 60).

Українці, що населяють Галичину, жін. ім'я *Богдана* донедавна записували з двома */н/*, тобто *Богданна*. У маленькій Словенії 1971 р. на півтора мільйона жителів припадало 307 осіб із жін. іменем *Bogdana* (Keber 124).

БОГУМИЛА. Жін. ім'я *Богумила* виникло як відповідник до чол. *Богумил* 'милий Богу', а серед українців ім'я вперше занотоване 1563 р.: *Богумила* Ивановна (Арх ЮЗР І/6 45; Сенів Жін. 147); 1631 р.: *Богумила* Лисовитянка Денисковая – луцька землевласниця (Туп 460). З-поміж укр. письменників жін. ім'я *Богумила* використав О. Духнович у п'єсі «Добродѣтель превышаетъ богатство» (Твори 530).

Серед поляків жін. імена *Bohumiła* та *Bogumiła* згадуються з XIII ст., які вживаються там і понині (Bubak 60), тоді як сучасні укр. словники імен (напр. ВІЛ 262) згадують лише чол. ім'я *Богумил* та й то тільки серед застарілих і рідковживаних. У деяких містах Західної України, напр. у м. Луцьк, у XX ст. (здебільшого римокатолики), знову повернулися до імені *Богумила* (Скорук 149).

БОГУРАДА, род. – БОГУРАДИ. Слов'янське жін. ім'я *Богурада* утворене від чол. відповідника *Богурад*. Останнє в Польщі засвідчене вже 1388 р. (Bubak 60). В Україні ім'я *Богурада* нині вже не фіксується, але в с. Новоселиця Перечинського р-ну Закарпатської обл. дотепер зберігається назва ділянки поля *Богурадины* (род. відм. – Богурадин, а місц. – на Богурадинах).

БОГУСЛАВА. Рідкісний жін. відповідник до чол. імені *Богуслав* (Свистун 15) або жін. катойконім від назви міста *Богуслав*, що на Київщині, тобто жителька міста *Богуслава*. У Польщі та Словаччині жін. ім'я *Bogusława* / *Bohuslava* засвідчується вже з XII і відповідно з XIII ст. і з тих пір не втрачає популярності понині (Karpluk 10; Grzenia 80). В Україні це ім'я пов'язують з іменем головного персонажа народної думи «Маруся Богуславка», а отже, з містом *Богуславом*. Нині ім'я повертається до життя українців та поляків (Скорук 151).

БОГУТА. Це білоруський та український розмовний відповідник до чол. імені *Богут* (Суднік 49). Від імені *Богута* утворено посесив *Богутин*, який поклав початок іменуванням інших класів антропонімів і топонімів. Напр., від нього йде також назва села Золочівського р-ну Львівської обл. *Богутин* (Худаш Укр 37).

БОГУХВАЛА. Жін. відповідник до слов'янського чол. двоосновного імені *Богухвал* (див. вище). На теренах Польщі жін. ім'я *Boguchwala* та його варіант *Bogufala* фіксуються вже 1265 (Karpluk 14).

БОЖА, род. – БОЖІ. У сербів також було ім'я *Божа* (Karpluk 82), однак вони розцінюють його як усічений відповідник імен *Божидарка*, *Божурка* та інших подібних імен.

БОЖЕДАНА. Нове укр. двоосновне утворення з препозиційною основою *Бож-* та постпозиційною дієприкметниковою основою *-дан*. Ім'я записано в 80-х роках XX ст. у м. Луцьк (Скорук 149) та в інших містах Західної України.

БОЖЕНА, род. – БОЖЕНИ. Укр. словники імен (напр., ВІЛ 263) наводять це ім'я лише серед застарілих та рідковживаних. Нині його вживають головним чином українці Сербії та Хорватії (Мудри – Саламон 248).

Популярне воно також серед чехів, словаків та поляків (Knappová 207; Majtán – Považaj 67; Bubak 64), звідки і прийшло до українців у XX ст. (Скорук 149; Свистун 15). Серед учнів Пряшівської укр. гімназії в 1986 р. навчалися дівчата Дробняк *Божена*, Терек *Божена* і Чабала *Божена* (Краєзн. словн. 163, 165, 166). Пор. ще у русинів Югославії учениця *Божена* Пушкаш з 1933 р. (Мудри – Саламон 247).

Слов'янське ім'я *Божена* виникло серед чехів у XII ст., а звідти перейшло до поляків. Схоже, що утворено його від застарілого пасивного дієприкметника *božena* з первісним значенням 'обдарована Богом', 'благословенна' (Knappová 207; Grzenia 83).

БОЙКИНЯ. Окремі випадки записування дівчаток на ім'я *Бойкиня* в рагсах спостерігаються лише в останні роки. Підставою для таких записів служать наполягання батьків дитини записувати етнонім *бойкиня* 'дочка або дружина бойка' у функції особового імені в Карпатському регіоні.

БОЛЕСЛАВА. Жін. відповідник до давнього слов'янського імені *Болеслав*, утвореного від прислівника *боле-* 'більше' та іменника *слав(а)* (див. вище). Найдавніший запис цього імені похо-

дить із до 1166 р. Іменем *Болеслава* названо дочку князя Святослава Всеволодовича – жінку Володимира Ярославича (ЛР 287, 471). Нині в українців ім'я належить до рідкісних. Його зберегли чехи, словаки та поляки (Knappová 207; Majtán – Považaj 66; Crzenia 81).

БОРИСЛАВА. Це жін. відповідник до давньоукр. чол. двоосновного імені *Борислав* (див. вище). У чехів йому відповідає варіант *Bořislava*, а раніше – варіант *Borislava* (Knappová 207). У поляків давнішим є власне пол. варіант *Borzysława*, який з часом було витіснено руським відповідником *Borysława* (Bubak 64).

БОЯНА. Жін. відповідник до стародавнього чол. імені *Боян* (див. Чоловічі імена; а також Срезн I 159). Нині ім'я *Бояна* вживається головним чином у південних слов'ян. Пор. болг. імена *Бояна, Боянка* (Илчев 86), серб. *Боја, Бојана, Бојина, Бојислава, Бојица, Бојка* (Грк 224 – 225), хорв. *Bojana, Bojanka* (Šim 42). У Боснії жін. ім'я *Bojana* 1971 р. мало 1657 носіїв, а виражалося воно у варіантах *Bojanka, Bojanca, Bojka, Boja* (Keber 125). Поширеним воно є також у Хорватії та Македонії (ŠimHerc 151). Про жін. ім'я *Бояна* згадують також деякі суч. пол. словники імен (напр., Bubak 62) та чес. ономастичні праці (Knappová 207).

БРОНИСЛАВА. Жін. відповідник до чол. імені *Бронислав.* В Україні ім'я вживане переважно в західних її областях (причому в пол. звучанні, тобто як *Броніслава*), а в Польщі воно належить до рідкісних. Його засвідчують тамтешні писемні пам'ятки з XIII ст. (Grzenia 84). На пол. походження імені вказує також відома неповноголосна формула **trot.*

БРОНЬКА. Жін. здрібніло-пестливе ім'я пол. походження *Бронька* відтворються на підставі назви села *Бронька* Іршавського р-ну Закарпатської обл., яке згадується там як ойконім уже 1454 р. (Дэже 247). Жін. ім'я *Бронька* – це гіпокоризм, який співвідноситься з повним жін. іменем *Бронислава*, що утворене від дієслова *bronić* 'боронити', та іменника *sława* (Crzenia 84).

В

ВАНДА. Для українців жін. ім'я *Ванда* – це безперечний полонізм, але первісна семантика пол. імені *Wanda* до кінця не з'ясована (ВІЛ 123; Grzenia 319 – 320; Bubak 310 -311). У Польщі ім'я *Wanda* і *Węda* фіксується з XIII – XV ст.ст. Поза Польщею ім'я *Vanda* відоме в Чехії, Словаччині та в деяких інших країнах (Knappová 297; Majtán – Považaj 248).

ВАЦЛАВА. З укр. словників імен жін. ім'я *Вацлава* наводить тільки ВІЛ, причому лише з пол. наголосом. Воно є жін. відповідником чол. імені *Вацлав* (див. вище). У чехів ім'я пов'язане з іменем відомого діяча католицької церкви, в українців же ніколи не належало до популярних.

ВЕЛИМИРА. Жін. відповідник серб. чол. імені *Велимир* (Џоговић 47). В українців воно ніколи не належало до поширених.

ВЕЛИСЛАВА. Жін. відповідник праслов'янського чол. імені *Велиславъ* (див. вище, а також Karpluk 113). Укр. словники імен цього жін. імені не наводять. Воно відоме головним чином південнослов'янським народам (Илчев 105; Грк 229; Šim 355), хоча знають його також чехи та поляки (Knappová 298). У останніх ім'я *Wielisława* зафіксовано вже 1405 р. А в Польщі нині воно має 493 носіїв (Bubak 323).

ВЕРБА. Особового імені *Верба* в Україні письмово не засвідчено, але воно відтворюється на підставі чол. імен *Вербан, Вербота,* вживаних у попередні століття як в Україні (див. чол. імена), так і в інших слов'янських країнах. Пор. болг.

жін. імена *Върба, Върбка, Върбча* (Илчев 117), серб. жін. імена *Врба, Врбена, Врбислава* (Грк 234), хорв. жін. імена *Vrba, Vrbena* (Šim 373). Посереднім доказом давнішого функціонування імені *Верба* серед українців можуть служити укр. традиційні прізвища *Верба, Вербак, Вербицький, Вербич, Вербіщук* і т. п.

ВЕРИЦЯ. Здрібніло-пестливе утворення від імені *Вера*, яке нині вже втратило експресивну функцію, але для її відновлення сучасники використали живий здрібніло-пестливий суфікс *-иця*. Так сталося з іменем *Верица* в українців Югославії міжвоєнних років. Напр., учениця руської середньої школи м. Шид *Верица* Макарчук (Мудри – Саламон 241).

ВЕРХУСЛАВА. Давнє слов'янське жін. ім'я, утворене від чол. його відповідника *Върхославъ*, яке складене з основ *верх-* 'вершина' та *-слава*, з'єднаних за допомогою інтерфікса *-у-* (Karpluk 13). Найдавнішою особою, що мала ім'я *Верхуслава*, на Русі була дочка князя Всеволода Мстиславича станом на 1136 р., яку видали заміж за великого князя польського Болеслава Кучерявого (ЛР 190). 1180 р. під іменем *Верхуслава-Анастасія* згадується жінка Ростислава Рюриковича (Махновець Родовід), а 1225 р. на Русі під іменем *Верхуслава* називається княгиня Ростиславля (Срезн 94). У Польщі жін. ім'я *Wierzchosława* знаним є з XIII, а чол. його відповідник *Wierzchosław* – з XII ст. (Bubak 313). Нині ані в Україні, ані в Польщі ім'я не вживане (Karpluk 1961, s. 13).

ВЕСЕЛКА. Слов'янське особове ім'я, вживане нині українцями Сербії та Хорватії, а перейнято його у сербів як ім'я *Веселка* (Грк 230), хорв. *Veselka* (Šim 359) або болг. *Веселка* (Илчев 108). Основою імені є прикметник *веселий*. У сербів ім'я *Веселка* було популярним уже під час турецької неволі (Бурић 210). В Україні ім'я *Веселка* нині сприймається, як 'назва райдуги'.

ВЕСНА. У наші дні жін. ім'я *Весна*, вживають українці Сербії, Хорватії та Словенії (Грк 230; Šim 359), а під їх впливом у міжвоєнні роки почали активно використовувати його також українці та русини Югославії. Згадаймо імена учениць руської середньої школи м. Шид у Сримі: *Весна* Лозиняк, *Весна* Дюранін, *Весна* Цирба, *Весна* Крайцер, *Весна* Шандор та ін. (Мудри – Саламон 259 – 261).

Протягом останнього півстоліття ім'я *Весна* починають давати дітям жителі Тернопілля (Свистун 15) та Волині (Скорук 149). Слов'янські ономасти вважають, що ім'я пішло від назви божества *Весна.* (Грк 230; Šim 359). Ім'я *Vesna* відоме також чехам, але ті також кваліфікують його як нове ім'я південнослов'янського походження, оскільки препозитивний компонент його *Jaró* своєю семантикою справді нагадує українську діалектну лексему *йар*, тобто 'весна'. У середині XVI ст. це ім'я давали також у Росії, але тільки особам чол. статі. Пор. 1545 р.: *Весна* Артемьев – м. Новгород (Вес 67). Однак установити мотиви такого називання важко.

ВЕСНЯНКА. Нове особове ім'я, яке українці почали давати дівчатам лише наприкінці XX ст., пов'язуючи його з народнообрядовою піснею, в якій оспівується весняне пробудження природи.

ВИСЛАВА. Давнє слов'янське жін. ім'я, яке виникло внаслідок фонетичного стягнення двоосновного імені *Вишеслава*, котре складене з прикметника *выше* 'вище', 'більше' та іменника *слава*. Найдавніша письмова фіксація імені, за пол. джерелами, припадає на 1116 р. – це *Вислава* (*Вышеслава*) Святославна – дочка Святослава Ярославича (ЛР 176, 473). За іншими джерелами, жін. ім'я *Вислава* – це відповідник до пол. чол. імені *Witoslaw,* що з давнішого *Wito* – 'пан' + *slaw* (Bubak 318). Пор. ще прізвище *Виславський*, поширене серед українців Югославії (Чу Русн. 95-110).

ВИШЕСЛАВА. Ім'я *Вишеслава* утворено як жін. відповідник до чол. імені *Вишеслав* (див. вище). Одруживши на собі Рогніду (дочку полоцького князя Рогволода), Володимир Святославич перехрестив її і дав їй нове ім'я (Горєслава), оскільки імена з другим компонентом *-слава* були для нього дуже поважними (Грицак 79). Руська княжна *Вышеслава* (дочка Ярослава Володимировича) стала дружиною великопольського князя Одона (ЛР 473).

ВІРА. Суч. укр. та рос. словники власних особових імен (ВІЛ 125; ЕСУМ І 402; Белей 88; Петровский 72), а також деякі інші довідники дотримуються легенди, за якою жін. ім'я *Віра*, як і імена інших двох її сестер-мучениць за Христову віру (*Надії* та *Любові*), є укр. запозиченням із старослов'янської мови. (Нагадуємо, що дочка Софії загинула 137 р. – Життя святих 3, 376). Вони поширюють погляд, за яким ім'я з'явилося у слов'ян як калька з грецького імені *πιστις* чи з лат. *Fides*, апелятивна семантика котрого – це 'справжня', 'серйозна'. Однак коли саме відбулось це запозичення з грецької і хто саме конкретно скалькував це ім'я, – ніхто не згадує. Чи не єдина скупа згадка про імена сестер *Віри*, *Любові* і *Надежди* та про їх матір святу *Софію* у східних слов'ян припадає на XIII ст. (див. Словарь древнеруского языка XI – XIV вв. М., 1988, – Т. II – С. 300).

Давні південнослов'янські джерела, які першими мали б зреагувати на появу нових імен серед православних слов'ян Балканського півострова, мовчать про час виникнення цього псевдоцерковнослов'янізма. А суч. болг. та серб. ономасти вважають, що ім'я *Вера* (до речі, як і рос. *Надежда*) у них з'явилося лише на рубежі XIX – XX ст.ст. та й то під російським впливом (Илчев 107, 352; Грк 230, 284). А М. Шимундич вважає, що хорв. ім'я *Vera* – це переклад із латин. прикметника *vera* 'істинна, правдива' (Šim 358). Щодо хорв. (ієкавського) жін. імені *Vjera* та його екавського відповідника *Vera*, то, на думку М. Шімундича, вони обидва походять від давнього слов'янського апелятива *vĕra* 'віра, довір'я' (Šim 357, 367).

До речі, жін. ім'я *Véra* дуже популярним було в Словенії наприкінці XX ст. (Keber 382). М. І. Сенів кваліфікує жін. церковнохристиянські власні імена в укр. писемних пам'ятках XIV – XVIII ст.ст. як давньоруську спадщину (Укр. лексика в історичному та ареальному аспектах, с. 145 – 149).

Серед українців ім'я *Віра* почало поширюватися тільки в міжвоєнні роки. Так, серед 153 дівчат укр. гімназії м. Ярослав (нині Польща) ім'я *Віра* мали тільки 6 учениць та й їх гімназисти називали по-російськи, тобто *В'єра*, *В'єрочка* (Грицак Імена 240). У м. Луцьк жін. ім'я *Віра* поширюється тільки з початку XX ст. (Скорук 149). У Пряшівській укр. гімназії 1986 р. імена *Віра* мали лише 5 дівчат: *Віра* Бабей, *Віра* Копчак, *Віра* Потічна, *Віра* Невицька та *Віра* Сопко (Краєзн. словн. 152, 155, 170, 158).

Щодо припущення історика В. М. Татищева, за яким дочки двох руських князів XII ст. носили ім'я *Вѣра* (ЛР 328, 347), то його ще треба підтвердити. Не згадується чомусь ім'я *Вѣра* ані в «Словаре древнерусских личных собственных имен» Н. М. Тупикова, хоча, за словами А. Соболевського, в рукописному варіанті цієї праці воно ще було представлене (Karpluk 6). Не згадує жін. імені *Вера* ані «Славянский именослов» М. Морошкина.

Не вживали цього імені донедавна ані поляки, ані інші західні слов'яни. У них було ім'я грецького походження *Veronika*, первісне значення якого пов'язане з апелятивом *phērenikē* – 'та, яка приносить перемогу'. У зазначеного імені були такі здрібніло-пестливі варіанти, як *Weronka*, *Verońcia*, *Wera*, *Werka* (Bubak 312).

У Росії чи не першою особою, яка запровадила ім'я *Вєра* в художню літе-

ратуру, був М. Чернишевський у романі «Что делать». Можливо, якраз ця літературна подія спричинилася до популяризації слов'янського імені *Вера* у світі. Нині слов'янське жін. ім'я *Віра* вживане в усіх слов'янських ба навіть у багатьох неслов'янських, народів (див. Słownik imion 179), хоч окремі європейські народи воліють зберігати його лат. відповідник *Fides*.

ВІРОСЛАВА. Для України, як і для всього слов'янського світу, *Вірослава*, подібно до чол. імені *Вірослав*, є неологізмом, утвореним за зразком слов'янських двоосновних імен (Bubak 313). Перший компонент цього імені становив лат. прикметник *verus* 'правдивий, справедливий', а другий містить популярну слов'янську основу *-слава*. У Польщі чол. ім'я *Wierusław* уперше засвідчено 1405 р. (Bubak 313).

ВЛАДА. Жін. відповідник до таких чол. слов'янських імен, як *Влад, Владо* (пор. відповідні чол. імена у болгар) або усічення від повних жін. імен зразка *Владислава, Владанка*... У югославських русинів жін. ім'я *Влада* вживане з 1917 р. Напр., у м. Шид за 1917 р. називається школярка Горняк *Влада*, за 1920 р. – Лабош *Влада*, а за 1921 р. – Крейцер *Влада* (Мудри – Саламон 239 – 241). В Україні ім'я *Влада* також є неологізмом XX ст. (Скорук 149).

ВЛАДИСЛАВА. Нове жін. ім'я, утворене від чол. імені *Владислав* за допомогою фемінізуючого форманта *-а*. В Україні воно з'являється лише після Другої світової війни (Скорук 149; Брайченко 4 39).

ВЛАСТА. Це нове для України ім'я, яке до українців прийшло від чехів та словаків у XX ст. Напр., *Власта* Орос – м. Ужгород та *Власта* Джоґаник – м. Пряшів. Його утворено шляхом усічення котрогось із таких двоосновних слов'янських імен, як *Vlastimila, Vlastimira, Vlastislava* (Knappová 302; Грк 323). Менш імовірно, що ім'я є прямим відповідником чол. імені *Vlast* (апелятивне значення імені 'влада' – там же). У Словенії ім'я *Власта* поширилося з середини XIX ст. Й. Кебер кваліфікує його як усічений варіант повних двоосновних імен *Vlastimira, Vlastislava, Dobrovlast*. А компонент *-vlast* 'область' міг виступати в них як у препозиції, так і в постпозиції щодо іншого компонента. В Україні жін. особове ім'я *Власта* було відновлено тільки в повоєнні роки (див. журнал «Мовознавство» за 1968 р. № 5– С. 88).

ВЛАСТИСЛАВА.Західнослов'янське особове жін. ім'я, утворене від чол. імені *Властислав* за допомогою фемінізуючого форманта *-а*. До українців ім'я прийшло в XIX ст. з Чехії та Словаччини. Пор. ім'я учениці Пряшівської укр. гімназії 1986 р. *Властислава* Копчак (Краєзн. словн. 178).

ВОЙКА. Жін. відповідник слов'янського чол. імені *Войко*, яке вживалося воно також у болгар та поляків (SSNO VI 176). В Україні засвідчений тільки присвійний прикметник *Войкин*. Напр., 1480 р.: Ивоуль сынъ *Войкин* – м. Гирлів (ССУМ І 187).

ВОЙСЛАВА. Жін. ім'я *Войслава* відтворюємо на підставі посесива *Войславинъ*, зафіксованого 1499 р. в м. Гирлов: Кръстина, дочка *Воиславина* (ССУМ І 188). Жін. ім'я *Войслава* раніше вживалося у кількох слов'янських народів. Напр., у хорватів дотепер уживається суч. ім'я *Vojslava*, що утворене від іменника *voj* 'воїн' та іменника *slava* (Šim 372). Вживалося воно також у поляків XIII ст. (Karpluk, 1961, s. 14) та у поморських слов'ян (Karpluk 169).

ВОЛОДИМИРА. Жін. відповідник до чол. слов'янського імені *Володимир* (див. вище), поширене головним чином у західних областях України. У інших слов'янських народів також уживаються імена відповідної морфемної структури, але там вони функціонують тільки у неповноголосній формі. Пор.

білорус. *Ўладзіміра*, рос., болг. і серб. *Владимира*, чес., словацьке і словінське *Vladimira* та пол. *Wlodzimiera*.

ВОЛОДИСЛАВА. Жін. відповідник до чол. імені *Володислав*. Інші укр. словники це ім'я наводять рідко (Белей 89), а рос. та білорус. наводять лише неповноголосний його відповідник, тобто *Владислава*.

ВОЛЯ. Нове для України жін. ім'я, яке повністю відповідає чол. імені *Воля*. Його наводить лише ВІЛ (с. 126). Можливо, ім'я утворено від апелятива *воля* 'свобода'.

ВСЕСЛАВА. Жін. відповідник чол. імені *Всеслав* (див. вище). Найдавніша письмова фіксація імені на Русі припадає на 1187 р.: *Всеслава* – дочка Всеволода Юрійовича (ЛЛ 384). Під 1198 р. виступає *Всеслава* – дочка великого князя Рюрика Ростиславича (ИЛ 478). Під цим же іменем фігурує також *Всеслава-Євпраксія* – жінка Ростислава Ярославича (ЛР 473). Упродовж віків жін. ім'я *Всеслава* дітям не давали. Його було відновлено тільки в повоєнні роки (див. журнал «Мовознавство» № 5 за 1968 р. – С. 88).

В'ЯЧЕСЛАВА. Жін. відповідник до праслов'янського чол. імені *В'ячеслав* (див. вище). Для укр. іменного репертуару це ім'я є новим: його відновлено тільки в повоєнні роки (ВІЛ 126). У м. Одесі воно фіксується лише у XX ст. (Брайченко 39).

Г

ГАЛИНА. Етимологія жін. імені спірна, а історія його вживання в Україні не досліджена. В українців Пряшівщини, напр., воно фіксується лише в післявоєнний період, та й то тільки серед інтелігенції. Напр., серед учнів укр. гімназії у м. Пряшеві на 1986 р. було всього дві *Галини* – *Галина* Вархола та *Галина* Мацинська (Краєзн. словн. 176).

Більшість слов'янських мовознавців виводять це ім'я з грецького імені *Γαλήνη* – 'спокій, ясність, штиль' (ЕСУМ І 460). Огляд етимології імені у поляків дають Grzenia (141) та Bubak (128). М. Шімундич ім'я *Galina* зараховує до польських, а варіант *Gala* – лишає собі (120 – 121). М. Майтан та М. Поважай вважають, що укр. ім'я *Галина* – це польський варіант російського імені *Galina* (Majtán – Považaj 118). На нашу думку, більш правдоподібно, що ім'я *Галина* було утворене також від давньослов'янського прикметника *гал-* 'чорний', як і хорв. жін. ім'я *Gala*, котре виводиться із цього прикметника у значенні 'чорна, смуглява' (Šim 121).

ГАЛЯ. У суч. словниках укр. імен *Галя* кваліфікується як розмовний варіант повного офіційного імені *Галина* (ВІЛ 112; ЕСУМ І 460). У південно-східному наріччі укр. мови, за матеріалами В. Дорошенка, використаними Б. Грінченком, жін. ім'я *Галя* та здрібніло-пестливі його варіанти *Галька, Галюня, Галюся, Галютка* наприкінці XIX ст. ще кваліфікувалися як відповідники повного імені *Ганна*, а не офіційного імені *Галина* (Гр VI 550). А ім'я *Галина* розцінювалося то як зовсім окреме ім'я, то як варіант імені *Ганна* (там же).

Неоднакове місце ім'я *Галя* посідає також у інших слов'янських мовах. Так, у Сербії, напр., суч. ім'я *Гаља* ономасти співвідносять із двома різними іменами – то з офіційним іменем *Гаврила*, то з іменем *Галина*. Отже, для серб. мови ім'я *Галя* є також омонімічним (Грк 236). У Болгарії ім'я *Галя* кваліфікують як жін. відповідник чол. імені *Гало*, котре виводять із давнього прикметника *гал, -а, -о* 'чорний, темний', але, крім цього, не заперечують, що функціонально воно може бути розмовним відповідником імені *Галина*. Останнє пояснюють як недавнє запозичення з рос. мови (Илчев 125). У хорватів жін. ім'я *Galina* так само розцінюються як

нове запозичення з рос., а генетичне коріння його, мовляв, сягає грецького *galēne* 'мир, тиша'. Традиційне ж хорв. жін. ім'я *Galja* там вважають за таке, що походить від давнього слов'янського прикметника *gal, -a, -o* 'чорний, темний' (Šim 121).

У західних областях України жін. ім'я *Галя* до Першої світової війни було мало відомим (Грицак Імена 241), а підведення його під офіційне ім'я *Галина* сталося тільки після Другої світової війни. Тому гадаємо, що слов'янське жін. ім'я *Галя* – це окреме ім'я, яке не має прямого стосунку до календарного імені грецького походження *Галина*. Насправді укр. ім'я *Галя* – це жін. відповідник до чол. імені *Гал*, яке сягає праслов'янського прикметника **galъ* 'чорний, темний', тобто тої ж прикметникової основи, що й в укр. назви птаха *галка* 'сіра ворона' чи болг. чол. двоосновного імені *Галимир* (Илчев 124).

ГОЛУБА. Давньоруське жін. ім'я *Голуба*, співвідносне з чол. іменем *Голуб* або з дієсловом *голубити* 'ласкати'. Пор. рос. антропонім 1564 р. *Голуба* Игошина, холопка – м. Суздаль (Вес 83). Суч. рос. ономасти рекомендують це ім'я до вжитку (Сус-Суп 26).

ГОЛУБКА. Особовим іменем стала опоетизована у слов'янському фольклорі назва відомої пташки *голубка* 'самиця голуба', яка нині кваліфікується як символ ніжності та подружньої вірності. Імена від основи *голуб* здавна відомі всім слов'янським народам (Грк Реч 65), а в деяких вони вживаються дотепер. Пор. суч. серб. жін. імена *Голупка, Голубица* (Грк 237), болг. *Гълъба, Гълъбина, Гълъбинка* (Илчев 137), хорв. *Goluba, Golubica, Golubana* (Šim 128), словінське жін. ім'я *Golobica* зафіксоване в XIV ст. (Merkù 453). У Польщі жін. ім'я *Gałąbczyna* згадується вже з XV ст. (SSNO II 157). В Україні ім'я *Голубка* почало відновлюватися тільки з кінця XX ст.

ГОРДАНА. Слов'янське жін. ім'я, співвідносне з чол. іменем *Гордан*, яке утворене від серб. прикметника *грдан* чи хорв. *grdan* 'величезний', але має відношення і до прикметника *грд* 'гордий'. Крім цього, воно вживане у Словенії, Македонії та Болгарії. Так, 1971 р. у Словенії ім'я *Gordana* мало 575 носіїв, тоді як чол. його відповідник *Gordan* мав усього 77 денотатів. Дехто жін. ім'я *Gordana* пов'язує з прикметником *gorda* 'пишна'. В Україні сліди імені *Гордана* збереглися хіба що у прізвищах *Горда, Гордан, Гордей, Гординський, Гордош, Гордунко* та деяких ін. (Чу Прізв. 154).

ГОРДОВИНОЧКА. Укр. жін. здрібніло-пестливе ім'я, письмово засвідчене відомим польським фольклористом О. Кольбергом у 80-х роках XIX ст. на укр. Покутті в народній колядці (див. зб. «Українська пропріальна лексика». – Київ, 2000. – 83). Ім'я, безумвно, пов'язане з іншими слов'янськими іменами зразка *Гордета, Гордоня, Гордята*, які наводить також М. Морошкін у «Именослове» (Мор 61). Воно, очевидно, характеризувало особу за її гордовитою вдачею.

ГОРИНКА. За М. Морошкіним (с. 62), жін. особове ім'я *Горинка* – це похідне від чол. імені *Горинко*, а останнє – від *Горин*, що є усіченням двоосновного імені *Горинѣгъ*, тобто від антропооснови *горѣти* і *нѣга* (Худаш Укр. карп. і прикарп... 79 – 80). Пор. також укр. прізвище *Горинь* та закарпатський ойконім *Горінчово* (народно-розмовний варіант – *Горінча*).

ГОРИСЛАВА. Суч. укр. словники особових імен наводять жін. ім'я *Горислава*, але тільки в додатку «Застарілі та рідковживані імена» (ВІЛ 263). Ім'я справді давнє і понині властиве тільки кільком слов'янським мовам, зокрема пол., серб., хорв. та рос. (Bubak 122; Грк 238; Šim 120; Петровский 90). Пам'ять про жін. ім'я *Горислава* береже галицький множинний патронімічний топо-

нім *Гориславичі*, який згадується вже в XV ст. (Х – Д 64). А утворено ім'я *Горислава*, як жін. відповідник до чол. імені *Гориславъ*, препозиційний компонент якого зберігає дієслівну основу *горѣти* та іменникову основу *слава* (Svob 76).

ГОРЛИЦЯ. Жін. особове ім'я *Горлиця* має відповідники в мовах багатьох слов'янських народів (Грк Реч 70; Šim 134). Ім'я походить від назви птаха *горлиця*, а в українців досить рано воно почало вживатися також як прізвищева назва. Пор. 1421 р.: свідок *Горлица* Вєлєцкий – м. Перемишль (Укр. грам. XV ст. 141).

ГОРОДИСЛАВА. Жін. ім'я *Городислава* є відповідником чол. імені *Городиславъ*, складеного з дієслівної антропооснови *городити* 'огороджувати', 'будувати' (Svob 76) та іменникової основи *слав(а)*. Найдавніша згадка цього особового імені припадає вже на 1130 р. Вона стосується дочки князя Святослава Всеславича – *Городислави-Євдокії* (ЛР 185). Там же міститься також згадка про *Городиславу* – сестру полоцької Передслави. «Словник імен українців» наводить тільки неповноголосний відповідник цього імені, тобто *Градислава*, та й то лише в «Додатку застарілих та рідковживаних імен» (ВІЛ 262), тобто, як і рос. та південнослов'янські словники, а «Словарь русских личных имен» А. Н. Петровского так само наводить тільки неповноголосний його відповідник *Градислава*. В Україні пам'ять про особове ім'я *Городислава* з XV ст. береже також назва прикарпатського села *Городиславичі* (Х – Д 64).

ГОРЯНКА. Нині жін. імена *Горјана* і *Горјанка* вживані лише у сербів, хорватів, болгар та македонців (Грк 238; Šim 130; Илчев 139). За словами М. Шімундича, жін. імена *Gorjana* і *Gorjanka* утворено від апелятива *gora* 'ліс', 'гора' (Šim 130).

ГРИВНА. Жін. ім'я *Гривна* вживається лише у болгар, сербів та хорватів (Илчев 141; Грк 238; Šim 134). У хорватів апелятив *grivna* раніше вживався також для позначення призабутої жін. прикраси на шию (Šim 134, 503). До середини XV ст. його фіксують також середньовічні рос. пам'ятки (Вес 88). В Україні, де лексема *гривна* чи *гривня* раніше вживалася для позначення відомої грошової одиниці, з самого початку XVIII ст. фіксуються прізвищеві назви *Гривна, Гривняк* і т. п. (Чу Прізв. 159).

ГРИМИСЛАВА. Історичних відомостей про це ім'я у східних слов'ян дуже мало. Відомо тільки те, що дві руські княжни XV ст. на ім'я *Гримислава* чи *Гремислава* вийшли заміж за двох пол. князів – одна за сандомирського і краківського князя Лешка Білого, а інша – за пол. князя Болеслава (ЛР 481). З жін. іменем *Гремислава* перегукується чол. ім'я селянина *Гремець* Одович із м. Кременець, яке згадується там 1563 р. (Арх ЮЗР VII/2 117).

Ґ

ҐАЛИЦЯ. Жін. особове ім'я *Ґалиця* відтворюється на підставі зіставлення болг. жін. імені *Галица*, яке наводить Н. Ковачев у словнику імен (Ковачев 134), з традиційними закарпатоукр. прізвищами *Галиця* та *Ґалица* (Чу Прізв. 134, 170). Зіставляючи названі прізвища з болг. здрібніло-пестливим іменем *Галица* (Ковачев 135), доходимо висновку, що лексема *Галица* могла з'явитися в Укр. Карпатах тільки внаслідок болг. впливу: її могли принести тільки болгари, з якими українці Мармороша перебували упродовж століть у безпосередніх зв'язках на території Трансільванії, хоча пестлива лексема *галица* 'чорнявка' дотепер уживана також у серб. мові як кличка свійських тварин чорної масті.

ҐРАДА. Це усічений варіант двоосновного чол. особового імені, пре-

позиційним компонентом якого була неповноголосна основа *ґрад* (укр. її відповідник – *го́род-*, тобто 'місто', 'городити'). Отже, це синкопований варіант повного жін. імені *Ґрадимира* або повного чол. імені *Ґрадимир*, які дотепер побутують у болгар (Илчев 140), сербів (Грк 67, 238) та у хорватів (Šim 132). Пор. також болг. усічене чол. ім'я *Град*, що від повного двоосновного імені *Градомир*. Відома укр. згадка жін. імені *Ґрада* походить із 1461 р.: ...дала *Града* – м. Сучава (ССУМ I 259).

ҐРАДИСЛАВА. Суч. укр. словники імен подають це ім'я з обмежувальною позначкою «застаріле» (ВІЛ 262). А походить воно з котроїсь із південнослов'янських мов, на що вказує, зокрема, його неповноголосся та зімкнене */Ґ/*.

Д

ДАНА. Етимологія жін. імені *Да́на* неоднозначна. Укр. словники імен здебільшого кваліфікують це жін. особове ім'я як дериват від чол. імені *Богдан* із формантом *-а* (ВІЛ 122; Белей 91), хоча на Буковині ім'я *Дана* сприймається як жін. дериват від чол. календарного імені *Йордана*. Найдавніші письмові записи цього імені в такій формі походять із середини XX ст. (Скорук 149). Щодо стилістичної оцінки імені *Дана*, то майже всі, хто писав про це ім'я, кваліфікують його як розмовний варіант.

ДАНКА. Здрібніло-пестливий варіант укр. усіченого жін. імені *Дана* утворено за допомогою форманта *-ка* (Белей 91).

ДАНУТА. За Й. Бубаком, це пол. іменне утворення литовського походження (Bubak 77), яке до українців прийшло від поляків (Трійняк 100).

ДАРИНА. Жін. ім'я *Дарина*, як і здрібнілий його варіант *Даринка*, побутує в багатьох слов'янських мовах. Так, у 1980 р. в Словенії засвідчено 5258 *Даринок*, завдяки чому ім'я посіло 92-е місце за популярністю в загальному списку імен. З-поміж усіх варіантів найчастішими були в той час *Darja* (5568). Серед рідкісних опинилися *Teodora*, *Dorotea*, *Darka* і *Daria*.

Й. Кебер вважає, що ім'я *Дарина* слов'янського походження (Keber 143). Приблизно такої ж думки дотримується також М. Шімундич (68), Грკович (241) та Кнаппова (214). Однак більшість лінгвістів дотримуються погляду, за яким жін. ім'я *Дарина* – це дериват від імені *Дара* чи *Дарія*, які походять від греко-латинського календарного імені *Darius*, що кінець-кінцем сягає особового імені перського царя V ст. *Дарія* (ВІЛ 55, 131; Bubak 77), де *Darajavaus* означало 'володар добра' (Knappová 85).

ДАРИНКА. За Й. Кебером (Leksikon imen... 143), здрібніло-пестливий варіант імені *Darinka* міг утворитися від слов'янського двочленного імені *Božidar*, яке є калькою грецького *Theodoros* 'божий дар' або з грецького *Dorothea*. На нашу думку, жіночий здрібніло-пестливий варіант імені *Даринка* утворено від нейтрального щодо експресії імені *Дарина* за допомогою демінутивного форманта *-ка*.

ДЕРЖИСЛАВА. Укр. відповідник пол. жін. імені *Dzierzsysława*, яке в старопол. пам'ятках писемності фіксується то як *Dzirżysława*, то як *Dzirsława*, а то навіть як *Dziersława* вже з XII ст. (SSNO I 574). А складено його з дієслова *держати* 'тримати' та іменника *слава*.

ДЗВЕНИМИРА. Це відновлене в суч. укр. ономастиконі давнє слов'янське ім'я (див. ВІЛ 132; Белей 91). Його утворено як відповідник до чол. імені *Дзвенимир*, що від дієслова *дзвеніти*, та іменника *мир*.

ДЗВЕНИСЛАВА. Ім'я утворено як відповідник до чол. імені *Дзвенислав*.

У давньоруських писемних пам'ятках найдавніша згадка про нього походить із 1143 р. Пор. *Звенислава* – дочка князя Всеволода Ольговича (ИЛ 224; Туп 461); 1172: *Звенислава* – дочка Рогволода-Бориса Всеславича, княжна-черниця (ЛР 185, 485). Пізніше ім'я призабулося, але наприкінці XX ст. в Карпатах воно знову ожило. Так, 1988 р. в с. Нижнє Селище на Хустщині у сім'ї Лободи дівчинку офіційно назвали *Дзвенислава*. Рос. ономасти рекомендують ім'я *Звенислава* до вжитку (Суп. – Сус. 27).

ДЗВІНКА. Жін. відповідник до слов'янського чол. імені *Дзвінко*, яке, у свою чергу, є усічено-суфіксальним утворенням від двоосновного слов'янського імені *Дзвонимир* або *Дзвонислав*. Не виключаємо й того, що ім'я *Дзвінка* давалося за асоціацією до діалектної назви птаха *дзвінка* 'звінка, зеленяк' – chloris chloria (Он I 210), або за назвою квітки *дзвіночок* – Alectorolipus minor. Перші укр. згадки про жін. ім'я *Дзвінка* пов'язані з коханкою Олекси Довбуша із Космача (середина XVIII ст.). Ім'я *Дзвінка* в художній літературі популяризував В. Пачовський (Грицак 241). Семантичний відповідник імені *Дзвінка* нині знають майже усі слов'янські мови (Грк 254; Šim 382). Найдавніший пол. запис жін. імені *Zwonka* сягає 1342 р. (SSNO VI 398), хоча, за М. Карплюк, жін. здрібніле ім'я *Zwinka* фіксується лише 1420 р. (Karpluk 97).

Цікаво, що в пізньому Середньовіччі слов'янське ім'я *Zvonka* побутувало навіть серед євреїв Польщі: «*Swonka*, relicta Helye Iudei» (там же). У наші дні жін. ім'я *Дзвінка* має близько 10 носіїв у м. Дрогобич, поширене воно також в інших поселеннях Галичини.

ДОБРА, род. – ДОБРИ. Усічений відповідник до таких повних слов'янських двоосновних імен, як *Добродія*, *Добромила*, *Доброніга*, *Доброслава* і т. п. У писемних пам'ятках укр. мови ім'я *Добра* представлене рідко. Найдавніша відома нам фіксація цього імені припадає на 1497 р.: «брат єго Жоуржа и сєстра их *Добра*» – м. Васлуй (ССУМ I 305). Жін. ім'я *Добра* в наші дні вживане болгарами та сербами, з тою тільки різницею, що болг. ономасти розглядають його як утворення відприкметникове (Илчев 174), а серби – як таке, що постало внаслідок усічення композит на зразок *Добривојка* чи *Доброслава* (Грк 243).

ДОБРАВА. Нині жін. ім'я *Добрава* побутує головним чином у чехів, поляків та у сербів, але у кожного з перерахованих народів інтерпретується по-іншому. Так, чехи, серед яких ім'я *Dobrava* фактично народилося (там його носила жінка князя Мешка I та мати Болеслава Хороброго), дотримуються думки, що *Добрава* – це усічений варіант імені *Dobromila* або *Dabroslava* (Knappová 215). Польські ж ономасти виводять свою *Dobrawu* з іменника *dąbrowa* 'діброва, дубовий ліс' (Grzenia 99), а серби – з імені *Добра* + формант *-ава* (Грк 243). У росіян зазначене ім'я вживане рідко, але суч. російські ономасти рекомендують його до вжитку (Сус. – Суп. 26).

В українців ім'я *Добрава* вживалося в Середньовіччі, але тепер воно призабуте. Напр., під цим іменем 1247 р. виступає *Добрава* – дочка великого князя Георгія Всеволодовича (Срезн I 167; Туп 461).

ДОБРОДІЯ. Ім'я утворено від двоскладового чол. імені *Добродій*, однак не виключено, що воно є простим відповідником до чол. апелятива *добродій* 'пан'. Ім'я згадується 1122 р.: княжна *Добродѣя* Мьстиславна – дочка київського князя Олексія Комнина (ЛР 179, 185); 1242: *Добродѣя-Євпраксія* – дочка князя Мстислава Володимировича, жінка візантійського імператора Комнина, яку 1222 р. відвели у Греки за цісаря Олексія (ЛР 179).

ДОБРОНІГА. Давнє слов'янське композитне утворення від основ *Добр(о)*

та основи *-нѣг(а)* 'турбота', 'краса', 'ніжність'. На Русі ім'я *Добронѣга-Марія* носила дочка Ярослава Мудрого, дружина пол. князя Казимира І Відновителя (ЛР 49, 94 та ін; Крип'як ГВК 661). У Польщі воно відоме лише з 1230 р. (SSNO I 489). А серед альпійських слов'ян VII – XIV століть виявлено три особи з особовим іменем *Dobronēga* (Kronsteiner 208).

ДОБРОСЛАВА. Жін. слов'янське ім'я, зміст якого відтворюється завдяки назві укр. села *Доброслава* Свидницького округу (перші згадки походять із 1600 та 1773 рр.), що на Пряшівщині (Краєзн. словн. 422). Воно могло постати на базі співзвучного пол. імені, вживаного у XII ст. в Польщі (Karpluk 1961, 11; Bubak 83). Ім'я відоме в Болгарії (Илчев 176), Хорватії (Šim 79) та деяких інших слов'янських країнах. Воно є відповідником чол. імені *Доброслав*.

ДОБРОТА. Імовірно, жін. іменем став відомий апелятив *доброта*. Ім'я *Dobrota*, як і імена аналогічної будови *Črnota*, *Milota*, *Pravota*, відоме було також старочеській мові (Pleskalová 81).

ДОБРОХА. Призабуте укр. жін. ім'я, утворене від прикметникової основи *Добр-* за допомогою оціночного форманта *-оха*. На теренах України ім'я засвідчене 1436 р.: *Dobrocha* (AGZ XV 2557).

ДОБРОХНА. Як і попереднє ім'я, ім'я *Доброхна* нині в Україні не вживається. Воно наявне лише в писемних пам'ятках XV ст. Напр., 1442: *Dobrochna* (AGZ XIII 1894). У поляків воно засвідчене майже на 200 років раніше, а саме – 1265 р. (SSNO I/3 486).

ДОБРУХА. Давнє слов'янське жін. ім'я, утворене від тієї ж антропооснови, що й два попередні, але за допомогою форманта *-уха*. Серед українців воно вперше засвідчене 1497 р. (AGZ XV 2557), а у поляків – 1400 р. (SSNO I/3 493).

ДОБРУША. Особове жін. ім'я *Добруша* відтворюється на підставі співзвучного південнобуковинського ойконіма *Добруша*, згадуваного 1437 р.: «дали єсми ємоу… еще сєло под Каражиномъ *Доброуша*» – м. Сучава (ССУМ І 307). Воно відтворюється також на підставі пол. запису 1413 р.: «Uxor Slussczyna dicta *Dobrussa*» (SSNO I 493).

ДОЛЯ. Зазначене особове ім'я утворене, імовірно, від апелятива *доля* 'щастя', його рекомендує до вжитку Іван Трійняк (с. 110). Однак можливі й інші етимологічні інтерпритації (Чу Прізв. 204).

ДОМАША. Жін. ім'я відтворюється на підставі ойконіма *Домаша*, який на Пряшівщині та на Закарпатті згадується вже з XVI ст. Не виключено також, що його утворено від чол. імені *Домахъ* (Демчук 73). Пор. ще назву штучної водойми *Домаша* на Сх. Словаччині.

ДОНЯ. Жін. особове ім'я, яке має щонайменше два етимологічні пояснення: а) воно могло піти від укр. апелятива *доня* 'дочка', котре в українців засвідчене вже з XVI ст. (ССУМ І 318), та б) дехто вбачає у ньому розмовний варіант давньогрецького імені *Євдокія*, яке дотепер уживається в різних говорах укр. мови, як *Докія*, *Дося*, *Одотя*, *Доня* і т. п. (Трійняк 121 – 122). Жін. ім'я *Доня* в Україні письмово засвідчене 1492 р.: и сєстра єго *Донѣ* – м. Сучава (ССУМ І 318); 1495: «заплатил… оу роуки *Дони*» – м. Ясси (там же).

ДРАГИНЯ. Ім'я відтворюється на підставі закарпатського ойконіма *Драгиня* (приселок села Зняцьово, що на Мукачівщині), та на підставі серб. жін. імені *Драгиња* чи хорв. *Draginja* (Грк 245; Šim 84; Стијовић 21, 62, 80), яке, у свою чергу, утворено від чол. імені *Драг* за допомогою фемінізуючого форманта *-иня* аналогічно до укр. іменників *богиня*, *грекиня*, *туркиня* і т. п. Підставою для віднесення цього імені до південнослов'янських служить не тільки неповноголосна формула **trat-* чи суч. серб. імена *Драгиња*, *Драгина*, *Драгини-*

ца, але й історичний факт того, що в XIV – XV ст.ст. поблизу названого приселка, а точніше – в селах Середнє та Підгород квартирували хорв. солдати Ілони Зріні.

ДРАГНА. Жін. відповідник до чол. імені *Драгно*, який, у свою чергу, є еквівалентом південнослов'янських чол. імен зразка *Драгомир*, *Драгослав* і т. п. Найдавніша письмова згадка жін. імені *Драгна* в Україні припадає на 1495 р.: «брат Андроушко и сєстра их *Драгна*» – м. Сучава (ССУМ І 323). Нині ім'я *Драгна* вживане у болгар та у сербів (Илчев 181; Грк 245).

ДРАГОЛЯ. Слов'янське жін. ім'я *Драголя* та його фонетичні відповідники нині вживані в усіх південнослов'янських народів (Илчев 182; Грк 245; Šim 286). Ім'я утворено від чол. імені *Драг*, що відповідає східнослов'янському *Дорог* 'дорогий, милий', за допомогою фемінізуючого форманта *-оля*. Найдавніша письмова згадка цього імені сягає 1491 р.: *Драголє*, дочка Драгомира – м. Сучава (ССУМ І 323); 1497: «продал Борчи и сєстре єго *Драголи*» – м. Васлуй (там же).

ДРАГОЛИНА. Жін. особове ім'я південнослов'янського походження. Його утворено від імені *Драголя* за допомогою гіпокористичного суфікса *-ина* або від болг. чол. імені *Драгол* (Ковачев 191) чи від серб. імені *Драгоjла* (Грк 245). В укр. текстах жін. ім'я письмово засвідчується 1480 р.: «сєстра их Марина и *Дръгълина*» – м. Сучава (ССУМ І 328).

ДРАГОМИРА. Жін. особове ім'я західнослов'янського походження. Його утворено за допомогою фемінізуючого форманта *-а* від чол. імені *Драгомиръ* (див. вище). Першою *Драгомирою*, за письмовими джерелами, очевидно, була княгиня з роду Стодорських (IX – I пол. X ст.) – жінка чеського князя Борживоя. Ім'я рано вийшло з ужитку, але з XX ст. спостерігається повернення до цього імені, головним чином серед укр. інтелігенції Галичини (Скорук 151).

ДУБРАВКА. Особове ім'я *Дубравка* популярне було у сербів, а від них, очевидно, пробило собі дорогу також до українців та русинів Сербії у XX ст. Напр., так називали ученицю середньої школи м. Шид 1966 р. Семан *Дубравка* (Мудри – Саламон 261). Вважається, що ім'я пішло від серб. апелятива *дубрава* 'ліс' (Грк 84). Жін. ім'я *Dúbravka* поширене було також у старочеській мові (Pleskalová 45). На Сх. Словаччині уже з 1548 р. згадується укр. село з назвою *Дубрава* (Краєзн. словн. 423).

ДУБРОВКА. Жін. ім'я *Дубровка* походить від давнього слов'янського апелятива *дуброва* 'діброва', 'листяний, як правило, дубовий ліс на родючих ґрунтах'. На думку Т. Маретича, особове ім'я *Дубровка* давали дитині, яка народилася в діброві. Дехто вважає, що жін. ім'я *Дубрава* чи *Дубравка* є калькою з італійського імені *Silvia* (Грк 246). В Україні пам'ять про жін. ім'я *Дубровка* береже лише декілька прізвищ та ойконімів на зразок *Дуброва*, *Дубровка* і т. п.

Перші записи особового імені *Дубровка* в Україні походять із XIII ст. Напр., 1247, 1265 рр.: *Дубровка* – дочка князя Юрія Всеволодовича та жінка Василька Романовича (ЛР 426, 483).

У середньовічній Польщі *Дубровкою* називали чес. княжну, яка вийшла заміж за пол. короля Мєшка І та стала матір'ю Болеслава Хороброго (Grzenia 96). Поляки записували ім'я *Добровка* то як *Dąbrowka*, то як *Dubrawa*, то як *Dubrawka*. Нині у Польщі ім'я *Dąbrowka* носить 133 полячки (Grzenia 96).

У Чехії та на Словаччині імена *Doubravka* та *Dubrava* належить до рідкісних (Knappová 217). У хорватів та у сербів ім'я *Дубрава*, як і її дериват *Дубравка*, поширилося пізніше через дубровницьку літературу XVI – XVII ст. (Грк 246). Воно пробило собі шлях і до Росії (Туп 138).

ДУХНА. Можливо, до слов'янських імен на підставі етимологічної належ-

ності основи *Дух-* (слов'янська етимологічна належність форманта *-хно* не підлягає сумніву), однак треба враховувати також наявність імені *Духна*, зафіксованого в XV ст., а саме: *Духна* Мормылевая (Арх ЮЗР VIII/4 134).

ДУШАНА. Слов'янське ім'я нині вживане українцями Словаччини, Чехії, Сербії та Хорватії. У Словенії йому відповідають такі іменні утворення, як *Dušica, Dušanka* (Keber 153). Воно є жін. відповідником до популярного чол. імені *Душан* (Knappová 218). Отже, первісна семантика імені пов'язана з *духом* чи *душею* (Грк 247).

ДУШАНКА. Жін. особове ім'я *Душанка* утворене від чол. *Душан* за допомогою фемінізуючого форманта *-ка*. Поширене воно у сербів, а також у їх сусідів русинів та українців Срему (Мудри – Саламон 260).

ДУШКА. Слов'янське усічено-суфіксальне утворення від чол. імені *Душко* або усічено-суфіксальний відповідник давнього двоосновного імені *Духослава* (Knappová 218; Демчук 32, 74). Нині здрібніло-пестливе ім'я *Душка*, як і *Душа, Душана, Душанка*, не належить до популярних, але воно побутує в більшості слов'янських мов як ім'я з інтимним відтінком. У деяких регіонах України, напр. на Закарпатті, жін. ім'я *Душка* сприймається як варіант імені *Маґдалина*, власне як усічений відповідник розмовного варіанта імені *Маґдуша*.

Ж

ЖДАНА, род. – ЖДАНИ. Давнє слов'янське жін. ім'я дієприкметникового походження, співвідносне з чол. іменем *Ждан* (див. вище). Воно представлене в Україні вже з XVI ст. Найдавнішими записами, які фіксують уживання укр. жін. імені *Ждана*, є свідчення 1542 р.: *Ждана* Федоровна (Арх ЮЗР IV/4 254) та запис 1561 р.: *Ждана* – жінка Миколая Дубровського (Арх ЮЗР VI/1 36).

З кінця XVI ст., а точніше 1590 р., жін. ім'я *Ждана* вживалося і в Росії: *Ждана* – жінка Никити Власовича Болотникова (Вес 111); 1610: *Ждана* – дружина Рославця Івана Рикова (Туп 461). Суч. рос. ономасти і тепер рекомендують ім'я *Ждана* до вжитку.

Час від часу ім'я *Ždana* подибується також у чехів та хорватів (Knappová 307; Šim 387).

ЖЕЛИМИРА. Давнє слов'янське жін. ім'я складене з антропооснов *желати* 'бажати' та *мир* 'спокій' + фемінізуючий формант *-а*. Нині воно вживається переважно в південнослов'янських народів, рідше – у чехів та словаків. Нами засвідчене ім'я *Желимира* Шишкова, як авторку однієї із статей у журналі МУК у Свиднику (Пряшів, 1983. – № 12. – с. 437).

З

ЗАБАВА. Жін. особове ім'я *Забава* походить від апелятива *забава*, імовірно, з первісним значенням 'лялька, іграшка'. Чи не першим носієм імені *Забава* на Русі була дочка князя Ярослава Всеволодовича, жінка Володимира Глібовича у Переяславі, згадувана 1179 р. (ЛР 327, 485).

Іменування *Забава* Путятична згадується також у рос. билинах (Рыбн I 125), а чол. ім'я *Zabawa* – в пол. пам'ятках писемності XV ст. (SSNO VI 245).

ЗАРА. Ім'я закладене в закарпатському ойконімі *Заричово* (з 1946 р. офіційно – *Зарічеве*). А походить ця назва від імені *Зара*, яке М. Гркович виводить із *Загарка* або *Захарія* (Грк 225). На нашу думку, насправді етимон антропооснови *Зар-* захований у патронімі *Зарич*, співвідносному з особовим іменем *Зара* 'зоря', 'світанок'.

ЗБИСЛАВА. Давнє слов'янське ім'я є жін. відповідником чоловічого імені *Збислав* (Суднік 52; SSNO VI 296). Найдавніша відома нам згадка іменування *Збыслава* Святополковна йде з 1102 р., а стосується дочки Святополка Ізяславича – першої дружини Болеслава Кривоустого (ЛР 157, 485). Під 1180 р. іменем *Збыслава* записана княжна, дочка Всеволода Юрійовича (ЛР 485).

Більш поширеним було жін. ім'я *Збислава* у чехів, а ще більше – у поляків, причому у Польщі ім'я *Zbysława* засвідчується вже з 1208 р. (SSNO VI 296; Karpluk 1961, s. 19).

ЗВЕНИСЛАВА. – див. ДЗВЕНИСЛАВА.

ЗВОНИМИРА. Слов'янське жін. ім'я, яке є відповідником до чол. імені *Zvonimír*, поширеного у чехів та у сербів, від яких воно прийшло у XX ст. також в Україну (Knappová 306; Грк 255).

ЗДЕНКА. Нове жін. ім'я для українців Чехії, Словаччини та Сербії, співвідносне з чес. розмовним чол. *Zdeněk* (Knappová 305) та хорв. чол. іменем *Zdenko* (Šim 376), що від офіційного *Zdeslav* (див. також **ЗДИСЛАВ**). Ім'я *Zdenka* дуже популярне в Словенії. Станом на 1980 р. у цій республіці серед інших імен у зведеному реєстрі було зареєстровано 6266 осіб жін. статі на ім'я *Zdenka*, завдяки чому воно посіло 73-є місце серед інших загальних імен (Keber 396).

ЗІРКА. Рідкісне жін. особове ім'я, співвідносне з апелятивом *зірка* 'зоря', яке на Закарпаття міжвоєнних років принесли галицькі емігранти. Словник ВІЛ та інші укр. ономастичні словники наводять ім'я *Зірка* тільки в Покажчиках «скорочених та здрібніло-пестливих варіантів імен» чи зараховують його до імен стилістично-нейтральної групи разом із такими варіантами, як *Зореслава, Зорина, Зоря, Зоряна* (Трійняк 207; ВІЛ 207). Деякі ж розглядають його як самостійне жін. ім'я. У Карпатах довоєнного періоду ім'я *Зірка* асоціювалося з небесною зіркою без якихось суб'єктивних оцінок, ба навіть без стосунку до серб. жін. *Зорка* чи його хорв. або чес. відповідників *Zorka* (Грк 255; Šim 384; Knappová 306).

1604 р. в с. Біла Церква на Закарпатті згадується прізвище власника Ре. *Zorka* (Bélay 139), а 1692 в Ужгороді – патронім пан Paulo *Zorchich* (HodOkm 340). Серед зоонімів району Карпат дуже поширеними є клички корів *Зоря, Зорька*, які дають тваринам з відмітним кольоровим знаком на чолі.

ЗЛАТА. Нове слов'янське жін. особове ім'я, яке до українців недавно принесено від чехів та від південних слов'ян. Пор. ім'я *Злата* у школярки Югославії Лабош *Злата* з 1921 р. (Мудри – Саламон 241). Пор. також чес. *Zlata* (Knappová 306), болг. *Злата, Златана, Златанка* (Илчев 214), серб. жін. імена *Злата, Златка, Златица* (Грк 254, 255). Останнє в Сербії вживається вже з XIII ст. (Жел 78). Дехто вважає, що слов'янські імена з неповноголосною основою *Злат-* є кальками з лат. *Aurelia* або з угор. імені *Aranka* (Knappová 306). Насправді суч. жін. ім'я *Злата* є прямим відповідником чол. імені *Злат* (Илчев 214) чи субстантивованим нечленним прикметником *злата* 'золота', яке серед міського населення Росії стало популярним у 30-ті роки XX ст. (Никонов 68 – 69).

ЗЛАТИЦЯ. Слов'янське жін. ім'я *Златиця* вживають русини та українці Сербії з міжвоєнних років. Напр., цим іменем названо школярку 1929 р. в м. Шид: *Златиця* Лабош (Мудри – Саламон 244, 258) та ученицю сер. школи в м.Шид *Златицу* Данчо в 1957 р. Неповноголосна формула **tlat* свідчить про сербське походження імені.

ЗЛАТОСЛАВА. Суч. укр. жін. ім'я, яке є відповідником до традиційного чол. болг. та серб. імені *Златослав* (Ковачев 237; Грк 96).

ЗОРЕСЛАВА. Слов'янське жін. ім'я, похідне від чол. відповідника *Зореслав* (Белей 94), складеного з іменника *зоря*

'зірка, зірниця' та іменника *слав(а)* з інтерфіксом *-е-*. В українців опорою жін. імені *Зореслава* служило чоловіче ім'я *Зореслав*, яке в Карпатах укоренилося ще у міжвоєнні роки. За Є. Грицаком, який 1942 р. засвідчив жін. ім'я *Зореслава* серед учениць укр. гімназії м. Ярослава, ім'я *Зореслава* належало до імен священицьких дочок разом із такими, як Марія, Лідія, Ольга та Софія (Грицак Імена 243). Упродовж міжвоєнних та повоєнних років жін. ім'я *Зореслава* міцно прижилося серед укр. міського населення Західної України, передусім Львова, Луцька, Дрогобича та ін. (Скорук 15). У хорватів воно вживається у варіантах *Zorislava* та *Zoroslava* (Šim 384, 385), у чехів воно функціонує у вигляді *Zoroslava* (Knappová 306), а у сербів – як *Зорислава* (Грк 255).

ЗОРИНА. Нове укр. жін. ім'я слов'янського походження, утворене від нейтрального щодо експресії імені *Зоря* або безпосередньо від апелятива *зоря* 'зірка' за допомогою квалітативного форманта *-ина* (Трійняк 141; Белей 94). Останнім часом ім'я реєструють також у РАГСах (Скорук 153; Словник варіантів 227). Крім укр., ім'я *Зорина* властиве також рос. (Петровский 116), серб. (Грк 255), хорв. (Šim 384) та болг. (Илчев 216) мовам. Ім'я *Zor'ena*, як і *Mir'ena* вживаними були також у старочеській мові (Pleskalová 53).

ЗОРЯ. Давнє слов'янське жін. ім'я *Зоря*, яке наводять також деякі суч. словники (напр., ВІЛ 141), але вони згадують це особове ім'я також серед здрібніло-пестливих варіантів до повних імен *Зореслава*, *Зорина*, *Зоряна* та *Світозара* (ВІЛ 207; Грк 255).

В Укр. Карпатах іменні варіанти *Зоря*, *Зорька* мають давню традицію вживання не тільки в ролі жін. імен (нейтральних та пестливих), але також як клички свійських тварин, що народилися назорі, тобто коли зоріло або – за кольорову їх пляму на чолі.

Нині жін. ім'я *Zora* гідно представлені у чехів, хорватів, болгар та сербів (Knappová 306; Šim 386; Грк 255; Илчев 215). 1926 р. серед випускників Ужгородської гімназії жін. ім'я *Зоря* (варіант *Зора*) було представлене українкою з Загреба – *Зора* Касалицька (Ужгородська гімназія 55). А постало жін. ім'я *Зоря* на базі апелятива *зоря* 'зірниця, ранкова зірка, венера, світанок'.

ЗОРЯНА. Слов'янське жін. ім'я, яке в Україні утвердилося на межі XIX – XX ст.ст. (Трійняк 141). У Сербії та Хорватії ім'я *Зорана* має вже давню традицію використання (Грк 255; Šim 384). У хорватів згадане ім'я виступає у трьох фонетичних варіантах – *Zorana*, *Zorjana* та *Zorijana*. Ім'я *Зоряна* є похідним від імені *Зоря*. Його утворено, як і імена моделі *Росана*, *Сніжана*, за допомогою форманта *-ана*. Укр. та рос. ономасти рекомендують це ім'я до вжитку.

І

ІЗЯСЛАВА. Жін. відповідник до давньоруського чол. двоосновного імені *Ізяслав*, препозиційний компонент якого становить усічену форму дієслова *изъяти* 'взяти, брати' та постпозиційний іменник *слав(а)* (ЕСУМ II 293). Найдавніша фіксація імені йде з 1287 р.: *Изяслава* – приймачка-вихованка Волинського князя Володимира Васильковича (ЛР 438, 439, 489); 1288: «от *Изяславы* же не отдать еѣ» – с. Рай (Купч 318). Нині ім'я *Ізяслава* наводять лише укр. та білорус. словники імен.

ІМИСЛАВА. Давнє жін. ім'я *Imisława*, як і відповідне чол. ім'я *Imisław*, уживаним було також у Польщі (Karpluk 1961, s. 15), а походить воно від архаїчного дієслова *ѣмити* 'зловити, спіймати' та іменника *слав(а)*.

ІСКРА. Нове жін. ім'я утворене від слов'янського апелятива *іскра*, вжива-

не хорватами, сербами та болгарами (Šim 150; Грк 257; Илчев 224). Провідні рос. ономасти рекомендують ім'я до вжитку (Суп. – Сус. 27).

К

КАВКА. На думку словацьких ономастів (Majtán – Považaj 16), *Kavka* – це давнє слов'янське ім'я, яке пішло від назви птаха *kavka* 'галка, сива ворона'. Постійне народне порівняння «чорний, як кавка» дає підставу вірити, що ім'я *Кавка* давалося дівчатам за їх кольоровою ознакою.

Нині ім'я *Кавка* вже не вживане, але раніше ця особова назва вживалася на всіх східно- і західнослов'янських теренах. Напр., 1576 р.: Давид *Кавка* – с. Одрехова (АСО 55); XVII ст. прізвисько *Кавка* в Білорусі (Бір 217; Морошкін 96; SSNO II 555; Тупиков 226; Svob 196; Schlimpert 60).

КАЗИМИРА. Жін. особове ім'я *Казимира* є відповідником давнього чол. слов'янського імені *Казимир* (див. вище, а також Karpluk 1961, s. 18) + фемінізуючий формант *-а*. Для українців жін. ім'я *Казимира* малохарактерне. Його використовують переважно католики, тому й поширення воно набуло головним чином серед поляків, чехів, словаків, хорватів та словенців. У 1971 р. в повоєнній Словенії, напр., було 35 жінок на ім'я *Kazimira* – Keber 237), тоді як серед білорусів та українців *Казимир* було ще менше (Суднік 52; ВІЛ 145).

КАЛИНА. Поширеним є погляд, за яким жін. ім'я *Калина* походить від давньогрецького *Kallos* 'краса'. Узагалі випадки запозичення особових імен такої привабливої первісної семантики як 'краса', у європейських народів справді не є рідкістю. Згадаймо жін. ім'я латинського походження *Пульхерія*, що від прикметника *pulcher* 'гарний, красивий', яке вкоренилося у росіян (пор. давньоросійське *Пульхерия*), хоча на східнослов'янському ґрунті на час можливого його появи вже існувало своє автохтонне відповідне ім'я *Красава*.

Ім'я *Калина* могло бути запозиченим із грецької мови: адже імена такої первісної семантики, як *Каллиник*, *Каллиникия* (більше прикладів див. Петровский 127 – 128), уживалися в давньогрецькій мові, і вони не могли не приваблювати слов'ян. Лінгвальним аргументом на користь можливого грецького джерела запозичення для жін. особового імені *Калина* слов'янами може служити також збереження подовженого */л/* у рос. споріднених іменах *Каллимах*, *Каллиник*, *Каллиникия*, *Каллиопий*, *Каллистрат*, *Каллисфен*, *Каллисфения* і т. п. (див. Петровский 127 – 128). Імовірність такого припущення начебто підтримується якраз таким додатковим аргументом, що перераховані імена в рос. мові дотепер пишуться з двома */л/*.

Однак при всьому сказаному більш імовірно, що жін. особове ім'я *Калина* є слов'янським із походження, а саме, що іменем стала опоетизована серед українців назва рослини *калина* – Viburum opulus, власне назва примітних червоних плодів калини. Такої думки дотримуються також укладачі деяких словників власних особових імен (ВІЛ 146; Ковачев 264; Грк 264). Правда, укладачі словацького словника особових імен М. Майтан та М. Поважай чомусь кваліфікують це ім'я не як українське, а як російське з походження (Majtán – Považaj 143).

Перші укр. фіксації імені *Калина* припадають на XV – початок XVIII ст.ст., а саме на 1469 р.: «Monka et *Kalyna*» (AGZ 19 1929); 1715: *Kalina* Prokup – с. Нанково (Bélay 154); 1765: *Калина* Полянко – с. Ділове на Закарпатті (Пан По III 111). У Польщі жін. ім'я *Калина* засвідчується в XV ст., а саме 1434 р. (Bubak 168).

КАНЧА. Правдоподібно, це усічено-суфіксальне утворення з формантом недорослості чи пестливості *-ча(т)* від давнього слов'янського композитного імені *Канимиръ*, у якому архаїчне дієслово *канити* виражало поняття 'просити, запрошувати, клянчити' (Bubak 169). У пол. середньовічних джерелах ім'я *Kanimir* фіксується з XIV, а його патронім *Kanimił* – з XV ст. (там же). У південнокарпатському ареалі антропонім *Kancha* засвідчується вперше 1408 р. – с. Туртеребеш (Szabó 52), а 1715 р. на Міжгірщині, точніше, в с. Рипинний, засвідчуються прізвища *Kancs* та *Kancso* (Bélay 184).

КВІТАНА. До українців жін. ім'я *Квітана* проникло лише у XX ст., імовірно, під впливом словацького *Kvetana,* чес. *Květa* (Majtán – Považaj 153) або хорв. *Cvitana* (Šim 59) при збереженні ініціального звукосполучення *kv* та укр. ятевої рефлексації в першому складі. Мотивом цієї метафоричної назви служила, напевно, зовнішність згадуваної рослини або її ароматичні показники.

КВІТКА. З-поміж укр. словників власних імен людей жін. ім'я *Квітка* наводять тільки окремі, та й то лише як здрібніло-пестливий відповідник імені *Квітослава* (ВІЛ 209; Белей 97). 1513 р. в закарпатському селі Приборжавське зафіксовано ім'я кріпачки *Kwetho* Nere (Bélay 220). Отже, ім'я *Квітка* могло виникнути семантичним шляхом, як перенесення назви рослини на дівчину. Подібні імена з формантом здрібнілості *-ка*, як *Цветка*, *Cvietka*, уживають також болгари, македонці, серби та хорвати (Илчев 527; Грк 320; Šim 58), у яких ім'я *Квітка* кваліфікується як грецизм *kallos* чи латинізм *flos* (*floris*) 'т. с.'.

На статусі окремого офіційного особового імені в Сполучених Штатах Америки впродовж XX ст. виступає ім'я *Квітка*, напр., носієм цього імені була відома американська співачка українського походження *Квітка* Цісик.

В українців особове ім'я *Квітка* закріпилося також як прізвище (Редько 453), носієм якого у ролі псевдоніма був відомий укр. письменник XIX ст. *Г. Квітка-Основ'яненко*.

КВІТОСЛАВА. Новітнє іменне запозичення зі словацької або з чес. мови. Пор. словацьке особове ім'я *Kvetoslava* (Majtán – Považaj 154) та чес. *Květoslava* (Knappová 249).

КНЯГИНЯ. Давнє слов'янське жін. ім'я, співзвучне з суч. сербським іменем *Књегиња*. Власне титул жінки взято за особове ім'я (Грк 266). Подібна зміна сталася на Закарпатті також з апелятивом *княгиня*, який уже з 1582 р. править за назву села у Великоберезнянському р-ні (офіційно – *Княгинин* – Дэже 257, 278), хоча слово *княгиня* в Карпатах XVI ст. означало вже не дружину князя, а – дружину священика.

КРАСАВА. Відносно нове слов'янське ім'я. Крім українських, ім'я *Красава* наводять також чес., словацькі та серб. словники імен (Knappová 248; Majtán – Považaj 151; Грк 267). Ім'я утворено за допомогою форманта *-ава* від антропооснови *Крас-* 'краса', а первісним значенням імені було те саме, що й у латинського імені *Pulcheria*. В укр. зоонімії кличку *Крася* дають рябій корові, а кличку *Красій* – рябому волові. У Польщі споріднене йому ім'я *Krasa* згадується з XIII ст. (SSNO III 134).

КУДРЯ. Укр. неофіційне ім'я, яке давали дівчинці з кучерявим волоссям. Згаданий принцип іменування поширений особливо серед прізвищ українців. Напр., прізвища *Кудра*, *Кудря*, *Кудрей*, *Кудрик* (Редько 551).

Л

ЛАДА. Це недавно відновлена слов'янська пісенна форма особової назви, яку чоловік уживав стосовно своєї

дружини (Šim 186). Первісне значення лексеми *Лада* – це міфологічна богиня краси, кохання, шлюбу, злагоди у слов'ян-язичників (ВІЛ 150; Белей 98; Šim 186; Грк 270; Knappová 294). Семантику імені *Лада* часто ставлять у зв'язок з дієсловом *ладити, ладнати*, іменником *лад* чи діалектним прикметником *ладний* 'зручний' (ЭССЯ 14 8 – 9).

У східних слов'ян жін. ім'я давньоруського походження *Лада* було відновлене лише у міжвоєнні роки (Никонов 68 – 69). У чехів, словаків, сербів та болгар, крім цього, ім'я *Lada* нині виступає розмовним відповідником до повного імені *Vladislava* та до усічення *Vlada* (Knappová 270; Majtán – Považaj 154; Илчев 295), але в деяких радянських виданнях словників особових імен його наводять не лише як скорочений чи здрібнілий відповідник до імені *Влада* та *Млада*, але й до радянського іменного витвору *Владлена* та *Владилена* (ВІЛ 208). Суч. рос. ономасти рекомендують це ім'я до вжитку.

ЛАСТІВКА. Новітнє укр. ім'я, яке асоціюється з опоетизованою пташкою *ластівка*. Посереднім аргументом на користь того, що лексема *Ластівка* в укр. умовах справді спроможна була виконувати роль особового імені, можуть служити факти, при яких ця лексема правила за офіційне прізвище, напр., у Полтавській, Тернопільській та Закарпатській областях (Редько 582, Чу Прізв. 327).

ЛІЛЕЯ. Нинішні укр. словники імен не згадують цього імені, а якщо його подають, то тільки у вигляді *Лілія* (Белей 98) або *Ліліана*, пов'язуючи його з західноєвропейським *Liliana*, яке сягає лат. апел. *lelium* 'лілія' (ЕСУМ 3 261). Ономастичні словники інших народів подають це ім'я у відповідності до національного звучання назви відповідної квітки. Пор. болг. ім'я *Лилия* (Илчев 303), хорв. ім'я *Lilija* (Šim 194).

Жін. ім'я *Лілея* використав Т. Шевченко 1846 р. для героїні свого одноіменного вірша «Лілея». Ім'я справді виникло на базі назви квітки *лілея* (лат. *lilium*). Провідні рос. ономасти рекомендують ім'я *Лилия* до вжитку.

ЛЮБА. Це найпопулярніше серед усіх суч. укр. жін. особових імен, утворених від слов'янської антропооснови *Люб-* чи від прикметника *любий* 'милий, дорогий'. Доіменною семантикою, укр. розмовне ім'я перегукується з іменем лат. походження *Charitas*, та з розмовною формою календарного імені грецького походження *Харитя*.

Не є випадковістю, що трохи не кожний слов'янський народ, який уживає жін. ім'я *Люба*, має сьогодні в своєму запасі також ім'я *Харитя*. В українців воно фіксується щонайменше з XVII ст. Напр., 1677 р. згадується *Люба* – дружина гетьмана Правобережної України Петра Дорошенка (Туп 461). У сербів ім'я *Љуба* фіксується з XII, а у словінців *Ljuba* – з IX ст. (Keber 256; Merkù 542; Жел 78). Саме у звучанні *Люба* (але не у звучанні *Любов*) це ім'я нині побутує майже у всіх слов'янських мовах. Однак Словник українських імен І. Трійняка, у якому наводяться варіанти *Любава, Любав, Любомила*, іменний варіант *Люба* серед рекомендованих навіть не згадується, а наводиться він тільки серед розмовних варіантів (Трійняк 200).

А втім, ім'я *Люба* є у болгар, яке С. Илчев кваліфікує як скорочений варіант імен *Любица* або *Любика*, тобто як побажальне ім'я, через яке батьки виражали свою волю бачити дитину, котру всі люблять (Илчев 310). Пор. погляд М. Грковича, за яким серб. жін. ім'я *Љуба* – це похідне від *Љубимира* чи *Љубисава* (Грк 271). Врахуймо також думку М. Шимундича, за яким хорв. жін. ім'я *Ljuba* пішло від нечленного прикметника *ljub* 'любий, милий, дорогий' (Šim 201).

Укр. словники особових імен подають ім'я *Люба* лише в Покажчику здрібніло-пестливих варіантів до та-

ких повних імен, як *Любава, Любов, Любина, Любомила, Любомира* (ВІЛ 210), а Л. Белей подає його з відсильним знаком до нормативних імен *Любава* та *Любов* (Белей 98).

На нашу думку, слов'янське, у тому числі й укр., жін. ім'я *Люба* пішло від давнього чол. імені *Люб*, яке вже 1205 р. засвідчене як ім'я галицько-волинського боярина (Туп 293) чи від чол. імені *Любо*, котре дотепер уживане в південних слов'ян (Илчев 310; Грк 123). Отже, жін. ім'я *Люба* і генетично і функціонально є прямим відповідником чол. імені *Люб*. Між тим, від жін. особового імені Люба вже з XVI ст. утворюються патроніми. Пор. 1549 р.: кр. Fr. *Lyubycz* – с. Крачуново; 1550: кр. Andr. *Lubycz* (Bélay 161).

ЛЮБАВА. Давнє (імовірно, праслов'янське, з походження) жін. особове ім'я, утворене від прикметникової антропооснови *Люб-*, подібно до імен зразка *Жизнава, Мирава, Станава* або від прикметникової основи, представленої іменами *Білява, Добрава, Рудава, Чернава*, за допомогою форманта *-ава* (Karpluk 131 – 133; Pleskalová 82). Найдавніша згадка імені Любава з території східних слов'ян сягає 1118 р. Пор. ім'я *Любава* – дочка Дмитра Завидовича (ЛР 179, 186, 213). Про жін. ім'я *Любава* згадує дослідниця староукр. жін. імен М. Сенів (Автореферат 9), а також Переписные книги за 1666 р. (Сенів 147). Пор. також рос. ім'я *Любава* з м. Арзамаса в записі 1623 р.: *Любава* Ивановна Панова... (Вес 188). Тут же зазначено, що *Любава* належить до популярних жін. імен. Воно представлене також у рос. билинах (Туп 461).

Автори слов'янських ономастиконів (Мор 114; Туп 460), як і більшість суч. словників слов'янських імен, співвідносних з іменем *Любава*, здебільшого кваліфікують ім'я Любава як розмовне (Суднік 53). Суч. провідні рос. ономасти рекомендують ім'я до вжитку.

ЛЮБИНА. Новіше слов'янське іменне утворення з гіпокористичним суфіксом *-ина* від базового імені *Люба*. Крім укр. та білорус. (Суднік 53), ім'я *Любина* в наші дні використовується також у південнослов'янських мовах (Илчев 310; Грк 273; Šim 202). Однак ВІЛ подає ім'я *Любина* тільки як факультативний варіант до жін. імені *Любов* (ВІЛ 154; див. також Осташ 61).

ЛЮБИЦЯ. Нині ім'я *Любиця* вживають українці Словаччини, Чехії та Хорватії. У них воно вже не сприймається як пестливе. В укр. середовищі існує намагання вживати цей варіант імені в офіційно-діловому стилі. Напр., професора Пряшівського університету офіційно називають і записують *Любиця* Бабота; колишня студентка Пряшівської укр. гімназії 1986 р. *Любиця* Лешканин (Краєзн. словн. 175). До художньої літератури ім'я *Любиця* запровадив О. Духнович у ідилії «Милен і Любиця» (Твори). Ім'я утворено від базового імені *Люба* (див. вище) за допомогою пестливого форманта *-иця*. Уживаним є це ім'я також серед українців та русинів Сербії, але там воно вимовляється з твердим */ц/*. Пор. імена учнів міжвоєнних років у м. Шид: *Любица* Бурчак, *Любица* Скубан, *Любица* Ждиняк (Мудри – Саламон 246 – 252).

ЛЮБКА. Слов'янське популярне розмовно-побутове жін. ім'я *Любка*, утворене від базового імені *Люба* за допомогою демінутивного форманта *-ка*. Проти такого тлумачення, але за слов'янське походження особового імені *Любка* висловився також Ян Свобода (Svob 21 – 22). Перші укр. записи цього імені походять із XVI – XVII ст.ст. Пор. запис 1562 р.: *Любка* Федоровъна Ворысцького – с. Біличі (ВГ 57); 1586 р.: «и дѣвкы свои на имя *Любкы*, Федѣ, Полажкы, Хымкы...» – с. Одрехова (АСО 82); 1590: *Любка* – дружина київського зем'янина Федька Борисовича (ККПС 306); 1629: «Фекла Меркурева дочь, а прозвище *Любка*» – жінка запорозько-

го козака (Туп 461); 1670: вдова *Любка* Тимчиха Жученъкова (АкПГУ 71), а в м. Лохвиці на Полтавщині вдова *Любка* Грициха, жителька пісковська, вдова Грицька Дяченка згадується ще 1674 р. (Лохвицька книга 203).

На західнослов'янських землях, захоплених і довго утримуваних німцями, ім'я *Ljubka* фіксується з XIII ст. (Schlimpert 78).

ЛЮБОВ. Поширеною є думка, за якою особове ім'я *Любов* є калькою давнього грецького жін. імені *Charis*, носієм котрого у II ст. нової ери була одна із трьох сестер-римлянок, замучених за Христову віру 137 р. (див. «Життя святих». Львів, 1988, – Кн. 3. – С. 334 – 335). Однак чи не перша письмова згадка цього імені на Русі (запис у вигляді *Любовь*) походить аж із 1171 р.: *Любовь* Васильковна – дочка Брячиславича – друга жінка Всеволода Юрійовича (ЛР 321, 494). Друга за часом згадка імені припадає на XIII ст. у зв'язку з відомою притчею про трьох сестер-мучениць *Вѣру*, *Надежду* и *Любовь* та їх матір святу *Софью* (див. Словарь древнерусского языка XI – XIV вв. Т. II. – С. 300). За третьою сумнівною згадкою імені *Любов* довелося чекати аж до XIX ст., поки рос. православна церква не розгорнула гучну пропагандистську роботу навколо імені *Любовь* серед православних християн (Илчев 310).

У російську художню літературу ім'я *Любов* запровадив, імовірно, М. В. Чернишевський романом «Что делать». Серед українців ім'я *Любов* приживалося дуже важко. Так, напр., уже в роки Другої світової війни серед 153 учнів укр. гімназії м. Ярослав (нині Польща) навчалося всього двоє дівчат на ім'я *Любов* (Грицак Імена 241). У м. Пряшеві ім'я *Любов* мали всього троє дівчат: *Любов* Бабота, *Любов* Сапко та *Любов* Щербак (Краєзн. словн. 157, 170).

Чи не головною причиною невисокої популярності імені *Любов* в Україні є те, що при його привабливій апелятивній семантиці його морфологічна структура дуже незручна при користуванні ним: від нього важко утворюються милозвучні форми непрямих відмінків, передусім кличного, присвійний прикметник та здрібніло-пестливі варіанти. Невипадково ім'я *Любов* дотепер використовують головним чином лише у діловому стилі, тоді як у живому спілкуванні українці віддають перевагу живомовним його відповідникам, зокрема варіантам *Люба*, *Любка*, *Любця* і т. п.

В історії імені *Любов* багато неясностей. Напр., не зовсім ясно: а) чому це імена трьох легендарних сестер-мучениць перекладено на слов'янську мову, а ім'я їх матері Софії – головної героїні – залишено без перекладу; б) чому це Рим мав користуватися грецькими іменами, а не зберігати латинські; в) на якій підставі рос. ономасти поширили думку, за якою жін. ім'я *Любов* – це болгарська чи старослов'янська калька з грецького імені *Charis*, коли болг. філологи, навпаки, – доводять, що ім'я *Любов* до них прийшло з Росії. Та й ніхто не хоче сказати, хто саме здійснив переклад і коли та де саме цей переклад відбувався.

ЛЮБОМИЛА. Це давнє слов'янське жін. ім'я, яке нині знову оживає. Його засвідчують суч. укр., рос., серб. та хорв. словники імен (ВІЛ 155; Петровский 145; Грк 274; Šim 203). Але спосіб його появи висвітлюють неоднаково. Насправді жін. ім'я *Любомила* утворено за допомогою фемінізуючого форманта *-а* від чол. відповідника *Любомил*.

ЛЮБОМИРА. Суч. слов'янське жін. двоосновне ім'я, утворене від чол. його еквівалента *Любомир* за допомогою форманта *-а*. Нині ім'я вживане майже в усіх слов'янських народів (ВІЛ 155; Белей 99; Петровский 145; Илчев 310; Грк 274; Šim 203; Bubak 198; Knappová 255). В Україні його відродження припало на кінець XIX – початок XX ст. Так, з-поміж 153 дівчат укр. гімназії м. Яро-

слава 1942 р. п'ятеро мали ім'я *Любомира* (Грицак Імена 240). Подібне відродження ім'я пережило також на Пряшівщині в середині XX ст. Напр., 1968 р. іменем *Любомира* записано лише ученицю Пряшівської укр. гімназії Масницю (Краєзн. словн. 154). Після Другої світової війни жін. ім'я *Любомира* поширилося по всій Україні, навіть у сусідніх країнах, де українці живуть діаспорою (Панцьо Жін. імена у лемків, 201). У Росії ономасти рекомендують це ім'я до вжитку (Сус. – Суп. 27).

ЛЮБОХНА. Старовинне укр. жін. особове ім'я, утворене за допомогою здрібніло-пестливого суфікса *-охна* від імені *Люба* або якогось іншого варіанта жін. імені, котре починається з основи *Люб-*. У писемних пам'ятках воно фіксується з 1470 р.: *Lubochna* (AGZ XVII 376).

ЛЮДА. Це укр. та рос. усічено-суфіксальний розмовний відповідник повного слов'янського двоосновного офіційного імені *Людмила* або *Людослава*.

ЛЮДМИЛА. Жін. ім'я *Людмила* складене з іменникової основи *люд-* 'народ, люди' та прикметникової основи *-мил* 'мила, люба'. Найдавніша письмова згадка імені *Людмила* з укр. теренів походить із 1568 р. (Сенів 147).

Нині жін. ім'я *Людмила* вживане майже в усіх слов'янських народів світу, а чол. його відповідник – тільки у східних слов'ян та в Болгарії (Илчев 310; Ковачев 301), хоча як неканонічне вживалося також у Росії (Петровский 145). Пор. ще поему О. С. Пушкіна «Руслан и Людмила». 1472 р. жін. ім'я *Ludomilla* зафіксоване в Галичині (AGZ XVIII 316). А взагалі письмово засвідченою особою на ім'я *Людмила* була дружина чеського князя Борживоя – бабуся св. Вацлава, убита 920 р., яку з тих пір вважають святою (Valčáková 25; Keber 257). Саме від чехів ім'я *Людмила* поширилося до інших слов'ян.

В Україні жін. ім'я *Людмила* повернулося до життя тільки на початку XX ст. (Скорук 150), але в інтелігентських сім'ях згадане ім'я давали дівчатам уже з середини XIX ст. Його носила, напр., *Людмила* Старицька-Черняхівська – відома укр. письменниця, перекладачка, театрознавець та громадська діячка, що жила в 1850 – 1927 рр. (ЕУ 8 3028). Така сама картина з іменем була і на південній Лемківщині. Так, 1986 р. серед дівчат Пряшівської укр. гімназії навчалося п'ять тезок із цим іменем: *Людмила* Хомишин, *Людмила* Мачуга, *Людмила* Куртяк, *Людмила* Чіпкало та *Людмила* Ґроцька (Краєзн. словн. 164, 165, 167, 170, 171).

У середньовічних джерелах Польщі, зокрема 1258 та 1259 роках, називаються іменні варіанти *Ludmiła* та *Ludźmiła* (Bubak 200). У білорусів *Людмила* – це старожитне слов'янське ім'я. Там воно двічі зареєстроване ще у XVI ст. Напр., Филиповая Рымковича учтивая *Людмила* Яцковна (Бір 177).

М

МАЛЕТА. Давнє слов'янське жін. ім'я *Малета* відтворюється на підставі прізвищ *Малета*, *Малетич* (Чу Прізв. 358), які в Укр. Карпатах засвідчуються з XVI ст., а також на підставі кличок свійських тварин, господарі яких дають тваринам низького зросту. Жін. ім'я *Малета* вживалося у сербів (Грк 117), а нині ще вживається у хорватів (Šim 205). *Малета* – це просте слов'янське ім'я, утворене від прикметника *мал-* 'малий' за допомогою форманта *-ета*.

МАЛИНА. Майже всі ономасти схиляються до думки, що згадане ім'я постало на базі назви співзвучної кущової рослини чи її плодів, а патронім від імені *Малина* у сербів засвідчується з XIV ст. (Грк 117). М. Шімундич припускає ще й

іншу можливість: а саме, що ім'я могло утворитися від прикметникової основи *мал-* 'малий' (Šim 207).

Жін. ім'я *Малина* в Україні починає згадуватися з XV ст. Напр., 1490: жін. ім'я *Малина* – м. Сучава (ССУМ I 572); 1570: вдова *Malÿna* – с. Н. Ворота (Чу Прізв. 358 – 359). Починаючи з XVI ст., в Укр. Карпатах і дотепер фіксується також прізвисько та прізвищева назва *Малинич*, які виводяться, як із апел., так і з чол. імені *Малина*.

У Польщі з XV ст. ім'я *Malina* виступає додатковим означенням при чол. імені (SSNO III 373). Жін. ім'я *Малина* понині вживається у південних слов'ян (Илчев 316; Грк 276; Šim 207) та у росіян (Петровский 149).

МАЛКА. Аналіз карпатських традиційних прізвищ зразка *Мальчак* на тлі болг. та серб. імені *Малка* спонукає нас припускати, що в укр. іменнику було також жін. ім'я *Малка*, утворене від чол. імені *Мал*. Про жін. ім'я *Малка* згадує також М. Сенів (Автореферат 9). Жін. ім'я *Małka* в Україні згадується 1446 р. (AGZ XI 2209).

МАЛУША. Давнє слов'янське ім'я, утворене від антропооснови *Мал-* 'малий' за допомогою здрібніло-пестливого форманта *-уша*. Серед найдавніших носіїв цього імені була ключниця княгині Ольги, сестра Добрині, перша згадка про яку припадає на 940 р. (ЛЛ 68). Під 970 р. *Малуша* згадується як дочка *Малка* Любчанина, сестра Добрині, позашлюбна жінка князя Святослава, мати Володимира Святославича (ЛР 40, 45, 95).

Польський історик Б. Струмінський пише, що невільниця *Малуша* опинилася серед найвищих кіл суспільства: з ключниці Ольги вона стала матір'ю князя Володимира Великого, за що її зараховували до давньоруської еліти (Strumiński 309). Ім'я *Малуша*, як і *Маљуша*, дотепер зберігають серби (Грк 276).

МАЛЮТА. Слов'янське жін. особове ім'я, утворене від прикметникової антропоосновии *мал-* 'малий' за допомогою іменного здрібніло-пестливого форманта *-юта*. Ім'я згадується 1518 р.: Федорица *Малюта* – холопка (Туп 461). В інших писемних джерелах цього імені не виявлено.

МАЛЯ, род. – МАЛЯТИ. Саме таке прочитання пропонуємо для запису жін. особового імені *Малѣ*, яке двічі згадується у м. Сучаві кінця XV ст., а точніше – 1459: «купил обѣ сєлищы оу Бѫлы и оу дочкы Иванова оу *Мали*» (ССУМ I 574); 1492: «ожє приїдоша пряд нами... сєстра єго *Малѣ* и нєпотовє их Мирча и Влад» – м. Сучава (ССУМ I 574). Якщо наше прочитання відповідає давнім реаліям, то жін. ім'я *Маля* можна пояснити як похідне від прикметникової антропооснови *мал-* 'малий'.

МАЛЯТ. Особове ім'я *Малят* відтворюємо на підставі особових імен 1591 р. *Malat*, Simon Kodra з мармороського села Barbeşti (Bélay 124). Ім'я утворене від прикметникової основи *мал-* за допомогою форманта здрібнілості *-ęt*.

МАСЯ. Можливо, до слов'янських жін. імен належало також ім'я *Massa*, яке згадується в м. Перемишлі 1447 р. (Smołka II 32), а також 1550 р. у с. Одрехові: тютка *Мася* (АСО 43).

За С. Ілчевим, у болгар уживаним є жін. ім'я *Маса*, яке він пов'язує з апелятивом *маслина* (Илчев 324). На нашу думку, це, скоріше всього, слов'янський дериват із формантом *-ся* від котрогось із календарних жін. імен, яке починається на *Ма-* зразка *Марія*, *Марта*, *Маґдалина* і т. п.

МАХНА. Укр. утворення з давнім іменним гіпокористичним суфіксом *-хна* від котрогось жін. імен, яке починається на *Ма-*, напр., *Маґдалина*, *Марія*, *Марта*... Ім'я засвідчене 1414 р.: «пани *Махна* Узвертовская» – м. Львів (ССУМ I 581).

МЕЧИСЛАВА. Жін. ім'я *Мечислава* наводять майже всі укр., білорус., пол. та чес. словники власних особових імен (ВІЛ 162; Белей 101; Суднік 54; Bubak 229; Grzenia 243; Knappová 269). Ім'я є відповідником чол. імені *Мечислав* (див. вище).

МИЛАНА. Жін. ім'я *Милана* засвідчує переважна більшість словників сучасних слов'янських імен як слов'янське особове ім'я, що походить від прикметника *милий* (ВІЛ 162; Белей 101; Суднік 54; Петровский 157; Bubak 231; Knappová 265; Šim 223; Грк 278; Илчев 333; Keber 297). За І. Д. Скорук жін. ім'я *Милана* серед українців м. Луцьк відновлено лише в повоєнні роки (Скорук 150).

МИЛЕНА. Словники імен, які наводять зазначене рідкісне ім'я (Суднік 54; Грк 279), кваліфікують його як відприкметникове утворення з формантом *-ена*. Ім'я з основою *мил-* поширилося серед русинів та українців Сербії у міжвоєнні роки. Пор. іменування учнів у школах м. Шид *Милена* Емийді, *Милена* Прокоп (Мудри – Саламон 243, 249).

МИЛИЦЯ. Окрім укр. лексикографів (ВІЛ 162), жін. ім'я *Милиця* засвідчують також південнослов'янські, білорус. та рос. ономасти (Илчев 334; Грк 279; Šim 226; Суднік 54; Петровский 157). Ім'я утворено від прикметника *милий* за допомогою субстантивуючого жіночого форманта *-иця*.

МИЛКА. Жін. особове ім'я *Милка* є відповідником чол. імені *Милко*. Зазначене ім'я вперше згадується 1499 р. у формі присвійного прикметника: *Милчин* Щєфан – м. Гирлов (ССУМ І 593). Далі воно згадується в середині XVI ст., коли формант *-ка* уже не виражав у ньому відтінку здрібнілості: *Милка* – дружина Игната Цуприкового, с. Одрехова (АСО 45); XVI ст.: «пані *Милка* Богдановна Лидуховского» (Вол. гр. XVI ст. 212). Однак у окремих регіонах ім'я *Милка* кореспондує також із календарним іменем *Емілія*. Правдоподібно, саме його треба вбачати в іменуванні учениці середньої школи м. Шид у Сримі 1935 р.: *Милка* Биреш (Мудри – Саламон 249).

Крім укр. мови, жін. ім'я *Милка* вживане також у чехів, словаків та південних слов'ян (Knappová 265; Илчев 334; Грк 279; Šim 229).

МИЛОСЛАВА. Жін. ім'я *Милослава* фіксують словники імен майже всіх слов'янських народів (напр., ВІЛ 162; Белей 101; Петровский 158; Илчев 334; Грк 280; Šim 331; Bubak 232; Grzenia 245; Knappová 265). Ім'я є жін. відповідником чол. імені *Милослав*.

У Польщі жін. ім'я *Miłosława* значиться з XII ст. (Karpluk 1961, s. 12). На південній Лемківщині ім'я *Милослава* поширилося в середині XX ст. Так, серед учениць Пряшівської гімназії 1986 р. його носіями були двоє дівчат: *Милослава* Салак та *Милослава* Суддя (Краєзн. словн. 170).

МИЛОТА. Давнє слов'янське ім'я, яке у деяких південнослов'янських народів уживалося як ім'я спільного роду для хлопців та для дівчат. Крім таких слов'янських народів, як хорвати (Šim 232), ім'я було вживаним навіть в угорців. Напр., у с. М. Добронь на Ужгородщині жила фольклорна героїня *Милота*.

МИЛОХА. Старовинне укр. жін. ім'я, утворене від прикметника *милий* за допомогою форманта *-оха*. Ім'я згадується 1552 р. серед мешканців Київського замку як вдова *Милоха* (ОКиЗ 115). Ім'я має прямий стосунок до давніх словянських імен *Милослав, Милострий, Милгость* і т. п. (Mal Star 71).

МИЛОХНА. За Ю. Бубаком, жін. ім'я *Милохна* – це здрібнілий відповідник до тих чол. слов'янських імен, які починаються або закінчуються компонентом *-мил-*, як напр., *Милослав, Добромил* (Bubak 231). В Україні ім'я *Милохна* фіксується з XVI ст. Напр., «Дѣдковская *Милохна* Семеновна» (АЖГУ 84, 85, 86); кінець XVI ст.: *Милохна* Сєнковна (АЖГУ 177). Жін. ім'я *Милохна* в XVI ст.

вживаним було також у Білорусі (Бір 178). А в Польщі жін. ім'я *Miłochna* засвідчується вже 1265 р. (SSNO III 512). Пор. 1464 р.: «Nobilis Vasil de Sphystelnyki...post *Milochnam* sororem suam» (SSNO III 516).

МИЛУХНА. Ім'я того ж походження, що й ім'я *Милохна*, тільки з формантом *-ухна*. Найдавніша фіксація імені *Miluchna* походить із 1449 р. (AGZ XII 2343). У Польщі воно фіксується 1448 р.: Nobili Thathana alias *Miluchne* (SSNO III 356).

МИЛУШКА. Ім'я є похідним від двоосновного імені *Милослава* або *Милуша*. Воно побутує серед українців Словаччини, Сербії та Хорватії. У Словенії воно має вигляд *Miloška* (Keber 299).

МИРА. Усічено-суфіксальний варіант жін. імені *Мирослава* або якогось іншого двоосновного імені зразків *Добромира*, *Славомира* і *Мирослава*. Від нього в укр. писемних джерелах 1660 р. фіксується також здрібніло-пестливий варіант *Мирка* (АСО 3). У сербів ім'я вживане з XII ст. (Жел 78). Пор. також особове ім'я *Mirica*, яке в альпійських слов'ян VII – XIV ст.ст. зафіксоване чотири рази (Kronsteiner 298). Від сербів жін. ім'я *Мира* було перенесено до українців Югославії у XX ст. Напр., найменування школярки 1919 р. в м. Шид Михняк *Мира* (Мудри – Саламон 240).

МИРОСЛАВА. Сучасне актуальне в Україні слов'янське двоосновне жін. ім'я наводять словники усіх слов'янських імен як таке, що відповідає чол. імені *Мирослав* (див. вище). На теренах Польщі жін. ім'я *Мирослава* засвідчується вже 1222 р. (SSNO III 524 – 525).

МИРОХНА. Давнє слов'янське розмовне жін. ім'я, утворене за допомогою форманта *-охна* від котрогось чол. двоосновного імені зразка *Мирослав* чи *Добромир*. Пор. 1439 р.: *Mirochna* (AGZ XVIII 2756). Пор. жін. особове ім'я *Mirochna* з 1449 р. (AGZ 18 2576), співвідносне з чол. іменем *Мирохно* < *Mirosław*, *Miłostryj*, *Mirogost* (Mal Star 71; Сенів Жін. 71). У Польщі та Сербії жін. ім'я *Мирохна* фіксується вже з XIV – XV ст.ст. Напр., 1475 р.: «*Mirochna* alias Mirosława femina vidua» (SSNO III 521).

МИРЯНА. Жін. особове ім'я *Миряна* утворено від чол. імені *Мирян* шляхом додавання до останнього фемінізуючого форманта *-а*. Його вживають українці та русини Югославії XX ст. Пор. іменування учениці середньої школи м. Шид за 1955 р. *Миряна* Прокоп (Мудри – Саламон 258).

МИСЛА. Жін. особове ім'я *Мисла* (< *Мысла*) відтворюється на підставі суч. закарпатоукраїнського прізвища *Мысла*, що побутує в селах Іршавського р-ну, а засвідчене карпатськими пам'ятками писемності XVIII ст. (Чу Прізв. 384). Правдоподібно, воно утворене шляхом усічення котрогось із давньослов'янських імен *Мыслиборъ*, *Мыслимиръ*, *Мыслиславъ* чи імен зразка *Добромыслъ* (Туп 132).

МИСЛЯ. Ім'я відтворюється на підставі назви села *Мислів* Калуського р-ну Ів.-Франківської обл. Перша згадка села походить з 1552, а друга – з 1631 р.: *Myslow*. Ім'я є посесивним утворенням на *-ов* від антропоніма *Мысль*. Пор. пол. антропонім *Mysl* (SSNO III 589) та укр. прізвище *Мислик*. Пор. також давні слов'янські імена-композити *Добромыслъ*, *Мыслиборъ*, *Мыслимиръ* (Мор 132).

МЛАДА. Для України це нове слов'янське ім'я (див. ВІЛ 163; Белей 101). Іменем стала неповноголосна форма прикметника жін. роду *млад* 'молодий'. У Чехії, Словаччині, Сербії, Словенії та Болгарії жін. ім'я *Млада* вже має тривалу традицію функціонування (Knappová 266; Грк 282; Жел 178; Илчев 341). У Словенії, поряд із іменем *Mlada*, вживається також його суфіксований дериват *Mladena* (Keber 300).

МСТИСЛАВА. Ім'я є жін. відповідником давнього слов'янського чол. іме-

ні *Мстислав* (див. вище), препозиційним компонентом якого служив іменник *мьсть* 'помста', а постпозиційним – іменник *слава*. Ім'я *Мстислава* на Русі згадується вже на початку XI ст. Напр., 1019 р.: *Мстислава* Володимировна (ЛР 83). Жін. ім'я *Мстислава* хоч і не належало ніколи до популярних, але його фіксують майже всі суч. слов'янські словники особових імен, напр., ВІЛ 164; Белей 101; Суднік 54; Петровский 161 та деякі інші. У Польщі жін. ім'я *Mścisława* фіксується з 1360 р. (SSNO III 578 – 579).

Н

НАДА, род. – НАДИ. Серед українців та русинів колишньої Югославії, зокрема Сриму та Воєводини, ім'я вживане як офіційне жін. ім'я паралельно з м'яким */дь/*, тобто *Надя*. Пор. найменування учениць середньої школи м. Шид *Нада* Канюк, *Нада* Роман, *Нада* Лукач, *Нада* Михняк та ін. (Мудри – Саламон 214, 242, 249).

НАДІЯ. Вважаємо, що це укр. жін. відповідник до давнього слов'янського чол. імені *Надѣй*. Жін. ім'я *Надія* утворено за допомогою регулярного фемінізуючого форманта *-а*, як і імена *Володимира, Доброслава, Ждана* і т. п. від чол. імен *Володимир, Доброслав, Ждан*. У літературі поширилася думка, начебто суч. укр. жін. ім'я *Надія* є калькою з грецького особового імені *Ελπις*, котре носила, мовляв, одна з трьох дочок святої Софії в Римі, поки її 137 р. разом із сестрами не замучили за Христову віру (Життя святих III 382), на підставі розпорядження римського старости Антіоха при імператорі Адріанові (Трух 334 – 335; Трійняк 244 – 245; ЕСУМ IV 26; ВІЛ 164). Однак, чому це дівчат у Римі називали по-грецьки та хто і де саме скалькував ці імена на слов'янський лад, – дотепер залишається нез'ясованим. З критичними зауваженнями на цю точку зору виступали також деякі лінгвісти, у тому числі й відомий чеський ономаст Ян Свобода (Svob 21 – 22).

Прямих доказів того, що в давньоруський період на теренах Русі вживалося жін. ім'я *Надія*, немає. Існує тільки принагідна згадка В. М. Татіщева, начебто в Інгвара Кузьми Інгваровича (рязанського князя) від невідомої жони було чотири сини та дочка Євдокія (за В. М. Татіщевим – *Надія*; ЛР 322).

Уживаність жін. особового імені *Надія* в Карпатах упродовж XVIII – XIX ст.ст. доводять відіменні прізвища тих часів зразка *Надич* із Закарпаття та Галичини (Чу Прізв. 404).

Однак дотепер не встановлено, ким і коли саме здійснено кальку *Надежда* з давньогрецької на церковнослов'янську мову і взагалі чи була необхідність перекладати його в українців та в білорусів, якщо в їх мовах слово *надія* належить до загальновідомих слів праслов'янського лексичного фонду. Звичайно, середньовічні давньоруські та давньоукраїнські письмові джерела не виявляють ані жін. імені *Надія*, ані його семантичного відповідника *Надежда*, при тому, що ще 1399 р. у Галицькій землі засвідчено споріднений ойконім *Надѣєво* – м. Львів (ССУМ II 14), утворений від чол. особового імені *Надѣй*.

А в XVI – XVII ст.ст. у Росії вживаними були чол. імена *Надежда* і *Надея*. Напр., *Надежда* Михайлович Игнатьев, *Надежда* Богданович Владыкин, *Надея* Светешников (м. Калуга – Вес 212). Не виявлено фактів використання імені *Надежда* ані в старопольських джерелах (Bubak 238). Отже, припущення рос. історика В. М. Татіщева, за яким дві давньоруські княжни XII ст. могли носити імена православних святих *Надежда* (Надія і Віра – ЛР 322, 323), ще чекатиме свого підтвердження. Жін. ім'я *Надија* вживане також серба-

ми, хоч у останніх воно є новішим русизмом *Надежда* (Грк 284).

Жін. ім'я *Надія* в Україні, як і *Надежда* в Болгарії (Илчев 352), довго не належало до популярних. Відомо, що 1855 р. іменем *Надія* називали хутір біля галицького міста Станіславова (Бучко Покут 92). За свідченням Я. Грицака, навіть у роки Другої світової війни з-поміж 153 учениць укр. гімназії м. Ярослав було всього 7 гімназисток на ім'я *Надія*, яких ніхто не називав *Надеждами* (Грицак Імена 240).

Рідкісним було ім'я *Nadzeja* і в Польщі (Bubak 238), де воно стало популярним лише у міжвоєнні роки. Нині в Польщі живе 6625 жінок із іменем *Nadzeja* (Grzenia 251). 1986 р. в укр. гімназії м. Пряшева (Словаччина) носіями імені *Надія* було шестеро дівчат (Краєзн. словн. 138, 155 – 171).

НАДЯ. Укр. живомовне ім'я *Надя* нинішні словники імен кваліфікують лише як розмовний відповідник повного офіційного імені *Надія*, хоча в нього є всі підстави виконувати функцію окремого офіційного імені. Жін. ім'я *Надя* в такому його звуковому оформленні виникло з офіційного варіанта імені *Надія*, як і інші зручні двоскладові імена типу *Ксеня*, *Люба*, *Настя*, *Юля* відповідно до громіздких багатоскладових імен зразка *Аксенія*, *Анастасія*, *Юлія*, тобто шляхом фонетичного стягнення фінальних складів.

Подібних фонетичних змін зазнало не лише укр. ім'я *Надія*, але й російський його відповідник *Надежда*. Більше того, варіант *Надя*, як і варіанти зразка *Катя*, *Леся*, *Люда*, *Таня* (з *Катерина*, *Олександра*, *Людмила*, *Тетяна*), поширився також у більшості європейських народів, де нині він виконує роль окремого офіційного імені (Knappová 268; Šim 246; Grzenia 251). Щодо самого варіанта жін. імені *Надя*, то він, за словами М. Грковић, до сербів прийшов тільки в XIX ст. під російським впливом (Грк 284).

Іменний варіант *Надя* досить давній: від нього вже у XVIII ст. утворено кілька прізвищ на зразок *Надич*, *Надяк*, а популярність його постійно зростає. Напр., у Польщі, за найновішим переписом населення, під іменним варіантом *Nadia* живе 1114 жінок, тоді як під його відповідником *Nadzieżda* записано всього 261 жінку (Grzenia 251). У Словенії 1980 р. жило 7768 осіб на ім'я *Náda*, завдяки популярності воно вийшло на 53 загальне місце в списку імен (Keber 305).

НАЙДА. Ім'я *Найда* – це давнє слов'янське утворення, яке нині у південних слов'ян кваліфікується як жін. відповідник до чол. імені *Найден* (Илчев 353; Грк 284). В українців ім'я *Найда* раніше було іменником спільного роду: воно надавалося як дівчатам, так і хлопцям, здебільшого позашлюбним, підкинутим, тобто 'знайденим дітям' (Он І 467). Найдавніші записи особової назви *Найда* ідуть із 1683 р.: *Nayda* (Арх ЮЗР VII/1 511); 1683: Ткач *Найда* – овруцький селянин (Арх ЮЗР VI/1 135).

НЕВИДАНА, род. – НЕВИДАНИ. Слов'янське ім'я прізвиськового походження утворено від пасивного дієприкметника *виданий* 'бачений' та неґації *не-*. Первісним значенням імені могло стати щось магічне на зразок 'невидимка', чим нагадувало чол. ім'я *Невидъ* (Х – Д 140 – 141). Його засвідчують укр. писемні пам'ятки XVI та XVII ст. Напр., «Олычанъка Овъдотья прозъвыщомъ *Невидана*» – XVI ст. ККПС 307); XVII ст.: «Вороничовая Алєкъсандровая *Нєвидана* Олычанка Овдотя» (ДМВН 292).

НЕҐРИТА. Це іменне утворення від румунської антропооснови *Negr-* 'чорний' за допомогою слов'янського форманта *-ита*. Крім Румунії і Молдови, антропооснова *Неґрита* широко представлена в ономастиці Болгарії (Илчев 356) та Укр. Карпат (пор. ойконіми *Негрово*, *Негровець*) і навіть Польщі (SSNO IV 27). Пор. запис 1466 р.: Станчоул Кормохоузъ

и єго *Нєгрита* – м. Сучава (ССУМ II 34); 1490: сынъ *Нєгритин* (там же).

НЕДІЛЬКА. Суч. жін. ім'я, вживане українцями Хорватії та Сербії. В основу імені закладена скалькована з грецької мови назва вихідного дня тижня *неділя*. Пор. ще серб. жін. ім'я *Недеља* (Грк 285) та болг. *Неделя* (Илчев 356), а в XIV ст. жін. слов'янське ім'я *Nedeljka* вживаним було також у словінському місті Трієст (Merkù 452). Думку про те, що ім'я *Неділька* та його похідні прийшли до слов'ян від греків, підтримують також сербські лінгвісти (Ономат. Прилози I 81, 84).

НЕЖДАНА. Жін. ім'я, похідне від *Ждана*, утворене за допомогою заперечної частки *не-*.

НЕЗАБУДКА. Нове укр. жін. ім'я *Незабудка*, утворене від слов'янської назви відомої рослини з голубими дрібними пелюстками *незабудка*; власне, його скальковано наприкінці XX ст. з відповідної нім. лексеми *Vergessmeinnicht*. Згадане ім'я увійшло в ужиток лише в кінці XX ст.

НЕКРАСА. Давнє слов'янське жін. особове ім'я, утворене за допомогою форманта *-а* від чол. імені *Некрас*. Поширене головним чином у Росії, а первісним значенням його було 'негарна'. Пор. запис антропоніма *Некраса* Шишулина – холопка, м. Суздаль (Вес 217). Очевидно, окрім номінативної, в ім'я було закладено також відстрашувальну, власне, захисну, функцію.

НЕЛІПА. Жін. ім'я Nelepa вживаним було також у староческій мові (Pleskalová 72). Див. також чол. особові імена **НЕЛІП, НЕЛІПЕЦЬ, НЕЛІПКО**.

НЕЛЮБА. Це жін. відповідник до чол. імені *Нелюб* (див. вище). У XV – XVI ст.ст. ім'я вживалося в більшості слов'янських мов. Напр., 1613 р.: *Нелюба* – жінка Володимира Коверзіна (Туп 162); 1545: *Нелюба* Филиповна Мякинина (Вес 217). У Польщі жін. ім'я *Nieluba* засвідчується вже 1413 р. (SSNO IV 43), а синонімічне йому ім'я *Nemila* – з XIII ст. (Karpluk 1961, s. 12).

НЕМИЛА. Укр. жін. особове ім'я *Немила* утворено як відповідник чол. імені *Немил* за допомогою фемінізуючого форманта *-а*. Найдавніша фіксація цього жін. імені припадає на 1586 р.: *Немила* (Арх ЮЗР III/8 634; див. Сенів 148).

НЕМИЛКА. Жін. ім'я *Немилка* постало як здрібніло-пестливе утворення від нейтрального щодо експресії праслов'янського імені *Немила* чи *Немил* (Karpluk 1961, s. 15). Найдавніша укр. письмова фіксація імені *Немилка* походить із с. Дерсан за 1570 р. (Арх ЮЗР I/1 38). У Польщі жін. ім'я *Niemila* згадується вже в Середньовіччі (SSNO IV 47).

НЕМИРА. Жін. відповідник до чол. імені *Немир* (див. вище), доіменне значення якого 'неспокій'. В Україні назване ім'я кілька разів згадується з XV ст. (Укр. грам. 52, 38), а в Польщі – з XII ст. (Karpluk 1961, s. 19).

НЕСМІЯНА. Російські дослідники серед імен слов'янського походження наводять серед інших і таке слов'янське ім'я як *Несмѣяна*, що пов'язане з чол. діал. апелятивом *сміянець* 'смішко, весельчак' (Редько II 982). Пор. запис 1690 р.: *Несмѣяна* Иванова дочка (Туп 162). Серед укр. текстів жін. імені *Несміяна* не виявлено, але на теренах України побутують споріднені з ним прізвища зразка *Сміян*, *Сміянець* (Редько 982).

НІГА. Рідкісне слов'янське жін. ім'я, співвідносне з чол. іменами *Нѣгъ*, *Нѣгой*, апелятивне значення яких дорівнювало поняттям 'турбота, догляд, ніжність, ласка', що представлені в таких слов'янських особових іменах, як *Добронѣга*, *Миронѣга* (Svob 82), *Нѣгомиръ*, *Нѣгославъ*... (Богдан 256). Найдавніші укр. записи імені походять із Південної Буковини. Напр., 1438 р.: дали єсми панії *Нѣги* – с. Заслуй (ССУМ II 59); 1499: «Данчюл Плєша и сєстра єго *Нѣга*» – м. Сучава (там же). Пор. також 1491: Мара, дочка *Нѣгина* (ССУМ

ІІ 59). Воно представлене також у давньоруських топонімах зразка *Нѣга*, *Нѣжатин* та деякі інші.

Жін. ім'я *Niega* у середньовічній Польщі згадується вже у XIV ст. Напр., 1389: «dominam dictam *Niega*» (SSNO IV 40). Було воно і в болгар (Илчев 355). А у сербів та хорватів імя *Нѣга* вживане вже з XII ст. (Жел 78).

НІГОСЛАВА. Жін. відповідник давнього слов'янського двоосновного імені *Нѣгославъ* (див. вище). Найдавніший запис імені походить із 1491 р.: и сєстра их *Нѣгославъ* – м. Сучава (ССУМ ІІ 59). У Польщі ім'я *Niegosława* почало вживатися з XV ст. (Karpluk 6, s. 12).

НІГША. Здрібніло-пестливий варіант із формантом *-ша* від усіченого варіанта імені *Нѣга*. Усі письмові записи імені походять із Південної Буковини XV ст. Напр., 1495 р.: «и сєстри єго Подолянка… и *Нѣгша*» – м. Бирлад (ССУМ ІІ 60); 1433: Иліяш сынъ *Нѣгшинъ* – м. Сучава (там же); 1497: сыноу *Нѣгшиноу* – м. Ясси (там же).

НІНА. Нове для України жін. ім'я спірного походження (ВІЛ 166; Grzenia 256). З-поміж багатьох припущень заслуговує на увагу думка Я. Отрембського, за яким слов'янське **ninъ* – це 'новий, молодий' (Svob 82; Pleskalová 78). У Середньовіччі, напр. 1345 р., ім'я *Ninogněv* фіксується навіть на східнонімецьких землях (Schlimpert 95).

О

ОЗИМА. Слов'янське жін. особове ім'я *Озима* виникло на базі давнього слов'янського прикметника *озимъ*, апелятивне значення котрого – 'озимий', тобто 'посіяний під зиму' або 'народжений напередодні зими' (Срезн ІІ 635; СУМ V 654).

Воно засвідчене 1689 р. серед кріпачок Anucze, Hafie та *Ozima* – с. Барбешті в Марамороші (Bélay 124). У наступні роки особове ім'я функціонує тільки як прізвище. Напр., 1773 р.: кріпак *Azima* – с. Хорватик (Пе Пред 323); 1778: кріпак Iwan *Azima* – с. Ортутова (Marsina 87); 1787: прізвище *Ozimka* – с. Складисте на Лемківщині (Красовський 113). Жін. особове ім'я *Озима* та *Озимка*, як і чол. ім'я *Озим* чи *Озимко*, засвідчують не тільки укр. (Х – Д 163), білорус. (Бір 18), рос. (Туп 343; Вес 299), але й пол. ономасти (SSNO IV 164).

П

ПЕРЕДСЛАВА. Це руський (східнослов'янський) відповідник південнослов'янського (неповноголосного) імені *Предслава*, під яким пойменована жила до її чернецтва, а в чернецтві – як Єфросинія (ЛР 185). *Передслава* Рюриківна була дочкою Рюрика Ростиславича, першою дружиною Романа Мстиславича (ЛР 503). Ім'я відтворюється на підставі назви села *Пєрєдславино*, яке знаходилося біля давнього Києва на річці Либеді. Пор. запис 1373 р.: «идєжє нинє стоить сєльцє *Пєрєдславино*» (ПСРЛ І – ЛЛ 79 – 80).

ПЕРЕПІЛКА. Слов'янське ім'я прізвиськового типу, яке носила стрілецька жінка 1682 р. Ім'я походить від назви птаха *перепілка*. Напр., Дашка *Перепелка* – «стрелянного приказа стрелецкая жена» (Туп 462).

ПЕРЕЯСЛАВА. Жін. відповідник до чол. імені *Переяслав*, яке в польсько-латинських письмових джерелах називають *Preisława*, а титулують її як «ducissa genere Ruthena, consors Semoviti Masoviae ducis» (SSNO IV 341). Ім'я згадується упродовж 1213 – 1283 років. *Переяслава* – це дочка Данила Романовича, дружина пол. (черського і мазовецького) князя Земовита (ЛР 375, 431).

ПОДОЛЯНКА. Укр. жін. ім'я прізвиськового типу, утворене від катойконіма *Подол* або *Поділля*, тобто 'жителька низинної частини місцевості' (СУМ VI 753 – 754). Ім'я згадується в м. Бирлад 1495 р.: и сєстры єго *Подолянка* и Стана (ССУМ II 168). У одній із давніх українських веснянок оспівується дівчина на ім'я *Подоляночка*: «Десь тут була Подоляночка...».

ПОЛОНИНКА. Ім'я засвідчене серед українців Хорватії. Очевидно, укр. варіант імені є наслідком фонетичної адаптації серб. або хорв. імені *Планинка*, апелятивне значення якого 'горянка', а також 'квітка едельвейс'. За словами хорв. лексикографів (Грк 293; Šim 272), ім'я *Планинка* надавали дівчатам, що народилися у горах.

ПОЛЯНА. Нове слов'янське ім'я, яке є проявом сучасних модних віянь серед укр. інтелігенції, яка упродовж останніх років підбирає для своїх дочок імена на зразок *Голубка*, *Ластівка*, *Мрія*, *Полуниця*, *Полянка*, *Потіха*, *Русалка*, *Сніжинка*, *Ягідка* і т. п. У свідомості укр. називачів ім'я *Поляна* асоціюється з лісовою галявиною.

ПРЕБРАНА. Жін. ім'я слов'янського (правдоподібно, польського) походження, що постало як пасивний дієприкметник *prebrana* 'переодягнена' (Rymut II 305). Цим іменем названо Євдокію Михалківну – дочку Михалка Юрійовича, жінку Володимира Святославича (ЛР 326).

ПРЕДСЛАВА. Давнє слов'янське жін. ім'я, яке на Русі усталилося як жін. відповідник до південнослов'янського чол. імені *Предислав* або до західнослов'янського *Przedslaw*. Препозиційний компонент імені *Предслава* відповідає східнослов'янському повноголосному варіанту *перед-*, тобто *Передслава*. Чи не перша жінка на Русі, знана під іменем *Предслава* та *Передслава* (а це 980 – 1018 роки), – це дочка Володимира Святославича, а з часом – перша дружина Романа Мстиславича (ЛР 346, 347, 365). Дальша особа під іменем *Предслава*, згадувана 1104 р., – це дочка Святополка Ізяславича (ЛЛ 270). Наступна особа, записана на ім'я *Предслава* 1198 р., – це донька великого князя Рюрика Ростиславича (ИЛ 474). А руська княжна *Предслава* 1116 р. стала дружиною угорського короля Ласлова I Святого (ЛР 503).

Жін. ім'я *Przedslawa*, починаючи з XIX ст., виступає в писемних пам'ятках Польщі (SSNO IV 364), а також у серб. та хорв. джерелах під іменним варіантом *Предислава* (Грк 294; Šim 275).

ПРЕМИСЛАВА. Ім'я *Премислава* – це жін. відповідник до пол. чол. імені *Przemysław* чи хорв. *Premislav*. Неповноголосна формула **tret* у його препозиційній частині може вказувати також на пол. джерело походження імені. Чи не першою *Премыславою* на Русі була дочка Володимира Святославича від жінки Рогніди, дружина угорського принца Ласлова Лисого, згадувана 980 р. (ЛР 48, 83). За Ю. Бубаком, у імені *Премислава* дійшло до двох «переробок»: перша з них полягала в тому, що до імені *Przemysl* додавався постпозиційний компонент *-slaw*, а друга, що до компонента *Przemyslaw* додавався також фемінізуючий формант *-а*. У пол. письмових джерелах жін. ім'я засвідчується з XII ст. (Bubak 259).

А взагалі князь Володимир Святославич був великим шанувальником слов'янських особових імен. Це про нього літописець пише: «Був же Володимир переможений похіттю до жінок, [і] було йому приведено шість жон: Рогнідь, що її посадив він на [річці] Либеді, де ото є нині сільце Передславине, і від неї родив чотирьох синів: Ізяслава, Мстислава, Ярослава, Всеволода – і двох дочок: [Передславу та] *Премиславу*; від грекині [він родив] Святополка; від чехині [Аллогії] – Вишеслава, а від другої [чехині Малфріді] – Свя-

тослава [і] Станіслава; від болгарині Бориса і Гліба» (ЛР 48).

ПРЕЯСЛАВА. Так названо руську княгиню, яка жила з 1445 по 1480 р. на території Польщі: «*Prej(a)sława* ducissa genere Ruthena» (SSNO IV/2 341). Фонетика і графіка цього імені підказує думку про те, що в дійсності цю особу називали *Переяслава* (див. вище).

ПРИБИСЛАВА. Жін. відповідник до чол. імені *Прибислав*, який з початку XII ст. у формі *Przybysław* фіксується в Польщі (SSNO IV 382 – 384). Що ж до походження чол. імені *Прибислав*, то це праслов'янська спадщина (Karpluk 13). За М. Кнапповою, жін. ім'я *Přibyslava* – це 'та, у кого зростає слава' (Knappová 278). Першою *Прибиславою* на Русі була *Прибислава* Ярославівна, дочка Ярослава (Ярославця) Святополковича, дружина Ратибора (ЛР 180).

ПРИГОДА. Ім'я відтворюється нами на підставі прізвища *Пригода*, популярного в Україні (Редько 857), апелятивним значенням якого є 'непередбачуваний випадок'. Жін. ім'я *Przygoda* засвідчується 1490 р. в Польщі: «Honeste Anne dicte *Przygoda*» (SSNO IV/2 385).

ПРИСЛУГА. Жін. ім'я реконструюється на підставі запису укр. антропоніма 1415 р. «Wałczakowa *Przesłuha* de Rohatin» (SSNO IV 373), що відповідає змістові апелятива 'прислуга, служанка'.

ПРИЧИНА. Імовірно, жін. іменем в українців став іменник *причина* в якомусь із його значень, правдоподібно, з застарілою семантикою 'непередбачений випадок' (СУМ VIII 98).

П'ЯТНИЦЯ. Очевидно, лексема *П'ятниця* стала жін. іменем у результаті перекладу серб. назви п'ятого дня тижня *петка*, тобто 'п'ятниця', яка, у свою чергу, є калькою грецького *Παρασχευή*. Ім'я згадується 1552 р. в Описі Київського замку: «Орменского попа домъ, *Пятница* Чухистиное дом» (ОКиЗ 116).

Р

РАДА, род. – РАДИ. Давнє слов'янське жін. особове ім'я *Рада*, співвідносне з серб. жін. іменем *Рада* та чол. іменем *Рад*, які генетично пов'язані з прикметником *радий* 'радісний, веселий, щасливий'. На теренах України жін. ім'я *Рада* засвідчується пізно і рідко. Напр., 1605 р. у ділових документах Волині та Наддніпрянщині (ДМВН 61; Сенів Жін. 148). У родині Миколи Віталійовича Лисенка була внучка, яку назвали *Рада*, а згодом працювала професором консерваторії.

Нині жін. ім'я *Рада* побутує головним чином у південних слов'ян (Илчев 45; Грк 296; Šim 278) на рівні з такими спорідненими іменами, як *Радана*, *Раденка*, *Радимира*, *Радимка*, *Радислава*, *Радомила*, *Радослава*, *Радулька*, *Радума*, *Радуша* і т. п. У наші дні жін. ім'я *Рада* вживане в м. Одесі, Тернополі, Львові, Луцьку, Хусті та деяких інших містах України. Словник ВІЛ наводить ім'я *Рада* тільки в Покажчику скорочених та здрібніло-пестливих варіантів імен (ВІЛ 214), а І. Трійняк наводить лише повне жін. ім'я *Радислава* (Трійняк 309). Його рекомендують також рос. ономасти (Суп. – Сус. 28).

РАДИСЛАВА. Давньослов'янське жін. ім'я, утворене від чол. *Радислав*, що від *рад-* 'радий, радість' за допомогою фемінізуючого форманта *-а*. Жін. ім'я *Радислава* відновило своє життя недавно в селах північно-західної України (Словник варіантів 337). Його подає словник ВІЛ (с. 175), Словник російських особових імен Н. Петровського (с. 186), білоруський словник М. Судніка (с. 55), південнослов'янські та західнослов'янські словники.

РАДКА. Суфіксальне утворення від жін. слов'янського імені *Рада*. У південнослов'янських мовах ім'я *Радка* функціонує як здрібніло-пестливий варіант

імені *Рада*. Словінці міста Трієст також уживали ім'я *Radka* (Merkú 453). Лише в чес. мові жін. ім'я *Radka* нині кваліфікується як нейтральне щодо експресії самостійне офіційне ім'я (Knappová 105).

РАДМИЛА. Жін. відповідник до чол. імені *Радмил* або *Радмило*, складене з прикметникової основи *рад-* 'радий, радісний, веселий' та основи *-мил* 'милий, любий'. Хоч ім'я серед українців належить до рідкісних, але його наводять майже всі ономастичні словники слов'янських мов, у тому числі й укр. та рос. (Белей 105; Петровский 186). Упродовж останнього півстоліття жін. ім'я Радмила набуває популярності серед ужгородців (*Радмила* Устич) та серед львів'ян.

РАДОМИРА. Жін. відповідник до стародавнього слов'янського двоосновного чол. імені *Радомир*. Його наводять і рекомендують до вжитку суч. ономастичні словники (напр., Петровский 186; Илчев 417; Грк 297; Šim 283; Knappová 278; Bubak 262).

РАДОСЛАВА. Жін. відповідник до праслов'янського чол. імені *Радослав* (Karpluk 121). Із суч. словників особових імен його наводять укр., рос., болг., серб., хорв. та чес. (Грк 297).

РАДОХА. Жін. ім'я *Радоха* вживане у Польщі (Bubak 262), яке ономасти кваліфікують як здрібнілий варіант слов'янського імені, препозиційним компонентом котрого є основа *Rad-*, що й у імен *Radomira, Radosława*, до якого приєднано формант *-ocha* (Bubak 262). В Україні це рідкісне ім'я засвідчене лише в XVII ст.: Щєниєвского *Радоха* Ждановна – мати Савостяна Сингаєвського – с. Щенів (ДМВН XVII ст. 302).

РАЇНА. Південнослов'янське з походження жін. ім'я *Раина*, яке у богар співвідноситься з чол. іменами *Райо, Райко*, що з *Радьо, Рад*... (Илчев 418 та ін.), а у сербів – із жін. іменами *Раја, Рајинка*, похідними від *Радмила* чи *Радислава* (Грк 419 – 420; Majtán – Považaj 208). Згадане ім'я для України є нетиповим. Воно засвідчене лише 1577 р.: *Раина* Федоровна Стахорского – жінка Михайла Федоровича (Вол. грам. 103, 104) та в 1605 р.: *Раина* Мощеницкая дружина Криштофа Білобрезького – с. Раїсово (ДМВН XVII ст. 292). Але майже на півстоліття раніше, власне 1569 р., у тих же Волинських грамотах наявний текст, у якому ім'я *Раїна* було вжито у демінутивній формі: «и дочки наши *Раинку* а Макдалєну» (Вол. грам. 43).

РАХИНЯ. Ім'я відтворюється на підставі назви села *Рахиня* Волинського району Ів.-Франківської обл. Найдавніша згадка села *Rachinie* походить із 1395 р. (ŻD VI 128), далі слідує запис *Rachinya* з 1515 р. (ŻD 18/1 82). Назва є посесивним утворенням на *-ыня* від усіченого слов'янського антропоніма *Рах* (Мор 167), що з композитних особових імен зразка *Радомир, Радослав* чи *Ратибор* (Габорак 141).

РЕКІТА / РАКИТА. Давнє слов'янське ім'я від румунізованої назви вербової лози, яка у південних слов'ян, зокрема у болгар та сербів (у останніх – *Ракита*), дотепер вважається символом плодючості і тому виконує роль жін. імені (Илчев 424; Грк 298; Maretić II 77; Svob 49). Українцям про це ім'я нагадує вже хіба що закарпатське прізвище *Рекіта* (Чу Прізв. 481) та назва села *Рокити* (УРСР АТП 683).

РОБКА. Жін. утворення від давнього слов'янського чол. імені *Роб*, відомого болгарам (Илчев 426), за допомогою фемінізуючого форманта *-ка*. Воно співвідноситься з болг. жін. іменем *Раба*, апелятивне значення якого – 'раба божа' (Илчев 415; Срезн III 126). У нашій картотеці ім'я представлене лише одним записом із 1552 р.: «вдова *Робка* Глушанка» – м. Чорнобиль (ОЧЗ 591).

РОГНІДА. Давньоруське запозичене ім'я із староскандинавського *Rag(n) hoeiðr*, де основа *ragn-* –'вирок долі', а

-*hoeðr* 'честь' (Strumiński 311; ВІЛ 176). Чи не першою *Рогнѣдою* на Русі згадується 980 р. дочка полоцького князя Рогволода (ЛЛ 74). Інші дві давньоруські *Рогнѣди* (*Рогнѣдь-Горислава* та *Рогнѣдь* Мстиславівна) також жили в княжі часи (ЛР 505).

РОЗА. Генетичним джерелом укр. імені *Роза*, напевно, послужила пізньолатинська назва квітки *rosa* 'ружа, троянда'. Крім укр., рос., чес. та словацької, ім'я *Роза* в такому його звуковому оформленні усталилося ще в кількох європейських мовах (Knappová 282 – 283). На теренах північної Угорщини ім'я *Роза* чи не вперше згадується в XIII ст. Напр., 1235 р.: «domina *Rosa* filia Briccii» (Reg Var 306).

РОЗУМКА. Жін. ім'я відтворюється на підставі запису чол. імені *Rozumko* у м. Львів 1444 р. (PdLw IV 152). У сербів та хорватів цьому імені відповідають жін. утворення *Разумка*, *Разуменка* і т. п. (Грк 297; Šim 289). Правдоподібно, ім'я *Розумка* характеризувало чи мало характеризувати розумові здібності її носія.

РОКСОЛАНА. Жін. особове ім'я двічі приходило до українців: вперше воно представляло жін. ім'я іраномовного скіфського племені, а вдруге – середньовічний етнонім із значенням 'русинка', тобто 'українка'. У нашому випадку підставою для виникнення імені послужило друге значення – семема *Роксолана*, якою у XVI ст. назвали дочку рогатинського священика Настю Лісовську, котра тоді перебувала в кримсько-татарському полоні і стала жінкою султана Сулеймана (ВІЛ 177; УЕ 7 2559).

РОСАНА. Відносно нове для України жін. ім'я, утворене від апелятива *роса* за допомогою форманта *-ана* (подібно до суч. імен *Сніжана*, *Цвітана*). В українців, як і в болгар, сербів та хорватів, ім'я *Росана* пов'язується з апелятивом *роса* 'дрібні краплинки води' (Šim 293), отже, асоціюється зі свіжістю та чистотою ранкової роси. Слов'янське ім'я *Росана*, вочевидь, не слід прирівнювати до італ. імені *Rossana*, що з лат. *Roxane*, з грецького *Rōxánē* чи з авестійського *raokšana* 'світла', а тим більш – із італ. іменем *Rosanna*, яке постало внаслідок злиття імен *Rosa* та *Anna* (Šim 293 – 294).

РОСИНА. Нове для України жін. ім'я, утворене за допомогою форманта одиничності *-ина* від апелятива *роса*. Твірною основою для імені послужило, напевно, хорв. чи болг. ім'я *Роса*, співвідносне зі слов'янським апелятивом *роса* 'дрібні краплинки води' (Илчев 429), хоча існує також думка на користь італ. походження імені (Šim 294).

РОСИНКА. Нове слов'янське здрібніло-пестливе утворення від нейтрального щодо експресії жін. імені *Росина* з формантом здрібнілості *-ка*.

РОСТИСЛАВА. Давнє слов'янське жін. ім'я *Ростислава* є прямим відповідником чол. імені *Ростислав*, утвореним за допомогою фемінізуючого форманта *-а* (див. вище). У давньоруський період на Русі засвідчено дві жінки з іменем *Ростислава*, а саме: дочку Андрія Юрійовича, дружину Святослава Володимировича з 1159 р. та дочку Мстислава Мстиславовича Удатного, другу жінку Ярослава Всеволодовича за 1246 р. (ЛР 277, 405 – 406). Нині в середовищі національно свідомих українців, напр., у Луцьку, Тернополі, Ужгороді та в деяких інших містах України, спостерігається тенденція до відновлення цього давнього імені (Свистун 15; Скорук 150).

РУЖА. Для України ім'я *Ружа* є пізньолатинським запозиченням, коли лексема *ружа* сприймалася вже як апелятив із значенням 'квітка', 'троянда'. Перші записи імені походять із кінця XV ст. Напр., 1492 р.: «плємєнници их Иванко и Олюшка и *Роужа*» – м. Сучава (ССУМ II 306). Трохи раніше, а саме 1437 р., на землях південної Буковини

згадується патронім *Ружич*: где *Роужич* сидит – м. Сучава (там же). 1567 р. в Білорусі засвідчено жін. ім'я, але у вигляді *Рожа*: «*Рожи* Стрижанки, *Рожа* жена Янукова» (Бір 179). У Польщі жін. ім'я *Roża* письмово засвідчується з XV ст. (SSNO IV 504 – 505).

РУЖЕНА. Ім'я поширене серед українців Чехії, Хорватії та Словаччини (Knappová 284; Majtán – Považaj 218; Šim 298), звідки воно і прийшло на терени України. Утворено ім'я від імені *Ружа* за допомогою форманта *-ена*.

РУЗЯ. Ім'я поширене тільки в Галичині. До українців воно прийшло, напевно, від поляків, а зразком для нього служив пол. розмовний чи здрібніло-пестливий варіант імені *Rózia*, що з офіційного *Róza* (Bubak 270), підтриманий українським *Рузалія* (ВІЛ 178).

РУСА. Це жін. відповідник давнього чол. особового імені *Рус* (див. вище) або субстантивована форма прикметника *русий* 'блондин' у жіночому роді. Ім'я фіксується 1321 р. в с. Кобола, що біля р. Серня на Берегівщині: «ezek növérei Katus, Pal felesége, és *Rusa*, June felesége» (Györffy 542).

РУСАЛКА. Жін. особове ім'я *Русалка* відтворюємо на підставі чол. антропоніма XV ст. в середньовічних записах. Пор. 1483 р.: поміщик Михайло Якович *Русалка* (Туп 342); 1495: всказывал Ивановичем а Михаилом *Русалкою* (ССУМ II 307). Жін. ім'я *Русалка* нині вживане болгарами та хорватами, а походження його виводять із назви міфологічної земноводної істоти *русалка* (Илчев 432; Šim 296 – 297).

РУСАНА. Ім'я утворено від чол. імені *Русан* (див. вище) за допомогою фемінізуючого форманта *-а*. Жін. ім'я *Русана* наводить також словник ВІЛ (с. 263), але згадує його тільки серед «застарілих та рідковживаних». Крім українців, жін. ім'я *Русана* вживали також болгари (Илчев 432) та серби (Грк 201).

РУСКА, род. – РУСКИ. У імені можливі дві інтерпретації: а) це жін. здрібніло-пестливе утворення від нейтрального щодо експресії імені *Руса*, яке давали русоволосій дівчині (Илчев 432 – 433), та б) це жін. відповідник чол. імені *Рус*, яке пов'язане з давнім етнонімом *руський* 'український'+ фемінізуючий формант *-ка*, відомий сербам (Грк 301). Жін. ім'я фіксується в Молдові з кінця XV ст. Напр., 1494 р.: «Бончак и сестри єго Анна и *Роуска*» – м. Сучава (ССУМ II 308); 1495: «Мърїє Билка... и *Роуска*, дочка Оника Мъцола» – м. Сучава (там же).

С

СБИСЛАВА. Фонетичний варіант імені *Збислава* (див. вище). У східнослов'янських писемних пам'ятках ім'я згадується з XII ст. Напр., 1102 р.: *Сбыслава* – дочка Ізяславича, яка згодом стала дружиною польського короля Болеслава Криворотого (ЛЛ 266; Крип'як ГВК 160); 1116: *Сбыслава* (Пелагея Всеволодовна) – дочка великого князя Володимира (УНЛ 55); 1168: *Сбыслава* – дочка великого князя Всеволода Юрійовича (ИЛ 415; Туп 463).

СВІТЛАНА. Слов'янське походження жіночого особового імені *Світлана* мало хто з лінгвістів піддає сумніву. Усі сходяться на тому, що твірною основою для нього послужила прикметникова основа *свѣтл-*, яка представлена також у таких укр. прізвищах, як *Світлик*, *Світлинець*, *Світличний*, *Світлович* і т. п. (Чу Прізв. 506) та в апелятивах *світло*, *світлиця*, *світляк*, *світлячок*...

Не піддається сумніву ані валентність форманта *-ана*, який вільно сполучався з прикметниковими та іменниковими основами при творенні особових імен і зоонімів. Пор. імена *Біла-*

на, Гвоздана, Любана, Ніжана, Росана, Цвітана і т. п. Дискусії точаться лише навколо питання про те, де і коли саме утворено це ім'я, а також з приводу питання, яке ім'я виникло раніше: жін. *Світлана*, чол. *Світлан*, чи, можливо, обидва вони скальковані з грецького імені *Photine* 'світлий' або з лат. *Lucia, Luciana* 'світла'. Дискутується й питання про те, яку сему прикметника *світлий* взято за основу імені – *світло* як явище оптичне чи *світло* як явище філософське, тобто – 'життя, надія' (Півторак З історії 68; Жел 83).

Рос. та укр. вчені припускають, що жін. ім'я *Світлана* у східних та південних слов'ян з'явилося вже в давньоруські часи (Півторак 68), але переконливих фактів для підтвердження цього не наводять, а вказують тільки на свідчення з XIX ст., зокрема на відому поему В. А. Жуковського (Жел 84). В Україні жін. ім'я *Світлана*, яке зіставляють із чол. іменем *Світлан*, є новішим (ВІЛ 179). Вважається, що успішну ходу ім'я почало лише з XIX, а в західних її областях воно стало популярним тільки в XX ст. Так, з-поміж дівчат Пряшівської укр. гімназії 1986 р. лише одна дівчина *Світлана* Грабець носила ім'я *Світлана* (Краєзн. словн. 151).

У Сербії перші записи імені *Светлана* сягають XV – XVI ст.ст. (Грк 303). До Словенії воно прийшло з Росії. 1971 р. в Словенії було всього 117 жінок і з цим іменем (Keber 356 – 357).

СВІТОЗАРА. Вважається, що жін. ім'я *Світозара* є відповідником до слов'янського чол. імені *Світозар* (ВІЛ 179).

СВІТОХНА. М. В. Бірила вважає, що жін. ім'я *Світохна* у білорусів – це старожитнє слов'янське ім'я, яке у XVI ст. двічі зареєстроване у формі *Светохна*, а саме 1528: *Светохна* вдова та 1567 – *Светохны* Василевское вдовы (Бір 179). Н. М. Тупіков наводить приклад уживання цього імені з 1579 р.: *Свѣтохна* Федковая Щепина (Туп 163).

СВОБОДА. Із суч. словників особових імен зазначене ім'я наводить тільки ВІЛ і пояснює його як нове, котре походить від апелятива *свобода* (ВІЛ 179). У Літописі Руському під 1188 р. згадується *Свобода* Кончаківна – дочка половецького хана Кончака, яку восени того ж року повінчали з сином Ігоря Святославича – Ізяславом Ігоревичем (ЛР 346).

СВЯТКА. Жін. відповідник до чол. імені *Святко* (див. вище). Ім'я побутує серед українців Сербії та Хорватії.

СВЯТОСЛАВА. Жін. відповідник до чол. імені *Святослав* (див. вище). Воно згадується в Літописі Руському під 1302 р., а носієм цього рідкісного імені була дочка князя Льва Даниловича – княжна *Святослава* (ЛР 436). У повоєнній Україні, передусім у Галичині, ім'я *Святослава* знову входить до активного вжитку (Скорук 153). А у Польщі жін. ім'я *Swiętosława* згадується вже з XIII ст. (SSNO V 404 – 405). Пор. ще подвійне ім'я гімназистки *Софії-Святослави* з 1950 р. (Грицак 90).

СВЯТОХНА. Слов'янське жін. ім'я, утворене від повного двоосновного імені *Святослава* зі здрібніло-пестливим формантом *-охна*. Першою жінкою на Русі з іменем *Святохна* була дочка Казимира II, дружина Бориса Давидовича (ЛР 185). У Білорусі XVI ст. зазначене ім'я виступає у варіанті *Светохна* (див. **СВІТОХНА**). У Польщі упродовж XIII – XVI ст.ст. жін. ім'я *Świętochna* часто повторюється (SSNO V 395 – 397), а в XIX ст. набуває популярності (Bybak 393).

СЕЛЯНКА. Слов'янське жін. ім'я, співвідносне з чол. іменем *Селян* (див. вище) та з апелятивом *селянка*. Єдина згадка імені походить із 1541 р.: *Селянка* – дівчина у Приклонських (Туп 463).

СЛАВА. Нині жін. ім'я *Слава* в українців, як і в росіян, білорусів, чехів та словаків, вважається розмовним відповідником кожного зі слов'янських імен, препозиційним чи постпозиційним

компонентом яких є основа *-слав-*, як *Богуслава, Мирослава, Славомира* і т. п. (Свистун 15). У наші дні ім'я проявляє тенденцію стати самостійним (Скорук 150). Так, у югославських русинів і українців воно нерідко править за жін. офіційне ім'я. Напр., серед учнів середньої школи м. Шид у 1938 р. значиться *Слава* Барна (Мудри – Саламон 249). З XVIII ст., зокрема з 1775 р., антропонім *Слава* часом використовувався також як прізвищева назва: кр. *Szlavka* – с. Велятино (Пе Пред 315).

Раніше жін. ім'я *Слава* було також відповідником чол. імені *Слав* (Петровский 201; Илчев 454; Грк 305 – 306; Bubak 281). У поляків ім'я *Sława* вживане вже з XIII ст. (Жел 78). Рос. ономасти рекомендують зазначене ім'я вживати як самостійне (Сус. – Суп. 28).

СЛАВКА. Демінутивний відповідник нейтрального щодо експресії жін. імені *Слава*, а пестливим його відповідником вважається *Славця*. У деяких слов'янських народів воно вже виконує функцію офіційного імені (Грк 306; Šim 310; Keber 351; Knappová 289). Пор. ще назву потічка *Славка*, що протікає через с. Н. Ворота на Воловеччині.

СЛАВНА, род. – СЛАВНИ. Нове для українців жін. ім'я *Славна* є відповідником до чол. імені *Славен*, уживаного болгарами, сербами та хорватами (Илчев 454; Грк 305 – 306; Šim 309 – 310). В основі імені прикметник *славний*. У Росії першої пол. XVI ст. уже фіксується жін. іменування *Славна* Анна Дмитриевна Ховрина (Вес 290).

СЛАВОМИРА. Це жін. відповідник чол. імені *Славомир*. Для України ім'я нове. Так, у м. Луцьк жін. ім'я *Славомира* активізується лише у повоєнні роки (Скорук 150). Уживане воно головним чином українцями Сербії та Хорватії. Його рекомендують до вжитку і рос. ономасти (Сус. – Суп. 28). У Польщі жін. ім'я *Sławomira* письмово фіксується з XIV ст. (Bubak 281; Karpluk 17), а на острові Рюґен письмово засвідчується вже 1221 р. (Schlimpert 227).

СЛАВЦЯ. Здрібніло-пестливий варіант жін. імені *Слава*, співвідносний з повними іменами зразка *Зореслава, Мирослава, Ярослава*, утворений за допомогою форманта *-ця*. В українців та русинів Югославії цьому імені відповідає нейтральний щодо експресії варіант *Славиця*. Пор. запис учениць руської середньої школи м. Шид за 1934 і 1937 рр. Лозиняк *Славица* та *Славица* Семан (Мудри – Саламон 244, 249).

СЛАДЯНА, род. – СЛАДЯНИ. Під таким іменем записана учениця середньої школи м. Шид у Югославії 1950 р. *Сладяна* Когут (Мудри – Саламон 253). До українців ім'я прийшло від сербів. Пор. серб. *Слађана* (Грк 306), що в перекладі українською 'солодка'.

СЛОВ'ЯНА. Новостворене жін. ім'я з формантом *-а* від етноніма *слов'яни*, яке перегукується з болг. іменем *Славена* (Илчев 454). Пор. також укр. прізвище *Слов'ян*, яке в м. Ужгород та на Ужгородщині значиться вже з XVIII ст. (Чу Прізв. 523). Пор. також давню назву потока *Слов'янський*, що протікає через с. Луг Рухівського р-ну на Закарпатті.

СМИРЕНКА. Слов'янське жін. особове ім'я, у якого можливі щонайменше дві етимологічні інтерпретації: а) це укр. ім'я, утворене субстантивуючим формантом *-ка* від прикметника *смиренний* 'покірливий' та б) генетично болг. або хорв. жін. ім'я *Смирена* (у здрібніло-пестливій його формі), що в перекладі укр. означає 'покірлива', яке болг. ономасти кваліфікують як побажальне ім'я «хай буде покірлива!» (Ковачев 475). Єдиний приклад письмової фіксації імені походить із 1615 р.: *Смиренка* – селянка Устюжнопольська (Туп 463).

СНІЖАНА. Слов'янське (напевно, південне) іменне утворення XX ст. від іменника *сніг* за допомогою суфікса *-'ана*. Поза Україною ім'я *Сніжана*

(*Снежана, Snežana, Snježana, Снежанка, Sneža, Sneška*) вживане у Болгарії, Сербії, Хорватії та Словенії (Илчев 457; Грк 307; Šim 312 – 313; Keber 353). На думку болг. і серб. ономастів (Илчев 457; Грк 357), слов'янське жін. ім'я *Снежана* є перекладом імені нім. казкового персонажа *Schneewittchen*, тобто *Білосніжка*, а за Я. Кебером, ім'я *Snežana*, у варіанті *Snežna*, пішло від *Марії Сніжни* чи давнішого його варіанта *Snežnica Marija*, що по-латинськи передається як Santa Maria Maggiore в Римі (Keber 353). У повоєнні роки ім'я *Сніжана* використовують також українці Воєводини і Сриму. Пор. іменування учениці середньої школи м. Шид *Снежана* Митров (Мудри – Саламон 261).

СНІЖИНКА. Словник ВІЛ наводить жін. особове ім'я *Сніжинка* тільки в Покажчику скорочених та здрібніло-пестливих імен (ВІЛ 215), хоча воно не є прямим утворенням від імені *Сніжана*, а утворене лексико-семантичним способом від готового іменника *сніжинка* 'кришталик снігу у вигляді зірочки', який самостійно функціонує в мові як окрема лексична одиниця.

СНІЖКА. Нове для України жін. особове ім'я, яке могло виникнути лексико-семантичним способом словотворення від апелятива *сніжка* 'невелика тверда грудка, зліплена зі снігу' (СУМ XI 426). Для українців це ім'я нове. В укр. мову воно могло прийти з Болгарії чи Сербії (Ковачев 476). Пор. серб. жін. *Снежка*, хорв. *Sneška* (Грк 307; Šim 313).

СОБКА. Здрібніло-пестливий варіант жін. письмово не засвідченого імені *Собіслава* (див. чол. ім'я **СОБІСЛАВ**), утвореного усічено-суфіксальним способом за допомогою форманта *-ка*. У документах зазначене ім'я записане в двох варіантах, а саме – зі збереженням кореневого /б/, а також із його оглушенням у фонему /п/, хоча писар документа ототожнює варіант *Собка* з *Софією*, а не з *Собіславою*. Обидва варіанти імені в документах значаться з XV ст. Напр., 1478 р.: «за доушїє дѣтєи их Михоула и о *Собцѣ*» – м. Сучава (ССУМ II 369); 1462: и дъщєрє ми драгои Софїи, рєкомѣи *Сопцѣ* – с. Молдавиця (там же).

СОВА. Укр. особове ім'я прізвиськового типу, представлене в західноукраїнських пам'ятках писемності з XVII ст. Напр., 1561 р.: *Sowa* Zelmanicha (Арх ЮЗР VI/1 577). Іменем стала назва птаха *сова*.

СПОМЕНКА. 1947 р. в м. Шид цим іменем записано ученицю Югас *Споменка* (Мудри – Саламон). За М. Грковић, згадане ім'я, найбільш імовірно, постало з серб. назви квітки *споменка* – 'незабудка' (Грк 308).

СТАНА. Жін. особове ім'я, утворене від чол. імені *Стан*, що відповідало повному двоосновному імені *Станислав*, *Станимир* чи *Станија*, за допомогою форманта *-а*. Майже всі записи імені походять із Карпатського ареалу XV – XVII ст.ст. Напр., запис 1401 р.: «за... сєстр моих Моушоу и *Стану*» – с. Королево (Мик-Чу 68); 1405: шляхтичка domina *Ztana* – с. Солотвина (Bélay 201); 1704: за матки своєй *Стани* – с. Н. Свидник (Явор 209). Пор. ще жін. ім'я *Стана* серед учнів руської середньої школи м. Шид за 1920 р. Текля *Стана* (Мудри – Саламон 243). На Львівщині 1437 р. зафіксований ойконім *Станин*, утворений від цього імені (Худаш Карп 193 – 194). Словник ВІЛ наводить ім'я *Стана* та його варіант *Станя* тільки в Покажчику скорочених та здрібніло-пестливих варіантів імен (ВІЛ 215).

Ім'я *Стана* з давніх часів відоме також болгарам, сербам та хорватам (Илчев 463; Грк 309; Стијовић 11; Šim 319) та навіть молдованам і румунам (ЕрКос 65). А в болгар воно вживалося як побажання «Хай залишиться серед живих!» (Илчев 462).

СТАНИМИРА. Укр. ім'я *Станимира* є жін. відповідником давнього слов'янського чол. імені *Станимир* (див.

вище). Воно актуальне у всіх південнослов'янських мовах (Илчев 463; Грк 309; Šim 319), а також у пол. мові (Bubak 283).

СТАНИСЛАВА. Жін. ім'я *Станислава* є відповідником праслов'янського чол. імені *Станиславъ* (Karpluk 12). Його вживають ті ж народи, що й чол. ім'я *Станислав*. У Польщі ім'я *Stanisława* значиться з XIII ст.; тоді воно ще було популярним серед усіх соціальних верств населення, а нині вживають його головним чином селяни (Bubak 284). Наша рекомендація: в правописному варіанті ім'я записувати в українському його звучанні, тобто з буквою */и/*, а не */і/* в другому складі, аналогічно до інших подібних утворень, як *Борислава*, *Звонимира*, *Казимира*, *Ростислава*, *Станимира* і т. п.

СТАНКА. Здрібніло-пестливий відповідник жін. імені *Стана*, утворений від чол. *Стан*. На укр. землях ім'я фіксується з XV ст., а саме 1480 р.: «да єст *Станци* от нас оурик» – м. Сучава (ССУМ II 379); 1499: Мароушька и сєстра єи *Стан(ь)ка* – м. Гирлов (там же). Пор. ще серб. ім'я *Стана* (Грк 307).

СТАНОМИРА. Давнє слов'янське двоосновне жін. ім'я засвідчене лише в посесивній формі прикметника *Станомирин* серед графіті СНСК (табл. 199). Жін. ім'я *Станомира*, що складене з дієслівного компонента *стан*-та іменникового компонента *-миръ* з інтерфіксом */о/*, як і демінутивний його відповідник *Станомирка*, засвідчують хорв. та серб. ономастичні словники (Šim 319; Грк 310).

СТАСЬКА. Жін. особове ім'я утворено від усіченого двоосновного імені *Стася*, що зі *Станіслава*. Нині вживане переважно на теренах південно-західної України. А в Снинському окрузі СР вже з 1492 р. згадується селище *Стащин* (Краєзн. словн. 479).

СТАСЯ. Жін. відповідник чол. імені *Стась*, який може співвідноситися як із слов'янським іменем *Станислав*, так і з іменем грецького походження *Євстахій*. Його утворено за допомогою фемінізуючого форманта *-а*. Від нього часто утворювалися присвійні прикметники. Напр., назва хутора *Стасин*, що належав до села П'ядики Коломийського р-ну (Бучко Пок 112).

СТОЙКА. Жін. відповідник до слов'янського чол. імені *Стойко* утворено за допомогою фемінізуючого форманта *-а* (Грк 311; Ковачев 492). Жін. ім'я *Стойка* нині вживане лише у болгар, сербів та у хорватів (Илчев 466; Грк 311; Šim 324). Антропонім *Стойка* у функції прізвищевих назв для осіб чол. статі на Закарпатті представлений уже записами XIV ст. Напр., кріпак Йосиф *Стойка* – с. Вільхівці (Чу Прізв. 535 – 536).

СТОЯНА. Жін. ім'я *Стояна* нині вживане тільки південними слов'янами (Илчев 466; Грк 310; Šim 323). Воно є відповідником до чол. імені *Стоян* (див. вище).

СУЛИСЛАВА. Слов'янське жін. ім'я співвідносне з чол. іменами *Сула*, *Сулим*, *Сулина* та повним чол. іменем *Сулимир*. На балтійському острові Рюґен жін. ім'я *Sullislava* згадується вже 1314 р. (Schlimpert 228).

Т

ТИХОМИРА. Недавно відновлене праслов'янське двоосновне ім'я, яке нині виступає жін. відповідником до чол. імені *Тихомир*. Про структуру імені *Тихомира* – див. **ТИХОМИР**. Найбільшого поширення ім'я *Тихомира* набуло серед українців Сербії та Хорватії (Грк 313 – 314; Šim 339). Згадане ім'я перейняли у слов'ян навіть угорці (пор. угор. *Tihamér)*.

ТОЛИМИРА. Давнє слов'янське двоосновне ім'я, яке до українців прийшло,

очевидно, від хорватів у XX ст. Його утворено від дієслова *толити* 'заспокоювати, задовольняти, тішити' + *mir* у значенні 'спокій' (Šim 342; Svob 88).

ТОМА. Укр. розмовне ім'я *Тома*. Суч. словники імен українців наводять жін. ім'я *Тома* тільки серед скорочених та здрібніло-пестливих варіантів і зазначають, що воно є розмовним варіантом який співвідноситься з повними офіційними *Томила* чи *Таміла* (ВІЛ 216). У той же час воно може бути успішно витлумачене також як усічене слов'янське особове ім'я *Томислава*.

ТОМИЛА, рідше – ТАМІЛА. Правдоподібно, слов'янське жін. ім'я *Томила* є давнім утворенням від чол. двоосновного імені *Томислав*, власне від дієслівної основи *томити* 'втомлювати' за допомогою суфікса *-ила*. На укр. теренах у XV – XVI ст.ст. воно було досить популярним. Напр., 1522: *Томила* Вознесенская Даниловна (Вол. грам. 228; AGZ 3 217); 1525: *Томила* – дочка князя Мстиславського (Туп 463); 1532: кнегиня *Томила* Михайловна (Туп 163); 1569: пані *Томила* Даниловна Попєлєвич (Вол. грам. 45, 224).

Старожитнє слов'янське жін. ім'я *Томила* в XVI ст. фіксують також білорус. пам'ятки писемності, напр. 1567: *Томила* Богдановая Ивонича, *Томила* Биевтовая (Бір 180). У Польщі жін. ім'я *Thomila* і *Thamila* значаться вже в XIV – XV ст.ст. (SSNO V 445). З південних слов'ян варіант *Томила* зберігають серби, а хорвати – варіант *Tamila* (Грк 314; Šim 334).

ТОМИСЛАВА. Це – жін. відповідник до праслов'янського чол. імені *Томиславъ* (Karpluk 13), який зберігають серби, хорвати та деякі інші слов'янські народи. Ім'я *Томислава* нині вживають українці Хорватії, де антропооснова *Tomi-* (від *томити* 'втомлювати') виявилася продуктивнішою, ніж у інших слов'ян. У XIV ст. ім'я *Томислава* та похідне від нього пестливе ім'я *Томка* популярне також у Польщі. Пор. запис 1362 р.: *Thomka* seu *Tomislawa* (Karpluk 97).

ТРЕТИНКА. Ім'я відтворюється на підставі запису пестливої форми іменника, зафіксованого 1552 р. у складі антропонімного іменування *Третинчина* Кордышовое – м. Вінниця (ОВЗ 605). А постало жін. ім'я *Третинка* на базі укр. демінутивного іменника *третинка* 'третя частинка чогось'.

Х

ХВАЛЕНА. Жін. відповідник незасвідченого чол. імені *Хвален*, який міг постати за аналогією до чол. імен зразка *Бажен, Хрещен, Хотєн*... або безпосередньо від пасивного дієприкметника *хвален* 'хвалений'. Жін. особове ім'я *Hvala* у словенців фіксується вже з XIV ст. (Merkú 452).

ХВАЛИСЛАВА. Жін. відповідник чол. імені *Хвалиславъ*. У Польщі жін. ім'я *Chwalisława* (*Falisława*), як і чол. ім'я *Chwalisł* (*Falisław*), письмово засвідчується з XIV ст. (SSNO I 351 – 352). Пор. ще імена *Хвалибог, Хвалимира* (Грк 319).

ХОТИМА. Слов'янське жін. ім'я співвідносне з чол. іменами на зразок *Хотимир, Хотимко* і т. п., утворене від чол. імені *Хотим* за допомогою фемінізуючого форманта *-a*. На території румунського Марамороша 1689 р. засвідчено основу цього імені в антропонімній формулі кріпачки *Hotime* Nesztafie (Bélay 149). На території Польщі ім'я вдови *Хотими* згадується 1454 р.: «*Chotyma* relincta, olim Gywanowa» (SSNO VII 30).

ХОТИМІЯ. Імовірно, запис жін. імені *Хотимія* підігнано під західноєвропейську модель жіночих імен на *-ia* зразка *Lucia, Maria, Xenia*... Єдиний приклад, наявний у нашій картотеці, походить

із 1413 р.: «Andre (!) tresfilie: Cristina et *Chotymia*...tercia Massa. Item Chotymia, uxor...» (SSNO I 335). У наші дні ім'я *Хотимія* належить до рідкісних і вживається переважно серед інтелігенції.

ХОТИМКА. Здрібніло-пестливий варіант імені *Хотима* (див. вище), що відповідає повному слов'янському двоосновному імені *Хотимира*, який потрапив до офіційного стилю, який на ту пору вже утратив позитивний експресивний відтінок. Його засвідчено 1620 р. в словосполученні: *Хотимка* вдовиця – с. Глинники (ВКО 159).

На теренах середньовічної Польщі жін. ім'я *Хотимка* письмово засвідчується в двох варіантах – власне українському та сполонізованому. Пор. запис 1481 р.: «Jurek uxoris nobilis *Chotimka*; Nobilis Mathfey Popyel... cum Anna, *Chotimka*, Nasthka... filiabus suis» (SSNO I 336) із записом 1470 р.: «Dotalicium *Chocimka*, uxoris Phyedko de Podmichalowcze... nobilem *Choczimka* alias Phenna, filiam nobilis Vasilko de Czechowcze» (SSNO I 322).

ХОТИНА. Жін. відповідник до слов'янського чол. імені *Хотин* (див. вище), утворений за допомогою фемінізуючого форманта *-а*. Ім'я зафіксоване 1442 р., але завжди належало до рідкісних: «nobili Stanislao Krzywieczki ancillam *Chotynam*...» (AGZ XIV 520).

ХОТИНКА. Це здрібніло-пестливе утворення з формантом *-ка* від жін. імені *Хотина* (див. вище). Наведений приклад з формантом *-ка* є переконливим свідченням того, що ім'я служниці в ту пору могло зберігати пестливий суфікс: «*Chotynkam*, ancillam domini Andree Krzywieczky» (AGZ XIV 520).

ХРАНИСЛАВА. Суч. укр. словники (напр., ВІЛ 262) це ім'я наводять, але зараховують його до рідковживаних чи застарілих, причому відносять його чомусь до імен, які починаються на літеру /Г/. Насправді ж *Хранислава*, як і *Хранимира*, *Хранивоя*, – це генетично південнослов'янське ім'я, яке є відповідником чол. імені *Хранислав*, складеного з дієслівної основи *хранити* 'охороняти, оберігати' та іменникової основи *мир* 'спокій'. Усічений варіант *Храна* у сербів фіксується з XII (Жел 78), а *Храня* – з XIV ст. (там же).

Ц

ЦОНЯ. Південнослов'янське з походження жін. особове ім'я, яке у болгар співвідноситься з варіантами *Цона*, *Цоня* (Илчев 501; Ковачев 560), у сербів – з іменами *Цона*, *Цоња* (Грк 321), а в хорватів – *Cona*, *Conja* (Šim 483), що відповідають повними іменам *Стоян*, *Стойко* та *Стефан* (Илчев 501), серб. *Стојана*, *Стојанка* (Грк 321) та хорв. – *Stojanka*, *Stojmir*, *Stojka* (Šim 483). У Хустському та Тячівському районах Закарпаття ім'я *Цоня*, як і його варіант *Цуня*, дотепер ще вживані. Від імені Цоня утворено також суч. прізвища *Цонак*, *Цонинець* (Чу Прізв. 596).

Ч

ЧАСЛАВА. Ім'я утворене від чол. імені *Часлав*, яке на території пол. королівства у XIII – XV ст.ст. належало до популярних (SSNO I 407). Уживали його білоруси (Суднік 58), серби (Грк 323), хорвати (Šim 60) і чехи. Чи не найдавнішою засвідченою згадкою імені *Czasława* є запис 1439 р. з м. Любліна (SSNO I 408). Про морфемну структуру імені та про можливе його первісне значення – див. чол. ім'я **ЧАСЛАВ**.

ЧЕРНА, род. – ЧЕРНИ. Ім'я утворене від давньоукр. прикметника *черний* 'чорний' у формі жін. роду або від співвідносного чол. імені *Черньо* чи

Черно, які дотепер уживаються в Болгарії (Илчев 531, 540, 547). Найдавніші записи жін. імені *Черна* в Україні припадають на середину XV ст. Напр., 1461 р.: «...ємоу и жєнѣ єго *Чєрнѣ* и дѣтєм их» – м. Сучава (ССУМ II 536); 1500: «...и сєстры єго Соръ, и Настѣ, и *Чєрна*...» (там же); 1552: вдовы городовых мещанъ: Юркова *Черня* – м. Черкаси (ОЧеркЗ 389). Ім'я *Черна* надавали чорнявим дівчатам не тільки батьки християнського віросповідання; траплялися випадки, коли його давали також юдеї. Пор. 1442 р.: *Czarna* Matissowa – м. Перемишль (SSNO I 400); 1483: *Czarna* Jordanowa, Iudee Leopoldiensi (там же).

ЧЕРНЯ. Слов'янське жін. особове ім'я, утворене від прикметника *черн-* за допомогою форманта *-'а*. У писемних пам'ятках укр. мови ім'я простежується досить пізно і рідко. Напр., 1552 р.: жін. ім'я *Черня* (ОЧеркЗ 89). Серед двоосновних слов'янських імен йому відповідає чол. ім'я *Черномиръ* і подібні (Мор 206; Сенів Жін. 148). А у словенців м. Трієст слов'янське особове ім'я *Črnja* та *Črnava* фіксуються вже з XIV ст. (Merkù 453).

ЧЕРНЯВА, род. – ЧЕРНЯВИ. Жін. особове ім'я *Чернява* вживане переважно в Росії XVI – XVII ст.ст. для смуглявих дівчат. Пор. 1603 р.: *Чернава* Мавра, холопка – м. Новгород (Вес 351); 1541: *Чернавка*, холопка Тимофея Волынского (там же). Субстантивований епітет *Чернавка* часто вживаний у рос. народних казках (там же).

ЧЕСЛАВА. Слов'янське жін. ім'я *Чеслава* є відповідником до чол. слов'янського імені *Чеслав* (див. вище). Воно характерне для польського, словацького та хорватського іменника́. В Україні ім'я набуває популярності після Другої світової війни (Скорук 150). Російські антропоністи рекомендують це ім'я до вжитку (Суп. – Сус. 28).

Щ

ЩАСНА, род. – ЩАСНИ. Жін. відповідник до середньовічного чол. імені прикметникової форми *Щасний*. Воно є польською калькою лат. імені *Felix* (див. вище). Найдавніша згадка імені серед українців припадає на 1511 р.: *Щасная* (Арх ЮЗР IV/8 214).

Я

ЯГОДА. Для України жін. ім'я *Ягода* є зовсім новим. У свідомості пересічного українця воно пов'язується з назвою плода кущових рослин *ягода* чи *ягідка* 'суниця'. Саме так сприймають ім'я *Jagoda* хорвати і серби (Šim 153; Грк 158; Стијовић 49), а також українці, що живуть серед останніх.

У Польщі, де жін. ім'я *Jagoda* популярніше, воно кваліфікується як здрібніле до *Jaga*, яке фактично є наслідком усічення імені – *Jadwiga* (Bubak 164).

ЯРМИЛА. З укр. словників це жін. ім'я наводить тільки один (Белей 114). Ім'я є жін. відповідником чол. імені *Яромил*. Його створено недавно чехами за аналогією до давнішого імені *Jaromír* (Knappová 111 – 112). До українців ім'я прийшло наприкінці XX ст. Так, серед учнів Пряшівської укр. гімназії 1986 р. було двоє дівчат із цим іменем: Дробняк *Ярмила* та Євчич *Ярмила* (Краєзн. словн. 170, 176).

ЯРОМИРА. Жін. відповідник чол. імені *Яромир*, утворений за допомогою фемінізуючого форманта *-а* (див. вище). Ім'я відоме у чехів та словаків. Рос. ономасти рекомендують його до активного вжитку (Суп. – Сус. 29).

ЯРОСЛАВА. Це жін. відповідник до чол. імені *Ярослав*, але упродовж тривалого часу ім'я не належало до популярних. Найдавніша відома нам *Ярослава*

– це дочка великого князя Рюрика Ростиславича, дружина Святослава Ігоревича 1188 р. (ЛР 346). Популярність імені зросла у зв'язку з національним відродженням українців наприкінці XIX ст. У 1942 р. серед учнів укр. гімназії в м. Ярославі на 153 дівчат припадало 7 *Ярослав* (Є. Грицак Імена 240).

Нині ім'я користується популярністю у чехів, південних слов'ян, поляків та у західних областях України. У Польщі жін. ім'я *Jarosława* вперше фіксується 1265 р. (Bubak 156). У наші дні в Польщі живе 2084 жінки з цим іменем, але з 70-х років популярність цього імені там падає (Grzenia 169).

ЯРОСЛАВНА. Рідкісне укр. жін. ім'я (функціонально – це навіть не ім'я, а ім'я по-батькові), яке чи не першою носила жінка князя Ігоря Святославича (1151 – 1202), княгиня *Ярославна* – рідна дочка Ярослава Осмомисла, оспівана в героїчній поемі «Слово о полку Ігоревім» (ЕУ 10 3991).

ЯСЕНКА. Жін. особове ім'я серед русинів та українців Югославії. На думку М. Гркович, воно могло постати з сербської назви дерева *јасан* у значенні 'ясен' (Грк 259). У ролі власного особового імені русинів та українців Югославії лексема *Ясенка* з'явилася лише в середині XX ст. Пор. запис 1947 р.: учениця СШ м. Шид *Ясенка* Тиркайло (Мудри – Саламон 252). Не виключено й те, що ім'я є демінутивом від жіночого імені *Ясна*.

ЯСНА, род. – ЯСНИ. Це відносно нове слов'янське особове ім'я, появу якого у західних слов'ян, передусім у чехів, пов'язують із національним відродженням. Конкретніше: чехи прагнули перекласти чужомовні особові імена своєю мовою. Одним із наслідків такої роботи став переклад імені лат. походження *Klara* слов'янськими словами *чиста, світла, ясна* (Knappová 239).

У перші повоєнні роки ім'я *Ясна* з'явилося також в українців та русинів Югославії. Напр., у родині культурного діяча русинів-українців Нового Саду Дюри Варґи народилася дочка, яку він назвав *Ясна* Варґа.

Інверсійний покажчик чоловічих імен

Небаба
Жаба
Треба
Нетреба
Потреба
Драгоба
Доба
Удоба
Злоба
Шерба
Губа
Заруба
Хуба
Шуба
Білава
Слава
Домбрава
Лева
Рева
Зарева
Дуброва
Блага
Драґа
Довга
Прибеґа
Смолиґа
Станиґа
Верига
Ніга
Бунґа
Хвалибога
Молибога
Пожога
Дедуга
Пуга
Юґа
Жидяга
Шульга
Завада
Лада
Порада
Непорада
Щада
Правда
Богда
Беда
Деда
Середа
Вида
Біда
Вайда
Найда
Плаченда
Гринда
Ґринда
Беринда
Воєвода
Года
Лагода
Незгода
Пригода
Дода
Шкода
Брода
Нерода
Нірода
Горда
Буда
Гуда
Дуда
Паскуда
Суда
Худа
Коляда
Вража
Боджа
Дабіжа
Божа
Дружа
Береза
Коза
Гроза
Ґроза
Ломака
Бурмака
Коробка
Кавка
Сливка
Головка
Смерека
Розка
Заклика
Громика
Пасіка
Чайка
Войка
Мойка
Стойка
Балка
Галка
Русалка
Силка
Смолка
Свинка
Калинка
Оловінка
Сорока
Шока
Щока
Цьока
Неліпка
Немирка
Шпирка
Курка
Гуска
Лопатка
Ратка
Квітка
Добротка
Неука
Скука
Данука
Сука
Бречка
Мудричка
Малишка
Мишка
Шишка
Кішка
Кошка
Блошка
Рабушка
Макушка
Ватрушка
Гордюшка
Канюка
Неділька
Лялька
Добринька
Прибила
Могила
Жила
Хила
Біла
Небола
Ґлаґола
Ярла
Мисла
Прибула
Драґула
Окула
Скула
Сула
Гудима
Зима
Сулима

Прийма
Дома
Тома
Стома
Цьома
Бурма
Дума
Тума
Чума
Храна
Ґривна
Щербина
Бажина
Стражина
Дружина
Войкина
Плоскина
Хвалина
Калина
Малина
Билина
Долина
Ярина
Сина
Братина
Житина
Сухина
Хацина
Куцина
Манчина
Братчина
Мальчина
Война
Ворона
Чорна
Буна
Куна
Поляна
Пояна
Лепа
Липа
Пригара
Зара
Добра
Мудра
Немира
Хіра
Іскра

Бора
Гора
Ґора
Скора
Мора
Мойса
Роса
Митуса
Рогата
Ніжата
Черната
Чорната
Збората
Вишата
Поскребта
Чекета
Лета
Малета
Ракита
Калита
Славіта
Бабота
Верботa
Субота
Ховота
Драґота
Нігота
Балота
Малота
Милота
Самота
Чернота
Чорнота
Доброта
Жирота
Мирота
Лісота
Хота
Страхота
Перекста
Імста
Помста
Госта
Славута
Благута
Могута
Годута
Дрімута

Мирута
Скорута
Ярута
Вершута
Малюта
Милюта
Плюта
Воюта
Пацюта
Верб'ята
Слав'ята
Рав'ята
Шум'ята
Лип'ята
Ладята
Жидята
Городята
Твердята
Сердята
Гордята
Будята
Бозята
Борзята
Хвалята
Велята
Селята
Милята
Білята
Голята
Войнята
Чернята
Чорнята
Моята
Добрята
Борята
Острята
Дитята
Гостята
Путята
Потіха
Утіха
Милоха
Радуха
Пазуха
Чорнуха
Жируха
Малюха
Мирца

Просца
Повча
Радча
Уґодча
Самотеча
Райча
Банча
Данча
Команча
Станча
Калинча
Горинча
Бунча
Вороча
Берча
Мирча
Хітча
Лютча
Гальча
Гольча
Заньча
Кваша
Думаша
Добша
Любша
Нігша
Боґша
Плеша
Виша
Завиша
Добриша
Войтиша
Мистиша
Мстиша
Утіша
Небойша
Войша
Ройша
Бокша
Думша
Святоша
Борша
Братша
Душа
Добруша
Мируша
Рачша
Володьша

Ратьша
Путьша
Колибаб
Гриб
Гліб
Уліб
Боб
Жолоб
Дроб
Щерб
Тригуб
Дуб
Зуб
Тризуб
Голозуб
Голуб
Люб
Нелюб
Хотилюб
Боголюб
Дороголюб
Милолюб
Полюб
Грозав
Слав
Даслав
Жаслав
Заслав
Наслав
Раслав
Караслав
Браслав
Часлав
Радслав
Володслав
Дебеслав
Веслав
Велеслав
Болеслав
Переслав
Зореслав
Преслав
Всеслав
Хотеслав
Вінцеслав
Чеслав
В'ячеслав
Вишеслав
Доб'єслав
Збислав
Прибислав
Сбислав
Вислав
Ладислав
Владислав
Радислав
Здислав
Жидислав
Володислав
Городислав
Твердислав
Сдислав
Будислав
Судислав
Фалислав
Желислав
Волислав
Перемислав
Премислав
Гримислав
Томислав
Бранислав
Санислав
Станислав
Бронислав
Чернислав
Чорнислав
Бунислав
Берислав
Борислав
Горислав
Корислав
Морислав
Златислав
Ратислав
Братислав
Воротислав
Хотислав
Мстислав
Гостислав
Ростислав
Мечислав
Брячислав
Собіслав
Воїслав
Войслав
Войслав
Мойслав
Данслав
Любослав
Благослав
Драґослав
Нігослав
Богослав
Дорогослав
Радослав
Дідослав
Жослав
Милослав
Світлослав
Домослав
Дарослав
Доброслав
Жирослав
Мирослав
Віраслав
Сіраслав
Дорослав
Ватрослав
Вітрослав
Ярослав
Витослав
Лютослав
Святослав
Чехослав
Дерслав
Братслав
В'ятслав
Богуслав
Переяслав
Ізяслав
Радьслав
Вацлав
Брацлав
Лев
Домжив
Збигнів
Ізбигнів
Толигнів
Стойгнів
Стогнів
Шелв
Богов
Ґорзов
Чорноголов
Ласлов
Драґ
Ожег
Ніг
Доманіг
Людніг
Переніг
Войніг
Білоніг
Вороніг
Русоніг
Черніг
Пиріг
Печиріг
Бог
Боґ
Дажбог
Хвалибог
Молибог
Хромибог
Стрибог
Мстибог
Гостобог
Борбог
Пожог
Рог
Дорог
Остророг
Друг
Няґ
Незвад
Влад
Ненад
Рад
Домарад
Нарад
Нерад
Безрад
Любораd
Будорад
Доморад
Порад
Горазд
Позвизд
Дрозд
Завид
Невид

Хотевид
Монивид
Буйвид
Любовид
Дороговид
Біловид
Сновид
Літовид
Жид
Бездід
Велдід
Казибрід
Невгод
Наглод
Рогволод
Всеволод
Синєволод
Біловолод
Яволод
Голод
Холод
Род
Народ
Семирод
Город
Сторocc
Горд
Буд
Дорогобуд
Жизнобуд
Святобуд
Гуд
Лихогуд
Одуд
Удуд
Блуд
Попуд
Пересуд
Люд
Полюд
Горигляд
Безряд
Домище
Блаж
Слиж
Чиж
Безніж
Витоніж

Бож
Вож
Дорож
Сторож
Держ
Доброказ
Чорномаз
Кенез
Полоз
Мороз
Борз
Туки
Бай
Коровай
Бугай
Самодай
Дорожай
Почекай
Милай
Дунай
Рай
Брай
Ширай
Край
Держикрай
Ратай
Братай
Горностай
Нехай
Нечай
Почай
Рабей
Воробей
Белей
Білей
Мислей
Чулей
Чопей
Сухей
Любий
Неживий
Кий
Малий
Голий
Чермний
Щасний
Стрий
Бистрий

Босий
Надій
Ненадій
Недій
Блажій
Божій
Непокій
Малій
Милій
Зеремій
Чорній
Зорій
Порій
Братій
Бой
Збой
Вой
Навой
Радивой
Будивой
Судивой
Миливой
Боривой
Гой
Нагой
Драгой
Мстигой
Нігой
Лой
Рой
Строй
Неустрой
Стой
Домастой
Буй
Нагуй
Зуй
Безуй
Мстиуй
Олуй
Нечуй
Ширяй
Братяй
Щербак
Первак
Козак
Білак
Гулак

Кулак
Семак
Домак
Чермак
Більмак
Осьмак
Чунак
Пак
Рак
Півторак
Гусак
Русак
Шестак
Шостак
Чак
Вищак
Вовк
Прибек
Влодек
Бик
Дробик
Славик
Первик
Ладик
Радик
Поздик
Володик
Молодик
Рудик
Божик
Дужик
Мужик
Зик
Пузик
Галик
Малик
Ралик
Селик
Живилик
Лилик
Милик
Білик
Голик
Кролик
Орлик
Світлик
Кулик
Даник

Маник
Станик
Празник
Позник
Крайник
Войник
Вуйник
Розумник
Черник
Огняник
Овсяник
Бобрик
Добрик
Чедрик
Щедрик
Щодрик
Мудрик
Сірик
Борик
Скорик
Расик
Лосик
Миросик
Кусик
Третик
Войтик
Вертик
Ростик
Лютик
Вацик
Дацик
Децик
Любчик
Радчик
Сочик
Пальчик
Вельчик
Меншик
Браїк
Войк
Буйк
Балк
Полк
Ярополк
Святополк
Банк
Данк
Донк

Жидок
Пиріжок
Дроб'язок
Малок
Понеділок
Озимок
Онок
Жаворонок
Жайворонок
Ощипок
Огарок
Суморок
Спиток
Вовчок
Заячок
Блиск
Писк
Побук
Павук
Гук
Радук
Жук
Онук
Унук
Безрук
Крук
Струк
Борсук
Нестук
Мончук
Гощук
Радюк
Малюк
Телюк
Данюк
Манюк
Близнюк
Дрюк
Нем'як
Поздяк
Біляк
Голяк
Поляк
Раняк
Пізняк
Позняк
Пузняк
Черняк

Весняк
Вояк
Буряк
Туряк
Третяк
Буяк
Бал
Хвал
Самохвал
Ярохвал
Богухвал
Гал
Мал
Богуфал
Козел
Орел
Сел
Мил
Людмил
Немил
Перемил
Любомил
Довгомил
Дорогомил
Радомил
Помил
Добромил
Гостомил
Богумил
Похил
Сокіл
Попіл
Негол
Радол
Замисл
Перемисл
Розмисл
Радимисл
Будимисл
Любомисл
Дорогомисл
Радомисл
Осмомисл
Добромисл
Скоромисл
Гостомисл
Первул
Драґул

Нігул
Дадул
Радул
Будул
Славкул
Данкул
Добрул
Несул
Пересул
Русул
Братул
Татул
Данчул
Нінчул
Нінюл
Любим
Вадим
Ладим
Радим
Будим
Гудим
Худим
Грозим
Хвалим
Фалим
Селим
Сулим
Драгосим
Драґосим
Дорогосим
Хотим
Грім
Радом
Залом
Бан
Цибан
Вербан
Шербан
Любан
Радван
Радован
Милован
Драґан
Довган
Циган
Поґан
Дороган
Дідуган

Дан
Жадан
Богдан
Боґдан
Недан
Ждан
Неждан
Здан
Бідан
Кайдан
Свободан
Милодан
Молодан
Продан
Гордан
Чудан
Бажан
Кажан
Ніжан
Божан
Зан
Мазан
Помазан
Лозан
Борзан
Чакан
Вовкан
Чекан
Балкан
Чокан
Домоткан
Очкан
Чучкан
Лан
Балан
Галан
Милан
Білан
Цолан
Чолан
Світлан
Ламан
Драгоман
Доман
Коман
Томан
Шушман
Незнан

Познан
Терпан
Жупан
Баран
Бран
Добран
Собран
Горан
Зоран
Хран
Писан
Русан
Златан
Братан
Витан
Цвітан
Милотан
Стан
Нестан
Любостан
Добростан
Кохан
Сухан
Мовчан
Балчан
Керчан
Душан
Пищан
Славн
Любен
Славен
Первен
Червен
Жаден
Найден
Рожен
Лен
Милен
Думен
Ясен
Хотен
Хрещен
Менєн
Збин
Сербин
Годин
Ніжин
Мизин

Мізин
Калин
Малин
Веселин
Думин
Угрин
Горин
Сурин
Сасин
Несин
Мойсин
Драгосин
Радосин
Балосин
Добросин
Полусин
Русин
Хотин
Достин
Ольстин
Куцин
Перечин
Доброчин
Торчин
Воїн
Доброїн
Строїн
Мамон
Ворон
Ярон
Насон
Безсон
Шварн
Черн
Славун
Богун
Дорогун
Моргун
Радун
Сідун
Годун
Лизун
Добрун
Перун
Мирун
Горун
Ярун
Красун

Бовтун
Витун
Плотун
Пластун
Крачун
Мовчун
Кречун
Корочун
Рашун
Шершун
Слов'ян
Глодян
Діян
Творіян
Братіян
Малян
Селян
Милян
Болян
Голян
Полян
Боян
Гоян
Моян
Троян
Строян
Стоян
Брян
Добрян
Мирян
Зорян
Острян
Побратян
Хотян
Полуян
Благо
Предо
Дідо
Чудо
Байо
Прибко
Глібко
Добко
Паробко
Дробко
Собко
Зубко
Голубко

Любко
Озябко
Славко
Ратиславко
Ставко
Левко
Живко
Кривко
Гнівко
Половко
Здоровко
Жадко
Радко
Дзедко
Редко
Гридко
Дідко
Сідко
Райдко
Влодко
Володко
Молодко
Родко
Ходко
Неходко
Будко
Гудко
Рудко
Худко
Людко
Бажко
Блажко
Дражко
Рижко
Переніжко
Сніжко
Божко
Рожко
Дорожко
Держко
Бужко
Ридзко
Шизко
Желізко
Дроб'язко
Байко
Наливайко
Пловайко
Гайко
Дайко
Влайко
Райко
Брайко
Олейко
Хвалійко
Бойко
Война
Навойко
Дойко
Мойко
Стойко
Вуйко
Цілуйко
Чуйко
Почуйко
Галко
Невдалко
Калко
Малко
Ралко
Селко
Веселко
Проселко
Милко
Добрилко
Хилко
Шилко
Білко
Неділко
Голко
Сулко
Зав'ялко
Любимко
Хотимко
Домко
Громко
Томко
Кумко
Тумко
Банко
Данко
Богданко
Жданко
Зданко
Селанко
Манко
Посипанко
Бранко
Гранко
Дранко
Станко
Денко
Жаденко
Ленко
Миленко
Вишенко
Годинко
Минко
Нинко
Добринко
Синко
Пінко
Звонко
Воронко
Зернко
Хотянко
Стипко
Неліпко
Сліпко
Снопко
Дарко
Пожарко
Нарко
Берко
Мерко
Семерко
Жирко
Мирко
Немирко
Дрогомирко
Ширко
Невірко
Звірко
Явірко
Сірко
Вечірко
Борко
Горко
Зорко
Жмурко
Сурко
Турко
Ярко
Кваско
Даско
Жаско
Паско
Раско
Краско
Часко
Деско
Леско
Череско
Креско
Миско
Криско
Бориско
Боско
Голоско
Носко
Руско
Туско
Тряско
Батко
Скоробагатко
Жатко
Влатко
Златко
Ратко
Братко
Татко
Светко
Витко
Житко
Снитко
Спитко
Ситко
Вітко
Цвітко
Дітко
Шепітко
Райтко
Войтко
Вуйтко
Животко
Готко
Волотко
Добротко
Хотко
Чортко
Хвастко
Ростко
Дробутко
Путко
Лютко
Малютко

П'ятко
Святко
Дитятко
Дацко
Жацко
Лацко
Онацко
Пацко
Децко
Брецко
Мицко
Волоцко
Хоцко
Буцко
Куцко
Пачко
Опачко
Рачко
Вовчко
Радечко
Сонечко
Бичко
Личко
Величко
Черничко
Кричко
Січко
Клочко
Крочко
Мрочко
Морочко
Височко
Бучко
Вучко
Внучко
В'ячко
Горячко
Дашко
Богдашко
Лашко
Семашко
Ромашко
Юнашко
Рашко
Брашко
Некрашко
Страшко
Шашко
Дешко

Лешко
Селешко
Милешко
Плешко
Мешко
Брешко
Ярешко
Вишко
Навишко
Малишко
Пишко
Тишко
Милотишко
Мстишко
Шишко
Рішко
Орішко
Утішко
Гошко
Малошко
Рошко
Порошко
Хорошко
Ярошко
Першко
Твердушко
Окушко
Глушко
Ярушко
Сушко
Ляшко
Радько
Годько
Дядько
Казько
Хвалько
Галько
Далько
Малько
Фалько
Желько
Милько
Білько
Долько
Данько
Занько
Манько
Цанько
Ценько

Синько
Дунько
Окунько
Батько
Путько
Непутько
Вацько
Дацько
Хацько
Крицько
Хоцько
Гуцько
Пукало
Сукало
Грималo
Гостало
Бухало
Намачало
Радило
Нездило
Ніздило
Войдило
Годило
Молодило
Городило
Будило
Судило
Мужило
Тужило
Пузило
Селило
Домило
Стромило
Томило
Кормило
Банило
Манило
Станило
Войнило
Терпило
Добрило
Неґрило
Берило
Мирило
Борило
Журило
Ярило
Гасило
Красило

Русило
Братило
Гостило
Путило
Шило
Положишило
Вершило
Душило
Браїло
Країло
Воїло
Недбайло
Гримайло
Брайло
Пирхайло
Войло
Раґуйло
Масло
Часло
Сусло
Шишло
Ґано
Дано
Кано
Стано
Багно
Радно
Войно
Бахно
Дахно
Рахно
Брахно
Дохно
Пуздро
Миро
Доброутро
Вершо
Ладьо
Владьо
Радьо
Годьо
Влодзьо
Гальо
Ґаньо
Станьо
Бреньо
Миньо
Броньо
Дасьо

Миросьо
Брусьо
Батьо
Мстьо
Дацьо
Бобцьо
Радцьо
Більцьо
Шип
Неліп
Боголіп
Распоп
Роспоп
Чоп
Терп
Нетерп
Ступ
Невступ
Найгар
Богдар
Божидар
Благодар
Богодар
Олодар
Володар
Господар
Божар
Пожар
Козар
Світозар
Комар
Козипар
Золотар
Каницар
Малодобр
Хоробр
Зубр
Чемер
Бобир
Боґир
Жир
Домажир
Нажир
Болежир
Мутижир
Лютожир
Мир
Дамир
Межамир

Домамир
Передмир
Далемир
Немир
Семир
Всемир
Вишемир
Ладимир
Владимир
Ждимир
Пождимир
Поздимир
Видимир
Володимир
Будимир
Судимир
Држимир
Зимир
Казимир
Велимир
Желимир
Толимир
Канимир
Станимир
Звонимир
Дзвонимир
Боримир
Творимир
Симир
Десимир
Кресимир
Ратимир
Воротимир
Хотимир
Лестимир
Ростимир
Крешимир
Сімир
Буймир
Любомир
Славомир
Благомир
Драгомир
Драґомир
Нігомир
Богомир
Другомир
Ладомир
Радомир

Дідомир
Андомир
Лодомир
Будомир
Людомир
Рукомир
Баломир
Маломир
Жизномир
Добромир
Остромир
Яромир
Татомир
Витомир
Житомир
Вітомир
Літомир
Ластомир
Тихомир
Тумир
Ратьмир
Упир
Богатир
Міхир
Невір
Звір
Добротвір
Білозір
Горясір
Бор
Домабор
Предбор
Пребор
Радзбор
Видибор
Сдибор
Судибор
Желибор
Ратибор
Стибор
Мстибор
Цтибор
Штибор
Цибор
Чибор
Щибор
Самбор
Милобор
Винобор

Скоробор
Двор
Превор
Говор
Загор
Яргор
Задор
Прозор
Скор
Мор
Тур
Татур
Буйтур
Яр
Любас
Ждас
Мордас
Білас
Рас
Крас
Некрас
Сас
Яромис
Борис
Бурис
Біс
Кіс
Дубиніс
Войс
Гойс
Мойс
Годос
Кос
Волос
Голос
Будиголос
Чолос
Безнос
Прудивус
Дедус
Білоус
Черноус
Рус
Трус
Митус
Строяс
Сват
Боґат
Довгодат

Чарнат
Чернат
Рат
Домарат
Брат
Драгобрат
Дорогобрат
Доробрат
Доморат
Войшат
Шемет
Радомет
Остромет
Стрет
Дорогобит
Видобит
Судобит
Вит
Боговит
Людовит
Жит
Дорогожит
Хоробрит
Дребіт
Кіт
Войт
Работ
Дробот
Драґот
Кот
Волот
Момот
Рот
Доброт
Крот
Хот
Чорт
Положихвіст
Вовчий Хвіст
М’ясопуст
Шуст
Бут
Голобут
Драґут
Богут
Когут
Кут
Чикут

Мут
Пут
Шут
Лют
Гудцев’ят
Підков’ят
Малят
Голят
Рожнят
Невдах
Жах
Домах
Рах
Страх
Болестрах
Радех
Лех
Желех
Пелех
Болех
Войтех
Цех
Чех
Жих
Утіх
Милох
Волох
Молох
Мох
Рох
Зброх
Доброх
Верх
Обух
Дух
Милодух
Безух
Глух
Неслух
Манух
Чернух
Корноух
Пух
Лопух
Несух
Лях
Дац
Рац

Дец
Перец
Хоц
Буц
Куц
Станкуц
Горбач
Зубач
Любач
Вольвач
Пискач
Порач
Сухач
Жовч
Повч
Дрогобич
Крич
Данч
Донч
Гуч
Могуч
В’яч
Поздяч
Любаш
Гніваш
Богдаш
Кайдаш
Судаш
Малаш
Милаш
Неґрилаш
Білаш
Домаш
Ненаш
Раш
Добраш
Мираш
Некраш
Страш
Устраш
Браташ
Войташ
Галеш
Далеш
Малеш
Прибиш
Дрогобиш
Дробиш

Дербиш
Малиш
Велиш
Милиш
Білиш
Голиш
Слиш
Даниш
Черниш
Чорниш
Красниш
Братиш
Рубіш
Каніш
Опріш
Бобош
Добош
Дробош
Левош
Гнівош
Драґош
Нігош
Радош
Дідош
Гордош
Вовкош
Данкош
Виткош
Малош
Милош
Білош
Ярмош
Чернош
Жирош
Мирош
Сирош
Ярош
Татош
Лютош
Буш
Требуш
Драгуш
Драґуш
Богуш
Дугуш
Малуш
Милуш
Дрімуш

Горуш
Скоруш
Труш
Яруш
Братуш
Голяш
Вояш
Кліщ
Радогощ
Нехвалъ
Гудцев'я
Брая
Годя
Молодя
Грозя
Вовковия
Шия
Баля
Уґля
Шепеля
Діля
Доля
Роля
Зозуля
Каня
Станя
Довбня
Гривня
Головня
Гореня
Ладисеня
Хотеня
Калченя
Станченя
Дробишеня
Ярошеня
Благиня
Довгиня
Радиня
Гординя
Добриня
Бориня
Дітиня
Святиня
Тихоня
Зерня
Черня
Зам'ятня

Боя
Троя
Строя
Шоя
Добря
Кудря
Гиря
Немиря
Зоря
Буря
Котя́
Балиця
Галиця
Палиця
Горлиця
П'ятниця
Куниця
Тупиця
Куриця
Горчиця
Радь
Гвоздь
Ґвоздь
Лебідь
Медвідь
Годь
Радзь
Ґудзь
Витязь
Галь
Довгаль
Фаль
Чорнобиль
Біль
Хміль
Оціль
Король
Хотимисль
Перерось
Дань
Лань
Мань
Домань
Тустань
Собень
Полудень
Олень
Жмень

Брень
Ждинь
Кремінь
Бонь
Любонь
Загонь
Добронь
Братонь
Верхонь
Чернь
Окунь
Богдась
Карась
Стась
Братусь
Копоть
Віхоть
Радість
Милість
Любость
Гость
Домагость
Воєгость
Бигость
Милгость
Радогость
Видогость
Дідогость
Білогость
Доброгость
Щедрогость
Мирогость
Пирогость
Орогость
Дорогость
Літогость
Лютогость
Даць
Дробець
Губець
Рубець
Нелюбець
Рябець
Славець
Доброславець
Кривець
Боговець
Половець

Радець
Гудець
Нерядець
Мазець
Галець
Малець
Талець
Фалець
Дідилець
Милець
Білець
Радулець
Добрулець
Гримець
Німець
Томець
Данець
Жаданець
Богданець
Жданець
Манець
Ранець
Станець
Одинець
Мізинець
Минець
Нинець
Донець
Чернець
Краснець
Богунець
Кунець
Пунець
Юнець
Олов'янець
Неліпець
Пупець
Домажирець
Борець
Скорець
Ярець
Борисець
Житець
Дробишець
Заєць
Стриєць
Хуєць
Гуць
Заяць

Інверсійний покажчик жіночих імен

Верба
Голуба
Люба
Нелюба
Забава
Любава
Слава
Часлава
Передслава
Предслава
Болеслава
Зореслава
Всеслава
Чеслава
В'ячеслава
Вишеслава
Збислава
Прибислава
Сбислава
Вислава
Владислава
Радислава
Ґрадислава
Володислава
Городислава
Держислава
Хвалислава
Велислава
Сулислава
Премислава
Гримислава
Імислава
Томислава
Хранислава
Станислава
Звенислава
Дзвенислава
Бронислава
Борислава
Горислава
Властислава
Мстислава
Ростислава
Мечислава
Войслава
Нігослава
Радослава
Милослава
Доброслава
Мирослава
Вірослава
Ярослава
Златослава
Квітослава
Святослава
Богуслава
Верхуслава
Переяслава
Преяслава
Ізяслава
Вацлава
Добрава
Красава
Сова
Чернява
Блага
Ніга
Доброніга
Прислуга
Лада
Влада
Млада
Нада
Рада
Ґрада
Богурада
Богда
Рогніда
Найда
Ванда
Свобода
Пригода
Ягода
Люда
Божа
Ружа
Роза
Робка
Собка
Голубка
Любка
Кавка
Славка
Дубравка
Ластівка
Дубровка
Білявка
Радка
Незабудка
Сніжка
Байка
Войка
Стойка
Малка
Русалка
Веселка
Милка
Немилка
Білка
Перепілка
Хотимка
Розумка
Данка
Станка
Душанка
Зденка
Блаженка
Споменка
Смиренка
Ясенка
Сніжинка
Полонинка
Даринка
Горинка
Росинка
Третинка
Хотинка
Дзвінка
Селянка
Подолянка
Веснянка
Горянка
Зірка
Руска
Квітка
Святка
Гордовиночка
Безручка
Душка
Милушка
Неділька
Бронька
Стаська
Богухвала
Радмила
Людмила
Немила
Любомила
Томила
Ярмила
Богумила
Біла
Таміла
Мисла
Озима
Хотима

Тома
Дана
Богдана
Божедана
Ждана
Неждана
Невидана
Гордана
Бажана
Сніжана
Милана
Роксолана
Світлана
Пребрана
Росана
Русана
Квітана
Стана
Душана
Славна
Ярославна
Гривна
Драгна
Блажена
Божена
Ружена
Хвалена
Милена
Любина
Галина
Калина
Малина
Драголина
Дарина
Зорина
Росина
Хотина
Причина
Ніна
Раїна
Черна
Щасна
Весна
Ясна
Махна
Любохна
Милохна
Доброхна
Мирохна
Світохна
Святохна
Духна
Милухна
Слов'яна
Сладяна
Несміяна
Поляна
Бояна
Стояна
Миряна
Зоряна
Неліпа
Зара
Світозара
Добра
Мира
Немира
Володимира
Казимира
Велимира
Желимира
Толимира
Станимира
Дзвенимира
Звонимира
Любомира
Славомира
Драгомира
Радомира
Станомира
Яромира
Тихомира
Віра
Іскра
Некраса
Руса
Злата
Малета
Неґрита
Рекіта
Милота
Доброта
Власта
Богута
Данута
Малюта
Радоха
Милоха
Доброха
Білуха
Добруха
Канча
Домаша
Нігша
Малуша
Добруша
Любов
Малят
Надя
Лілея
Рузя
Надія
Добродія
Хотимія
Галя
Маля
Воля
Драголя
Доля
Мисля
Драгиня
Княгиня
Бойкиня
Рахиня
Доня
Ценя
Черня
Кудря
Зоря
Мася
Стася
Славця
Любиця
Ґалиця
Милиця
Горлиця
Баниця
П'ятниця
Вериця
Златиця

Зміст

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Наукове видання

Павло Павлович Чучка

СЛОВ'ЯНСЬКІ ОСОБОВІ ІМЕНА УКРАЇНЦІВ

Історико-етимологічний словник

Науковий редактор – член-кор. НАН України Василь Німчук

Комп'ютерна верстка, дизайн – Наталія Полянська

Комп'ютерний набір – Наталія Білокопита

Дизайн обкладинки – Катерина Малько

Коректура авторська

Оригінал-макет виготовлено в «Поліграфцентрі «Ліра»
Серія ЗТ №24 від 7 листопада 2005 року.

Підписано до друку 12.07.2011 р. Формат 70x100/16.
Папір офс. Друк офс. Гарнітура Cambria. Ум. друк. арк. 35,0.
Тираж 1000 прим. Замов. № 1701.

Віддруковано в "Поліграфцентрі «Ліра»:
м. Ужгород, вул. Митрака, 25, тел.: (0312) 61-54-99, 61-70-41
Серія ЗТ №24 від 7 листопада 2005 року.

Чучка П. П.

Ч-96 Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. – Ужгород: Ліра, 2011. – 432 с.

ISBN 978-617-596-041-7

Пропонована праця становить доступний виклад історії особових імен українців та їх предків з посиленою увагою до імен давніших часів, за яких особові імена слов'янського походження кількісно ще переважали над іменами чужомовними, тобто запозиченими з інших мов, передусім із давньоєврейської, давньогрецької, латинської та західноєвропейських, а також із числа радянських заідеологізованих утворень.

Книга розрахована передусім на читача з гуманітарною освітою.

ББК Ш 141.14-424
УДК 811.116.2'374.4

Мапа
етнічних українських земель
поч. XX ст.

Павло Павлович Чучка
(22.02.1928, с. Баранинці Ужгородського р-ну Закарпатської обл.)

Відомий український мовознавець, педагог вищої школи, громадський діяч, заслужений діяч науки і техніки України з 1993 року. 1952 року закінчив українське відділення філологічного факультету Ужгородського державного університету, вчителював у Буштинській СШ. З 1954 року – ст. викладач, а з 1963 – доцент кафедри української мови УжДУ. При Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка 1959 року захистив кандидатську, а 1971 – докторську дисертацію; 1972 – затверджений у званні професора кафедри української мови УжДУ, а 1976 р. засновує кафедру загального і слов'янського мовознавства, яка з 1996 року діє під його керівництвом як кафедра словацької філології УжНУ.

П. П. Чучка працює в галузі діалектології, історії мови та ономастики, досліджує мову писемних пам'яток народів карпатського ареалу, укладає, редагує та рецензує словники, шкільні та вузівські підручники і посібники з української мови, слов'янської філології та загального мовознавства. Він є автором близько 300 публікацій, які виходили друком в Україні, Росії, Польщі, на Словаччині, в Угорщині та Югославії.

Основні його наукові монографічні праці: «Антропонімія Закарпаття» (1970, 2008), «Вступ до слов'янської філології» (1983, 1989), «Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник» (2005). У співавторстві з працівниками Інституту мовознавства АН УРСР вийшла в нього «Історія української мови. Лексика і фразеологія» (1983), а зі співробітниками Польської Академії наук – двотомна «Słowiańska onomastica. Enciklopedia» (2002). У 1996 та 1999 роках у Києві опублікована «Українська мова. Енциклопедія».